

HELSINŠKI ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
Helsinške sveske br. 34

EKSTREMIZAM

KAKO PREPOZNATI DRUŠTVENO ZLO

Helsinški odbor
za ljudska prava
u Srbiji

34
HELŠINŠKE SVESKE

EKSTREMIZAM

KAKO PREPOZNATI DRUŠTVENO ZLO

Beograd, oktobar 2014

EKSTREMIZAM: KAKO PREPOZNATI DRUŠTVENO ZLO

Biblioteka Helsinške sveske, knjiga br. 34

Izdavač:

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

www.helsinki.org.rs

Za izdavača:

Sonja Biserko

Oblikovanje i slog: Ivan Hrašovec

Štampa: Grafprof, Beograd

Tiraž: 800 primeraka

Beograd, oktobar 2014.

ISBN 978-86-7208-198-5

COBISS.SR-ID 210678284

Izdavanje ove publikacije omogućila je Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) kroz program „Građansko društvo za budućnost“ koji sprovodi Institut za održive zajednice (ISC). Stavovi izneti u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i nužno ne izražavaju stavove USAID-a, Vlade Sjedinjenih Američkih Država ili ISC-a.

Sadržaj

I EKSTREMIZAM U SRBIJI

Sonja Biserko

Ekstremizam: nastavak državnog projekta 7

Srdan Milošević

“Antifašizam” srpske desnice..... 17

Srdan Barišić

Duhovna legitimizacija ekstremne desnice 38

Pavel Domonji

Autonomaši – “crvena krpa komunizma” 70

Jelena Višnjić

“Pogledaj me nevernice”: desnica o ženama, žene u desnici, slučaj Srbija .. 82

II ODNOS DRŽAVE PREMA EKSTREMIZMU

Ivana Stjelja

Zločin iz mržnje i incidenti motivisani mržnjom u kontekstu delovanja ekstremističkih organizacija u Srbiji 99

Dokumenti

Predlog Republičkog javnog tužilaštva 114

Zabranjeno “tajno udruženje” Nacionalni stroj..... 139

Desničarska ili nacistička organizacija..... 141

Predlog Republičkog javnog tužilaštva 143

Izdvojeno mišljenje u predmetu VIIU-171/2008..... 165

Slučaj Otačastveni pokret “Obraz”..... 174

Rešenje Apelacionog suda..... 221

Staša Zajović

Napadi na Žene u crnom 227

III DESNIČARSKJE ORGANIZACIJE I NJIHOVI PROGRAMI

Obraz	235
Srpski narodni pokret Naši	245
Nacionalni stroj	261
Novi srpski program	268
Srpski narodni pokret 1389	269
Srpski Sabor Zavetnici	272
Treća Srbija	275
Omladinski pokret "64 županije"	283

IV HELSINŠKI BILTENI NA TEMU EKSTREMIZMA

Manjine u Srbiji: pod stalnom tenzijom	287
Radikalizacija: stalna pretnja demokratskim snagama	295
Huliganstvo: sa političkog na sportski teren	303
Izbori za nacionalni savet: test sa Vladu Srbije	313
Temerin: deljenje pravde	331

V IZ GODIŠNJIH IZVEŠTAJA

Iz Godišnjeg izveštaja za 2010.

Parada ponosa : "kultura nasilja" i ofanziva desnice	339
--	-----

Iz Godišnjeg izveštaja za 2011.

Desnica u Srbiji: ideologija etničke homogenizacije	360
--	-----

Iz Godišnjeg izveštaja za 2012.

Ekstremna desnica: nametanje vrednosnog koda	370
---	-----

VI

Memorandum o ekstremizmu	410
--------------------------------	-----

UMBERTO EKO

Fašizam – zlo u 10 tačaka	412
---------------------------------	-----

I

EKSTREMIZAM U SRBIJI

Sonja Biserko

Ekstremizam: nastavak državnog projekta

Pojava ekstremne desnice i desničarske ideologije u Srbiji posledica su strukturalnih promena nakon razgradnje socijalističke države. Ratovi devedestih vođenih sa idejom o prekomponovanju Balkana, odnosno s idejom o Velikoj Srbiji (Memorandumu Srpske akademije nauka i umetnosti, 1986), samo su jedan od ideoloških osnova na kojima još uvek opstaje desna misao. Njene osnovne karakteristike jesu: etnička homogenizacija, težnja za stapanjem državnih i etničkih granica, antikomunizam i negiranje antifašizma, jačanje tradicionalizma i autoritarnosti, pravoslavlje tretirano kao superiorna religija u odnosu na ostale etničke i religijske grupe (posebno Hrvate, Muslimane i Albance), otpor idejama multikulturalizma i kosmopolitizma i netrpeljivost prema "novim" (LGBT populacija) i tradicionalnim manjinama (Romi)¹.

Zajedničko svim desničarskim pokretima koji se pozivaju na ekstremni srpski nacionalizam i fundamentalističke interpretacije pravoslavlja, odnosno svetosavlja, jeste i izrazita islamofobija i neprijateljski stav prema svemu što je islamsko.

U Srbiji ima više struja ultradesničarskih opcija i organizacija. Njihovo delovanje se često kvalifikuje kao "huliganstvo" ili „ekstremizam”, čime se pokriva realno stanje stvari - nasilje koje je ideološki potkovano.² Ideološka

-
- 1 Odnos prema novim manjinama uklapa se u ideju o "čistoti nacije". U Srbiji tu ideju propagira "Nacionalni stroj" kao ogranak međunarodne neonacističke organizacije *Stormfront*. Odlukom Ustavnog suda "Nacionalni stroj" je zabranjen nakon tri godine.
 - 2 Parada ponosa održana 2010, je prošla u znaku ovog diskursa koji su oblikovale organizacije kao što su "Obraz", "Srpski pokret 1389" i „Naši". U međuvremenu neke od tih organizacija su se preregistrovale ili postale političke stranke ("Srpski sabor Dveri") i tako nesmetano dobijaju legitimitet za buduće delovanje. U toku je objedinjvanje denličarskog fronta koji predvodi Demokratska stranka Srbije na čelu sa novoizabranom predsednicom Sandrom Rašković-Ivić. Tako objedinjena u aktuelnom političkom kontekstu biće jedina opozicija Srpskoj naprednoj stranci.

bliskost krajnje desno orijentisanih desničarskih stranaka i ovih organizacija više je nego evidentna pre svega na pitanjima kao što su Kosovo, secesija Republike Srpske, kao i bliskot sa SPC. Reč je o strankama kao što su Srpska radikalna stranka ili nekadašnji radikali, Srpska napredna stranka, Nova Srbija i Demokratska stranka Srbije.

U Srbiji ima više struja ultradesničarskih opcija i organizacija. Njihovo delovanje se često kvalifikuje kao “huliganstvo” ili “ekstremizam”, iako se tim terminima bitno prikriva realno stanje stvari – nasilje koje je ideološki potkovano.³ Veza između krajnje desno orijentisanih desničarskih stranaka sa ovim organizacijama evidentna je u podršci koju dobijaju od njih, kao i po ideološkoj bliskosti (stav o Kosovu, podrška secesiji Republike Srpske, kao i bliskot sa SPC). Reč je o strankam kao što su Srpska radikalna stranka ili nekadašnji radikali – Srpska napredna stranka, Nova Srbija i Demokratska stranka Srbije. Ideološke sličnosti postoje zbog struktura koje su preostale iz devedesetih, a koje su, ili deo sistema ili deluju u opoziciji, kao i zbog pojave novih slojeva desnice među njima koja uspeva da spoji logiku tržišnog kapitala i nacionalističke interese (pod parolom “I Evropa i Kosovo”).

Više od decenije Srbija ne uspeva da se distancira od svoje nacionalističke prošlosti. Nacionalizam je još uvek, doduše u drugoj formi s obzirom da je manje nasilan – prisutan u svim društvenim sferama – od spoljne politike (“neki imaju more, ali mi imamo istoriju”), preko medija, obrazovanja, do kulture. Sve ključne društvene institucije i dalje pomovišu nacionalizam kao jedinu ideologiju. Takva društveno-politička klima iznedrila je i ekstremne desničarske organizacije. Tamo gde je politika popustila pod pritiskom, pre svega Evropske unije (EU), desničarske organizacije nastavile su sa sprovođenjem državnog projekta drugim sredstvima i održavanjem iluzije da je njegova realizacija moguća. Zvanična politika je formalno odustala od teritorijalnih pretenzija i stvaranja etničke države, ali se zato ove organizacije, oslanjajući se na podršku Srpske pravoslavne crkve (SPC), svojim programima i

3 Parada ponosa održana 2010, je prošla u znaku ovog diskursa. U Srbiji ne postoji jasna predstava o tome koje su to grupe pretile linčovanjem učesnika prajda. U pitanju su, u prvom redu “Obraz”, “Srpski pokret 1389” i “Naši” čije delovanje još uvek nije zabranjeno. U međuvremenu neke od tih organizacija su se preregistrovale ili postale političke stranke (“Srpski sabor Dveri”) i tako nesmetano dobijaju legitimitet za buduće delovanje. Nereagovanje institucija na ovakve pojave svedoči o slabosti države da se obračuna sa “desnicom” u zemlji (uključujući i one delove desnice koji deluju u njihovim redovima).

aktivnostima i dalje zalažu za ujedinjenje srpskih zemalja i Srbije kao države samo srpskog naroda.

SPC se pozicionirala, ne samo kao verska, već i kao politička institucija, koja je pružila podršku srpskom rukovodstvu (Miloševiću) i obezbedila teološko opravdanje ratne politike. Posle oktobarskih promena (2000), SPC dobija još veći značaj u javnom i medijskom prostoru i zajedno sa desničarskim organizacijama (Dveri, Obraz...) popunjava politički vakuum nastao nakon pada Miloševića. S obzirom da SPC i ekstremno desničarske grupe dele iste stavove o mnogim pitanjima, može se zaključiti da klerikalizacija srpskog društva doprinosi jačanju desnog ekstremizma.

Osim toga, njihovom delovanju koje je uglavnom izvan pravnih normi, pogoduje i činjenica da u Srbiji postoji deficit pravne države. Institucije pravne države ne funkcionišu, a ljudska prava su obesmišljena stalnim kampanjama protiv ljudsko-pravaških organizacija i njihovih lidera.

Jačanju ekstremno desničarskih organizacija doprinose i nosioci državne vlasti koji uporno izbegavaju da ove organizacije označe kao pretnju ustavnom poretku i vrlo često ih izjednačavaju sa organizacijama koje se bave promocijom i zaštitom ljudskih prava.

Stavljanje znaka jednakosti između desnog ekstremizma i borbe za ljudska prava neminovno void, ne samo ka jačanju desničarskih organizacija, već i ka stvaranju atmosfere linča i progona svih onih koji se desnom ekstremizmu javno suprotstavljaju.

Predstavnici države desničare obično karakterišu kao irelevantne organizacije, čime relativizuju i banalizuju problem desnog ekstremizma.

Ekstremizam u Srbiji kakav sada postoji treba posmatrati kao deo nasleđa državne ideologije koja je imala za cilj ujedinjenje srpskih zemalja, odnosno stvaranja srpske etničke države. Dve su partije najprepoznatljivije kao ekstremna desnica devedesetih: to su Srpski pokret obnove (SPO)⁴ i Srpska radikalna strana (SRS);⁵ kasnije i Demokratska stranka Srbije (DSS), osnovana 1992.

4 "Hrvatska u okviru postojećih granica ne može biti u konfederaciji dok se ne formira autonomna oblast Srpska Krajina u Baranji, dijelovima Slavonije, Korduna, Like, Banije i sjeverne Dalmacije, te dok se ne garantira autonomija Istri i Dubrovniku". Ako se Hrvatska ipak otcijepi od Jugoslavije "autonomna oblast Srpska Krajina će biti u sastavu srpske države". Radikalizacija društva u Srbiji, 'Program SPO', Beograd: Helsinški komitet za ljudska prava u Srbiji, 1997., str. 152.

5 SRS se oslonio na fašističke metode u svojim političkim aktivnostima, kopirajući Dimitrija Ljotića i njegov Zbor. U svom programu, radikali su odredili najzapanjnije

Miloševićeva Socijalistička partija se takođe oslanjala na populizam, ali je u to vreme ona bila percipirana kao partija leve orijentacije. Milošević je, takođe stajao iza zahteva Srbije, ali u drugačijoj formi.⁶(citirati iz njegovih govora). Pokazaće se kasnije da u suštini nije bilo većih ideoloških razlika. U to vreme Milošević je vešto manipulisao emocijama narodnih masa sa idejom da spasava Jugoslaviju, dok su SPO i SRS zagovarale etničku Srbiju u granicama koje su manje-više bile aktuelne tokom čitavog XX veka. Projekat Stevana Moljevića, pripadnika četničkog pokreta, “Homogena Srbija” je ugrađen u Memorandum SANU koji se u javnosti pojavio 1986. godine. Milošević je vešto koristio ekstremizam SPO i SRS, jer je preko njih oglašavao svoje ratne ciljeve.

Ekstremizam nakon pada Miloševića

Nakon pada Miloševića (2000), za predsednika je izabran Vojislav Koštunica čija partija takođe pripada radikalnoj desnici. Bez obzira na to što njegova partija nikada nije imala masovnu podršku, on je kao predsednik nastavio sa državnim konceptom Miloševića – Velikom Srbijom ili ujedinjenje svih srpskih zemalja.⁷

Ekstremističke organizacije se umnožavaju nakon 2000. godine. Dobi-
jaju ogroman medijski i javni prostor, kao i podršku SPC i pojedinih partija, u prvom redu DSS. Nakon ubistva premijera Zorana Đinđića, vrednosti tih orga-
nizacija postaju deo zvanične politike, posebno u obrazovnom sistemu. Voji-
slav Koštunica je kao predsednik, a kasnije i kao premijer, vešto međunarodnoj

.....
granice Srbije slično onim koje je iscrtao SPO . **Vojislav Šešelj**: (...) Nije nam dovoljno da srusimo komunizam. Mi hoćemo da dovedemo u pitanje i dovedimo u pitanje svakog dana administrativnu podelu Jugoslavije koju nam je nametnuo Broz da bi podelio srpski narod, stvarajući od njega vestačke nacije: makedonsku, crnogorsku, muslimansku. Mi ćemo to baciti pod noge. Naša Srbija nije ograničena Drinom. Drina je srpska reka koja protiče kroz centar Srbije. (*Svet*, 30. maj 1990).

- 6 U raspletu koji sledi i koji najvećim delom i provocira, Milošević najavljuje da “Mi moramo obezbediti da imamo jedinstvenu Srbiju ako zelimo da republika koja je najveća, koja je najbrojnija, diktira dalji tok događaja”.
- 7 Srbi se neće smiriti dok se ne prostru s obe strane Drine” – (V. Koštunica, prilikom posete Kosovu, 1995, prema navodima Reportera, 23. maj 2001). Koštunica: “Naša politika je politika izdvajanja Republike Srpske i njenog približavanja i ujedinjenja sa Srbijom. Od te politike se ne može i ne sme odustati”. (decembar. 1996, sa website DSS).

javnosti predstavljao da su desne i leve grupacije jednako radikalne, odnosno da je, recimo, Radikalna stranka, jednako radikalna kao i Helsinški odbor. Koštunica i srpska elita generalno, vešto su manipulisali sa civilnim sektorom koji je zastupa građanske vrednosti i ljudska prava, tako što su ih Zapadu objašnjavali kao levicu i ostatak komunističkog režima. Tako je desnica, na neki način dobijala demokratski oreol. Međutim, sadržaji tribina organizacija poput Nomokanon na Pravnom fakultetu u Beogradu i delovanje Dveri na Filozofskom fakultetu, kao i njihovo javno oponiranje saradnji sa Haškim tribunalom i otvorena podrška ratnim zločincima, kao što su Ratko Mladić i Radovan Karadžić, pokazali su njihovo pravo lice. Većina radikalnih desničarskih grupa u Srbiji antizapadno je orijentisana, a uočljiva je i njihova veza sa sličnim organizacijama u Rusiji, posebno grupe Naši.

Delovanje ekstremlnih partija još uvek je vezano za vodeće partije i crkvu, jer se preko njih održavaju velikodržavne aspiracije, s jedne strane, i zagovara vrednosni sistem koji je u suštini antievropski i antimoderan.

Beogradski sociolog dr Dušan Janjić prepoznaje dva pravca ekstremne desnice koja djeluje u Srbiji i u drugim balkanskim državama. "Jedan je bio u funkciji raspada bivše Jugoslavije i stvaranja novih država (Srpska Radikalna stranka i Hrvatska stranka prava), a drugi je povezan sa događajima u Evropi i krizom liberalne demokratije i globalne ekonomije".⁸ On dalje ističe da su to "neonacističke grupe poput Nacionalnog stroja, Srpskog narodnog pokreta Naši i delova Srpskog narodnog pokreta 1389. Takve organizacije najčešće se grupišu oko ekstremnih dijelova navijačkih grupa i ima ih u skoro svakom srbijanskom gradu. Njima manipulira i država kako bi za nju radile prljave poslove u vezi sa drogom, odnosno organiziranim kriminalom".⁹

Aktuelna vlast i ekstremizam

U međuvremenu se Srbija okrenula evropskim integracijama, a nosioci te orijentacije, bivši radikali, sada naprednjaci su promeniuli javni diskurs. Njihovu ulogu su preuzele desničarske nevladine organizacije i nekoliko manjih partija, posebno DSS. Naprednjaci su pacifikovali razne grupe koje su ometale rešavanje kosovskog pitanja. S obzирom da su one u velikoj meri

8 <http://www.dw.de/desni-ekstremizam-prijeti-zapadnom-balkanu/a-15540466>.

9 Isto.

bile pod njihovom kontrolom, taj zadatak nije bio suviše komplikovan. Međutim, zadržali su njihove “usluge”, posebno u Vojvodini i u funkciji su ukidanja autonomije.

Ekstremne grupe su najaktivnije u Vojvodini i predane su “očuvanju Vojvodine” i protiv su ideje o bilo kakvoj njenoj autonomiji. Mnoge od tih organizacija deluju i u BiH i zalažu se ujedinjenje Srbije i Republike Srpske. One istovremeno promovišu vrednosni sistem koji je zvanično ustoličen za vreme mandata Vojislava Koštunice. Vlada premijera Đinđića je najveći iskorak napravila u oblasti obrazovanja, ali sve reforme, pokrenute u njegovo vreme su kasnije poništene. Uprkos određenom otporu u društvu, obrazovni sistem je u raspadanju, a radikalne grupe svoje vrednosti nameću veoma velikim prisustvom u javnosti i u medijima, preko svojih sajtova, kao i javnim istupima političara. Tako se stvara društvena atmosfera koja negira sve moderne vrednosti.

Kada je reč o ekonomiji, grupe ekstremne desne orijentacije uglavnom nemaju razrađene ekonomske programe, ali su, u suštini na relaciji nativizma, autoritarizma i populizma. U suštini, ekonomija nije njihova prioritetna tema. Njihov ekonomski program je nativistički koji se oslanja na ekonomski nacionalizam i šovinističku socijalnu državu, odnosno prioritet ima vlastiti narod, a ne svi građani.

Ekstremisti zagovaraju monoetničku državnu zajednicu, ali u praksi se zadovoljavaju etnokratijom. Smatraju da je demokratija moguća samo u istinski nacionalnoj državi, koja opstaje na stalnoj internoj homogenizaciji (bilo da je reč o ugroženosti nacije, korupciji, ratnim zločinima) i eksternoj ekskluzivnosti. Podsećanja radi, srpska nacionalistička elita je otvoreno podržavala razmenu stanovništva, pa čak i genocid (Bosna). Može se reći da su “etničku demokratiju” zagovarale i mase i elita i da je to bila vladajuća ideja devedesetih, koja je još na snazi. Tek orijentacija ka EU otvara perspektivu i za liberalnu demokratiju, ali to je proces dugog trajanja.

Važna karakteristika ekstremnih grupacija je i zagovaranje etničke kulture (upravljaju, na primer, Kulturnim centrom u Novom Sadu) i njeno negovanje. Oni smatraju da se manjine mogu prilagoditi okviru države, ali moguća je samo jedna nacionalna kultura (etno). Te grupacije odbijaju multikulturalizam i zagovaraju samo jačanje “vlastite” kulture kao nacionalnog prioriteta. U podtekstu zagovaraju asimilaciju koju zaodevaju u blažu formu – kao integraciju.

Ekstremisti veruju da je red osnova slobode. Veruju da svako društvo treba da se strukturise prema strogim pravilima i da je vladavina prava imperativ. To ujedno podrazumeva ključnu ulogu države u instaliranju “ključnih vrednosti”, kao što su autoritet, red, poštovanje... Većina grupa strogo vodi računa da ne pređe liniju koja vodi ka diktaturi. Ipak, smatraju da je savremena demokratija slaba, nesposobna da se brani od pretnji i izazova unutar zemlje. Jedna od karakteristika je i borba protiv kriminala kao “beskompromisna borba protiv kriminala”. Na toj paroli je Srpska narodna stranka pobedila na izborima 2012, i 2014.

Ekstremno desno orijentisana udruženja su dobro organizovana i međusobno povezana. Veliki broj njih funkcioniše pod duhovnim i finansijskim okriljem Srpske pravoslavne crkve i srpske zajednice u dijaspori. Dok su u Evropi neonacizam ili neofašizam pretežno usmereni na rasnu i političku netrpeljivosti, pre svega prema migrantima, u Srbiji su prevashodno zasnovani na nacionalnoj i religijskoj osnovi. Reinterpretacija nacionalne “tradicije” predstavlja ideološku strategiju savremenog srpskog fašizma.

Dobar primer organizovanosti ekstremno desnih i fašističkih organizacija u Srbiji su “Srpski nacionalni sajtovi”, odnosno, brojne internet prezentacije ovih organizacija, objedinjenih pod ovim imenom.

Ekstremno desne i fašističke organizacije imaju, ako ne otvorenu, prikrivenu podršku državnih institucija, desnih političkih partija, Univerziteta, SANU i Srpske pravoslavne crkve. Stoga su Srbiji antifašističke inicijative i organizacije upravo one, koje su marginalizovane.

Delovanje ekstremnih organizacija u Vojvodini

Kada je reč o Vojvodini, ona zauzima značajno mesto u aktivnostima ovih organizacija i može se reći, da poslednjih godina one najviše deluju u samoj Vojvodini, pre svegu, u zalaganju za poništavanje bilo kakve ideje o njenoj autonomiji. U tom smislu ove grupacije su preuzele ulogu onih partija koje su i do sada aktivno osporavale autonomiju Vojvodine.

Njihove stalne kampanje protiv autonomije ne nailaze ni na kakvu osudu države. Naprotiv, koriste se kao dokaz da je Vojvodina i sama protiv autonomije, a autonomaše percipiraju kao recidiv komunizma. Međutim, činjenica je da tokom poslednje dve godine aktuelna vlast ruši demokratsku vlast u Vojvodini, uglavnom

u koaliciji sa ovim grupacijama – neke od njih su učestvovala i na izborima, bilo kao građanske inicijative, ili kao partije, poput, na primer, Treće Srbije.

Vojvodina je, kao izrazito multietnička sredina od devedestih bila na udaru šovinističke politike Beograda. Najbrutalniji oblik tadašnje politike prema Vojvodini bilo je tzv. humano preseljenje (Hrtkovci). Istovremeno, mobilizacijom mladih predstavnika manjina za rat u Hrvatskoj i Bosni dodatno je pospešila etničko čišćenje. Posledica te politike je odlazak mladih ljudi iz manjinskih zajednica koji se uglavnom više nisu vraćali u Srbiju.

Pravni okvir koji je uspostavljen nakon 2000, uglavnom korespondira sa normama i standardima EU. Međutim, u praksi sprovođenje tih zakona se svelo na daljnju segregaciju manjinskih zajednica. Odsustvo državne inkluzivne politike prema manjinskim zajednicama samo je cementirala koncept segregacije, posebno većih zajednica.

Takav odnos države prema multietničosti kao konceptu, doveo je i do radikalizacije nekih zajednica koje sada streme autonomiji koja dodatno ugrožava Vojvodinu kao specifičan region. Nažalost, bojim se da država podržava takav koncept, jer i dalje opstaje na Miloševićevom republičkom centralizmu.

To se najevidentnije može zaključiti na osnovu Ustava Srbije (donetog 2006). Njegova promena je neminovna, ukoliko Srbija zbilja ide evropskim putem. Zahtevi Vojvodine za većom autonomijom jasno su se očitovali u činjenici da su Vojvođani masovno bili protiv Ustava iz 2006.

Primer Škotske (referendum o samostalnosti) je manifestovao veoma važnu činjenicu, odnosno trend koji je deo procesa globalizacije. Primer Jugoslavije nije bio percipiran kao takav zbog nasilja kojim je praćen njen raspad. Znači, reč je o zahtevu vremena koga treba blagovremeno prepoznati i rešavati kompromisom, uz uvažavanje nekih principa i vrednosti koje izražavaju interes i jednih i drugih: u našem slučaju, i Srbije i Vojvodine, ali i manjinskih zajednica.

Zato je pitanje Vojvodine i njene autonomije ključno pitanje Srbije i njenog odnosa prema duhu vremena i modernom shvatanju države. Strah od decentralizacije i demokratizacije, samo pojačava suprotne trendove. To takođe, pokazuje demokratski deficit države Srbije.

Srbija je izrazito podeljeno društvo, po mnogim, pa i po etničkim linijama. Prevažilaženje toga, zahteva ozbiljnu državnu politiku u izgradnji poverenja između manjinskih zajednica i većinskog naroda, uz uvažavanje pluralnost i irazličitosti. Jer, Vojvodina je bila jedinstven evropski region prepoznatljiv po svojoj multietničosti i suživotu.

Odnos države prema desnom ekstremizmu

Državne institucije uglavnom tolerišu ultradesničarske organizacije koje su državi služile kao važan instrument u sprovođenju nekih političkih ciljeva.

Čak i zabrane nekih od njih (Obraz, Nacionalni stroj) nisu značajno uticale na položaj ovih organizacija u društvu. Zabranjene organizacije se brzo prilagođavaju novoj situaciji, pojave se pod novim imenom i nastave sa svojim aktivnostima.

Sudski procesi koji, po pravilu, traju dugo bez pravog epiloga, kao i zbog nezainteresovanosti, ili čak blagonaklonosti države prema ovim organizacijama neminovno vodi ka daljoj fašizaciji i radikalizaciji društva. Veoma često se koristi poređenje sa levičarskim ekstremnim organizacijama. Takođe, veoma perfidno se organizacije za ljudska prava tretiraju kao levičarske organizacije, odnosno kao recidivi komunizma. Inače, opšta ideološka konfuzija (revizija istorije XX veka, promovisanje četničkog pokreta kao antifašistčkog s desne strane i sl), dodatno doprinosi popularnosti desničarskih organizacija.

Upadljivo je ponašanje države i prilikom nedavno održane Parade ponosa. S jedne strane, urađeno je sve da ne dođe do nasilja (uz logističku podršku 7000 policajaca i ko zna koliko policajaca u civilu), a s druge strane, veoma cinično je tolerisana povorka desničara istog dana koja je imala za cilj “pročišćenje” Beograda. Osnovna poruka države i tih grupacija javnosti, je poražavajuća – netolerancija i mržnja prema svemu što predstavlja građanske vrednosti.

Država ne precipira desni ekstremizam kao pretnju. U prilog tome svedoče reakcije državnih institucija na njihovo sve izraženije delovanje. Zabrana samo dve organizacije, dekriminalizuje ostale ekstremne desničarske grupe, a njihova ideologija se uspostavlja kao politički legitimna.

Kampanje protiv fašizma i ekstremizma u Srbiji nisu uspele značajnije da zainteresuju ni državu ni društvo. Utisak je, da je pojedinim strukturama važnije da u vezu za krajnjom desnicom dovedu svoje političke oponente, nego da se istinski suprotstavljaju fašističkim pojavama u društvu. Međutim, ekstremne organizacije su veoma često bile u funkciji pojedinih partija na vlasti.

Analitičari veruju da zapadno-balkanskim državama tek predstoji suočavanje sa najradikalnijim oblicima desnog ekstremizma, odnosno neonacizma, jer socijalno dno ekonomske krize još nije dodirnuto. Dušan Janjić smatra da u cijeloj regiji može doći do uspona neonacizma, odnosno da će se “Balkan

u naredne tri do četiri godine pridružiti evropskom trendu u smislu jačanja desnog ekstremizma”.¹⁰

Zaključci

Politički ekstremizam desne orijentacije negira temeljne vrednosti demokratske ustavne države.

Ekstremisti polaze od apsolutnih istina, njihove doktrine počivaju na aksiomatskim temeljima, ideološki su kruti i skloni pronalaženju “žrtvenog jarca” za postojeće stanje. Ne priznaju etos fundamentalne ljudske jednakosti.

Suptilnije varijante desnog ekstremizma mogu potkopati i ugroziti demokratiju. Zbog veoma često vešte “političke mimikrije, verbalnog kamufliranja i igre zbunjivanja” i sakrivanja iza “patriotizma” još su opasnije jer se teže prepoznaju kao društvena pretnja, pogotovo u zemljama koje su suočene sa teškim tranzicionim problemima.

Problem desnog ekstremizma ne može se rešiti bez sveobuhvatnih preventivnih mera države, pre svega u obrazovanju, medijima i državnim institucijama, pravosudnim u prvom redu.

10 Isto.

“Antifašizam” srpske desnice

Uvod

O antifašizmu se pisalo mnogo manje nego o ideologiji na koju je bio reakcija. Istoriografija o antifašizmu, naročito ona koja bi pripadala istoriji ideja, koja bi sa stanovišta intelektualne, socijalne ili kulturne istorije tematizovala problem antifašizma veoma je siromašna.¹¹ Slična je situacija sa sociološkim, politikološkim ili filozofskim radovima, čiji nedostatak ne može da nadoknadi aktivističko štivo. Zbog toga, kao i zbog mogućih različitih tumačenja pojma antifašizma, neophodno je na početku predočiti nekoliko teza koje predstavljaju autorovo osnovno polazište.

Antifašizam kao istorijsko nasleđe pripada, pre svega levisi i to, prvenstveno radikalnoj levisi. Čitav korpus vrednosti koga je antifašizam simbolizovao i koga još uvek simbolizuje uobličavao se u snažnom otporu levice prema fašističkoj ideologiji, o čemu svedoči i sam pojam. Taj otpor kalio se, najpre u uličnim obračunima sa fašističkim grupama, i sam se grupišući radi organizovanog fizičkog suprotstavljanja radikalnom poništavanju ideje čovečnosti, kakvo je predstavljao fašizam. Čak i prema razumevanju samih pristalica fašističke ideologije, njihov najveći neprijatelj bila je leвица. U tom smislu je veoma upečatljivo obrazloženje transformacije neofašističkog pokreta *Movimento Sociale Italiano* u desničarsku partiju: kolaps socijalizma je značio kraj ere borbe između fašizma i antifašizma, tvrdio je lider pokreta Đanfranko Fini.¹² To ne znači da nije bilo protivnika fašizma liberalne i konzervativne orijentacije: tvrditi tako nešto bilo bi netačno. Međutim, antifašizam je nastao

11 Nigel Copsey, “Communists and the Inter-War Anti-Fascist Struggle in the United States and Britain”, *Labour History Review*, Vol. 76, No. 3, 185.

12 Nav. prema: Roger Griffin, “Interregnum or Endgame? The radical right in the post-fascist era”, *Journal of Political Ideologies*, 2000, Vol. 5, No 2, 163.

kao radikalni oblik borbe protiv fašizma koji počiva na pretpostavci da je fašizam neprihvatljiv zbog toga što su njegove ideološke postavke i politička praksa neprihvatljivi sa humanističkog i etičkog stanovišta. To je bila pozicija levice. Liberalna, a naročito konzervativna kritika fašizma isprva nisu (osim u pojedinačnim slučajevima) insistirale na ovoj dimenziji, već su kritikovale ovu pojavu sa stanovišta njenog odnosa prema individualizmu, slobodnom tržištu i institucijama liberalne demokratije. Humanistički aspekt uključen je u liberalnu i konzervativnu kritiku fašizma tek u tokom rata, kad su masovna zlodela fašizma postala očigledna. Iako je postojala razlika između antifašizma levice i liberalno-konzervativne kritike fašizma, ratno savezništvo približilo je ove dve paradigme i to na način da se liberalno-konzervativna kritika fašizma radikalizovala. Zbog toga se opravdano, iako najviše na levisi, koristio pojam antifašistička koalicija, dok je u liberalno-konzervativnim krugovima češće korišćen naziv antihitlerovska koalicija.

Istoriografija koja je ostala u tradicijama levice stoji, manje ili više otvoreno na stanovištu da se o fašizmu najtačnije piše kad se zauzme jasna antifašistička pozicija. Fašizam je u tolikoj meri u suprotnosti sa temeljnim vrednostima čovečanstva, da vrednosna neutralnost prema fašizmu nije moguća bez vrednosne neutralnosti prema temeljnim pojmovima ljudske civilizacije, a to više nije naučni, već nihilistički pristup. Drugim rečima, upravo sve ono što na osnovu socioloških, politikoloških, psiholoških, istoriografskih i svih drugih *naučnih* studija o fašizmu *znamo* obavezuje na antifašistički stav. Jedan od uspešnijih projekata koji je sa tog jasnog i nedvosmislenog antifašističkog polazišta pristupio bavljenju fašizmom, reafirmišući i same studije antifašizma, rezultirao je knjigom objavljenom pre više od decenije, a reč je o knjizi *This Rough Game: fascism and anti-fascism*, čiji je autor Dejv Renton.¹³

Rentonova knjiga bila je, međutim, izložena donekle opravdanoj kritici da zbog rigidnosti kriterijuma za utvrđivanje, šta jeste antifašizam (u konkretnom slučaju u Velikoj Britaniji), redukuje taj pojam, svodeći ga na aktivističko krilo Komunističke partije. Naime, Renton je kao kriterijum za antifašistički karakter nečijeg političkog delovanja odredio isključivo aktivizam u borbi protiv fašizma.¹⁴ Kao svojevrsni odgovor na Rentonovo razumevanje ovog pojma, u novijim studijama o antifašizmu naglašava se da je antifašizam u međuratnom periodu imao više manifestacija. Reč je, naime, o *aktivnom* i *pasivnom*

13 Dave Renton, *This Rough Game: fascism and anti-fascism*, Sutton Publishing, 2001.

14 *Isto*, xiii–xiv i 149–151.

antifašizmu, tj. o antifašizmu kao *akciji* (the hostile action) i antifašizmu kao *stanju* (the hostile attitude). Takav stav zauzimaju autori knjige *Varieties of Antifascism*, koji otvoreno polemishu sa Rentonovim tezama.¹⁵

Međutim, u kontekstu međuratne stvarnosti, antifašizam je, kako to u srpskoj istoriografiji dokazuje i Olivera Milosavljević,¹⁶ ipak morao imati, u konačnom ishodu aktivističku i borbenu komponentu, tj. načelni negativan stav prema fašizmu morao je biti nešto više od teorijskog neslaganja sa osnovama političkog sistema uspostavljenog u Italiji i Nemačkoj i svih ideoloških derivata i političkih saradnika.

Autor ovog priloga pridružuje se stanovištu da je antifašistički stav, da bi to zaista bio, morao podrazumevati makar jasno političko uverenje o suštinskoj nelegitimnosti fašističkih ideoloških sadržaja kao takvih, morao je, takođe, podrazumevati makar intelektualno nemirenje sa političkom praksom fašističkih država, kao i svest o tome da se protiv takvog, u univerzalnom smislu nelegitimnog poretka mora boriti svim raspoloživim sredstvima. Antifašistički stav morao je da bude, ukoliko je reč o pojedincima koji su javno delovali, takođe javan. Trajne koegzistencije sa fašizmom nije moglo biti bez zatvaranja očiju pred zločinom. Trenutna politička legitimacija fašizma (njegova eventualna masovna prihvaćenost u nekom konkretnom društvu) nije mogla biti kriterijum za normalizaciju ideologije čiji je *modus operandi* mogao biti i bio isključivo zločin. Ta aktivistička komponenta od presudne je važnosti za ocenu antifašističke prirode nečijeg političkog delovanja, naročito kad je o pojedincima koji su zaista javno i delovali. Ne treba posebno ni naglašavati da se posle izbijanja rata pitanje aktivizma više nije moglo ni postavljati.

Kao posleratna ideološka paradigma, antifašizam je posebno negovan u socijalističkim zemljama, postajući u manjoj ili većoj meri jedan od konstitutivnih elemenata novouspostavljenih socijalističkih režima. U nekim državama, kao što je to slučaj sa Demokratskom Republikom Nemačkom ili sa socijalističkom Jugoslavijom, antifašizam je bio među najznačajnijim ideološkim sadržajima. Sa druge strane, u zemljama liberalne demokratije, predratna kritika fašizma i ratno iskustvo borbe protiv fašističke koalicije, takođe je bilo važno mesto sećanja, a humanistička dimenzija, naročito posle iskustva sa holokaustom ostala je isto tako приметna, čime su se dve paradigme

15 Nigel Copsey, Andrzej Olechnowicz, *Varieties of Anti-Fascism: Britain in the Inter-War Period*, London 2010, p. 31.

16 Olivera Milosavljević, *Savremenici fašizma*, 1, Beograd 2010, str. 14.

(leva i liberalno-konzervativna) međusobno približile, pravdavajući, uprkos svim međusobnim razlikama, zajednički naziv *antifašizam*.

Međutim, u savremenom govoru, i akademskom i javnom pojam fašizam je proširio značenje, obuhvatajući veoma različite pokrete i ideološke paradigme koje ne moraju nužno da budu detaljno elaborirani fašistički sistemi, niti pak deklarirani nastavljači fašističke tradicije, ali sadrže komponentu političke diskriminacije “drugog”, u cilju napretka nacije (ili rase) shvaćenog kao njena “obnova”. Reč je o Griffinovoj “minimalnoj” definiciji fašizma. Griffin vidi taj fašistički minimum u *ideji ponovnog rađanja nacije, nazivajući tu koncepciju palengenetički ultranacionalizam*.¹⁷ U istom smislu, i pojam anti-fašizam potrebno je shvatiti šire, kao svaki oblik *otpora* tim, navodno “obnoviteljskim” vrednostima i na njima zasnovanoj političkoj praksi, ali delatnog otpora, vidljivog u vreme kad fašizam predstavlja pretnju. Oba pojma (fašizam i antifašizam) postala su, dakle, deo političkog govora društva osetljivog na svaki oblik neravnopravnosti i diskriminacije koja se vrši u ime navodne dobrobiti nacije (ili rase). Takođe, potrebno je uočiti da se, s pravom govori i o *fašističkoj prirodi* pojedinih postupaka i stavova ličnosti i organizacija, koje nisu u svojoj ukupnoj delatnosti fašističke, niti su nastavljači fašističkih pokreta, ali se u pojedinim aspektima delovanja njima približavaju. To “širenje” semantičkog polja pojma fašizma, razumljivo je dovela i do širenja obima pojma antifašizma.

Drugi aspekt (osim aktivizma) na koga treba ukazati jeste da je anti-fašizam univerzalan. Antifašistička borba pripadnika brojnih napadnutih i pokorenih naroda, za odbranu i oslobođenje od domaćih fašista i od stranih fašističkih osvajača jedinstvena je u dotadašnjoj istoriji, a njen preludij je, svakako bio Španski građanski rat u kome su učestvovala *internacionalne brigade*, među kojima je bilo i Jugoslovena. To je bila manifestacija međunarodne solidarnosti u borbi protiv fašizma koja se ne može redukovati na uske nacionalne i državne okvire koji su i tada i kasnije, kad je svetski rat počeo, bili političko-geografska datost, ali ne i prepreka za tu manifestaciju solidarnosti.

17 Roger Griffin u knjizi *Nature of Fascism* (New York: St. Martin's Press, 1991, str. xi) daje “minimalnu definiciju” fašizma za koji kaže da je “a revolutionary form of nationalism, one that sets out to be a political, social and ethical revolution, welding the ‘people’ into a dynamic national community under new elites infused with heroic values. The core myth that inspires this project is that only a populist, trans-class movement of purifying, cathartic *national rebirth* (palingenesis) can stem the tide of decadence”.

I u tome je antifašizam zaista, istinska suprotnost fašizmu i njegovoj apoteozni superiornosti rase i nacije: antifašistička solidarnost koja se prvi put manifestovala u Španskom građanskom ratu bila je otelotvorenje univerzalnih humanističkih principa, za razliku od fašističke koalicije koja je pred očima imala globalizaciju sistema institucionalizovane diskriminacije i rasne i nacionalne hijerarhizacije, što se jedino moglo ostvariti uspostavljanjem fašističkih režima u državama čije je postojanje, bar privremeno bilo smatrano za potrebno i dozvoljeno. Otuda su savezi među nacionalnim fašističkim pokretima, u osnovi mehanički, jer superiorna rasa, ipak, može biti samo jedna. U istom smislu, razni “nacionalni” antifašizmi imaju smisla samo kao organski deo univerzalnog pokreta, a ne kao kompetitivni argument u raspravama nacionalista o tome koji su narodi, navodno fašistički, a koji antifašistički, raspravama o postojanju ili nepostojanju antifašističkih tradicija kod jednog ili drugog naroda, koje su tako česte na prostoru bivše Jugoslavije, gde se čitavi narodi optužuju da su fašistički, uz istovremenu percepciju “sopstvenog” naroda kao antifašističkog.

Antifašizam ima, najšire govoreći, dva “života”, pri čemu se kao granica prema kojoj se određuje kraj jednog i početak drugog, uzima završetak Drugog svetskog rata. Taj pojam se, dakle, odnosi na period međuratne i ratne epohe, ali i na posleratne ideološke sadržaje, sve do savremenih upotreba. U tom vremenskom rasponu pojam je menjao značenje, što je bilo uslovljeno kontekstom: od dvadesetih godina prošlog veka do kraja Drugog svetskog rata pojam je prešao razvojni put od oznake za pacifističke pokrete, preko borbene stava, do borbene akcije u toku rata. Potom, posle rata, ponovo postaje, u biti pacifistička ideja i moralni stav koji se suprotstavlja oživljavanju fašističke ideologije i raznim oblicima diskriminacije u društvu, ali je do pada Berlinskog zida ovaj drugi “život” antifašizma bio raspolučen. Antifašizam, posebno u zemljama sovjetskog bloka postaje i posebno važno mesto sećanja i legitimišuća tradicija.¹⁸ Posle pada Berlinskog zida dolazi do promena u

18 U tom smislu posebno je interesantan slučaj Demokratske Republike Nemačke, u kojoj je upotreba antifašističkog narativa bila najviše razvijena. Vid: Kurt Finker, *Zwischen Integration und Legitimation. Der antifaschistische Widerstandskampf im Geschichtsbild und Geschichtsschreibung der DDR*, Leipzig, 1999; Sigrid Meuschel, “Legitimationsstrategien in der DDR und in der Bundesrepublik”, u: Christoph Kleßmann et al. (ur.), *Deutsche Vergangenheiten – Eine gemeinsame Herausforderung. Der schwierige Umgang mit der doppelten Nachkriegsgeschichte*, Berlin, 1999, str. 115–127; Bernd Faulenbach, “Die DDR als antifaschistischer Staat”, u: Rainer Eckert and

svakoj državi ponaosob, ali antifašistički narativ, kad i gde preovladava, sreće se u “evropskoj varijanti”, koja nesumnjivo pati od nanosa antikomunizma do te mere da se pojam povremeno izjednačava sa pojmom antikomunizma.¹⁹

Kad je reč o evropskom kontekstu, uprkos pozivanju na antifašističku tradiciju, ideološki antikomunizam koji je stavio znak jednakosti između dva “totalitarna sistema”, suštinski je najzaslužniji za faktičko umanjeње svesti o značaju antifašizma. Na ovom primeru najbolje se pokazalo koliko je istorijski kontekst neophodan za analizu i razgovor o fašizmu i antifašizmu. Naime, od dvadesetih godina XX veka postojao je, kako je govorio Andrej Mitrović, evropski trougao: svet liberalnih demokratija, svet fašizma i svet komunizma.²⁰ Svako pojednostavlјivanje ove stvarnosti je neistorično. Kad je Hitler napao SSSR formirala se druga podela – podela na svet fašizma i svet antifašizma. Kad se ima u vidu ova istorijska stvarnost, gotovo groteskno izgleda naknadno rezolucijsko izjednačavanje fašizma i komunizma²¹, što je jedan od najšire rasprostranjenih izvora revizionizma, kad je reč o nekim liberalno ili konzervativno orijentisanim tumačenјima. Problem sa ovom paradigmom je u tome što redukuje vrednosni kontekst i to na način koji nije u skladu sa istorijskim iskustvom. Kad je pak, reč o ekstremnijim konzervativcima i desno orijentisanim krugovima, za njih je fašizam čak manje zlo od komunizma, dok oni najekstremniji desničari fašizam, u suštini, i ne vide kao zlo: ta kvalifikacija rezervisana je samo za komunizam.

Bernd Faulenbach (ur.), *Halbherziger Revisionismus. Zum postkommunistischen Geschichtsbild*, Munich, 1996, str. 47–68.

- 19 Rajani Palme Dutt prema: Nigel Copsey, Andrzej Olechnowicz, *Varieties of Anti-Fascism: Britain in the Inter-War Period*, London 2010, xx.
- 20 Андреј Митровић, *Време нетрпељивих*, Београд, 1998, 308–309.
- 21 Reč je o dve rezolucije Skupštine Saveta Evrope iz 1996, i 2006. godine. Vidi: Resolution 1096 (1996) on measures to dismantle the heritage of former communist totalitarian systems, <http://assembly.colint.org.uk/main.asp?Link=documents/adoptedtext/ta96/eres1096.htm> i Resolution 1481 (2006) Need for international condemnation of crimes of totalitarian regimes, <http://assembly.colint.org.uk/Maintf.asp?Link=Documents/AdoptedText/ta06/Eres1481.htm>.

Istorijski kontekst i savremena tumačenja

Iako je u međuratnom periodu postavljen idejni mizanscen za ono što će se u toku rata dešavati, tačka kristalizacije antifašizma bio je Drugi svetski rat. Drugi svetski rat u Jugoslaviji predstavljao je sukob većeg broja ideoloških i političkih orijentacija i još više vojnih grupacija, čije su linije podele bile različite: okupatorske i kvislinške, sa jedne strane, i oslobodilačke, sa druge; revolucionarne (komunističke) i kontrarevolucionarne; nacionalističke i antinacionalističke (internacionalne); fašističke i antifašističke. Kad je reč o srpskom nacionalnom korpusu i vojnim organizacijama u kojima su se pripadnici srpskog naroda grupisali, situacija je podjednako komplikovana kao što je bila i na jugoslovenskom nivou, sa tom razlikom što se jedino u slučaju Jugoslovenske kraljevske vojske u otadžbini (četnika), gotovo ekskluzivno srpske vojne organizacije, vodi debata o prirodi njenog učešća u ratu, odnosno o tome da li su četnici bili antifašistička snaga ili ne. Naime, nijedna druga vojna grupacija ponikla na prostoru nekadašnje Jugoslavije nije predmet takvih debata, budući da je neupitno koje su snage bile antifašističke, a koje kolaboracionističke i fašističke. To pitanje otvoreno je, dakle, jedino u vezi sa četnicima, tvrdnjom koja je u Srbiji postala aktuelna u drugoj polovini osamdesetih godina prošlog veka, da su četnici bili antifašisti.

Antifašistički karakter nesporan je u slučaju Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, koju je organizovala Komunistička partija (KPJ), izvodeći u toku rata, osim oslobođenja zemlje i političku i socijalnu revoluciju. Četnici, kao rojalistički i legitimistički pokret predstavljali su glavnog unutrašnjeg rivala partizanima i to rivala koji je u borbi protiv partizana sarađivao sa okupatorima. Pošto su partizani izvojevali pobjedu i nad spoljnim i nad unutrašnjim neprijateljima, na temelju te pobjede KPJ je po završetku rata preuzela vlast u Jugoslaviji.

Uz ovaj, ukratko skicirani kontekst treba reći da su, prema mišljenju autora ovog priloga, daleko uverljivija ona historiografska istraživanja koja ne posmatraju četnički pokret u kontekstu antifašističke koalicije, budući da su i saradnja četničkog pokreta sa okupatorima i brojni zločini motivisani nacionalnim razlozima i antikomunizmom takvi i tog obima da onemogućavaju da se četnički pokret smatra antifašističkim, iako je inicijalno formiran da bi se njegovi pripadnici borili protiv okupatora. U ravnogorskoj ideologiji nije bilo ničeg humanističkog, univerzalnog. Možda je, govoreći

o razlici između četnika i partizana nju najbolje izrazio partizanski borac Mirko Tepavac rečima: “Mi smo mrzeli fašiste, oni Nemce. Ali, treba dodati, više od Nemaca mrzeli su komuniste i to je ona orijentacija koja je heterogeni i haotični pokret objedinjavala. Svođenje svetskog sukoba na unutrašnju nacionalnu ravan, borba protiv narodnooslobodilačke vojske, kolaboracija, iskorenjivanje nesrpskog stanovništva pod izgovorom osвете za veliko stradanje Srba u NDH – oduzelo je rojalističkim snagama pravo da se nazivaju antifaašistima”.²²

Međutim, u Srbiji postoji snažno uverenje da četnički rojalistički pokret jeste bio antifaašistički i na ovom pitanju je zapravo, izvršeno svojevrsno svrstavanje u nekoliko grupa koje variraju ovu temu na različite načine. Gde se nalaze koreni uverenja da je četnički pokret koji nije aktivno ratovao protiv okupatora (osim u početnim fazama svoje, do jeseni 1941. godine) i koji je sa okupatorom sarađivao protiv partizana, zapravo antifaašistički?

Odavno je uočeno da je antifaašizam među najznačajnijim žrtvama *en bloc* odbacivanja ideološkog sistema uspostavljanog posle završetka Drugog svetskog rata u Jugoslaviji. To se ne odnosi samo na otvoreno odbacivanje antifaašizma, već postoji i nekoliko “prelaznih” formi koje obuhvataju i sve one narative koji, bez obzira na deklarativan pozitivan stav prema antifaašizmu, uključujući tu i sopstveni deklarativni antifaašizam, zapravo konstituišu vrednosni diskurs suštinski suprotan antifaašizmu. O čemu je zapravo reč?

Da bi se odgovorilo na ovo pitanje potrebno je najpre, ukratko se pozabaviti karakterom antifaašističkog pokreta koji je i izneo borbu u Jugoslaviji protiv okupatora u Drugom svetskom ratu. Kao i u nekim drugim državama, uz razlike uslovljene kontekstom, i u slučaju Jugoslavije osnova legitimiteta posleratnog režima bila je borba protiv fašističkih okupatora i to borba koja nije bila primarno ideološki nadahnutu tradicionalnim antigermanizmom, svojstvenog srpskom, ali i nekim drugim južnoslovenskim nacionalizmima (iako je bilo i tih resantimana), već idejama ravnopravnosti ljudi i naroda bez obzira na sve razlike koje su uslovile postojeću etničku različitost, ili pak proisticale iz etničkih različitosti. Koliki je značaj partizanski pokret pridavao antifaašizmu u vreme kad je Jugoslavija u ratu izgrađivana, a i kasnije, svedoči i činjenica da se pojam antifaašizma javlja u nazivima centralnih privi-zornih ratnih organa vlasti, kao i u nazivima pojedinih masovnih organizacija

22 M. Tepavac, *Moj drugi svetski rat i mir*, Zagreb, 2012, str. 134.

(Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije, Antifašistički front žena, i dr.)

U jugoslovenskom okviru, internacionalna komponenta antifašizma bila je više nego bilo gde drugde značajna upravo zbog složene etničke strukture jugoslovenske države. *Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije*²³ bila je osnovna ideja vodilja jugoslovenskog antifašizma. Ova ideja nacionalne ravnopravnosti bila je shvaćena kao temelj opstanka jugoslovenske države. Taj sadržaj Komunistička partija Jugoslavije, kao organizator partizanske borbe izvodila je neposredno iz komunističkog internacionalizma i iskustva međuratne Jugoslavije sa međunacionalnim nesuglasticama. Dakle, ideja nacionalne ravnopravnosti i uopšte ravnopravnosti ljudi temeljna je vrednost antifašizma baš kao što je diskriminacija osnova fašizma. Koliki značaj je pridavan toj ideji svedoči i to što je veoma radikalnim pravnim propisima, kakvi su definisani u *Zakonu o zabrani izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i razdora*, predviđeno veoma strogo kažnjavanje za krivice u tom pogledu, naime da će se delovanje koje izaziva nacionalnu, rasnu i versku netrpeljivost, “u slučaju pozivanja na vršenje ubistva” kazniti smrću.²⁴ Fašizmu, koji je nacionalizam doveden do krajnjih konsekvenci, nije moguće suprotstavljati se nacionalističkim sejanjem mržnje i zločina protiv pripadnika drugih naroda, što je, osim borbe protiv NOP, bio glavni ratni učinak četnika.

U savremenoj reviziji upravo je ta, kosmopolitska komponenta morala biti osporena i to je crvena nit relativizacije antifašizma u savremenoj Srbiji i osnovni oblik njegove zloupotrebe koji se manifestuje kroz *nacionalizaciju antifašizma*. Dakle, osim napadanja i osporavanja smisla i značaja antifašističke borbe, kao još jedna manifestacija anti-antifašizma javlja se i njegova nacionalizacija. Reč je, dakle, o zloupotrebi pojma antifašizma, koja je u Srbiji počela u predvečerje raspada Jugoslavije, upravo kad je odbačena decenijska

23 Primera radi, ideja bratstva i jedinstva jugoslovenskih naroda bila je temeljna ideja jugoslovenskog antifašizma. O tome vid. Drago Roksandić, “‘Bratstvo i jedinstvo’ u političkom govoru jugoslovenskih komunista 1919–1945”, *Tito – viđenja i tumačenja*, ur. Olga Manojlović Pintar, Beograd 2011, 28–43. Iako je u praksi bilo i drugih odstupanja od načela o nacionalnoj ravnopravnosti, ipak treba pomenuti prvenstveno Nemce, kojima je pripisivana kolektivna krivica. Međutim, ta “kolektivna krivica” nije bila esencijalizovana, nije sadržala rasističke postulate niti je podrazumevala fizičku likvidaciju svih Nemaca samo zbog toga što su Nemci.

24 “Zakon o zabrani izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i razdora”, *Službeni list DFJ*, 2/46.

ideologema *bratstva i jedinstva jugoslovenskih naroda i narodnosti*. Formalni nasljednici, a, zapravo prvi uspješni rušitelji socijalističkog poretka i vrednosti na kojima je počivao učinili su prvu značajnu reviziju i relativizaciju pojma antifašizma. Tada je sužena osnova jugoslovenskog partizanskog antifašizma, isticanjem isključivo uloge srpskog faktora i predstavljanjem *bratstva i jedinstva* kao zablude, kao i sistematskim odricanjem antifašističkih tradicija drugim jugoslovenskim narodima, sa kojima se kasnije ušlo i u rat tokom koga se Jugoslavija raspala.

Međutim, ništa manje moćna i, dugoročno još uticajnije *nacionalizacija antifašizma* dogodila se istovremeno sa ovom zvaničnom, isticanjem isključivo navodnog autentično srpskog antifašističkog, ali i antikomunističkog pokreta – odnosno četničkog pokreta Dragoljuba Draže Mihailovića. Antikomunistička komponenta u ovom nacionalizovanom antifašizmu bila je u vreme te prve faktučne i masovne rehabilitacije četništva u Srbiji nesumnjivo jača nego antifašistička, koje jedva da je i bilo, više u formi antigermanskog raspoloženja nego stvarnog antifašizma. Antikomunizam je zapravo bio “ideološki kišobran” za ovu “promenu epohalne svesti”, u čijem sadržaju je Draža Mihailović u mnogo većoj meri bio važan kao srpski nacionalista i antikomunista nego kao navodni antifašista. Tako je, sa retkim i više deklarativnim izuzecima ostalo sve do sada, sa tom razlikom što je sada, odnosno posle promene režima u oktobru 2000. godine, navodni četnički antifašizam, suprotno stvarnoj istoriji Drugog svetskog rata, izvojevao status pravog antifašizma, dok je tokom devedesetih, u zvaničnom narativu taj status i dalje bio rezervisan za partizane.

Naime, posle 2000. godine ono što je bila slika Drugog svetskog rata, kao deo ideološkog paketa opozicionih snaga u Srbiji postalo je vladajuća paradigma. Iako i nije u potpunosti osporen partizanski antifašizam, upadljivo je skrajnut, a u prvi plan su kao antifašistički borci istaknuti četnici, mada još uvek najveći broj pristalica četničke verzije prošlosti u njima vidi pre borbe protiv partizana i komunista, nego nekakve antifašiste. Istovremeno, nikada osporeni antifašizam partizana uglavnom je potisnut u korist narativa o partizanskim zločinima.

Tipologija osporavanja antifašizma u Srbiji

Antikomunističkim resantimanima uslovljeni revizionizam koji je nasatao tokom devedesetih godina XX veka, a razbuktao se posle 2000. godine najzaslužniji je za potpunu relativizaciju i obesmišljavanje, na antifašizmu zasnovanog vrednosnog sistema koji je izgrađivan u socijalističkoj Jugoslaviji.

Postoji više načina za relativizaciju i obesmišljavanje antifašizma. Jedan od načina mogao bi se nazvati *nihilistički*: kao posledica gubitka jasnih pojmova o fašizmu i antifašizmu, koji se proglašavaju za navodno anahrone sadržaje, suštinski se dezavuišu vrednosti antifašizma, toliko neophodne savremenom srpskom društvu, kao da nije zapravo reč o univerzalnim vrednostima.

Drugu grupu čine oni narativi koji antifašizam otvoreno odbacuju i u čijim se krugovima neguje pravi anti-antifašizam.²⁵ Među njima se izdvajaju, sa jedne strane ekstremne grupe – *fašističke*, a sa druge strane *pragmatičari*. Dok *fašistička* orijentacija podrazumeva odbacivanje antifašizma zbog pristajanja uz fašističke ideje, *pragmatička* orijentacija ima nešto drugačiju koncepciju: ona je takođe na ideološkoj desnici, ali iz navodno pragmatičnih razloga osporava smislenost antifašizma i suprotstavljanja Osovini u Drugom svetskom ratu, uz tvrdnju da bi tako bilo manje žrtava.

Treću grupu čine *kvazi-antifašisti*, tj. oni koji sebe vide kao nastavljače i poštovaoce antifašističke borbe, ali to suštinski nisu. Ova grupa je najkomplicovanija. Unutar nje mogu se uočiti bar dve tendencije. Jedna od tendencija je ekskluzivno *pročetnička*. Ona proglašava za antifašizam nešto što antifašizam nije, pri čemu se u vidu ima četnički pokret Dragoljuba Mihailovića, zanemarujući ili čak otvoreno negirajući ono što antifašizam jeste, odnosno partizansku narodnooslobodilačku borbu. Međutim, kvazi-antifašističkom narativu pripada i najoriginalniji način revizije i relativizacije, pa time i obesmišljavanja antifašizma, a to je *pomiriteljska* paradigma. Ona proglašava i četnički i partizanski pokret za antifašističke. U ovoj paradigmi koja se temelji na ideji nacionalnog pomirenja svih Srba, jedna tendencija ne poriče jugoslovenski karakter oba pokreta, dok druga, najekstremnija, u nacionalnom smislu monopolizuje pojam antifašizam na taj način što se četnički, ali

25 Todor Kuljić, *Prevladavanje prošlosti*, Beograd 2003; Isti, "Anti-antifašizam", *Godišnjak za društvenu istoriju* 1–3 (2005), str. 171–184; O. Milosavljević, *Predgovor u: Savremenici fašizma*, 1, Beograd 2010.

i partizanski pokret proglašavaju za *ekskluzivno srpske antifašističke pokrete*, uz davanje prednosti četničkom pokretu.

Konačno, unutar svake od ovih orijentacija kristalisala se još jedna, recentnija podela: za i protiv evropskih integracija Srbije. I u tom pogledu, osim ostalih aspekata, navedene orijentacije imaju i savremen ideološki smisao i političku funkciju. Naime, budući da je antifašizam deo međunarodnog ideološkog konteksta i da se o antifašizmu govori imajući u vidu taj kontekst, njegova savremena upotreba je uglavnom u dinamičkom odnosu prema pitanju položaja Srbije u međunarodnim okvirima i prema pitanju integracija Srbije u Evropsku uniju (EU). Govoreći o pristalicama ideje o dva srpska antifašistička pokreta, saglasnost ne postoji u pogledu toga u kakvom je odnosu to, navodno ekskluzivno srpsko antifašističko nasleđe u odnosu prema evropskom antifašizmu. Za zagovornike evropskih integracija Srbije, srpski antifašizam uopšte, ali pre svega onaj četnički, ulaznica je za EU, i time se oni uklapaju u opštu evropsku paradigmu.

Zanimljiviji je, međutim, slučaj protivnika evrointegracija, grupisanih na krajnjoj desnici: za njih je srpski antifašizam upravo ona vrednost koja odvaja Srbiju od centara savremenog fašizma u Briselu.²⁶ Savremena desnica u Srbiji fašističkom proglašava politiku EU, a savremenim sledbenicima fašizma proglašava one pojedince i organizacije koji se opredeljuju za put evropskih integracija. Iako savremena antievropska desnica u Srbiji “priznaje” kolaboraciju, ona je, u suštini, opravdava, dok najteže reči kritike ima za savremene “kolaboracioniste”, u jeziku antievropske desnice – evrounijate. Tako su se savremeni promoteri nacionalne, verske, rodne neravnopravnosti, ekstremni nacionalisti, izraziti klerikalci proglasili za “prave antifašiste”. O ovoj grupi biće reči u nastavku teksta.

26 Boško Obradović, “Evropski fašizam i srpski antifašizam”, 1. 7. 2010, <http://www.standard.rs/evropski-fasizam-i-srpski-antifasizam.html>, posl. pristup. 28. 11. 2012. U tekstovima objavljenim na sajtu pokreta *Dveri* relativno se često mogu pročitati tekstovi koji sadrže insinuacije ili neposredno poistovećuju EU sa fašističkom ideologijom. Vid. npr: Никола Маринковић, “Дан Европе или победе над фашизмом”, <http://www.dverisrpske.com/sr-CS/dverjani/nikola-marinkovic/dan-evrope-ili-pobede-nad-fasizmom.php>, posl. pristup 20. 11. 2012.

"Antifašizam" desnice – slučaj Dveri

U ovom delu rada biće analizirani stavovi o fašizmu i antifašizmu jedne od grupacija krajnje desnice u Srbiji – organizacije *Dveri*. Ova organizacija je zanimljiva, između ostalog, i zbog toga što je prešla "razvojni put" od neposrednih nastavljača ideologije srpskih kolaboracionista iz Drugog svetskog rata, do samoproklamovanih antifašista.²⁷ Osim toga, organizacija *Dveri* značajna je i zbog toga što je i najmasovnija desničarska grupacija, najbolje organizovana, povezana sa dijasporom, crkvenim krugovima, sasvim normalizovana u javnosti, iako stavovi koje zauzima ne odstupaju u bitnim aspektima od ekstremnih nacional-konzervativnih stanovišta.

Pojam antifašizma, koji nije imao nikakvo afirmativno značenje za organizatore pokreta *Dveri* u vreme njegovog nastanka, postao je jedna od njegovih omiljenih ideoloških vertikala, iako ni sad, kao ni u vreme svog nastanka, *Dveri* nemaju ništa zajedničko sa antifašističkim vrednostima, odnosno sa vrednostima tolerancije, internacionalizma, neutralizacije individualnih identiteta (nacionalnog, rodnog, verskog itd.) kao nečega *politički bitnog*. Iako na ekskluzivno nacionalističkim pozicijama i već samim tim lišeni suštinskog sadržaja koji karakteriše antifašizam, pripadnici ovog pokreta groteskno insistiraju na sopstvenom antifašizmu.

Dveri su započele javni život 1998/1999. godine kao studentski pokret, oslonjen na ideje Nikolaja Velimirovića. Proglasivši za svoja temeljna načela pravoslavlje, monarhizam, nacionalizam (kasnije preimenovan u rodoljublje), antikomunizam i antiglobalizam, *Dveri* su se pozicionirale kao izrazito konzervativni pokret, nastojeći da se predstave kao "nadstranačka" grupacija. Pokazujući prezir prema političkom pluralizmu, demokratiji, internacionalizmu, ateizmu i svemu što nije nosilo nacionalni predznak, osnivači pokreta bili su u vreme rađanja pokreta prvenstveno orijentisani ka kulturnoj sferi, zalažući se za srpsku kulturu "očišćenu" od stranih uticaja i naročito prožetu pravoslavljem. Stanovište da je nacija jedini legitimni okvir stvaralaštva, a pravoslavlje neophodan sadržaj identiteta srpskog naroda, *Dveri* su zadržale, prenoseći ga i u političku sferu, premda to nije u tolikoj meri prisutno, kao u početku delovanja ove organizacije. Od posebnog značaja je politička

27 O tome vidi: Srđan Milošević, "O jednoj desnoj reviziji pogleda na antifašističku borbu u Srbiji", u: Husnija Kamberović (ur.), *60 godina od završetka Drugog svetskog rata – Kako se sjećati 1945?*, Sarajevo, 2006, 37–54.

platforma koja podrazumeva snažan otpor integraciji Srbije u EU i snažan oslonac na Rusiju.

Na početku ove analize ideologije pokreta *Dveri* važno je ukazati upravo na tu nacionalnu komponentu i na njen suštinski ekskluzivizam. Naime, uz neizbežnu floskulu o navodnom odsustvu negativnih stavova ili emocija prema drugim narodima, verama ili kulturama,²⁸ pripadnici pokreta bez zazora su svojevremeno pozivali srpske studente da slede srpske kulturne i istorijske tradicije i “*da se ne umivaju na tuđinskom brlogu*”, upozoravajući na to da će, ako se ne vrate “Bogu i sebi”, Srbi biti u opasnosti da ih poklopi “*jeziva tama tuđinska*”, što se dogodilo Dositeju Obradoviću, Vuku Karadžiću ili Jovanu Skerliću, kao donosiocima “*tuđinštine*” u srpsku kulturu.²⁹ Iako je trebalo prvenstveno da posluži kao upozorenje da se ne usvajaju “tuđinske” kulturne forme (što je takođe besmisleno), u slikovitoj predstavi “tuđinske kulture” kao “brloga” jasno se otkrivao svojevrzni kulturni rasizam, pri čemu je isprazna floskula o odsustvu netrpeljivosti ostala savršeno oslobođena uverljivosti. Ovaj mehanizam postao je paradigmatičan za većinu desničarskih grupacija koje se proglašavaju za nenasilne i tolerantne, ograničavajući besprizorno, do krajnjih granica, prostor koji vide kao polje prava na iskazivanje manjinskog mišljenja, načina života ili identiteta. To je važno i za razumevanje odnosa desničarskih grupacija prema svim relevantnim pitanjima, budući da taj mehanizam počiva na pojmovnom voluntarizmu. Kada je reč o pripadnicima pokreta *Dveri*, oni imaju *svoje razumevanje* pravde, prava, kulture, tolerancije, nacije, fašizma, antifašizma itd. kao da svi ti pojmovi nemaju, makar do izvesne granice, posve samorazumljivo i dobro poznato značenje. Ovde će biti pre svega reči o upotrebi pojma antifašizma.

Da bi se izvela ova analiza, potrebno je vratiti se deceniju i nešto više unazad. Kada je reč o odnosu prema prošlosti, osobito prema Drugom svetskom ratu, pripadnici pokreta od početka svoje aktivnosti takođe su usvojili velimirovićevsku interpretaciju istorijskih dešavanja na prostoru Jugoslavije i delovanja nekih od najvažnijih aktera: Dimitrija Ljotića, Milana Nedića, Draže

28 “Ne mrzimo druge narode, nego volimo svoj; ne mrzimo druge vere, nego volimo svoju; ne preziremo tuđe, nego negujemo svoje. Sve što je plemenito kod drugih, svojina je nas hrišćana – govorio je sveti Justin Filozof još u 2. veku.” Proglas Prvog sabora pravoslavno nacionalne omladine srpske, <https://web.archive.org/web/20020605025519/http://www.dverisrpske.com/autoportret/autoportret.htm>.

29 Pet pitanja za Dveri srpske, <https://web.archive.org/web/20020410171855/http://www.dverisrpske.com/brojevi/bilteni/bilten1.htm>.

Mihailovića, Tita, partizana, četnika. Ta interpretacija sadržana je u Velimirovićevom jezgrovitom pozivu srpskom narodu da se moli za svoja “tri mučenika” – Dimitrija (Ljotića), Milana (Nedića) i Dražu (Mihailovića). Sa druge strane, o komunistima, partizanima, Titu i Jugoslaviji, Velimirović je imao samo opore reči mržnje, pa ni njegovi ideološki epigoni nisu mogli da imaju drugačiji stav. Taj svojevrsni kredo, kad je reč o razumevanju prošlosti, bio je sadržan u proglasu usvojenog na prvom saboru “pravoslavno-nacionalne omladine srpske”, u kome se nedvosmisleno kaže: “Naše **nacionalne, antikomunističke i monarhističke snage** ne delimo na osnovu događaja iz Drugog svetskog rata; molimo se za pokoj svih onih koji su život dali za Otadžbinu, onako kako nam to poručuje Sveti Nikolaj Žički.”³⁰ Ni reči nije bilo o antifašističkom ideološkom utemeljenju, pri čemu (treba li naglašavati?) nijedan od “trojice” mučenika za koje se moli Velimirović nije ni poginuo u borbi “za Otadžbinu” protiv okupatora, već su sva trojica stradali upravo zbog svoje nečasne kolaboracije.

Uostalom, da fašisti, okupatori nisu ni shvaćeni kao pretnja nacionalnom identitetu svedoči i sledeće: smeštajući sunovrat “nacionalne ideje” u 1945. godinu (a ne, recimo, u 1941), Dveri su, kao pravoslavni studentski pokret, upozoravale na “bolno saznanje da već više od pola veka Univerzitet u Beogradu nije srpski, nije nacionalan” već da “ima ulogu vodeće *anacionalne institucije* u antisrpskoj državi Jugoslaviji”. Ne prepoznajući nikakav problem u periodu od 1941, do 1945. godine, osnivači ovog studentskog pokreta precizno su izrazili svoje razumevanje: “Komunistička okupacija Beograda 1944. godine i komunistički teror i strahovlada koji su usledili, u krvi su ugušili **slobodni srpski Univerzitet**.”³¹ Uspostavljajući kontinuitet sa tim “slobodnim srpskim univerzitetom” “pravoslavna nacionalna omladina” je organizovala svoj sabor 2001. godine, koji je započeo tako što je, posle blagoslova, pročitao “*Simvol vere srpske omladine* iz 1942. godine, kojim je napravljen istorijski uvod u tematiku Sabora i premošćen, revolucionarnim komunističkim

30 Proglas prvog sabora pravoslavno-nacionalne omladine srpske, <https://web.archive.org/web/20020605025519/http://www.dverisrpske.com/autoportret/autoportret.htm>.

31 Pet pitanja za Dveri srpske, <https://web.archive.org/web/20020410171855/http://www.dverisrpske.com/brojevi/bilteni/bilten1.htm>.

nasiljem 1941–44, prekinuti duhovni kontinuitet u nacionalnoj omladini od blizu 60 godina”.³²

A, o tome kako je izgledalo nasilje posle “komunističke okupacije”, prema stanovištu *Dveri*, svedoči sledeći tekst: “I čitava zemlja, čitava planeta, čitav Univerzum sliven je u razna srpska imena, a Srbi kroz svoja imena pretočeni u čitav Univerzum; i sve je tako puno života, sve bubri, sve sija, sve cveta. A sada zamislite više od 200.000 Srba koji nose ova imena, zamislite ih na jednom mestu. Milina da vas obuzme. Dođe vam da uskliknete, pa da, kako kaže naš veliki pesnik Njegoš – zaigrate sa njima ‘kolo oko crkve’. Ali ne! Ja vam, braćo moja i sestre moje, ovom prilikom, na žalost, ne mogu pričati o milini, o punoti života, o ‘kolu oko crkve’, jer onih više od 200.000 Srba u koje je sliven čitav Univerzum – više nema. Stradali su od jedne opake bolesti. Stradali su od ‘crvene kuge’. A ta ‘crvena kuga’ ne ubija na isti način. Njeni su metodi uništenja različiti. Ona je svoju veštinu ubijanja dovela do neslućenih razmera. Ona ubija duhovno i fizički. Duhovno ubija lažju, jer laž joj je drugo ime, a fizički ubija čerečenjem, pucanjem žrtvi u potiljak, sečenjem na parčad, vađenjem očiju... Ona stavlja ruke i noge žrtava svojih u ključalu vodu. Ona testeríše žive ljude, ona kolje, ona ubija maljem, ona baca žive ljude u jame. Ona melje. Ona je samlela više od 200. 000 Srba za i posle Drugog svet-skog rata, a njeno ime je komunizam”.³³ Ne treba posebno napominjati da na sajtu *Dveri* niti u njihovim publikacijama nije bilo ni približno sličnog teksta o zločinima koje su počinili okupatori, pojam fašizam se vrlo retko koristio, kolaboracija praktično nije ni postojala, a sva jezička “teška artiljerija” bila je usmerena na partizanski pokret, koji je tada izjednačavan sa komunistima.

Nepunu deceniju kasnije, u retorici pokreta *Dveri* pojavljuje se antifazišizam kao jedno od važnih ideoloških načela. Taj ideološki zaokret učinjen je takozvanim Antifašističkim manifestom *Dveri* iz 2009. godine, očigledno usvojenim pod utiskom dešavanja u Rusiji i njenog nastojanja da afirmiše ulogu SSSR u slomu fašizma. U manifestu se ističe da njegovim objavljivanjem pokret *Dveri* “započinje idejnu borbu za vrednosti srpskog antifazišizma, a protiv svih istorijskih laži i relativizacija”. U istom programskom tekstu

32 *Prvi Sabor pravoslavno-nacionalne omladine srpske na Beogradskom univerzitetu* posle 1944. godine. <https://web.archive.org/web/20021021220756/http://www.dverisrpske.com/sabor/sabor.htm>.

33 B. Nešić, Antikomunizam, <https://web.archive.org/web/20020802034144/http://www.dverisrpske.com/sabor/antikomunizam.htm>.

pokreta Dveri tvrdi se i sledeće: “Ne postoji nikakav jugoslovenski antifašizam. Jedini antifašizam koji je na prostorima bivše Jugoslavije tokom Drugog svetskog rata postojao je srpski antifašizam. Hrvati, bosanski muslimani, Šiptari, Mađari, Bugari i drugi bili su saveznici Hitlera i često su surovije satirali srpske ustanike i srpski narod nego sami nacistički-nemački i fašistički-italijanski okupatori. Postoje časnii izuzeci ali oni su još manje prisutni u ovim narodima nego slični antifašisti u gorepomenutim zapadnoevropskim narodima. Srpski antifašizam se manifestovao kroz dva oružana, gerilska pokreta otpora, međusobno sukobljena, ali manje-više jednako antifašistički određena. Ta dva pokreta su bili Jugoslovenska vojska u otadžbini – Ravnogorski pokret đenerala Draže Mihajlovića (JVuO) i Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije (NOViPOJ). Današnji pokušaji omalovažavanja bilo partizanske bilo četničke antifašističke tradicije potpuno su neprihvatljivi i istorijski neutemeljeni”.³⁴

Da u ideološkom prekrajanju istorije onih koji se u redovima Dveri bave ovim temama nema kraja svedoči i odnos prema rukovodstvu NOP. Prihativši već odavno u javnosti prisutnu mantru o dva antifašistička pokreta, ostajući ipak izrazito antikomunistički orijentisane, *Dveri* nastoje da partizanski pokret odvoje od njegovog lidera, Josipa Broza Tita, pa se u jednom drugom, takođe bi se moglo reći – programskom tekstu (kada je reč o odnosu prema Drugom svetskom ratu) nastalom takođe iz pera jednog od vođa pokreta – posebno insistira na tome da je Josip Broz Tito u partizanskom pokretu navodno bio “*najsumnivija karika pošto je predstavljao ličnost obaveštajno povezanu sa nacističkim službama i pre nego što je Drugi svetski rat počeo*”.³⁵

Još jedno saznanje dobijamo iz Antifašističkog manifesta: *srpski narod* je jedini na Balkanu bio antifašistički, dok su *svi ostali narodi* bili fašistički. Ista teza se ponavlja u tekstu rečitog naslova “Evropski fašizam i srpski antifašizam”, koji se na sajtu pokreta Dveri pojavio 2010. godine i u kome autor, didaktičkim tonom znalca, kaže: “Teško da u savremenom političkom rečniku

34 Antifašistički manifest Dveri srpskih, http://novosti.rs/sr/lat/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=&idnovost=10485/&Antifa%C5%A1isti%C4%8Dki-manifest-Dveri-srpskih#.U_tlsPm1azk.

35 V. Glišić, *Mitovi antifašizma*, 7. 2. 2010, <http://www.dverisrpske.com/sr-CS/dverjani/vladan-glicic/tekstovi/mitovi-antifasizma.php>, posl. pristup. 20.11.2012. Inače, osim kao ilustraciju za navedeno nastojanje da se ličnost vođe partizanskog pokreta Josipa Broza Tita nasiljem nad istorijom odvoji od suštine tog pokreta, ovakvi navodi ne zaslužuju bilo kakav komentartradicije.

ima izraubovanijeg i pogrešnije korišćenog termina od pojma fašizma. Fašizam se odavno proširio sa idejno i praktično autentičnog prostora Italije i postao univerzalna ideološka poštapalica i etiketa za namensko primenjivanje u širokom dijapazonu, a prema potrebama kreatora javnog mnjenja.” Potom optužujuće: “Ne samo da se u ovoj revizionističkoj medijskoj historiografiji zaboravilo ko su bili prvi i pravi fašisti i njihove preteče, podržavaoci i sluge već se otišlo i dalje: sopstveno omraženo i zločinačko lice počelo se poturati i nametati drugome. Samo tako je kroz jedan antiistorijski, nehumani i necivilizacijski medijski eksperiment srpski narod od uloge fašističke žrtve mogao dospeti u poziciju paklene optužbe za neofašizam”. I na kraju – odbranaški: “Postoji li narod u bližem balkanskom okruženju izuzev srpskog koji nije bio na strani Sila osovine? I sa kojim balkanskim i evropskim narodom bi se dao uporediti srpski otpor prema nacističkom okupatoru? Da li je svet konačno spreman da prizna ko su prvi svenarodni ustanici u okupiranoj Evropi i koji su evropski gradovi prvi oslobođeni od nacista? Umesto toga, srpski antifašizam je u zapećku, a fašistički saradnici se kite tuđim perjem. Koje su to antifašističke tradicije okolnih naroda na koje se oni danas pozivaju?”³⁶

Očigledno, piscu citiranog teksta, a ni njegovim istomišljenicima nije jasno da čitavi narodi ne mogu biti fašistički ili antifašistički, iako su dominantne politike država nekada bile i mogu da budu fašističke, neofašističke ili antifašističke. Ova “individualizacija” naroda i pripisivanje određenog ideološkog stava svim njegovim pripadnicima (razume se, uz poneki izuzetak) refleks je dobro poznate nacionalističke ideološke mantre o čijoj besmislenosti je trivijalno i govoriti, premda njene posledice u političkom smislu nikada nisu trivijalne.

Sasvim dosledno ovakvom razumevanju stvari, na sajtu Dveri može se pročitati i komentar koji je povodom jedne od malobrojnih antifašističkih manifestacija u Beogradu zaključio da su potrebni “*primeri pravog antifašizma, prvenstveno protiv rehabilitacije kolaboratora koji se sad izdižu u heroje nacionalnih manjina*”³⁷ što je bila aluzija na postavljanje table Aćif Efendiji u

36 B. Obradović, “Evropski fašizam i srpski antifašizam”, 1. 7. 2010, <http://www.standard.rs/evropski-fasizam-i-srpski-antifasizam.html>, posl. pristup. 28. 11. 2012. H. Маринковић, “Дан борбе против фашизма

37 H. Маринковић, “Дан борбе против фашизма”, 9. 11. 2010, <http://www.dverisrpske.com/sr-CS/dverjani/nikola-marinkovic/dan-borbe-protiv-fasizma.php>, posl. pristup 20. 11. 2012.

Novom Pazaru. Drugim rečima, zahteva se borba protiv rehabilitacije “kolaboratora” samo onda kad je reč o nekome iz redova nacionalnih manjina, pri čemu se sa očiglednim nipodaštavanjem Bošnjaci nazivaju “novom” nacionalnom manjinom. Ne treba ni posebno naglašavati da je rehabilitacija kolaboracionista iz bilo koje etničke grupe za svaku osudu, ali kad ta osuda dolazi od pripadnika jedne organizacije sa krajnje desnice, koja je u svom delovanju već odavno rehabilitovala sve srpske kolaboracioniste, sve postaje i logički i moralno neprihvatljivo.

U tom smislu zanimljiv je i novi stav *Dveri* o Milanu Nediću, za koga se kaže da njega, kao i niz drugih ličnosti svakako treba rehabilitovati, zbog toga što je to ispravljanje “lične nepravde” i “civilizacijska tekovina”, pri čemu rehabilitacije “nikako ne znače i istorijsku rehabilitaciju njihove kolaboracionističke politike”. U pokušaju da po svaku cenu opravdaju stav o potrebi rehabilitacije Milana Nedića, njegovi nekadašnji ideološki sledbenici, a današnji baštinici dvostrukog antifašizma, ujedno empatični prema nosiocima kolaboracije, ali ne i prema politici kolaboracije rezonuju na sledeći način: “Kada se uzme u obzir kolektivna kolaboracija sa Trećim Rajhom najvećih evropskih naroda, ništa slično se ne može naći u srpskom narodu, dok su pojedinci koji su radili na spasavanju onoga što se spasti može upravo baštinici evropskog principa nezameranja sa Nemačkom i čuvanja svoga naroda od nepotrebnih žrtava. Tako, kada zahtevamo da se rehabilituje đeneral Milan Nedić, mi smatramo da treba rehabilitovati čoveka koji je bez presude likvidiran u zatvorima Titove tajne policije, čoveka koji je omogućio zbrinjavanje 500.000 izbeglica u Srbiji, koji je sačuval srpsku privredu, koji je sprečio biološko uništenje Srbije i njeno rasparčavanje između genocidno nastrojenih suseda, čoveka koji i pored sve ugroženosti i nemogućnosti svog položaja nije dozvolio da se ijedan srpski vojnik bori na Istočnom frontu protiv Rusije. Današnji saradnici sa NATO okupatorima imaju mnogo manje opravdanih razloga da tu saradnju sprovode nego što je to imao đeneral Nedić koji je tom saradnjom spasavao srpski narod od biološkog uništenja. Ipak, ma koliko lično đeneral Nedić bio velika i tragična ličnost u našoj istoriji, njegov režim je sarađivao sa nacističkim okupatorom, njegov režim je sprovodio represiju nad srpskim patriotama koji su se oružano suprotstavljali Hitleru i njegova politika nema istorijsko opravdanje jer je zanemarivala činjenicu da Hitlerov poredak nije predviđao budućnost za srpski narod kao narod izrazito slobodarske tradicije. Jednostavno, ma koliko realpolitički bilo opravdano, sarađivanje sa

Hitlerovim novim svetskim poretком je bilo toliko moralno neopravđano i suprotno svim tradicijama srpskog naroda da takva politika ničim ne može biti rehabilitovana”.³⁸ Razume se, tekst govori dovoljno sam za sebe, jasna je njegova tendencija da se osuđeno ne osudi, da se nemoralno razume, da se savremni ideološki neprijatelj prikaže kao moralna inferioran u poređenju sa veličinom Milana Nedića, da se evropski narodi po ko zna koji put omalovaže.

Ali ipak, treba uočiti da se nigde ne pominje saodgovornost Nedićevog aparata za kolaboraciju u sprovođenju holokausta, koji se u “antifašističkom manifestu” pokreta Dveri ne pominje ni jednom rečju. Upravo to najrečitije svedoči o prirodi uskogrudog nacionalističkog narativa koji ne uspeva čak ni toliko da se kamuflira da barem malo zaliči na ono čiji izgled uporno pokušava da zadobije. Napisati antifašistički manifest bez ijedne reči o holokaustu najrečitije je svedočanstvo o samom manifestu i antifašizmu koji je u njemu pokazan.

Zaključak

Dok je u Evropi antifašistička paradigma bila dominantna, sve do sredine prve decenije XXI veka, savremena ekstremna desnica u Srbiji bila je izrazito anti-antifašistička. Četnički pokret Draže Mihailovića, koji je počeo kao anti-okupatorski pokret, nikada u redovima ove opcije nije imao onu popularnost kakvu su imali Milan Nedić i Dimitrije Ljotić, tim pre što je taj pokret vezivan za zapadne sile, što je antizapadnjački orijentisanog desnici bilo posve mrsko. Ipak, kao antikomunista i deo “nacionalnih snaga” i Mihailović je, prema poruci vladike Nikolaja Velimirovića, imao svoje mesto u panteonu “nacionalnih mučenika”. Partizanski pokret je, međutim, izjednačavan sa komunizmom (što i jeste istorijski neodvojivo) i iz tog jasnog razloga bio je odbačen, osporavan i omalovažavan najgrubljim rečnikom.

Što je u Evropi više prevladavala antitotalitarna (ne više dominantno antifašistička) paradigma, sa sve jačim naglaskom na kritiku SSSR, uz istovremeno sve jače afirmisanje sopstvene uloge u antifašističkoj borbi u Rusiji, srpska ekstremna desnica, izrazito rusofilski orijentisana, a *imo pectore* anti-zapadna, postepeno se “pregrupisavala” i konačno sebe proglasila za *jedinu antifašističku snagu* u savremenoj Srbiji, srpski narod za jedini *antifašistički*

38 Antifašistički manifest...

narod na Balkanu, a četnički i partizanski pokret prihvatila kao *dva ravnopravna antifašistička pokreta otpora*, razume se, isključivo srpska. Nekadašnji glorifikatori Milana Nedića i Dimitrija Ljotića postali su korifeji antievropskog nacionalizovanog “antifašizma”, ne odričući se suštinski starih ideoloških uzora, pridodajući im još narodnooslobodilački pokret, prethodno istorioidnim “hirurškim rezom” odvojen od Tita i KPJ.

Koristeći neke, odista zabrinjavajuće tendencije u savremenoj evropskoj kulturi sećanja i politici koja se njome legitimise, desnica u Srbiji je iskoristila novonastalu situaciju za čvršće vezivanje za Rusiju, čak i po cenu da to znači prihvatanje, do nedavno satanizovanog partizanskog pokreta kao pozitivne istorijske pojave, u meri u kojoj je antifašizam odjednom postao afirmativan pojam, premda, u vizuri dšenice, redukovan isključivo na borbu protiv okupatora, što i jeste njegova glavna snaga, ali ne i jedina karakteristika. Naime, antifašizam u interpretaciji ideologa pokreta Dveri, lišen svih civilizacijskih vrednosti koje je otelotvoravao i zahvaljujući kojima je i uspeo da bude tako široko prihvaćen od naroda Jugoslavije (internacionalizam, rodna ravnopravnost, apstrahovanje nacionalnih i verskih razlika kao politički bitnih itd.) zapravo je obesmišljen i sveden na puki nacionalizam. Reč je o političkoj i ideološkoj utilitarizaciji više je nego jasno da je reč o političkoj i ideološkoj utilitarizaciji, usmerenoj ka raspirivanju antievropskih resantimana i pruruskih tendencija u srpskom društvu, upornim tvrdnjama o fašističkom karakteru evropskih institucija, pa i čitavih naroda, kao i isključivo antifašističkom karakteru srpskog i ruskog naroda.

Duhovna legitimizacija ekstremne desnice

Srpska pravoslavna crkva (SPC),³⁹ nakon nekoliko decenija ateizacije jugoslovenskog društva vratila se na društvenu scenu u periodu blokirane društvene transformacije, a institucionalnu vezu sa državom stekla tek nakon 5. oktobra 2000. godine. Period povratka Srpske pravoslavne crkve u javnu sferu obeležen je procesima politizacije religije, ali i religizacije politike, te je u mnogim slučajevima dolazilo do izjednačavanja interesa države, odnosno političke elite i crkve, odnosno crkvenih struktura, ali i do njihovih razilaženja. Od početka procesa društvene transformacije (tranzicije), država se deklarirala kao sekularna, ali u periodu demokratizacije sistema, odnosno nakon 5. oktobra 2000. godine sve češće su se čule kritike da država gradi nešto drugačiji odnos sa većinskom crkvom u Srbiji, odnosno da je reč o desekularizaciji, pa čak i klerikalizaciji⁴⁰ srpskog društva i države.

Direktan kontakt Srpske pravoslavne crkve s državnim institucijama uspostavljen je već u novembru 2000. godine, zahtevom Arhijerejskog sabora Srpske pravoslavne crkve da se veronauka uvede kao redovni predmet u državne škole. Uvođenje veronauke,⁴¹ a krajem iste godine i odobravanje

39 U ovom tekstu Srpska pravoslavna crkva se shvata prvenstveno kao crkvena organizacija čije doktrinarne, socijalne i političke stavove zastupaju njene najviše institucije i zvaničnici (Arhijerejski sabor, Arhijerejski sinod, patrijarh, episkopi, sveštena lica ...) pojam crkve se tretira na sociološko-politički, a ne teološki ili metafizički način.

40 Pod pojmom klerikalizacije najčešće se podrazumeva ne samo povećani značaj i uticaj religije, odnosno većinske verske organizacije u srpskom društvu, već i povećano učešće crkve u političkim i državnim poslovima.

41 Uvođenje veronauke u obrazovni sistem Republike Srbije išao je "obrnutim" redom pravne procedure: Uredba o organizovanju verske nastave i nastave alternativnog predmeta u osnovnoj i srednjoj školi, Zakon o crkvama i verskim zajednicama, Ustav Republike Srbije. Snažan upliv teološkog diskursa u laički obrazovni sistem sekularne države u jednom momentu otišao je toliko daleko da je ministarka prosvete Ljiljana

prisustva sveštenika u vojnim institucijama,⁴² predstavljalo je početak prisne saradnje između države i većinske crkve u Srbiji. Interesantno je podsetiti da su predstavnici Kancelarije za veronauku pri srpskoj patrijaršiji, vrlo brzo nakon oktobarskih promena, saopštili da bi “država morala da zaštiti svoju bit i naciju, i u tom cilju bi morala pravoslavlje da proglasi državnim religijom, odnosno naša država treba da se verifikuje kao pravoslavna država”.⁴³

Vremenom, većinska crkva u Srbiji u nekoliko navrata demonstrirala je snažan politički uticaj, što je podgrevalo pitanje društvene odgovornosti ove institucije, nedovoljno pretreseno njenom ulogom u burnim godinama poslednje dekade prošlog veka. Podsetimo se slučajeva opstruiranja stavljanja Statuta AP Vojvodine na dnevni red Narodne Skupštinu u februaru 2009. godine, zatim povlačenja Predloga Zakona protiv diskriminacije u martu 2009. godine, učešće crkvenih predstavnika u pregovaračkom timu za Kosovo i Metohiju, aktivno učešće, čak na rukovodećim pozicijama sveštenih lica u radu sekularnih institucija (Republička radiodifuzna agencija, Nacionalni prosvetni savet) ...

Prosec desekularizacije često se nekritički posmatrao kao da su ga inicirale isključivo verske zajednice, naročito većinske, dok se uloga i interesi države u pomenutom procesu, tačnije vladajućih političkih elita, često zapostavljala.⁴⁴

Nacionalizam, donedavno indukovani i usmeravani od strane političke i intelektualne elite, sada se generiše “iz baze”, prvenstveno kao socijalni radikalizam, a dobar deo političke elite, zbog suštinske nespremnosti za promene svesno podilazi radikalizaciji, što otkriva demagogiju, konfuziju i protivrečnost vladajuće elite i iznad svega odsustvo odgovornosti. Radikalizacija Srbije je logičan ishod nasleđa ratne politike i otpora suočavanju sa prošlošću, pa i

Čolić, u vladi Vojislava Koštunice, pokušala “privatnim dekretom” da odstrani Darvinovu teoriju evolucije iz školskih programa.

42 Već krajem decembra 2000. godine uprava za moral generalštaba tadašnje Vojske Jugoslavije organizovala je okrugli sto na kome se zalagala da “u Vojsku Jugoslavije treba uvesti vojne sveštenike pravoslavne veroispovesti”. Ubrzo nakon toga imenovan je episkop za saradnju sa vojskom i učestale su vojne posete Hilandaru i drugim pravoslavnim manastirima, kao i kolektivna krštenja oficira i vojnika.

43 “Veroučitelji spremni da drže dnevnik”, *Politika*, 3. decembar 2000. godine.

44 Zbog sve kooperativnijeg odnosa države prema većinskoj crkvi, što se moglo detektovati brojnim ustupcima koje je država načinila Srpskoj pravoslavnoj crkvi, a da ova to nije ni tražila, otvara se i pitanje da li je možda reč i o procesu podržavljenja crkve.

sadašnjosti, a proces rearhaizacije kojim se otvara put konsolidaciji srpskog konzervativizma, dovodi u pitanje neka civilizacijska dostignuća kao što je laička država.

Naglašena simbolička i normativna funkcija u javnoj sferi koju Srpska pravoslavna crkva stiče nakon 5. oktobra (2000), sve je upadljivija i doseže razmere značajne društvene odgovornosti; dominantna uloga u pružanju novog ideološkog i vrednosnog okvira sekularnim institucijama i organizacijama predstavlja izuzetno veliki uticaj, ali povlači i izuzetnu odgovornost. Kao institucija kojoj je u identitetskom vakuumu blokirane transformacije srpskog društva omogućeno da monopoliše istorijsku ulogu u očuvanju nacionalnog identiteta i svojom snažnom etnokonfesionalnom identifikacijom doprinese nacionalnoj homogenizaciji, Srpska pravoslavna crkva postala je reper prema kome su se usmeravali mnogi društveni procesi.

Ponovno uspostavljanje nasilno prekinute tradicije, odnosno kontinuiteta sa prekomunističkim periodom postalo je imperativ redefinisanja društvenih odnosa, naročito na relaciji sveto – profano, te se tako pravoslavlje počelo afirmisati kao izvoriste vojničkog morala i motivacije, vraća se veronauka u sistem obrazovanja, verski praznici se proglašavaju (i)državnim, osveštavaju se prostorije sekularnih ustanova, uvode (vraćaju) patroni (svetitelji zaštitnici) sekularnih institucija... Sasvim je postalo prihvatljivo da službeno vozilo Ministarstva unutrašnjih poslova za vreme Božićnih praznika bude "okićeno" badnjakom, ili da se u prostorijama opština i državnih institucija nalaze svetitelji po zidovima, ili da škole dobijaju imena po svetiteljima, ili da javne institucije obeležavaju krsne slave... Na pukom simboličkom nivou, dovoljno je skrenuti pažnju na državna obeležja Republike, ili, na primer, na količinu i učestalost sakralnih elemenata na obeležjima gradova i opština Srbije.

Kako se i logički može pretpostaviti, ideološki i vrednosni okvir koji pruža većinska crkva u Srbiji najprepoznatljiviji je kod sve brojnijih i sve glasnijih patriotskih, odnosno rodoljubivih organizacija koje se odlikuju snažnim nacionalnim i verskim identitetom – etnokonfesionalna identifikacija. Okaarakterisane kao (ekstremne) desničarske organizacije, ne razlikuju se mnogo od sveprisutnih organizacija sličnog profila u Evropi, ali je interesantno prisustvo i isticanje sakralnih (klerikalnih) elemenata u njihovom identitetu.

Tako na primer, obeležje Srbskog Obraza čine Hristov monogram (Krst cara Konstantina: ukrštena grčka slova H (hi) i R (ro)), sa slovima alfa i

omega sa leve i desne strane, dok su boje na “znamenu” ove organizacije crvena, plava i bela (srebrna), “zbog toga što su to osnovne boje Hrišćanstva i pravoslavnog Srbstva”.⁴⁵ Ova organizacija se (samo)propagira kao “pravoslavno-rodoljubivi pokret koji se bori za duhovnu i državotvornu obnovu Srbstva na temeljima Svetosavlja”, te zbog toga ovako sakralizovana simbolika ne bi trebalo da čudi.

Logo i zaštitni znak Dveri asocira i predstavlja majku i dete, ali “hrišćani prepoznaju da je to u stvari pravi zaštitnik ne samo Dveri, nego i sveg našeg čovečanstva – Presveta Bogorodica i Bogomladenac Hristos”.

Dodatnu simboličku snagu kontura bogorodice i bogomladenca na logu Dveri, predstavlja činjenica da je reč o konturama čuvene čudotvorne ikone Majke Božije Vladimirske, zaštitnice ruskog naroda.⁴⁶ U programskim načelima ove organizacije (sada političke stranke), odnosno “temeljima naše politike”, na internet prezentaciji Dveri na prvom mestu nalazi se tekst “Vladika Nikolaj: beseda o Vidovdanu 1940”.⁴⁷

Među brojnim primerima, izdvojicemo još i obeležje Srpskog sabora Zavetnici koji označava jedinstvo duhovne i svetovne borbe za slobodu oličene u liku Belog anđela i srednjovekovnog srpskog heroja i viteza Miloša Obilića. U središtu grba nalazi se štit iz perioda nemanjičke Srbije, kao simbol jake, dostojanstvene i slobodarske države.⁴⁸

Prvo osnovno načelo Srpskog Obraza jeste “Bogoljublje i rodoljublje”, sa objašnjenjem da “pravoslavno bogoljublje i srbsko rodoljublje jesu preduslovi postojanja srbskog naroda i njegove bogate i snažne Države Srbije. Bez zdrave hrišćanske duhovnosti nije moguće zdravo srbsko društvo”.⁴⁹ Među osnovnim smernicama organizacije na prvom mestu stoji: “za pravoslavnu pobožnost, umesto ateizma i sektaštva”; “za svetosavski nacionalizam, umesto bezbožnog mondijalizma”; “za Krst Časni umesto demonske petokrake”;

45 Preciznije i detaljnije heraldičko i veksikološko objašnjenje nacionalno-teoloških simbola “znamena” Srpskog Obraza može se videti na http://www.obraz.rs/?page_id=380.

46 “Ko je pokrovitelj i zaštitnik Dveri?”, Dveri, 2. oktobar 2011. godine, <http://www.dverisrpske.com/sr/program/temelji-nase-politike/2630-ko-je-pokrovitelj-i-zastitnik-dveri.html>.

47 “Vladika Nikolaj: beseda o Vidovdanu 1940”, Dveri, 28. jun 2013. godine, <http://www.dverisrpske.com/sr/program/temelji-nase-politike.html>.

48 “O nama”, Zavetnici, http://zavetnici.rs/?page_id=23.

49 “Osnovna načela”, Srbski Obraz, http://www.obraz.rs/?page_id=396.

“za školu sa verom umesto ateističkih laži”; “za Državu sa Božijim blagoslovom umesto građanske republike”; “za hristoljubivog vladara umesto vlastoljubivih partijaša”; “za srbsku sabornost umesto antisrbske demokratije”.⁵⁰

Srpski narodni pokret 1389 (SNP 1389) kao drugo programsko načelo, iza “rodoljublja”, navodi “pravoslavnu veru”, dok je deveto načelo “borba protiv sektaštva i unijaćenja”.⁵¹ Na zvaničnoj internet prezentaciji ovog pokreta, u sekciji “prijatelji” nalazi se i link Srpske pravoslavne crkve.⁵² Takođe, Srpski narodni pokret Naši (u daljem tekstu SNP Naši), kao drugo programsko načelo svoje organizacije, odmah nakon “rodoljublja”, ističe “pravoslavnu veru”.⁵³ Među brojnim organizacijama, navešćemo primer i Srbskog pokreta Slobodna Srbija koji “stoji na odbrani Svetosavlja”, a čiji sledbenici ne prihvataju “nikakve reforme koje vode raskolu ili približavanju Vatikanu”.⁵⁴

Reprezentativan primer sakralizacije jeste otvoreno pismo rodoljubivim organizacijama i istaknutim pojedincima povodom vanrednih izbora za Skupštinu Srbije, u kom Srbski Obraz konstatuje da je vreme da “pravoslavni srbski nacionalisti, koji smisao svog postojanja i borbe vide u istinoljubivom i jednodušnom služenju Bogu i svojim bližnjima, ponosno i odlučno razviju steg svetosavske sabornosti, sa zavetnom krilaticom: “Da se obožimo, složimo i umnožimo!” (...) Jedino tako ćemo smelo i neosuđeno stati pod okriplje Boga Živog i Istinitog, Koji svedoči: “Gde su dva ili tri sabrana u ime Moje, onde sam i Ja među njima”!

Jedino tako ćemo biti dostojni podrške i Nebeske i zemaljske Srbije!”⁵⁵ Osim sakralnih elemenata, ono što je zajedničko ovim organizacijama jeste princip sabornosti, kao provereni tradicionalni oblik odlučivanja, nasuprot predstavničkom sistemu koji je odavno u krizi. Tako Srbski Obraz sebe deklarira kao “saborno politički pokret, a ne stranka, jer ne verujemo

50 “Osnovne smernice”, Srbski Obraz, http://www.obraz.rs/?page_id=398.

51 “Programska načela”, SNP 1389, 30. avgust 2010. godine, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=264&Itemid=85.

52 “Prijatelji”, SNP 1389, 1. januar 2009. godine, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=72.

53 “Programska načela”, SNP Naši, <http://nasisrbija.org/index.php/program-3/>.

54 “O nama”, Srbski pokret Slobodna Srbija, <http://slobodna-srbija-nis.blogspot.com/p/blog-page.html>.

55 “Da se obožimo, složimo i umnožimo!”, Srbski Obraz, 29. januar 2014. godine, <http://www.obraz.rs/?p=940>.

u pluralizam interesa u srbskom narodu, već u njegovu sabornost, u jedinstven sistem vrednosti i u jednu zajedničku sudbinu za sve Srbe”.⁵⁶ Saborovanje upravo predstavlja i konkretnu sponu između Srpske pravoslavne crkve i pojedinih organizacija iz pomenute “rodoljub(lj)ive” grupe.

Srpski sabor Dveri, kao organizacija nastala na tribinama i predstavljajući časopisa za nacionalnu kulturu i društvena pitanja “Dveri srpske”, od samog početka nastojao je da u svom radu obnovi omladinsko saborovanje, kako bi doprineo uspešnijem međusobnom povezivanju srpske omladine.

Prvi (univerzitetski) sabor pravoslavno-nacionalne omladine srpske na Beogradskom univerzitetu posle Drugog svetskog rata održan je 6. decembra 2001. godine na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu; zatim slede “svesrpski sabori”: drugi sabor pravoslavno-nacionalne omladine srpske – Vidovdanskih Dveri održan je u Čačku, na Vidovdan 2002. godine; treći sabor srpske omladine održan je u manastiru Studenici, početkom maja 2003. godine u organizaciji Srpskog sabora Dveri, Pravoslavne omladine Raške oblasti i Pravoslavne omladine Eparhije Žičke; četvrti je održan 2004. godine na relaciji Orašac-Cetinje-Ostrog-Trebinje-Soko grad itd. Kako nalaže saborska tradicija srpskog naroda, sabori srpske omladine se uvek održavaju pri crkvi (manastiru), sa blagoslovom nadležnog arhijereja u čijoj se eparhiji održava.

U radu sabora srpske omladine održanom u manastiru Studenici početkom maja 2003. godine, aktivno učešće uzeli su vladika Atanasije (Jevtić), episkop raško-prizrenski Artemije i iguman manastira Visoki Dečani. Jednoglasno je prihvaćen dokument pod nazivom Đurđevdansko pismo Haralampiju, napisan povodom teksta Dositeja Obradovića, pisanog pre 220 godina. U Studeničkoj deklaraciji koja je usvojena na ovom saboru, navodi se da “ovo *Drugo pismo Haralampiju*, za razliku od Dositejevog, razmatra, tumači i osvetljava srpsku kulturnu prošlost i sadašnjost sa hrišćanskog stanovišta”.⁵⁷

U radu četvrtog Sabora, koji je održan u avgustu 2004. godine, sa kriticom “Verujem u Boga i Srpstvo”, a u organizaciji Pravoslavne omladine Crnogorsko-primorske mitropolije, Zahumsko-hercegovačke i Budimljansko-nikšićke eparhije i udruženja Srpski sabor Dveri, aktivno su učestvovali mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije i povardarsko-veleski Jovan, episkopi zahumsko-hercegovački Grigorije, dioklijski Jovan i umirovljeni

56 “O nama”, Srbski Obraz, http://www.obraz.rs/?page_id=394.

57 Studenička deklaracija, http://snp-miletic.narod.ru/izdrugeruke/dveri_deklaracija.html.

episkop Atanasije. Kao dokument “koji konkretno profiliše zavetno opredeljenje sabrane omladine na početku 21. veka”, Sabor je usvojio 9 tačaka, od kojih su najinteresantnija četvrta tačka kojom se “saborci” zalažu za obnovu Crkveno-narodnih sabora koji je donosili odluke o svim važnim pitanjima za opstanak države i naroda, ali i šesta tačka kojom se zahteva od državnih institucija srpskog naroda da slede put Srpske pravoslavne crkve i svih koji su stali u zaštitu srpskog jezika i srpskog pisma – ćirilice, kao jednog od temelja nacionalne samobitnosti.

Sa blagoslovom episkopa žičkog Hrisostoma, a u organizaciji Srpskog sabora Dveri, početkom avgusta 2005. godine u manastiru Studenici održan je peti Sabor srpske omladine sa centralnom temom “Srbi i Evropa”. Na saboru je učestvovalo 112 predstavnika iz 49 udruženja srpske pravoslavne omladine “širog srpskih zemalja”. Prva tačka Studeničke povelje sabora srpske omladine 2005. godine, ističe “da su temelji srpskog identiteta pravoslavna vera, srpski jezik, ćirilično pismo i zavetna istorija našeg naroda”. U istom dokumentu, “Sabor se zalaže za široku javnu raspravu o pravima i obavezama potencijalnih članica Evropske unije. Ova rasprava bila bi garant potpunijeg sagledavanja vidova evropskih integracija Državne zajednice Srbije i Crne Gore” (treća tačka).⁵⁸

Neophodno pomenuti i još jedan značajan document, predstavljen 14. februara 2004. godine, na duhovnoj akademiji posvećenoj 200-godišnjici Prvog srpskog ustanka, koju je organizovao Srpski sabor Dveri u Domu sindikata. Iako ovaj skup nije bio uključen u zvaničan program obeležavanja godišnjice ustanka, njemu su prisustvovali istaknuti predstavnici Srpske pravoslavne crkve i Vojske SCG, a od političara, Radoš Ljušić, poslanik Demokratske stranke Srbije. Predstavnik Dveri predstavio je “Načertanije za XXI vek”, predlog nacionalnog programa od 13 tačaka, što je predstavljalo plod petogodišnjeg rada pomenutog pokreta. Iako je detaljnije pisano o ovom dokumentu,⁵⁹ pomenućemo samo osnovne teze: “Svetosavlje je temelj srpskog nacionalnog programa za XXI vek”, “Naš nacionalni zadatak mora biti da veronauka postane obavezan predmet”, “Ne može se ostvariti srpski nacionalni program bez uspostavljanja srpske hrišćanske elite”, “Najveći broj

58 Obradović, Boško, “Sabor srpske omladine”, Pravoslavlje, avgust 2005. godine, <http://pravoslavlje.spc.rs/broj/923/tekst/sabor-srpske-omladine/print/lat>.

59 Videti: Vukomanović, Milan (2008): *Homo viator: religija i novo doba*, Beograd: Čigoja, str. 125 i dalje.

istorijskih udžbenika u drugoj polovini XX veka su pisali ljudi kojima je hrišćanska, pravoslavna i junačka Srbija bila najveći neprijatelj”, “Dobro organizovana crkvena opština ima neograničenu mogućnost uticaja na društvenu stvarnost, sve do političke vlasti”... Pomenuti skup uveličao je vladika Atanasije sa svojim poznatim antievropskim stavovima.

Kao što se može videti, već od drugog “svesrpskog” sabora srpske omladine, Srpska pravoslavna crkva je tesno sarađivala sa organizacijom Dveri. Tako je na primer, i jubilarni deseti sabor srpske omladine – četvrti sabor Srpske mreže “jedina i jedinstvena asocijacija na svetu koja sabira razna svetosavska, dakle, pravoslavna i rodoljubiva, i nestranačka srpska udruženja iz svih Srpskih zemalja i Rasejanja” organizovala sa blagoslovom patrijarha Irineja.⁶⁰

Iz iskustva novijeg datuma, može se izdvojiti nekoliko primera. Uz blagoslov vladike Nikanora, u Vršcu je početkom februara 2014. godine u Parohijskom domu održana promocija izdavačke kuće Catena Mundi, a skup je otvorio lokalni sveštenik i pozeleo dobrodošlicu Vladanu Glišiću, autoru knjige “Mali vodič za srpski opstanak” i članu Starešinstva Dveri i Nikoli Marinkoviću, izvršnom uredniku Izdavačke kuće Catena Mundi.⁶¹

Možda reprezentativniji primer može biti gostovanje Boška Obradovića, jednog od osnivača časopisa “Dveri srpske” i sekretara Upravnog odbora Srpskog sabora Dveri i Zorana Radojičića, koordinatora Srpske mreže, Eparhiji australijsko-novozelandskoj i Udruženju pravoslavne omladine u Australiji SOYA. Tokom marta 2010. godine, predstavljeni su rad i projekti Dveri u više srpskih parohijskih zajednica: Sidnej, Melburn, Adelaida, Brizbejn, Kambera, a teme predavanja predstavnika Dveri su: “Kako očuvati duhovni i nacionalni identitet” i “Srpska mreža – novi način patriotskog organizovanja u 21. veku”. Prema najavi, promocije Dveri održaće se u verskim objektima, odnosno hramovima Srpske pravoslavne crkve, a kao organizatori potpisani su Eparhija australijsko-novozelandska i Udruženje srpske pravoslavne omladine u Australiji SOYA, pod pokroviteljstvom Ministarstva za dijasporu Vlade Republike Srbije.⁶²

60 Pozivnica Srpskog sabora Dveri, 13. april 2010. godine, <http://www.nemanja.de/vesti/vesti-iz-matice/238-10-sabor-srpske-omladine-4-sabor-srpske-mreze>.

61 “Catena mundi predstavljena u Vršcu”, Dveri srpske, 6. februar 2014. godine, <http://dverisrpske.com/sr/prenosimo/4811-catena-mundi-predstavljena-u-vrscu.html>.

62 “Dveri u službi Irineja (Dobrijević)”, Novinar online, 6. mart 2010. godine, <http://www.novinar.de/2010/03/06/dveri-u-sluzbi-irineja-dobrijevic.html>.

Podrškom Srpske pravoslavne crkve nisu uskrćene ni druge patriotske organizacije, te tako, na primer, SNP Naši tradicionalno, uz blagoslov Namešništva orašačkog Eparhije šumadijske, na brani Garaškog jezera u Aranđelovcu, organizuje bogojavljenko plivanje za časni krst.⁶³

Zajednički front

Najavljena za 20. septembar u Beogradu tzv. "Povorka ponosa", ustvari povorka srama, povorka Sodome i Gomore – samo je potvrda one narodne: Ko se Boga ne boji ni ljudi se ne stidi. (...) Isto tako i beslovesno raspaljivanje pohote muškog na muško i ženskog na žensko, ne predstavlja li obesmišljavanje velike i sverodne tajne bračne ljubavi kako u vremenu tako i u vječnosti? (...) A "drvo koje ploda ne rađa siječe se i u oganj baca". Da li je jalova ljubav – ljubav? A takva je muželožnička, gej-lezbijska ljubav koja neće i ne može naslijediti Carstva Božijega, jer je бесплодна i jalova. Jer njen eros vodi u smrt i samoubistvo, istovjetan je sa smrću. (...) Vidovita Crkva Božja ne može i nesmije prihvatiti protivprirodnost za prirodnost, grijeh za vrlinu, beslovesnost za razumnost, antičovječnost za čovječnost, samouništenje i obesmišljenje ljubavi kao najsvetije sfere života, za radost života, pravednost (...) Ona ne može prihvatiti niti odobriti povorku srama – za povorku ponosa, pogotovu kad se njenim nametanjem, kao u ovom i svakom slučaju, vrši javno nasilje nad inakomislećim. Utoliko prije što se takva povorka organizuje u gradu koji je pod vjekovnim pokrovom Prečiste, Preblagoslovene Djeve Bogorodice, koja je netruležno Boga Ljubavi rodila – za život svijeta. Po narodnoj: Ono čega se pametan stidi, time se lud ponosi ...

(Mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije, septembar 2009. godine).⁶⁴

63 "Bogojavljenko plivanje na Garaškom jezeru u Aranđelovcu", SNP Naši, 3. januar 2014. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2014/01/03/bogojavljenko-plivanje-na-garaskom-jezeru-u-arandjelovcu-2/>.

64 "Povorka srama (povodom najavljene tzv "Parade ponosa" u Beogradu)", Pravoslavna mitropolija crnogorsko-primorska, 16. septembar 2009. godine, <http://www.mitropolija.com/%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0>

Za razliku od Parade ponosa planirane za 20. septembar 2009. godine koja je bila otkazana, ista manifestacija, uprkos žestokim protivljenjima konzervativnih grupa ipak je održana 10. oktobra 2010. godine. Sa izuzetkom Srpske pravoslavne crkve, tradicionalne crkve i verske zajednice u Srbiji ranije su objavile da neće javno komentarisati planiranu Paradu ponosa, dok je, prema izveštavanju dnevnog lista *Danas*, u Kabinetu patrijarha srpskog rečeno da se stav Srpske pravoslavne crkve u vezi sa Paradom ponosa nije promenio od prošle godine i da je i dalje “na snazi” saopštenje člana Sinoda i portparola Srpske pravoslavne crkve vladike bačkog Irineja. Podsećanja radi, on je 18. septembra 2009. godine, preko zvaničnog sajta poručio da se “Srpska pravoslavna crkva i tradicionalne crkve i verske zajednice protive pravu na javno izražavanje seksualne orijentacije ili bilo koje druge sklonosti, pogotovo ukoliko ono vređa prava građana na privatnost i porodični život, njihova verska uverenja i neprikosnovenost dostojanstva ličnosti”. Najoštriju osudu, kako se i moglo očekivati, izneo je mitropolit crnogorsko – primorski Amfilohije koji je Paradu ponosa ocenio kao “nasilničku propagandu” i objasnio svojim vernicima da paradiranje ulicama Beograda i bilo kojim drugim ulicama, predstavlja nasilje. Na sve to se nadovezalo i nespretno saopštenje Sinoda Srpske pravoslavne crkve, koji jeste pozvao na nenasilje, ali i oštro osudio sve koji “ugrožavaju javni moral”. Dan pre održavanje Parade ponosa, mitropolit Amfilohije je poručio javnosti sledeće: “Ne treba nikad izgubiti iz vida vječnu simboliku Sodome i Gomore: ovi gradovi i ljudi u njima su uništeni, sagori-jevši u sumporu i ognju, upravo zato što su pretvorili prirodno upotrebljavanje muškog i ženskog u nastrano i neprirodno”. Osim navedenog, mogla se čuti i sledeća izjava: “Događaji poput tog pokazuju kakvo je moralno stanje ne samo u našem društvu nego čitave evro-američke civilizacije”.⁶⁵ Dan nakon održavanja Parade ponosa, obraćajući se okupljenima u selu Klinci kod Luštica, mitropolit je LGBT osobe nazvao “smradom sodomskim”, okarakterisao ih kao “obezbožene i nastrane” i ocenio da su one “kuga, te pošast sodomska”.⁶⁶

.....
 %B2%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BC-%D0%BD%D0%B0%D1%98%D0%B0-
 %D0%B2%D1%99%D0%B5%D0%BD%D0%B5-%D1%82%D0%B7%D0%B2/.

65 “Amfilohije: Ni u ludilu na Paradu ponosa”, *Blic*, 8. oktobar 2010. godine, <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/210977/Amfilohije-Ni-u-ludilu-na-Paradu-ponosa>.

66 “NVO osudila Amfilohijev govor mržnje”, *Blic*, 15. oktobar 2010. godine, <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/212107/NVO/print>; “Petrušić: Amfilohije da se izvini

Povodom pokušaja organizovanja Parade ponosa 2011. godine, koju je nazvao “paradom srama”, patrijarh Irinej je bio oštar na rečima, a u jednom pismu apelovao je na sve faktore od kojih zavisi odobrenje za održavanje ove “nečasne parade” da se ona ne održi, jer “dosta nam je ponižavanja i ispunjavanja stranih želja”.⁶⁷ Zbog odluke o zabrani održavanja Parade ponosa u Beogradu (visok bezbednosni rizik), ministru unutrašnjih poslova Ivici Dačiću, odati je priznanje Eparhije raško-prizrenske na liturgijskom prijemu u manastiru Mileševa povodom osveštavanja najvećeg crkvenog zvona u Srbiji. Prilikom uručivanja ustanovljenog ordena Beli anđeo, episkop Filaret je rekao da je orden dodeljen ministru unutrašnjih poslova, jer je “osvetlao obraz Srbiji ovih dana”, kada su “neke demokrate” pokušale da je prikuju za zid srama i da se ulicama Beograda prolje srpska krv.⁶⁸

Tokom 2012. godine, pre nego što je policija ponovo zabranila održavanje Parade ponosa u Beogradu, crkveni zvaničnici su kontinuirano ukazivali na štetnost istopolnih brakova, homoseksualnosti itd. Tako je mitropolit Amfilohije u svojoj uskršnjoj poslanici upozorio na to da se svetinja života obesmišljava čedomorstvom, homoseksualnošću, “proglašenjem beslovesne pohote za božanstvo i obogotvorenjem samoživosti i samouništenja”. Mitropolit se usprotivio ideji da se ozakoni bračna zajednica osoba istog pola, što je označio kao “samoubilački i samouništavajući poriv”.⁶⁹ Patrijarh Irinej je u jednom intrevjuu, u jeku pritisaka da se održavanje Parade ponosa onemogućiti, izjavio sledeće: “Ja te ljude ne osuđujem nego ih duboko sažaljevam. Verovatno je to nešto što je jače od njih. To je devijacija ljudske prirode kakvu ne vidimo nigde u prirodi. Ja mislim da je to bolest i da tim osobama treba pomoći da prevaziđu ovu neprirodnu anomaliju (...) Crkva ne osuđuje grešnika, nego greh (...) Ove parade vređaju moral apsolutne većine, ne samo hrišćana, već predstavnika drugih velikih religija i ne treba ih dozvoliti. Poštujem slobodu svakoga, ali slobodu koja ne vodi u anarhiju”. Zatim se osvrnuo na nemile scene nasilja koje redovno prate svaki pokušaj organizovanja sporne manifestacije: “Nikakvo nasilje, ma od koga dolazilo, ne može se odobriti. Nisam pristalica nikakvog nasilja u ovom slučaju. Ako su u tome učestvovali neki

.....
 učesnicima Parade ponosa”, *Blic*, 05. mart 2011. godine, <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/239596/Petrusic-Amfilohije-da-se-izvini-ucesnicima-Parade-ponosa/print>.

67 “Patrijarh: ne nasiljem na ‘paradu’”, *Alo*, 1. oktobar 2011. godine.

68 “Patrijarh: Irinej: Hvala majci Rusiji”, *Kurir*, 7. oktobar 2011. godine.

69 “Istopolni brak samoubistvo”, *Danas*, 16. april 2012. godine.

sveštenici, za to nisu imali blagoslov Crkve (...) Po meni, jedan od metoda kojim se može suprotstaviti i to dosta efikasan bio bi da narod toga dana mimoiđe ulicu u kojoj se ta manifestacija održava, ukoliko bude održana”.⁷⁰

Povodom najave organizacije Parade ponosa 2013. godine, patrijarh Irinej se oglasio rečima da je Srpska pravoslavna crkva protiv njenog održavanja i dodao da Crkva i država moraju da urade nešto u cilju podsticaja nataliteta, kao i duhovne i moralne obnove srpskog naroda. Patrijarh je za beogradski Nedeljnik rekao da na Paradu ponosa gleda “crno da crnje ne može od toga biti”. Upitan šta bi poručio tim mladim ljudima iz LGBT populacije, koji planiraju šetnju beogradskim ulicama, patrijarh je rekao: “Čega se pametan stidi, budala se ponosi”.⁷¹ Naravno, mnogo oštiri, po tradiciji, u osudama organizovanja Parade ponosa, bio je mitropolit Amfilohije, koji je ocenio da je odluka o zabrani Parade ponosa u Beogradu trezvena, dodajući da se nada da će isto postupiti i vlast u Crnoj Gori, povodom gej parade zakazane za 27. oktobar 2013. godine u Podgorici. On je kazao da svako ima pravo da živi kako hoće, ali ne i da svoj način života nameće drugima. “Čega se pametan stidi, time se budala ponosi”, rekao je mitropolit Amfilohije u selu Raće u Kučima, gde je osveštao obnovljenu crkvu Svetog proroka Ilije. Prema njegovim rečima, gej parade na našim prostorima su rezultat propagande nametnute sa Zapada, a posebno je žalosno što održavanje Prajda uslovljava i Evropska unija.⁷²

Svojim oštrim kritikama usmerenim, kako protiv LGBT populacije, tako i protiv Evropske unije, mitropolit Amfilohije prozvan je od poslanika Evropskog parlamenta Jelka Kacina, koji je optužio mitropolita Amfilohija za govor mržnje uoči i nakon Povorke ponosa u Crnoj Gori i kazao da osim demonstranata treba kazniti i njihove duhovne mentore. Mitropolit je organizovao “Petkovdansku litiju za crnogorsku čast, obraz, svetinju braka i rađanje dece”, kao odgovor na organizovanje Povorke ponosa. Reagujući na Kacinove osude, mitropolit Amfilohije je izjavio sledeće: “Možda ću biti grub, ali ću kazati da se gospodin Kacin i njemu srodni ponašaju i govore o našem integrisanju u

70 “Patrijarh Irinej”, *NIN*, 4. oktobar 2012. godine.

71 “SPC je protiv gej parade, neophodan podsticaj nataliteta”, *Politika*, 26. septembar 2013. godine, <http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/SPC-je-protiv-gej-parade-neophodan-podsticaj-nataliteta.lt.html>.

72 “Amfilohije: Crna Gora da se ugleda na Srbiju i zabrani Prajd”, *Večernje novosti*, 29. septembar 2013. godine, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:456344-Amfilohije-Crna-Gora-da-se-ugleda-na-Srbiju-i-zabrani-Prajd>.

Evropu kao da kažu: ‘Crnogorci, skinite gaće da biste se integrisali u Evropu’”. Ako nije “skidanje gaća” onda je “ono drugo, obeznaniti i obesvetiti mrki brk Mandušića Vuka, što znači tvoju moralnost, dostojanstvo i čojstvo i time smatra da ti čini čast”, dodao je mitropolit Amfilohije.⁷³

* * *

SNP 1389 Crne Gore objavio je izričito neslaganje sa pokušajima organizovanja “parade pедера” u Podgorici zakazane za 20. oktobar 2013. godine. “Pederastija je bolest, i kao svaki narod koji želi da živi u zdravoj državi, najoštrije kritikujemo podršku crnogorskih predstavnika vlasti pomenutom skupu. Samo promovisanje pederastije predstavlja direktnu pretnju porodici, kao i braku i tradiciji i svemu što ima svetu vrednost u zdravom društvu”. U saopštenju se, između ostalog, navodi da “iza organizacije stoje ljudi koji će imati koristi kao plaćenici zapada koji uporno pokušava da na sve načine razori naše društvo i poljulja temelje države građene na ispravnom sistemu vrednosti”. Ističući značaj duha predaka, njihovih vrlina, čojstva i junaštva, ova organizacija napominje da “svaki segment našeg društva i života mora i treba da je, mimo svih ideologija, napojen svetosavskom i pravoslavnom idejom, odbacujući degenerisane vrednosti koje pokušavaju da nam nametnu ljudi koji se Boga ne boje i ljudi ne stide”.⁷⁴

Nekoliko dana pre planirane Parade ponosa u Beogradu, SNP Naši javno je apelovao na Srpsku pravoslavnu crkvu, patrijarha srpskog i crkvene oce, da “usled potpunog protivustavnog nasilja i agresije nad pravoslavnim Srbima u njihovoj matici državi Srbiji”, iskoriste svoj autoritet u cilju “zaštite srpske porodice kao svete ćelije društva i “crkve u malom”, odnosno “zaštite osnovnih prava Srba kao pravoslavnog naroda”. Ova organizacija ukazala je na “skandalozni govor mržnje koji se nekažnjeno sprovodi već duži niz godina”, a pod tim podrazumeva tempiranje početka Nedelje ponosa na Malu Gospojinu,

73 “Amfilohije: Skrnave mrki brk Mandušića Vuka”, *Večernje novosti*, 25. oktobar 2013. godine. <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:460668-Amfilohije-Skrnave-mrki-brk-Mandusica-Vuka>.

74 “SNP 1389 CG protiv parade srama u Podgorici”, SNP 1389, 20. oktobar 2013. godine, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=811%3A-1389-----&catid=36%3Avesti&Itemid=82.

prošlogodišnje huljenje Svetih mučenica Vere, Nade, Ljubavi i mati im Sofije nazivom parade “Vera, Nada, Ljubav” i početak na dan crkvenog praznovanja, pljuvanje institucije patrijarha, govor mržnje prema srpskoj veri, nacionalnom identitetu, srpskim hramovima... višegodišnji antihrišćanski i antisrpski govor mržnje koji imaju karakter satanističke prirode... U pomenutom apelu, Parada ponosa okarakterisana je kao “satanska priredba”, odnosno kao “NATO projekat duhovnog pomora, raslabljivanja i degenerizovanja nacije”.⁷⁵

Intenzivna kampanja SNP Naši protiv organizovanja Parade ponosa, obuhvatala je i objavljivanje publikacije “Vodič za preživljavanje gej parade”, u kojoj se nalazi niz tekstova u kojima se objašnjava pozadina LGBT pokreta, šta su njihovi ciljevi, od koga su finansirani, kakav je stav Srpske pravoslavne crkve o homoseksualizmu, šta o LGBT populaciji misle psiholozi, kakva je veza između homoseksualizma i satanizma, kao i kakva su zakonska rešenja za suzbijanje rada ovakvih pokreta.⁷⁶

Zajedničkim nastupom organizacija SNP Naši, Srbski Obraz i SS Zavetnici održana je konferencija za štampu 24. septembra 2013. godine, na kojoj je ukazano na alarmantnu potrebu zakonskog rešenja za LGBT propagandu. Ivan Ivanović, lider SNP Naši potvrdio je na konferenciji da je “ovaj pokret prijavio skup ‘Sačuvajmo prirodna bogatstva Srbije’ sa kamenjem, benzinom i šipkama, o kome su juče naširoko izveštavali prozapadni, a srpski mediji”. On je podsetio javnost da je SNP Naši još prethodne godine uradio predlog zakona kako bi se sprečila gej propaganda, te da je taj predlog zakona poslat svim institucijama i poslanicima, međutim, niko od njih nije odgovorio. Ivanović je istakao da je uzor za taj predlog bio zakon iz Ruske Federacije kojim se reguliše to pitanje.

Na istoj konferenciji, Mladen Obradović, lider Srbskog Obraza, ocenio je da pokušaj da se održi Parada srama predstavlja “jedan od najopasnijih i najstranijih pokušaja razaranja srpskog naroda.” Izneta teza o dvostrukom razaranju zaslužuje duži citat: “Spoljašnje razaranje sprovodi se na taj način što naši neprijatelji pokušavaju da nam otmu deo po deo teritorije, srpskog vekovnog prostora, kao što su to učinili u Republici Srpskoj Krajini, pa zatim

75 “SNP Naši apeluju na SPC: Srbija mora da se odbrani kao Rusija”, SNP Naši, 22. septembar 2013. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2013/09/22/snp-nasi-apeluju-na-spc-srbija-mora-da-se-odbrani-kao-rusija/>.

76 “Od 20. avgusta u prodaji “Vodič za preživljavanje gej parade””, SNP Naši, 9. avgust 2013. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2013/08/09/od-20-avgusta-u-prodaji-vodic-za-prezivljavanje-gej-parade/>.

u Republici Srpskoj, Crnoj Gori i kao što se sada sprovodi, uz podršku zvaničnog Beograda, na Kosovu i Metohiji. Međutim, unutrašnje razaranje je možda još strašnije i opasnije, i ono se sprovodi na razne načine, između ostalog, i nametanjem ovakvih skupova”.⁷⁷

Otkazivanje najavljenje Parade ponosa, konzervativne organizacije i pojedinci doživeli su kao “pobedu”.⁷⁸ Kako je preneto na internet prezentaciji Dveri, nakon “zajedničke pobede na sprečavanju gej parade u Srbiji”, Aleksej Komov, jedan od lidera Svetskog kongresa porodice u Rusiji i Saveza nezavisnih država, u intervjuu datom portalu *Pravoslavie.ru*, ocenio je da se “srpske vlasti nalaze pod kontrolom zapadnih elita”, ali da su “Srbi za Pravoslavlje i za Rusiju što ide, naravno, nasuprot vladajućoj politici”. Na pitanje, “šta je primoralo vlasti da otkazu sprovođenje ‘gej-parade’”, Komov je ocenio da je delovanje Dveri bilo od velikog i presudnog značaja i objasnio da “politički pokret ‘Dveri’ koji sa blagoslovom Patrijarha srpskog već deset godina sprovodi po celoj zemlji porodične akcije” ima značajnu ulogu u artikulaciji narodne volje koja je bila jača od želje da se ugodni Evropskoj uniji.⁷⁹

U drugom autorskom tekstu, koga su takođe prenele Dveri, Komov navodi da “Organizacija ‘Dveri’ ima blagoslov blaženopočivšeg Sv. Patrijarha Pavla i radi u tesnom kontaktu sa SPC. Pokret se zalaže protiv ulaska Srbije u Evropsku uniju, za zbližavanje sa Rusijom, ne priznaje nezavisnost Kosova i Metohije i jedina je istinski konzervativna i hrišćanska politička opcija u Srbiji”.⁸⁰

Nakon izvojevanje “pobede”, već početkom oktobra 2013. godine, Srbski Obraz, SNP Naši, SS Zavetnici, Pokret za Srbiju i Pravoslavna porodica, počeli su “akciju za spas naše dece i budućnosti”, odnosno kampanju prikupljanja potpisa građana za donošenje zakona o zabrani LGBT (“istopolne i protivprirodne”)

77 “Konferencija za medije: SNP Naši, Obraz i Zavetnici”, SNP Naši, 24. septembar 2013. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2013/09/24/konferencija-za-medije-snp-nasi-obraz-i-zavetnici/>.

78 Videti npr. osvrt SNP Naši na ovu odluku Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije: “Pobeda!”, SNP Naši, 27. septembar 2013. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2013/09/27/pobeda/>.

79 “Aleksej Komov: Kako je otkazana gej parada u Srbiji!”, Dveri, 4. oktobar 2013. godine, <http://dverisrpske.com/sr/prenosimo/3638-aleksej-komov-kako-je-otkazana-gej-parada-u-srbiji.html>.

80 “Ruska organizacija ‘Porodična politika’ o Dverima”, Dveri, 2. oktobar 2013. godine, <http://dverisrpske.com/sr/prenosimo/3643-ruska-organizacija-porodicna-politika-o-dverima.html>.

propagande maloletnim licima. Prema oceni organizatora akcije, ovakav zakon je nedavno donet u Rusiji “i već je počeo da daje rezultate”.⁸¹ U okviru ove kampanje isticane su sledeće parole: “Nećemo da nam decu uče da je homoseksualnost ‘normalna i pozitivna’”; “Nećemo da država svake odine potroši 2000 miliona na ‘paradu’ Sodome i Gomore!”; “Nećemo da manjina terorise većinu”; “Hoćemo zakon o zabrani istopolne, transseksualne, biseksualne i pedofilske propagande prema deci i omladini – kao u bratskoj Rusiji!”⁸²

Seksualno opredeljenje predstavlja izuzetno važno programsko pitanje većine pomenutih organizacija, te se kao primer može navesti deseto, doduše poslednje, ali očigledno ne manje važno, programsko načelo SNP 1389: “Borba protiv narkomanije, gej pokreta i ostalih devijantnih pokreta i vidova ponašanja”.⁸³

Kosovo – EU – NATO

*Međunarodna zajednica iz svojih pobuda, ličnih interesa i potrebe da se izvrši dalji prodor na Istok i ugrožavanje Rusije, ne radi svoj posao na Kosmetu (episkop Artemije, septembar 2007. godine).*⁸⁴

*Gospodo, ko nam je došao u posetu devetsto četrnaeste tenkovima? Evropa! Ko nam je došao četrdeset prve? Evropa! Ko nam je došao desetak devete? Evropa! Je li to Evropa? Još dva veka ćemo se oslobađati od takve Evrope. Imaćemo mi još ustanaka (episkop Atanasije Jevtić, februar 2004. godine).*⁸⁵

81 “Petición ‘Narod protiv LGBT propagande’”, Srbski Obraz, 8. oktobar 2013. godine, <http://www.obraz.rs/?p=485>.

82 “Potpišite peticiju (Narod protiv LGBT propagande)”, Srbski Obraz, 16. oktobar 2013. godine, <http://www.obraz.rs/?p=491>.

83 “Programska načela”, SNP 1389, 30. avgust 2010. godine, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=264&Itemid=85.

84 *Pravda*, 25. septembar 2007. godine.

85 “Vreme, Kruna, Mač i Mantija”, *Vreme*, 19. februar 2004. godine, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=368709>.

Kao novo raspeće u srpskom narodu mitropolit Amfilohije navodi sukob sa SAD i Evropskom zajednicom, a interesantna je njegova ocena da se srpska Crkva i društvo suočavaju sa “decom iz čudovišnog braka radikalnog sekularnog potrošačkog mentaliteta, čija je udarna pesnica NATO, i duhovne pustoši komunističko-boljševičkog ateizma”.⁸⁶

Antievropski stav Srpske pravoslavne crkve koji je, prvenstveno potkovan tezom da Srbija mora da žrtvuje Kosovo i Metohiju, kako bi postala članica Evropske unije, bio je, na primer, naglašen tokom višemesečne krize barikada na Kosovu (2011), kada je predstavljao tačku razilaženja državnog i crkvenog kosovskog programa. Dok su državni zvaničnici, prvenstveno tadašnji predsednik Boris Tadić i šef pregovaračkog tima Borislav Stefanović pozivali Srbe da uklone barikade, zvaničnici Srpske pravoslavne crkve davali su otvorenu podršku za istrajavanje na barikadama. Sveti arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve upozorio je sve “učesnike drame na Kosovu i Metohiji da ne smeju dopustiti da se ona pretvori u tregediju”, a predsedniku i Vladi Srbije poručio je da “Crkva od njih očekuje i traži da ne napuste srpski narod Stare Srbije, radi himere koja se zove status zemlje kandidata za članstvo u EU”. U saopštenju koje je potpisao portparol Srpske pravoslavne crkve episkop bački Irinej, ističe se da “za odgovornu državnu vlast i političku elitu Srbije, Srbija i srpski narod kao celina nemaju alternativu, a sve drugo pa i ideologizovana i mitologizovana EU ima alternativu”.⁸⁷

Evropski put Srbije, u duhu dominantne teze da “Kosovo nema alternativu” relativizovan je i nekoliko meseci ranije, kad je okupljenim građanima u “istorijskoj poseti” Jagodini patrijarh poručio da je pred Srbijom veliko iskušenje, jer joj nude da uđe u Evropu, ali sa “strašnom cenom” – da se odrekne Kosova i Metohije. Tom prilikom patrijarh je izjavio: “Ako treba da žrtvuemo Kosovo i Metohiju da bi ušli u Evropu, da im se onda zahvalimo na njihovoj dobroti i ljubavi. Neka nas ostave same, neka nam ne čine ono što su nam nedavno činili, a da naše Kosovo ostane sa nama”. U nastavku obraćanja patrijarh je istakao da se “ne smemo i ne možemo odreći naše Svete zemlje” i

86 “Istraživanje bogoslovskih puteva”, *Danas*, 30–31. maj 2009.

87 “SPC: Kosovo važnije od evropske himere”, *Danas*, 3–4. decembar 2011; “Ostanimo uz narod”, *Večernje novosti*, 3. decembar 2011; “Ne ostavljajte svoj narod na Kosovu”, *Pravda*, 3–4. decembar 2011.

zahvalio se “nekadašnjim prijateljima koji nam danas oduzimaju ono što nam je najdragocenije i najsvetije” na “takvom prijateljstvu”.⁸⁸

Izražena distanca prema Evropskoj uniji koja se uporno održava u Srpskoj pravoslavnoj crkvi, naročito u kontekstu statusa Kosova i Metohije, manja je u odnosu na distancu koja postoji u odnosu na NATO. Tokom održavanja Stratejske vojne konferencije NATO za partnere u Beogradu, u junu 2011. godine, patrijarh Irinej je izjavio da je neprihvatljivo da se konferencija NATO koji “nam je do juče bilo ljuti neprijatelj”, održava u Beogradu, jer “rane koje je NATO naneo srpskom narodu još nisu izlečene”.⁸⁹

Potvrdu za ovaj izrazito negativan odnos Srpske pravoslavne crkve prema NATO možemo naći i u izjavi mitropolita Amfilohija kojom podržava učlanjenje Crne Gore u Evropsku uniju, ali ne i u NATO, i poručuje da bi članstvom u Evropskoj uniji, Crna Gora trebalo da pomogne ukidanju NATO.⁹⁰

Na mitingu u Beogradu, 10. maja 2013. godine, umirovljeni vladika Atanasije rekao je, govoreći o državnom vrhu Srbije, da su “ova trojica na vlasti izdajnici koji veruju u garancije NATO”. Međutim, mnogo problematičnija bila je njegova sledeća izjava: “Dačić kaže da je za zemaljsku politiku, ne interesuje ga nebeska, tako je govorio i Đinđić, a kako je završio neka Bog sudi”. On je naveo da vlast ne veruje u Boga, nego u pogubnu mitologiju Evropske unije, a zatim je istakao da “nema zemaljske Srbije bez nebeske”.⁹¹

Mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije je na osveštanju obnovljene Crkve svete Trojice na Blatini kod Kolašina izjavio da je NATO “četvrti rajh, odnosno nastavak fašizma i želje da se zagospodari čitavim svetom”. On je ocenio da je dobro što se region ujedinjuje sa Evropom, ali ne kao deo NATO. Osvrćući se na stanje na Kosovu, mitropolit je izjavio da se na Kosovu i Metohiji nastavlja “Muratova tiranija”: “Sada u njoj ne učestvuju samo Murat, već i NATO, Evropska unija i Sjedinjene Američke Države, odnosno svi oni koji nastavljaju krstašku, inkvizitorsku, Napoleonovu i boljševičku tiraniju”. Prema njegovim rečima, Evropljani su na tri vere – okom namiguju, a ni u jedno pravo ne veruju. Nakon svega usledila je i neka vrsta upozorenja svetovnim

88 “Patrijarh Irinej: Da se zahvalimo Evropi na dobroti”, *Danas*, 17. oktobar 2011.

89 “Patrijarh: Ovaj skup je neprihvatljiv”, *Press*, 15. jun 2011.

90 “Vlast forsira crnogorstvo”, *Danas*, 4. januar 2011.

91 “Završen miting Srba sa Kosova”, *B92* 10. maj 2013. godine, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=05&dd=10&nav_category=640&nav_id=712451.

vlastima: “Treba dobro da razmisle naši poglavari. Treba da idemo u Evropu, ali u koju i kakvu? Ovakva Evropa – zločinačka, tiranska, koja gazi sirotinju – je li to Evropa koja nam treba?”⁹²

* * *

U obaveštenju javnosti kojim se SNP 1389 ograđuje od delovanja smenjenog predsednika upravnog odbora Radeta Ljubičića⁹³, koga optužuje da zloupotrebljava naziv udruženja i ometa njegov rad, navodi se sledeće: “Srpski narodni pokret 1389, nesmanjenom žestinom, nastavlja sa borbom protiv marionetskog režima Borisa Tadića, koji vuče Srbiju ka ambisu zvanom Evropska unija, a svi koji tu borbu ometaju svrstavaju se na stranu neprijatelja Srbije”.⁹⁴ Interesantno je napomenuti da je ova organizacija svojevremeno na svom sajtu najavila da će podneti inicijativu Ustavnom sudu da se zabrani delovanja Evropske unije na teritoriji Srbije.⁹⁵ Obrazlažući treći osnovni cilj svoje organizacije, članovi SNP 1389 ističu da se zalažu “za globalne integracije druge vrste, pre svega za sradnju sa Ruskom Federacijom i ostalim zemljama BRIK, kao i sa svima koji se, poput nas, suprotstavljaju nazadnim vrednostima Novog Svetskog Poretka (pod pojmom NSP-Novog svetskog poretka podrazumevamo: EU/Evropsku uniju, NATO i MMF/Međunarodni monetarni fond)”.⁹⁶ Ista organizacija, pomno prateći aktuelnu krizu u Ukrajini, smatra da “su ukrajinski novofašisti direktan izdanak proevropskog fašizma kome treba što pre stati na put, i da su dešavanja u Ukrajini samo dokaz više zbog kojeg bi Srbija trebalo da se drži što dalje od Evropske unije i NATO pakta”.⁹⁷

92 “Amfilohije: NATO je “četvrti rajh””, *Naše novine*, 1. jul 2013.

93 Rade Ljubičić smenjen je u decembru 2008. godine sa mesta predsednika UO SNP 1389.

94 “Samo je jedan SNP 1389!”, SNP 1389, 9. avgust 2010, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=248%3A-1389&Itemid=82.

95 “SNP “Naši 1389” pred zabranom”, Blic online, 22.06.2011. godine, <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/261377/SNP-Nasi-1389--pred-zabranom>.

96 “Osnovni ciljevi SNP 1389”, SNP 1389, 30. avgust 2010. godine, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=264&Itemid=85.

97 “Podrška narodu Donjecke republike, SNP 1389, 05. jun 2014. godine, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=878:2014-06-05-13-15-09&catid=36:vesti.

Početak pregovora sa Evropskom unijom SNP Naši smatra “završnim činom u kojem će biti izdan svaki interes srpskog naroda, počevši od teritorijalnog uništavanja koje je započelo izdajom Srba na KiM pa sve do ekonomskog razaranja”. Slično već pomenutim stavovima predstavnika Srpskog Obraza o unutrašnjem i spoljašnjem razaranju, i ovde se ističe da je “čitav mit o ulasku Srbije u EU, napravljen isključivo radi razaranja srpske nacije i društva”.⁹⁸

Dveri u svom izbornom programu, u delu “Za savez sa Rusijom”, propagiraju sledeće: “Evropska unija nema alternative – politička je mantra koja nas je dovela do ruba propasti i sveukupnog uništenja; godinama smo izloženi samo ucenama od strane EU – u kojoj zbog ekonomske krize više nema finansijskih sredstava i slobodnog tržišta za druge”.⁹⁹

Stranka srpskog jedinstva, koja je do 27. marta 2013. godine funkcionisala kao Sabor srpskog jedinstva, prema rečima njenog lidera Borislava Pelevića, biće okrenuta onim zemljama koje nisu priznale nezavisnost Kosova, a to su Rusija, Kina, Indija, Brazil, Južna Afrika. “Okrenimo se svojim prijateljima, a zaboravimo evropski put koji od nas zahteva da se odrekemo sebe, da se odrekemo Kosova i Metohije, kao sastavnog dela Srbije. Ne želimo u takvu EU”.¹⁰⁰

Majka Rusija

*Vratimo se duhovnim vrednostima kojima nas je vodila naša duhovnost i istorija. Ta vera Srbe je usmerila ka Istoku. Svoj mali čamac treba da vežemo za veliki brod našeg velikog slovenskog bratskog naroda, sa kojim smo povezani krvlju i verom (patrijarh Irinej, novembar 2012. godine).*¹⁰¹

98 “Početak pregovora sa EU je izdaja interesa građana Srbije”, SNP Naši, 21. januar 2014. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2014/01/21/pocetak-pregovora-sa-eu-je-izdaja-interesa-gradjana-srbije/>.

99 “Za savez sa Rusijom”, Dveri, <http://www.dverisrpske.com/sr/program/izborni-program/4948-za-savez-sa-rusijom.html>.

100 “Pelević: Stranka srpskog jedinstva počinje da radi 27. marta, partneri će biti Dveri, Obraz...”, Blic, 26. januar 2013. godine, <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/364598/Pelevic-Stranka-srpskog-jedinstva-pocinje-da-radi-27-marta-partneri-ce-bit-Dveri-Obraz>.

101 “Ko je kriv za ubistva i progon?”, Večernje novosti, 26. novembar 2012.

Tokom posete manastiru Mileševa, u oktobru 2011. godine, u društvu ruskog ambasadora Aleksandra Konuzina, patrijarh Irinej je izjavio da je srpski narod imao “puno prijatelja, bar smo tako mislili, mnogi od njih stali su na stranu onih koji nas ne vole i koji nas mrže”. “Ostali smo sa malo prijatelja, ali ostali smo s našim najvećim prijateljem, ruskim narodom”.¹⁰²

Snažna veza Srpske pravoslavne crkve i Rusije, ne samo sa Ruskom pravoslavnom crkvom kontinuirano se potvrđuje i učvršćuje na različitim nivoima. Početkom februara 2012. godine, ruski ambasador u Beogradu Aleksandar Konuzin u Patrijaršiji Srpske pravoslavne crkve odlikovan je Ordenom svetog Save prvog stepena,¹⁰³ a, podsećanja radi, isto najviše odlikovanje Srpske pravoslavne crkve uručeno je 2008. godine tadašnjem ruskom ambasadoru Aleksandru Aleksejevu.¹⁰⁴

Prilikom posete Srbiji, u martu 2011. godine, premijeru Ruske Federacije Vladimiru Putinu, u Hramu svetog Save uručeno je pomenuto najviše odlikovanje Srpske pravoslavne crkve u znak duboke zahvalnosti za ljubav prema Srpskoj pravoslavnoj crkvi i za dragocenu podršku u nastojanju oko opstanka Kosova i Metohije u sastavu Srbije. Najviše odlikovanje Srpske pravoslavne crkve Putinu je dodeljeno Dekretom Svetog arhijerejskog sinoda još 2007. godine, na predlog tadašnjeg srpskog patrijarha Pavla.¹⁰⁵

Prilikom pomenutog odlikovanja ministra unutrašnjih poslova Ivice Dačića u manastiru Mileševa, episkop mileševski Filaret izjavio je da niko neće zavađati Srbiju i Rusiju, navodeći da neki govore: “Evropa, Evropa, a ona nam je uzela srce – Kosovo i Metohiju”, uzviknuvši “Hoćemo Rusiju, živela Rusija”.¹⁰⁶

Prilikom prve zvanične posete Rusiji i susreta sa patrijarhom moskovskim i cele Rusije Kirilom, prema izveštavanju medija, patrijarh Irinej je izjavio da je srpsko rukovodstvo “pod uticajem Zapada”, ali da “Crkva čini sve da njihovu svest veže za moćnu rusku istoriju i za rusku crkvu”. On je na sastanku

102 “Patrijarh postao najglasnija opozicija”, *Danas*, 18. oktobar 2011.

103 “Konuzinu orden SPC”, *Kurir*, 4. februar 2012.

104 “I ‘crkvena diplomatija’ je između Kosova i EU”, *Politika*, 8. februar 2012.

105 “Putinu u hramu na Vračaru uručen Orden Svetog Save”, *Press*, 24. mart 2011.

106 “Patrijarh: Irinej: Hvala majci Rusiji”, *Kurir*, 7. oktobar 2011.

u Ruskoj patrijaršiji u Moskvi zatražio pomoć Ruske pravoslavne crkve i vlasti Rusije, u očuvanju Kosova i Metohije.¹⁰⁷

Ruska država i Ruska pravoslavna crkva intenzivno pomažu izgradnju, odnosno završne radove na izgradnji Hrama Svetog Save, a u javnosti su se pominjale prilično velike svote finansijske pomoći. Nakon susreta srpske delegacije i mitropolita Ilariona Alfejeva u Moskvi, u septembru 2011. godine, predloženo je da Rusi finansiraju, urade i postave podni mozaik u Hramu Svetog Save, a posao bi trebalo da bude obavljen u narednih osam godina. Preliminarna procena je da će projekat koštati između 30 i 40 miliona eura, a da se realizuje učešćem ruske države i Ruska pravoslavne crkve. Posle uzvratne posete Srbiji, početkom 2012. godine, mitropolit Ilarion Alfejev potvrdio je spremnost Ruske pravoslavne crkve da pomogne nastavak radova, te da će mozaikom biti pokriveno 17.000 kvadratnih metara, a da jedan kvadrat košta od 2000 do 2500 eura.¹⁰⁸

* * *

U izbornom programu Dveri zahtevaju zaustavljanje “pogubnog puta u EU” i ukazuju na značaj okretanja Rusiji i evroazijskim integracijama. Uz isticanje racionalnost evroazijskih integracija, napominje se da “sa Rusijom imamo bolju i pošteniju računicu nego sa Evropskom unijom!”. “Ne samo zato što nas Rusi nikada nisu bombardovali i što smo bliski po duši, istorijski i kulturi, već zdrav razum kaže da je Rusija u najboljem srpskom interesu!”¹⁰⁹

Kao treći osnovni cilj svog delovanja, SNP 1389 navodi da se, “nasuprot prozapadnim strankama u Srbiji”, ovaj pokret zalaže za “globalne integracije druge vrste, pre svega za sradnju sa Ruskom Federacijom i ostalim zemljama BRIK-a”.¹¹⁰

107 “Poglavari srpske i ruske crkve kritikovali vlast u Beogradu”, *Politika*, 17. jul 2013. godine, <http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/Poglavari-SPC-i-RPC-kritikuju-srpsko-rukovodstvo-zbog-Kosova.lt.htm.l>

108 “Uskoro izrada mozaika u Hramu Svetog Save”, *Danas*, 13. januar 2012.

109 “Za savez sa Rusijom”, Dveri, <http://www.dverisrpske.com/sr/program/izborni-program/4948-za-savez-sa-rusijom.html>.

110 “Osnovni ciljevi SNP 1389”, SNP 1389, 30. avgust 2010. godine, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=264&Itemid=85.

SNP Naši promovisao je informativni servis o evroazijskim interakcijama “+Evroazija+Srbija+” na adresi www.evroazija.rs sa ciljem širenja svih značajnih informacija o Evroazijskom savezu, odnosno, o evroazijskom geopolitičkom bloku i evroazijskim integracijama u Srbiji. SNP Naši je “prva politička organizacija na svetu, van Ruske Federacije, koja je zvanično kreirala i objavila politički program evroazijskih integracija, kao i da smo to učinili gotovo godinu dana pre nego što je Vladimir Putin u oktobru 2011. godine u listu *Izvestija* objavio evroazijske integracije kao zvaničnu strategiju Kremlja”. Reč je o dokumentu “Prvi srpski politički program evroazijskih integracija Srbije”.¹¹¹

Brojne “rodoljub(lj)ive” organizacije redovno pružaju snažnu podršku proruskim snagama u aktuelnom sukobu u Ukrajini. Tako su pripadnici Srbskog Obraza učestvovali u Krsnom hodu podrške stradalnom ruskom narodu u Ukrajini, održanom u Beogradu 11. maja 2014. godine,¹¹² a u okviru Otadžbinskog saveza SRS-Obraz-Naši održan je protest ispred Predstavništva Evropske unije u Beogradu pod nazivom “Zaustavite ubijanje ruske dece u Donjecku, Lugansku i Slavjensku”.¹¹³

SNP 1389 je takođe, izražavao duboku solidarnost sa patnjama “našeg bratskog naroda na istoku Evrope” i pružao punu podršku “braći i sestrama koji se bore protiv najvećih zala današnjice”.¹¹⁴

Ovde je interesantno pomenuti i jednu inicijativu SNP Naši, odnosno apel kojim se pozivaju građani Srbije da bojkotuju crnogorsko primorje i da “ne finansiraju izdajnički režim Mila Đukanovića i njegovih satrapa koji rade protiv interesa srpskog i ruskog naroda”. SNP Naši ukazuje da “politika koju sprovodi zvanična Crna Gora nije samo antisrpska već i antiruska, a Vlada Crne Gore otvoreno je stala na stranu vekovnih neprijatelja srpskog naroda,

111 “Lansiran informativni servis o evroazijskim integracijama “+Evroazija+Srbija+””, SNP Naši, 18. mart 2014. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2014/03/18/lansiran-informativni-servis-o-evroazijskim-integracijama-evroazijasrbija/>.

112 “Krsni hod podrške ruskom narodu”, Srbski Obraz, 11. maj 2014. godine, <http://www.obraz.rs/?p=1265>.

113 “Održan protest protiv zločina NATO-kijevske hunte”, Srbski Obraz, 13. jun 2014. godine, <http://www.obraz.rs/?p=1356>.

114 “Podrška narodu Donjecke republike, SNP 1389, 5. jun 2014. godine, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=878:2014-06-05-13-15-09&catid=36:vesti.

što se najpre moglo videti po priznavanju lažne države Kosovo, pa do uvođenja sankcija Ruskoj Federaciji”.¹¹⁵

Teritorija

Teritorije na kojima je srpski narod vekovima živeo i na kojima je aprila 1941. imao etničku većinu pre izvršenog genocida nad njim od strane kvislinške vlasti, ne mogu opstati u sastavu bilo kakve nezavisne Hrvatske, već se moraju naći pod zajedničkim državnim krovom sa današnjom Srbijom i svim srpskim krajinama (patrijarh Pavle, novembar 1991. godine).¹¹⁶

Kičmena moždina tih Ujedinjenih zemalja već se zna i ona se – i pored svih tegoba – ponovo oblikuje, a to je Srbija i Crna Gora. Zatim tu spada istočna Hercegovina, jedan dobar deo Bosanske Krajine, Srpska Krajina... Konture tih srpskih zemalja već su se nazrele tako jasno u svim ovim zbivanjima i samo je velika nesreća što na vapaj i krik Srpske Krajine nije uslišeno u pravom trenutku... (mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije, april 1992. godine).¹¹⁷

Narod i Skupština Republike Srpske danas čuvaju i obraz i dušu srpskog naroda pravoslavnog, ne praznim riječima i nečasnim kompromisima, nego sopstvenom krvlju i sopstvenim životima, koje zalažu pred čitavim svijetom za odbranu svega čestitog i svetog u ovom narodu, za odbranu svekolikog Pravoslavlja (...) U Bosni i Hercegovini danas se bije bitka za slobodu zlatnu i obraz časni čitavog pravoslavlja, za dušu i pravdu

115 “SNP Naši: Poziv na bojkot crnogorskog primorja”, SNP Naši, 10. maj 2014. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2014/05/10/snp-nasi-poziv-na-bojkot-crnogorskog-primorja/>.

116 Patrijarh Pavle, Pismo patrijarha Pavla britanskom lordu Karingtonu, predsedniku Međunarodne mirovne konferencije o Jugoslaviji u Hagu, “Onima koji su pokrštavali i zatirali Srbe ne može se verovati”, Pravoslavlje, 1. novembar 1991. godine, broj 591.

117 *Duga*, 20. april 1992.

*čitavog sveta, za svetinju bogolikog ljudskog dostojanstva (mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije, septembar 1994. godine).*¹¹⁸

*Sad su svi odjednom ispali mirotvorci. A ustvari su kapitulanti pred avnojskim granicama. Pred avnojskom grobnicom ovog naroda. Ove zemlje. Izdali su Srbe u Makedoniji, nekoliko stotina hiljada. Ni reč o njima. Pisaće u novinama feljtoni. Izdali su Srbe u Krajini, Srbe u Crnoj Gori, Srbe u BiH. Šta će biti sa Srbima na Kosovu, Starom Rasu, severnoj Bačkoj? (episkop banatski Atanasije (Jevtić), mart 2002. godine).*¹¹⁹

* * *

U svom programu, u okviru “Političke državotvorne platforme oslobođenja i ujedinjenja svih srpskih zemalja u jednu srpsku državu”, SNP Naši pod pojmom “svih srpskih zemalja” podrazumeva sledeće: celokupnu teritoriju današnje Republike Srbije sa njenim pokrajinama Kosovom i Metohijom, kao i Vojvodinom, Republike Crne Gore, Republike Makedonije, Republike Srpske i Federacije BiH, kao i prostor okupirane RSK s teritorijalnim proširenjima i severni deo Republike Albanije. U programu SNP Naši, Srbija je viđena kao “teritorijalno Vaskrsla država u čijem sklopu se nalaze sve srpske zemlje koje su okupirane u ratovima devedesetih”.¹²⁰

SNP 1389 kao prvi osnovni cilj pokreta ističe “oslobođenje i ujedinjenje svih srpskih zemalja u jednu srpsku državu”, a pod pojmom “svih srpskih zemalja” naveden je apsolutno isti spisak teritorija kao i kod prethodne organizacije.¹²¹

Takođe, kao jedan od ciljeva svoje organizacije, Srbski Obraz navodi da se bori za “oslobođenje, ujedinjenje i spasenje srbskog naroda i Otačastva kao jedinstvenog geopolitičkog, državotvornog i duhovnog prostora, kome

118 Mitropolit Amfilohije Radović, “Ko je Boga izneverio, izneveriće i nas” (Pravoslavlje, 1–14 septembar 1994.) (SCuR, 121).

119 *Vladika banatski Atanasije Jevtić*, “Tako je govorio Atanasije: Izvodi iz kazivanja vladike banatskog pred kamerama NTV Studija B”, NIN, 20. mart 2002.

120 “Program”, NP Naši, nasisrbija.org/index.php/program-3/.

121 “Osnovni ciljevi SNP 1389”, SNP 1389, 30. avgust 2010. godine, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=264&Itemid=85.

pripadaju svi Srbski Zavičaji – od Kupe do Vardara i od Dunava do Jadranskog mora”.¹²²

U duhu pomenute politike, a u spomen godišnjice ujedinjenja Crne Gore sa Srbijom, podsećajući na odluke Velike narodne skupštine srbskog naroda u Crnoj Gori 1918. godine, Srbski Obraz objavio je sledeće saopštenje: “Srbski Obraz čvrsto stoji na stanovištu da jedini put za opstanak srbskog naroda u Crnoj Gori, kao i u svim Srbskim Zemljama, jeste povratak duhovnim vrednostima naših Svetih Predaka, potpuno oslobođenje od svih oblika unutrašnje i spoljašnje porobljenosti, i ponovno ujedinjenje svih Srba u jednu i jedinstvenu Državu sa Božijim blagoslovom”.¹²³

Kao primer može poslužiti i izjava lidera Stranke srpskog jedinstva “da će se zalagati da Drina ne bude granica, već kičma srpskog naroda i da se Srbi sa njene leve i desne obale na referendumu odluče da li žele da žive u jedinstvenoj državi”.¹²⁴

Srpski heroji

*U ovom trenutku, našu dušu, kao što je naš jezik čuvao i sačuvao Vuk Karadžić, jedan njegov prezimenjak sa Plavšikom, novom kosovkom djevojkom, sa Krajišnikom – čuvaju nas i našu dušu, jer su ove noći krenuli svetolazarskim putem. Opredelili su se, kao i car Lazar ... za carstvo nebesko (mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije, april 1993. godine).*¹²⁵

Tradicionalna podrška Srpske pravoslavne crkve, ili preciznije većine njenih zvaničnika, haškim optuženicima u borbi protiv “haške tiranije” sastavni je deo snažnog nacionalističkog diskursa većinske crkve. Sa ispunjenjem

122 “O nama”, Srbski Obraz, http://www.obraz.rs/?page_id=394.

123 “U spomen 95. godišnjice ujedinjenja Crne Gore sa Srbijom”, Srbski Obraz, 26. novembar 2013. godine, <http://www.obraz.rs/?p=816>.

124 “Pelević: Stranka srpskog jedinstva počinje da radi 27. marta, partneri će biti Dveri, Obraz...”, Blic, 26. januar 2013. godine, <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/364598/Pelevic-Stranka-srpskog-jedinstva-pocinje-da-radi-27-marta-partneri-ce-bit-Dveri-Obraz>.

125 Borba, 30. april 1993.

obaveza prema Haškom tribunalu, odnosno izručenjem svih optuženika, sa retorike zaštite “narodnih heroja koje narod skriva”, prešlo se na čuvanje i negovanje nasleđa “srpskih heroja”. Tako je, na primer, promocija knjige osuđenog ratnog zločinca Milana Lukića u Parohijskom domu Hrama svetog Save u Beogradu izazvala oštre reakcije građanske javnosti. Fond za humanitarno pravo pozvao je institucije i građane Srbije da javno osude korišćenje verskog objekta za veličanje zločinca i zatražio od patrijarha da imenuje sveštenike koji su učestvovali u ovom događaju i da javnost obavesti kako je došlo do takve situacije.¹²⁶

* * *

U svom zahtevu za zabranu SNP “Naši 1389” i “Obraza”, koje je 25. septembra 2009. godine podnelo Republičko tužilaštvo Srbije, navodi se da su pripadnici pokreta “1389” prilikom održavanja prijavljenog skupa “Žena u crnom”, 10. jula 2005. godine, uzvikivali parole “Nož, žica, Srebrenica” i bacali dimne bombe na okupljene koji su obeležavali godišnjicu zločina u Srebrenici.¹²⁷

Nekoliko dana nakon što se resorno ministarstvo saglasilo da se ulica Bulevar AVNOJ preimenuje u Bulevar Zorana Đinđića, u spornoj ulici na Novom Beogradu osvanuli su plakati koji izgledom podsećaju na table sa nazivima ulica, sa naslovom Bulevar Ratka Mladića. U donjem desnom uglu plakata nalazio se naziv internet portala SNP 1389 (www.1389.org.yu).¹²⁸

Zajednička akcija SNP Naši i SNP 1389 pod nazivom “Srećan 11. jul, dan oslobođenja Srebrenice”, koja je trebala da se održi u centru Beograda, 11. jula 2010. godine, prvenstveno je bila odobrena od nadležnih organa, ali je u međuvremenu došlo do promene sadržaja te akcije i zato je odlučeno da se ona zabrani.¹²⁹ Prethodnu noć, centar grada bio je izlepljen plakatima sa

126 “(Zlo)upotreba hrama”, *NIN*, 11. avgust 2011.

127 “SNP “Naši 1389” pred zabranom”, *Blic online*, 22. jun 2011. godine, <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/261377/SNP-Nasi-1389--pred-zabranom>.

128 “Mladić “otima” ulicu Đinđiću”, *Politika*, 23. maj 2007. godine, <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/t29105.lt.html>.

129 “Sprečen skup desničara u Beogradu”, *RTS*, 11. jul 2010. godine, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/134/%D0%A5%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BA%>

porukom: “Srećan vam 11. jul, dan oslobođenja srpskog grada Srebrenice. www.snp1389.rs”.¹³⁰

Na internet sajtu “Srpski nacionalisti”, povodom hapšenja haškog optuženika Ratka Mladića objavljen je “Poziv na protest” 29. maja 2011. godine ispred Doma Narodne skupštine. SNP Naši 1389 pozvao je sve aktiviste i simpatizere “na miting podrške generalu Ratku Mladiću”, kako bi pokazali “izdajničkom režimu da se ne plašimo njihovih pretnji i represije, i da smo spremni da stanemo u odbranu srpskih junaka”. Sa porukom “Bog vas kleo, pogani izrodi!”, “Otačastveni pokret Obraz” pozvao je “sve Srbe koji znaju ko je đeneral Ratko Mladić i šta je tzv. Haški tribunal”, da dođu na miting “gde ćemo pokazati i sebi i svetu da Srbija nije Boris Tadić!” “Dveri – Pokret za život Srbije” pozvale su građane na veliki protest koji organizuje Srpska radikalna stranka i podsetile da organizatori pozivaju sve “slobodoljubive građane da pokažu da Tadićev režim nije Srbija i da je za njen opstanak neophodno da na vlasti ne budu sluge i podanici Zapada.”¹³¹

Aktivisti SNP Naši, nizom aktivnosti u više gradova Srbije, obeležili su rođendan generala Ratka Mladića. U svim mestima gde deluje ova organizacija organizvano je lepljenje plakata podrške generalu, ispisivanje grafita kao i rođendanske proslave. U Beogradu je rođendanska proslava organizovana u saradnji sa Pokretom za Srbiju, a aktivisti su noseći veliki transparent sa slikom generala i natpisom “Srećan rođendan Đenerale” prošetali Knez Mihajlovom ulicom.¹³²

U januaru 2014. godine, Srbski Obraz čestitao je “svim Srbima i građanima Republike Srbske, a posebno njenim osnivačima i ratnim vođama, predsedniku Radovanu Karadžiću i general-pukovniku Ratku Mladiću”, krsnu slavu Svetog Stefana i 22. godišnjicu postojanja “najmlađe srbske države”, sa

.....
 D0%B0/736470/%D0%A1%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD+%D1%81%D0%BA%D1%83%D0%BF+%D0%B4%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%B0+%D1%83+%D0%91%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%83.html.

130 ““Kazniti veličanje genocida””, B92, 11. jul 2010. godine, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2010&mm=07&dd=11&nav_category=12&nav_id=444782.

131 “Poziv na protest”, Srpski nacionalisti, 28. maj 2011. godine, <http://www.srpskinacionalisti.com/2011/05/pozivi-na-protest/>.

132 “Održana proslava rođendana generala Ratka Mladića”, SNP Naši, 12. mart 2013. godine, <http://nasirsrbija.org/index.php/2013/03/12/odrzana-proslava-rodjendana-general-a-ratka-mladica/>.

porukom: “Srećna vam slava junaci!” Kako i priliči, uz čestitke idu i najlepše želje: “Sa verom u Boga i nadom da će Srbi sa obe strane Drine povratiti duh svojih Predaka i stati u jednu, jedinstvenu i nedeljivu Državu na temeljima Svetoslavlja ...”¹³³

Tokom predizborne kampanje, predstavnici patriotskog bloka Srpske radikalne stranke, Srbskog Obraza i SNP Naši boravili su u selu Lazarevo kod Zrenjanina, gde su posetili kuću Branislava Mladića, “rođaka i najčjuvenijeg jataka” (“srpskog heroja”) generala Ratka Mladića.¹³⁴

Bela kuga

*Ako se nastavi ovakav priraštaj bićemo manjina u sopstvenoj zemlji. Ne samo da će nam Kosovo uzeti, što i čine, nego će nam i Srbiju uzeti ako srpske majke ne budu rađale decu (patrijarh Irinej, oktobar 2011. godine).*¹³⁵

Tokom majskog zasedanja 2013. godine, Sabor Srpske pravoslavne crkve podržao je inicijativu “lekara vernika” da država zabrani abortus, osim u slučajevima kada se vrši iz medicinskih razloga. Srpska pravoslavna crkva uputila je apel na “savesť roditelja, vaspitaća, državnih činovnika i svih koji mogu da utiču na stanje u društvu da učine sve što mogu kako bi, uprkos materijalnoj oskudici, slavljenje života kao najvećeg Božjeg dara postalo alternativa nesvesnom kultu smrti koji je uzeo maha u savremenoj zapadnoj civilizaciji”. U saopštenju, Sabor preporučuje svim eparhijama Srpske pravoslavne crkve da “osnuju fondove za podršku porodicama sa više dece i preventivno, pastirski i terapijski, sprećavaju pošast nemoralna, narkomanije, pornografije i drugih patogenih pojava”.¹³⁶

133 “22. godišnjica Republike Srbije”, Srbski Obraz, 9. januar 2014. godine, <http://www.obraz.rs/?p=924>.

134 “SRS-Obraz-Naši posetili kuću jataka Ratka Mladića”, Srbski Obraz, 24. februar 2014. godine, <http://www.obraz.rs/?p=1097>.

135 “Irinej: Ne smemo da ųrtvujemo Kosovo zbog EU”, Vesti Online/Beta, 16. oktobar 2011. godine, <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/171968/Irinej-Ne-smemo-da-zrtvujemo-Kosovo-zbog-EU>.

136 “Povratak u srednji vek”, Danas, 5. Jun 2013. godine, http://www.danas.rs/danasrs/drustvo/povratak_u_srednji_vek.55.html?news_id=262015.

* * *

Studenička povelja Sabora srpske omladine 2005. godine četvrtom tačkom obavezuje organizacije članice Sabora da poštuju usvojenu Deklaraciju o svetinji ljudskog života, dokument koji ukazuje na biološko izumiranje našeg naroda usled niske stope nataliteta kao direktne posledice duhovnog posrnuća. Tekst Deklaracije predložili su Srpski sabor Dveri i Udruženje pravoslavnih medicinara "Vitez" iz Beograda, a predstavlja osnovu moderne kampanje protiv bele kuge u srpskom narodu. U pomenutoj Deklaraciji, "elementi kulture smrti" ili "duševne i telesne nemani", odnosno abortusi, narkomanija, pornografija itd. najefikasnije i najtrajnije se mogu saseći u korenu "jačanjem hrišćanski vrlina i svetosavskog pogleda na svet". Deklaracija ističe da su "Porodica, Crkva i Država tri stuba na kojima počiva odbrana duhovnog i telesnog zdravlja srpskoga naroda".¹³⁷

Na pomenutom skupu povodom obeležavanja godišnjice Prvog srpskog ustanka, predstavnik Dveri predstavljajući Načertanije za XXI vek, izjavio je sledeće: "U Srbiji vlada bela kuga. Nemajke u Srbiji godišnje ubiju oko 200.000 nerođene dece... Svaka srpska porodica, bez obzira na materijalnu situaciju treba da se trudi da ima barem troje do četvoro dece. Kada bude ljudstva, biće i naselja. A kada bude naselja, biće i pobedničkih bitaka, i Srbi će ponovo u Prizren doći".¹³⁸

Dvanaesto programsko načelo SNP Naši glasi "Borba protiv bele kuge", a pod tim ova organizacija podrazumeva predlaganje "Strategije za prevazilaženje demografske krize", čiji bi prvi zadatak bio "očuvanje srpskog naroda", jer "danas od pojedinih ekonomskih grupa postoji tendencija da se smanji stanovništvo zemlje, i to predstavlja direktnu pretnju za naš suverenitet i državnost".¹³⁹

Da su sve dosadašnje iznete teze sindromski povezane, možda najbolje reprezentuje drugo osnovno načelo Srbskog Obraza "Srbska Srbija" u kom se navodi sledeće: "Srbski državotvorni prostor se neprekidno smanjuje, a duhovni i fizički opstanak naše nacije je ugrožen kao nikada do sada. Srbsko

137 Peti Sabor srpske omladine, manastir Studenica, avgust 2005. godine. <http://pravoslavje.spc.rs/broj/923/tekst/sabor-srpske-omladine/print/lat>.

138 "Vreme, Kruna, Mač i Mantija", *Vreme*, 19. februar 2004. godine, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=368709>.

139 "Program", SNP Naši, <http://nasisrbija.org/index.php/program-3/>.

nacionalno pitanje danas glasi: hoće li Srba uopšte biti – ili ćemo nestati mučki pobijeni od šiptarskih terorista, islamskih fundamentalista, ustaša i NATO-okupatora? Hoće li Srba uopšte biti – ili ćemo u ime demokratije i takozvanih ljudskih prava nestati utopljeni u melting-pot-u Novog svetskog poretku? Hoće li Srba uopšte biti – ili će našu decu i nas potpuno uništiti abortusi, sekte, kriminal i narkomanija? U jeku najvećih iskušenja koja nam predstoje, Srbstvo može pobediti i opstati samo u svojoj i Bogom blagoslovenoj nacionalnoj državi – srbskoj Srbiji, koja će osloboditi i ujediniti sve Srbske Zavičaje”.¹⁴⁰

Sledbenici stroži od onog koga slede

Apelujući na Srpsku pravoslavnu crkvu da bi trebalo hitno isključiti Ivicu Dačića, Aleksandra Vučića i Tomislava Nikolića, SNP Naši je nakon Vidovdana 2013. godine ukazivao na “antihrišćansko i antisrpsko delovanje vladajućeg režima”, a sve, naravno, u kontekstu statusa Kosova, odnosno potpisivanja Briselskog sporazuma. Međutim, ovde je interesantan deo zahteva za ekskomunikaciju kojim se poručuje crkvenim ocima da “ukoliko dođe do slikanja, pozdravljanja i grljenja crkvenih velikodostojnika, a posebno patrijarha Irineja,” sa spornim pojedincima, “SNP Naši neće moći da ostanu nemi, a da ne ukažu javnosti da je Crkva postala bloagoslovitelj antihrišćanske politike i da se odvojila od svoje “svetolazarevske” titule. Ukoliko bi pružila ruku pozdrava “NATO vojnicima u Beogradu”, Srpska pravoslavna crkva “bi prestala da bude i srpska, prestala bi da bude i pravoslavna, prestala bi da bude i Crkva, a nikako ne bi mogla biti ni svetosavska, niti svetolazarska”.¹⁴¹

Ista organizacija pozvala je Sabor Srpske pravoslavne crkve da sazove vanredno zasedanje i pruži odgovor srpskom narodu, ali i celokupnoj javnosti, da li će u sledećim mesecima Crkva postati aktivni saučesnik protivustavne i nezakonite politike režima prema Kosmetu. Obrazlažući svoj zahtev, SNP Naši su podsetili da je Srpska pravoslavna crkva javno osudila potpisivanje Briselskog sporazuma, a da se zatim patrijarh Irinej uključio u sprovođenje istog, pozivajući kosovske Srbe da glasaju na nezakonitim i protivustavnim

140 “Osnovna načela”, Srbski Obraz, http://www.obraz.rs/?page_id=396.

141 “SNP Naši ponovili zahtev da se Dačić, Vučić i Nikolić isključe iz SPC”, SNP Naši, 29. jun 2013. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2013/06/29/snp-nasi-ponovili-zah-tev-da-se-dacic-vucic-i-nikolic-iskljuce-iz-spc/>.

izborima. Takođe se podseća da su patrijarhov poziv javno osudile i neke vladike kao neadekvatno istupanje u ime Srpske pravoslavne crkve, te nedоследnost Ustavu Srpske pravoslavne crkve i saučestvovanje u bezakonju i nepravdi koja se sprovodi nad Srbijom i posebno nad Srbima na Kosmetu.¹⁴² U skladu sa pomenutim, objava da će u manastiru Dečani patrijarh Irinej odlikovati šefa vladine kancelarije za Kosovo i Metohiju, ministara bez portfelja, Aleksandra Vulina, Ordenom svetog Save, izazvao je gnev SNP Naši koji je postavio pitanje patrijarhu, “kada će posthumno biti odlikovani Sultan Murat i Adolf Hitler?” Patrijarh Irinej je ocenjen kao “glavni čovek za sprovođenje NATO plana “promene svesti kod Srba” i glavni kreator “neopatriotskog” modela srpskih heroja”, a iznet je i zahtev da se patrijarh povuče sa trona Srpske pravoslavne crkve kako bi sprečio dalju kompromitaciju Crkve i “blaćenje svetle tradicije srpskih Patrijarha koji su služili svojem narodu i Bogu, a ne političkim partijama i političarima”.¹⁴³

Slava svetog Nikolaja, ktitorske slave Srbskog Obraza, prema izveštavanju ove organizacije ukaljana je gestom vladike valjevskog Milutina koji je dodelio Orden Svetog vladike Nikolaja predsedniku Srbije Tomislavu Nikoliću, “čoveku koji je izdao sve ono u šta se kleo – od Boga, preko Kosova i Metohije, pa do svoga utamničenog kuma Vojislava Šešelja”. “Ovaj žalosan i sramni čin, na žalost, nije usamljen slučaj, budući da su proteklih nekoliko godina Ordeni Svetog Save, Svetog vladike Nikolaja, Svetog Cara Konstantina i drugi deljeni šakom i kapom najookerilijim izdajnicima”.¹⁴⁴

U izveštaju sa proslave Vidovdana na Gazimestanu 2014. godine, Dveri su se kritički osvrnule na način organizovanja ove tradicionalne manifestacije ukazujući na zloupotrebu organizacije vladajućih političkih struktura, ali i napominjući da je “šteta što je među prisutnima ostala sumnja da su ovakvi potezi vlasti možda usaglašeni sa Crkvom.”¹⁴⁵

142 “SNP Naši: Patrijarh Irinej je pogazio Ustav Republike Srbije”, SNP Naši, 20. novembar 2013. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2013/11/20/snp-nasi-patrijarh-irinej-je-pogazio-ustav-republike-srbije/>.

143 “SNP Naši pitaju patrijarha: Kada ćete odlikovati Murata i Hitlera?”, SNP Naši, 23. novembar 2013. godine, <http://nasisrbija.org/index.php/2013/11/23/snp-nasi-pitaju-patrijarha-kada-cete-odlikovati-murata-i-hitlera/>.

144 “Proslava Svetog Nikolaja Srbskog u Leliću”, Srbski Obraz, 3. maj 2014. godine, <http://www.obraz.rs/?p=1280>.

145 “Sa Gazimestana, bez svetla medija”, Dveri, 2. jul 2014. godine, <http://dverisrpske.com/sr/dveri-na-delu/5604-sa-gazimestana-bez-svetla-medija.html>.

Autonomaši – “crvena krpa komunizma”

1.

Obor za bezbednost skupštine Vojvodine pre nekoliko godina je od policije zatražio izveštaj o postojanju i delovanju ekstremističkih grupa u Srbiji i Vojvodini. U dostavljenom izveštaju pomenuto je nekoliko organizacija - „Nacionalni stroj“, „Krv i čast“, „Racionalisti“, „„Obraz“, kao i “Pokret 64 županije” – uz isticanje da je za njihove pripadnike karakteričan nacionalizam, ideološka isključivost, odanost Radovanu Karadžiću, antizapadnjaštvo, homofobija, antisemitizam i animozitet prema liberalnim vrednostima.

Ne znam da li se, u međuvremenu broj ovih organizacija i grupa povećao, ali je to manje važno. Ono što je važno jeste da u Vojvodini postoji infrastruktura za povremene izlive šovinizma i nasilja, infrastruktura preko koje se nasilje izaziva, kontroliše, dozira, usmerava i preusmerava.

Kad su u oktobru 2007. godine u Novom Sadu napadnuti učesnici mitinga *Stop fašizmu*, u medijima su se mogla pročitati ideološka dociranja o tome kako fašistima ne treba pridavali prevelik značaj, jer su u pitanju grupe dezorijentisane mladeži, koje, čak i ne znaju šta je to fašizam. Možda ponegde, u Britaniji, na primer, deca misle da je Hitler bio menadžer fudbalske reprezentacije, da je Aušvic bio zabavni park, a holokaust proslava kojom je obeležen kraj rata, ali šta je sa onima koji znaju, koji su dužni da znaju? Zašto banalizuju?

Držim da medijska banalizacija nije slučajna, ona svedoči o upotrebljivosti fašista. Hoće li ove grupe biti medijski demonizovane, inkriminirane, zabranjivane ili banalizovane, to zavisi, između ostalog, i od interesa

moćnika. U datom slučaju, svođenjem fašista na dezorijentisanu mladež nastojala se umanjiti opasnost od ekstremista - kako po ključne vrednosti u društvu (sloboda, jednakost, sigurnost, itd), tako i po osobe i organizacije koje su prepoznatljive po oštroj kritici nacionalizma i upornom zalaganju za suočavanje sa prošlošću, a koje, zbog takvog zalaganja, u javnosti uživaju veliki, negativan publicitet.

Srpski nacionalizam je istrčao pun krug – od intelektualne poze u Klubu književnika, do varvarstva na terenu. Umesto razarajuće kritike, dominantna orijentacija u društvu je rasterećenje nacionalizma od proizvedenog užasa. Rasterećenje nikad nije jednosmeran proces - rasterećenje jednih uvek je i opterećenje drugih. Ako su fašisti dezorijentisana mladež, autonomaši su - perfidni razbijači. Ako prvi ponekad i preteraju u svom nacionalnom zanosu, drugi, nacionalnih osećaja lišeni, stalno zakazuju. Ako prvi deluju u interesu svoje nacije, drugi proračunato deluju za tuđe interese. Prvi, možda, i jesu neznalice, ali svim bićem pripadaju naciji, što se za druge ne bi moglo reći, itd.

Namerno fašistima nisam nasuprot stavio antifašiste, nego autonomaše. Dva su razloga za to – prvo, vojvođanski autonomaši dosledno insistiraju na antifašizmu i, drugo, antifašizam autonomaša jedan je od razloga njihove ekstremizacije. Antifašizam deli i cepa naciju, a autonomaši svojim insistiranjem na njemu, te podele uporno održavaju u životu. Za autonomaše, zahtevi za nacionalnim pomirenjem predstavljaju neku vrstu reakcionarne utopije.

Pošto sa antifašističkog stanovišta nikakvo nacionalno pomirenje nije moguće, njemu se pristupalo sa, antifašizmu suprotstavljene pozicije. Otuda rehabilitacija četnika i, na tom tragu, pojava raznih ekstremističkih grupa. U novom poretku sećanja četnici su prestali da budu kolaboracionisti, a postali su antikomunisti.

Ni autonomaši, međutim, nisu ostali isti – od zagovornika visokog stepena regionalnog samoadministriranja (unutrašnjeg samoopredeljenja), postali su *bolest, antisrbi, antikultura i ideološki nastavljači komunizma*. Za razliku od gomile intelektualaca, koji su u nacionalizmu tražili spas od vlastite prošlosti i duhovne kapitulacije pred komunizmom, autonomaši su veselo prihvatili ulogu *crvene krpe komunizma*, ne propuštajući priliku da nacionaliste podsete da je Vojvodina baš u tom totalitarnom, komunističkom režimu doživela svoj uspon, a da je njeno nazadovanje počelo okretanjem Srbije naciji, pravoslavlju, tradiciji, mitovima i redefinisanju granica.

2.

U ovom prilogu pozabaviću se sa dva fenomena - zahtevima za ukidanje Vojvodine i ekstremizacijom autonomaša.

Zahtevi za ukidanje Vojvodine nisu se prvi put čuli početkom 2013. godine, kad je Napredni klub uputio zahtev poslanicima u republičkoj skupštini da iniciraju ukidanje Vojvodine. Sa sličnim zahtevima oglašavale su se ranije i druge organizacije. Na primer, Srpska radikalna stranka je svojevremeno, ukidanje Vojvodine učinila svojim programskim ciljem. Nakon toga je Srpski narodni pokret "Svetozar Miletić" predložio održavanje referenduma na kome bi se građani izjasnili da li je i njima, i državi Srbiji, potrebna autonomna pokrajina. Pre dve godine Dveri su najavile kampanju za ukidanje Vojvodine.

Zašto bi Vojvodinu trebalo ukinuti? Za miletićevce autonomija je imala smisla samo dok se Vojvodina nalazila u okviru tuđe imperije. Pod komunistima i autonomašima, kao njihovim nastavljajima, autonomija je pretvorena u antisrpstvo i antikulturu i, umesto da interise Srbe, ona ih deli i antagonizuje.¹⁴⁶ Vojvodinu, po mišljenju Naprednog kluba, treba ukinuti zato što umanjuje prava srpskog naroda na severu (Srbije) i dovodi u neravnotežan položaj manjine u Vojvodini i drugim delovima zemlje.¹⁴⁷ Za Dveri srpska autonomija unutar Srbije, takođe nema nikakvog smisla. Pomoću nje se samo umnožava birokratija, a produktivni naponi obezvređuju. Između ostalog, autonomstvo je postalo i unosan politički biznis, od koga građani pokrajine, za razliku od pripadnika političke klase, nemaju ama baš nikakve koristi.¹⁴⁸

Zahtevi za ukidanje Vojvodine ne bi trebalo da iznenade, bar ne nikoga u Vojvodini. Ti su zahtevi daleki odjek populističke buke koja je svojevremeno, odjekivala Vojvodinom i pripadaju onoj politici koja je u Srbiji počela da se sprovodi nakon Osme sednice, a koja je, pod nazivom antibirokratske

¹⁴⁶ Za odnos Srpskog narodnog pokreta „Svetozar Miletić“ prema vojvođanskom autonomištvu veoma je instruktivna publikacija **Knjiga o pokretu**, u kojoj su sabrani prilozima nekih pisaca, akademika, istoričara, profesora univerziteta. Posebno su interesantni prilozima Dragana Nedeljkovića i Vasilija Krestića. Publikacija je dostupna na: <http://snp-miletic.narod.ru/start.html>.

¹⁴⁷ Vidi: http://www.napredniklub.org/wp-content/uploads/2013/02/Pismo_poslanicima_APV_27_01_13-Napredni-klub-CIR.pdf.

¹⁴⁸ Vidi: <http://www.dverisrpske.com/sr/nas-stav/2401-10-razloga-za-ukidanje-autonomije-vojvodine.html>.

revolucije, zahtevala disciplinovanje Vojvodine i njeno podvođenje pod suverenitet Srbije. Tom su revolucijom kadrovski aparati u Vojvodini zamenjeni pristalicama Slobodana Miloševića, autonomija Vojvodine je redukovana, a na javnu scenu je stupio novi kolektivni junak – narod.

Komunistička nomenklatura je smenjivana sa obrazloženjem da se birokratizovala, otuđila od naroda i postala neosetljiva na njegove probleme. Sa snažnom podrškom masa, instrumentalizovanim medijima i kadrovskim aparatom ispunjenog pristalicama lojalnih novom vođi, u Srbiji je tada promenjen i Ustav. Ono što zbog odnosa snaga nije bilo moguće unutar sistema, učinjeno je uz pomoć izvansistemskog činioca. U zvaničnoj propagandi bučno uzvikivanje mase preimenovano je u glas naroda, a dotadašnji legitimacijski osnov komunističke vlasti je potpuno odbačen i zamenjen novim. Autonomija Vojvodine pretvorena je u fasadu, a Srbija iz tri dela je konačno postala cela. Kraci birokratske hobotnice, koja je gušila etnički određen narod, pružali su se i izvan Srbije. Pokušaj da se izvozom antibirokratske revolucije postignu rezultati slični onima u Vojvodini dali su polovične rezultate - u Crnoj Gori je smenjeno rukovodstvo, ali ne i u Sloveniji, jer je tamošnje vođstvo pružilo snažan otpor. Odnosi u federaciji su, međutim, nepopravljivo narušeni.

Iako “uceljena”, Srbija nije želela da se u Predsedništvu SFRJ odrekne ni glasa Vojvodine, ni glasa Kosova. Zahvaljući predstavniku Crne Gore kontrolisala je polovinu glasova u ovom telu i mogla je da blokira svaku odluku za koju bi procenila da nije u njenom interesu. Već tada je bilo jasno da cilj antibirokratske revolucije nije bila smena “foteljaša” i otuđenih birokrata, nego uklanjanje političkog protivnika koji se opirao promeni ustava, uspostavljanju suvereniteta Srbije na celoj teritoriji i redefinisaniu odnosa na nivou federacije. Sada, gotovo tri decenije nakon antibirokratske revolucije, vidimo da su procesi “uceljivanja” i suverenizacije Srbije doživeli istorijski debakl - Kosovo više nije u sastavu Srbije, a autonomaši u Vojvodini se ne mire sa fasadnom autonomijom. Jedan njihov deo, sad već i partijski organizovan, zaoštava svoje zahteve i, umesto autonomije, zahteva federalizaciju Srbije i Vojvodinu republiku.

3.

Obratimo pažnju i na Vojvođane. U semantici srpskog nacionalizma Vojvođani su fiksirani kao identitetska pretnja. Oni su problematični zato što se preko njih smanjuje broj Srba, a zatim, i zato što se u njima vidi nova, veštačka nacija koja će, pre ili kasnije, poželeti da se politički organizuje u državu.¹⁴⁹

Taj, za nacionaliste, opskurni projekat bi trebalo da bude realizovan u nekoliko faza. U prvoj bi se insistiralo na suštinskoj autonomiji i tražila, sudska, izvršna i zakonodavna vlast, zatim bi se išlo na federalizaciju Srbije i, napokon, u trećoj fazi bi se išlo na izdvajanje Vojvodine kao nezavisne države.

Već izvesno vreme nacionalisti upozoravaju da bi se u Vojvodini mogao ponoviti crnogorski scenario. Taj bi se scenario, po njihovom mišljenju, lako mogao izbeći jednostavnim ukidanjem Vojvodine. Problem je, međutim, u tome što se zahtevi za ukidanje Vojvodine ne mogu ostvariti na miran način, dakle, bez otpora i internacionalizacije vojvođanskog pitanja. Laka i jednostavna rešenja se na kraju, kako nam iskustvo govori, ispostave kao veoma skupa i traumatična.

4.

Ako su za nacionalističke ideologe Vojvođani i autonomaši problem, kako stvari stoje sa onom sociološkom konstrukcijom koju uobičajeno nazivamo običnim, malim čovekom čiji se normativni horizonti, kako vreme odmiče, sve više sužavaju, a problemi svode na to kako preživeti sutrašnji dan?

149 Od Drezdenskog kongresa KP Jugoslavije, 1928, intenzivno se radilo na izmišljanju novih nacija, pa i na stvaranju besmislenog autonomštva, s ciljem da se izlomi kičma srpskog naroda, kaže Dragan Nedeljković, predsednik SNP "Svetozar Miletić". U tom cilju i škola je zloupotrebljavana, kako bi se razbila drevna svest i isfabrikovala nova, pa sada autonomaši, kaže on, pomišljaju i na vojvođansku naciju, nastavljajući tako zlodelo komunista. Da Nedeljković nije usamljen u ovakvom mišljenju, pokazuje i peticija kojom je grupa intelektualaca podržala zahtev Dveri za ukidanje Vojvodine. U peticiji se ističe da Vojvođanska akademija nauka i umetnosti radi na stvaranju vojvođanskog identiteta i da je još samo ostalo da se izmisli vojvođanski jezik i vojvođanska crkva, pa da se taj proces formiranja nove nacije zaokruži. Potpisnici peticije smatraju da u Vojvodini nije reč o decentralizaciji i regionalizaciji, nego o stvaranju države u državi, federalizaciji i klasičnom putu u separatizam. Vidi: <http://www.dveri-novisad.com/index.php/p-ici-vnih-licn-s-i-z-u-id-n-u-n-i>.

Ako je devedesetih godina odgovor na pitanje - zašto živim(o) loše? glasio: zbog Slovenaca, Hrvata, Albanaca, Amerike, Vatikana, komunista i ko zna koga još ne, takva vrsta odgovora više ne funkcioniše. Reći nekome sada da živi loše zbog Vojvođana ili autonomaša bilo bi uvredljivo i prezira dostojno. Ne zato što su građani u Srbiji duboko interiorizovali predstave o Vojvođanima kao o poštenim, vrednim, marljivim, mirnim i lojalnim ljudima, nego zato što je, najblaže rečeno, u pitanju potpuno krivi odgovor. Građani Srbije sad više strahuju od siromaštva, gubitka posla i bolesti, nego od Vojvođana ili autonomaša. Ali, ako se autonomaši i Vojvođani ne doživljavaju kao realna pretnja i opasan identitet, u odnosu na koji bi nacija morala da se homogenizuje i insistira na čvrstom etničkom jedinstvu, koji je smisao ekstremizovanja autonomaša kao separatista i izdajnika?

Primitimo najpre, da se nacija na ovim prostorima razumeva kao organska zajednica čije pripadnike ujedinjuje jezik, religija, tradicija, poreklo i zajednička memorija. Tako shvaćenoj naciji se pripada rođenjem, a ne na osnovu slobodnog izbora, njen ključni integrativni element nije pravo, nego najšire shvaćena kultura. Stoga je posve razumljivo što nacionalisti autonomništvo denunciraju, ne samo kao *nakazno antisrpstvo*, nego i kao *antikulturu*, jer se njime, kako dociraju, udara na svest i etiku moderne srpske nacije koja je stvorena u panonskom srpstvu. U tom srpstvu se više od jednog veka pisalo i mislilo za ceo srpski narod,¹⁵⁰ a tome autonomaši okreću leđa u želji da obesmisle napore svih onih velikana, rodoljuba, pesnika i pisaca koji su iskazivali vernost srpskom narodu. Zato biti ostrlašćeni autonomaš, po rečima Dragana Nedeljkovića, i ne znači ništa drugo nego biti protiv Save Tekelije, Dositeja, Sterije, Branka, Zmaja, Laze Kostića, Đure Jakšića, Crnjanskog, Pupina, Paje Jovanovića i Uroša Predića, dakle, protiv kulture, književnosti i umetnosti stvaranih na panonskom tlu.¹⁵¹

Dalje, pošto u svojoj "bezumnoj antisrpskoj politici žrtvuju kulturu i nacionalno dostojanstvo", autonomašima treba stati na put i odlučno reći Ne, kako

150 U srpskoj Crnoj Gori je, po rečima Dragana Nedeljkovića, definisan moral epskog srpstva, a u panonskom srpstvu je stvorena svest i etika modernog srpskog naciona. On je podsetio i na reči Jovana Skerlića da se tu, u Vojvodini, kroz 150 godina pisalo i mislilo za ceo srpski narod. Dragan Nedeljković: "Srpski narodni pokret Svetozar Miletić – Zašto?", <http://snp-miletic.narod.ru/knjiga/19.html>.

151 Ne smemo dozvoliti da nas šaka bednika odvoji od suštine našeg bića, poručuje Dragan Nedeljković. Vidi: Dragan Nedeljković: "Vojvodino stara, zar ti nemaš stida", <http://snp-miletic.narod.ru/knjiga/16.html>.

bi se ponovo uspostavilo narušeno nacionalno jedinstvo. Svesrpskom jedinstvu, duhovnom preporodu i moralnoj obnovi autonomaši se suprotstavljaju i tako što, pomišljajući na nekakvu vojvođansku naciju, konstruiraju razlike između Srba s ove i one strane Save i Dunava.¹⁵²

Napokon, autonomašima se treba suprotstaviti i zato da bi nacionalno prononsiran deo kulturne elite sačuvao vlastitu poziciju i ulogu u narodu koji je izdroljen, zbunjen i pogrešno vaspitavan, čija su osećanja izopačena, svest pomućena, a moral raskomadani.¹⁵³ Da bi se sprečila “nacionalna pogibao i državotvorna propast”, potrebno je osnažiti nacionalnu svest, ukazati narodu na njegov pravi, nezamućeni nacionalni identitet i denuncirati one koji se tog identiteta odriču ili ga ugrožavaju.

U ovako uspostavljenom referencijalnom okviru autonomaši ne mogu izbeći ekstremizaciju. Ekstremizacija je potrebna zato da bi se u potpunosti delegimizovali, a sama se delegitimizacija izvodi na tri ravni – na ravni kulture autonomaši se delegitimizuju kao antikultura, na ravni nacije i nacionalne politike kao antisrbi, koji izmišljaju novu naciju i, na ravni države, kao separatisti koji planiraju da odvoje deo države, upravo onaj u kome je nastala filozofija, etika i samosvest srpske nacije. Tako ekstremizacija i delegitimizacija završavaju u esencijalizaciji autonomaša - sve ono što je, sa stanovišta nacije, negativno i nepoželjno, sav onaj odijum koji kod pristojnih i, kako bi nacionalisti rekli, kulturnih naroda evropskih, izaziva odricanje od vlastite nacije, dobilo je u njima svoj koncentrisani politički izraz. U očima nacionalista autonomaši su dokaz da je, rečeno jezikom popularne nacionalne pedagogije, “najcrnji vrug Srbinu on sam”.

152 Autonomaši, u želji da se dodvore i umile Evropi, da pokažu i dokažu da su odavno njen deo I da se bitno razlikuju od svoje sabraće južno od Save i Dunava, pokušavaju, kaže V. Krestić, da razviju neko posebno vojvođansko osećanje koje će se razlikovati od srpskog i biti sa njim u sukobu. Vidi: Vasilije Krestić: “Zalaganja za autonomiju imaju antisrpski karakter”, <http://snp-miletic.narod.ru/knjiga/6.html>.

153 Izdroljeni i raskomadani, Srbi su najzbunjeniji narod Evrope, poručuje D. Nedeljković. Zbunjenosti Srba doprinela je titovska ideologija, posebno ona o nacionalnom pitanju, socijalistička škola u kojoj su ljudi pogrešno vaspitavani, kao i izopačavanje autonomije u bezumnu antisrpsku politiku, kojoj se žrtvuju kultura, istorijska istina i osnovno nacionalno dostojanstvo. Ako hoćemo, poručuje Nedeljković, da zaustavimo rasulo, treba da se vratimo izvorima, da iznova definišemo srpstvo i srpski, kako duhovni, tako i državni prostor i odlučno kažemo Ne autonomištvu i separatizmu, jer su oni antikultura i bolest. Vidi: Dragan Nedeljković: “Zaustaviti dalje rasulo, negovati brojne porodice”, <http://snp-miletic.narod.ru/bilten/009/2.html>.

5.

Zahtevi za ukidanje Vojvodine i ekstremizacija autonomaša kao separatista i izdajnika, nisu slučajni. Nisu reč o dva odvojena, nego o dva usaglašena i sinhronizovana procesa.

Ukidanjem Vojvodine, autonomaši bi ostali bez snažnog institucionalnog uporišta, njihov uticaj bi se smanjio, a članstvo najverovatnije proradilo. To i ne bi bila neočekivana posledica, pošto u siromašnoj zemlji interesi dolaze pre ideoloških ubeđenja.

Za nacionaliste, autonomija Vojvodine je relikv komunističke tvorevine. U javnosti se potencira da je ona komunistička tvorevina, jer se time želi naglasiti njen antisrpski karakter. Zato se i zahtevi za suštinskom autonomijom, na čemu insistiraju autonomaši, uporno situiraju u ono političko polje odakle, po oceni nacionalista, kreću opasni, invazivni projekti koji prete i jedinstvu nacije, i državnom integritetu. Autonomaši nisu, dakle, samo ideološki, nego i anti-državni element. Zato vojvođanske autonomaše, kao nosioce separatizma, treba diskreditovati i delegitimizovati, a Vojvodinu, da bi se sprečio separatizam, ukinuti.

6.

Ukidanjem Vojvodine i neutralisanjem autonomaša, srpskoj naciji bi se, prema mišljenju nacionalista, umnogome olakšao povratak izvornim nacionalnim vrednostima, čiji je spontani razvoj onemogućen višedecenijskom vladavinom komunista i njihovim ateističkim materijalizmom.

Ovde je manje interesantna činjenica da je autonomna Vojvodina, kao komunistička tvorevina, nadživela komunizam. Interesantnija je činjenica da se odbacivanjem komunizma odbacuje i onaj idejni kompleks koji, poput sekularizma, izvorno nije komunistički, već su ga komunisti preuzeli od prosvetitelja. Zato i ne treba da čudi što se povratak pravim i autentičnim vrednostima nacije odvija i u formi otužne klerikazacije i ambicije crkve da nametne svoje dogme, kao osnovu za procenjivanje raznih društvenih aktera, njihovih aktivnosti i zahteva.

Ovde nije reč (samo) o zahtevima za organizovanjem gej prajda, nego (i) autonomištvu i zahtevima za suštinskom autonomijom¹⁵⁴ koji, kako nacionalisti dramatično upozoravaju, prete “novim rasparčavanjem i razaranjem” nacije i države. Tom perfidnom “rasparčavanju i razaranju” treba se najpre, suprotstaviti insistiranjem na moralnom i duhovnom preporodu. Uspostavljanjem snažnog nacionalnog jedinstva, treba zatim, eliminisati sve “veštačke” podele i sprečiti dalju dekadenciju. Institucije kojima se te podele etabliraju treba jednostavno ukinuti – Vojvođansku akademiju nauka i umetnosti (VANU), na primer, zato što, po mišljenju nacionalista i klera, radi na stvaranju posebne, vojvođanske nacije, a one pojedince i organizacije koje insistiraju na postojanju takvih institucija, ili svojim “maloumnim” zahtevima podele produbljuju, treba javno prokazati i difamirati.

Javna difamacija nije samo neka vrsta ideološke trijaže kojom se razvrstavaju zdravi, tj. verni sinovi nacije od bolesnih, tj. izroda. Ona, pošto pretvodi nasilju, služi i kao njegovo obrazloženje. Njena uloga nije samo da uništi reputaciju političkog protivnika, nego i da na njega adresira nagomilani bes i frustracije. Tako su se mantija, akademska toga i čvrsta pesnica dezorijetisane nacional-socijalističke mladeži ujedinile u brizi za sudbinu nacije. Dok su prvi kadili i prizivali duh sveti, a drugi svašta pisali i potpisivali, prepustali se moralnoj apelaciji i podržavali zahteve kojekavih opskurnih organizacija, treći su izvlačili krajnje konzekvence iz teza nacionalnih mandarina i, kao “delatan” i upotrebljiv element, praktično pokazivali kako se brane ugrožene nacionalne vrednosti, te kako treba postupati sa onima koji te vrednosti dovode u pitanje.

7.

Desnim ekstremistima ne treba verovati na reč, kad kažu da će svoje ciljeve ostvarivati na miran i politički način, bez upotrebe nasilja. U nacionalističkoj podeli rada njima nije zapala akademija, nego ulica, ne moralistička retorika, nego psovka, ne lakovana salonska cipela, nego cokula. Oni

¹⁵⁴Povodom Statuta APV, Sveti arhijerejski sinod SPC je izrazio zabrinost da “započinje novo rasparčavanje i razaranje već smanjene i ubogaljene srpske države”, da bi se od AP Vojvodine mogla načiniti nova država u državi Srbiji, te da je VANU osnovana sa ciljem da se Srbima u Vojvodini pripiše poseban nacionalni identitet.

nisu teoretičari, nego nacionalni praktičari, dobro razumeju nacionalne ideologe, ali preziru njihov akademizam i neučinkovitost. Nasilje je neodvojivo od ekstremizma, jer je i nasilje, a ne samo brošura, letak ili pamflet, forma preko koje ekstremisti komuniciraju svoje sadržaje.

Protiv ekstremista se možemo boriti na razne načine – možemo ih medijski stigmatizovati, moralno osuđivati, krivično-pravno sankcionisati, policijski obrađivati, socijalno izolovati, a njihove organizacije, kad udaraju na ključne vrednosti i ustavni poredak, i zabranjivati. Ali, zakonom se ne mogu zabraniti ni ekonomska kriza, ni kriza identiteta nacije, ni raspad vrednosti, ni duga i neuspešna tranzicija, ni autoritarna politička tradicija, ni ratni porazi, ni dubinske promene u strukturi društva, ni izneverena očekivanja, ni siromaštvo, ni frustracije, ni nesigurnost, ni strah. Kao ni osećaj jednog beogradskog srednjoškolca da “živimo kao pacovi u rupi, u zemlji bez budućnosti”.

Sve prethodno pomenuto pogoduje ekstremizmu. Pogoduje mu, takođe, i rast desnice u okolnim zemljama, kao i u Evropi. Ekstremiste, međutim, hendikepira činjenica da su ostali bez uticajnog političkog pokrovitelja u parlamentu, pokrovitelja koji bi pokušao, kao 2007. godine, da odijum koga su tada izazvali nasiljem, amortizuje i preusmeri na političke protivnike (Ligu i LDP), da im omogući pristup medijima i novčanim fondovima za finansiranje njihovih aktivnosti.

8.

Nasilje je univerzalno razumljiv medij komunikacije, razumeju ga i levičari i desničari, i ekstremisti i umerenjaci, pripadnici većine, jednako kao i pripadnici manjine; ne samo ljudi, već, kažu, i biljke. Kada je, pak, o nasilju reč, držim da treba imati u vidu još nekoliko fenomena. Neki od njih imaju veze sa etničkom šarolikošću Vojvodine i na njima se, nakratko, bar u formi post skriptuma, treba zadržati.

Najpre, nije svako nasilje između pripadnika različitih etničkih skupina i etničko nasilje. Ono to svakako jeste, kada je uzrok nasilja etnička pripadnost. Inače, ljudi se mogu potući zbog stotinu drugih razloga.

Dalje, mediji ne doprinose smirivanju strasti, ako svaki čin nasilja kvalifikuju kao etničko nasilje. Etnički incidenti privlače veliku pažnju javnosti i zato treba uočiti i razliku u medijskoj obradi kada su žrtve pripadnici srpske,

odnosno mađarske, hrvatske, romske ili neke druge nacionalnosti. Ekstenzivnija je obrada kad su žrtve pripadnici većinske nacije.

Zatim, kada se etničko nasilje dogodi, veoma je važno da se ono i osudi, kako moralno, tako i krivično-pravno. Izuzetno je važno da i zajednica kojoj nasilnik pripada osudi njegovo nasilje, da ga stigmatizuje, da prema njemu pokaže distancu i uputi mu jasnu poruku da je njegovo ponašanje neprihvatljivo.¹⁵⁵

Napokon, treba podsetiti i na izjavu Ištvana Pastora, predsednika Saveza voJVodanskih Mađara, da su incidenti iz 2003-2004. godine bili politički "naduvani", jer se predizborna kampanja gradila na ideji ugroženosti mađarske zajednice. Incidenti su politički veoma upotrebljivi, pogodni su za homogenizaciju grupe i mobilizaciju podrške etnopolitičkoj eliti, koju je tada predvodio Jožef Kasa, a sada je predvodi Ištvan Pastor.

Postoji, međutim, još jedna pojava na koju treba obratiti pažnju, a čije ignorisanje ne može biti opravdano ni sa moralne, ni sa političke tačke gledišta. Naime, u senci međuetničkog nasilja dešavaju se i intraetnički incidenti. Marina Fratucan je u jednoj televizijskoj emisiji, u kojoj se bavila incidentima u Temerinu, omogućila mladim Mađarima da govore o neprijatnostima koje doživljavaju od pripadnika vlastite zajednice samo zato što se druže sa svojim vršnjacima Srbima. Ta vrsta incidenata zasluđuje pažnju, jer govori da je jedan deo mladih Mađara veoma šoviniziran. Kao i Srba, uostalom.

Primeri intraetničkog nasilja nisu retki, a naročito ne u zajednicama koje su zahvaćene krizom identiteta. Izgradnja identiteta zajednice nije beskonfliktan proces. Identitetske granice se ne povlače samo prema onima spolja, nego i prema onima unutra, ne samo prema etnički drugačijima, nego i prema onima koji, iako rođenjem spadaju "u naše", ne žele da budu i politički deo nas. Takvi nas slabe, razdiru i dehomogenizuju i sa njima se treba, po mišljenju nacionalista, na ovaj ili onaj način, obračunati.

Poduža je lista onih ličnosti koje su u Srbiji blaćene, napadane, demonizovane i diskreditovane kao osobe spaljene savesti, izdajnici ili strani plaćenici. Spiskovi antisrba koji, s vremena na vreme prodru u javnost mogu osobama čija se imena na njima nalaze prouzrokovati velike neugodnosti. Ti

¹⁵⁵ Demokratska država će lakše opstati ako, da parafraziramo Janoša Kiša, pre primene državnih mera, građanska netolerancija istupi prema netoleranciji mržnjom zadojenih grupa, ako pristojni građani odbiju da se pokažu u društvu predstavnika militantnih ideja, ako odbiju svaki razgovor sa agresivijim sklonim skupinama.

su spiskovi od konstitutivnog značaja za ekstremiste, ali njihov pravi adresat nisu oni čija se imena pominju, nego anonimna većina. Toj većini se, između ostalog, šalje poruka da je autonomija – individualna ili teritorijalno-politička – štetna i nepotrebna.

Neprijatelji autonomije nisu samo oni koji fetišiziraju državu, nego i oni koji, poput ovdašnjih fašista, zahtevaju od pojedinca da, pre nego što donese bilo kakvu odluku, promisli da li se njome unapređuje interes nacije. Ukoliko to nije slučaj, pojedinac treba da odustane od vlastitih preferencija, jer tek bezuslovnim pripadanjem naciji njegov život dobija smisao i dostojanstvo. Podrazumeva se da je nacija u tom slučaju jedinstvena i nedeljiva, da je poseban organizam, a ne tek ime za skup autonomnih pojedinaca.

“Pogledaj me nevernice”: desnica o ženama, žene u desnici, slučaj Srbija

“Jedan od najvažnijih zadataka u savremenom svetu jeste redefinisavanje, rekonstrukcija ponovno čitanje i pisanje samog koncepta politike i/ili političkog. I trebalo bi da je to u množini, budući da se tiče života u svojoj kompleksnosti; tiče se teških odluka koje treba doneti; tiče se odsustva izvesnosti; u igri je svaki put i kada su ja i Drugi izloženi jedno drugom” (Jelisaveta Blagojević).

Kontekstualni prevod, rast i razvoj desnice u savremenoj Srbiji

U poslednje dve decenije Srbija prolazi kroz duboku društvenu krizu, koja se reflektuje u gotovo svim oblastima društvenog sistema. Ona je “razoreni” (Bolčić, 1994) sistem, koji se nalazi u procesu tranzicije, pokušavajući da uspostavi i definiše nove ekonomske, političke i kulturne standarde. Konstantni konflikti različitih ideologija i ciljeva, kao dominantnih matrica u našem društvu destabilizuju individualne i kolektivne napore u stvaranju pravednijeg demokratskog poretka. Proces uspostavljanja i učvršćivanja institucija, kao i kreiranje državne politike prati negativno nasleđe devedesetih godina prošlog veka i tragične politike režima Slobodana Miloševića. Sve ovo usporava kreiranje reformskih procesa u državi u kojoj se društveni kontekst naizgled menja toliko brzo, a zapravo ostaje “u trajnosti mitova i u inerciji konzervativizma” (Kolakovski 1989, 20) i stalnoj traumi istorijskih grešaka i ispravki.

Opšta karakteristika Srbije danas je neizgrađenost političkih institucija, rudimentarni oblik parlamentarizma gde je sva moć koncentrisana u političkim partijama, visok stepen korupcije i sve pasivniji odnos građana prema

vršiocima vlasti (cf. Milivojević 2006, 82). Živimo u vremenu militarizma, rastućeg nasilja, dominantnog diskursa nacionalizma, rasizma, tradicionalizma i provincijalizma, kao i jačanja uticaja ultra desničarskih i fašističkih grupa u javnom i medijskom diskursu. Ekstremne desničarske grupe postaju akteri socijalnog i političkog života u Srbiji još tokom devedesetih godina. “Dok su tokom ratnih dešavanja na prostoru bivše SFRJ ultradesničarske grupe delovale prvenstveno kao paravojne formacije, današnje desničarske organizacije, u izmenjenim okolnostima, nastavljaju da šire nacionalnu, rasnu i versku mržnju, i da učestvuju u brojnim nasilnim incidentima” (Stakić, 2013).

Rast desnog ekstremizma u savremenoj Srbiji ima neke od istovetnih odrednica jačanja nove evropske desnice kao što su ekonomska, politička, nacionalno/identitetska kriza, ali je i uslovljen lokalnim specifičnostima, posebno ratnim događanjima, glorifikacijom ratnih zločina, kao i agresivnim, destruktivnim nacionalizmom na prostoru SFRJ tokom devedesetih godina prošlog vijeka. Ako se mapiraju činioци koji su doprinijeli *buđenju desnice* u Srbiji nailazimo na sledeće *socijalne punktove* “normalizacija nacionalizma, uspon anti-antifašizma, upitnost sekularnosti države, i deficit pravne države” (Stakić 2013, Kuljić 2002). Sa druge strane, nedostatak sankcija od strane države, kao i osvajanje i povratak na političku scenu retrogradnih nacionalističkih stranaka, koje su napravile dekorativni i formalni evropski preobražaj (posebno se misli na Srpsku naprednu stranku), zapravo proizvodi jednu vrstu savezništva desničara i države.

Činjenice pokazuju u prošlost i šta je u toj prošlosti bilo, i pokazuju koliko su ove desničarske grupe bile zapravo ohrabrene dolaskom na vlast takvih političkih partija koji jesu bili nosioci i ratne politike i učešća u ratu. Ne samo u oružanim formacijama, nego i u brojnim zločinima su učestvovali oni koji su delovali kroz Srpsku radikalnu stranku i razne formacije: Beli orlovi, Dušan Silni i razne, razne druge grupe koje su se danas utopile u političke partije. Te razne desničarske grupe, koje se služe raznim političkim porukama, zapravo otkrivaju da bi na jedan znak ponovo obukle uniformu, uzele oružje kao što su '91 i '92 godine i '98 i '99 godine (Kandić, 2013).

Ultradesničarske organizacije, koje su aktivne u društvenom i političkom kontekstu savremene Srbije rezultat su kontinuiteta “etničkog konflikta” (Stakić) na ovim prostorima. “Bitan segment njihove ideologije čini apologija ratnih zločina, opsednutost nacionalnim poniženjem i statusom žrtve, kao

i zalaganje za nacionalni revanšizam” (Stakić, 2013). Iako ovo predstavlja paradigmu njihove ideologije, i unutar njih postoje razlike, tako da u ovom trenutku djeluju dvije frakcije, desno-ekstremističke organizacije hrišćanske orijentacije kao što su Obraz i Dveri, SNP Naši, SNP 1389. i neonacističke grupe kao Nacionalni stroj i Racionalisti.

Ultra desničarske grupe su sve više involvirane u socijalne i političke tokove, aktivno učestvuju na javnoj sceni i postaju njeni prepoznatljivi akteri. Pogodnu klimu za legitimitet ove društvene grupe kontinuirano proizvode mediji i Srpska pravoslavna crkva. Mediji p/održavaju vladajuću društvenu strukturu (posebno tabloidni, koji su osvojili javnu sferu i medijski prostor)¹⁵⁶ i reprodukuju ksenofobiju, homofobiju, govor mržnje kroz autoritativnu promociju nenaučnih stavova, predrasuda, “tradicionalnih srpskih vrednosti”, kako religijskih, tako i moralnih. Sa druge strane, transformacije društvenog sistema nakon sloma socijalizma pokreću redefinisanje javnog prostora Srbije u kojem raste uticaj i moć Srpske pravoslavne crke, kao jednog od ključnih nosioca rehabilitacije tradicionalnog diskursa i otpora modernizaciji društva, takođe i važnog subjekta u procesu osvajanja moći “ne samo u sferi kulture, nego i u smislu osvajanja političke, pa i ekonomske” (Perica 2011, 37).

Srpska pravoslavna crkva početkom devedesetih godina prestaje da bude samo verska institucija, i u javnom prostoru se konstruiše kao politički subjekt. Tokom ratova na prostoru bivše SFRJ, SPC je odigrala neslavnu ulogu, pružajući podršku tadašnjem srpskom rukovodstvu i obezbeđujući teološko opravdanje ratne politike (Đorđević 2001, Stakić 2013). Zajednički imenitelj ideologije savremene desnice u Srbiji i jednog broja predstavnika Srpske pravoslavne crkve je odnos prema prema ratnim zločinima, LGBT

156 Istraživanje “Tabloidizacija dnevne štampe u Srbiji” (2004b) koje je sproveo IREX pokazalo je da su tabloidi osvojili prostor koji je dugi niz godina pripadao ozbiljnoj jutarnjoj štampi. Razlika između domaćih tabloida i onih u razvijenijim i modernijim zemaljama je u tome što iza tabloida u našoj državi stoji politički interes, a ne ekonomski. Autorka istraživanja “Tabloidizacija dnevne štampe u Srbiji” Snježana Milivojević kaže: “Ono što je specifično za štampu u našoj zemlji za talas tabloidizacije ovde je činjenica da to nisu samo komercijalni razlozi u pozadini, ali da zbog intenzivnih političkih promena i konfliktne situacije ta štampa ovde ima uzlazni ili gotovo isključivo politički fokus” (B92, 2004). Ali ne treba isključiti ni doprinos tzv. ozbiljnih medija koji pak potpuno relativizuju desnicu, tako što u istu ravan stavljaju braniteljke/e ljudskih prava i fašiste koji ta prava najbrutalnije narušavaju. Kao ilustraciju koristim epizodu Utiska nedelje (20. 01. 2013.) u kojoj istovremeno gostuju Ivan Ivanović iz SNP Naši i Sonja Biserko iz Helsinškog odbora Srbije.

populaciji i organizaciji Parade ponosa, teritoriji i fiktivnim granicama Srbije, tako da klerikalizacija društva teče paralelno sa jačanjem uticaja i vidljivosti ekstremnih desničarskih grupa.

Srpska pravoslavna crkva koja ih pod svoje skute prima ne kao grešnike koje treba izbaviti već kao energične mlade vernike koji joj obezbeđuju budućnost pred naletom sotone ateizma ili sekularnosti .

Slično je i s fudbalskim huliganima jer su stadioni postali mrestilište netolerancije, homofobije i jezika mržnje. Tamo desničari slave i jedni drugima čestitaju. Likuju što država i dalje formira neke nove komisije da se izbori s problemima huligana ispod čijih se kapuljača kriju narko-dileri, secikese s periferije društva, lažni branitelji sporta, klubova, porodice, ko zna čega ne sve (Jakšić, 2014).

Politika države Srbije prema ovim grupama, odnosno odsustvo kaznene politike, procesuiranje slučajeva nasilja, nedostatak spremnosti za prevenciju i sistemski rad na suzbijanju i zabrani ekstremnih grupa “doprinosi uspostavljanju desnog ekstremizma kao legitimnog okvira političkog mišljenja i delovanja” (Stakić, 2013). Agresivni nacionalizam, ksenofobija, homofobija, strah od svake Drugosti, svih onih koji ne pripadaju istoj veri, naciji i religiji re/animali su se u javnom i medijskom diskursu Srbije, i bez jasne političke volje i odluke da se njihovo delovanje sankcioniše/zabrani/ukine imaćemo proces sveobuhvatne fašizacije društva.

Razaranje društvenog sistema, rehabilitacija patrijarhalne, provincijalne, palanačke kulture pokreće različite društvene procese, a jedan od njih je i (re)konstrukcija i (re)prezentacija ženskih identiteta, ali i tela, koja postaju društveni i kulturni proizvodi, “mesto društvenog, političkog kulturnog i geografskog upisa” (Elizabet Grosz). Sveopšta retradicionalizacija devedesetih godina reflektovala se na revitalizaciju tradicionalnih, patrijarhalnih stereotipa o ulogama i obavezama žena u prostoru javnog. Ovaj proces je imao svoje učešće i upis u stvarnosti žena (i ženskoj javnosti), čija tela i identiteti postaju politički izraz u “funkciji kohezije zajednice” (Iveković 2000, 10).

Žensko je kao takvo nepredstavljivo osim u ekonomiji simboličkih dobara, gde su ženski lik i telo potvrda poretka. Oni predstavljaju lozu, porodicu, naciju, rasu, religiju itd. (u svakom slučaju zajednicu), tj. imaju funkciju osiguravanja simboličkog društvenog kapitala. Taj kapital, naravno, ne pripada ženama samim. U tom smislu, slika žene na reklami ili u političkoj propagandi nije uistinu to što u prvom redu mislimo da vidimo (slika neke žene), već je ona

slika patrijarhalnog rada, slika koju jedna društvena konstrukcija o sebi želi dati (Iveković 2000, 10).

Iako se danas čini da su nam ključna prava dostupna (glas, rad, obrazovanje, abortus i razvod) i neupitna, sistem nam iznova konfiskuje osvojene teritorije, ukazuje na nestabilnost pozicija i regenerativni kapacitet patrijarhata. Zajedno sa razvojem rasizma, ksenofobije i nerazumevanja drugih kultura, desnica je prepoznala potencijal, iskoristila i izgradila *simbolički kapital* koji žene konstruiše i označava kroz figuru Drugog, kao figuru u kojoj se ogledaju preovlađujući društveni odnosi i ono što joj se obično pripisuje je drugorazredno, nepoželjno, manje vrednovano u vladajućoj/vladajućim ideologijama.

“Vaginalna manipulacija”: pogled na žene u ideologiji nacionalizma i desnice

“Poslanici i njihove brojanice, dalje od mojih jajnika!”¹⁵⁷

Militantni, nacionalistički diskurs zvanične politike i sveopšta retraditionalizacija tokom poslednje dve decenije u Srbiji mapirale su granice ženskog tela, koje je trebalo da iznova potvrđuje reproduktivni potencijal i na taj način doprinosi učvršćivanju nacionalnog identiteta i revitalizaciji tradicionalne zajednice. Predlog zakona o populacionoj politici iz 1990. godine, represivne mere u republičkom zakonodavstvu i rezolucijama, agresivni istupi Srpske pravoslavne crkve i Sinoda, kroz kontinuiranu promociju povećanja nataliteta, postavljanja pitanja ponovne zabrane abortusa, odnosno uskraćivanja jednog od osnovnih ženskih/ljudskih prava takozvano reproduktivno pravo, predstavljaju temelje nacionalističkih projekata, u kojima država i crkva prisvajaju ženska tela kao vlastite teritorije.¹⁵⁸

157 Slogan sa protesta u Madridu, januar 2014, organizovanog zbog namere španske vlade da pooštri zakon o abortusu.

158 “Abortusom se prekida trudnoća. Žene su oduvek sa manje ili više uspeha pokušavale da kontrolišu rađanje. Abortus je poslednja mogućnost u rukama žene da odbaci neželjenu trudnoću. Odnos države prema pravu žene na abortus uvek je znak stepena demokratičnosti društva i uvažavanja prava žene na izbor. Nedemokratski režimi su vrlo često posezali za zabranom abortusa. Abortus je bio zabranjen u vreme Hitlerove vladavine. Vremena Staljinove i vladavine Čaušeskua su, takođe, obeležena zabranom abortusa” (Jarić, Radović 2010, 17).

“Pozivamo naše duhovne kćeri da radi današnjeg dana rađaju decu, a ne da ih nerođene u utrobi ubijaju, proglašavajući to za planiranje porodice. Neka se niko ne pravda siromaštvom; jeste deci potrebno mnogo šta, ali im je najviše potrebno ono što se novcem ne kupuje, a to su ljubav i mir u porodici” (Patrijarh Pavle).

Izgradanja novih konzervativnih ideologija (što nije ekskluzivno pitanje Srbije nego koincidira sa rastom desnice u celoj Evropi) podrazumeva “instrumentalizaciju i naturalizaciju ženskih identiteta (kako ženskih uloga, tako i njihovog simboličkog predstavljanja u javnosti).

Pokoravanje žena i njihovih tela u čistim nacionalnotvornim procesima rezultira u dve međusobno zavisne forme nasilja nad ženama: visoko ograničeni identitet patriotskog zahtjeva (nema abortusa) za žene unutar zajednice, te ekstremno nasilje kao u slučaju silovanja (identitetsko preoravanje teritorije, prim.aut) (Papić 2001, 22).

“Žene se prvenstveno gledaju kao majke i na taj način se konstruira normativna ženskost. Konstruira se i kroz pronatalitetne politike i argumentaciju za te politike” (Broz, 2011), odnosno insisitira se jačanju “reproduktivnog kapaciteta” (Papić 2001, 21) i na taj način se doprinosi učvršćivanju *potencije* nacionalnog identiteta.¹⁵⁹ Ovaj potencijal ženama je davao legitimitet instrumenta za obnovu *zajednice*, jer svedena na tijelo ona jeste simbol prođuetka vrste i pereničnog obnavljanja. Na taj način žene se pozicioniraju u njenoj “vaginalnoj zoni”, a ne kao aktivne sudionice u socijalnoj areni koje imaju relevantno mišljenje o političkim, kulturnim, ekonomskim i društvenim kretanjima. “Ova pozicija ženske nepresutnosti u javnoj sferi sama po sebi je znak snažne srpske patrijarhalne kulture i politike. O ženama se čak javno ne govori – osim u prirodnom kontekstu nacije” (Papić 2001, 23). Patrijarhalna strategija proizvodnje *manipulabilne* žene zamenjena je strategijom proizvodnje *nevidljive* žene. Šta i ko se izostavlja, ko se favorizuje, dekonstrukcija *različitih nivoa uključenja i isključenja (kao proizvodnih odnosa moći)* – jesu metodologije kojima se može graditi slika opresivnog sistema (Višnjjić,

159 Zajednički imenitelj sa ovom tezom nalazimo i kod nacional-fašističkih grupa, samo što je ta *mehanička materica* nužno polje za produkciju bele rase. “Zahtev “plodnost” koji bi obezbijedio budućnost bijeloj rasi “Život naše rase je u utrobi naše naše Bele žene” “Zaštita našeg genetskog nasledja najviše zavisi od Belih Žena. One u sebi nose genetski materijal koji znači budućnost za Belo Potomstvo” (Radoman, 2007).

Lončarević 2011, 22) i u njihovoj primeni postoji kontinuitet u državnoj politici Srbije.

U konstantnoj političkoj napetosti i rješavanju dubokih socio-ekonomskih kriza i postavljanju novih istorijskih okvira, pitanje položaja žena se nalazi na marginama političke agende. Mi zapravo možemo govoriti samo o nedovoljno brzim promenama koje se tiču pozicije žena u društvu ili gubljenju stečenih privilegija. Javna diskvalifikacija žena upravo se sprovodi kroz osporavanje prava na vlastito telo i izbor i to je paradigma konzervativnog, nacionalističkog delovanja, ali i vrednosna matrica koju koristi desnica, koja je zajednička različitim društvenim sistemima. Tokom 2013. godine pitanje abortusa vraćeno je u skupštine Španije, Francuske, Makedonije.

Uprkos izuzetno negativnim reakcijama javnosti, makedonsko Sobraanje je usvojilo Zakon o prekidu trudnoće koji podrazumijeva ograničen pristupu abortusu. Tačnije, abortus će u Makedoniji od sada biti dozvoljen samo jedanput godišnje, a drugi abortus žena će moći dobiti samo ukoliko se utvrdi da trudnoća predstavlja opasnost po život žene, ili ukoliko ljekari utvrde da bi se dijete rodilo sa teškim tjelesnim ili duševnim nedostacima, te u slučaju silovanja ili rodoskrvnuća.¹⁶⁰

20. januara 2014. više hiljada ljudi demonstriralo je u Parizu protiv abortusa uoči parlamentarne rasprave o nacrtu zakona prema kojem će biti olakšani uslovi za prekid trudnoće.¹⁶¹ Organizatori protesta su bile verske desničarske grupe i aktivisti protiv homoseksualaca. Demonstracije su inspirisane zakonskim promenama u Španiji, gde je konzervativna vlada u decembru 2013. pod pritiskom katoličke crkve, podržala nacrt zakona kojim se prekid trudnoće zabranjuje osim u slučajevima silovanja ili ugroženosti života majke. U decembru 2013. u Strazburu poslanici desnice i ekstremne desnice u Evropskom parlamentu su odbacili zahtev da žene u EU dobiju opšte pravo na kontracepciju, pobačaj i veštačku oplodnju.

Ovo je samo potvrda da živimo u društvima koja su duboko tradicionalna i konzervativna. U slučaju Srbije to je direktna posledica militarizma, nacionalizma, ratova i narastajućeg uticaja crkve, u Evropi to je rezultat jačanja desničarskih ideologija i prisusutva konzervativnih partija u parlamentima.

¹⁶⁰ <http://www.radiosarajevo.ba/novost/115250/makedonija-ogranicila-pristup-abortusu#>, pristupljeno 07. 04. 2014.

¹⁶¹ http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=01&dd=20&nav_id=802092, pristupljeno 16. 04. 2014.

To je ono što delimo, ali ne postoji koncept univerzalnog ženskog iskustva, ne postoji ni jedinstvena politika, kao ni *tehnologija otpora*. “Otpor instrumentalizaciji može biti početak urušavanja uvek vitalnog patrijarhalnog sistema. Ako svaka od nas vlastitoj istoriji i praksi da karakter subverzivnog, koje se oslikava u stalnom preispitivanju unutrašnjih i spoljašnjih granica” (Višnjić, Miroslavljević 2008, 241), ako gradi strateška partnerstva i saveze u odnosu na željene intervencije u kontekstu, onda ćemo graditi “feminističko koje jeste političko, a u ovim zemljama (regiona, prim. aut) to mora da znači ne samo ono staro ‘lično je političko’ nego i da je feminističko antimilitarističko i antinacionalističko” (Zaharijević, 2010).

“Manifest ženskog pitanja”: rodna čitanja desnice

U opštinama ili delovima opština sa negativnim natalitetom žena koja je rodila tri deteta ili više, očuvala ih i vaspitala, uradila je najznačajniji državni posao i zato joj, kada navršši 60 godina, pripada nacionalna penzija. Žena usvojlac pod istim uslovima može ostvariti navedeno pravo. Ta penzija se ne uračunava u poresku osnovicu (Iz programa Srpske radikalne stranke).¹⁶²

Na parlamentarnim izborima u Srbiji, održanim 16. marta 2014. godine konzervativne partije desničarske orijentacije nisu prešle cenzus. Dveri (nosi-lac liste Boško Obradović) osvojila je ukupno 128.458 glasova, Srpska radikalna stranka 72.303 glasova, Demokratska stranka Srbije 152.436 glasova i najmlađa Treća Srbija (nastala je 2012. godine izdvajanjem iz Pokreta za život – Dveri, a osnivačka/izborna skupština održana je 13. oktobar 2013. u Beogradu) 16. 206 glasova. Ovaj rezultat nije potvrda demokratizacije i emancipacije građana, obzirom da je transformisana i “modernizovana” Srpska napredna stranka ponikla na ideologiji Srpske radikalne stranke i ideji Velike Srbije osvojila 1.736.920 glasova, odnosno 158 mandata. Iako većina političkih partija ima ženske predstavnice u izvršnim telima, njihova realna participacija u procesu donošenja odluka, uticaj i moć su niski. Diskriminacija žena se sprovodi u svim područjima, pa tako i u području politike, i to čini “polnu razliku političkom razlikom i osnovom za isključivanje žena iz domena političke moći” (Pateman, 2000).

¹⁶² <http://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/pdf/misc/20091023-program.pdf>, pristupljeno 08. 06. 2014.

Prenos evropskih direktiva o rodnoj ravnopravnosti u nacionalno zakonodavstvo je politički instrument koji je svrhovit jedino u slučaju *de iure* i *de facto* primene. U drugom slučaju, jedino instrumentalizovane u prividnom procesu demokratizacije društva biće žene. Vlade Republike Srbije (u periodu od 2000. do 2012.) su gradile institucionalne mehanizame za rodnu jednakost i unapređenje položaja žena donela set zakona i strategija, u kojima je prisustvo žena formalno dekorativnog karaktera i rezultat je pritiska, a ne odraz vladajućeg vrednosnog sistema. Jedno od novih formiranih tela je i Ženska parlamentarna mreža, osnovana 14. februara 2013. godine. Nju čine 82 poslanice Narodne Skupštine Republike Srbije. Za prvu koordinatorku mreže izabrana je poslanica Marija Obradović iz Srpske napredne stranke. No, ni postojanje tela, kao ni broj poslanica u Parlamentu (Srbija je prva u regionu, a nalazi se među prvih deset po brojčanosti političarki u evropskim parlamentima) nije zaustavilo gašenje Uprave za rodnu ravnopravnost od strane novoformirane srbijanske Vlade. Ovaj čin je potvrdio da pitanje rodne ravnopravnost u ovom trenutku nije prioritet, imajući u vidu pre svega tešku ekonomsku situaciju, čime je vladajuća većina pokazala da ne zna ili ne razume tešku poziciju žena na tržištu rada i značajno rušenje pozicije žena u društvu.

Prepoznavanje lošeg položaja žena, kao mogućnost mobilazije u vlastite redove i konstruisanje potencijalnih subjekata desničarskih ideologija iskoristile su partije desnog krila. Njihov ključni politički koncept jeste povratak žene u prostor privatnog, u kojem je njeno primarno delovanja uloga supruge i majke. Upravo ta socijalno konstruisana podela na privatno i javno je bila uzrok subordinacije žena (Pateman, 2000). Nesumnjivo da će ponovno (isključivo) svođenje žena na ispunjavanje anatomske misije i ulogu majke vratiti žene na podređeni položaj i u okviru privatne i u okviru javne sfere. Dveri i okviru svog programa imaju sekciju "Za srpsku ženu", čime isključuju sve građanke Srbije koje nisu iste nacionalnosti, izlažući na taj način sve Druge opresiji i nemogućnosti participacije u javnom životu.

Lažni feminizam doveo je ženu u neprirodno tešku situaciju: poistovećivanje sa muškarcima, posao od jutra do mraka u preduzeću, sa svim majčinskim i porodičnim potrebama koje je čekaju kod kuće, umesto sticanja prava doveo je ženu u obespravljen položaj.

Dveri smatraju da srpska žena zaslužuje više privilegija i kao majka, i kao radnik, i kao poslodavac.

Državna vlast mora ženi da omogući normalno radno vreme kako bi mogla da se posveti svojoj porodici.

Dveri kažu: Srbija je ženskog roda!

Dveri donose zakon koji garantuje ženama plaćeno trudničko i porodijsko bolovanje, a ženama koje imaju malu decu mogućnost da rade četiri sata, a da im se priznaje puno radno vreme (Izbornog programa Dveri, 2014.).¹⁶³

“Osnovni stav Pokreta Dveri ostaje – ženama ne treba više navodnih ljudskih prava, kojima ih obmanjuje neoliberalni kapitalizam da bi ih učinio robinjama nečovečne ideologije tržišta, već ženama moramo dati više – na prvom mestu – majčinskih privilegija koje će im omogućiti samoostvarenje u svim prirodnim društvenim ulogama” (Alečković, 2014). “Dakle, muškarci i žene zajedno svako unutar jasno propisanih okvira muških i ženskih rodni uloga imaju zadatak da rade na očuvanju sopstvene nacije/rase” (Jarić, 2013, 82). Politika Dveri re/konstruiše matricu po kojoj u Srbiji uloga žene je vezana, tradicionalno, za kuću i porodicu, ne uzimajući u obzir da iskoračenja na tržište rada na putu postavlja mnogobrojne prepreke koje je održavaju u neravnopravnom položaju u odnosu na partnera – muškarca. Sa druge strane, ni njen angažman u kući nije vrednovan, te se njena neravnopravnost u odnosu na muškarca ističe i u privatnoj sferi. Jedan od odgovara ideji privilegija, a ne prava je da bi “žene s malodobnom djecom i trudnice u uvjetima fleksibilne satnice: ubrzo bi smalaksale i ne bi im preostalo drugo do da daju otkaz. Većina bi bila osuđena na porodične običaje koje zagovaraju sve religije, od islamskih do svih mogućih crkava – rađaj, slušaj muža i radi sve u kući!” (Festini, 2014).

‘Promocija patrijarhalnih vrijednosti, *neokonzervativizma* podrazumjeva upotrebu diskursa majčinstva isključivo kroz jačanje heteroseksualne zajednice i porodice.

Obnoviti status tradicionalne porodice. Jasno definisati brak kao institut koji spaja muškarca i ženu u dugotrajnu zajednicu i reafirmisati stvaranje potomstva kao osnovnu svrhu braka. Treba pomagati i samohranim roditeljima, ali sve mere moraju biti usmerene ka vaspostavljanju tradicionalne višečlane porodice. Porodica mora da bude temelj moralnog, vrednosnog i ekonomskog života (Iz programa Treće Srbije).¹⁶⁴

¹⁶³ <http://www.dverisrpske.com/sr/program/izborni-program/4947-za-srpsku-zenu.html>, pristupljeno 01. 06. 2014.

¹⁶⁴ <http://trecasrbija.rs/porodica-kao-temelj/>, pristupljeno 01. 09. 2014.

Za svaku ženu, koja odabere drugačiji model delovanja, razvije nove egzistencijalne koncepte koji izlaze iz tradicionalne uloge majčinstva (ili majčinstva u okviru heteroseksualne zajednice), bivaju aktivne u javnom prostoru i participiraju u *zoni političkog*, predstavnici desnice pokazuju istinski stav o ženama. Kao ilustraciju koristimo protest Žena u crnom, održanog 11. maja 2012. godine, povodom sudske rehabilitacije osuđenog ratnog zločinca Draže Mihailovića, na kojem su prisustvovali i pripadnici Ravnogorskog pokreta, kao i pripadnici fašističke organizacije Obraz. Tokom protesta iznijeli su niz teških uvreda na račun Žena u crnom, a navodimo ih prema saopštenju ove organizacije¹⁶⁵:

Ustaške kurve, Šiptarske kurve, Komunističke kurve, Kurve u crnom, Tači-jeve kurve, Jebo vas Tači, Pušite kurve Haradinaju, Kakve ste ni za kurac niste, Javite se dobrovoljno, ja ću lično da vam vežem crvenu maramu oko vrata, Strane plaćenice i izdajnice, Koliko vas plaća Vašington i Brisel, Pederi u crnom, Nek digne ruku onaj ko nema HIV, Narkosi.

Nasilje koje dolazi od desničarskih grupa ne poznaje pol, njemu su izložene žene, lezbejke, Romkinje u istoj meri kao i muškarci, u tom svetu “krutih patrijarhalnih društvenih struktura i krutih patrijarhalnih mozgova” (Iveković 2001, 25) nespremnom za razlike, drugosti i Druge.

“Za vođu spremne”: žene u desnici

“Radikalno desni pokreti, ekstremistički pokreti bilo rasni, vjerski ili nacionalistički, koriste žene najčešće u svrhu stavljanja ljudskog lica svojim pokretima, da izgleda kao da pokret ima svoju humanu stranu. To je potvrdilo i istraživanje o ženama u Ku Klux Klanu i fašističkoj Italiji. Međutim nije to nužno. Takve interpretacije kriju i jednu zamku. Ispada da su žene izmanipulirane i koriste se samo kao privjesci. No, one to nisu. One su vrlo autonomne i svjesne toga što rade. Neke žene mogu ostvarivati svoje interese sudjelujući u nacionalističkim i radikalno desnim pokretima” (Šipić, 2011).

Delovanje koje jeste stalno preispitivanje i promišljanje realnosti, ali i kritika svih etabliranih načina mišljenja, pa i feminističkih, jedan je od osnovnih

¹⁶⁵ <http://www.abrasmedia.info/content/obraz-i-%C5%BEene-u-crnom-dva-lica-srbije>, pristupljeno 30. 05. 2014.

postulata feminističke teorije i politike, i bilo je paradigma u procesu osvajanja različitih prava za unapređenje položaja žena.

Pojava žena, kao aktivnih akterki desnih politika, prisutnih kako u političkim partijama, tako i u desničarskim grupama, koje zagovaraju retraditionalizaciju ženskih uloga, promovišu povratak rodne opresije i uspstavljanja muške nadmoći, ne bivajući svesne da pozicije sa kojih govore, mogućnosti prisusutva u javnoj sferi, obrazovanja, političke participacije jesu prava koja su im obezbeđena kontinuiranom feminističkom borbom.¹⁶⁶

Novi pristup desnice, pa i one ekstremnijeg predznaka, podrazumeva “kooptiranja žena u njihove redove, gdje je čak i stranka koja prelazi kulturne okvire mainstream desnice – Jobbik (puno ime je Pokret za bolju Mađarsku) za europarlamentarne izbore 2009, imala žensko lice na listi. To je bila Krisztina Moravi, vrlo uspješna odvjetnica s feminističkom prošlosti” (Begić, 2014). U izborima za poljski parlament već dugi niz godina zastupljen je ženski korpus.

Ekstremna desničarska stranke Nacionalni front Marin Le Pen je na evropskim izborima 25. maja 2014. pobjedila sa 24,85 odsto glasova (pobjedila je ispred desnog centra UMP-a i Socijalista predsjednika Hollandea) i u Evropskom parlamentu će imati 24 od 74 poslanička mesta koliko ima Francuska. Lista Hrvatske demokratske zajednice u Hrvatskoj za izbore za Evropski parlament takođe je imala ženske političarke, poznate po homofobiji i seksizmu Marijanu Petir i Ružu Tomašić.

Širi trend uključivanja žene u radikalne i ekstremne desničarske stranke, govori da su se te partije “počele služiti unutar javne arene ‘umivenim jezikom’ prihvatljivim za mainstream okruženje” (Begić, 2014). Sličnu metodologiju,

166 No manipulisanje feminističkim politikama (pravo na vlastiti izbor, pravo na život bez nasilja, jednaku plaćenost na tržištu rada) koriste i “umivene” desničarske partije (poput Treće Srbije), na taj način mobilizirajući veći broj žena u svoje redove. Prividna jednakost koja se nudi, posebno kroz političku participaciju žena kao “potvrda emancipacije, progresivnosti i težnji ka civilizacijskim pomacima” (Šipić, 2011), zapravo ne dekonstruiše tradicionalnu postavku roda i patrijarhalnu podjelu moći, u kojoj je ženino primarno polje, ipak polje majčinstva: *Ostvariti punu zaštitu žena od fizičkog nasilja. Pomoći svim ženama da steknu adekvatno obrazovanje i omogućiti im pravo na izbor. Omogućiti ženama koje izaberu da budu domaćice i majke većeg broja dece da imaju punu zaštitu i adekvatno društveno priznanje. Ženama koje izaberu da se realizuju kroz posao, sportsku karijeru ili umetnost mora se omogućiti jednako vrednovanje rada kao i muškarcima. Zaposlena žena koja odluči da rađa mora biti zaštićena od mogućnosti gubitka posla* (Iz programa Treće Srbije).

u kojima prisustvo žena među desničarskim grupa daje “privid normalnosti” koriste i nacističke grupe. U Nemačkoj neonacističkom scenom tradicionalno dominiraju muškarci, u posljednje vrijeme se na desno – radikalnim skupovima sve češće viđaju žene koje dijele njihova ekstremna stajališta. U knjizi “Djevojačka stvar – žene na neonacističkoj sceni” (Andree Röpke i Andreas Speita) autori naglašavaju “mlada majka s djecom u naručju lakše osvaja simpatije potencijalnih novih članova nego nablđani i istetovirani ćelavac koji urla rasističke parole”.¹⁶⁷

Ekstremne desničarske grupe u Srbiji su počele sa praksom uključivanja mladih žena unutar svojih redova. “Sa/borkinje desne ideologije” nisu vidljive i glasne u javnosti, koliko njihovi muški lideri, ali njihov broj raste. Prisutne su bile na svim incidentim okupljanjima desničara, posebno na beogradskom Trgu Republike, kada se članovi “Obraza” i “1389” pojavljuju na stajanjima “Žena u crnom” povodom obeležavanja godišnjice genocida u Srebrenici. Žene u crnom, antimilitaristička i feministička grupa se najčešće nalaze na meti desničara. Zadnji protest protiv njih je održan u organizaciji Srpskog sabora “Zavetnici” u znak podrške otpuštenom portparolu Protivterorističke jedinice MUP-a Radomiru Počući, koji je pozivao na linč Žena u crnom na svom facebook profilu. Zavetnici su tražili donošenje zakona po ugledu na zakon Ruske Federacije, koji propisuje da se nevladine organizacije koje finansiraju zapadne ambasade tretiraju kao strani agenti (po njihovom mišljenju Žene u crnom su jedne od njih). Portparolka Srpskog sabora Zavetnici je Milica Đurđević, čija politička platforma podrazumeva ujedinjenje svih struja koje se protive članstvu u Evropskoj uniji (EU) i zadržavanju Kosova unutar Srbije. “Borimo se za promenu načina na koji se upravlja državom – promenu vlasti i okretanje ka Rusiji a protiv članstva u EU” (Đurđević, 2013). Teritorijalni integritet i “hegemonističke žudnje”, nalaze se u korpusu njenih ključnih političkih pitanja, a Nikolina Gligorić, članica SNP 1389 je fokusirana na pitanje “prljanja srpske čiste tradicije i porodice”.

Evo ovako javno ja kao majka, žena, sestra kažem da parade neće biti. Ne u zdravoj Srbiji, ne u Pravoslavnoj Srbiji! A ako odradite anketu sada kada parada i nije aktuelno pitanje tako će reći 90% ispitanika! Pa tužite nas sve! (Gligorić, 2011).

¹⁶⁷ <http://www.index.hr/vijesti/clanak/nazimajke-zene-u-njemackoj-sve-brojnije-u-ultra-desnicarskim-strankama/555592.aspx>, pristupljeno 01. 05. 2014.

Korištenje nacionalističkog, klerofašističkog diskursa, daje legitimitet ženama isključivo kroz poziciju majke, glorifikaciju ratnih zločina, nacionalističkih ideja i ciljeva, rasizma i homofobije, to je vrednosna ideološka mapa žena u desnici u Srbiji danas.

Fenomen žena u desnici treba što bolje proučiti da bi se mogli proizvoditi različiti otpori prema njihovim politikama, praviti savezništva i strategije borbe protiv desnog ekstremizma. Iznad svega potrebno je doneti ustavnu zabranu svih ekstremno desničarskih organizacija, kao prvi i nužni korak.

Literatura

- Begić, Bojan. 2014. "Žene i desni tabor na prijelazu stoljeća." 20. 03. 2014. <http://www.libela.org/sa-stavom/4878-zene-i-desni-tabor-na-prijelazu-stoljeca/> Pristupljeno 01. 06. 2014.
- Blagojević, Jelisaveta. 2005. "Feminističke politike: od politike identiteta do politike razlike". U *Žene i politički uticaj*, ur. Tanja Ignjatović. Beograd: Glas razlike, grupa za promociju ženskih političkih prava.
- Bolčić, Silvano. 1994. "O svakodnevnici razorenog društva Srbije početkom devedesetih iz sociološke perspektive" U *Kulture u tranziciji* ur. Mirjana Prošić. Beograd: Plato
- Broz, Tajana. 2011. "Nitko više ne dovodi u pitanje sudjelovanje žena u desnim strankama, ali zna se njihova pozicija, razgovor sa Josipom Šipićem." 30. 06. 2011.
- Čabrić, Nemanja. 2013. "Srpska desnica sanja ujedinjenje, razgovor sa Milicom Đurđević." 20. 05 2013. <http://www.balkaninsight.com/rs/article/srpska-desnica-sanja-o-obnovi-nacionalizma>. Pristupljeno 07. 06. 2014.
- Depo ba. "Srbijanski desničari na prvi znak bi ponovo obukli uniforme i uzeli oružje kao što su to uradili '91, intervju sa Natašom Kandić." 18. 02. 2013. <http://depo.ba/clanak/87947/srbijanski-desnicari-na-prvi-znak-bi-ponovo-obukli-uniforme-i-uzeli-oruzje-kao-sto-su-to-uradili-91>. Pristupljeno 06. 05. 2014.
- Diskrepancija. 2011. "Razgovor sa Biljanom Kašić: Feminizam – izazov za 21. stoljeće." <http://diskrepancija.org/diskusija-s-biljanom-kasic/>. Pristupljeno 28. 07. 2013.
- Đorđević, Mirko. 2001. "Ratni krst srpske Crkve" U: Republika, Br. 273, Dostupno na: http://www.yurope.com/zines/republika/arhiva/2001/273/273_20.html
- Festini Heda. 2014. "Radnice kao robovi." 19. 03. 2014. <http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/radnice-kao-robovi/print:true> Pristupljeno 15. 04. 2014.
- <http://www.libela.org/razgovor/2111-nitko-vise-ne-dovodi-u-pitanje-sudjelovanje-zena-u-desnim-strankama-ali-zna-se-n/> Pristupljeno 25. 05. 2014.
- huks, bel. 2006. *Feministička teorija: od margine ka centru*. Beograd: Feministička 94.
- Ignjatović, Tanja (ur.). 2005. *Žene i politički uticaj*. Beograd: Glas razlike, grupa za promociju ženskih političkih prava.
- Index. hr. 2011. "Nazi-majke: Žene u Njemačkoj sve brojnije u ultradesničarskim partijama." 07. 06. 2011. <http://www.index.hr/vijesti/clanak/nazimajke-zene-u-njemackoj-sve-brojnije-u-ultradesnicarskim-strankama/555592.aspx>. Pristupljeno 01. 05. 2014.

- Iveković, Rada. 2000. "(Ne)predstavljaljivost ženskog u simboličkoj ekonomiji: žene, nacija i rat nakon 1989." U *Žene, slike, izmišljaji* ur. Branka Arsić. Beograd: Centar za ženske studije.
- Jakšić, Boško. 2013. "Srpska krajnja desnica, čedo krize I populizma." 08.12. 2013. http://www.b92.net/info/moj_ugao/index.php?yyyy=2013&nav_category=166&nav_id=786772
Pristupljeno 05. 05. 2014.
- Jarić, Isidora. 2013. "Osobine rodni režima unutar cyber realnosti desno orjentisanih ekstremističkih političkih grupa i pojedinaca" U *Politički ekstremizam u cyber prostoru Srbije* ur. Jadranka Jelinčić, Snežana Ilić. Zrenjanin: Centar za razvoj civilnog društva
- Kuljić, Todor. 2012. "Anti-antifašizam" U *Antifašizam pred izazovima savremenosti*, ur. Milivoj Bešlin i Petar Atanacković. Novi Sad: AKO.
- Milivojević, Snježana. 2012. "Razlike i drugost." U *Izvan četiri zida. Priručnik za novinarke i novinare o profesionalnom i etičkom izvještavanju o LGBT temama*, ur. Lejla Huremović. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.
- Milivojević, Zorana. 2006. *Civilno društvo Srbije*. Beograd: Argument.
- Momčilović, Jelena. 2006. *Position of Women in the Labor Market in Serbia – Economic Aspect*. Beograd: UNDP.
- Papić, Žarana. 2001. "Europa nakon 1989: etnički ratovi, fašizacija života i politika tijela u Srbiji" U *Treća, broj 1–2, vol. III* Zagreb: Centar za ženske studije.
- Pateman, Carol. 2000. *Spolni ugovor*. Zagreb: Ženska infoteka.
- Perica, Vjekoslav. 2011. "A Post-Communist Serbo-Russian Romance: Eastern Relic of the Pan – Slavic Myth" U *Political Myths in the Former Yugoslavia and Successor States: A Shared narrative* ed. Perica Vjekoslavi Darko Gavrilović. The Hague: The Institute for Historical Justice and Reconciliation.
- Stakić, Isidora. 2013. "Odnos Srbije prema ekstremno desničarskim organizacijama." http://www.bezbednost.org/upload/document/odnos_srbije_prema_ekstremno_desniarskim_organizac.pdf. Pristupljeno 18. 04. 2014.
- Vesna Jarić. Nadežda Radović. 2010. *Rečnik rodne ravnopravnosti*. Beograd: Heinrich Boll Stiftung.
- Višnjić Jelena i Miroslavjević Mirjana. 2008. "Problem reprezentacije roda u medijima" U *Neko je rekao feminizam* ur. Adriana Zaharijević. Beograd: Rekonstrukcija ženski fond, Žene u Crnom, Centar za ženske studije.
- Višnjić, Jelena i Katarina Lončarević. 2011. *Politike reprezentacije LGBTTIQ populacije u medijima Srbije*. Beograd: Labris, grupa za promociju lezbejskih ljudskih prava
- Zaharijević, Adriana. 2010. "Ženska prava i ženski stomak." 15. 10. 2010. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Khb-NLB8W7AJ:www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/zenski-stomak-i-zenska-prava/print:true+adriana+zaharijevic+zenska+prava+i+zenski+stomak&cd=2&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a&source=www.google.com>. Pristupljeno 03.06.2013.

Intrenet izvori

- <http://trecasrbija.rs>
www.dverisrpske.com
www.obraz.rs
www.snp1389.rs
www.spskaradikalnastranka.org.rs
zavetnici.rs

II

**ODNOS DRŽAVE PREMA
EKSTREMIZMU**

Zločin iz mržnje i incidenti motivisani mržnjom u kontekstu delovanja ekstremističkih organizacija u Srbiji

Zločini iz mržnje i incidenti motivisani mržnjom nisu retka pojava u Srbiji. Neki od njih izazovu veliku pažnju medija i javnosti dok drugi ostaju potpuno neprimećeni. Žrtve se često ni ne usude da incident prijave, a nekada izostane i adekvatna reakcija policije, tužilaštva ili sudova. U ovoj studiji dat je prikaz pravnog okvira koji se odnosi na zločin iz mržnje i incidente motivisane mržnjom u Srbiji, kao i osvrt na razloge neprimenjivanja navedenih normi u praksi. Takođe predstavljeno je i istraživanje o sprovođenju Zakona o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja¹⁶⁸ od strane prekršajnih sudova koji je donet 2009. godine. Kontekst delovanja ekstremističkih organizacija u Srbiji prikazan je kroz odluke Ustavnog suda o zabrani njihovog delovanja, kao i kroz prikaz toka nekoliko krivičnih postupaka koji se vode protiv članova ekstremističkih organizacija.

168 *Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja* ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009)

Zločin iz mržnje u pravnom sistemu Srbije

Zločin iz mržnje je krivično delo koje je izvršeno zbog određenog ličnog svojstva žrtve. U skladu sa Krivičnim zakonikom Republike Srbije¹⁶⁹ ukoliko se krivično delo učini iz mržnje prema žrtvi zbog njene pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta tu okolnost sud će ceniti kao otežavajuću prilikom odmeravanja kazne. Zločin iz mržnje se može izvršiti i zbog drugih ličnih svojstava žrtve, ali Krivični zakonik prepoznaje samo navedenih sedam.¹⁷⁰ Radi poređenja, Zakon o zabrani diskriminacije¹⁷¹ navodi mnogo više osnova za diskriminaciju: rasu, boju kože, pretke, državljanstvo, nacionalnu pripadnost ili etničko poreklo, jezik, verska ili politička ubeđenja, pol, rodni identitet, seksualnu orijentaciju, imovno stanje, rođenje, genetske osobenosti, zdravstveno stanje, invaliditet, bračni i porodični status, osuđivanost, starosno doba, izgled, članstvo u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim, ličnim svojstvima. Lista ovih osnova nije zatvorena, već postoji mogućnost da se izvrši akt diskriminacije i po nekom drugom ličnom svojstvu koje nije navedeno.

Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, koji je stupio na snagu 1. januara 2013. je uveo zločin iz mržnje u domaće krivično zakonodavstvo uvođenjem člana 54a koji glasi:

Posebna okolnost za odmeravanje kazne za krivično delo učinjeno iz mržnje

Član 54a

Ako je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica, tu okolnost sud će ceniti kao otežavajuću okolnost, osim ako ona nije propisana kao obeležje krivičnog dela.

Porast nasilja zasnovanog na mržnji i netoleranciji, učestalost diskriminacije i napada na ugrožene društvene grupe u Srbiji, kao i šira društvena potreba za prevencijom i borbom protiv ovakvog ponašanja, predstavljaju glavne razloge za uvođenje zločina iz mržnje. Zločin iz mržnje je uvek

169 Krivični zakonik ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013)

170 Vidi: Ivana Stjelja, *Civilno društvo protiv zločina iz mržnje*, Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, Beograd, 2014.

171 Zakon o zabrani diskriminacije ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009)

usmeren na ranjive grupe i negativno utiče ne samo na lice koje je žrtva zločina, već i na sve članove grupe kojoj to lice pripada. Na taj način ugrožavaju se i temeljne vrednosti modernog društva i prenosi određena poruka celoj društvenoj zajednici. Ipak, član 54a Krivičnog zakonika i skoro dve godine nakon stupanja na snagu još uvek ni jednom nije primenjen.

Važno je napraviti razliku između incidenata motivisanih mržnjom i zločina iz mržnje. Naime, incidenti motivisani mržnjom su oni fizički akti koji uključuju predrasude i stereotipe, ali ne predstavljaju krivično delo. Iako incidenti motivisani mržnjom ne predstavljaju uvek i krivično delo, oni često prethode, prate ili daju kontekst zločinima iz mržnje. Incidenti mogu prethoditi ozbiljnijim zločinima, pa je potrebno adekvatno se boriti protiv njih.¹⁷²

Imajući u vidu da zločin iz mržnje predstavlja krivično delo koje je izvršeno sa motivom mržnje/diskriminacije te samim tim predstavlja i veću društvenu opasnost, evidencija ovih slučajeva bila bi veoma korisna radi prevencije i boljeg razumevanja problema. Instrument za efikasniju prevenciju zločina iz mržnje i incidenata motivisanih mržnjom bio bi sistematičan mehanizam za prikupljanje podataka o navedenim incidentima koji bi omogućio javnosti i vlastima da bolje da razumeju obim problema i njegovu pretnju. Precizna evidencija ne postoji kao ni jasna obaveza držvanih organa u Srbiji da je vode.

Skoro dve godine nakon uvođenja posebne okolnosti za odmeravanje kazne za krivično delo učinjeno iz mržnje u Krivični zakonik, nije došlo do primene ovog instituta. Tako da ne postoji pravosnažna presuda u kojoj je utvrđen motiv mržnje i uzet kao otežavajuća okolnost. Zbog toga je o primeni ovog instituta još rano govoriti, ali je neophodno sprovesti zajedničke edukacije za policijske službenike, javne tužioce i sudije. To je navedeno i u Nacrtu Akcionog plana za pregovaračko poglavlje 23 kao aktivnost sa ciljem da bi se osiguralo adekvatno gonjenje učinioca zločina iz mržnje.¹⁷³

Zločini iz mržnje se ne dešavaju samostalno, odnosno izdvojeno od drugih incidenata motivisanih mržnjom, često ih prate ili im prethode. Postoje incidenti koji ne predstavljaju krivično delo, ali su motivisani mržnjom, pa zbog toga imaju viši stepen društvene opasnosti. S tim u vezi u daljem tekstu biće reči o *Zakonu o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih*

172 Vidi: Ivana Stjelja, *Zločin iz mržnje – godinu dana od uvođenja u krivično zakonodavstvo*, Tužilačka reč, broj 26, Udruženje tužilaca, Beograd, 2014

173 *Nacrt Akcionog plana za pregovaračko poglavlje 23*, dostupan na linku: <http://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20za%20poglavlje%2023%20AP23sr.1.9..pdf>

organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja¹⁷⁴, kao i predstavljeno istraživanje o njegovom sprovođenju. Svrha navedenog Zakona je da spreči i sankcioniše incidente motivisane mržnjom, koji često budu izvršeni od strane ekstremističkih organizacija, odnosno njihovih pripadnika.

Istraživanje o sprovođenju Zakona o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja

Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja donet je 2009. godine. Zakon su predložili poslanici Lige socijaldemokrata Vojvodine – LSV, a prilikom njegovog usvajanja u Skupštini Republike Srbije vodila se rasprava oko toga da li postoji potreba za ovakvim pravnim aktom. Predstavnici pojedinih poslaničkih grupa (SRS, DSS, NS i SPS) su smatrali da predloženi zakon nije prioritetan, da u Srbiji nema fašizma i da bi predložena rešenja trebalo preispitati, kao i da je zakon besmislen i nepotreban, poslanici drugih poslaničkih grupa su imali i drugačije stavove, tako je 29. maja 2009. godine navedeni Zakon i usvojen.¹⁷⁵

Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja uređuje zabranu manifestacija, zabranu isticanja simbola ili obeležja i zabranu bilo kakvog drugog delovanja neonacističkih ili fašističkih organizacija. Ovo se odnosi na aktivnosti kojima se na bilo koji način povređuju ustavna prava ili slobode građana. Zakon takođe propisuje sankcije ukoliko do povrede zakona dođe.

Naime, zabranjuju se manifestacije, isticanje simbola ili obeležja ili bilo kakvo drugo delovanje pripadnika i pristalica neonacističkih i fašističkih

174 *Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja* ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009)

175 Više o raspravi u Narodnoj skupštini Republike Srbije prilikom usvajanja zakona možete pronaći na sajtu *Otvoreni parlament: www.otvoreniparlament.rs/2009/05/28/49586/*

organizacija kojima se propagiraju takve ideje. Ukoliko nadležni organ utvrdi da registrovana organizacija postupa suprotno tome, pokrenuće postupak za brisanje iz registra.

Zakon dalje, zabranjuje proizvodnju, umnožavanje, skladištenje, prezentacije, veličanje ili širenje propagandnog materijala, simbola ili obeležja kojima se izaziva, podstiče ili širi mržnja ili netrpeljivost prema slobodnim opredeljenjima građana, rasna, nacionalna, ili verska mržnja ili netrpeljivost, propagiraju ili opravdavaju neonacističke i fašističke ideje i organizacije ili se na drugi način ugrožava pravni poredak.

Zabranjuje se i proizvodnja, umnožavanje, skladištenje, prezentacija, širenje ili upotreba simbola kojima se propagiraju ili opravdavaju ideje ili postupci lica za koje su osuđena za ratne zločine. Ova odredba je posebno zanimljiva, jer postoji inicijativa nevladinih organizacija iz Srbije i iz regiona da negiranje ratnih zločina i genocida bude krivično delo. S obzirom da ovaj zakon predviđa navedeni prekršaj, znači da je propagiranje i opravdavanje ideja i postupaka lica koja su osuđena za ratne zločine kažnjivo pravom Srbije. Naravno, krivično pravnom zaštitom bi se pružio veći stepen zaštite, naročito uvođenjem odredbe koja bi sankcionisala negiranje utvrđenih ratnih zločina. S obzirom na situaciju u medijskom i javnom prostoru u Srbiji i s obzirom na učestale aktivnosti organizacija koje opravdavaju i podržavaju posupke ratnih zločinaca, postoji dosta prostora u praksi za primenu ove odredbe.

Zakon dalje navodi da se svaki organizovani ili spontani javni nastup na kojem se izaziva, podstiče ili širi mržnja ili netrpeljivost prema pripadnicima bilo kojeg naroda, nacionalne manjine, crkve ili verske zajednice smatra kao manifestacija, isticanje simbola ili obeležja ili drugo delovanje pripadnika ili pristalica neonacističkih i fašističkih organizacija i udruženja.

Izazivanjem, podsticanjem i širenjem mržnje ili netrpeljivosti smatra se činjenje dostupnim javnosti simbola, obeležja ili propagandnog materijala koji sadrže neonacistička ili fašistička obeležja preko računarskih sistema. Propagandnim materijalom, simbolima i obeležjima iz smatraju se naročito: zastave, značke, oznake, crteži, grafiti, amblemi, fonografski zapisi, muzički sastavi, fotografije, parole, uniforme, ili delovi uniformi.

Neonacističkim ili fašističkim organizacijama ili udruženjima smatraju se one organizacije ili udruženja koje u svojim statutarnim ili programskim dokumentima afirmišu ili šire neonacističke ili fašističke ideje i postupke.

Zakon dalje propisuje novčane kazne za prekršaje. Novčanom kaznom od 5.000,00 do 50.000,00 za dinara fizičko lice koje učestvuje u manifestaciji, ističe simbole ili obeležja ili delovanjem na bilo koji drugi način kao pripadnik ili pristalica neonacističke ili fašističke organizacije ili udruženja propagira ideje i delatnost takve organizacije i udruženja. Za udruženje je ova kazna iznosi od 100.000,00 do 1.000.000,00 dinara ukoliko prekršaj izvrši fizičko lice koje je njen član. Navedena novčana kazna za pravno lice je predviđena i ako:

- 1) proizvodi, umnožava, skladišti, prezentuje, veliča ili na bilo koji način širi propagandni materijal, simbole ili obeležja kojima se izaziva, podstiče ili širi rasna, nacionalna ili verska mržnja ili netrpeljivost, propagiraju ili opravdavaju neonacističke ili fašističke ideje ili organizacije ili se na drugi način ugrožava pravni poredak;
- 2) proizvodi, umnožava, skladišti, prezentuje, širi ili na bilo koji drugi način upotrebi simbole kojima se vrši propagiranje ili opravdavanje ideja, radnji ili postupaka lica iz člana 4. ovog zakona i tako dalje.

Predviđena je i zaštitna mera oduzimanja predmeta kojim je prekršaj izvršen.

Za potrebe ove studije sprovedeno je istraživanje o primeni Zakona o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja.¹⁷⁶ Svim prekršajnim sudovima u Srbiji poslat je zahtev za pristup informacijama od javnog značaja kojim je tražen broj i ishod prekršajnih postupaka koji su pokrenuti na osnovu zakona o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja pred prekršajnim sudom kome je zahtev poslat u vremenu od 10. juna 2009. godine, odnosno od dana stupanja zakona na snagu do 1. maja 2014. godine, odnosno do dana sprovođenja istraživanja i slanja zahtva za pristup informacijama od javnog značaja. Zahtev je poslat na adrese 43 prekršajna suda.¹⁷⁷ S obzirom na rezultate istraživanja koji su predstavljeni

¹⁷⁶ Istraživanje je sprovedeno uz podršku Komiteta pravnika za ljudska prava – YUCOM

¹⁷⁷ Prekršajnom sudu u Aranđelovcu, Prekršajni sud u Bačkoj Palanci, Prekršajnom sudu u Bečeju, Prekršajnom sudu u Beogradu, Prekršajnom sudu u Valjevu, Prekršajnom sudu u Vranju, Prekršajnom sudu u Vršcu, Prekršajnom sudu u Gornjem Milanovcu, Prekršajnom sudu u Zaječaru, Prekršajnom sudu u Zrenjaninu, Prekršajnom sudu

u nastavku teksta, zahtev za pristup informacijama od javnog značaja nije poslat i Višem prekršajnom sudu.

Na poslat zahtev za pristup informacijama od javnog značaja odgovor je stigao od 41 prekršajnog suda, od čega je 38 prekršanih sudova odgovorilo u zakonskom roku od 15 dana, a tri suda su odgovor poslala sa nekoliko dana zakašnjenja. Odgovor na poslat zahtev o pristupu informacijama od javnog značaja nisu poslali jedino Prekršajni sud u Vranju i Prekršajni sud u Pančevu. Iz navedenog se može zaključiti da su prekršajni sudovi gotovo u svakom slučaju postpuili u skladu sa zakonskom obavezom iz Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.¹⁷⁸

Svaki od 41 prekršajnog suda koji je odgovorio na zahtev za pristup informacijama od javnog značaja je poslao poslao odgovor u kome navodi da pred tim sudom nije podnet ni jedan zahtev za pokretanje prekršajnog postupka po Zakonu o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja. Dakle, navedeni Zakon za pet godina, koliko je na snazi, nije ni jednom primenjen. Time nije ni ispunjena svrha prekršajnih sankcija, a to je da građani poštuju pravni sistem i da se u budućće ne čine prekršaji.¹⁷⁹

Razlozi za neprimenjivanje zakona mogu biti različiti. Postoji mogućnost da nije bilo manifestacija neonacističkih ili fašističkih udruženja, niti da je došlo do upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja, kao i da nadležni organi nisu ocenili da je do ovakvog ponašanja došlo. Takođe, razlozi

.....
 u Jagodini, Prekršajnom sudu u Kikindi, Prekršajnom sudu u Kosovskoj Mitrovici, Prekršajnom sudu u Kragujevcu, Prekršajnom sudu u Kraljevu, Prekršajnom sudu u Kruševcu, Prekršajnom sudu u Lazarevcu, Prekršajnom sudu u Leskovcu, Prekršajnom sudu u Loznici, Prekršajnom sudu u Mladenovcu, Prekršajnom sudu u Negotinu, Prekršajnom sudu u Nišu, Prekršajnom sudu u Novom Pazaru, Prekršajnom sudu u Novom Sadu, Prekršajnom sudu u Obrenovcu, Prekršajnom sudu u Pančevu, Prekršajnom sudu u Paraćinu, Prekršajnom sudu u Pirotu, Prekršajnom sudu u Požarevcu, Prekršajnom sudu u Požezi, Prekršajnom sudu u Preševu, Prekršajnom sudu u Prijepolju, Prekršajnom sudu u Prokuplju, Prekršajnom sudu u Raški, Prekršajnom sudu u Rumi, Prekršajnom sudu u Sremskoj Mitrovici, Prekršajnom sudu u Senti, Prekršajnom sudu u Sjenici, Prekršajnom sudu u Smederevu, Prekršajnom sudu u Subotici, Prekršajnom sudu u Somboru, Prekršajnom sudu u Trsteniku, Prekršajnom sudu u Užicu, Prekršajnom sudu u Čačku i Prekršajnom sudu u Šapcu.

178 *Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja* ("Sl. glasnik RS", br. 120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010)

179 *Zakon o prekršajima* ("Sl. glasnik RS", br. 65/2013) član 5

mogu biti i nedostatka političke volje za primenu ovakvog zakona, kvaliteta teksta zakona, drugačije društvene potrebe, spremnost institucija za primenu ovakvog zakona i tako dalje. Najverovatnije, razlozi za to što ovaj zakon nije zaživeo se odnose na one koji su ovlašćeni da prekršajni postupak pokrenu. Trenutno važeći Zakon o prekršajima¹⁸⁰ u članu 88 navodi da se prekršajni postupak pokreće i vodi na osnovu: zahteva ovlašćenog organa ili oštećenog ili prekršajnog naloga koji izdaje ovlašćeni organ u skladu sa ovim zakonom. Takođe, prethodni Zakon o prekršajima¹⁸¹ koji je važio do donošenja ovog zakona, a za vreme važenja Zakona o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja u članu 154 navodi da se prekršajni postupak pokreće na osnovu zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, a da zahtev za pokretanje prekršajnog postupka podnosi ovlašćeni organ ili oštećeni.

Dakle, s obzirom na prirodu prekršajnog postupka zaključuje se da nepriimenjivanje navedenog Zakona može biti uzrokovano nepoznavanjem Zakona od strane onih koji bi mogli da pokrenu postupak, a to je u ovom slučaju pre svega policija. Ipak, da bi se sa sigurnošću moglo zaključiti zbog čega Zakon nije ni jednom primenjen potrebno je uraditi dodatno istraživanje. Situacija u kojoj država donese jedan pravni akt i u proces izrade i donošenja tog akta uloži određeno vreme i određena sredstva, a nakon toga taj akt nikada ne primeni, jasno govori o neusklađenosti rada državnih organa.

U daljem tekstu biće dat kratak prikaz odluka Ustavnog suda koje se odnose na zabranu ekstremističkih organizacija, a zatim dat i pregled toka odabranih krivičnih postupaka koji se vode protiv njihovih članova, kako bi se bliže objasnio diskurs delovanja ovih organizacija u Srbiji.

Odluke Ustavnog suda i delovanje ekstremističkih organizacija

Za razumevanje konteksta delovanja ekstremističkih organizacija u Srbiji važno je osvrnuti se na odluke Ustavnog suda koje se odnose na delovanje ekstremističkih organizacija. To su pre svega odluke koje se odnose na Otačastveni pokret *Obraz* i Nacionalni stroj.

180 *Ibid.*

181 *Zakon o prekršajima* ("Sl. glasnik RS", br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009)

Naime, Republičko javno tužilaštvo je 2009. godine Ustavnom sudu podnelo predlog za zabranu rada Udruženja građana Otačastveni pokret Obraz, zbog delovanja koje je usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne i verske mržnje. Odluka o zabrani rada Otačastvenog pokreta Obraz¹⁸² doneta je 2012. godine, i to zbog delovanja usmerenog na kršenje zajemčenih ljudskih i manjinskih prava i izazivanja nacionalne i verske mržnje i naloženo je brisanje navedenog udruženja iz Registra udruženja koji vodi Agencija za privredne registre.

U navedenoj odluci Ustavni sud je konstatovao i da su “članovi Obraza zloupotrebili pravo na okupljanje i slobode mišljenja i izražavanja i zaključio da iz akata i radnji Obraza proističu stavovi kojima se suštinski vrši diskriminacija građana po ličnim svojstvima, koja se sprovodi govorom mržnje, uznemiravanjem i ponižavajućim postupanjem, a što je sve usmereno na kršenje Ustavom utvrđenih sloboda i prava građana, načela vladavine prava, načela građanske demokratije i pripadnosti evropskim principima i vrednostima, kao osnovnim načelima na kojima počiva ustavni poredak Srbije.”¹⁸³

Ustavni sud je utvrdio da se Obaz zalaže za model društva koje je zasnovano na diskriminaciji određenih manjinskih grupa, upotrebom govora mržnje, uznemiravanja i ponižavajućeg postupanja i što se saglašava sa nasiljem kao sredstvom za postizanje ciljeva. “Ustavni sud je imao u vidu i to da je Srbija relativno nedavno prošla kroz težak istorijski period opterećen ratovima podstaknutim nacionalnom i verskom suprotstavljenošću naroda u regionu. Takođe odlukom je utvrđeno i da nadležni organi svojim merama nisu uspeli da suzbiju delovanje Obraza, koje je usmereno na kršenje zajemčenih ljudskih prava, postoji nužnost i neophodnost da Sud izrekne meru, koja je najrigoroznija u domenu ograničenja slobode udruživanja.”¹⁸⁴

Godinu dana ranije, tačnije juna 2011. godine Ustavni sud je doneo odluku o zabrani delovanja tajne organizacije Nacionalni stroj. Naime, Republičko javno tužilaštvo je 2008. godine Ustavnom sudu podnelo predlog za zabranu rada ove organizacije. Povodom ovog predloga Ustavni sud je doneo odluku kojom je: utvrdio da je organizacija Nacionalni stroj tajno udruženje,

182 Praksa Ustavnog Suda Republike Srbije, Predmet VIIIU-249/2009

183 *Ibid.*

184 www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/88-101638/ustavni-sud-doneo-odluku-o-zabrani-rada-udruzenja-graana-otacastveni-pokret-obraz

čije je delovanje kao takve zabranjeno Ustavom; zabranio upis u registar udruženja sa programskim ciljevima i/ili nazivom navedene organizacije; zabranio navedenoj organizaciji da deluje, promoviše i širi svoje programske ciljeve i ideje i utvrdio da su državni i drugi organi dužni da preduzmu mere u cilju sprovođenja ove odluke.¹⁸⁵

Ova odluka je veoma značajna za sudsku praksu jer, osim što je Nacionalnom stroju onemogućen upis u registar udruženja sa programskim ciljevima i/ili nazivom navedene organizacije, pre donošenja ove odluke Ustavni sud se oglasio nenadležnim da odlučuje o zabrani neregistrovanih udruženja.¹⁸⁶ Naime, Ustavni sud je odbacio predlog Republičkog javnog tužioca za zabranu 15 “ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja”: *Ultra Boys, Belgrade Boys, Ultras, Brigade, Alkatraz, Ludaci – Padinska Skela, Anti – Romi, South Family, Head Hunters, Irriducibili – Nbg, Shadows, Extreme Boys, Čuvari Časti, Brain Damage* i “*United Force 1987*. Predlog je odabačen sa obrazloženjem da je upis u Registar neophodan da bi postojala nadležnost Ustavnog suda da odlučuje o zabrani udruženja i da je u “tom slučaju gonjenje takvih grupa u nadležnosti tužilaštva koje ono na osnovu Ustava može preduzeti prema pojedincima i grupama sa takvim vidom delovanja, što je efikasno i uređeno odgovarajućim zakonima.”¹⁸⁷

U decembru 2011. godine, nakon donošenja odbacivanja predloga za zabranu navijačkih grupa i odluke o zabrani Nacionalnog stroja, donet je Zakon o izmenama i dopunama Zakona o Ustavnom sudu. Član 81a Zakona o Ustavnom sudu¹⁸⁸ navodi da kada je predlogom tražena zabrana tajnog udruženja, Ustavni sud će svojom odlukom utvrditi da je delovanje takvog udruženja zabranjeno Ustavom i da Ustavni sud može odrediti preduzimanje mera koje su neophodne da se spreči delovanje tajnog udruženja. Ova odredba je otklonila dilemu o nadležnosti Ustavnog suda u slučaju delovanja tajnih organizacija, ali valja još jednom pomenuti da je ova odredba stupila na snagu nakon zabrane tajne organizacije Nacionalni stroj.¹⁸⁹

185 Praksa Ustavnog Suda Republike Srbije, Predmet VIIV-171/2008

186 Praksa Ustavnog Suda Republike Srbije, Predmet VIIV-279/2009

187 *Ibid.*

188 *Zakon o Ustavnom sudu* (“Sl. glasnik RS”, br. 109/2007, 99/2011 i 18/2013 – odluka US)

189 Vidi: odluka Ustavnog suda u predmetu VIIV-171/2008, Izdvojeno mišljenje sudije dr Olivera Vučić

Može se zaključiti da postoji izvesna neusaglašenost prakse Ustavnog suda. Naime, različito je odlučeno o dva predloga za zabranu rada tajnih organizacija, navijačkih grupa sa jedne i Nacionalnog stroja sa druge strane. U slučaju navijačkih grupa došlo je do odbacivanja predloga jer se Sud oglašio nenadležnim da odlučuje o zabrani neregistrovanih udruženja, dok je u slučaju Nacionalnog stroja došlo do zabrane delovanja ove tajne organizacije. Takođe, ono u čemu se razlikuju odluke Ustavnog suda o zabrani Nacionalnog stroja i zabrani Otčastvenog pokreta obraz je što kod zabrane Obraza nije zabranjen i upis u registar udruženja sa programskim ciljevima ili nazivom navedene organizacije, pa je Otčastveni pokret obraz ponovo registrovan, ali ovog puta kao Srbski obraz, dok je kod zabrane Nacionalnog stroja došlo do zabrane upisa u registar udruženja sa programskim ciljevima i/ili nazivom navedene organizacije. Ipak, navedene odluke Ustavnog suda predstavljaju primer dobre prakse u borbi protiv delovanja ekstremističkih organizacija, ali bez preduzimanja drugih mera, naročito onih preventivnih, ovakve mere neće ispuniti svoju svrhu, a članovi ekstremističkih organizacija i dalje imaju mogućnost da nastave sa delovanjem i propagiranjem svojih ciljeva.

Krivični postupci protiv članova ekstremističkih organizacija

Neki od napada ekstremističkih organizacija izazvali su veliku pažnju u medijskom i javnom prostoru u Srbiji, a protiv članova ekstremističkih organizacija vođeni su i krivični postupci. Tako je protiv Mladena Obradovića, vođe Srbskog obraza, vođen krivični postupak u vezi sa dešavanjima pre najavljene Parade ponosa 2009. godine. Prvostepenom presudom Obradović je osuđen 2012. godine na 10 meseci zatvora zbog izazivanja mržnje i upućivanja pretnji pripadnicima LGBT populacije. Javni tužilac i branilac okrivljenog su podneli žalbu na prvostepenu presudu. Apelacioni sud u Beogradu je odlučio da je prvostepena presuda doneta uz bitne povrede odredaba krivičnog postupka, ukinuo je i vratio na ponovno suđenje.

U ponovljenom postupku, 2013. godine, doneta je presuda kojom je Obradović osuđen na osam meseci zatvora zbog širenja rasne i druge diskriminacije. Žalba na ovu presudu je uložena i Apelacioni sud je 2014. preinačio presudu Prvog osnovnog suda u Beogradu osudivši Obradovića na 4 meseca kućnog pritvora. U obrazloženju Apelacionog suda stoji da su olakšavajuće

okolnosti to što je Obradović student, kao i njegove porodične prilike, odnosno to što ima ženu i dete.¹⁹⁰

Protiv Obradovića se vodi i krivični postupak zbog organizovanja nereda tokom Parade ponosa 2010. godine u Beogradu, pa je Obradović osuđen na dve godine zatvora zbog organizovanja nereda tokom Parade ponosa 2010. U presudi se navodi da je izvršeno krivično delo iz člana 344a Krivičnog zakonika – nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu. Stav tri navenog člana navodi da je minimalna kazna za kolovođu grupe koja izvrši to krivično delo tri do 12 godnia zatvora, što znači da je Obradoviću izrečena kazna ispod minimalne. U februaru 2013. godine Apelacioni sud je ukinuo ovu presudu i predmet vratio na ponovno suđenje, a kao razlozi za ukidanje prvostepene presude navode se povreda odredaba krivičnog postupka, nerazumljivost presude, kao i nedostatak jasnih razloga o odlučujućim činjenicama u njenom obrazloženju. Predmet je vraćen na ponovno suđenje i primljen u Viši sud u Beogradu, pripremni pretres je održan u aprilu 2014. u daljem toku postupka zakazana su još 4 pretresa, ali nijedan nije održan. Nakon pretresa koji je zakazan za 31. januar 2014. godine ali nije održan, postupak je odložen na neodređeno vreme.¹⁹¹

Slučaj Mladena Obradovića i umanjivanje kazni učiniojcima krivičnih dela koja su motivisana mržnjom nije jedinstven primer u praksi sudova u Srbiji. Tako i slučaj ubistva Brisa Tatona 2009. godine i tok krivičnog postupka sadrže dosta nejasnih elemenata. Tokom postupka optuženi su menjali iskaze i sud je konstatovao da su svedoci bili zastrašivani. Viši sud je 2011. godine doneo presudu i osudio učinioce na višegodišnje zatvorske kazne za krivično delo teško ubistvo.

Na presudu Višeg suda u Beogradu izjavljene su žalbe, a Apelacioni sud u Beogradu je preinačio presudu Višeg suda i značajno umanjio kazne skoro svim osuđenima. Apelacioni sud je smatrao da je otežavajućim okolnostima pridavan preveliki značaj, a da olakšavajuće okolnosti nisu dovoljno cenjene ili nisu uzete u obzir. Kao olakšavajuće okolnosti Apelacioni sud je uvažio

190 Za detaljnije informacije o navedenom slučaju videti: *Primena standarda pravičnog suđenja u pravosudnom sistemu Srbije, Inicijativa mladih za ljudska prava, Beograd, 2014.*

191 Za detaljnije informacije o navedenom slučaju videti: *Primena standarda pravičnog suđenja u pravosudnom sistemu Srbije, Inicijativa mladih za ljudska prava, Beograd, 2014.*

mladost osuđenih, njihov status učenika ili studenta, zaposlenje, to što ranije nisu osuđivani itd. Zatim su osuđenima kazne umanjene još jednom, i to 2012. godine, za četvrtinu, u skladu sa zakonskim odredbama koje se odnose na amenstiju.¹⁹² U februaru 2014. Apelacioni sud u Beogradu je ocenio da su žalbe dva branioca na rešenje o odbijanju ponavljanja postupka osnovane i naložio Višem sudu u Beogradu da ponovo odluči o zahtevu. Viši sud je zatim odbio zahtev branioca, pa je u septembru 2014. Apelacioni sud objavio da je ukinuo prvostepenu odluku Višeg suda.¹⁹³

* * *

Navedeni slučajevi jasno ukazuju na potrebu za adekvatnijom reakcijom državnih organa u borbi protiv zločina iz mržnje i incidenata motivisanih mržnjom, kao i na potrebu za doslednijom primenom već usvojenih zakona. Takođe u vezi sa zločinom iz mržnje, može se zaključiti da je potrebno izvesno unapređenje zakonodavnog okvira. Tačnije, potrebno je izmeniti Kriivični zakonik tako što bi se otvorila lista osnova. Time bi se osim strožijeg sankcionisanja krivičnih dela izvršenih zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, polu, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu otvorila mogućnost da se strože sankcionišu i zločini koji su motivisani mržnjom zbog drugih ličnih svojstava, a koji ne spadaju u navedenih sedam. To bi se moglo uraditi tako što bi se na kraju člana 54a, odnosno nakon navođenja osnova, dodala sintaksa *i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima*.

Osim unapređenja pravnog okvira, potrebno je i u praksi omogućiti primenu već postojećih propisa. Odnosno, obezbediti efikasnu primenu i instituta zločina iz mržnje i Zakona o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja, ali i sprovođenje drugih propisa koji se odnose na incidentate motivisane mržnjom i delovanje ekstremističkih organizacija kao i odluka Ustavnog suda. Tome bi najviše doprinele zajedničke edukacije za policijske službenike, javne tužioce i sudije., kao i jačanje kapaciteta onih koji

192 *Ibid.*

193 www.blic.rs/Vesti/Hronika/497985/Sud-Novo-razmatranje-zahteva-da-se-ponovi-sudjenje-za-Tatona

štite prava ugroženih grupa i pružaju im podršku, ali i osnaživanje i edukacija potencijalnih žrtava kako bi žrtve bile u mogućnosti da ova dela prijave i aktivno štite svoja prava.

Trebalo bi na kraju napomenuti i da je Evropska komisija u Izveštajima o napretku Srbije i za 2013. godinu i za 2014. godinu aktivnosti ekstremističkih organizacija ocenila kao ozbiljne izazove sa kojima se Srbija suočava, navodeći “da je povećana aktivnost ekstremističkih desničarskih organizacija razlog za zabrinutost”¹⁹⁴ i da “državni organi imaju važnu odgovornost da rade na stvaranju povoljnog okruženja za ostvarivanje osnovnih prava i sloboda, uključujući adekvatno reagovanje na pretnje, napade, podstrekavanje na nasilje i govor mržnje od strane ekstremističkih grupa...”¹⁹⁵

194 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/sr_rapport_2013.pdf

195 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20140108-serbia-progress-report_en.pdf

Dokumenti

Predlog Republičkog javnog tužilaštva za zabranu rada "ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja"

Predmet:	VIIU-279/2009
Datum donošenja odluke:	17.03.2011
Ishod:	Zaključak o odbacivanju predloga za zabranu
Osporeni akt:	Predlog Republičkog javnog tužilaštva za zabranu rada "ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja" i to: ULTRA BOYS, BELGRADE BOYS, ULTRAS, BRIGATE, ALKATRAZ, LUDACI – PADINSKA SKELA, ANTI – ROMI, SOUTH FAMILY, HEAD HUNTERS, IRRIDUCIBILI – NBG, SHADOWS, EXTREME BOYS, ČUVARI ČASTI, BRAIN DAMAGE i "UNITED FORCE 1987" .
Podatak o objavljivanju:	"Službeni glasnik RS", broj 26/2011
Vrsta postupka:	Zabrana rada udruženja građana
Napomena:	Odbačen predlog Republičkog javnog tužioca zbog nedostatka procesnih pretpostavki za vođenje postupka i odlučivanje Ustavnog suda

Ustavni sud je, na sednici održanoj 17. marta 2011. godine, doneo

ZAKLJUČAK

Odbacuje se predlog Republičkog javnog tužilaštva za zabranu rada "ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja" i to: **ULTRA BOYS, BELGRADE BOYS, ULTRAS, BRIGATE, ALKATRAZ, LUDACI – PADINSKA SKELA, ANTI – ROMI, SOUTH FAMILY, HEAD HUNTERS, IRRIDUCIBILI – NBG, SHADOWS, EXTREME BOYS, ČUVARI ČASTI, BRAIN DAMAGE i "UNITED FORCE 1987"**.

Obrazloženje

Ustavnom sudu podnet je 16. oktobra 2009. godine predlog Republičkog javnog tužilaštva za zabranu rada petnaest “ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja” navedenih u izreci, zbog kako se navodi delovanja koje je usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava i izazivanje rasne, nacionalne, verske mržnje.

Za četrnaest “podgrupa” čija se zabrana rada traži navodi se da su “upisane u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija”, daju se podaci o sedištu registrovanog udruženja i lični podaci (ime, prezime, datum rođenja, adresa, nadimak, JMBG) jednog ili više “vođa”i to:

četiri “podgrupe”: ULTRA BOYS, BELGRADE BOYS, ULTRAS, BRIGATE da su “upisane u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija na registarskom listu 1998 pod rednim brojem 5418, po rešenju Ministarstva za ljudska i manjinska prava broj 2/0-93-2-2003-06 od 11.07.2003. godine, sa sedištem Udruženja u Beogradu, ul. LJustice Bogdana broj 1-am”;

šest “podgrupa”: ALKATRAZ, LUDACI – PADINSKA SKELA, ANTI – ROMI, SOUTH FAMILY, HEAD HUNTERS, IRRIDUCIBILI – NBG, da su “upisane u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija na registarskom listu 708 pod rednim brojem 1550, po rešenju Saveznog ministarstva pravde broj 3/1-662/4-2000-07 od 24.11.2000. godine, sa sedištem Udruženja u Beogradu, ul. Humska br. 1, te po rešenju Ministarstva za ljudska i manjinska prava broj 2/0-391/2-2004-06 od 15.9.2004. godine”,

a za “podgrupe”: SHADOWS, EXTREME BOYS, ČUVARI ČASTI, BRAIN DAMAGE, da su “upisane u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija na registarskom listu 486 pod rednim brojem 885, o čemu je izdato rešenje Saveznog ministarstva pravde broj 3/1-312/2-1999-07 od 19.10.1999. godine sa sedištem u Beogradu, ul. Moše Pijade br. 14/8 – Udruženje ljubitelja i navijača SD Partizan Beograd – Južni front”.

Za petnaestu "podgrupu" UNITED FORCE 1987 navodi se da nije registrovana u okviru nekog udruženja građana, već je organizovana na teritorijalnom principu po mestu stanovanja, s tim što je navedeno da na taj način obavlja svoje navijačke aktivnosti, a da joj je sedište u mestu prebivališta dvojice vođa za koje su dati lični podaci (ime, prezime, adresa, nadimak, JMBG).

Kao razlog za zabranu rada navedenih "ekstremnih podgrupa", predlađač navodi da je reč o kriminogenim grupama, kojima je sport samo povod za nasilje, a kroz čije se aktivnosti odvijaju brojne društvene, neprihvatljive, štetne aktivnosti; da uprkos proklamovanim ciljevima deklarisanim u osnivačkim dokumentima, to uopšte nisu navijači u smislu poštovaoca i ljubitelja sporta, već grupno organizovani nasilnici, razbijači, nosioci i egzekutori netrpeljivosti, netolerancije, isključivosti i svake vrste agresije, uključujući i političku; da su "zbog maske koju nose, koristeći bolećivost populacije sklone sportu" postali "privatne armije" koje služe u raznovrsne svrhe, sve do ubistva na javnim mestima, sticanjem dobiti na nelegalnim poslovima, do nasilnog sprečavanja privatizacije klubova, a koja bi mešetare iz oblasti sporta ostavila bez značajnih finansijskih sredstava van kontrole društvenih mehanizama; da su ove grupe, potiskujući povremeno nedopustivo stidljivu i uzdržanu državu postajale nedeljnom, subotom ili "međunarodnom sredom" vladari javnog prostora, sudije i izvršioци odluke o tome ko sme javno manifestovati svoju naklonost prema suprotnom sportskom taboru, prema državi ili narodu, tukući se međusobno i sa drugim građanima i strancima, bodući noževima, gazeći sve pred sobom i uništavajući tuđu imovinu i uvek grupno, po pravilima vučijeg čopora, traže žrtve svojih razularenih strasti, mržnje i netrpeljivosti, da na ovo ugrožavanje ljudskih prava od strane navedenih podgrupa navijača dolazi sve više do reakcije javnog mnjenja koje ne odobrava njihovo ponašanje i rad. U predlogu se takođe navodi "da ova inicijativa za zabranu ekstremnih navijačkih podgrupa, bilo registrovanih ili ne, ima pre svega za cilj zaštitu mladosti ovog društva od zagađenja mržnjom, netolerancijom, nasiljem i ksenofobijom, kako bismo našem društvu vratili lik na koji smo navikli naše susede i čitav svet, a to je lik dobrodušnog, gostoljubivog, toplog i plemenitog življa sa kulturom i civilizacijom koja je izgrađivana vekovima, a da je Republičko javno tužilaštvo vršeći svoju funkciju krivičnog progona izvršilaca krivičnih dela, posebno u postupanju po krivičnim delima protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije, drugim kažnjivim delima koje imaju političko obeležje i nedozvoljenim delima motivisanih mržnjom

ili izvršenih upotrebom govora mržnje, usmerenih protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, uočilo navedene grupe navijača kao uzročnika brojnih incidenata u kojima su njihovi pripadnici na razne načine povređivali Ustavom garantovana ljudska prava, te da se na skupovima ovih grupa navijača događaju incidenti sa ispoljavanjem ksenofobije, homofobije i transfobije sa teškim posledicama u vidu fizičkog nasilja prema drugim građanima i strancima, nedozvoljenih po važećim zakonima i odredbama Ustava Republike Srbije, kao i prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, a koje odredbe štite garantovana ljudska i građanska prava i slobode. U predlogu se daju “opšti podaci o incidentima povrede ljudskih i građanskih prava od strane navedenih navijačkih organizacija”, “težih slučajeva narušavanja javnog reda i mira na sportskim priredbama” sa podacima o “incidentima” na pojedinim stadionima (FK “Rad”), diskotekama (“UNDEGROUND”, PLANET BIGZ”), “incidentima” povodom pojedinih prvenstvenih fudbalskih utakmica”; “incidentima nasilja u kojima su učestvovali navijači van sportskih terena”, “incidentima narušavanja javnog reda i mira” na pojedinim utakmicama i nakon utakmica; “karakterističnim slučajevima izazivanja nasilja u kojima su učestvovali navijači “prilikom pojedinih sportskih utakmica ili van sportskih terena; “incidentima sa smrtnim posledicama u kojima su učestvovali navijači sa ličnim podacima navijača”. Data je i “Etiologija incidenata usled nepravilnog odnosa klubova prema izgredima navijača”, sa zaključkom da se iz dosadašnjeg delovanja navijačkih grupa navedenih u dispozitivu predloga, jasno utvrđuje da su ove organizacije nastale sa ciljem sistematske povrede Ustavom predviđenih sloboda i prava građana Srbije, načela građanske demokratije, ljudskih i manjinskih prava, sloboda i pripadnosti evropskim principima i vrednostima, suprotno zabrani diskriminacije propisane članom 21. Ustava i slobodi udruživanja propisanoj članom 55. Ustava”. Od Ustavnog suda se traži “zabrana rada i bilo kakve aktivnosti ovih grupa navijača ... (jer je) ... njihovo delovanje usmereno na nasilno rušenja ustavnog poretka, kršenje zajamčenih ljudskih ili manjinskih prava i izazivanje rasne, nacionalne, verske mržnje, a Zakon o okupljanju građana predviđa sankcionisanje svih nasiljem i mržnjom motivisanih skupova na kojima se pojedini njihovi članovi i cele organizacije, pojavljuju kao nasilnici u javnom i političkom životu te zato treba da se podvrgnu ograničenjima u pogledu ustavnih prava i sloboda okupljanja, uključujući i zabranu rada” i upozorava: “ili će država odabrati demokratiju i zaštititi je ili će demokratija biti poražena od sveopšteg straha”.

Predlog je podnet s pozivom na čl. 49, 55. i 167. stav 2. Ustava, te član 45. stav 1. tačka 8. i član 80. Zakona o Ustavnom sudu.

II

Imajući u vidu da predlagač traži zabranu rada “ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja” koje u predlogu označava i kao “kriminogene grupe”, “grupno organizovanim nasilnicima”, “grupama navijača” “podgrupama navijača” i “navijačkim organizacijama”, “privatnim armijama”, “ekstremnim navijačkim podgrupama registrovanim ili ne” “navijačkim grupama”, a polazeći pre svega od Ustavom utvrđene nadležnosti da Ustavni sud odlučuje o zabrani rada političke stranke, sindikalne organizacije ili udruženja građana (član 167. stav 3.) i da se može zabraniti samo ono udruženje nije je delovanje usmereno na nasilno rušenje Ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje (član 55. st. 3. i 4.), u cilju stvaranja pretpostavki za vođenje postupka:

a) Ustavni sud je od predlagača

zatražio da dopuni predlog tako što će navesti: da li se predložena zabrana rada odnosi na “ekstremne grupe”, kao samostalna pravna lica ili na udruženja u celini u okviru kojih navedene grupe deluju, kao i da Ustavnom sudu dostavi izveštaj o tome da li su i dalje u toku ili su okončani krivični postupci protiv lica koja su navedena u Predlogu i kakve su odluke pravosudnih organa u odnosu na ta lica donete, odnosno da dostavi dokaze o tome da su lica koja su poimenično navedena u Predlogu inkriminisane radnje vršila u okviru udruženja, odnosno podgrupe udruženja čija se zabrana traži

Republičko javno tužilaštvo je dopisom A br. 15/09–25 od 4. novembra 2009. godine, “kao dokaze koji potkrepljuju navode u Predlogu”, dostavilo krivične prijave i dopise MUP za četrdesetoro lica među kojima ima i imena lica koja nisu bila označena kao “vođe podgruga”, kao i “Izveštaj iz KE i PE za vođe navijača FK Crvena zvezda, FK Partizan i FK Rad”. U “Izveštaju za vođe navijača”; dati su poimenični navodi za ukupno 41 lice zasnovani na podacima iz evidencije: OKI – operativni kriminalistički indeks, PRK – prekršaji,

KDL – krivična dela, a u “Spisima za vođe navijača” priložene su krivične prijave Ministarstva unutrašnjih poslova podnete protiv “vođa navijača”.

S obzirom da predlagač nije postupio po svim zahtevima Suda zatraženo je da se predlagač izjasni: da li su po podnetim krivičnim prijavama taksativno označenim u dopisu A br. 15/09–25 od 4. novembra 2009. godine pokrenuti krivični postupci i, ako jesu, da li su isti u toku ili su okončani i kako, a u slučaju pravosnažnog okončanja navedenih postupaka osuđujućim presudama, zatražena je dostava istih, uz objašnjenje uzročno-posledične povezanosti izvršenih krivičnih dela od strane lica naznačenih u izveštajima sa delovanjem “ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja građana”, kao ustavnog i zakonskog razloga za zabranu njihovog rada.

Republičko javno tužilaštvo je podneskom A br. 15/09–25 od 6. novembra 2009. godine (primljenog 20. novembra 2009. godine) dostavilo “Dopunu predloga pojašnjavajući da se “predlog stavlja za zabranu rada podgrupa u okviru udruženja građana i grupa koje su van udruženja i to:

“podgrupe...(ULTRA BOYS, BELGRADE BOYS, ULTRAS BRIGATE)... kao samostalna pravna lica ili organizacije bez statusa pravnog lica u okviru udruženja upisanog u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija na registarskom listu 1998 pod rednim brojem 5418...

...podgrupe... (ALKATRAZ, LUDACI – PADINSKA SKELA, ANTI – ROMI, SOUTH FAMILY, HEAD HUNTERS, IRRIDUCIBILI – NBG)... kao samostalna pravna lica u okviru Udruženja ... upisanog u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija na registarskom listu 708 pod rednim brojem 1550...

... podgrupe ... (SHADOWS, EXTREME BOYS, ČUVARI ČASTI, BRAIN DAMAGE) ... kao samostalna pravna lica ili organizacije bez statusa pravnog lica u okviru Udruženja upisane u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija na registarskom listu 486 pod rednim brojem 885...

...grupu ... (UNITED FORCE 1987) ... kao samostalno pravno lice ili organizacija bez statusa pravnog lica za koju se navodi da nije registrovana u okviru nekog udruženja građana, već je organizovana na teritorijalnom principu po mestu stanovanja, s tim što je navedeno da na taj način obavlja svoje navijačke aktivnosti, sa sedištem u mestu prebivališta

desetorice vođa za koja su navedeni lični podaci (ime, prezime, adresa, nadimak, JMBG) ...

... (a sve) ... zbog delovanja koje je usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajamčenih ljudskih ili manjinskih prava i izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti”.

Takođe su naveli da ove “podgrupe kao društvene kolektivitete definišu kao organizacije sa statusom pravnog lica ili organizacije bez tog statusa, dakle kao ilegalne organizacije ukoliko nemaju statutarne dokumente u dokumentaciji Udruženja u okviru kojih su prijavljene i poznate da deluju”. Ove “podgrupe” su sa njihove strane “ocenjene kao kolektiviteti u vidu pravnog lica ili organizacije bez statusa pravnog lica, dakle tajno organizovane, sve u okviru ili van okvira legalno registrovanih udruženja, koji kolektiviteti u novije vreme u našem društvu primenjuju različite oblike diskriminacije prema pojedinim delovima društvene zajednice, grupama i pojedincima; da su “podgrupe” ocenjene kao ekstremne jer se izdvajaju po krajnje netolerantnom ponašanju u odnosu na druge podgrupe, građane ili strance, razlikuju se od ostalih članova udruženja u okviru kojih su organizovane, imaju svoja pravila rada, rituale, sastanke, upravu koju čine vođe, dokumente, publikacije, transparente, grafite i druge oblike saopštavanja svojih stavova i aktivnosti; da su ove “podgrupe” kao organizacije najverovatnije spontano formirane u okviru udruženja; da je na Ustavnom sudu da ceni i odgovornost i ustavnost delovanja i udruženja sa tog stanovišta ako nađe za potrebno, ali je prioritarno da se odlučuje o zabrani ekstremnih podgrupa koje su kao takve identifikovane od strane policije što je prihvatilo i javno tužilaštvo kako bi se diferencirali nenasilini navijači i njihove podgrupe od nasilnih podgrupa. Smatraju da je dovoljno i jedno krivično delo i jedan jedini incident za zabranu nekog društvenog kolektiviteta, kao i da su udruženja odgovorna ukoliko navedene podgrupe nisu registrovane kao pravna lica u njihovom sastavu, već deluju samostalno protivno statutu udruženja. S obzirom da osnovu dokaznog materijala ne čine samo počinjena krivična dela, iako se uglavnom radi o policijskim izveštajima o tome, već su događaji opisani kao incidenti povrede ljudskih prava i sloboda (prema dokumentima kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava-Office of the Democratic institutions and Human Right-ODIHR) Ustavnom sudu se ostavlja da ceni stepen težine povreda Ustavom garantovanih prava i sloboda građana od strane navedenih podgrupa

onako kako su ti događaji opisani i u odnosu na utvrđeno činjenično stanje, a ukoliko postoji sumnja da neki od događaja nije pravilno opisan, moguća je provera u toku postupka pred Ustavnim sudom. Takođe su “izrazili uverenje da je Ustavni sud kao i celo pravosuđe svesno potrebe da odgovori na pravne izazove koji predstavljaju pojave otvorenog i prikrivenog izražavanja mržnje od strane ovih i sličnih organizacija, na način da se njihovi članovi menjaju, preklapaju u aktivnostima ili deluju jedni protiv drugih, a sve se svodi na vršenje nasilja prema svima onima sa kojima ne dele isto mišljenje, moralne stavove, pogled na svet, način življenja ili koji drugi oblik ispoljavanja ljudske prirode, posebno prema delu populacije koja se može nazvati lezbijskom, homoseksualnom, biseksualnom ili transeksualnom. Takođe navode da su se ekstremisti sami identifikovali i organizovali, da imaju svoje interesne grupe na internetu; da se ne radi samo o spisku ovih incidenata, već i o identitetu članova ovih podgrupa u tim incidentima koje identifikacije je dala policija; da ne traže njihovu zabranu i osudu u smislu utvrđivanja njihove kolektivne ili pojedinačne krivične odgovornosti, već zabranu i osudu zbog povrede Ustavom garantovanih prava svih građana Republike Srbije i stranih građana. “Kao razliku u pojmu incidenta povrede ljudskih prava i nekog počinjenog krivičnog dela koje samo za sebe predstavlja takav incident”, navode primer i prilažu na uvid Sudu “glasilo navijača ljubitelja crno-belih Izaberi Partizan” iz oktobra 2007. godine, gde je u članku pod naslovom “Navijački razlozi bojkota i protesta” na strani 15 prikazana grupa ekstremnih navijača koji u protestnoj povorci navijača “Grobari jug” nose nadgrobi krst sa imenom Žarka Zečevića, a koji je živa osoba!” i zaključuje da “ovakvo retko u istoriji zabeleženog nečovečno, nehrišćansko, nemoralno i nasilničko ponašanje pripisuju svim podgrupama u okviru imenovanog udruženja, te da upravo ovaj primerak lista prilažu Ustavnom sudu kako bi sud sam procenio vrednost njihovih argumenata i dokaza koje traže”.

b) Ustavni sud je od Agencije za privredne registre:

– zatražio da dostavi podatak o tome da li su “ekstremne podgrupe”, navedene u predlogu Republičkog javnog tužioca, upisane u Registar udruženja sa organizacionim statusom podgrupe u okviru udruženja.

Agencija je 11. novembra 2009. godine obavestila Sud da je:

– pod rednim brojem 5418, po rešenju Ministarstva za ljudska i manjinska prava broj 2/0–93/2–2003–06 od 11.7.2003. godine, registrovano

Udruženje građana “Delije Sever”, a da Podgrupe: “Ultra boys”, “Belgrade boys” i “Ultras” nisu registrovane i da se ne navode u dokumentaciji kojom Agencija raspolaže;

– pod rednim brojem 1550, po rešenju Saveznog ministarstva pravde broj 3/1–662/4–2000–07 od 24.11.2000. godine, registrovano Udruženje navijača JSD “Partizan” – “Grobari 1970”, a da podgrupe: “Alkatraz”, “Ludaci-Padinska skela”, “Anti-Romi”, “South family”, “Head hunters”, “Irriducibili-Nbg”, nisu registrovane i da se ne navode u dokumentaciji kojom Agencija raspolaže;

– pod rednim brojem 885, po rešenju Saveznog ministarstva pravde broj 3/1–312/2–1999–07 od 19.10.1999. godine, registrovano Udruženje ljubitelja i navijača SD “Partizan” Beograd – “Južni front”, a da podgrupe: “Shadows”, “Extreme boys”, “Brain damage” i “Čuvari časti”, nisu registrovane i da se ne navode u dokumentaciji kojom Agencija za privredne registre raspolaže.

Agencija je dopisom od 17. decembra 2009. godine, povodom zahteva Ustavnog suda da Agencija dostavi podatke da li su pored Udruženja građana “Delije Sever”, Udruženja navijača JSD “Partizan” – “Grobari 1970” i Udruženja ljubitelja i navijača SD “Partizan” Beograd – “Južni front” u Registar kojima raspolaže upisana i druga udruženja navijača FK “Crvena Zvezda” i SD “Partizan”, kao i udruženja navijača FK “Rad” iz Beograda, obavestila Sud da je uvidom u preuzetu dokumentaciju Registra Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu, kao i Registra MUP RS utvrdila da su registrovana sledeće udruženja: 1. Udruženje građana Klub navijača SD “Crvena Zvezda – Beograd – Prokuplje; 2. Udruženje građana “Nesalomivi – Veterani FK “Rad”, Beograd; 3. Udruženje navijača SD “PARTIZAN” – “SOUTH GUARD”, RUMA; 4. Klub navijača sportsko društvo Crvena Zvezda “DELLJE KRAGUJE-VAC”; 5. Udruženje navijača Partizana “Samo jedan grad – samo jedan klub, samo Beograd – samo Partizan”; 6. Klub navijača Partizana “BLACK WHITE ARMY”, Beograd – Borča; 7. Klub navijača SD “Crvena Zvezda” Savacium, Šabac; 8. Klub navijača SD “Partizan” Grobari – Maglić; 9. Klub prijatelja Jugoslovenskog sportskog društva Partizan, Niš i 10. Klub prijatelja Jugoslovenskog sportskog društva Partizan, Pančevo.

Imajući u vidu da se predlogom i “dopunom predloga izričito traži zabrana rada podgrupa upisanih u Registar udruženja društvenih organizacija i političkih organizacija” a da prema evidenciji nadležnog organa

“podgrupe nisu upisane na označenim registarskim listovima niti se navode u dokumentaciji.

v) Ustavni sud je od predlagača:

dopisom od 9. februara 2010. godine zatražio da predlagač dostavi dokaze o tome da su podgrupe čija se zabrana traži upisane u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija.

Republičko javno tužilaštvo je aktom A br. 15/09–25 od 6. novembra 2009. godine (primljenog 18. februara 2010. godine) navelo da su podgrupe kao deo udruženja utvrđene od strane MUP-a Republike Srbije putem obavljanja saslušanja sa pripadnicima ovih grupa u drugih operativnih mera koje su preduzeli na identifikaciji kao i samoidentifikaciji vođa i pripadnika podgrupa, za šta su kao dokaz dostavili registracione listove 5418, 1550, 885. Takođe su naveli da ostale podgrupe nisu registrovane kao udruženja ili u okviru udruženja, već su, ove podgrupe, sa njihove strane ocenjene, kao kolektiviteti u vidu pravnog lica ili organizacije bez statusa pravnog lica, dakle tajno organizovane, sve u okviru ili van okvira legalno registrovanih udruženja, koji kolektiviteti u novije vreme u našem društvu primenjuju različite oblike nasilja i diskriminacije prema pojedinim delovima društvene zajednice, grupama i pojedincima. Smatraju da je Ustavni sud nadležan da postupa prema svim zahtevima koji se odnose na sve vrste društvenih kolektiviteta u ma kojoj formi oni bili organizovani, jer se upravo od strane grupa građana mogu najviše povrediti Ustavom garantovane slobode i prava građana u skladu sa pozitivnim propisima i principima evropske konvencije o ljudskim pravima.

g) Ustavni sud je takođe

– dopisom od 21. decembra 2009. godine od Udruženja građana “Delije – Sever”, Udruženja navijača JSD “Partizan” – “Grobari 1970”, Udruženja navijača JSD “Partizan” – “Grobari 1970” obaveštavajući ih da je Republičko javno tužilaštvo podnelo predlog za zabranu rada ekstremnih podgrupa u okviru Udruženja građana i van udruženja, poimenično navodeći podgrupe zatražilo da navedu: da li te “podgrupe postoje i deluju u okviru tih Udruženja, da li su članovi navedenih “podgrupa” istovremeno i članovi tih Udruženja i da li postoji veza između ciljeva, radnji i delovanja Udruženja i navedenih podgrupa, odnosno da li je Udruženje saglasno sa delovanjem podgrupa čija se zabrana traži.

Udruženje navijača JSD “Partizan” – “Grobari 1970”, je dostavilo odgovor Sudu 4. januara 2010. godine u kome je, pored ostalog navelo: da u udruženju građana Udruženja navijača JSD “Partizan” – “Grobari 1970” ne postoji i nikad nije postojala ili delovala bilo koja podgrupa (pa prema tome ni pominjani ALKATRAZ, LUDACI – PADINSKA SKELA, ANTI – ROMI, SOUTH FAMILY, HEAD HUNTERS, IRRIDUCIBILI – NBG), ni formalno ni neformalno; udruženje je uredno registrovano u Ministarstvu pravde, ima svoj statut koji se takođe nalazi deponovan u Ministarstvu, a ono je podeljeno po regionima (Zapadni, Istočni, Beograd, Južni) i ima svoje regionalne kancelarije u Srbiji i podružnice u inostranstvu; da u udruženju ne deluju nikakve podgrupe; da po njihovom ubeđenju navijačke grupe koje je naveo Republički javni tužilac (ALKATRAZ, LUDACI – PADINSKA SKELA, ANTI – ROMI, SOUTH FAMILY, HEAD HUNTERS, IRRIDUCIBILI – NBG) nisu nikakve podgrupe udruženja građana, (udruženja navijača) već predstavljaju skup poznanika koji zajednički idu na utakmice i zajednički navijaju za Partizan bez ikakvog članstva bilo koje vrste i bez formalne organizacije. Takođe su naveli da “koliko oni znaju ne postoji bilo kakva evidencija članova navedenih navijačkih grupa tako da je nemoguće odgovoriti da su oni eventualno članovi Udruženja navijača JSD “Partizan” – “Grobari 1970”.

Dopis upućen Udruženju građana “Delije – Sever”, je vraćen za oznakom “primalac nepoznat” na adresi Ljutice Bogdana 1a, nakon čega je dostavljanje izvršeno preko oglasne table Suda. Takođe i dopis upućen Udruženju ljubitelja i navijača SD “Partizan-Južni front” je vraćen sa oznakom “primalac nepoznat” na adresi Moše Pijade 14/8, Beograd, nakon čega je dostavljanje izvršeno preko oglasne table Suda.

d) Ustavni sud je

– dopisom od 29. decembra 2009. godine i od Udruženja građana “Nesalomivi – Veterani FK “Rad”, Beograd, obavestavajući ih da je Republičko javno tužilaštvo podnelo predlog za zabranu rada ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja tražeći i zabranu podgrupa ULTRA BOYS, BELGRADE BOYS, ULTRAS, BRIGATE, ALKATRAZ, LUDACI – PADINSKA SKELA, ANTI – ROMI, SOUTH FAMILY, HEAD HUNTERS, IRRIDUCIBILI – NBG, SHADOWS, EXTREME BOYS, ČUVARI ČASTI, BRAIN DAMAGE i “podgrupa “UNITED FORCE 1987”, zatražilo da navede: da li neka od navedenih “podgrupa postoji i deluje u okviru Udruženja građana “Nesalomivi – Veterani FK “Rad”, da li su članovi navedenih “podgrupa” istovremeno i

članovi Udruženja građana “Nesalomivi – Veterani FK “Rad” i da li postoji veza između ciljeva, radnji i delovanja Udruženja građana “Nesalomivi – Veterani FK “Rad”, odnosno da li je Udruženje saglasno sa delovanjem navedenih podgrupa.

Udruženje građana “Nesalomivi – Veterani FK “Rad” je dopisom od 29. decembra 2009. godine, pored ostalog, navelo da postoji od 1970. godine kao rekreatorski pokret; da nijedna od navedenih podgrupa ne postoji niti deluje u okviru ovog udruženja, niti imaju bilo kakve kontakte; da im nije poznato da je bilo koja osoba koja na bilo koji način učestvuje u radu ovog udruženja, član tih podgrupa, a da su uvereni s obzirom imena, zanimanja, pozitivnu sportsku reputaciju i godine života da niko od njihovih saradnika i članova ne pripada tim podgrupama; da koliko su obavješteni iz medija smatraju da ne postoji nikakva podudarnost ciljeva i prakse njihovog benevolentnog, sportskog, prijateljskog, veteranskog udruženja i udruženja sa tim podgrupama.

đ) Ustavni sud je takođe pribavio:

Statut Udruženja građana “Delije – Sever” Beograd od 14. juna 2003. godine, Statut Udruženja ljubitelja i navijača SD “Partizan” “Beograd” “Južni front” u Beogradu od 12. septembra 1999. godine i Statut Udruženja navijača JSD “Partizan” “Grobari 1970” Beograd od 20. oktobra 2000. godine. Iz navedenih akata Udruženja građana “Delije – Sever” Beograd od 14. juna 2003. godine i Udruženja navijača JSD “Partizan” “Grobari 1970” Beograd od 20. oktobra 2000. godine proizilazi da statutom nije utvrđena mogućnost postojanja delova udruženja, a da iz Statuta Udruženja ljubitelja i navijača SD “Partizan” “Beograd” “Južni front” u Beogradu od 12. septembra 1999. godine proizilazi da ovo udruženje može imati delove, ali i tad opštinske podružnice i kolektivni članovi udruženja u svom nazivu upotrebljavaju i naziv udruženja, a u svom pečatu znak udruženja, a kad za to ispunjavaju zakonske uslove imaju status pravnog lica.

III

Ustav utvrđuje:

- zabranjeno je i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje rasne, nacionalne, verske ili druge neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti (član 49.);
- jemči se sloboda političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja i pravo da se ostane izvan svakog udruženja (član 55. stav 1.);
- udruženja se osnivaju bez prethodnog odobrenja, uz upis u registar koji vodi državni organ, u skladu sa zakonom (član 55. stav 2.);
- zabranjena su tajna i paravojna udruženja (član 55. stav 3.);
- Ustavni sud može zabraniti samo ono udruženje čije je delovanje usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje (član 55. stav 4.). – Ustavni sud odlučuje o zabrani rada političke stranke, sindikalne organizacije ili udruženja građana (član 167. stav 3.).

Zakonom o Ustavnom sudu (“Službeni glasnik RS”, broj 109/07), propisano je:

- učesnici u postupku pred Ustavnim sudom su: Vlada, Republički javni tužilac i organ nadležan za upis u registar političkih stranaka, sindikalnih organizacija, udruženja građana ili verskih zajednica, u postupku za zabranu rada političkih stranaka, sindikalnih organizacija, udruženja građana ili verskih zajednica (član 29. stav 1. tačka 8.);
- da Ustavni sud održava javnu raspravu, pored ostalog, i u postupku za zabranu rada političke stranke, sindikalne organizacije, udruženja građana ili verske zajednice (član 37. stav 1.);
- Ustavni sud odlukom zabranjuje rad političke stranke, sindikalne organizacije, udruženja građana ili verske zajednice (član 45. tačka 8.);
- da Ustavni sud odlučuje o zabrani rada političke stranke, sindikalne organizacije, udruženja građana ili verske zajednice na osnovu predloga Vlade, Republičkog javnog tužioca ili organa nadležnog za upis u registar političkih stranaka, sindikalnih organizacija, udruženja građana ili

verskih zajednica, da se u predlogu navode razlozi i dokazi zbog kojih se traži zabrana rada političke stranke, sindikalne organizacije, udruženja građana ili verske zajednice (član 80.),

– da se, kad Ustavni sud zabrani rad političke stranke, sindikalne organizacije, udruženja građana ili verske zajednice, ta politička stranka, sindikalna organizacija, udruženje građana ili verska zajednica briše iz odgovarajućeg registra danom dostavljanja odluke Ustavnog suda nadležnom organu (član 81.).

Iz navedenih Ustavnih odredbi, proizlazi da je Ustavni sud čuvar Ustava i vrhovni jemac osnovnih sloboda i prava u Republici Srbiji, te da Ustavni sud odlučuje o zabrani rada samo onog udruženja građana (član 167. stav 3.) čije je delovanje usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje (član 55. stav 4), a koje je osnovano u skladu sa zakonom, budući da se Ustavom jemči sloboda svakog drugog udruživanja.

Ustavni sud konstatuje:

Sloboda udruživanja je jedna od najvažnijih građanskih sloboda i zajedno sa drugim političkim pravima čini osnovu funkcionisanja savremenih društava zasnovanih na pluralizmu interesa različitih društvenih grupa, a jemstvo ove slobode i njena zaštita predstavljaju temelj građanskog društva.

Međutim, sloboda udruživanja nije apsolutna i neograničena, a u slučaju da se ta sloboda zloupotrebljava, neprihvatljivo delovanje udruženja, putem različitih mehanizama mora biti sprečeno, onemogućeno, pa čak i zabranjeno, i to samo onda kad se povređuju osnovne vrednosti, a da za to postoje ubedljivi imperativni razlozi koji mogu da opravdaju ograničenje te slobode.

Opravidanost mešanja vlasti u uživanje slobode udruživanja je ono što je najteže utvrditi. Ustav ne utvrđuje izričito osnove za ograničenje slobode udruživanja, a izričito utvrđuje osnovu za zabranu rada udruženja.

Mogućnost ograničenja slobode udruživanja je fakultativna i država procenjuje da li je ono umesno, dok je zabrana udruženja “osobito osetljivo pitanje”. Nesumnjivo je da ograničenje slobode udruživanja trebala da bude izuzetak.

U članu 20. Ustava, među osnovnim načelima ljudskih i manjinskih prava i sloboda utvrđena je mogućnost ograničenja tih prava tako što je proklamovano da ljudska i manjinska prava zajemčena Ustavom mogu zakonom

biti ograničena ako ograničenje dopušta Ustav, u svrhe radi kojih ga Ustav dopušta, u obimu neophodnom da se ustavna svrha ograničenja zadovolji u demokratskom društvu i bez zadiranja u suštinu zajemčenog prava, s tim što se dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava ne može smanjivati, dok su pri ograničavanju ljudskih i manjinskih prava, svi državni organi, a naročito sudovi, dužni da vode računa o suštini prava koje se ograničava, važnosti svrhe ograničenja, prirodi i obimu ograničenja, odnosu ograničenja sa svrhom ograničenja i o tome da li postoji način da se svrha ograničenja postigne manjim ograničenjem prava.

Jasne i precizne nadležnosti državnih organa predstavljaju osnov za postupanje povodom ograničenja slobode udruživanja ili neophodnost njihovog sukcesivnog ili zajedničkog delovanja, dok se mere zabrane mogu koristiti samo ako udruženje zaista predstavlja opasnost za slobodno i demokratsko uređenje zemlje ili prava pojedinaca, s tim što je uvek neophodno razmotriti i da li manje radikalne mere u određenoj situaciji mogu da budu iskorišćene da bi se ta opasnost izbegla. Sve takve mere obavezno moraju da budu zasnovane na dovoljnim dokazima da udruženje koje je u pitanju, a ne samo njegovi pojedinačni članovi teže ciljevima a spremni su da primene neustavna sredstva za njihovo ostvarenje.

IV

Polazeći od navoda iznetih u predlogu i dopuni predloga Republičkog javnog tužioca, kao i od podataka prikupljenih u postupku pred Ustavnim sudom, Ustavni sud je ocenio da je u ovoj stvari neophodno najpre razmotriti pitanje postojanja Ustavom utvrđenih pretpostavki za postupanje i odlučivanje Ustavnog suda o predlogu Republičkog javnog tužioca za zabranu rada, kako se navodi petnaest “ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja”, odnosno da li se “podgrupe udruženja”, “kriminogene grupe”, “grupno organizovani nasilnici”, grupe navijača”, “podgrupe navijača”, “navijačke organizacije”, “privatne armije”, “ekstremne navijačke podgrupe” kako se, takođe, navedene “podgrupe” označavaju u predlogu, mogu smatrati udruženjima za čiju je zabranu rada nadležan Ustavni sud. Predlađač u predlogu iznosi svoj stav da je Ustavni sud nadležan da postupa prema svim zahtevima koji se odnose na sve vrste društvenih kolektiviteta u ma

kojoj formi oni bili organizovani, jer se upravo od strane grupa građana mogu najviše povrediti Ustavom garantovane slobode i prava građana u skladu sa pozitivnim propisima i principima Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Ustav jemčeći slobodu političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja (član 55. stav 1.), utvrđuje da se udruženja osnivaju bez prethodnog odobrenja, ali uz upis u registar koji vodi državni organ, u skladu sa zakonom (član 55. stav 2.).

Iz navedenih ustavnih odredbi, po oceni Ustavnog suda proizlazi da je upis u odgovarajući registar *conditio sine qua non* ostvarivanja ustavnog jemstva političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja, jer ustavotvorac uslovljava sticanje pravnog subjektiviteta udruženja upisom u odgovarajući registar, a upis u odgovarajući registar ima konstitutivni karakter čije se dejstvo sastoji u njegovom “uvođenju” u ustavnopravni poredak, kao posebnog subjekta. Nepostojanje upisa podrazumeva i formalnopravno nepostojanje udruženja, odnosno nemanje pravnog subjektiviteta. Otuda, po oceni Ustavnog suda, sledi da se u slučaju formalnog nepostojanja subjekta čija se zabrana zahteva, ne može ostvariti Ustavom utvrđena i Zakonom o Ustavnom sudu uređena nadležnost Ustavnog suda da se u postupku zabrane udruženja građana kao učesnik u postupku pozove na javnu raspravu pred Ustavnim sudom, u cilju izlaganja stavova i davanja potrebnih obaveštenja, budući da je pretpostavka za to prethodni upis u odgovarajući registar, u skladu sa zakonom. Ne može se ostvariti ni nalog zakonodavca da se, udruženje građana čiji rad Ustavni sud zabrani, briše iz odgovarajućeg registra u koji je upisano, jer ne može se brisati ono što nije upisano.

Predlagač traži zabranu “ekstremnih podgrupa”, bez navođenja naziva udruženja čije su podgrupe. U obrazloženju se navodi da se ove “podgrupe kao društveni kolektiviteti definišu kao organizacije sa statusom pravnog lica ili organizacije bez tog statusa, dakle kao ilegalne organizacije ukoliko nemaju statutarne dokumente u dokumentaciji udruženja u okviru kojih su prijavljene i poznate da deluju”. Zato su od strane predlagača ove “podgrupe” “ocenjene kao kolektiviteti u vidu pravnog lica ili organizacije bez statusa pravnog lica, dakle tajno organizovane, sve u okviru ili van okvira legalno registrovanih udruženja; da su “podgrupe” ocenjene kao ekstremne; da su te “podgrupe” kao organizacije najverovatnije spontano formirane u okviru udruženja; da je na Ustavnom sudu da ceni i odgovornost i ustavnost delovanja i udruženja sa tog stanovišta ako nađe za potrebno, ali je prioritetno da

se odlučuje o zabrani ekstremnih podgrupa koje su kao takve identifikovane od strane policije što je prihvatilo i javno tužilaštvo kako bi se diferencirali nenasilni navijači i njihove podgrupe od nasilnih podgrupa”.

Iz navedenog po oceni Ustavnog suda sledi da predlagač ne traži zabranu rada udruženja građana koje je upisano u registar koji vodi državni organ u skladu sa zakonom, već se predlogom traži zabrana podgrupa sa imenima članova i vođa ovih neregistrovanih organizacija koje formalno i ne postoje, a koje predlagač ocenjuje kao tajno organizovane kolektivitete, spontano formirane u okviru udruženja

Praksa Evropskog suda za ljudska prava ukazuje na to da “udruženje” mora da ima određeni organizacioni i institucionalni karakter kojem neko mora da pristupi i izjavi da je njegov član, odnosno trajnost (stabilnost) na osnovu koje se razlikuje od neformalnih društvenih tvorevina i zajednica prolaznog karaktera čija je zaštita garantovana u okviru prava na slobodu mirnog okupljanja.

Ustavni sud konstatuje da se pojedinci prevashodno udružuju s namerom da ostvare određene ciljeve. To međutim ne znači samo okupljanje radi ostvarivanja zajedničkih interesa već zahteva i postizanje određenog nivoa stabilnosti i izvesnu formu institucionalne strukture.

Stoga udruženje treba razlikovati od prostog okupljanja lica željnih zajedničkog “druženja”, s obzirom na to da udruženje ne obuhvata obična okupljanja, već zahteva minimalni konstituisani karakter da im se može pristupiti. Slobodi udruživanja je srodna slobodi okupljanja, slobodi misli, savesti, veroispovesti kao i slobodi izražavanja, zato je kod slobode okupljanja reč o pojedinačnim situacijama u kojima se reagovanje vlasti usmerava na jedan događaj, na jedan skup i na ocenu da li je takav skup dozvoljen ili se mora zabraniti u cilju zaštite javnog interesa.

Neregistrovane organizacije koje nisu institucionalizovane ne mogu se smatrati legalnim udruženjima, već tajnim organizacijama koje sa aspekta delovanja mogu predstavljati zavereničke, terorističke, kriminalne i slične grupe. U tom slučaju gonjenje takvih grupa je u nadležnosti tužilaštva koje ono na osnovu Ustava može preduzeti prema pojedincima i grupama sa takvim vidom delovanja, što je efikasno i uređeno odgovarajućim zakonima.

Način ostvarivanja i zaštite slobode udruživanja uređeno je sa više zakona.

Zakonom o okupljanju građana ("Službeni glasnik RS", br. 51/92, 53/93, 67/93, 17/99, 33/99, 48/94, "Službeni list SRJ", br. 21/01, "Službeni glasnik RS", br. 29/01 i 101/05) propisano je pored ostalog: okupljanjem građana, u smislu ovog zakona, smatra se sazivanje i održavanje zbora ili drugog skupa na za to primerenom prostoru (u daljem tekstu: javni skup); za održavanje reda na javnom skupu odgovoran je sazivač; poslove zaštite lične i imovinske sigurnosti učesnika javnog skupa i drugih građana, održavanje javnog reda i mira, bezbednosti saobraćaja i druge poslove koji se odnose na obezbeđivanje javnog skupa obavlja Ministarstvo unutrašnjih poslova; komunalne usluge vezane za održavanje javnog skupa obezbeđuje nadležni organ opštine, odnosno grada (član 5.); nadležni organ privremeno će zabraniti održavanje javnog skupa koji je usmeren na nasilno menjanje Ustavom utvrđenog poretka, narušavanje teritorijalne celovitosti i nezavisnosti Republike Srbije, kršenje Ustavom zajemčenih sloboda i prava čoveka i građanina, izazivanje i podsticanje nacionalne, rasne i verske netrpeljivosti i mržnje (član 9. stav 1.); nadležni organ može da zabrani održavanje javnog skupa radi sprečavanja ometanja javnog saobraćaja, ugrožavanja zdravlja, javnog morala ili bezbednosti ljudi i imovine (član 11. stav 1.); ako u toku održavanja javnog skupa nastupe okolnosti iz člana 9. stav 1, odnosno člana 11. stav 1. ovog zakona, nadležni organ će upozoriti sazivača da prekine održavanje javnog skupa i pozove okupljene građane da se razidu radi uspostavljanja reda (član 12. stav 1.); javni skup koji se održava bez prethodne prijave, nadležni organ će onemogućiti i preduzeti mere za uspostavljanje javnog reda i mira (član 14.); u članu 15. propisana je kazna za prekršaj za sazivača javnog skupa za slučaj iz član 5. stav 1. i člana 9. stav 1., člana 11. stav 1. i člana 12. ovog zakona koji nije preduzeo mere za održavanje reda na javnom skupu, odnosno nije organizovao redarsku službu.

Zakonom o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama ("Službeni glasnik RS", br. 67/03, 101/05, 90/07, 72/09 i 111/2009) propisano je, pored ostalog: da se ovim zakonom utvrđuju mere za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama i u vezi sa sportskim priredbama, kao i obaveze organizatora i ovlašćenja nadležnih organa u sprovođenju tih mera (član 1.); da je organizator sportske priredbe, u saradnji sa ministarstvom nadležnim za unutrašnje poslove (u daljem tekstu: Ministarstvo), dužan da osigura bezbedno održavanje sportske priredbe i da preduzme mere kojima se predupređuje i onemogućava

izbijanje nasilja i nedoličnog ponašanja gledalaca; da organizator sportske priredbe vrši kontrolu nad sprovođenjem mera utvrđenih ovim zakonom (član 3.); da se pod nasiljem i nedoličnim ponašanjem na sportskim priredbama, u smislu ovog zakona, smatra naročito: 1) fizički napad na učesnike sportske priredbe, odnosno fizički obračun između učesnika na sportskoj priredbi; 2) bacanje predmeta na sportski teren ili u gledalište; 3) unošenje u sportski objekat obeležja kojima se vređaju nacionalna, rasna, verska ili druga osećanja ili na drugi način izaziva mržnja ili netrpeljivost koja može da dovede do fizičkih sukoba; 4) oštećivanje sportskog objekta, opreme, uređaja i instalacija na sportskom objektu na kome se održava sportska priredba; 5) izazivanje nereda ili uništavanje imovine prilikom dolaska, odnosno odlaska sa sportske priredbe ili u sportskom objektu, remećenje toka sportske priredbe, ugrožavanje bezbednosti učesnika sportske priredbe ili trećih lica; 6) neovlašćeni ulazak na sportski teren, odnosno u službene prostorije i službene prolaze sportskog objekta ili u deo gledališta sportskog objekta koji je namenjen protivničkim navijačima; 7) pokušaj unošenja, odnosno unošenje u sportski objekat, posedovanje ili upotreba alkohola ili drugih opojnih sredstava; 8) pokušaj unošenja, odnosno unošenje u sportski objekat ili korišćenje pirotehničkih sredstava i drugih predmeta i sredstava kojima može da se ugrozi bezbednost učesnika u sportskoj priredbi ili ometa njen tok; 9) paljenje navijačkih rekvizita ili drugih predmeta; 10) nošenje navijačkih šalova, kapa ili drugih predmeta u nameri da se skriva identitet lica (član 4.); da se na organizovanje sportskih priredbi shodno primenjuju i propisi o okupljanju građana (član 5.). Odredbama čl. 7. do 19. Zakona propisane su mere za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama i to: preventivne mere (član 7.), mere koje se preduzimaju na sportskim priredbama (čl. 8. i 9.); mere koje se preduzimaju na sportskim priredbama povećanog rizika (čl. 10. do 16.); mere koje preduzimaju nadležni državni organi (čl. 17. i 18.) troškove sprovođenja mera iz čl. 7. do 15. ovog zakona za organizatora sportske priredbe (član 19.) i kazne zbog prekršaja za sportski savez, sportsko društvo, sportsku organizaciju – klub ili drugo pravno lice organizatora sportske priredbe (član 21.).

Zakon o zabrani diskriminacije ("Službeni glasnik RS", broj 22/09), koji je stupio na snagu 7. aprila 2009. godine, propisuje: da su oblici diskriminacije neposredna i posredna diskriminacija, kao i povreda načela jednakih prava i obaveza, pozivanje na odgovornost, udruživanje radi vršenja

diskriminacije, govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje (član 5.); da je zabranjeno udruživanje radi vršenja diskriminacije, odnosno delovanje organizacija ili grupa koje je usmereno na kršenju ustava, pravilima međunarodnog prava i zakonom zajemčenih sloboda i prava ili na izazivanje nacionalne, rasne, verske i druge mržnje, razdora ili netrpeljivosti (član 10); da je zabranjeno izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, u javnim glasilima i drugim publikacijama, na skupovima i mestima dostupnim javnosti, ispisivanjem i prikazivanjem poruka ili simbola i na drugi način (član 11.); da je zabranjeno uznemiravanje i ponižavajuće postupanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, a naročito ako se time stvara strah ili neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje (član 12.); da su teški oblici diskriminacije: 1. izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti po osnovu nacionalne, rasne ili verske pripadnosti, jezika, političkog opredeljenja, pola, rodnog identiteta, seksualnog opredeljenja i invaliditeta, 2. propagiranje ili vršenje diskriminacije od strane organa javne vlasti i u postupcima pred organima javne vlasti, 3. propagiranje diskriminacije putem javnih glasila, 4. ropstvo, trgovina ljudima, aparthejd, genocid, etničko čišćenje i njihovo propagiranje, 5. diskriminacija lica po osnovu dva ili više ličnih svojstava (višestruka ili ukrštena diskriminacija), 6. diskriminacija koja je izvršena više puta (ponovljena diskriminacija) ili koja se čini u dužem vremenskom periodu (produžena diskriminacija) prema istom licu ili grupi lica, 7. diskriminacija koja dovodi do teških posledica po diskriminisanog, druga lica ili imovinu, a naročito ako se radi o kažnjivom delu kod koga je pretežna ili isključiva pobuda za izvršenje bila mržnja, odnosno netrpeljivost prema oštećenom koja je zasnovana na njegovom ličnom svojstvu (član 13.), nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrše ministarstvo nadležno za ljudska i manjinska prava (član 47.).

Članom 344a Krivičnog zakonika ("Službeni glasnik RS", br. 85/05, 88/05-ispravka, 107/05-ispravka, 72/09 i 111/09), zaprećena je kazna za krivično delo nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu za onog ko fizički napadne ili se fizički obračunava sa učesnicima sportske priredbe ili javnog skupa, vrši nasilje ili oštećuje imovinu veće vrednosti prilikom dolaska ili odlaska sa sportske priredbe ili javnog skupa, unese u sportski objekat ili baca na sportski teren, među gledaoce ili učesnike javnog skupa

predmete, pirotehnička sredstva ili druge eksplozivne, zapaljive ili škodljive supstance koje mogu da izazovu telesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe ili javnog skupa, neovlašćeno uđe na sportski teren ili deo gledališta namenjen protivničkim navijačima i izazove nasilje, oštećuje sportski objekat, njegovu opremu, uređaje i instalacije, svojim ponašanjem ili parolama na sportskoj priredbi ili javnom skupu izaziva nacionalnu, rasnu, versku ili drugu mržnju ili netrpeljivost zasnovanu na nekom diskriminatornom osnovu usled čega dođe do nasilja ili fizičkog obračuna sa učesnicima; da bi odredbama st. 2. do 4. bili propisani kvalifikovani oblici ovog krivičnog dela za slučaj da je delo izvršeno od strane grupe, za kolovođu grupe, za slučaj da je izvršenjem dela iz stava 1. ovog člana došlo do nereda u kome je nekom licu naneta teška telesna povreda ili je oštećena imovina veće vrednosti, a stavom 5. propisana je kazna i za službeno ili odgovorno lice koje pri organizovanju sportske priredbe ili javnog skupa ne preduzme mere obezbeđenja kako bi se onemogućio ili sprečio nered, pa usled toga budu ugroženi život ili telo većeg broja ljudi ili imovina veće vrednosti, da bi u stavu 6. bilo propisano da se učiniocu dela iz st. 1. do 4. ovog člana koje je izvršeno na sportskoj priredbi obavezno izriče mera bezbednosti zabrane prisustvovanja određenim sportskim priredbama.

Zakonom o policiji ("Službeni glansik RS", br. 101/05 i 63/09) propisano je da policija obavlja zakonom utvrđene policijske i druge poslove, pruža podršku vladavini prava u demokratskom društvu i odgovorna je za ostvarivanje bezbednosti u skladu sa zakonom; da obavljanjem policijskih poslova policija svima pruža zaštitu njihovih prava i sloboda, da prilikom pružanja zaštite, policija pojedina prava i slobode može ograničiti samo pod uslovima i na način utvrđen Ustavom i zakonom (član 1. st. 2. i 3.). Kao posebne mere za obezbeđivanje javnog reda, u članu 15. Zakona je propisano, da ako Vlada Republike Srbije (u daljem tkestu: Vlada) oceni da drugčije nije moguće obezbediti javni red ili zaštititi zdravlje i živote ljudi, može da naloži ministru da naredbom, pored ostalog, ograniči ili zabrani kretanje na određenim objektima, određenim područjima ili na javnim mestima; da mere moraju biti oročene, a mogu da traju dok traju razlozi zbog kojih su određene.

Navedenim zakonskim odredbama su, po oceni Ustavnog suda, utvrđene nadležnosti državnih organa u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, i to u slučajevima koji se odnose na otkrivanje, sprečavanje i sankcionisanje delovanja usmerenog na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih

ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje. Pri tom se u ovim slučajevima ne postavlja pitanje formalne ispunjenosti uslova za zabranu samih subjekata, bilo zato što je reč o subjektima koji nisu formalnopravno stekli pravni subjektivitet, pa stoga i ne mogu biti zabranjeni, bilo zbog toga što je reč o kolektivitetima koji su prema samom Ustavu zabranjeni (“tajna ili paravojna udruženja”).

V

Ustav utvrđuje da je vladavina prava osnovna pretpostavka Ustava i da počiva na neotuđivim ljudskim pravima, da se vladavina prava ostvaruje, pored ostalog ustavnim jemstvima ljudskih i manjinskih prava, podelom vlasti, nezavisnom sudskom vlašću i povinovanjem vlasti Ustavu i zakonu (član 3.), da je pravni poredak jedinstven, da uređenje vlasti počiva na podeli vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, da se odnos tri grane vlasti zasniva se na ravnoteži i međusobnoj kontroli, da je sudska vlast nezavisna (član 4.).

Ustavni sud konstatuje:

Dužnost države je da se organizuje tako da svoje građane uspešno zaštiti od opasnosti koje po ljudska prava i slobode određena “udruženja” predstavljaju. Država ne mora da se bavi spornim udruženjima već pojedincima koji ih čine tako što će ih goniti za krivična dela koja su svojim delovanjem u organizaciji učinili. Ustavni sud ne može da sudi pojedincima, odnosno navijačima, koji obavljaju kriminogenu aktivnost.

Stoga presude sudova opšte nadležnosti, odnosno krivični postupci protiv počinilaca krivičnih dela predstavljaju jedan od odgovora institucija na udruživanje koje je suprotno osnovama demokratskog poretka.

Ograničenje slobode udruživanja moguće je jedino u slučajevima, odnosno pod uslovima i na način utvrđen Ustavom.

U delu o ljudskim i manjinskim pravima Ustav utvrđuje razloge zbog kojih Ustavni sud može zabraniti političku stranku, sindikalnu organizaciju ili udruženje (član 55. stav 4.), tako što utvrđuje da je to moguće učiniti ako je delovanje ovih organizacija usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje ljudskih i manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje.

Kao razlog za zabranu rada navedenih “ekstremnih podgrupa”, predla- gač navodi da je reč o kriminogenim grupama, kojima je sport samo povod za nasilje, a kroz čije se aktivnosti odvijaju brojne društvene, neprihvatljive, štetne aktivnosti; da uprkos proklamovanim ciljevima deklarisanim u osni- vačkim dokumentima, to uopšte nisu navijači u smislu poštovaoca i ljubite- lja sporta, već grupno organizovani nasilnici, razbijači, nosioci i egzekutori netrpeljivosti, netolerancije, isključivosti i svake vrste agresije, uključujući i političku. U predlogu se daju “opšti podaci o incidentima povrede ljudskih i građanskih prava od strane navedenih navijačkih organizacija”, “težih sluča- jeva narušavanja javnog reda i mira na sportskim priredbama” sa podacima o “incidentima” na pojedinim stadionima (FK “Rad”), diskotekama (“UNDE- GROUND”, PLANET BIGZ”), “incidentima” povodom pojedinih prvenstvenih fudbalskih utakmica”; “incidentima nasilja u kojima su učestvovali navijači van sportskih terena”, “incidentima narušavanja javnog reda i mira” na poje- dinim utakmicama i nakon utakmica; “karakterističnim slučajevima izazi- vanja nasilja u kojima su učestvovali navijači “prilikom pojedinih sportskih utakmica ili van sportskih terena; “incidentima sa smrtnim posledicama u kojima su učestvovali navijači sa ličnim podacima navijača”. Data je i “Etiolo- gija incidenata usled nepravilnog odnosa klubova prema izgređima navijača”, iznet je stav da zato treba da se podvrgnu ograničenjima u pogledu ustavnih prava i sloboda okupljanja, uključujući i zabranu rada” i upozorava: “ili će država odabrati demokratiju i zaštititi je ili će demokratija biti poražena od sveopšteg straha”. Takođe je “izraženo uverenje da je Ustavni sud kao i celo pravosuđe svesno potrebe da odgovori na pravne izazove koji predstavljaju pojave otvorenog i prikriivenog izražavanja mržnje od strane ovih i sličnih organizacija, na način da se njihovi članovi menjaju, preklapaju u aktivno- stima ili deluju jedni protiv drugih, a sve se svodi na vršenje nasilja prema svima onima sa kojima ne dele isto mišljenje, moralne stavove, pogled na svet, način življenja ili koji drugi oblik ispoljavanja ljudske prirode, posebno prema delu populacije koja se može nazvati lezbijskom, homoseksualnom, biseksualnom ili transeksualnom.

Ustavni sud konstatuje:

– Zabrana nije jedino sredstvo da se kazne nasilnički akti bazirani na nacionalnoj ili drugoj netrpeljivosti, a svako posezanje u pravo udruživanja mora da bude opravdano jasnim navođenjem aktivnosti koje predstavljaju

otvorenu opasnost po poredak u protivnom demokratija će, braneći se od neprijatelja “poništiti samu sebe”.

– Mešanje vlasti u slobodu udruživanja mora da bude propisano zakonom, ali i da teži legitimnim ciljevima, odnosno da je nužno u demokratskom društvu u interesu nacionalne ili javne sigurnosti preduzeto radi sprečavanja nereda ili kriminala, radi zaštite zdravlja ili morala i slobode drugih. Zbog toga i sankcionisanje “neprijatelja demokratije” mora da bude stepenovano.

VI

Ustavni sud je jedini organ koji ima kompetencije i pravnu obavezu da po predlogu ovlašćenog predlagača odlučuje o zabrani udruženja, jer je Sud, po sili Ustava dužan da odlučuje o očuvanju osnovnih vrednosti i nužnih pretpostavki ustavnog uređenja.

Ustavni sud je radi razjašnjenja činjenica koje bi mu omogućile postupanje po predlogu iscrpeo sva procesna sredstva koje su mu stajala na raspolaganju kako bi utvrdio da li se “podgrupe” koje su od strane predlagača “ocenjene kao kolektiviteti u vidu pravnog lica ili organizacije bez statusa pravnog lica mogu smatrati udruženjem iz člana 55. st. 2. i 3. Ustava za čiju bi zabranu bio nadležan Ustavni sud saglasno članu 167. stav 3. Ustava.

Predlagač, prema obrazloženju predloga i dopuni predloga za zabranu “rada petnaest ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja” nije smatrao neophodnom pretpostavkom da dostavi dokaz da su podgrupe čija se zabrana traži upisane u Registar udruženja društvenih organizacija i političkih organizacija, nije dostavio ma kakav dokaz za osnivačke akte “podgrupa” niti je objasnio povezanost podgrupa sa udruženjem niti je naveo uzročnu posledičnu povezanost izvršenih krivičnih dela od strane lica naznačenih u izveštajima sa delovanjem “ekstremnih podgrupa”, već je naveo da su podgrupe kao deo udruženja utvrđene od strane MUP-a Republike Srbije putem obavljanja saslušanja sa pripadnicima ovih grupa i drugih operativnih mera koje su preduzeli na identifikaciji kao i samoidentifikaciji vođa i pripadnika podgrupa, te da su “podgrupe kao organizacije najverovatnije spontano formirane u okviru udruženja a da je na Ustavnom sudu da ceni i odgovornost i ustavnost delovanja i udruženja ako nađe za potrebno, mada to nije prioritetno”.

Međutim, tajna društva se stvaraju, a ne nastaju sama od sebe spontano, a u postupcima odlučivanja o zabrani rada političke stranke, sindikalne organizacije, udruženja građana ili verske zajednice, Sud ne može da postupa po sopstvenoj inicijativi, jer su u Zakonu o Ustavnom sudu taksativno navedeni subjekti na osnovu čijeg predloga odlučuje Sud, što znači da je Ustavni sud, u ovom postupku vezan predlogom ovlašćenog predlagača. Takođe, prema odredbama istog zakona Sud posle podnošenja zahteva za zabranu rada udruženja od strane nadležnog državnog organa, može po pravilu da donese odluku tek u okviru usmene rasprave i posle rasvetljavanja i ocene svih okolnosti.

Međutim, Ustavni sud je na osnovu svega izloženog ocenio da bi nastavak ovog postupka za zabranu rada petnaest “ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja”, navedenih u izreci, koje su po svojoj suštini, kako predlagač navodi “kriminogene grupe”, “grupno organizovani nasilnici”, “grupe navijača”, “podgrupe navijača”, “navijačke organizacije”, “privatne armije”, “ekstremne navijačke podgrupe” bio nespojiv sa načelima pravne države i principa podele vlasti koji daje dovoljno prostora da i drugi organi deluju protiv “ekstremista” što oni treba i da čine.

S obzirom na izneto, Ustavni sud je, na osnovu odredaba člana 167. stav 3. Ustava i člana 36. stav 1. tačka 4) Zakona o Ustavnom sudu, odbaci predlog Republičkog javnog tužioca za zabranu rada, petnaest ekstremnih podgrupa u okviru udruženja građana i van udruženja zbog nepostojanja ustavnih i zakonskih pretpostavki za vođenje postupka pred Ustavnim sudom i odlučivanje o takvom zahtevu.

PREDSEDNIK USTAVNOG SUDA
dr Dragiša Slijepčević

Zabranjeno “tajno udruženje” Nacionalni stroj

Ustavni sud Srbije doneo je odluku da zabrani “tajno udruženje” Nacionalni stroj. Predlog za zabranu rada ove neonacističke organizacije podnelo je Republičko javno tužilaštvo Ustavnom sudu još oktobra 2008. godine. Pored ostalog, sud je zabranio navedenoj organizaciji da deluje, promoviše i širi svoje programske ciljeve i ideje. Takođe, sud je zabranio i upis ovog “tajnog udruženja” poznatog po svojim brojnim javnim egzibicijama u registar udruženja, političkih stranaka i slično.

Ustavni sud Srbije je utvrdio da je Nacionalni stroj tajno udruženje čije je delovanje zabranjeno saglasno Ustavu Srbije. Sud je zabranio toj organizaciji da deluje, promoviše i širi svoje programske ideje i ciljeve. Takođe, sud je zabranio upis “tajnog udruženja” poznatog po svojim brojnim javnim egzibicijama u registar udruženja. Pre donošenja ove odluke, Ustavni sud je 19. maja odložio raspravu i odlučivanje u ovom predmetu. Odlučivanje o zahtevu za zabranu neonacističke organizacije Nacionalni stroj bilo je odloženo, jer je konstatovano da postoji potreba da se u tom predmetu rasprave još neke bitne činjenice.

U predlogu zabrane Nacionalnog stroja navedeno je da ta grupa deluje kao tajna organizacija koja svoje delovanje koristi za izazivanje nacionalne i verske mržnje, suprotno Ustavu Srbije. U saopštenju sa 23. redovne sednice Ustavnog suda, održane 2. juna 2011. godine, kojom je predsedavao dr Dra-
giša Slijepčević, predsednik Ustavnog suda, navodi se sledeće:

U predmetima zabrane rada političkih stranaka i udruženja Ustavni sud je “utvrdio da je organizacija Nacionalni stroj tajno udruženje, čije je delovanje zabranjeno saglasno Ustavu. Sud je zabranio upis u odgovarajući registar koji vode nadležni organi, udruženja, odnosno političke stranke sa programskim ciljevima i/ili nazivom navedene organizacije. Sud je zabranio navedenoj organizaciji da deluje, promoviše i širi svoje programske ciljeve i ideje. Sud je utvrdio da su državni i drugi organi i organizacije dužni da u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja preduzmu mere u cilju sprovođenja

ove odluke” – objavljeno je u saopštenju na zvaničnom sajtu Ustavnog suda (predmet VIIU – 171/2008).

U novembru 2005. godine 15 aktivista te neregistrovane neonacističke organizacije upali su na antifašističku tribinu na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu gde su verbalno i fizički napali učesnike skupa. Tim povodom, Skupština Vojvodine je u decembru 2005. godine usvojila zaključak kojim se od Vlade Srbije traži zabrana svih neonacističkih, rasističkih i klerofašističkih grupa i organizacija na teritoriji Srbije.

Veće Okružnog suda u Novom Sadu osudilo je u novembru 2006. godine prvooptuženog u tom procesu Gorana Davidovića, zvanog Firer, na godinu dana zatvora zbog širenja verske, nacionalne i rasne mržnje. Pre nego što je utamničen, vođa Nacionalnog stroja Davidović Firer pobegao je iz zemlje. Prvo je bio u Italiji a potom u Nemačkoj, gde je i uhapšen na osnovu Interpolove poternice koja je za njim ranije raspisana. Firer je izručen Srbiji 29. aprila 2010. godine i odmah sproveden u Kazneno-popravni zavod u Somboru radi izdržavanja kazne zatvora od godinu dana.

Još krajem 2009. godine, u vreme kada im je vođa Goran Davidović Firer bio u Italiji, pristalice neonacističke organizacije Nacionalni stroj, svoj Lebensraum pronašli su u udruženju građana pod nazivom Novi srpski program (NSP). Tada, izvesna Info služba ove organizacije poturila je saopštenje koje su objavili pojedini mediji, a u kojem se navodi da je za generalnog sekretara Novog srpskog programa imenovan upravo Davidović Firer. Inače, neonacistička organizacija NSP osnovana je 24. maja 2009. godine u Novom Sadu, gde joj je bilo i sedište. Novi srpski program predstavlja pokušaj stvaranja legalne neonacističke partije u Srbiji, a na temeljima neregistrovanog Nacionalnog stroja. Svojevremeno je ova neonacistička družina imala aktivan sajt, gde se moglo pronaći više informacija o novom stecištu srbijanskih neonacista. Trenutno, na sajtu NSP aktivan je samo skroman “forum srpskih patriota”, a na samoj stranici dominira baner sa slikom Gorana Davidovića Firera do, za svaki slučaj, nepostojeće internet adrese.¹⁹⁶

196 <http://www.abrasmedia.info/arhiva/node/7248>

Desničarska ili nacistička organizacija

Odluka Ustavnog suda Srbije o zabrani Nacionalnog stroja

Beograd, 13. juni 2011: Antifašistička prošlost i vrednosti na kojima počiva savremena Evropa pa i bivša Jugoslavija, u Srbiji su, pre i nakon 2000, strateški zamenjene novom istorijskom “istinom”. Kao anfašistički pokret “s desna” promovisan je ravnogorski pokret koji je dostigao kulminaciju osnivanjem Državne komisije za otkrivanje istine o smrti Dragoslava Draže Mihailovića. Sudska rehabilitacija Dragoslava Mihailovića je najeklatantniji primer revizije Drugog svetskog rata, kao i odnosa države prema antifašizmu. Nije reč samo o političkoj revalorizaciji četničkog pokreta koji je bio kolaboracionistički, već i podršci velikosrpskoj ideologiji koju je taj pokret zastupao.

Kakva je veza između ravnogorskog pokreta i nedavne odluke Ustavnog suda o zabrani neonacističke organizacije NACIONALNI STROJ? Treba li pohvaliti Ustavni sud zbog toga što je reagovao nakon tri godine (u oktobru 2008, Državno tužilaštvo je uputilo Ustavnom sudu inicijativu za zabranu ove organizacije)? Da li su izjave pojedinih sudija koji su razmatrali ovaj slučaj, legitimne?

Veza je više nego očigledna. Velikosrpska ideologija koja karakteriše ravnogorski pokret istovetna je sa programima ultradesničarskih i neonacističkih organizacija koje nesmetano deluju u Srbiji od kraja devedesetih. Njihovi programi i ciljevi razlikuju se povremeno kada je reč o religiji, bliskosti sa idejama klasičnog fašizma, podršci određenim političkim partijama, ali jedno je sigurno – ove organizacije promovišu optužene za genocide kao nacionalne heroje; antikomunizam poistovećuju sa svim protivnicima fašizma; protivne se ideji multikulturalizma; promovišu rasnu, versku i nacionalnu mržnju, a neprijatelje vide u etničkim grupama kako u zemlji tako i među susedima. Pozivaju na linč tih “neprijatelja”, a učestali napadi na Rome i pripadnike LGBT populacije svedoče o njihovom delovanju. Rehabilitacija Draže

Mihailovića je samo jedna u nizu akcija koja daje podršku ovim organizacijama, jer uvodi profašističke ideje pod plaštom patriotizma.

Zbog čega još uvek Obraz i Srpski narodni pokret Naši "1389", nesmetano deluju u Srbiji? Da li Ustavni sud čeka da se pomenute organizacije pre-registruju u političke partije? Ako se Ustavni sud proglasio nenadležnim za raspravu o zabrani navijačkih grupa, jer nisu registrovane, za "1389" i Obraz koje su zvanično registrovane postupak mogao bi da se okonča "za nedelju dana, od kada krene u raspravu" (Blic, 15. februar 2011). Podsećamo i da je Skupština Vojvodine, u decembru 2005. godine usvojila zaključak kojim se od Vlade Srbije traži zabrana svih neonacističkih, rasističkih i klerofašističkih grupa i organizacija na teritoriji Srbije.

Država je konačno nakon tri godine, deklarativnu volju prevela u akciju zabranivši Nacionalni stroj. Međutim, Nacionalni stroj nije masovna organizacija kao Obraz i "1389". Zabranu Nacionalnog stroja kao i rehabilitaciju Mihailovića treba sagledati i u aktuelnom kontekstu, od devedesetih do sada. Zločini koji su počinjeni tokom devedesetih u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj počinjeni su upravo na tragu velikosrpskog projekta čiji je zastupnik bio Draža Mihailović. Ta rehabilitacija može komplikovati odnose u regionu, jer simbolizuje opstanak velikosrpskog projekta. Na unutrašnjem planu može imati posebne reperkusije u Sandžaku, gde su tokom Drugog svetskog rata četnici počinili teške zločine nad Bošnjacima.

Presuda USS treba da bude predložak za ozbiljnu raspravu unutar društva o vrednosnom sistemu koji se kontinuirano promovise u medijskom i javnom prostoru. Taj vrednosni sistem koji negira antifašizam je istorijski falsifikat, a veoma mlake reakcije javnosti na taj falsifikat takođe svedoče o stanju duha u društvu, posebno u eliti.

Osim toga, odluku o zabrani Nacionalnog stroja treba da prati i smena Dalibora Bubnjevića, člana upravnog odbora Radio-televizije Vojvodine – RTV, koji je promoter knjige "Slučaj Nacionalni stroj".

Predlog Republičkog javnog tužilaštva za zabranu rada organizacije “Nacionalni stroj”

Predmet:	VIIIU-171/2008
Datum donošenja odluke:	02.06.2011
Ishod:	Odluka o zabrani
Osposreni akt:	Predlog Republičkog javnog tužilaštva za zabranu rada organizacije “Nacionalni stroj”
Podatak o objavljivanju:	“Službeni glasnik RS”, broj 50/2011
Vrsta postupka:	Zabrana rada udruženja građana
Napomena:	Zabrana delovanja tajnog udruženja

Ustavni sud u sastavu: predsednik dr Dragiša Slijepčević i sudije dr Olivera Vučić, dr Marija Draškić, Bratislav Đokić, Vesna Ilić Prelić, dr Goran Ilić, dr Agneš Kartag Odri, Katarina Manojlović Andrić, dr Bosa Nenadić, Milan Stanić, dr Dragan Stojanović, mr Tomislav Stojković, Sabahudin Tahirović i Predrag Četković, na osnovu člana 167. stav 3. Ustava Republike Srbije, na sednici održanoj 2. juna 2011. godine, doneo je

O D L U K U

1. Utvrđuje se da je organizacija “Nacionalni stroj” tajno udruženje, čije je delovanje zabranjeno saglasno Ustavu.
2. Zabranjuje se upis u odgovarajući registar koji vodi nadležni organ, udruženja, odnosno političke stranke sa programskim ciljevima i/ili nazivom organizacije iz tačke 1.
3. Zabranjuje se organizaciji iz tačke 1. da deluje, promoviše i širi svoje programske ciljeve i ideje.
4. Državni i drugi organi i organizacije su dužni da u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja preduzmu mere u cilju sprovođenju ove odluke.

Obrazloženje

Republičko javno tužilaštvo podnelo je Ustavnom sudu predlog za zabranu rada "tajne političke stranke (političke organizacije) "Nacionalni stroj" zbog, kako se navodi, delovanja koje je usmereno na izazivanje rasne i nacionalne mržnje. Predlagač smatra da se iz Statuta, Programa i Proglasa "Nacionalnog stroja" jasno utvrđuje da je ova organizacija nastala sa ciljem razaranja Ustavom predviđenih sloboda i prava građana Srbije, načela građanske demokratije, ljudskih i manjinskih prava, sloboda i pripadnosti evropskim principima i vrednostima, suprotno zabrani diskriminacije utvrđenoj članom 21. Ustava i slobodi udruživanja zajemčenoj članom 55. Ustava. Takođe, predlagač ističe da se osnovanost predloga za zabranu rada ove političke organizacije potvrđuje i krivičnim postupkom koji se vodi pred Okružnim sudom u Novom Sadu u predmetu K. br. 1/06 u kome je doneta prvostepena nepravosnažna presuda, a tokom koga su se okrivljeni deklarirali kao aktivisti "Nacionalnog stroja", kao i izveštajem Ministarstva unutrašnjih poslova.

Kao razlog za zabranu, predlagač navodi da je vršeci funkciju krivičnog progona učinilaca krivičnih dela, posebno kada je reč o krivičnim delima protiv ustavnog uređenja i bezbednosti SRJ, počev od 2005. godine uočio kao izvršioce krivičnog dela izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje, razdora i netrpeljivosti iz člana 134. Krivičnog zakonika SRJ pripadnike političke organizacije "Nacionalni stroj", da delatnost ove organizacije traje i danas, pa je očigledno da dosadašnje mere nisu dale rezultate, te da su, imajući u vidu odredbe Statuta, Programa i Proglasa za političko delovanje ove organizacije, ispunjeni uslovi za zabranu njenog delovanja, s obzirom na to da je Statutom političke organizacije "Nacionalni stroj" predviđeno da je to politička organizacija propagandno-edukativnog karaktera čiji se pogled zasniva na ideji nacionalne slobode, socijalne pravde i rasnog identiteta čiji je cilj očuvanje i preporod zdravih vrednosti srpske nacije kao sastavnog dela bele rase i duhovni, umni i telesni napredak svakog pojedinca unutar naše nacije i da je "Nacionalni stroj" savez rasno svesnih nacionalista na jednom putu sa istim ciljem. Dalje se navodi da je Statutom ove organizacije predviđeno da aktivista "Nacionalnog stroja" može biti isključivo pripadnik bele arijevske rase, koji mora biti svestan u svakom momentu da je predstavnik napred opisane ideje i da u skladu sa njom živi i širi je na sve raspoložive načine. Ukazuje se

da osnovni smisao njihove ideologije naročito potvrđuje Program organizacije, u kome se zahteva ujedinjenje svih srpskih zemalja u jedinstvenu srpsku nacionalnu državu koja osigurava postojanje i preporod srpske nacije u veličini slovenskog arijevskeg nasleđa, pretežno dinarskog podrasnog tipa i u kome se ističe verovanje u biološku nejednakost kako među pojedincima, tako i među rasama, navođenjem da su fizičke, mentalne i moralne rasne karakteristike nasledne i nepromenjive, a da će se članovi ove organizacije zalagati za sprovođenje eugenskog programa kao napretka ljudske vrste i da će zabraniti svaki oblik rasnog mešanja. Predlagač takođe navodi da Proglas za političko delovanje “Nacionalnog stroja” ukazuje da se radi o tajnoj organizaciji, jer se aktivistima nalaže da svaku priču vezanu za svoje aktivnosti ne pričaju preko telefona, da ne zaborave da, ako poseduju računar, hard disk ostavlja neizbrisive tragove, da kompromitujuće stvari ne drže u kući, da planove i aktivnosti organizacije ne treba da zna niko osim samih učesnika. U prilog tajnosti ove organizacije, po navodima predlagača, govore i odredbe Statuta po kojima “Nacionalni stroj” nema vođu ni vođstvo, nema svoje zvanične prostorije ili poštansku adresu i nema zvanično članstvo, već se kontakti uspostavljaju lično – po preporuci ili e-mail-om.

Uz predlog su dostavljeni izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova – Direkcije policije – Policijske uprave za grad Beograd od 14. oktobra 2008. godine, izreka i deo obrazloženja presude Okružnog suda u Novom Sadu K.1/06 od 10. novembra 2006. godine, Statut i Program organizacije čija se zabrana predlaže.

II

Uvidom u dostavljenu dokumentaciju Ustavni sud je utvrdio sledeće:

a) Prema tekstu Statuta, “Nacionalni stroj” je:

– politička organizacija propagandno-edukativnog karaktera (član 1.) i savez rasno svesnih nacionalista (član 5.);

– nema vođu ni vođstvo i svaki vid aktivnosti se vrši putem sopstvene volje na ličnu odgovornost, u skladu sa programom i statutom, kao i principima za koje se zalažu (član 6.);

– zvanično obeležje je krst sa četiri ocila u okviru naziva “Nacionalni stroj” (član 8.);

– nema svoje zvanične prostorije ili poštansku adresu, kontakti se uspostavljaju lično – po preporuci ili e-mail-om (član 10.), svako objavljivanje uočljivih slika ili imena aktivista je strogo zabranjeno (član 11.), nema zvanično članstvo, jer “veruju u soj, a ne u broj, u aktiviste, a ne u članove”, s tim što aktivista može biti onaj ko na bilo koji način doprinosi ostvarenju cilja programa, poštuje statut i pridržava se postojećih principa (član 12.).

Kao cilj “Nacionalnog stroja”, članom 2. Statuta utvrđeno je: “očuvanje i preporod zdravih vrednosti srpske nacije kao sastavnog dela bele rase i duhovni, umni i telesni napredak svakog pojedinca unutar naše nacije”, a za ostvarenje ovog cilja se, prema članu 3. Statuta, koriste “isključivo sredstva političkog delovanja ... i ne poziva (se) na izazivanje bilo kog nasilja verske i nacionalne mržnje, već na istinu i pravo na slobodu govora i mišljenja svih Srba u Srbiji”. Članom 7. Statuta je predviđeno čemu Nacionalni stroj teži, čl. 13, 14. i 16. Statuta ko može biti aktivista, dok čl. 17. i 18. ovog akta sadrže odredbe o tome šta se očekuje od pripadnika organizacije, pri čemu se u pogledu toga ko može biti aktivista, potencira da aktivista Nacionalnog stroja može biti “isključivo pripadnik bele arijevske rase”.

b) Programom ove organizacije se u 28 tačaka navodi šta pripadnici “Nacionalnog stroja” zahtevaju, za šta se zalažu i bore, u šta veruju, šta žele i traže i šta će obezbediti. Tako je u Programu, pored ostalog, navedeno: “zahtevamo ujedinjenje svih srpskih zemalja u jedinstvenu srpsku nacionalnu državu koja osigurava postojanje i preporod srpske nacije u veličini slovenskog arijevskog nasleđa, pretežno dinarskog podrasnog tipa”; “zalagaćemo se za unitarnu srpsku nacionalnu državu u kojoj će osnovna načela biti nacionalna sloboda, socijalna pravda i rasno biološka zaštita naroda”; “puno građansko pravo, kao svest nacionalne odgovornosti, mogu imati samo lojalni državljani naše zemlje koji su pripadnici bele arijevske rase, dok bi državljani a ne bele rase i rasno mešani imali određeni status i ograničena prava, oslobođeni građanskih dužnosti”; “visoki predstavnici naroda na odgovornim položajima od nacionalnog značaja, moraju biti srpskog porekla”; “verujemo u biološku nejednakost kako među pojedincima, tako i među rasama”; “fizičke, mentalne i moralne rasne karakteristike su nasledne i nepromenljive”;

“verujemo u geografsku segregaciju”; “zalagaćemo se za sprovođenje eugen-skog programa kao napretka ljudske vrste i zabraniti svaki oblik rasnog meša-nja, očuvanje sopstvene rase i nasleđe ne znači porobljavanje ili uništavanje drugih već prirodno pravo na sopstveni rasni identitet”; “želimo saradnju sa svim rasnim nacionalistima u Evropi i svetu koji žele revolucionarne pro-mene zasnovane na ljubavi prema arijejskim vrednostima i koji veruju u opšti zajednički cilj nacionalne slobode, socijalne pravde i rasnog identiteta, Srbija Srbima, Evropa Evropljanima! “.

v) Presudom Okružnog suda u Novom Sadu K.1/06 od 10. novembra 2006. godine, 17 punoletnih i jedno maloletno lice oглаšeni su krivim, zbog toga što su “9. januara 2005. godine u Novom Sadu oko 19,50 časova ... u prostorijama Filozofskog fakulteta ... a nakon što su prethodno ... dobili uput-stva od okr. Davidović Gorana kao organizatora grupe većine jednoobrazno obučениh u crno i vrlo kratko ošišanih, ušli na Filozofski fakultet ... i u toku održavanja javnog skupa – tribine pod nazivom *Fašistička pretnja* ... posve-ćene obeležavanju dana borbe protiv fašizma ... ugrožavali sigurnost prisut-nih, a okr. Davidović Goran i okr. S. M. su svojim ponašanjem mogli izazvati nacionalnu netrpeljivost među narodima i nacionalnim manjinama koji žive na teritoriji tadašnje SCG i to tako što je sam način dolaska i pojavljivanja okrivljenih na Tribini izazvao kod prisutnih osećaj ugroženosti i straha, nakon čega su organizovano ... prekinuli rad Tribine time što je okr. Davidović Goran jednom od organizatora ... udario šamar pred svim prisutnima, te su okriv-ljeni vređali prisutne posetioce Tribine ... i u publiku bacali letke neregistro-vane organizacije čiji su aktivisti, sa naslovom *O takozvanim Antifašistima... komunističkim pacovima*, čiji sadržaj predstavlja suštinu odnosa okrivljenih kao aktivista organizacije *Nacionalni stroj* prema antifašizmu, a kojim let-kom je u potpisu, rečima *Srbija Srbima, Evropa Evropljanima, Živela pobeda! NACIONALNI STROJ* mogla biti izazvana elementarna nesigurnost svih onih koji se ne slažu sa njihovim stavovima iznetim u letku i mogla biti izazvana nacionalna netrpeljivost prema svim narodima i nacionalnim manjinama koji žive u Srbiji a nisu Srbi”. Sud je utvrdio da su prethodno opisanim radnjama okrivljeni Goran Davidović i S. M. izvršili krivično delo izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti iz člana 317. stav 2. u vezi stava 1. Kri-ivičnog zakonika, a da su ostali okrivljeni koji su poimenično navedeni u izreci presude izvršili krivično delo ugrožavanja sigurnosti iz člana 138. stav 2. u vezi stava 1. Krivičnog zakonika.

g) Iz izveštaja Ministarstva unutrašnjih poslova – Direkcije policije – Policijske uprave za grad Beograd od 14. oktobra 2008. godine se utvrđuje da je ovaj izveštaj sačinjen povodom zahteva Prvog opštinskog javnog tužilaštva u Beogradu za prikupljanje potrebnih obaveštenja o identitetu organizatora nacističkog skupa koji je održan 11. oktobra 2008. godine, na platou ispred Filozofskog fakulteta u Beogradu. Izveštaj sadrži hronološke podatke o tome kako je skup prijavljen, ko se protivio skupu i lične podatke osoba koje su zadržane ili legitimisane tom prilikom. U izveštaju se takođe navodi da su policijski službenici pratili aktivnosti neformalnih društvenih grupa koje zagovaraju nacističke i rasističke ideje, između ostalih i “Nacionalni stroj”, da je pored ostalog, 9. oktobra 2008. godine rešenjem zabranjeno održavanje javnog skupa “Marš za jedinstvo Srbije”, koje je uručeno sazivaču Z. S, a koji je tom prilikom izjavio da je prijavu podneo u ime organizacije “Nacionalni stroj”, “za šta ga je lično zamolio N. V. pripadnik te organizacije koji je učestvovao u prethodnom *Srpskom maršu* u Novom Sadu zajedno sa Goranom Davidovićem”, kojom prilikom su obojica lišeni slobode.

Ustavni sud je utvrdio da su se dostavljeni Program i Statut “Nacionalnog stroja”, koji nisu bili potpisani i nisu sadržali datum donošenja, niti podatak o tome na koji način su pribavljeni, nalazili na internetu, i to na veb-adresi: <http://www.stormfront.org/forum/showthread.php?t=245784>. Pretražujući navedenu Internet stranicu, Ustavni sud je utvrdio da se na njoj nalazi i tzv. Proglas za političko delovanje “Nacionalnog stroja”, koji nije dostavljen uz predlog Republičkog javnog tužilaštva, niti naknadno.

III

U cilju utvrđivanja da li postoje pretpostavke za vođenje postupka povodom podnetog predloga Republičkog javnog tužilaštva, Ustavni sud je:

a) Dopisom od 20. oktobra 2008. godine od Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu i Ministarstva unutrašnjih poslova zatražio da izveste Sud o tome da li je u registre političkih organizacija, udruženja građana i društvenih organizacija, koji se pri tim ministarstvima vode, upisana politička organizacija, udruženje građana ili društvena organizacija pod nazivom “Nacionalni stroj”.

Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu je u dopisu broj 130-024-00-01744/2008-07 od 24. oktobra 2008. godine navelo:

– da je uvidom u Registar političkih organizacija, koji Ministarstvo vodi shodno članu 9. Zakona o političkim organizacijama (“Službeni glasnik SRS”, broj 37/90 i “Službeni glasnik RS”, br. 30/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05) i članu 12. Zakona o ministarstvima (“Službeni glasnik RS”, broj 65/08), utvrđeno da u ovaj registar nije upisana politička organizacija pod nazivom “Nacionalni stroj”, kao i

– da je uvidom u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija, koji se vodi saglasno članu 11. Zakona o udruživanju građana u udruženja, društvene organizacije i političke organizacije koji se osnivaju za teritoriju Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (“Službeni list SFRJ”, broj 42/90 i “Službeni list SRJ”, br. 16/93, 31/93, 41/93, 50/93, 24/94, 28/96 i 73/2000) i članu 12. Zakona o ministarstvima, utvrđeno da u ovaj registar nije upisana politička organizacija, niti udruženje građana, odnosno društvena organizacija pod nazivom “Nacionalni stroj”.

Ministarstvo unutrašnjih poslova je, dopisom 03/10 broj 212-20/08-R od 28. novembra 2008. godine, obavestilo Sud da je proverom preko svih policijskih uprava tog ministarstva na teritoriji Republike Srbije utvrđeno da u Registar udruženja građana, odnosno društvenih organizacija, koji se takođe vodio u područnim organima ovog ministarstva, nije upisana “politička organizacija *Nacionalni stroj*”.

b) Od predlagača zatražio da predlog dopuni navođenjem razloga i dokaza zbog kojih se traži zabrana “tajne” političke stranke (političke organizacije) “Nacionalni stroj”.

Predlagač je dopisom od 9. oktobra 2009. godine obavestio Ustavni sud da su u predlogu A broj 292/08 od 14. oktobra 2008. godine, u delu razloga, opisani priroda i karakter organizacije “Nacionalni stroj” koji proističu iz njihovog statuta, odnosno programa, a koji su u svojoj suštini rasiistički i nacionalistički, s obzirom na to da zagovaraju prevlast bele arijevske rase, povlašćeni položaj srpske nacije, a što je sve usmereno na kršenje Ustavom utvrđenih sloboda i prava građana Srbije, načela građanske demokratije, ljudskih i manjinskih prava, sloboda i pripadnosti evropskim principima i vrednostima, koji su garantovani čl. 21. i 55. Ustava Republike Srbije, što

potvrđuje i delovanje pripadnika ove organizacije u pojedinim istupima kada je došlo do narušavanja javnog reda i mira, kao i činjenja krivičnih dela i prekršaja, a na šta nedvosmisleno ukazuje i presuda Okružnog suda u Novom Sadu K. broj 1/06 od 10. novembra 2006. godine kojom su okrivljeni Goran Davidović i druga lica osuđeni na zatvorske kazne zbog učinjenog krivičnog dela izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti, odnosno ugrožavanja sigurnosti.

v) Zatražio od predlagača da dostavi video zapise o delovanju “Nacionalnog stroja” i druge raspoložive dokaze na kojima se predlog zasniva.

Predlagač je dopisom od 1. decembra 2009. godine dostavio DVD koji sadrži tri video-tonska zapisa, i to: “Izvođenje iz tunela” (u trajanju od 50 sekundi, sa datumom 11. oktobar 2008. godine), “Napad na policijske službenike” (u trajanju od 26 sekundi, sa datumom 11. oktobar 2008. godine) i “Protest protiv antifašističkog skupa” (u trajanju od 18 minuta i 36 sekundi, sa datumom 11. oktobar 2008. godine).

Ustavni sud je konstatovao da se video-tonski zapisi odnose na pojedina lica koja ne nose bilo kakve oznake grupe ili organizacije i koja se ne izjašnjavaju o tome da li su pripadnici neke grupe ili organizacije, već isključivo daju lične podatke o sebi i pokazuju tetovaže na svom telu.

g) U cilju svestranog razmatranja pojedinih ustavnopravnih pitanja koja su od značaja za postupanje po podnetom predlogu, Ustavni sud je održao dve pripreme sednice, i to 9. decembra 2008. godine i 20. januara 2010. godine.

d) U toku postupanja po podnetom predlogu, 2. juna 2009. godine u Beogradu je, u organizaciji Ustavnog suda, održana međunarodna konferencija pod nazivom “Ustavno ograničenje slobode udruživanja”, na kojoj je razmatrana uporedna sudska praksa i primena međunarodnih standarda u oblasti ostvarivanja slobode udruživanja.

đ) Dopisom od 9. marta 2010. godine Ustavni sud je od Agencije za privredne registre, u čijoj nadležnosti je, saglasno važećem Zakonu o udruženjima, vođenje Registra udruženja zatražio izveštaj o tome da li je u Registar upisano udruženje pod nazivom “Nacionalni stroj”.

Agencija za privredne registre je 16. marta 2010. godine obavestila Ustavni sud da je uvidom u bazu podataka utvrđeno da nije registrovano nijedno udruženje sa nazivom “Nacionalni stroj”, niti je podneta prijava za upis u Registar udruženja pod tim nazivom.

e) Od Višeg suda u Novom Sadu 5. marta 2010. godine zatraženo je dostavljanje presude Vrhovnog suda Srbije Kž 1.617/07 od 6. juna 2008. godine, kojom je pravnosnažno okončan krivični postupak na koji se u svom predlogu pozvao Republički javni tužilac.

Uvidom u dostavljenu presudu, Ustavni sud je utvrdio da je njome delimično preinačena prvostepena presuda Okružnog suda u Novom Sadu K. 1/06 od 10. novembra 2006. godine, i to prvo u pogledu pravne kvalifikacije dela, tako što je Vrhovni sud Srbije ocenio da je u prvostepenom postupku utvrđeno postojanje prethodnog dogovora između optuženih da zajednički preduzmu protivpravne radnje koje su im optužnicom stavljene na teret, da su postupali po uputstvima optuženog Gorana Davidovića, da su zajednički ušli u salu sa tačno podeljenim ulogama, slično obučeni i ošišani, te je na osnovu toga našao da su optuženi Davidović i Miodrag Stefanović radnje krivičnog dela izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti iz člana 134. stav 2. u vezi stava 1. Krivičnog zakonika počinili u saizvršilaštvu, dok su ostalih trinaestoro optuženih radnje krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti iz člana 138. stav 2. u vezi stava 1. Krivičnog zakonika takođe počinili u saizvršilaštvu, jer je, po oceni drugostepenog suda, “do očiglednosti jasno da su se optuženi saglasili sa izvršenjem dela i isto hteli kao zajedničko i da je svako od njih utvrđenim radnjama doprineo u izvršenju istog, čime su ostvarili sva bitna obeležja saizvršilaštva”. Polazeći od izmenjene pravne kvalifikacije krivičnih dela, Vrhovni sud Srbije je navedenom presudom preinačio i odluke o kazni, odnosno izrečenoj uslovnoj osudi.

ž) Ustavni sud je, takođe, izvršio uvid i u tzv. Proglas za političko delovanje “Nacionalnog stroja”, koji se nalazio na prethodno navedenoj internet stranici, a koji nije dostavljen uz predlog Republičkog javnog tužilaštava, a iz koga je utvrdio sledeće:

Proglasom “Nacionalni stroj” “poziva sve časne rasne nacionaliste koji veruju u naš cilj i poštuju naše principe da osnuju svoju grupu-ćeliju (do pet ljudi sa koordinatorom) organizovanu po konceptu *otpora bez vođe* i osmišljeno politički deluju u skladu sa Programom i Statutom, a da svojim političkim aktivizmom budu primer drugima”.

Ovim aktom se u 75 tačaka daju “ideje za aktiviste *Nacionalnog stroja*”, a koje se odnose na: organizaciju i finansiranje, delovanje, propagandu i smerice za življenje života u skladu sa *idealima*”.

U vezi organizacije i finansiranja “Nacionalnog stroja”, pripadnicima, odnosno aktivistima se preporučuje da “od dvoje do četvero proverenih i odanih saboraca oforme političku ćeliju za političko delovanje”, da ustanove “koordinatora ćelije”, da odrede članarinu i održavaju sastanke po dogovoru, da odrede “odgovornog čoveka za kasu” i da osmisle razne načine za samo-finansiranje.

U vezi načina delovanja pripadnicima se preporučuje da “svaku priču vezanu za aktivnosti ne pričaju preko telefona”, da ako poseduju računar “ne zaborave da hard disk ostavlja neizbrisive tragove, tako da kompromitujuće stvari ne drže kući”, da za planove i aktivnosti ne treba niko da zna osim samih učesnika.

Proglas sadrži posebne preporuke vezane za propagandu, odnosno način širenja ideja “Nacionalnog stroja”, te se tako pripadnicima posebno preporučuje da: šire materijal “svuda i na svakom mestu (od knjiga u biblioteci do poštanskih sandučića)”, da “ispisuju na svakom prikladnom mestu parole i naš nacionalni simbol”, da prave magazine, brošure, knjige, nalepnice, značke, majice, CD-ove koji promovišu “našu ideju”, da “osmišljeno nađu saradnike za širu distribuciju”, da razgovaraju sa ljudima o lokalnim političkim temama i društveno političkoj situaciji u zemlji i svetu, da pišu ili posećuju “naše zatvorenike” i pružaju im podršku, da se “potrude da obrazuju i usmere simpatizere”, da distribuiraju “White Power” muziku srpskoj omladini, da idu na internet i šire “našu ideju” na svim patriotksim forumima, da kreativno šire kampanju protiv svetskog cionizma i rasnog mešanja a u korist očuvanja “našeg identiteta”, da “smisle propagandno nove načine da ljudima stave do znanja ono što žele”, da “bojkotuju ciganske, kineske i šiptarske prodavnice i radnje, kao i sve one koji posluju sa njima”, da upozoravaju ostale “saborce na stavove gubitnika i njihovo pogrešno delovanje”, da “razgovaraju sa srpskim nacionalistima i probude im rasnu svest”, da šalju besplatno materijal novim simpatizerima, da idu na sportske manifestacije i tamo dele materijal, da ideološki obrazuju “one koji hoće da slušaju”, da idu u škole i na fakultete i distribuiraju materijal, da naprave nalepnice sa porukama i da ih lepe na svakom pogodnom mestu, da “čine sve da zadobiju što više simpatizera”.

Proglas sadrži i tzv. smernice za “življenje života u skladu sa *idealima*”, kojima se pripadnicima “Nacionalnog stroja” preporučuje, između ostalog, da “nauče da koriste i održavaju svo oružje koje im je na raspolaganju”, da sakupljaju činjenice, informacije i podatke neophodne za “stvar”, da budu u

formi i “uvek spremni za ulični sukob sa neprijateljem”, da formiraju “ekipu za treniranje”, da posećuju skupove “neprijatelja” i snimaju šta se radi, da održavaju stalne, dobre odnose sa saborcima u inostranstvu, da ne rasipaju novac, već da ga upotrebe za “stvar”, da “ukoliko su napadnuti na sred ulice, da se bore do poslednje kapi krvi, kako bi neprijatelj znao da sa njima ne sme imati posla”, da uvek deluju revolucionarno i da ne mešaju ideologiju reakcionara sa “idejom”, da se bore za “Nacionalni stroj” “svim potrebnim sredstvima”, da pomažu “svojim saborcima” oko zapošljavanja, da što češće organizuju susrete sa saborcima iz drugih gradova, da se trude da budu fizički spremni i da se bave rekreativno trčanjem i dizanjem tegova, da ne učestvuju u borbi pozicije i opozicije, već da promovišu “revolucionarni put”, da obavezno idu na služenje vojnog roka, po mogućnosti u specijalnim jedinicama.

Proglas se završava rečima: “*Nacionalni stroj* je ideja o nepokornosti Srba”.

Naknadnom proverom izvršenom 2. novembra 2010. godine, Ustavni sud je utvrdio da se na ovoj internet stranici nalazi Forum “*Nacionalnog stroja*” iz 2005. godine, a da više nema na vidnom mestu istaknutog Programa, Statuta, niti Proglasa. Isto stanje je bilo i 7. marta 2011. godine. U tom periodu na ovom veb-sajtu se nalazila informacija o pripremi novog sajta, bez navođenja ko ga uređuje i vremena kad će biti pokrenut.

Međutim, 30. marta 2011. godine na novoj internet stranici *www.nacionalnistroj.com* su se, u istovetnom tekstu, ponovo nalazili Statut, Program i Proglas “*Nacionalnog stroja*”. Na istom veb-sajtu su se nalazile i fotografije (postrojenih uniformisanih lica slikanih s leđa i “obezličenih” uniformisanih lica), propagandni materijal, fotografije grafita, letaka i plakata, amblemi, dva “saopštenja” – “Saopštenje povodom rasističkog ciganskog divljanja u Pančevu 11. juna 2010. godine” i “Saopštenje povodom usvajanja sramne deklaracije o Srebrenici 31. marta 2010. godine”, kao i tzv. “Aktivistički saveti”.

“Aktivistički saveti” su označeni kao “mala pomoć svim novim saborcima i braći koja su manje upućena u delovanje *Nacionalnog stroja*”, a navodi se da su namenjeni “kako za vukove samotnjake, tako i za one koji su u sastavu neke ćelije”. U njima se, pored ostalog, savetuje: “ne pričajte nikom o vašim aktivnostima i o ćeliji uopšte”, “kada edukujete ljude prvo dobro vidite da li bi neko od njih mogao da bude umešan sa neprijateljskim organizacijama ili sa policijom”, “dobro se zapitajte da li bi vas sutra ocinkarili u policiji”, “nemojte misliti da ako su vas juče tukli a niste im uzvratili, da danas možete

biti aktivista *Nacionalnog stroja* i da će vas naš pokret čuvati od drugih, pravi aktivisti se sami čuvaju, čuvaju svoju čast i ugled, nijedna vas grupa neće učiniti jakim ako sami niste jaki”. Ovaj akt se završava rečima: “Nadamo se da su naši saveti svima dobrodošli, obavezno pročitajte i ciljeve i principe našeg pokreta i spremite se za aktivizam! Budite aktivni!”

IV

Ustavom Republike Srbije je utvrđeno:

– da je Republika Srbija država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi, načelima građanske demokratije, ljudskim i manjinskim pravima i slobodama i pripadnosti evropskim principima i vrednostima (član 1.);

– da se jemči i priznaje uloga političkih stranaka u demokratskom oblikovanju političke volje građana, da je osnivanje političkih stranaka slobodno, kao i da je nedopušteno delovanje političkih stranaka koje je usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje (član 5. st. 1. do 3.);

– da je zabranjeno i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje rasne, nacionalne, verske ili druge neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti (član 49.);

– da se jemči sloboda političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja i pravo da se ostane izvan svakog udruženja, da se udruženja osnivaju bez prethodnog odobrenja, uz upis u registar koji vodi državni organ, u skladu sa zakonom, da su zabranjena tajna i paravojna udruženja, kao i da Ustavni sud može zabraniti samo ono udruženje čije je delovanje usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje (član 55.);

– da Ustavni sud odlučuje o zabrani rada političke stranke, sindikalne organizacije ili udruženja građana (član 167. stav 3.);

– da Ustavni sud svojom odlukom uređuje način njenog izvršenja, kada je to potrebno (član 171. stav 2.).

V

S obzirom na to da se predlogom traži zabrana rada “tajne političke stranke (političke organizacije) *Nacionalni stroj*”, a polazeći od prethodno utvrđenih činjenica i odredaba člana 55. Ustava koje se odnose na slobodu udruživanja, pred Ustavni sud su se, kao prethodna, postavila dva osnovna pitanja. Prvo, kakva je pravna priroda organizacije “Nacionalni stroj”, odnosno da li ona ima propisana obeležja političke stranke ili udruženja građana i, u zavisnosti od odgovora na prethodno pitanje, da li su ispunjeni uslovi za vođenje postupka za zabranu ove organizacije ili se radi o udruženju koje je zabranjeno po sili samog Ustava, na osnovu odredbe člana 55. stav 3. Ustava.

Naime, odredbe člana 55. Ustava jemče slobodu udruživanja na istovetan način bez obzira na ciljeve zarad čijeg ostvarivanja se određena lica udružuju (političko, sindikalno i svako drugo udruživanje, kako je to utvrđeno stavom 1. člana 55. Ustava), te je stoga i pojam udruženja iz člana 55. Ustava, po oceni Ustavnog suda, opšti pojam koji se jednako odnosi na sve oblike putem kojih se ostvaruje zajemčena sloboda, dakle i na političke stranke i na sindikate i na udruženja građana. Kako je, dalje, odredbom stava 2. člana 55. Ustava utvrđeno da se (sva) udruženja osnivaju bez prethodnog odobrenja, ali uz upis u registar koji vodi državni organ, i to u skladu sa zakonom, dakle na način propisan zakonom, to su za odgovor na pitanje kakva je pravna priroda organizacije čija se zabrana traži od značaja odredbe važećih zakona kojima je bliže definisan pojam političke stranke, odnosno udruženja građana i kojima je uređen način njihovog osnivanja.

Zakonom o političkim strankama (“Službeni glasnik RS”, broj 36/09) je propisano: da je politička stranka u smislu ovog zakona organizacija građana slobodno i dobrovoljno udruženih, osnovana radi ostvarivanja političkih ciljeva demokratskim oblikovanjem političke volje građana i učešća na izborima (član 2.); da politička stranka stiče status pravnog lica danom upisa u Registar političkih stranaka i da počinje sa radom danom upisa u Registar (član 5.); da politička stranka deluje u skladu sa Ustavom, zakonom, programom, statutom i drugim opštim aktima (član 7.); da se politička stranka

osniva na osnivačkoj skupštini donošenjem osnivačkog akta, programa, statuta i izborom lica ovlašćenog za zastupanje političke stranke (član 10.); da program političke stranke sadrži opis političkih načela, ciljeva i vrednosti za koje se politička stranka zalaže (član 13.); da je statut osnovni opšti akt političke stranke i da se statutom obavezno uređuje, između ostalog, naziv i sedište političke stranke, simboli vizuelnog identiteta, izgled i sadržina pečata političke stranke, uslovi i način učlanjivanja i prestanka članstva, prava, obaveze i odgovornosti članova, organizacija po teritorijalnom principu i unutrašnja organizacija, organi i njihova ovlašćenja, ostvarivanje javnosti rada, kao i način finansiranja političke stranke (član 14. st. 1. i 3.); da je politička stranka dužna da učini javno dostupnim putem interneta osnivački akt, lično ime zastupnika političke stranke, program, statut i druge opšte akte političke stranke, ako ih donosi (član 16.).

Zakonom o udruženjima ("Službeni glasnik RS", broj 51/09) je propisano: da je udruženje, u smislu ovog zakona, dobrovoljna i nevladina nedobitna organizacija zasnovana na slobodi udruživanja više fizičkih ili pravnih lica, osnovana radi ostvarivanja i unapređenja određenog zajedničkog ili opšteg cilja i interesa, koji nisu zabranjeni Ustavom ili zakonom (član 1.); da se na političke stranke, sindikate, udruženja organizovana radi obavljanja određenih delatnosti u cilju sticanja dobiti, sportske organizacije i udruženja, crkve i verske zajednice, spontana privremena povezivanja više lica i druga udruženja čiji je rad uređen posebnim zakonom, odredbe ovog zakona shodno primenjuju u pitanjima koja nisu uređena tim posebnim zakonom, kao i da su zabranjena tajna i paravojna udruženja (član 2. st. 2. i 4.); da se udruženje osniva i organizuje slobodno i da je samostalno u ostvarivanju svojih ciljeva, da ciljevi i delovanje udruženja ne mogu biti usmereni na nasilno rušenje ustavnog poretka i narušavanje teritorijalne celokupnosti Republike Srbije, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti zasnovane na rasnoj, nacionalnoj, verskoj ili drugoj pripadnosti ili opredeljenju, kao i polu, rodu, fizičkim, psihičkim ili drugim karakteristikama i sposobnostima (član 3. st. 1. i 2.); da udruženje stiče status pravnog lica danom upisa u registar (član 4. stav 2.); da se udruženje osniva usvajanjem osnivačkog akta i statuta i izborom lica ovlašćenog za zastupanje, na osnivačkoj skupštini udruženja (član 11. stav 1.); da je statut osnovni opšti akt udruženja i da se statutom, pored ostalog, obavezno uređuju naziv i sedište udruženja, oblast ostvarivanja ciljeva

i ciljevi radi kojih se udruženje osniva, unutrašnja organizacija udruženja, organi i njihova ovlašćenja, ostvarivanje javnosti rada, uslovi i način učlanjivanja, prava, obaveze i odgovornosti članova, kao i način sticanja sredstava za ostvarivanje ciljeva, organi, njihova ovlašćenja, sastav, način izbora i opoziva (član 12. st. 1. i 3.); da Registar udruženja vodi Agencija za privredne registre, kao povereni posao (član 26. stav 1.).

Ustavni sud ukazuje da iz navedenih odredaba Zakona o političkim strankama i Zakona o udruženjima proizlazi:

– da su i politička stranka i udruženje građana organizacije slobodno i dobrovoljno udruženih građana, a da suštinsku razliku među njima čine ciljevi zbog kojih se građani udružuju – politička stranka se osniva radi ostvarivanja političkih ciljeva demokratskim oblikovanjem političke volje građana i učešća na izborima, dok se udruženje građana osniva radi ostvarivanja i unapređenja određenog zajedničkog ili opšteg cilja i interesa;

– da ciljevi i delovanje, kako političke stranke, tako i udruženja građana moraju biti saglasni Ustavu, što znači da je nedopušteno, odnosno zabranjeno delovanje koje je usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje;

– da i politička stranka i udruženje građana pravni subjektivitet (status pravnog lica) stiču upisom u odgovarajući registar;

– da se i politička stranka i udruženje građana osnivaju na osnivačkoj skupštini donošenjem (usvajanjem) osnivačkog akta, statuta (kod političke stranke i programa) i izborom lica ovlašćenog za zastupaje;

– da je statut osnovni opšti akt i političke stranke i udruženja građana;

– da je, kako prema Zakonu o političkim strankama, tako i prema Zakonu o udruženjima, uređivanje pitanja koja se odnose na sedišta, članstvo (uslove i način sticanja svojstva člana, kao i njihovih prava, obaveza i odgovornosti), organe, unutrašnju organizaciju i način finansiranja, zakonski uslov da bi jedna organizacija imala svojstvo političke stranke, odnosno udruženja građana, jer se, saglasno navedenim zakonima, ova pitanja obavezno uređuju statutom;

– da i Zakon o političkim strankama i Zakon o udruženjima sadrže odredbe kojima se politička stranka, odnosno udruženje građana obavezuju da obezbede javnost svog rada.

Na osnovu činjenica koje su u postupku utvrđene, a koje se odnose na organizaciju “Nacionalni stroj”, čija je zabrana tražena podnetim predlogom, Ustavni sud konstatuje sledeće:

– da “Nacionalni stroj” nije upisan niti u Registar političkih stranaka, niti u Registar udruženja, koji se vode saglasno važećim propisima, a takođe nije bio upisan ni u odgovarajuće registre koji su se vodili u skladu sa zakonima koji su bili na snazi do stupanja na snagu sada važećeg Zakona o političkim strankama i Zakona o udruženjima;

– da nema podataka o tome da li je i kada održana osnivačka skupština ove organizacije;

– da “Nacionalni stroj” ima Statut, a pored toga i Program, Proglas za političko delovanje i tzv. Aktivističke savete, koji prema svojoj sadržini predstavljaju opšte akte kojima su jasno utvrđeni ciljevi ove organizacije i načini njihovog ostvarivanja;

– da organizacija ima naziv i članom 8. Statuta uređen simbol vizuelnog identiteta (krst sa četiri ocila u okviru naziva “Nacionalni stroj”), ali da, prema članu 10. Statuta, nema “zvanične prostorije ili poštansku adresu”, već se kontakti uspostavljaju “lično – po preporuci ili e-mail-om”;

– da, prema članu 12. Statuta, “Nacionalni stroj” “nema zvanično članstvo”, ali je iz drugih odredaba Statuta, kao i iz odredaba Programa, Proglasa i “Aktivističkih saveta”, nesporno da ovu organizaciju čine lica koja su joj pristupila radi zajedničkog delovanja na ostvarivanju proklamovanih ciljeva, a koji se u navedenim aktima označavaju pojmovima “aktivisti”, “pripadnici” ili “saborci” i da su navedenim aktima jasno i detaljno uređena njihova prava, obaveze i odgovornosti, kao i način i uslovi pod kojima neko može pristupiti “Nacionalnom stroju” (aktivista “Nacionalnog stroja”, prema odredbama Statuta, može biti “isključivo pripadnik bele arijevske rase”);

– da prema članu 6. Statuta, organizacija “nema vođu, ni vođstvo” i da prikupljeni podaci nesporno upućuju da u formalnopravnom smislu ne

postoji lice ovlašćeno za zastupanje organizacije, niti se iz Statuta ili drugih opštih akata može utvrditi da postoje zvanični organi sa ovlašćenjima koja su tim aktima predviđena, ali se iz pravnosnažne presude Vrhovnog suda Srbije Kž1. 617/07 od 6. juna 2008. godine, kao i dostavljenog izveštaja Ministarstva unutrašnjih poslova, takođe nesporno, utvrđuje da faktički postoje lica koja, za razliku od “običnih aktivista”, organizuju, osmišljavaju i usmeravaju konkretne aktivnosti organizacije;

– da iako Statutom formalno nisu uređeni unutrašnja organizacija i način finansiranja organizacije, ova pitanja zapravo uređuje tzv. Proglas za političko delovanje, koji se odnosi na “organizaciju i finansiranje”, a iz koga proizlazi da “Nacionalni stroj” deluje preko “grupa-ćelija”, koje čine “do 5 ljudi sa koordinatorom” (“preporučuje se” da dvoje do četvoro “proverenih i odanih saboraca” oforme “političku ćeliju za političko delovanje”, da ustanove “koordinatora ćelije” i da održavaju sastanke po dogovoru) i da se finansira iz članarine i drugih dogovorenih načina “samofinansiranja” (“saborcima” se “preporučuje” da u okviru ćelija odrede članarinu, da odrede “odgovornog čoveka za kasu” i da “osmisle razne načine samofinansiranja”);

– da su, nasuprot zakonskim obavezama da se podaci koji se odnose na političku stranku, odnosno udruženje građana učine dostupnim javnosti, pravila ustanovljena svim aktima “Nacionalnog stroja” usmerena na to da se od javnosti sakrije svaki podatak koji bi mogao da dovede do identifikacije lica koja su osnivači organizacije, koja rukovode njenim radom i koja su njeni članovi, kao i do identifikacije gde je sedište organizacije, odnosno iz kog mesta, ko i na koji način organizuje njeno delovanje.

Konačno, Ustavni sud je utvrdio da iz Statuta i svih ostalih dokumenata i akata “Nacionalnog stroja” proizlazi da se radi o organizaciji čiji su ciljevi Ustavom i zakonom nedopušteni, odnosno zabranjeni. Naime, prema članu 5. Statuta “Nacionalni stroj” je “savez rasno svesnih nacionalista”, a svi programski ciljevi zbog kojih je organizacija osnovana i za čije ostvarivanje se zalaže, zasnovani su, kako se u Programu izričito navodi, na nadmoćnosti “bele arijevske rase” i zalaganju za “ujedinjenje svih srpskih zemalja u jedinstvenu (unitarnu) srpsku nacionalnu državu koja osigurava postojanje i preporod srpske nacije u veličini slovenskog arijevskeg nasleđa, pretežno dinarskog podrasnog tipa”, u kojoj će jedno od osnovnih načela biti i “rasno biološka

zaštita naroda”, a u kojoj “puno građansko pravo ... mogu imati samo lojalni pripadnici naše zemlje koji su pripadnici bele arijevske rase, dok bi državljani koji su ne bele rase i rasno mešani imali određeni status i ograničena prava”. Svi ostali ciljevi, preporuke i ideje, sadržani u ovom i ostalim aktima “Nacionalnog stroja” predstavljaju razradu ovog osnovnog cilja i konkretizaciju metoda kojima treba doći do njegovog ostvarenja, a kroz delovanje i ponašanje pripadnika te organizacije. Takođe, Ustavni sud je na osnovu pravno-snažne krivične presude Vrhovnog suda Srbije, kao i sadržine “saopštenja” koja su se nalazila na internet stranici ove organizacije utvrdio da “Nacionalni stroj” ne samo da je osnovan radi ostvarivanja Ustavom zabranjenih ciljeva, već i konkretno deluje na njihovom ostvarivanju.

Po oceni Ustavnog suda, prethodno utvrđene činjenice upućuju na zaključak da “Nacionalni stroj” predstavlja oblik organizovanog, koordiniranog, trajnog i zajedničkog delovanja određene grupe lica radi ostvarivanja unapred definisanih ciljeva i opredeljenja, u skladu sa jasno “propisanim” načinom delovanja, funkcionisanja i finansiranja, kao i sa precizno utvrđenim pravima, obavezama i odgovornostima njegovih pripadnika. U tom smislu, “Nacionalni stroj” suštinski ispunjava uslove prema kojima se, saglasno Zakonu o političkim strankama i Zakonu o udruženjima, politička stranka i udruženje građana razlikuju od neformalnih grupa više lica “a kakve su, primera radi, bile ekstremne navijačke grupe i podgrupe”, za čiju zabranu je Ustavni sud u predmetu VIIIU – 279/2009 Zaključkom od 17. marta 2011. godine (“Službeni glasnik RS”, broj 26/11) utvrdio da nije nadležan za postupanje. Pri tome, Ustavni sud nalazi da se “Nacionalni stroj”, iako se, prema odredbi člana 5. Statuta ove organizacije, radi o “političkoj organizaciji propagandno-edukativnog karaktera”, ne može smatrati političkom strankom, jer ni iz jednog akta ove organizacije ne proizlazi da je osnovana radi učešća na izborima, što je, saglasno odredbi člana 2. Zakona o političkim strankama, bitno obeležje političke stranke, a što sledi i iz tumačenja odredbe člana 5. stav 1. Ustava. Sa druge strane, utvrđene činjenice (to što “Nacionalni stroj” nije upisan u Registar udruženja, to što nema podataka o tome da li je i kada održana osnivačka skupština, što nema podataka o osnivačima, što se ne zna sedište organizacije, što nema lice ovlašćenog za zastupanje, što nema ili se ne može utvrditi da ima organe) ukazuju da “Nacionalni stroj” ne ispunjava Zakonom propisane uslove koji ga u formalnom smislu čine udruženjem građana. Međutim, Ustavni sud je ocenio da su navedeni formalni nedostaci posledica

svesne namere osnivača ove organizacije, a koja je neskriveno definisana i njenim aktima (član 10. Statuta prema kome se kontakti uspostavljaju lično – po preporuci ili e-mail-om; član 11. Statuta prema kome je “strogo zabranjeno objavljivanje uočljivih slika ili imena aktivista; “ideje” sadržane u Proglasu za političko delovanje koje se odnose na način delovanja “aktivista”, a kojima im se preporučuje da “svaku priču vezanu za aktivnosti ne pričaju preko telefona”, da ako poseduju računar “ne zaborave da hard disk ostavlja neizbrisive tragove, tako da kompromitujuće stvari ne drže kući”, da za planove i aktivnosti ne treba niko da zna osim samih učesnika; “preporuke” sadržane u tzv. “Aktivističkim savetima”) da pripadnici ove organizacije i način njihovog međusobnog delovanja ostanu van domašaja javnosti, odnosno da deluju po principu tajne organizacije. Ovo upravo iz razloga što je njihovo delovanje usmereno na ostvarivanje zabranjenih ciljeva, te se time nadležnim državnim organima onemogućava ili otežava da prema samoj organizaciji, njenim osnivačima i pripadnicima preduzmu Ustavom i zakonima propisane mere i sankcije.

Polazeći od izloženog, Ustavni sud je zaključio da, u konkretnom slučaju, navedeni formalni nedostaci ne mogu da budu od presudnog značaja za ocenu Ustavnog suda da “Nacionalni stroj” ima karakter udruženja, ali da upravo ti nedostaci, kao i razlozi njihovog postojanja ukazuju da se, po oceni Ustavnog suda, radi o tajnom udruženju.

Kako je odredbom člana 55. stav 3. Ustava utvrđeno da su zabranjena tajna i paravojna udruženja, a što je propisano i odredbom člana 2. stav 4. Zakona o udruženjima, to je Ustavni sud utvrdio da nema ustavnog osnova da se po podnetom predlogu Republičkog javnog tužioca sprovede Zakonom o Ustavnom sudu (“Službeni glasnik RS”, broj 109/07) propisani postupak za zabranu rada političke stranke, sindikalne organizacije, udruženja građana ili verske zajednice, a koji, pored ostalog, podrazumeva da se u ovom postupku održava javna rasprava (član 37. stav 1. Zakona), da su učesnici u ovom postupku, odnosno u javnoj raspravi, politička stranka, sindikalna organizacija ili udruženje građana čija se zabrana traži i organ koji je podneo predlog za zabranu (član 29. tačka 8) Zakona) i da je dejstvo odluke Ustavnog suda kojom se zabranjuje rad političke stranke, sindikalne organizacije, udruženja građana ili verske zajednice, njeno brisanje iz odgovarajućeg registra danom dostavljanja odluke Ustavnog suda nadležnom organu (član 81. Zakona). Naime, pošto su tajna udruženja zabranjena po sili Ustava, to odluka

Ustavnog suda u konkretnom slučaju predstavlja samo utvrđenje da je “Nacionalni stroj”, organizacija čija je zabrana tražena podnetim predlogom, tajno udruženje, čije je delovanje zabranjeno saglasno Ustavu. S obzirom na navedeno, Ustavni sud je odlučio kao u tački 1. izreke.

VI

Odredbom člana 81. Zakona o Ustavnom sudu je, kao što je rečeno, propisano dejstvo odluke kojom Ustavni sud zabranjuje rad političke stranke, sindikalne organizacije, udruženja građana ili verske zajednice i ono se svodi na brisanje zabranjenog udruženja (u smislu opšteg pojma utvrđenog Ustavom) iz odgovarajućeg registra, i to tako što brisanje sprovodi organ, odnosno organizacija nadležna za vođenje registra, danom dostavljanja odluke Ustavnog suda. Iz navedenog proizlazi da su Zakonom predviđene samo posledice koje nastupaju nakon sprovedenog postupka u kome je odlučivano o ispunjenosti Ustavom utvrđenih razloga za zabranu nekog od oblika udruženja koje je onovano na način utvrđen Ustavom, a što, saglasno odredbi člana 55. stav 2. Ustava, znači – uz upis u registar koji vodi državni organ. Zakonom o Ustavnom sudu nije propisano dejstvo odluke kojom Ustavni sud utvrđuje da je konkretno udruženje tajno, te je time zabranjeno saglasno samom Ustavu. Međutim, odredbom člana 171. stav 2. Ustava je utvrđeno da Ustavni sud svojom odlukom uređuje način njenog izvršenja, kada je to potrebno.

Budući da je u toku sprovedenog postupka Ustavni sud utvrdio da je, sa jedne strane, “Nacionalni stroj” osnovan radi ostvarivanja Ustavom zabranjenih ciljeva – kršenja zajemčenih ljudskih i manjinskih prava i izazivanja, pre svega, rasne i nacionalne mržnje, jer promovise i zalaže se za rasnu i nacionalnu nejednakost i da, sa druge strane, aktivno deluje na ostvarivanju proklamovanih ciljeva, podstičući i upućujući pri tom svoje pripadnike, između ostalog, da “nauče da koriste i održavaju svo oružje koje im je na raspolaganju”, da sakupljaju činjenice, informacije i podatke neophodne za “stvar”, da budu u formi i “uvek spremni za ulični sukob sa neprijateljem”, da formiraju “ekipu za treniranje”, da posećuju skupove “neprijatelja” i snimaju šta se radi, da “ukoliko su napadnuti na sred ulice, da se bore do poslednje kapi krvi, kako bi neprijatelj znao da sa njima ne sme imati posla, da uvek deluju revolucionarno i da ne mešaju ideologiju reakcionara sa *idejom*, da se bore

za *Nacionalni stroj* svim potrebnim sredstvima” (tzv. smernice za “življenje života u skladu sa *idealima*” iz Proglasa za političko delovanje “Nacionalnog stroja”), Ustavni sud je ocenio da, u konkretnom slučaju, ima potrebe da, saglasno odredbi člana 171. stav 2. Ustava, svojom odlukom uredi i način njenog izvršenja.

Prilikom određivanja načina izvršenja odluke iz tačke 1. izreke, Ustavni sud je pošao od sledećeg:

Ustavom je utvrđeno: da jemstva neotuđivih ljudskih i manjinskih prava služe očuvanju ljudskog dostojanstva i ostvarenju pune slobode i jednakosti svakog pojedinca u pravednom, otvorenom i demokratskom društvu, zasnovanom na načelu vladavine prava (član 19.); da je zabranjena svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog integriteta (član 21. stav 3.); da je ljudsko dostojanstvo neprikosnoveno i da su svi dužni da ga poštuju i štite (član 23. stav 1.); da je zabranjeno i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje rasne, nacionalne, verske ili druge neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti (član 49.); da je nedopušteno delovanje političkih stranaka koje je usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje (član 5. stav 3.).

Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (Zakon o ratifikaciji ove konvencije objavljen je u “Službenom listu SFRJ-Međunarodni ugovori”, broj 6/67) obavezuje sve države članice da svim odgovarajućim sredstvima i bez odlaganja sprovedu politiku koja teži da ukine svaki oblik diskriminacije i da pomaže razumevanju između rasa i da, u tom cilju, svim odgovarajućim sredstvima, zabrane rasnu diskriminaciju koju sprovode lica, grupe ili organizacije (član 2. tačka d)) i utvrđuje da države članice osuđuju svaku propagandu i sve organizacije koje se rukovode idejama ili teorijama zasnovanim na superiornosti neke rase ili grupe lica izvesne boje ili izvesnog etničkog porekla ili koje žele da opravdaju ili podrže svaki oblik rasne mržnje ili diskriminacije i da se obavezuju da bez odlaganja usvoje pozitivne mere koje imaju za cilj da ukinu svako podsticanje na takvu diskriminaciju ili na svako delovanje diskriminacije, ... kao i da proglase da je učešće u ovim organizacijama ili u njenim aktivnostima zakonom kažnjivo delo (član 4. stav 1. tačka b)).

Zabrana pozivanja na nacionalnu, rasnu ili versku mržnju koja predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje, odnosno zabrana svakog vida diskriminacije, sadržane su i u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima i Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji su, kao potvrđeni međunarodni ugovori, takođe deo pravnog poretka Republike Srbije.

Polazeći od navedenih odredaba Ustava i potvrđenih međunarodnih ugovora, Ustavni sud je ocenio da izvršenje odluke ovog suda kojom je utvrđeno da je organizacija “Nacionalni stroj” tajno udruženje koje je, saglasno Ustavu, zabranjeno, treba obezbediti na taj način što će se:

- zabraniti upis u odgovarajući registar koji vodi nadležni organ (bilo u registar udruženja, bilo u registar političkih stanaka), udruženja, odnosno političke stranke sa programskim ciljevima i/ili nazivom koje ima organizacija “Nacionalni stroj”,
- zabraniti “Nacionalnom stroju” da ubuduće na bilo koji način deluje, promovise i širi svoje programske ciljeve i ideje i
- utvrditi dužnost svih državnih i drugih organa i organizacija da u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja preuzmu mere u cilju sprovođenja ove odluke Ustavnog suda.

Stoga je odlučeno kao u tač. 2, 3. i 4. izreke ove odluke.

Ustavni sud ističe da prethodno određeni način izvršenja Odluke Ustavnog suda ne utiče na prava i obaveze nadležnih državnih organa da u odnosu na pripadnike “Nacionalnog stroja” i delovanje ove organizacije preduzimaju mere i radnje na koje su ovlašćeni odgovarajućim zakonima, a koje su usmerene na sprečavanje i sankcionisanje Ustavom i zakonom zabranjenog, odnosno nedopuštenog ponašanja i delovanja.

Na osnovu svega izloženog, a polazeći od odredbe člana 45. tačka 8) Zakona o Ustavnom sudu, Ustavni sud je doneo Odluku kao u izreci.

PREDSEDNİK USTAVNOG SUDA

dr Dragiša Slijepčević

Izdvojeno mišljenje u predmetu VIIU-171/2008

Sudija dr Olivera Vučić

Pred Ustavnim sudom, na sednici održanoj 2. juna 2011. godine, raspravljano je o predlogu za zabranu rada “tajne političke stranke (političke organizacije) “Nacionalni stroj”, koji je podnelo Republičko javno tužilaštvo, zbog, kako je u predlogu istaknuto, “delovanja koje je usmereno na izazivanje rasne i nacionalne mržnje”. Nakon okončanja rasprave koja je vođena u Ustavnom sudu doneta je Odluka sledeće sadržine:

1. Utvrđuje se da je organizacija “Nacionalni stroj” tajno udruženje, čije je delovanje zabranjeno saglasno Ustavu.
2. Zabranjuje se upis u odgovarajući registar koji vodi nadležni organ, udruženja, odnosno političke stranke sa programskim ciljevima i/ili nazivom organizacije iz tačke 1.
3. Zabranjuje se organizaciji iz tačke 1. da deluje, promovise i širi svoje programske ciljeve i ideje.
4. Državni i drugi organi i organizacije su dužni da u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja preduzmu mere u cilju sprovođenja ove odluke”.

Sa donetom odlukom nisam mogla da se složim iz sledećih razloga:

Prvi i osnovni nalazi se u samom Ustavu Republike Srbije, preciznije ovaj razlog opredeljen je već samim načinom na koji je odgovarajućim ustavnim normama ovo pitanje uređeno. U delu prvom Ustava, posvećenom ustavnim načelima, u članu 5. koji se odnosi na političke stranke, “jemči se i priznaje uloga političkih stranaka u demokratskom oblikovanju političke volje građana” (stav 1), utvrđuje se da je “osnivanje političkih stranaka slobodno” (stav 2), i izriče da je “nedopušteno delovanje političkih stranaka koje je usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje” (stav 3). U drugom delu Ustava, posvećenom ljudskim i manjinskim pravima i slobodama, u članu 55. koji se odnosi na slobodu udruživanja, u stavu 1. “jemči

se sloboda političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja i pravo da se ostane izvan svakog udruženja”. U stavu 2. se kaže da se “udruženja osnivaju bez prethodnog odobrenja, uz upis u registar koji vodi državni organ, u skladu sa zakonom”, dok je stavom 3. istoga člana propisano da su “zabranjena tajna i paravojna udruženja”. U četvrtom stavu istog člana Ustava utvrđeno je da “Ustavni sud može zabraniti samo ono udruženje čije je delovanje usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje”. U skladu sa ovim rešenjem, u delu šestom Ustava, posvećenom Ustavnom sudu, u članu 167. kojim je uređena nadležnost ovog “samostalnog i nezavisnog državnog organa koji štiti ustavnost i zakonitost i ljudska i manjinska prava i slobode”, u stavu 3. kaže se da “Ustavni sud odlučuje o zabrani rada političke stranke, sindikalne organizacije ili udruženja građana”.

Iz prikazanih normi Ustava Republike Srbije, po mome mišljenju, jasno, ne ostavljajući traga sumnji, proizlazi da je ustavotvorac predvideo dva nivoa zabrane udruženja građana: prvi, koji je “rezervisao za samoga sebe”, ne ostavljajući nijednom drugom subjektu mogućnost da se u odnosu na takvu vrstu udruženja bavi njegovom zabranom, i drugi, koji je, ukoliko se ispune uslovi predviđeni članom 55. stavom 4. Ustava, utvrdio kao nadležnost Ustavnog suda. Taj, uslovno rečeno, prvi i najstroži nivo zabrane utvrđen je stavom 3. člana 55, saglasno kome su “zabranjena tajna i paravojna udruženja”. Ovi oblici udruženja tako su zabranjeni slovom samoga Ustava, njih je zabranio sam ustavotvorac, izrekavši tako najviši stepen zabrane za koji je sam i isključivo nadležan. Nema jače i više zabrane od one koju je izrekao sam donosilac ustava, jer nema ni jačeg ni višeg branitelja od samog ustavotvorca. Ovde je potrebno pozvati se na ustavotvorca kao nosioca ustanovljavajuće vlasti, dok su svi drugi subjekti koji predstavljaju nosioce vlasti vršioci ustanovljenih vlasti, čiji izvor – u smislu kako njihove prirode, tako i mere, upravo i jeste sam ustav. Zašto je tajno udruženje zabranjeno samim Ustavom? Zato što je samim tim što je tajno suprotno onome što se javno promovise i štiti pravnim poretkom, pre svega ustavom, a potom i važećim zakonima. Tajno je, jer se kosi sa vrednostima koje su sadržane u važećem pravu, sa prihvaćenim načelima i ustanovljenim institucijama. Ako je jedno udruženje svesno i sa namerom tajni savez svojih članova, logika upućuje da se ta tajnost uspostavlja i s pažnjom održava iz razloga što su priroda udruženja, ciljevi čijem ostvarenju teži i način njihovog ostvarenja različiti od javno promovisanog sistema

vrednosti, od društveno prihvatljivih i opravdljivih zalaganja i odnosa prema tim vrednostima. Zato je ustavotvorac takve oblike udruživanja označio kao zabranjene po sebi, te se u vezi sa njima ne javlja kao potrebno angažovanje državnih organa koji bi, nakon potrebnih istraživanja, izrekli zabranu postojanja i delovanja takvog udruženja.

Kako je sam predlagač – Republičko javno tužilaštvo podnelo Ustavnom sudu predlog za zabranu rada “tajne političke stranke (političke organizacije) Nacionalni stroj”, polazna manjkavost može se pripisati samom predlagaču, jer je od Ustavnog suda zatražio nešto za šta ovaj organ, po samom Ustavu, nije nadležan. Utvrdivši da je organizacija “Nacionalni stroj” “tajno udruženje”, što u svom predlogu jasno ističe, po mome sudu, Republičko javno tužilaštvo moralo je ići drugim putem, različitim od onoga za koji se opredelilo, a to je obraćanje Ustavnom sudu. Uostalom, deo tog puta predlagač je, zajedno sa sudovima na čije postupanje i donete odluke se u svom predlogu i poziva, već prešao, što sve ukazuje da mesta angažovanju Ustavnog suda nije ni bilo. Iz činjenice da je u pitanju organizacija koja je zabranjena samim Ustavom, valjalo je crpsti sve ostalo što predstavlja logičnu posledicu takvog (ustavno)pravnog statusa te organizacije. Nakon prve pogreške, usledila je druga, delovanje Ustavnog suda, koje je ishodovalo odluku u odnosu na koju izdvajam mišljenje. Naime, iako se u obrazloženju ove Odluke ističe da “pošto su tajna udruženja zabranjena po sili Ustava, to odluka Ustavnog suda u konkretnom slučaju predstavlja samo utvrđenje da je “Nacionalni stroj”, organizacija čija je zabrana tražena podnetim predlogom, tajno udruženje, čije je delovanje zabranjeno saglasno Ustavu”, ostaje bez odgovora pitanje, kako je Ustavni sud došao do zaključka, na osnovu svoje Ustavom utvrđene nadležnosti, da je on organ nadležan za utvrđivanje statusa jedne organizacije, u smislu utvrđivanja činjenica da li je u pitanju tajna ili javna organizacija. Gde je, drugim rečima, pravni osnov za izricanje ovakve konstatacije od strane Ustavnog suda, koja čini prvi deo Odluke koju je ovaj organ doneo po predlogu Republičkog javnog tužioca, odnosno, kojim se to delom Ustavom predviđene izrazito široke nadležnosti ovoga organa uspostavlja i nadležnost u vezi sa zabranom tajnih organizacija? Podsetiću da je i Zakon o udruženjima (“Službeni glasnik RS”, broj 51/09), donet nakon stupanja na snagu Ustava Republike Srbije od 2006. godine, članom 2. stavom 4. ponovio istovetnu odredbu Ustava, propisujući da su “zabranjena (su) tajna i paravojna udruženja”.

Pomenuti drugi nivo zabrane udruženja jeste zabrana na koju je ustavotvorac ovlastio Ustavni sud i to u slučaju kada je u pitanju udruženje “čije je delovanje usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje”. Uspostavljajući mogućnost Ustavnog suda (“Ustavni sud može zabraniti...” član 55. stav 4), i to restriktivno (“... samo ono udruženje čije je delovanje usmereno na...” član 55. stav 4), da donese odluku o zabrani takvog udruženja, ustavotvorac je prepustio ovom organu da ceneći iskazano delovanje jednog udruženja dođe do svog vlastitog suda o osnovanosti eventualne zabrane. Odluka kojom se takva zabrana izriče proizvela bi posledicu brisanja organizacije ili udruženja građana iz odgovarajućeg registra danom dostavljanja odluke Ustavnog suda nadležnom organu (član 81. Zakona o Ustavnom sudu, “Službeni glasnik RS”, broj 109/07). U ovom slučaju, ustavotvorac je jasno odredio nadležnost Ustavnog suda u vezi sa delovanjem udruženja građana, utvrdivši precizno kada i na koji način Ustavni sud može i treba da učestvuje u postupku zabrane udruženja građana i šta je posledica takve zabrane. Iz ovoga sledi da je sasvim jasna i nesporna razlika u postupanju ustavotvorca s obzirom na tajna udruženja od onog koje je predviđeno u pogledu udruženje koja su osnovana “bez prethodnog odobrenja, uz upis u registar koji vodi državni organ, u skladu sa zakonom” i za koje je predviđena mogućnost zabrane od strane Ustavnog suda. Ovu razliku načinjenu od strane samog pisca Ustava, niko, nijedan organ, pa ni sam Ustavni sud, ne može prenebregnuti. U suprotnom, time bi se izjednačila tajna organizacija – udruženje sa, saglasno Ustavu i odgovarajućim zakonima obrazovanom organizacijom – udruženjem, koje se svojim delovanjem “kvalifikovalo” za brisanje iz odgovarajućeg registra, što bi proizvela eventualna zabrana izrečena od strane Ustavnog suda. Izjednačiti tajno udruženje sa udruženjem osnovanim saglasno Ustavu i odgovarajućim zakonima znači, u suštini, prekršiti volju ustavotvorca. Znači, po mome sudu, osujetiti njegovu jasno izrečenu nameru potpunog negiranja postojanja tajnih organizacija i time isticanja apsolutne neprihvatljivosti njihovog pojavljivanja u pravnom poretku koji se tim Ustavom utemeljuje i, na drugoj strani, nameru iskazivanja vere u Ustavni sud uspostavljanjem aktivnog odnosa ovog organa, kao čuvara Ustava, načela ustavnosti i zakonitosti, ljudskih i manjinskih sloboda ujemčenih Ustavom, kada se upravo ovom organu prepušta mogućnost da ceni meru slobode koja

je dozvoljiva razlikujući je od one koja nosi opasnost ugrožavanja svih ovih vrednosti koje su Ustavnom sudu od strane ustavotvorca poverene na čuvanje.

U pogledu 2. tačke izreke ove Odluke, koja, po stavu Suda, predstavlja svojevrsnu posledicu izrečene konstatacije iz tačke 1, valja se pozvati na pominjani Zakon o udruženjima (“Službeni glasnik RS”, broj 51/09). U članu 3. ovoga zakona, koji se odnosi na “Slobodu i ciljeve udruživanja”, propisano je da se udruženje “osniva i organizuje slobodno i samostalno je u ostvarivanju svojih ciljeva” (stav 1.), a da “ciljevi i delovanje udruženja ne mogu biti usmereni na nasilno rušenje ustavnog poretka i narušavanje teritorijalne celokupnosti Republike Srbije, kršenje zajemčenih ljudskih i manjinskih prava ili izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti zasnovane na rasnoj, nacionalnoj, verskoj ili drugoj pripadnosti ili opredeljenju, kao i polu, rodu, fizičkim, psihičkim ili drugim karakteristikama i osobenostima” (stav 2.). U delu IV ovoga Zakona, koji se odnosi na pitanja vezana za upis udruženja u registar, gde se kaže da registar udruženja vodi Agencija za privredne registre (član 26. stav 1.), i gde su, uz ostala, uređena pitanja sadržine Registra i prijave za upis u Registar, propisana je, članom 31. i situacija “prekida postupka upisa”, o kojoj zakonodavac kaže sledeće: “Ako Registrator oceni da se radi o udruženju iz člana 2. stav 4. ovog zakona (“zabranjena su tajna i paravojna udruženja”), ili da su ciljevi udruženja u suprotnosti sa odredbama člana 3. stav 2. ovog zakona (“ciljevi i delovanje udruženja ne mogu biti usmereni na nasilno rušenje ustavnog poretka i narušavanje teritorijalne celokupnosti Republike Srbije, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti zasnovane na rasnoj, nacionalnoj, verskoj ili drugoj pripadnosti ili opredeljenju, kao i polu, rodu, fizičkim, psihičkim ili drugim karakteristikama i sposobnostima”), zaključkom prekida postupak upisa u Registar i Ustavnom sudu podnosi predlog za zabranu rada udruženja (stav 1.). U stavu 3. istoga člana ističe se da “po prijemu odluke Ustavnog suda Registrator će, zavisno od sadržine odluke, rešenjem odbaciti prijavu – ako je udruženju izrečena zabrana rada, ili nastaviti sa postupkom upisa – ako je odbijen predlog za zabranu rada udruženja”.

Po mome mišljenju sasvim je na mestu postaviti pitanje koliko ima opravdanja, možda preciznije, smisla, postupiti na način kako je to, u ovom slučaju, učinio Ustavni sud? Izričući zabranu eventualnog budućeg “upisa u odgovarajući registar koji vodi nadležni organ, udruženja, odnosno političke stranke sa

programskim ciljevima i/ili nazivom organizacije iz tačke 1.” izreke, Ustavni sud je u suštini izdao nalog Registratoru da poštuje Zakon o udruženjima, čini se, gubeći iz vida opštepoznatu činjenicu da Registrator, kao i svaki drugi subjekt koji raspolaže određenim ovlašćenjima mora znati da ga odgovarajući zakon, kao i celokupan pravni poredak, obavezuju da ista vrši na način kojim će poštovati važeće pravo, odnosno na postupanje koje je u svemu saglasno tom pravu. Nadalje, istom Registratoru udruženja, ovim delom izreke odluke Ustavnog suda, unapred je propisano kako treba da odluči u navedenom slučaju, pretpostavljajući, po meni, teško zamislivu situaciju u kojoj bi jedno, po sopstvenom opredeljenju i volji, tajno udruženje odlučilo da se upravo odlikujući se takvom prirodom, zalažući se za navedene sporne ciljeve i opredeljeno za društveno neprihvatljive načine delovanja – zbog kojih i jeste tajno, prijavi za upis u registar, očekujući da mu to nadležna Agencija i sam Registrator dopuste (zanemarujući takvim postupanjem svoje izričite zakonske obaveze). Ovdje je Ustavni sud, ističem, po mome sudu, bez potrebe, odnosno neophodnog osnova, izrekao zabrane za čije donošenje u budućnosti teško da mogu da nastupe realne prilike. Takođe, ovom tačkom izreke svoje odluke Ustavni sud je, kako sam u obrazloženju navodi, obezbeđivao izvršenje ove odluke kojom je utvrdio da je organizacija “Nacionalni stroj” tajno udruženje, koje je, saglasno Ustavu, zabranjeno. Saglasno mome razumevanju sporne stvari, obezbeđenje izvršenja odluke koja se sastoji iz konstatacije, i koja, po svojoj sadržini predstavlja pitanje koje je potpuno jasno rešeno samom ustavnom normom (bez ikakvih oslanjanja na druge organe koji bi trebali svojim angažovanjem da doprinesu njenom razjašnjenju, u smislu delovanja Ustavnog suda, ne i drugih organa koji su, saglasno Ustavu i odgovarajućim zakonima nadležni da u odnosu na pripadnike “Nacionalnog stroja”, kao i svake druge tajne organizacije, zabranjene samim Ustavom, i delovanje ove organizacije preduzimaju mere i radnje na koje ih ovlašćuju odgovarajući zakoni, a koje su usmerene na sprečavanje i sankcionisanje nedopuštenog ponašanja i delovanja koje je zabranjeno Ustavom i važećim zakonima), nije predstavljalo ni zadatak, još manje obavezu Ustavnog suda.

U tački 3. izreke izrečena je zabrana organizaciji iz tačke 1. – “Nacionalnom stroju” da “deluje, promoviše i širi svoje programske ciljeve i ideje”. Ova zabrana ne može se dovesti u logičnu vezu sa napred izrečenim konstatacijama da je pred Republičkim javnim tužilaštvom, a posredstvom ovog predlagača i pred Ustavnim sudom, kako samo tužilaštvo kao predlagač

navodi, jedna “tajna politička organizacija”. Konstatujući u obrazloženju svoje odluke da su, (još jednom), “tajna udruženja zabranjena po sili Ustava, to odluka Ustavnog suda u konkretnom slučaju predstavlja samo utvrđenje da je “Nacionalni stroj”, organizacija čija je zabrana tražena podnetim predlogom, tajno udruženje, čije je delovanje zabranjeno saglasno Ustavu”. Zato nije bez osnova, po mome stavu, naprotiv, ja ga smatram veoma osnovanim, pitanje zašto Ustavni sud zabranjuje nešto što je samim Ustavom jasno i izvan svake sumnje zabranjeno? Jer, ako su Ustavom zabranjena tajna udruženja, logično je da je zabranjeno njihovo delovanje, promovisanje i širenje njihovih programskih ciljeva i ideja. Pa šta bi to drugo, ako ne ovo, i pre svega ovo, podrazumevala ustavna norma kojom se utvrđuje da su tajna udruženja zabranjena?

Na kraju, tačkom 4. svoje odluke Ustavni sud obavezuje državne i druge organe i organizacije, isticanjem njihove “dužnosti”, da u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja preduzmu mere u cilju sprovođenja ove odluke. Ustavom je utvrđeno da su “odluke Ustavnog suda konačne, izvršne i opšteobavezujuće” (član 166. stav 2. Ustava RS). Takođe, u šestom delu koji se odnosi na Ustavni sud, Ustav je, baveći se u članu 171. “obezbeđenjem izvršenja odluka” utvrdio da je “svako dužan da poštuje i izvršava odluku Ustavnog suda” (stav 1. ovoga člana), da “Ustavni sud svojom odlukom uređuje način njenog izvršenja, kada je to potrebno” (stav 2.) i da se “izvršenje odluka Ustavnog suda uređuje zakonom” (stav 3. istog člana). Navodi izrečeni u obrazloženju odluke Ustavnog suda da “Zakonom o Ustavnom sudu nije propisano dejstvo odluke kojom Ustavni sud utvrđuje da je konkretno udruženje tajno, te je time zabranjeno saglasno samom Ustavu”, za razliku od slučaja u kome su, kako se u obrazloženju takođe ističe, istim “Zakonom predviđene samo posledice koje nastupaju nakon sprovedenog postupka u kome je odlučivano o ispunjenosti Ustavom utvrđenih razloga za zabranu nekog od oblika udruženja koje je osnovano na način utvrđen Ustavom, a što, saglasno odredbi člana 55. stav 2. Ustava, znači – uz upis u registar koji vodi državni organ”, sva je prilika idu upravo u prilog stanovištu koje sam iznela. Zašto zakonodavac nije propisao dejstvo odluke kojom Ustavni sud utvrđuje da je određeno udruženje tajno? Najverovatnije, po meni zasigurno, iz razloga koji nimalo spretno ne pominje, težeći da stvar obrazloži, i sam Ustavni sud u nastavku ove svoje rečenice – “te je time zabranjeno saglasno samom Ustavu”, jer Zakon ne propisuje ovo dejstvo iz jednog jedinog ali dovoljnog razloga – takva odluka i ne

postoji, jer je u vezi sa tajnim udruženjima odluku doneo svojom normom sam ustavopisac, ona je sadržana u Ustavu i sve u vezi sa njom jeste i jedino može biti konstatacija, bez suštinskog kvaliteta kojim se odlikuje meritorna odluka. Tumačeći da u ovoj pravnoj stvari Ustavni sud jeste organ koji treba da kaže da je u pitanju jedna tajna organizacija, iako mu sam predlagač u svome predlogu to saopštava i navodi svoja dosadašnja postupanja u vezi sa manifestovanjem postojanja te tajne organizacije, a Ustav mu takav zadatak i ne stavlja u nadležnost, jer ono što mu poverava jasno kazuje u odredbama koje su posvećene nadležnosti Ustavnog suda, Ustavni sud samostalno izvodi svoja dalja prava i svoje dodatne obaveze, zabranjujući: prvo, eventualni budući upis u registar sada tajnog udruženja koje će promeniti svoj stav o samome sebi i rešiti da izađe u javnost; zatim, zabranjujući delovanje ovoj tajnoj organizaciji, promovisanje i širenje njenih programskih ciljeva i ideja, što je sve već zabranjeno od strane “najviše instance” koja može izricati zabrane – samoga Ustava i, na kraju, “čita” Ustav i važeće zakone umesto onih na koje se oni odnose, podsećajući sve njih zajedno da su dužni da poštuju svoje Ustavom i zakonima opredeljene nadležnosti, i da su dužni da poštuju ovu odluku Ustavnog suda, kao da to nije obaveza ovih, kao i svih državnih i drugih organa, u odnosu na svaku, a ne samo ovu odluku Ustavnog suda.

Da li je Ustavni sud o ovoj pravnoj stvari “odlučio” na način koji ne izaziva nedoumice? Po mome mišljenju nije, i iz tog razloga u odnosu na ovu odluku izdvajam svoje mišljenje. Podsećam se da je prilikom održavanja međunarodne konferencije pod nazivom “Ustavno ograničenje slobode udruživanja”, održane u organizaciji Ustavnog suda 2. juna 2009. godine u Beogradu, na kojoj je, kako je u obrazloženju i navedeno, razmatrana uporedna sudska praksa i primena međunarodnih standarda u oblasti ostvarivanja slobode udruživanja, izrečeno, od strane jednog zvaničnika vlasti, pozvanog iz reda domaćih predstavnika, mišljenje da iako nema prostora za ostvarenje nadležnosti Ustavnog suda po pitanju tajne organizacije “Nacionalni stroj”, odluka Ustavnog suda o ovoj stvari značila bi snažnu poruku domaćoj i stranoj javnosti o jasnom stavu građana Srbije za koje su vrednosti opredeljeni i čemu se, suprotno tim vrednostima, istinski protive. Razumem i svesrdno podržavam potrebu da se svako drupštvo, pa i naše, bori svim legitimnim i pravno dozvoljenim sredstvima protiv pojava koje znače opasnost po delovanje i opstanak uspostavljenih institucije i ostvarenje načela saglasno kojima je ustrojeno demokratsko društvo, ali teško mogu da podržim svojevrstu

upotrebu Ustavnog suda, a sa ciljem da sa svoje strane, a mimo slova Ustava, posluži tome cilju. Duboko sam uverena da nema dvoumljenja u pogledu činjenice da Ustavni sud, kao i svaki drugi državni organ, ima svoju Ustavom određenu nadležnost, utvrđeni način ostvarenja smisla svoga uspostavljanja i postojanja, kao i, takođe Ustavom, utvrđenu i meru i način svoga delovanja. Jednako kao i svaki državni i drugi organ Ustavni sud ima ustavnu obavezu da svoju nadležnost i ovlašćenja konzumira u potpunosti, da je ne zapostavlja ustežući se da je vrši i u “osetljivim” pitanjima, pogotovo u uslovima krhkih institucija i nedovoljno u praksi utemeljenih načela, niti da je se svojevoljno odriče, ali i da je ne prekoračuje, oglašavajući se nadležnim i u slučaju kada to pitanje Ustav nije predvideo kao deo nadležnosti Ustavnog suda. Ustavni sud, jednako kao i građani i organizovana državna vlast ne sme i ne može odstupati od onoga što je Ustavom utvrđeno, ni u jednom pravcu, jer samo na taj način i Ustavni sud iskazuje svoj odnos poštovanja Ustava u čemu bi, s obzirom na svoju ustavnu prirodu, društvenu misiju, značaj i snagu svojih odluka, morao da prednjači.

SUDIJA USTAVNOG SUDA

dr Olivera Vučić

Slučaj Otačastveni pokret “Obraz”

Predmet:	VIIU-249/2009
Datum donošenja odluke:	12.06.2012
Ishod:	Odluka o zabrani
Osporeni akt: pokret Obraz”	Zabrana rada udruženja građana “Otačastveni
Podatak o objavljivanju:	“Službeni glasnik RS”, br. 69/2012
Vrsta postupka:	Zabrana rada udruženja građana
Napomena:	Ustavom zajemčena sloboda mišljenja i izražavanja, kao i sloboda okupljanja ne mogu se koristiti u cilju uskraćivanja istih sloboda drugim licima, odnosno grupama. Polazeći od činjenice da preduzetim merama nadležnih državnih organa nije postignut legitimni cilj da se suzbije delovanje usmereno na kršenje Ustavom zajemčenih ljudskih prava i sloboda, Ustavni sud je utvrdio da postoji nužna društvena potreba za ograničenjem slobode udruživanja, odnosno da su u konkretnom slučaju, zbog delovanja usmerenog na kršenje zajemčenih ljudskih i manjinskih prava i izazivanje nacionalne i verske mržnje, ispunjeni kriterijumi za zabranu rada Udruženja građana.

Ustavni sud u sastavu: predsednik dr Dragiša B. Slijepčević i sudije dr Olivera Vučić, dr Marija Draškić, Bratislav Đokić, Vesna Ilić Prelić, dr Goran Ilić, dr Agneš Kartag Odri, Katarina Manojlović Andrić, mr Milan Marković, dr Bosa Nenadić, Milan Stanić, dr Dragan Stojanović, mr Tomislav Stojković, Sabahudin Tahirović i Predrag Četković, na osnovu člana 167. stav 3. Ustava Republike Srbije, na sednici održanoj 12. juna 2012. godine, doneo je

O D L U K U

1. Zabranjuje se rad Udruženju građana “Otačastveni pokret Obraz”, zbog delovanja usmerenog na kršenje zajemčenih ljudskih i manjinskih prava i izazivanja nacionalne i verske mržnje.

2. Nalaže se brisanje udruženja iz tačke 1. iz Registra udruženja koji vodi Agencija za privredne registre, danom dostavljanja ove odluke Agenciji.

Obrazloženje

Republičko javno tužilaštvo je 25. septembra 2009. godine Ustavnom sudu podnelo predlog za zabranu rada Udruženja građana "Otačastveni pokret Obraz", zbog delovanja koje je usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne i verske mržnje.

Kao razloge za zabranu rada navedenog udruženja građana predlagač najpre navodi pojedine stavove Udruženja koji su izneti u publikovanim dokumentima Udruženja koja imaju statutarni karakter, kao i stavove sadržane u saopštenjima izdatim povodom pojedinih incidenata u kojima su pripadnici Udruženja učestvovali, a kojima se, prema navodima predlagača:

- vrši diskriminacija i širi netrpeljivost prema drugačijim političkim ili društvenim opcijama od onih za koje se Udruženje zalaže;
- zloupotrebljava ustavno pravo na udruživanje koje je uslovljeno time da se ostvarivanjem ovog prava ne ugrožavaju ista takva prava pripadnika drugih naroda;
- ukazuje na jasno postojanje namere da se preduzmu sve potrebne radnje radi ostvarivanja ciljeva Udruženja proklamovanih u "Osnovnim načelima" i "Osnovnim smernicama";
- iznose uslovi za "obnovu autentične srpske državnosti", koji podrazumevaju primenu nasilja da bi bili ostvareni;
- vrši diskriminacija građana koji sebe smatraju Srbima, a nisu pravoslavni vernici ili su ateisti;
- uvodi govor mržnje prema drugim društvenim grupama koje su obeležene kao neprijatelji srpske države;
- dosledno sprovodi koncepcija netolerancije, isticanjem samo onih vrednosti za koje se zalaže Udruženje;
- predstavlja koncept obrazovanja dece sa duhovnim obogaćivanjem kulturnim vrednostima koje se pripisuju isključivo srpskom narodu.

Predlagač zatim iznosi kratak pregled određenih incidenata u kojima su učestvovali pripadnici Udruženja, a koji se nalaze na zvaničnoj internet

prezentaciji Udruženja u poglavlju “Istorija”. Povodom ovih incidenata predlagač ukazuje da su rezultirali povredom različitih građanskih prava zajemčenih Ustavom, čime se pokazuje da se načela i principi okupljanja članova Udruženja “Obraz” kose sa osnovnim principima kojima se garantuju slobode govora i udruživanja. U prilog ovog stava, prema navodima predlagača, govore i prekršajne prijave podnete protiv pripadnika Udruženja “Obraz” koji su izazivali nemire na javnim mestima, širili rasnu, versku i nacionalnu mržnju i netrpeljivost i pozivali na nasilje, posebno preko medija, što, po mišljenju predlagača, objektivno predstavlja protivustavno delovanje. Predlagač je, da bi potkrepio svoje stavove, uz predlog dostavio dokumentaciju kojom raspolaze Ministarstvo unutrašnjih poslova povodom tzv. “incidenata”, u kojima su akteri bili članovi Udruženja.

Dalje, predlagač ističe da se predlog zasniva na činjenici da uprkos proklamovanoj toleranciji u našem društvu, izjave i radnje koje preduzimaju članovi Udruženja “Obraz” predstavljaju sistematsko i konsekventno ugrožavanje slobode opredeljenja ljudi po različitim osnovama i poziv na uspostavljanje totalitarnog umesto demokratskog društva. Osnovanost predloga se, prema navodu predlagača, potvrđuje Osnovnim načelima, Statutom i drugim dokumentima Udruženja, izvodima iz saopštenja, podnetim prekršajnim prijavama i donetim rešenjima organa za prekršaje, te dostavljenim izveštajima radnika policije nadležnim javnim tužilaštvima i pokrenutim krivičnim postupkom.

Podnosilac predloga na kraju zaključuje da iz dokumenata Udruženja “Obraz” jasno proizlazi kršenje Ustavom zajemčenih sloboda i prava građana Srbije, načela građanske demokratije i ustavnog opredeljenja o evropskim principima i vrednostima, suprotno načelu zabrane diskriminacije, utvrđenom članom 21. Ustava i slobodi udruživanja, garantovanoj članom 55. Ustava.

II

U cilju stvaranja pretpostavki za vođenje postupka Ustavni sud je dopisom od 15. juna 2010. godine zatražio od predlagača da dostavi pojedine dokaze koji nisu bili dostavljeni uz predlog, a navedeni su kao dokaz, i to:

– izveštaje Ministarstva unutrašnjih poslova Policijske uprave za grad Beograd – Odeljenja za uviđajno-operativne poslove UKP-a broj D-2262 i D-2264 od 2. jula 2001. godine;

– obaveštenje o fazi u kojoj se nalazi postupak po krivičnim prijavama KU-18426 i KU-18418/08, koje su podnete tadašnjem Prvom opštinskom javnom tužilaštvu u Beogradu i po krivičnoj prijavi KU-11948/09, podnetoj Četvrtom opštinskom javnom tužilaštvu u Beogradu;

– kompakt disk (u daljem tekstu: CD) na kome je snimak performansa Gabrijela Savića u DKSG 3. jula 2008. godine, koji su prekinuli članovi Udruženja “Obraz”.

Postupajući po navedenom dopisu, Republičko javno tužilaštvo je podneskom A-br. 261/09 od 25. juna 2010. godine dostavilo Ustavnom sudu i sledeće dokumente:

– iz predmeta Drugog opštinskog javnog tužilaštva u Beogradu KTR-270/05 – zahteve za prikupljanje potrebnih obaveštenja Drugog opštinskog javnog tužilaštva u Beogradu od 16. i 24. marta 2005. godine, 9. aprila, 5. i 23. maja 2008. godine, sa službenom beleškom od 23. juna 2008. godine i izveštajima nadležnih organa Ministarstva unutrašnjih poslova povodom podnetih zahteva;

– zahteve za prikupljanje potrebnih obaveštenja Prvog opštinskog javnog tužilaštva u Beogradu KT. 1448/09 od 15. oktobra 2009. godine, sa službenom beleškom od 15. decembra 2009. godine i izveštajima nadležnih organa Ministarstva unutrašnjih poslova povodom podnetih zahteva;

– fotokopiju predloga Prvog opštinskog javnog tužilaštva u Beogradu za preduzimanje određenih istražnih radnji u predmetima KT. 2197/08 od 8. oktobra 2008. godine i 5. decembra 2009. godine, kao i zahtev za sprovođenje istrage u predmetu KT. 2225/08 od 8. decembra 2009. godine;

– zahtev za sprovođenje istrage Četvrtog opštinskog javnog tužilaštva u Beogradu KT. 1173/09 od 20. jula 2009. godine;

– izveštaj Policijske uprave za grad Beograd – Odeljenje za javni red i mir PO br. 214-43/10 od 24. juna 2010. godine, sa CD-om na kome je snimak performansa Gabrijela Savića u DKSG 3. jula 2008. godine;

– službenu belešku Republičkog javnog tužilaštva od 29. avgusta 2009. godine u kojoj se nalazi kopija tada aktuelne sadržine internet stranice Udruženja “Obraz”, u kojoj su opisani pojedini događaji prilikom kojih je došlo do povrede ljudskih prava na koje je Republičko javno tužilaštvo ukazalo u svom predlogu.

Ustavni sud je dopisom od 24. novembra 2010. godine zatražio od Agencije za privredne registre informacije povodom pravnog statusa Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz”, a vezano za njegovu registraciju.

Agencija za privredne registre je podneskom od 6. decembra 2010. godine obavestila Ustavni sud da “Otačastveni pokret Obraz” nije podneo prijavu za upis u Registar udruženja, koji vodi Agencija za privredne registre, kao i da Agencija u svojoj dokumentaciji raspolaže sledećim dokumentima, koje je i dostavila Ustavnom sudu:

- rešenje Ministarstva za ljudska i manjinska prava broj 2/0–616/2–2003–06 od 7. novembra 2003. godine;
- Statut “Otačastvenog pokreta Obraz” od 19. oktobra 2003. godine;
- rešenje Saveznog ministarstva pravde broj 3/1–415/10–2002–07 od 19. juna 2002. godine;
- dva zapisnik sa Sabora osnivača Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz” od 18. marta 2002. godine;
- Odluku o osnivanju Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz” od 18. marta 2002. godine;
- spisak osnivača Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz”.

Republičko javno tužilaštvo je 14. oktobra 2011. godine dostavilo Ustavnom sudu naknadno pribavljenu dokumentaciju i dokaze koji, po mišljenju Tužilaštva, mogu biti od značaja za donošenje odluke u ovom ustavnosudskom predmetu, i to:

- izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova – Direkcije policije – Uprave policije 03/5 Str.pov.br: 212–1127/11 od 10. oktobra 2011. godine, sačinjen po zahtevu Republičkog javnog tužilaštva A-br.261/09 od 5.

oktobra 2011. godine, koji sadrži hronologiju događaja u kojima su učestvovali pripadnici Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz”;

– presudu Višeg suda u Beogradu K.br.4264/10 od 20. aprila 2011. godine;

– optužni predlog Prvog opštinskog javnog tužilaštva KT. 2260/09 od 30. oktobra 2009. godine;

– presudu Prvog osnovnog suda u Beogradu K.3233/2011 od 1. jula 2011. godine;

– rešenje Višeg javnog tužilaštva u predmetu KTM. 918/10 od 10. novembra 2010. godine;

– službenu belešku Osnovnog javnog tužilaštva u Novom Sadu KTR. 3340/11 od 11. oktobra 2011. godine;

– rešenje Višeg suda u Valjevu Kim. 55/10 od 26. oktobra 2010. godine.

Ustavni sud je dopisom od 21. oktobra 2011. godine zatražio od Agencije za privredne registre dodatne informacije povodom pravnog statusa Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz”, a vezano za njegovu registraciju, imajuću u vidu da je, saglasno odredbama Zakona o udruženjima (“Službeni glasnik RS”, broj 51/09), istekao rok za podnošenje prijave za usklađivanje registracije, a da su posledice nepostupanja u propisanom roku – sprovođenje postupka likvidacije, brisanje udruženja iz Registra i gubitak statusa pravnog lica.

Agencija za privredne registre je podneskom od 26. oktobra 2011. godine obavestila Ustavni sud da je Udruženje “Otačastveni pokret Obraz” upisano u Registar udruženja koji se vodi kod ove agencije na osnovu Rešenja o usklađivanju registracije, broj BU 23319/2011 od 8. septembra 2011. godine. Uz navedeno Rešenje Agencija je dostavila Ustavnom sudu i sledeću dokumentaciju:

– prijavu “Otačastvenog pokreta Obraz” za upis usklađivanja registracije od 29. jula 2011. godine i dopunu uz ovu prijavu;

– Odluku “Otačastvenog pokreta Obraz” o imenovanju lica ovlašćenog za zastupanje Udruženja od 11. septembra 2010. godine;

- dva dopisa Agencije za privredne registre (od 12. jula i 2. avgusta 2011. godine) upućena “Otačastvenom pokretu Obraz” povodom otklanjanja nedostataka uočenih u prijavi za usklađivanje registracije ovog udruženja, podnetoj 21. marta 2011. godine;
- rešenje Saveznog ministarstva pravde o upisu “Otačastvenog pokreta Obraz” u Registar udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija, broj 3/1–415/10–2002–07 od 19. juna 2002. godine;
- rešenje Saveznog ministarstva za ljudska i manjinska prava o promeni tačke 3. rešenja o upisu u registar, broj 2/0–616/2–2003–06 od 7. novembra 2003. godine;
- Statut Udruženja “Otačastveni pokret Obraz” od 11. septembra 2010. godine.

III

Ustavni sud je povodom podnetog predloga za zabranu rada navedenog udruženja građana, saglasno odredbi člana 37. stav 1. Zakona o Ustavnom sudu (“Službeni glasnik RS”, br. 109/07 i 99/11), 14. decembra 2011. godine, održao javnu raspravu. Polazeći od sadržine predloga Republičkog javnog tužioca, podataka prikupljenih u sprovedenom prethodnom postupku i odredaba Ustava Republike Srbije i zakona, postavila su se kao sporna sledeća ustavnopravna pitanja:

- da li se u pojedinim dokumentima udruženja čija se zabrana traži, a koja imaju programski karakter i nalaze se na zvaničnoj internet prezentaciji tog udruženja (“Zašto Obraz”, “Ko smo mi”, “Osnovna načela”, “Osnovne smernice”, “Proglas prijateljima”, “Srbskim neprijateljima” i “Nacionalno vaspitanje”) nalaze stavovi u kojima je izražena diskriminacija na osnovu nacionalne pripadnosti, političkog ili drugog uverenja, vere ili seksualne orijentacije (poslednji uvid na zvaničnoj internet prezentaciji ovog udruženja na veb-adresi www.obraz.rs izvršen je 14. decembra 2011. godine, kada je održana javna rasprava u ovom ustvno-sudskom predmetu, i kada je zastupnik Udruženja, Mladen Obradović,

svojim iskazom datim na raspravi potvrdio tačnost sadržine svih navedenih dokumenata koji se nalaze na veb-sajtu ovog udruženja);

– da li se delovanjem članova Udruženja “Obraz” narušavaju Ustavom garantovana prava i slobode pojedinaca ili grupe lica koja se odnose na slobodu mišljenja i izražavanja (član 46. Ustava), slobodu okupljanja (član 54. Ustava) i zabranu izazivanja rasne, nacionalne, verske ili druge netrpeljivosti (član 49. Ustava), imajući u vidu krivične i prekršajne postupke koji se vode ili su okončani protiv pojedinih članova ovog udruženja;

– koji vid protivzakonitog ponašanja članova udruženja čija se zabrana traži predstavlja donji prag tolerancije njihovog delovanja u odnosu na razloge zabrane udruživanja iz člana 55. Ustava;

– da li su do sada preduzete mere državnih organa u suzbijanju protivpravnih radnji pojedinaca kao članova udruženja čija se zabrana traži adekvatne društvenoj opasnosti delovanja ovog udruženja u domenu kršenja Ustavom zajemčenih ljudskih prava i sloboda;

– da li je svrha mere zabrane rada Udruženja “Otačastveni pokret Obraz” proporcionalna društvenoj opasnosti delovanja ovog udruženja i njegovih članova, imajući u vidu Ustavom zajemčenu slobodu udruživanja iz člana 55. Ustava.

Podnosilac predloga je na javnoj raspravi istakao da pripadnici Udruženja vrše različite oblike diskriminacije kroz svoja programska načela prema pojedinim delovima društvene zajednice, grupama i pojedincima, otvoreno ili prikriveno ispoljavaju mržnju prema onima sa kojima ne dele isto mišljenje, moralne stavove, pogled na svet, način življenja ili na koji drugi oblik ispoljavanja ljudske prirode, posebno prema delu populacije koji se može nazvati lezbejskom, homoseksualnom, biseksualnom ili transseksualnom ili skraćeno LGBT populacijom. Istaknuto je da je Udruženje publikovalo dokumente koji imaju statutarni karakter, a koji nose nazive: “Zašto Obraz”, “Ko smo mi”, “Osnovna načela”, “Osnovne smernice”, “Proglaš prijateljsima”, “Srbskim neprijateljima”, “Nacionalno vaspitanje”, kao i brojna saopštenja povodom pojedinih incidenata, u kojima su izneti stavovi kojima se sprovodi koncepcija netolerancije i uvodi govor mržnje prema svim pripadnicima društvene zajednice koji ne misle isto ili slično kao pripadnici Udruženja i u kojima je izneta

jasna namera da će pripadnici Udruženja preduzeti sve radnje radi ostvarivanja svojih ciljeva proklamovanih osnovnim načelima i osnovnim smernicama, a čime se, po mišljenju podnosioca predloga, podrazumeva i primena nasilja. Posebno je istaknut proglas pod nazivom “Srbskim neprijateljima”, jer iz sadržine ovog dokumenta proizlazi da se umesto grupama koje su označene u podnaslovima ovog proglasa, Udruženje obraća uvredljivim tonom čitavim narodima, a ne ekstremističkim grupama (jevrejskom narodu kada govore o cionistima, hrvatskom narodu kada govore o ustašama, Bošnjacima kada govore o muslimanskim ekstremistima i Šiptarima kada govore o šiptarskim ekstremistima). Za razliku od ovog proglasa, u proglasu pod nazivom “Proglas prijateljima” obraćaju se samo licima koja imaju određene vrline za koje oni smatraju da su važne za postojanje srpstva i time ih pozitivno izdvajaju od ostale populacije, pri čemu objašnjavaju kakve osobine ta lica treba da poseduju da bi bili “dobri srpski građani”. U dokumentu “Nacionalno vaspitanje” iznet je koncept obrazovanja dece sa duhovnim obogaćivanjem kulturnim vrednostima koje se pripisuju isključivo srpskom narodu. Podnosilac predloga je dalje istakao da pretnje članova Udruženja “Obraz” svima koje oni smatraju neprijateljima srpskog naroda nisu samo ostale na rečima, jer su članovi Udruženja i svojim delovanjem, tj. učešćem u brojnim incidentima svoje ideje sprovodili u delo. Posebno su izdvojeni sledeći incidenti: napadi na pripadnike LGBT populacije; sprečavanje podele novogodišnjih paketića deci od strane pripadnika Pentakostalne crkve sa uzvikivanjem parola: “ubij, zakolji da sektaš ne postoji” (kojim se vrši verska diskriminacija); sprečavanje projekcija filmova i performansa, kojima se vrši diskriminacija slobode govora i izražavanja; sprečavanje okupljanja drugih organizacija koje su imale uredno prijavljene skupove, kao što su npr. “Žene u crnom”, uz uzvikivanje na tim skupovima: “nož, žica, Srebrenica”, “bežite, bežite”, “veštice”, “ubi, ubi Šiptara”, “ovo je Srbija”, “Srbija, Srbija, napolje sa Turcima”, da će “Srbi svi puške uzeti”, “da ćemo sve redom pobiti”; aktivno učešće u nasilju povodom održavanja parada ponosa, u cilju takođe sprečavanja slobode okupljanja građana; brojna narušavanja javnog reda i mira, paljenjem zastava kao npr. paljenje zastava Vojvodine. Predlagač smatra da sve ovo govori u prilog tome da je Udruženje “Obraz” osnovano ne samo radi ostvarivanja Ustavom zabranjenih ciljeva, već da ono predstavlja oblik organizovanja koordiniranog, trajnog i zajedničkog delovanja određene grupe lica, radi ostvarivanja tih ciljeva u skladu sa jasno propisanim načinom delovanja usmerenim na

protivustavno delovanje. Podnosilac predloga posebno se osvrnuo na krivične postupke koji se vode protiv članova ovog udruženja, a koji su vezani za događaje u kojima su oni učestvovali, kao i na izjave ovlašćenog zastupnika ovog udruženja date raznim štampanim i elektronskim medijima u Srbiji u kojima su iznete otvorene pretnje LGBT populaciji. Podnosilac predloga smatra da se zabranom rada ovog udruženja ne bi ugrozila suština slobode udruživanja, jer se u konkretnom slučaju postavlja opravdano pitanje: do koje mere mogu da se garantuju i zaštite prava Udruženja koje demokratske principe koristi da bi podrivalo ustavni poredak, i da li se mogu pozivati na demokratiju oni koji su protivnici demokratije. Na kraju izlaganja, podnosilac predloga je istakao da smatra da se sloboda udruživanja zloupotrebljava od strane Udruženja građana "Obraz", te je predložio da se neprihvatljivo delovanje ovog udruženja spreči, tako što će biti zabranjeno, brisano iz Registra, ali i da Ustavni sud zabrani da se sva buduća udruženja i grupe koje žele da nastave aktivnosti u okviru njihovog udruženja, imaju smatrati nelegalnim, kako bi se sprečilo da ovo udruženje, aktivisti i njegovi članovi "zaobiđu presudu o zabrani" i registruju neka nova udruženja koja bi imala istu svrhu i cilj, i čije bi aktivnosti govorile o kontinuitetu sa aktivnostima i ciljevima prethodno zabranjenog Udruženja.

Zastupnik Udruženja građana "Otačastveni pokret Obraz" je najpre izneo osnovne elemente na kojima je utemeljeno ovo udruženje i dao iscrpno objašnjenje svih spornih rečenica iz programskih dokumenata Udruženja, ističući da se one ne mogu tumačiti same za sebe istrgnute iz konteksta celog teksta na koje se odnose. Istakao je da, po njegovom mišljenju, u ovim dokumentima nema ničega što je protivno Ustavu i zakonima Republike Srbije, da su ovi dokumenti pisani 90-tih godina, da je njihov autor pokojni osnivač i prvi predsednik ovog udruženja i da zbog pijeteta prema njemu ovi dokumenti nisu menjani niti uklonjeni sa veb-sajta Udruženja, kao i da je u vreme nastanka tih dokumenata u našem zakonodavstvu homoseksualizam bio definisan kao protivprirodni blud. Zastupnik je dalje dao objašnjenje svih spornih slogana koji su korišćeni na lecima i u proglasima ovog udruženja prilikom poziva za učešće na različitim manifestacijama, kao i spornih delova izjava i intervjuua koje je on lično davao štampanim i elektronskim medijima u Srbiji. Povodom navoda podnosioca predloga da su članovi Udruženja učestvovali u pojedinim incidentima u kojima su ometali učesnike uredno prijavljenog skupa u njihovom izražavanju određenih stavova i pogleda, uzvikivanjem uvredljivih

i pretećih parola, zastupnik je posebno istakao da nikada nije izdat bilo kakav nalog ili uputstvo članovima Udruženja da se nekome na takvim skupovima preti, ističući pravo članova Udruženja da kao i svi građani imaju pravo da iskažu svoje nezadovoljstvo zbog stavova za koje se učesnici takvih skupova zalažu. Zastupnik je zatim podrobno opisao učešće članova “Obraza” na svim događajima i manifestacijama za koje je podnosilac predloga smatrao da su incidentne prirode, ističući da Republičko javno tužilaštvo nije iznelo valjane dokaze o tome da su za njih odgovorni “vodeći ljudi” i članovi Udruženja. Istakao je da su programski dokumenti ovog udruženja, pored Statuta, “Osnovna načela”, “Osnovne smernice” i “Program nacionalnog vaspitanja”, kao i da, u nekom smislu, u ovu grupu dokumenata spada i tekst “Ko smo mi”, dok ostali dokumenti pobrojani u predlogu za zabranu rada i označeni kao dokumenti statutarnog karaktera predstavljaju propratni materijal koji se uz čitav niz drugih dokumenata mogu naći na veb-sajtu ovog udruženja.

Punomoćnik ovog udruženja je istakao da podnosilac predloga nije valjanim dokazima potkrepio svoj zahtev za zabranu rada Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz”, jer se oni sastoje od niza zahteva za pokretanje prekršajnih postupaka, obustavljenih prekršajnih postupaka, raznih službenih beleški, bezbednosnih informacija i sl. dokumenata i jedne nepravno-snažne presude protiv Mladena Obradovića, zastupnika ovog udruženja, za koju smatra da je apsolutno neprimereno da se koristi kao bilo kakav dokaz, jer bi se na taj način narušila prezumpcija nevinosti. Oспорava i dokaz u vidu presude koja se odnosi na lica koja su napala i nanela telesne povrede novinara Teofilu Pančiću, jer se nijedno od tih lica ne može dovesti na bilo koji način sa ovim udruženjem. Takođe smatra da navođenje podnetih optužnih predloga kao dokaza u postupku za zabranu rada Udruženja predstavlja svojevrstu zloupotrebu, jer optužni predlog sadrži samo određeni stepen verovatnoće da se događaj koji je opisan u dispozitivu optužnog predloga zaista i dogodio, ali kao verodostojan dokaz može poslužiti samo okončanje postupka i pravnosnažnost odluke. Ističe da niko od članova “Obraza”, osim Mladena Obradovića, nije čak ni prekršajno kažnjavan. Oспорava pozivanje Tužilaštva na novinske članke kao dokaz u postupku, kao i pozivanje na policijske službene beleške, jer se oni ni u jednom postupku ne mogu smatrati dokazima. Ističe da nijedan od ponuđenih dokaza, niti pojedinačno, niti zajedno, ne može voditi zaključku da zbir pojedinačnih akata lica koja su članovi “Obraza” predstavlja njihovo protivustavno delovanje i narušavanje

tuđih prava. Dalje navodi da povodom parola koje se stavljaju “Obrazu” na teret, ne postoje konkretni dokazi da su članovi ovog udruženja uzvikivali i pisali te parole, niti da su lepili ili štampali plakate sa ovim parolama, kao ni o tome da su članovi “Obraza” bili ti koji su učestvovali u nasilnom prekidanju pojedinih manifestacija, naročito ne maskirani, jer je jedan od osnovnih principa delovanja ovog udruženja – zabrana bilo kakvog maskiranja. Na kraju predlaže da ukoliko Tužilaštvo samo ne odustane od svog predloga, Ustavni sud okonča ovaj postupak na taj način što će predlog za zabranu rada “Otačastvenog pokreta Obraz” odbiti.

Nakon izlaganja svih učesnika na javnoj raspravi, Ustavni sud je zaključio da predstavnici “Otačastvenog pokreta Obraz” osporavaju određene tvrdnje iznete od strane Republičkog javnog tužilaštva koje se, pre svega, odnose na: identifikaciju lica koja su bila maskirana i koja su kao takva uzvikivala parole za koje podnosilac predloga nalazi da su izraz govora mržnje, pretnje, izazivanja nacionalnih i drugih netrpeljivosti, a da se radi o licima koji su pripadnici ovog udruženja; zatim, osporava se tvrdnja da su bilo kakvi plakati i proglosti koji su sa istom sadržinom lepljeni u Beogradu, povodom određenih manifestacija i događaja, bili delo pripadnika ovog udruženja; na kraju, insistira se na sadržini hard diska u pogledu parola koje se tamo nalaze, a sa aspekta njihove verodostojnosti i njihovog dokaznog i autentičnog uticaja na druge parole za koje predlagač nalazi da jesu sporne i da mogu biti dovoljan dokazni materijal u prilog tvrdnji da se radi o takvom postupanju koje može dovesti do zabrane rada Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz”. Saglasno navedenom, Ustavni sud je odredio rok od 15 dana učesnicima u postupku da se na ova sporna pitanja posebno izjasne i dostave sve dokaze i drugi prateći materijal za koji smatraju da može biti od značaja za donošenje odluke ovog suda.

Postupajući po nalogu Ustavnog suda, Republičko javno tužilaštvo je 28. decembra 2011. godine dostavilo Sudu:

– izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova o pregledu računara Mladena Obradovića, oduzetog prilikom pretresa prostorija u kojima boravi u Beogradu, dana 25. septembra 2009. godine; u zaključku, koji je sastavni deo ovog izveštaja je utvrđeno da na računaru nisu pronađeni tragovi koji bi ukazivali na to da je sa tog računara vršeno upućivanje pretnji i poziva na nasilno prekidanje i napad na učesnike skupa “Povorka ponosa

2009”, koji je od strane LGBT populacije bio zakazan za 20. septembar 2009. godine u 11 časova na Studentskom trgu u Beogradu i da su na računaru pronađeni tragovi koji ukazuju na to da je korišćen za izradu oglasa, nalepnica, plakata, javnih poziva i dr. vezano za učesnike navedenog skupa, uz dokumentovanje ovih navoda fotografijama sa hard diska kompjutera, koje su dostavljene uz navedeni izveštaj;

– izvode iz novinskih članaka i emisija koji svedoče o javnim istupima pripadnika Udruženja “Obraz” i njihovom javnom protivustavnom delovanju (vesti – TV “Foks” od 14. avgusta 2009. godine, “Borba” od 22. jula 2009. godine – strana 3, “Press” od 1. septembra 2007. godine, “Gazeta” od 10. aprila 2008. godine, emisija “Insajder” – “Ne(moć) države”, 3. deo od 17. decembra 2009. godine).

Izjašnjavajući se povodom negiranja predstavnika Udruženja “Obraz” o povezanosti aktivista Udruženja sa krivičnim postupkom koji se vodi pred Prvim osnovnim sudom u Beogradu u predmetu K. 3233/2011 protiv okr. Žuža Danila i Miloša Mladenovića u vezi sa napadom na novinara Teofila Pančića Tužilaštvo je dostavilo izveštaj Policijske uprave za grad Beograd iz koga proizlazi da je Žuža Danilo, sa istim ličnim podacima kao što su podaci prijavljeni u krivičnom postupku, identifikovan kao pripadnik ovog udruženja i kao učesnik u incidentu povodom održavanja javnog skupa “Žene u crnom”, održanog dana 10. jula 2009. godine. Takođe, u odnosu na deo izlaganja predstavnika Udruženja iznetog na javnoj raspravi pred Ustavnim sudom, da je na javnim skupovima u čijoj su organizaciji učestvovali, bilo i “neidentifikovanih maskiranih lica koja su učestvovala u incidentima”, Tužilaštvo smatra da navedeno nije od uticaja na odlučivanje o predlogu, budući da se predstavnici Udruženja nisu javno ogradili od nasilnih istupa takvih pojedinaца, te se može zaključiti da su na taj način tolerisali njihovo delovanje. Na kraju, podnosilac predloga smatra da navedena dokumentacija i argumentacija potkrepljuju podneti predlog za zabranu rada navedenog udruženja, jer je njegovo delovanje usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih i manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje, te da je zabrana rada udruženja nužna radi zaštite, uživanja i ostvarivanja zajemčenih prava čoveka i njihovih osnovnih sloboda, proklamovanih Ustavom i potvrđenim međunarodnim ugovorima.

Ustavni sud je nove dokaze i izjašnjenje Republičkog javnog tužilaštva na pojedine navode sa javne rasprave uredno dostavio Udruženju građana "Otačastveni pokret Obraz" 27. januara 2012. godine, radi upoznavanja. Udruženje nije dostavilo Ustavnom sudu nikakve nove dokaze, niti izjašnjenje povodom dostavljenog materijala Republičkog javnog tužilaštva.

IV

U sprovedenom postupku Ustavni sud je utvrdio:

Udruženje "Otačastveni pokret Obraz" je upisano u Registar udruženja na osnovu rešenja Agencije za privredne registre – Registratora koji vodi Registar udruženja, broj BU 23319/2011 od 8. septembra 2011. godine, kada je izvršeno usklađivanje prethodne registracije ovog udruženja, koje se vodilo u Registru udruženja, društvenih organizacija i političkih organizacija pri Saveznom ministarstvu pravde, na osnovu rešenja broj 3/1–415/10–2002–07 od 19. juna 2002. godine. Izmena tačke 3. navedenog rešenja izvršena je na osnovu rešenja Ministarstva za ljudska i manjinska prava državne zajednice Srbija i Crna Gora broj 2/0–616/2–2003–06 od 7. novembra 2003. godine, kojim je promenjena funkcija lica koje je ovlašćeno za zastupanje i predstavljanje Udruženja sa glavnog sekretara Udruženja na predsednika Glavnog odbora Udruženja.

Rešenjem Agencije za privredne registre broj BU 23319/2011 od 8. septembra 2011. godine je konstatovano da se upisuje u Registar udruženja usklađivanje udruženja, sa sledećim podacima: da se radi o udruženju kao obliku organizovanja; da je naziv udruženja "Otačastveni pokret Obraz"; da je skraćeni naziv udruženja "Obraz"; da su sedište i adresa udruženja – Rabina Alkalaja 1, Beograd-Zemun, Srbija; da je udruženje osnovano 18. marta 2002. godine; da je Statut donet 11. septembra 2010. godine; da je delatnost udruženja – delatnost ostalih organizacija na bazi učlanjenja; da je zastupnik udruženja – Mladen Obradović iz Beograda; da se udruženje osniva na neograničeno vreme; da je oblast ostvarivanja ciljeva udruženja – promovisanje tradicionalnih srpskih i pravoslavnih vrednosti. Navedenim rešenjem je, takođe, konstatovano da se u Registar upisuje zabeležba o postupku koji se vodi pred Ustavnim sudom u predmetu VIIU-249/2009, po predlogu

Republičkog javnog tužilaštva od 25. septembra 2009. godine za zabranu rada Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz”.

Važećim Statutom “Otačastvenog pokreta Obraz” od 11. septembra 2010. godine, koji je donet u procesu usklađivanja registracije i unutrašnjih akata ovog udruženja sa odredbama Zakona o udruženjima iz 2009. godine, predviđeno je: da je udruženje “Otačastveni pokret Obraz” nevladino i neprofitno udruženje, osnovano na neodređeno vreme radi ostvarivanja ciljeva u oblasti – promovisanje tradicionalnih srpskih i pravoslavnih vrednosti (član 1.); da su ciljevi Udruženja – promovisanje, svedočenje, negovanje i afirmisanje tradicionalnih srpskih i pravoslavnih vrednosti, zalaganje za obnovu autentične srpske državnosti, zalaganje za primenu vrednosti koje Obraz afirmiše na način na koji će to moći da pomogne duhovnu, nacionalnu i kulturnu obnovu srpskog naroda (član 2.); da radi ostvarivanja svojih ciljeva Udruženje naročito sprovodi sledeće delatnosti – u svojim nastupima promoviše ciljeve za koje se zalaže, obrazuje studentske odbore, radne grupe i slična tela za pojedine oblasti rada, u skladu sa ciljevima Udruženja, objavljuje knjige i druge publikacije o pitanjima koje se odnose na promovisanje tradicionalnih srpskih i pravoslavnih vrednosti, organizuje samostalno ili u saradnji sa drugim organizacijama i ustanovama, skupove, tribine, rasprave i savetovanja u oblasti ciljeva Udruženja, obrazuje ogranke u zemlji i inostranstvu, saraduje sa univerzitetima, školama, stručnim udruženjima i drugim organizacijama u zemlji i inostranstvu, koje se bave srodnom delatnošću (član 3.); da su organi Udruženja – Sabor, koji je najviši organ Udruženja i vrši funkciju skupštine Udruženja, Glavni odbor i Nacionalni savet; da funkciju zastupnika vrši predsednik Glavnog odbora, a u njegovom odsustvu zamenik predsednika Glavnog odbora (član 8.); da je rad Udruženja javan (član 14. stav 1.).

Pored Statuta, osnovni programski dokumenti ovog udruženja su: “Osnovna načela”, “Osnovne smernice” i “Program nacionalnog vaspitanja”, koji se nalaze na zvaničnoj internet prezentaciji ovog udruženja. Pored ovih dokumenata, na istom veb-sajtu se nalazi tekst kojim se “Obraz” zvanično predstavlja na sajtu, pod nazivom “Ko smo mi” i dva proglasa – “Srbskim neprijateljima” i “Proglas prijateljima”, koji se nalaze u delu sajta pod nazivom “Načela”.

U dokumentu pod nazivom “Osnovna načela” ističu se četiri osnovna načela na kojima, po mišljenju Udruženja, mora da počiva jaka srpska država, a to su: bogoljublje i rodoljublje, srpska Srbija (ovo načelo se odnosi na

rešavanje srpskog nacionalnog pitanja), domaćinski poredak i viteške oružane snage. Objasnjavajući osnovno načelo pod nazivom “bogoljublje i rodoljublje”, u dokumentu se ističe da “pravoslavno bogoljublje i srpsko rodoljublje jesu preduslovi postojanja srpskog naroda i bogate i snažne države Srbije” i da “bez zdrave hrišćanske duhovnosti nije moguće zdravo srbsko društvo”, kao i da je “Srbija u vreme svetih Nemanjića bila bogata i snažna, berićetna i srećna, zato što je nisu kvarili bezbožnici i sektaši”. Kada se govori o rešavanju srpskog nacionalnog pitanja, iznosi se mišljenje da su Srbi jedini istorijski državotvoran narod u Evropi koji je u XXI vek ušao bez rešenja svog nacionalnog pitanja, da se srpski državotvorni prostor neprekidno smanjuje i rasparčava, a da je duhovni i fizički opstanak srpske nacije ugrožen kao nikada do sada, pa stoga “Srbsko nacionalno pitanje danas glasi: hoće li Srba uopšte biti – ili ćemo nestati mučki pobijeni od šiptarskih terorista, islamskih fundamentalista, ustaša i NATO-okupatora”, da bi na se na kraju izneo zaključak “da Srbstvo može pobediti i opstati samo u svojoj slobodnoj i Bogom blagoslovenoj nacionalnoj državi – srbskoj Srbiji, koja će osloboditi i ujediniti sve Srbske Zavičaje”. U načelu pod nazivom “Domaćinski poredak” je istaknuto da Srbija ne može da bude ni bogata ni snažna “bez vaspostavljanja i očuvanja domaćinskog poretka u duhovnom, političkom, ekonomskom i porodičnom životu”, uz iznošenje pretnje da “svi koji pokušavaju da se obogate i okoriste na štetu naroda i države moraju biti najoštrije kažnjeni” i zaključka na kraju da “samo uz obnovu hrišćanskog morala i domaćinskog poretka ostvarićemo zdravo i bogato srbsko društvo”. U načelu “Viteške oružane snage” konstatuje se da se “srpski narod nalazi na strateškoj i geopolitičkoj vetrometini Balkana, Evrope i sveta i da će Srbija “uz Božiju pomoć, biti snažna samo ako ima nepobedive i neustrašive oružane snage i visokorazvijenu vojnu industriju”.

U dokumentu pod nazivom “Osnovne smernice” Udruženje je definisalo vrednosti za koje se zalaže, pri čemu je osnovna smernica iz koje proizlaze sve ostale smernice definisana kao “Srbstvo sa Obrazom”. Prema ovom dokumentu, Udruženje se zalaže: za pravoslavnu pobožnost umesto ateizma i sektaštva; za “svetosavski nacionalizam umesto bezbožnog mondijalizma”; za “Krst Časni umesto demonske petokrake”; za “Slobodu Zlatnu umesto Novog svetskog poretka”; za “školu sa verom umesto ateističkih laži”; za “vojsku sa rodoljubljem umesto NATO okupacije”; za “politiku sa poštenjem umesto partijaškog licemerja”; za “Državu sa Božijim blagoslovom umesto građanske republike”; za “hristoljubivog Vladara umesto vlastoljubivih partijaša”; za

“srbsku sabornost umesto antisrbske demokratije”; za “domaćinsku privredu umesto rasprodaje i pljačke”; za “domaćinsku odgovornost umesto građanske sebičnosti”; za “srbsku gospodstvenost umesto sveopšteg prostakluka”; za “Pobedu umesto poraza” i za “Obraz umesto bezobrazja”.

U dokumentu pod nazivom “Proglas prijateljima” izdvojene su pojedine grupe lica, kojima se pripisuju određene vrline koje, po mišljenju pripadnika Udruženja, čine najvažnije karakterne osobine srpskog naroda, čime se oni pozitivno izdvajaju iz celokupne populacije i zbog tih osobina zaslužuju naklonost Udruženja i pravo da se proglašaju prijateljima. U ovom proglasu Udruženje se obraća: “Srbinu, Srbkinji, svešteniku, vojniku, policajcu, seljaku i radniku”.

U drugom proglasu koji nosi naslov “Srbskim neprijateljima”, određene su grupe lica koje se smatraju neprijateljima srpskog naroda.

U obraćanju cionistima, koji se nazivaju i antihrišćanskim jevrejskim rasistima, u proglasu se navodi: “Narod kome pripadate imao je jedinstvenu blagodati da mu se otkrio i u vremenu od Avrama do Hrista javljao Bog Živi i Istiniti. Sam Sin Božiji i Spasitelj ljudskog roda, Gospod Isus Hristos, pojavio se i propovedao je upravo u vašem narodu, ali ste Ga vi prezreli, odbacili i raspeli. Zato ste izgubili svoju bogoizabranost, veru i razum. Počeli ste da lutate i drugim narodima otimate ono bez čega ste ostali sopstvenom krivicom. Od fariseja i sadukeja, preko kabalista i manihejaca, pa do masonerije i iluminata – traje vaš pohod protiv Hrista i hrišćana. U suludoj želji da zavladate celim svetom, vi ste podsticali, organizovali i finansirali najveće i najkrvavije svetske ratove i revolucije u kojima su izginuli milioni ljudi. U svojoj zaslepljenosti vi ste, međutim, zaboravili da čak i u vašoj sadašnjoj religiji, satanističkoj Kabali, stoji da se ‘zlo učinjeno drugima neumoljivo vraća onome ko ga je počinio’. Vaša zlodela odvešće vas u večnu patnju, jer lihvarski novac možda može potkupiti ljude, ali ništa ne može potkupiti Boga Pravde – Gospoda Isusa Hrista”.

Za ustaše se kaže: “Vaša patološka mržnja prema svemu što je Srbsko i Pravoslavno jeste otrovni plod vaše državotvorne nesposobnosti i kulturne jalovosti. Svesni svoje duhovne bede i ništavila, vi ste od nas Srba pokrali sve ono što nemate, počev od jezika i istorije, pa do genija poput Ruđera Boškovića i Nikole Tesle. Pritom ste, samo u XX veku, pobili, prognali ili pohrvatili gotovo dva miliona Srba. Srbi vam nikada neće, i ne smeju, zaboraviti ni oprostiti vašu paklena zverstva nad stotinama hiljada jasenovačkih, jadovinskih,

glinskih, prebilovačkih, medačkih i ostalih srbskih mučenika. Pravedno ćemo, uz Božiju pomoć, osvetiti 'Bljesak' i 'Oluju' i osloboditi sve zemlje Srbskog Otačastva koje ste uz podršku belosvetskih zlikovaca privremeno oteli i oskrnavili”.

Muslimanskim ekstremistima se obraća rečima: “Umesto da se konačno vratite veri i naciji svojih pravoslavnih srbskih predaka, vi ste u ime džihada i u poslednjem ratu mučki nasrnuli na svoje dojučerašnje sunarodnike. Očajnički tragajući za novim identitetom, čak ste i naziv novoproglašene 'nacije' ('Bošnjaci') i nepostojećeg 'jezika' ('bosanski') ukrali od onih od kojih potičete, pokušavajući neuspešno da prevaziđete janičarski kompleks koji će vas mučiti dokle god se ne vratite Srbstvu i Pravoslavlju. Zar ne znate da su pravdoljubivi i slobodoljubivi Srbi u svojoj istoriji uvek oslobađali Srbske Zemlje i Zavičaje? Uz pomoć Božiju oslobodićemo i Srbsku Bosnu i Hercegovinu. Nijedna okupacija nije večna – večna je samo Pravda Boga Živog i Istinitog u čiju pomoć se jedino uzdamo”.

Za šiptarske teroriste se navodi: “Vi, koji ste civilizacijska sramota Evrope, tvrdite da je Stara Srbija – Kosovo i Metohija – vaša!? No, da li su istorijske činjenice na vašoj strani? Naravno da nisu! Zato se i upinjete da na najsvetijem delu Srbskog Otačastva zatrete svaki trag Srbstva i Pravoslavlja, vršeći u sprezi sa evroatlantskim okupatorima svirepe zločine nad ono malo preostalih srbskih stradalnika. Ipak, zar se ne pribojavate dana kada će se Srbstvo probuditi? Tada više neće biti nikakve antisrbske vlasti spremne da 'o svemu pregovara'. Kada dođe vreme polaganja računa, zapitajte se kako ćete se suočiti sa pravednim gnevom srbskog naroda, koji će, budete uvereni, doći po svoje. Tvrdo vam obećavamo: osvetićemo Kosovo!”

Lažnim mirotvorcima poručuju: “Mir koji vi hoćete nije Mir Božiji za koji se Crkva Pravoslavna neprestano moli. Ono što nam vi namećete jeste lažni mir pokorenih i osramoćenih robova Novog svetskog poretka, a ne istinski mir slobodnih Hristovih ljudi. U ime te svoje laži vi bestidno zagovarate pokornost zlu i širite kaos defetizma. Srbi, međutim, vrlo dobro znaju da su vaše papagajske priče o navodnom srbskom 'genocidu' i 'mračnoj prošlosti' samo dimna zavesa za prikrivanje krvavih zločina vaših očeva, dedova i ideoloških učitelja, koji su u ime Tita, Partije i svetske revolucije pobili na desetine hiljada srbskih mučenika. Vaš mir itekako ima alternativu, a to je borba sa verom u Boga za Krst Časni i Slobodu Zlatnu! Gubite se iz naše Srbije u vašu mirnu bestragiju!”

Partijašima se kaže: “Vaše pravo ime je laž, a prezime pohlepa. Svesni ste neostvarivosti svojih ideja, u koje ni sami iskreno ne verujete, a ipak se za njih zalažete, krijući svoje nečasne namere iza demagoških parola kojima sluđujete srbski narod. Nezajazljivo želite vlast i moć i spremni ste na sve samo da biste ih se dočepali. Vi ste uljezi u biću Srbstva, a vaša lažljivost ravna je samo vašem licemerju i kukavičluku. Svojim strančarenjem vi nanosite nesagledivu štetu narodu kome, kako tvrdite, pripadate, ali ste zato itekako korisni srbskim neprijateljima. Uz Božiju pomoć, Srbstvo će prozreti vašu ‘jezivu tamu tuđinsku, sa lepim imenom i šarenom odećom’ i vratiće se na svoj Bogom blagosloveni i osveštani svetosavski Put sa kojeg ste ga vi odvlačili”.

Sektašima se obraća rećima: “Zloverje koje upražnjavate i širite jeste jedna od najgorih pošasti koje su se ostrvile na srbski narod u ovim smutnim i raspetim vremenima. Srbstvo je danas preplavljeno sa više od trista sekti; zbog vašeg antihrišćanskog delovanja svakodnevno se razaraju srbske porodice, uništava duhovno i telesno zdravlje ljudi, vrše stravična ubistva i samoubistva. Znajte, ipak, da vas nikakve ‘tehnikke kontrole uma’ i ostala zloduhovna sredstva kojima privremeno raspolazete i kojima upropašćujete ljudske žvovte neće spasiti zaslužene kazne pred sudom Srbske Države, baš kao ni pred Pravednim i Strašnim Sudom Božijim”.

Licima koja se u Proglasu nazivaju perverznojacima poručuje se: “Vaše oči pune bolesne požude uperene su ka našoj deci, dok pod plaštom ‘ljudskih prava’ i ‘građanskih sloboda’ pokušavate da svoju izopaćenost prikazete kao ‘normalnu pojavu’, a sebe kao ‘ugroženu vrstu’. Za svoj nakazni i protivprirodni način života odgovaraćete pred Bogom, ali ćete za širenje svojih odvratnih običaja krivično odgovarati i pred Srbskom Državom. Svejedno da li ste pederi, pedofili, sodomisti, ‘trans-’ ili ‘bi-seksualci’, znajte da, ako se ne pokajete, za vašu izopaćenost neće biti ni Božije ni ljudske milosti. Bićete najstrože kažnjeni i iskorenjeni!”

U obraćanju narkomanima ističe se: “Namećete svoje beznađe drugima, uvlaćeci nedužne u svoj očaj. Zato za vas i vašu bolest nema mesta među Srbima. Ako odbijate da se lećite, već nastavljate da širite svoju zarazu, bićete pravedno kažnjeni jer ne možete nesmetano kvariti čistotu srbske omladine i zdravlje srbske nacije”, a kriminalcima se poručuje: “Vaš posao je unesrećivanje drugih. Svaki vaš ‘uspešan biznis’ neizbežno nekome donosi patnju i nesreću. Volite svoje porodice, a mislite da nekažnjeno smete da razarate tuđe, ne obaziruci se ni na Božije niti na ljudske zakone. Često se busate u

grudi da ste rodoljubi, iako srbski narod trpi od vas ogromnu štetu. Srbska omladina se previše često ugleda na vašu bezobzirnost, a vaše ponašanje je strano svetosavskom duhu. Vašem neobuzdanom divljanju staćemo na kraj svim raspoloživim sredstvima i najstrožim krivičnim kaznama!”

Na kraju ovog proglasa daje se oružni zaključak, koji glasi: “Ima još mnogo onih koji moraju da čuju glas Srbstva. To je, pre svega, glas upozorenja. Otačastveni pokret *Obraz* možda ne može fizički da uništi sve zlo koje kidiše na srbski narod, ali će, dokle god postoji, neprestano i neucutno na njega ukazivati i protiv njega se beskompromisno boriti. Još jednom upozoravamo sve srbske neprijatelje i pozivamo ih: pokajte se za svoja zlodela, inače za vas neće biti ni Božije ni ljudske milosti!”

U “Programu nacionalnog vaspitanja” iznosi se koncept vaspitanja dece zasnovan na svetosavskom duhu pobožnosti, čestitosti i rodoljublja, preko proučavanja i negovanja različitih formi u kojima se potencira pripadnost srpskom narodu.

U dokumentu pod nazivom “Zašto *Obraz*”, Udruženje poziva lica da se pridruže Udruženju i iznosi razloge za donošenje takve odluke, odnosno ukazuje na razloge koji bi mogli da opredele neko lice da se pridruži Udruženju. U ovom dokumentu se navodi: da “Otačastveni pokret *Obraz*” postoji jer je “raspetom, poniženom i obespravljenom Srbstvu danas više nego ikada potreban odlučan i delotvoran odgovor na sveopštu okupaciju, kaos i beznađe”, da “*Obraz*” nije partija, niti stranka, već da je “Pokret srbske istine i srbske budućnosti”, da je “*Obraz*” jedini Pokret za školu sa verom, politiku sa poštenjem, vojsku sa rodoljubljem i državu sa Božijim blagoslovom; da se “*Obraz*” bori za duhovnu i državotvornu obnovu Srbstva na temeljima Svetosavlja; i da zato *Obraz* hoće bogatu i snažnu, jedinstvenu i slobodnu srbsku nacionalnu državu u kojoj Srbi neće biti siromašni i prezreni “građani”, već ugledni domaćini.

U tekstu pod nazivom “Ko smo mi”, u kome se Udruženje zvanično predstavlja na veb-sajtu navodi se: da je “*Obraz*” politička organizacija, pravoslavna i saborna, a ne partijska, jer ne veruju u pluralizam interesa u srpskom narodu, već u njegovu sabornost, u jedinstven sistem vrednosti i u jednu zajedničku sudbinu za sve Srbe; da su politička organizacija jer politički razmišljaju i javno istupaju, jer smatraju i veruju da se jedino zajedničkim, nacionalnim naporom mogu trajno prevazići svi problemi i nedaće koji su snažili srpski narod, da svoje uzore vide u pobožnim i čestitim Srbima i Srbkinjama, našim precima i savremenicima, koji su znali da je politika sveta i strašna

služba narodu i državi i prema njoj se tako i odnosili; da je “Obraz” Otačastveni pokret, Otačastveni – zato što se bori za slobodu i dobrobit srpskog otačastva kao jedinstvenog geopolitičkog i državotvornog prostora našeg naroda, kome pripadaju svi srpski zavičaji od Kupe do Vardara i od Dunava do Jadranskog mora; da je pokret – zato što ne veruju u pasivan stav prema iskušenjima koja su pred celim srpskim narodom, da ne veruju onima koji bučno i nametljivo tvrde da je “sve izgubljeno”, da “ništa više ne može da se uradi”, da je “nekada moglo, ali je sada kasno”, da ne mogu jedino oni koji nikada nisu i koji nikada ne bi, ma pod kakvim uslovima, ništa ni pokušali; da je kasno je za one koji tragaju za izgovorom, a ne za rešenjem i uspehom; da je njihova sveta dužnost da se drže zavetnih reči Vladike NJegoša: “Neka bude borba neprestana, neka bude što biti ne može!”; da ako ne budemo u stanju da ponovo činimo ono što naši neprijatelji smatraju nemogućim – onda nećemo biti dostojni naslednici naših svetih predaka; da onda nećemo ni imati zašta da se zovemo Srbima. Zatim sledi obrazloženje zašto je izabran pojam “Obraz” za ime Udruženja – “Obraz je, zapravo, Ikona Božija u čoveku – što i jeste izvorno značenje reči obraz u starosrbskom jeziku. I kao što sve navedeno čini jedinstvenu ličnost, sveukupnost čoveka, tako i Otačastveni pokret Obraz saučestvuje u svesrbskom Obrazu, u srbskom licu spram ostalog sveta”. Na kraju ovog teksta se zaključuje: “Nalazimo se na početku trećeg milenijuma. Tokom poslednjih petnaestak godina zbililo se više sudbonosnih događaja nego u čitavim ranijim razdobljima srbske, ali i opšte ljudske istorije. I većina onoga što se zbililo nije bilo dobro. Pa ipak, mi u Obrazu verujemo da iskušenja koja su nam stavljena u deo nisu protiv nas nego za nas, da pokažemo svaki svoje pravo lice, da osvetlamo svoj i svesrbski Obraz. Život nije patnja bez smisla, već škola koja priprema za večnost. Ni jedna nesebična žrtva tolikih Srba koji su nam prethodili nije bila uzaludna; dokaz za to smo upravo mi, Srbi ovog zlog doba. Zato smo uvereni da će i napori Otačastvenog pokreta Obraz i svih drugih časnih srbskih savremenika biti trajan oslonac onim Srbima koji će tek doći i ispuniti Zavet do kraja”.

Ustavni sud je takođe utvrdio da su, prema zvanično dostavljenim izveštajima Ministarstva unutrašnjih poslova, članovi ovog udruženja učestvovali na brojnim događajima, od kojih su najznačajniji sledeći:

– dana 10. decembra 2007. godine oko 30 aktivista “Obraza” okupilo se na Trgu Republike kako bi izrazili protest povodom održavanja javnog

skupa “Žene u crnom” i drugih nevladinih organizacija, povodom obeležavanja međunarodnog dana ljudskih prava pod nazivom “Stop klerikalizaciji”; performans nevladinih organizacija je ometan pevanjem pesama “Sprem’te se sprem’te četnici”, “Čiča Dražo” i dr. i uzvikivanjem parola “Nož, žica Srebrenica”, “Ubi, ubi Šiptara”, povodom ovog događaja protiv Mladena Obradovića je podnet zahtev za pokretanje prekršajnog postupka zbog izvršenog prekršaja iz člana 15. stav 1. tačka 2. Zakona o okupljanju građana;

– dana 17. maja 2008. godine članovi “Obraza”, sa istaknutim obeležjima, patrolirali su centrom Beograda povodom najave održavanja “ulične konferencije” LGBT grupe; prema saopštenju ovog udruženja, koje se nalazi na veb-sajtu udruženja u delu “Aktivnosti-Obraz na delu”, više desetina članova ovog udruženja učestvovalo je u tzv. “trojkama” koje su patrolirale centralnim gradskim ulicama uz preteći slogan “čekamo vas!”; u saopštenju se dalje kaže da su članovi Udruženja “ovom akcijom nedvosmisleno pokazali svima koji maštaju o održavanju tzv. “gej-parade” da javno promovisanje i širenje zla nećemo tolerisati, već da ćemo ga sprečiti svim sredstvima. Otačastveni pokret Obraz će se i ubuduće svim silama boriti da Beograd bude slobodan hrišćanski grad, a Srbija slobodna i ujedinjena država sa Božjim blagoslovom”.

– dana 8. januara 2009. godine u Beogradu vernici Hristove pentokostne crkve Svete Trojice, organizovani u Udruženje “Hleb života”, ometani su u svojoj aktivnosti podele božićnih paketića na taj način što su članovi Udruženja “Obraz” zajedno sa navijačima fudbalskih klubova “Crvena zvezda”, “Partizan” i “Rad”, deci i roditeljima koji su doveli decu u navedenu crkvu delili letke sa parolama “stop sektama” sa tekstom koji vređa religiozna osećanja i uverenja pripadnika ove crkve, tako što se u tekstu ova crkva naziva “sektom” koja je “uvezena iz Amerike”, a da je hram “Svete Trojice” uporište CIA; članovi Udruženja “Obraz” uzvikivali su preteće parole “Srbija Srbima, napolje sa sektama”, “Napolje iz Srbije”, “Ubi, zakolji, da sekta ne postoji”, “Oj, sektaš neka neka, duboka vas jama čeka, široka jedan metar, a duboka kilometar”, “na kolena pred Srbe”, “marš iz Srbije, sektaške krvopije” i dr; u saopštenju na veb-sajtu Udruženja povodom ovog događaja istaknuto je da “pevanje nije prestajalo dokle god je trajala podela paketića, kao znak upozorenja sektašima

da ne pokušavaju da vrše bilo kakvu versku propagandu među prisutnom decom”; Policijska stanica Stari grad u Beogradu je stavila zahtev za pokretanje prekršajnog postupka protiv Mladena Obradovića, zbog prekršaja iz člana 15. stav 1. tačka 2. Zakona o okupljanju građana RS;

– dana 11. jula 2009. godine na Trgu Republike u Beogradu održan je javni skup u organizaciji NVO “Žene u crnom” povodom obeležavanja 11. jula, dana stradanja lica muslimanske veroispovesti u Srebrenici, gde se okupilo oko 30 pristalica “Obraza” i “Pokreta 1389” koji su uzvikivali parole “idite u Kravice”, “bežite, bežite”, “ovo je Srbija”, “Srbija Srbima”, “napolje sa Turcima” i dr;

– tokom kampanje za održavanje “Povorke ponosa 2009”, na fasadama zgrada i ostalim pogodnim mestima ispisivani su grafiti “smrt pederima”, “stop gej paradi” i “čekamo vas”, gde je u potpisu pisalo “Obraz”; protiv Mladena Obradovića policijski službenici Odeljenja za JRM UP, PU za grad Beograd, su zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično delo rasna i druga diskriminacija iz člana 387. stav 4. KZ RS, podneli krivičnu prijavu KU-18981/09 Prvom opštinskom tužilaštvu u Beogradu, koje je pokrenulo krivični postupak protiv imenovanog, zbog osnovane sumnje da je izvršio navedeno delo na taj način što je u vremenu od 11. do 20. septembra 2009. godine, kao generalni sekretar i odgovorno lice Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz”, u Beogradu na više lokacija organizovao pisanje grafita preteće sadržine i lepljenje plakata i nalepnica sa natpisom “čekamo vas”, obraćao se sredstvima javnog informisanja, itd. i na taj način se obraćao javnosti sa ciljem sprečavanja održavanja najavljene “Povorke ponosa 2009”, koja je trebalo da se održi 20. septembra 2009. godine;

– od strane UKP-6 Odeljenje PU za grad Beograd podneta je krivična prijava protiv trojice maloletnika zbog postojanja osnovane sumnje da su izvršili delo izazivanja nacionalne, rasne ili verske mržnje i netrepeljivosti; prijavljeni su početkom oktobra 2010. godine iz prostorija Udruženja “Obraz” preuzeli veću količinu propagandnog materijala sa sadržajem koji poziva “građane da se dana 10. oktobra 2010. godine odazovu u što većem broju i da spreče manifestaciju “Parada ponosa”;

– dana 10. oktobra 2010. godine u organizaciji “Gej strejt alijanse” i “Kvirija centra” održan je javni skup u pokretu “Parada ponosa 2010”; zbog organizovanja nasilja povodom ovog događaja, protiv lidera i aktivista Udruženja vodi se krivični postupak zbog krivičnog dela nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu iz člana 344a stav 3. KZ RS; Viši sud u Beogradu doneo je 15. aprila 2011. godine presudu K. 4264/10, kojom je ova lica oglasio krivim za krivično delo čije izvršenje im je stavljeno na teret; u toku je žalbeni postupak povodom navedene presude.

Takođe su od značaja pojedine izjave Mladena Obradovića date štampanim i elektronskim medijima u Republici Srbiji, koje se odnose na aktivnosti Udruženja povodom pojedinih događaja i manifestacija u kojima su i sami članovi ovog udruženja učestvovali. Te izjave su sledeće:

– dana 1. septembra 2007. godine u dnevnom listu “Press”, u članku pod nazivom “Spektakluc pederluka” izjavio je: “Ako homoseksualci nemaju srama, biće sprečeni kao 2001. godine” (kada je došlo do narušavanja javnog reda i mira u većem obimu, oštećenja objekata i službenih vozila MUP-a RS, kada je jedan policajac zadobio teške telesne povrede, a deset lica je zadobilo lake telesne povrede), nastavljajući da je “po zakonopravilu Svetog Save za polne izopačenosti i homoseksualizam bila predviđena smrtna kazna, jer se tada vodilo računa o duhovnom zdravlju nacije”;

– dana 7. aprila 2008. godine u dnevnom listu “Alo”, u članku pod nazivom “Dan gej mladosti”, povodom održavanja Evrosonga u Beogradu i najave dolaska velikog broja pripadnika gej populacije iz Evrope na ovo takmičenje, izjavio je da “kao ni 2001. godine, nećemo dozvoliti promociju nakaznih i izopačenih vrednosti na ulicama Beograda, koji je pored Moskve jedina evropska metropola u kojoj do sada nije bilo gej parade”;

– dana 10. aprila 2008. godine u dnevnom listu “Gazeta”, u članku pod nazivom “Homo frka”, povodom istog događaja, izjavio je da će sprečiti defilovanje ljudi gej orijentacije, sa napomenom “pitajte njihove organizacije, oni vrlo dobro znaju kako mi to radimo i kako možemo da ih sprečimo...”; na opasku novinara da Obradović praktično priznaje da je “Obraz” učestvovao u organizaciji batinaša koji su tukli ljude na ulicama

Beograda 2001. godine u okviru “Parade ponosa”, on je istakao da je na taj događaj ponosan;

– dana 22. jula 2009. godine u dnevnom listu “Borba” u članku pod nazivom “Desničari najavili izlazak na ulicu”, povodom najave održavanja “Parade ponosa”, Obradović je izjavio da će “Obraz” biti na ulicama tog dana i gde god bude to potrebno zajedno sa, kako se kaže, “ostalim srpskim rodoljubima učini sve da spreči taj skup”;

– u odgovoru datom novinaru TV “Foksa”, koji je emitovan na Vestima ove televizije 14. avgusta 2009. godine, povodom pitanja novinara ko piše uvredljive grafite po Beogradu povodom najavljenog održavanja “Parade ponosa”, Obradović kaže da to čine “pravoslavni Srbi, srpski nacionalisti, rodoljubi, svi normalni ljudi, svi oni koje žele zdravo društvo, zdravu porodicu i koji ne žele širenje zla u našoj zemlji”;

– dana 1. septembra 2009. godine u dnevnom listu “Kurir”, u članku pod nazivom “Panika”, povodom istog događaja, između ostalog, je izjavio: “Naša poruka pederima je jasna: čekamo vas”;

– dana 18. septembra 2009. godine u emisiji radija “Slobodna Evropa”, povodom najavljene “Parade ponosa” izjavio je: “Obraz se protivi održavanju jedne takve nakaradne manifestacije i potpuno je prirodno da smo spremni na sve vidove delovanja u tom pravcu i da je to samo početak i najava onoga što dolazi”;

– u intervjuu datom novinaru B92 u emisiji “Insajder”, pod nazivom “Ne(moć) države – 3. deo”, povodom prekinute “Parade ponosa” iz 2001. godine izjavljuje: “smatram da je dobro što se jedna takva nakazna manifestacija nije održala u Beogradu...”, “borba za odbranu srpskog imena i imanja vodi se i rečima i delom, postom i molitvom, vodi se i krstom, vodi se i plugom i perom, ali onda – ako nema drugog izlaza – ona se vodi i mačem”;

– u intervjuu objavljenom 8. jula 2011. godine u dnevničkim novinama “Pravda”, povodom pitanja novinara šta misli povodom najava LGBT populacije o održavanju “Parade ponosa” na jesen, Obradović izjavljuje: “Kao prvo, ne radi se ni o kakvoj ‘Paradi ponosa’, već je to parada srama. Iskreno se nadam da će se naći neko u vlasti ko će se prizvati pameti i

nakon svega što se desilo oktobra prošle godine neće dozvoliti da se takva bruka i nesreća ponovo dogode Beogradu i Srbiji. Međutim, ukoliko oni koji nikoga i ništa ne poštuju i kojima ništa nije sveto ipak istraju u nametanju zla, 'Obraz' svakako neće to gledati skrštenih ruku. Borićemo se za odbranu vere, nacije i porodice jer se ne stidimo ničega što smo radili do sada”.

V

Ustavom Republike Srbije utvrđeno je: da je Republika Srbija država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi, načelima građanske demokratije, ljudskim i manjinskim pravima i slobodama i pripadnosti evropskim principima i vrednostima (član 1.); da je vladavina prava osnovna pretpostavka Ustava i da počiva na neotuđivim ljudskim pravima, kao i da se ostvaruje slobodnim i neposrednim izborima, ustavnim jemstvima ljudskih i manjinskih prava, podelom vlasti, nezavisnom sudskom vlašću i povinovanjem vlasti Ustavu i zakonu (član 3.); da se ljudska i manjinska prava zajemčena Ustavom neposredno primenjuju, da se Ustavom jemče, i kao takva, neposredno primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima, da se zakonom može propisati način ostvarivanja ovih prava samo ako je to Ustavom izričito predviđeno ili ako je to neophodno za ostvarenje pojedinog prava zbog njegove prirode, pri čemu zakon ni u kom slučaju ne sme da utiče na suštinu zajemčenog prava, kao i da se odredbe o ljudskim i manjinskim pravima tumače u korist unapređenja vrednosti demokratskog društva, saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje (član 18.); da jemstva neotuđivih ljudskih i manjinskih prava u Ustavu služe očuvanju ljudskog dostojanstva i ostvarenju pune slobode i jednakosti svakog pojedinca u pravednom, otvorenom i demokratskom društvu, zasnovanom na načelu vladavine prava (član 19.); da ljudska i manjinska prava zajemčena Ustavom mogu zakonom biti ograničena ako ograničenje dopušta Ustav, u svrhe radi kojih ga Ustav dopušta, u obimu neophodnom da se ustavna svrha ograničenja zadovolji u demokratskom društvu i bez zadiranja u suštinu zajemčenog prava i da su

pri ograničavanju ljudskih i manjinskih prava, svi državni organi, a naročito sudovi, dužni da vode računa o suštini prava koje se ograničava, važnosti svrhe ograničenja, prirodi i obimu ograničenja, odnosu ograničenja sa svrhom ograničenja i o tome da li postoji način da se svrha ograničenja postigne manjim ograničenjem prava (član 20. st. 1. i 3.); da je zabranjena svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, verispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta (član 21. stav 3.); da je zabranjeno i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje rasne, nacionalne, verske ili druge neravnopravnosti, mržnje i netrepeljivosti (član 49.); da je mirno okupljanje građana slobodno, da se zborovi, demonstracije i druga okupljanja građana na otvorenom prostoru prijavljuju državnom organu, u skladu sa zakonom, da se sloboda okupljanja može zakonom ograničiti samo ako je to neophodno radi zaštite javnog zdravlja, morala, prava drugih ili bezbednosti Republike Srbije (član 54. st. 1, 3. i 4.); da se jemči sloboda političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja i pravo da se ostane izvan svakog udruženja, da se udruženja osnivaju bez prethodnog odobrenja, uz upis u registar koji vodi državni organ, u skladu sa zakonom, da su zabranjena tajna i paravojna udruženja, da Ustavni sud može zabraniti samo ono udruženje čije je delovanje usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje (član 55. st. 1. do 4.); da je zabranjena bilo kakva diskriminacija zbog pripadnosti nacionalnoj manjini (član 76. stav 2.); da u oblasti obrazovanja, kulture i informisanja Srbija podstiče duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i preduzima efikasne mere za unapređenje uzajamnog poštovanja, razumevanja i saradnje među svim ljudima koji žive na njenoj teritoriji, bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezički ili verski identitet (član 81.); da Republika Srbija uređuje i obezbeđuje ostvarivanje i zaštitu sloboda i prava građana; ustavnost i zakonitost; postupak pred sudovima i drugim državnim organima; odgovornost i sankcije za povredu sloboda i prava građana utvrđenih Ustavom i za povredu zakona, drugih propisa i opštih akata; amnestije i pomilovanja za krivična dela (član 97. tačka 2.); da Ustavni sud odlučuje o zabrani rada političke stranke, sindikalne organizacije ili udruženja građana (član 167. stav 2.).

Opštom deklaracijom o pravima čoveka ("Službeni list FNRJ", broj 0/48) utvrđeno je: da svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja

i da se niko ne može primorati da pripada nekom udruženju (član 20.); da se u vršenju svojih prava i sloboda svako može podvrgnuti samo onim ograničenjima koja su predviđena zakonom isključivo u cilju obezbeđenja potrebnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih, kao i zadovoljenja pravičnih zahteva morala, javnog poretka i opšteg blagostanja u demokratskom društvu (član 29. stav 2.).

Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije ("Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori", broj 6/67) utvrđeno je: da države članice osuđuju rasnu diskriminaciju i obavezuju se da svim odgovarajućim sredstvima i bez odlaganja sprovode politiku koja teži da ukine svaki oblik rasne diskriminacije i da pomažu razumevanje između svih rasa, i u tom cilju svaka država članica treba da svim odgovarajućim sredstvima, uključujući, ukoliko to okolnosti zahtevaju, i zakonske mere, zabrani rasnu diskriminaciju koju sprovode lica, grupe ili organizacije, kao i da je okonča (član 2. stav 1. tačka d)); da države članice osuđuju svaku propagandu i sve organizacije koje se rukovode idejama ili teorijama zasnovanim na superiornosti neke rase ili grupe lica izvesne boje ili izvesnog etničkog porekla ili koje žele da opravdaju ili podrže svaki oblik rasne mržnje ili diskriminacije, one se obavezuju da bez odlaganja usvoje pozitivne mere koje imaju za cilj da ukinu svako podsticanje na takvu diskriminaciju, ili na svako delo diskriminacije, i, u tom cilju, vodeći računa o principima navedenim u Univerzalnoj deklaraciji o pravima čoveka i o pravima koja su izričito navedena u članu 5. ove konvencije, one se naročito obavezuju da izjave da su nezakonite i da zabrane organizacije i aktivnosti organizovane propagande i svaku drugu vrstu propagandne aktivnosti koji podstiču na rasnu diskriminaciju i koji je pomažu, kao i da izjave da je učešće u ovim organizacijama ili u njenim aktivnostima zakonom kažnjivo delo (član 4. stav 1. b)); da prema osnovnim obavezama navedenim u članu 2. ove konvencije, države članice se obavezuju da zabrane i da ukinu rasnu diskriminaciju u svim njenim oblicima i da garantuju pravo svakome na jednakost pred zakonom bez razlike na rasu, boju ili nacionalno ili etničko poreklo, naročito u pogledu uživanja prava na bezbednost lica i zaštitu države od nasilja i zlostavljanja bilo od strane vladinih službenika, bilo od svakog lica grupe ili ustanove (član 5. stav 1. tačka b)).

Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima ("Službeni list SFRJ", broj 7/71) utvrđeno je da svako lice ima pravo da se slobodno udruži sa drugim licima, uključujući i pravo na osnivanje sindikata

i učlanjenje u iste radi zaštite svojih interesa i da vršenje ovog prava može biti samo predmet ograničenja predviđenih zakonom, a koja su potrebna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti, javnog reda ili radi zaštite javnog zdravlja i morala ili prava i sloboda drugih lica (član 22. st. 1. i 2.).

Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda ("Službeni list SCG – Međunarodni ugovori", br. 9/03, 5/05 i 7/05 i "Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori", broj 12/10) utvrđeno je da svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja sa drugima, uključujući pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa i da za vršenje ovog prava se neće postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih (član 11.); da se ništa u ovoj konvenciji ne može tumačiti tako da podrazumeva pravo bilo koje države, grupe ili lica da se upuste u neku delatnost ili izvrše neki čin koji je usmeren na poništavanje bilo kog od navedenih prava i sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj meri od one koja je predviđena Konvencijom (član 17.).

Zakonom o udruženjima ("Službeni glasnik RS", br. 51/09 i 99/11-drugi zakoni) propisano je: da udruženje, u smislu ovog zakona, jeste dobrovoljna i nevladina nedobitna organizacija zasnovana na slobodi udruživanja više fizičkih ili pravnih lica, osnovana radi ostvarivanja i unapređenja određenog zajedničkog ili opšteg cilja i interesa, koji nisu zabranjeni Ustavom ili zakonom, da su zabranjena tajna i paravojna udruženja (član 2. st. 1. i 4.); da se udruženje osniva i organizuje slobodno i da je samostalno u ostvarivanju svojih ciljeva, da ciljevi i delovanje udruženja ne mogu biti usmereni na nasilno rušenje ustavnog poretka i narušavanje teritorijalne celokupnosti Republike Srbije, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti zasnovane na rasnoj, nacionalnoj, verskoj ili drugoj pripadnosti ili opredeljenju, kao i polu, rodu, fizičkim, psihičkim ili drugim karakteristikama i sposobnostima (član 3. st. 1. i 2.); da udruženje ostvaruje aktivnosti u skladu sa zakonom, statutom i drugim opštim aktima, kao i pravilima saveza čiji je član (član 9.); da se udruženje osniva usvajanjem osnivačkog akta i statuta i izborom lica ovlašćenog za zastupanje, na osnivačkoj skupštini udruženja (član 11. stav

1.); da Registar udruženja (u daljem tekstu: Registar) vodi Agencija za privredne registre (u daljem tekstu: Agencija), kao povereni posao (član 26. stav 1.); da udruženje može da vrši one aktivnosti kojima se ostvaruju ciljevi utvrđeni njegovim statutom (član 37. stav 1.); da o zabrani rada udruženja iz člana 2. stav 4. ovog zakona, kao i udruženja čiji su ciljevi ili delovanje suprotni odredbi člana 3. stav 2. ovog zakona odlučuje Ustavni sud, da se odluka o zabrani rada udruženja može zasnivati na radnjama članova udruženja ako postoji veza između tih radnji i delovanja udruženja ili njegovih ciljeva, ako se radnje zasnivaju na organizovanoj volji članova i ako se prema okolnostima slučaja može smatrati da je udruženje tolerisalo radnje svojih članova, da se simboli vizuelnog identiteta i druge oznake udruženja kome je zabranjen rad (zastave, parole, uniforme, grbovi, značke i dr.) ne smeju javno upotrebljavati (član 50. st. 1, 2. i 5.); da se postupak za zabranu rada udruženja pokreće na predlog Vlade, Republičkog javnog tužioca, ministarstva nadležnog za poslove uprave, ministarstva nadležnog za oblast u kojoj se ostvaruju ciljevi udruženja ili Registratora, da se postupak za zabranu rada udruženja može pokrenuti i voditi i u odnosu na udruženja koja nemaju status pravnog lica, da se o pokretanju postupka za zabranu rada udruženja u Registar upisuje zabeleška (član 51.); da društvene organizacije, udruženja građana i njihovi savezi osnovani prema Zakonu o društvenim organizacijama i udruženjima građana ("Službeni glasnik SRS", br. 24/82, 39/83, 17/84, 50/84, 45/85 i 12/89 i "Službeni glasnik RS", br. 53/93, 67/93 i 48/94), kao i oni koji imaju sedište na teritoriji Republike Srbije, a upisani su u Registar prema Zakonu o udruživanju građana u udruženja, društvene organizacije i političke organizacije koje se osnivaju za teritoriju Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ("Službeni list SFRJ", broj 42/90 i "Službeni list SRJ", br. 24/94, 28/96 i 73/2000), nastavljaju sa radom kao udruženja od dana početka primene ovog zakona, s tim što su dužni da u roku od 18 meseci od dana početka primene ovog zakona usklade svoj statut i druge opšte akte sa odredbama ovog zakona (član 78.).

Zakonom o okupljanju građana ("Službeni glasnik RS", br. 51/92, 53/93, 67/93, 17/99, 33/99 i 48/94, "Službeni list SRJ", broj 21/01 i "Službeni glasnik RS", br. 29/01 i 101/05) propisano je: da su okupljanja građana slobodna i da se ostvaruju na način propisan ovim zakonom (član 1.); da će nadležni organ privremeno zabraniti održavanje javnog skupa koji je usmeren na nasilno menjanje Ustavom utvrđenog poretka, narušavanje teritorijalne

celovitosti i nezavisnosti Republike Srbije, kršenje Ustavom zajemčenih sloboda i prava čoveka i građanina, izazivanje i podsticanje nacionalne, rasne i verske netrpeljivosti i mržnje (član 9. stav 1.); da nadležni organ može da zabrani održavanje javnog skupa radi sprečavanja ometanja javnog saobraćaja, ugrožavanja zdravlja, javnog morala ili bezbednosti ljudi i imovine (član 11. stav 1.); da ako u toku održavanja javnog skupa nastupe okolnosti iz člana 9. stav 1, odnosno člana 11. stav 1. ovog zakona, nadležni organ će upozoriti sazivača da prekine održavanje javnog skupa i pozove okupljene građane da se razidu radi uspostavljanja reda (član 12. stav 1.); da javni skup koji se održava bez prethodne prijave, nadležni organ će onemogućiti i preduzeti mere za uspostavljanje javnog reda i mira (član 14.); da će se novčanom kaznom do 10.000 dinara ili kaznom zatvora do 60 dana kazniti za prekršaj – 1) sazivač javnog skupa koji nije preduzeo mere za održavanje reda na javnom skupu, odnosno nije organizovao redarsku službu (član 5. stav 1.), 2) lice koje okuplja građane bez prethodne prijave (član 6), 3) sazivač javnog skupa koji održava skup protivno zabrani iz člana 9. stav 1. odnosno člana 11. stav 1. ovog zakona (član 15. stav 1. tač. 1) do 3)).

Krivičnim zakonikom ("Službeni glasnik RS", br. 85/05, 88/05-ispravka, 107/05-ispravka, 72/09 i 111/09) je kao krivično delo izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti inkriminisano izazivanje ili raspirivanje nacionalne, rasne ili verske mržnje, ili netrpeljivosti među narodima ili etničkim zajednicama koje žive u Srbiji (član 317. stav 1.), a kao krivično delo rasne i druge diskriminacije inkriminisano je širenje ili na drugi način činjenje javno dostupnim tekstova, slika ili svako drugo predstavljanje ideja ili teorija koje zagovaraju ili podstrekavaju mržnju, diskriminaciju ili nasilje, protiv bilo kojeg lica ili grupe lica, zasnovanih na rasi, boji kože, verskoj pripadnosti, nacionalnosti, etničkom poreklu ili nekom drugom ličnom svojstvu (član 387. stav 4.). Fizički napad ili fizički obračun sa učesnicima sportske priredbe ili javnog skupa, vršenje nasilja ili oštećenje imovine veće vrednosti prilikom dolaska ili odlaska sa sportske priredbe ili javnog skupa, unošenje u sportski objekat ili bacanje na sportski teren, među gledaoce ili učesnike javnog skupa predmeta, pirotehničkih sredstava ili drugih eksplozivnih, zapaljivih ili škodljivih supstanci koje mogu da izazovu telesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe ili javnog skupa, neovlašćeno ulaženje na sportski teren ili deo gledališta namenjen protivničkim navijačima i izazivanje nasilja, oštećenje sportskog objekta, njegove opreme, uređaja i instalacija, izazivanje

svojim ponašanjem ili parolama na sportskoj priredbi ili javnom skupu, nacionalne, rasne, verske ili druge mržnje ili netrpeljivosti zasnovane na nekom diskriminatornom osnovu usled čega dođe do nasilja ili fizičkog obračuna sa učesnicima, inkriminirano je kao krivično delo nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu odredbama člana 344a stav 1. Zakona.

Zakonom o zabrani diskriminacije (“Službeni glasnik RS”, broj 22/09) propisano je: da izrazi “diskriminacija” i “diskriminatorno postupanje” označavaju svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima (u daljem tekstu: lična svojstva) (član 1. stav 1. tačka 1)); da je svako dužan da poštuje načelo jednakosti, odnosno zabranu diskriminacije (član 4. stav 2.); da su oblici diskriminacije – neposredna i posredna diskriminacija, kao i povreda načela jednakih prava i obaveza, pozivanje na odgovornost, udruživanje radi vršenja diskriminacije, govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje (član 5.); da je zabranjeno udruživanje radi vršenja diskriminacije, odnosno delovanje organizacija ili grupa koje je usmereno na kršenje Ustavom, pravilima međunarodnog prava i zakonom zajamčenih sloboda i prava ili na izazivanje nacionalne, rasne, verske i druge mržnje, razdora ili netrpeljivosti (član 10.); da je zabranjeno izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, u javnim glasilima i drugim publikacijama, na skupovima i mestima dostupnim javnosti, ispisivanjem i prikazivanjem poruka ili simbola i na drugi način (član 11.); da je zabranjeno uznemiravanje i ponižavajuće postupanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, a naročito ako se time stvara strah ili neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje (član 12.).

VI

Polazeći od svega navedenog, Ustavni sud je konstatovao:

Sloboda udruživanja spada u osnovne građanske slobode i zajedno sa drugim političkim pravima čini osnovu funkcionisanja savremenih društava zasnovanih na pluralizmu interesa različitih društvenih grupa, a jemstvo ove slobode i njena zaštita predstavljaju temelj građanskog društva.

Sloboda udruživanja je garantovana članom 55. stav 1. Ustava, kojim je utvrđena sloboda političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja, ali i pravo pojedinca da ostane izvan svakog udruženja.

O značaju slobode okupljanja i udruživanja govori i činjenica da se ona direktno štiti brojnim međunarodnim instrumentima. Slobodu udruživanja građana garantuje više međunarodnih konvencija koje, saglasno članu 16. Ustava, čine sastavni deo pravnog poretka Republike Srbije, od kojih su najznačajnije Univerzalna deklaracija o pravima čoveka (član 20.), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (član 22.) i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (član 11.).

Međutim, sloboda udruživanja nije apsolutna i neograničena, jer u slučaju da se ta sloboda zloupotrebljava, neprihvatljivo delovanje udruženja, putem različitih mehanizama mora biti sprečeno, onemogućeno, pa čak i zabranjeno, i to samo onda kad se takvim delovanjem povređuju osnovne vrednosti, a da za to postoje ubedljivi imperativni razlozi koji mogu da opravdaju ograničenje te slobode.

Naime, ustavna jemstva neotuđivih ljudskih i manjinskih prava služe očuvanju ljudskog dostojanstva i ostvarenju pune slobode i jednakosti svakog pojedinca, tako da država nema samo obavezu da štiti pojedinca ili grupu od postupaka državnih organa u slučaju povrede nekog od zajemčenih ljudskih prava, već da zaštiti ova prava i od pojedinaca ili grupa koje svoja prava zloupotrebljavaju i tako vrše povrede zajemčenih prava drugim pripadnicima društva. To znači da se nijedna sloboda ili pravo zajemčeno Ustavom ne može koristiti na takav način da se spreči uživanje tih istih sloboda ili prava drugih subjekata, jer bi u takvim situacijama pojedinac (ili grupa) zloupotrebili svoju Ustavom zajemčenu slobodu ili pravo na štetu drugih. U takvim situacijama država može delovati i preventivno ukoliko se oceni da su nastupile okolnosti koje bi opravdale navedeno postupanje.

Članom 20. Ustava utvrđeno je da ljudska i manjinska prava zajemčena Ustavom mogu zakonom biti ograničena ako ograničenje dopušta Ustav, u svrhe radi kojih ga Ustav dopušta, u obimu neophodnom da se ustavna svrha ograničenja zadovolji u demokratskom društvu i bez zadiranja u suštinu zajemčenog prava, s tim što se dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava ne može smanjivati, dok su pri ograničavanju ljudskih i manjinskih prava, svi državni organi, a naročito sudovi, dužni da vode računa o suštini prava koje se ograničava, važnosti svrhe ograničenja, prirodi i obimu ograničenja, odnosu ograničenja sa svrhom ograničenja i o tome da li postoji način da se svrha ograničenja postigne manjim ograničenjem prava.

Opravljanost mešanja vlasti u uživanje slobode udruživanja je ono što je najteže utvrditi. Utvrđujući u svom članu 55. razloge zbog kojih može biti zabranjen rad nekom udruženju, Ustav postavlja osnove u okviru kojih može biti ograničena sloboda udruživanja, pri čemu je korišćenje ustavne dopuštenosti ograničenja ove slobode jasno omeđeno načelima o svrsi ograničenja bilo kog ljudskog ili manjinskog prava, utvrpenim u članu 20. Ustava.

Zakonom propisane nadležnosti pojedinih državnih organa i preduzimanje adekvatnih mera zasnovanih na ovlašćenjima svakog od nadležnih državnih organa, i to kontinuirano i koordinirano, treba i mora da bude usmereno na eliminisanje društveno neprihvatljivog ponašanja pojedinaca i grupa kojima se ugrožavaju prava i slobode drugih, ali bez posezanja za ograničenjem slobode udruživanja kroz zabranu rada konkretnog udruženja sve do trenutka dok udruženje kao takvo ne postane realna opasnost za slobodno i demokratsko uređenje zemlje ili prava pojedinaca, s tim što je uvek neophodno razmotriti i da li manje radikalne mere u određenoj situaciji mogu da budu iskorišćene da bi se ta opasnost izbegla. Sve takve mere obavezno moraju da budu zasnovane na dovoljnim dokazima da udruženje koje je u pitanju, a ne samo njegovi pojedinačni članovi teže nedozvoljenim ciljevima, kao i da su spremni da primene neustavna sredstva za njihovo ostvarenje.

Kako sloboda udruživanja nije apsolutno pravo, to je i članom 11. stav 2. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda utvrđeno pod kojim uslovima je dopušteno ograničiti ovo pravo. Saglasno navedenoj odredbi ove konvencije, ograničenje prava na slobodu udruživanja biće dopušteno samo ukoliko je propisano zakonom, ima legitiman cilj i nužno je u demokratskom društvu. Sva tri uslova moraju biti kumulativno ispunjena, jer bi u protivnom došlo do povrede člana 11. Evropske konvencije.

Prema odredbi člana 167. stav 3. Ustava, Ustavni sud je nadležan da odlučuje o zabrani rada političke stranke, sindikalne organizacije ili udruženja građana, tako što će utvrditi da li postoje neki od Ustavom utvrđenih razloga za zabranu rada ovog udruženja, i ako postoje, koji su to razlozi zbog kojih bi udruženje trebalo zabraniti. U konkretnom slučaju Ustavni sud bi trebalo da utvrdi da li je delovanje Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz” usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje.

Zakonom o udruženjima su, na temelju navedenih odredaba Ustava koje se odnose na slobodu udruživanja, uređena pitanja osnivanja, pravnog položaja udruženja, upisa i brisanja iz registra, članstva i organa udruženja, statusnih promena i prestanka udruženja, kao i druga pitanja koja su od značaja za rad udruženja. Odredbom člana 3. stav 2. ovog zakona propisano je da ciljevi i delovanje udruženja ne mogu biti usmereni na nasilno rušenje ustavnog poretka i narušavanje teritorijalne celokupnosti Republike Srbije, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti zasnovane na rasnoj, nacionalnoj, verskoj ili drugoj pripadnosti ili opredeljenju, kao i polu, rodu, fizičkim, psihičkim ili drugim karakteristikama i sposobnostima. Ciljevi udruženja su određeni statutom udruženja, dok delovanje udruženja predstavlja u stvari skup svih aktivnosti i radnji članova udruženja radi postizanja ciljeva zarad kojih je to udruženje osnovano. Polazeći od navedenog, odredbama člana 50. Zakona o udruženjima je uređena zabrana rada udruženja, kao jedan od načina prestanka postojanja udruženja, pa je tako stavom 2. ovog člana Zakona propisano da se odluka o zabrani udruženja može zasnivati na radnjama članova udruženja ako postoji veza između tih radnji i delovanja udruženja ili njegovih ciljeva, ako se radnje zasnivaju na organizovanoj volji članova i ako se prema okolnostima slučaja može smatrati da je udruženje tolerisalo radnje svojih članova. Iz ove odredbe Zakona proizlazi da su tri elementa bitna pri likom ocene da li je neko udruženje delovalo u skladu sa Ustavom i zakonom ili ne, a to su: 1) radnje koje članovi udruženja preduzimaju u ime udruženja i na taj način ispoljavaju ciljeve udruženja i određuju pravce njegovog delovanja; 2) organizovana volja članova udruženja kojom su motivisane radnje članova udruženja i 3) poseban oblik nečinjenja u smislu tolerisanja radnji članova udruženja za koje su znali ili su mogli znati da predstavljaju neki od

vidova zabranjenog ponašanja pojedinaca od kojih je potrebno da se kolektivitet ogradi.

Zakonom o zabrani diskriminacije diskriminatorско postupanje je definisano kao svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe, kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima. Ovim zakonom su određeni različiti oblici diskriminacije, pa je tako odredbama čl. 11. i 12. ovog zakona kao poseban vid diskriminacije predviđen govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje. Odredbom člana 11. Zakona propisano je da je zabranjeno izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, u javnim glasilima i drugim publikacijama, na skupovima i mestima dostupnim javnosti, ispisivanjem i prikazivanjem poruka ili simbola i na drugi način, dok je članom 12. ovog zakona predviđena zabrana uznemiravanja i ponižavajućeg postupanja koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, a naročito ako se time stvara strah ili neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje. Govor mržnje predstavlja indirektnu diskriminaciju, jer se njime vrši javno podsticanje na diskriminaciju, kojom se narušava najpre psihički integritet diskriminiranih lica zbog izazivanja straha, a može doći i do povrede fizičkog integriteta, ukoliko ova lica budu fizički napadnuta. Slično je i kod uznemiravanja i ponižavajućeg postupanja, jer se i u ovom slučaju neko lice ne lišava određenog prava direktno već se ovim radnjama narušava psihički integritet lica ili grupe lica zbog izazivanja straha i stvaranja neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.

Ustavna funkcija Ustavnog suda je da štiti ljudska i manjinska prava i slobode, što podrazumeva i njihovo nesmetano ostvarivanje, ali takođe mora da vodi računa da li se delovanjem neke organizacije ili udruženja, bilo njenim aktima ili njenim radnjama, ugrožavaju slobode i povređuju prava drugih. U

skladu sa tim, prilikom donošenja odluke o raspuštanju određenog udruženja mora se voditi računa o tome da li je takva mera predviđena zakonom i da li je usmerena ka sprečavanju nereda ili kriminala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih (u tom smislu videti presudu Evropskog suda za ljudska prava “Association Nouvelle Des Boulogne Boys protiv Francuske” od 22. februara 2011. godine).

Polazeći od navedenog, Ustavni sud je najpre konstatovao da je Udruženje građana “Otačastveni pokret Obraz” registrovano u skladu sa Zakonom o udruženjima i da ima svojstvo pravnog lica, iz čega sledi da se radi o obliku udruživanja koji je kao pojam “udruženje” utvrđen odredbom člana 55. stav 2. Ustava. Statutom ovog udruženja građana određeni su oblast delovanja i ciljevi udruženja, tako što je članom 1. Statuta propisano da je Udruženje nevladino i neprofitno udruženje, osnovano na neodređeno vreme, radi ostvarivanja ciljeva u oblasti promovisanja tradicionalnih srpskih i pravoslavnih vrednosti, dok su u članu 2. Statuta taksativno navedeni ciljevi Udruženja, i to: promovisanje, svedočenje, negovanje i afirmisanje tradicionalnih srpskih i pravoslavnih vrednosti, zalaganje za obnovu autentične srpske državnosti, zalaganje za primenu vrednosti koje Udruženje afirmiše na način na koji će to moći da pomogne duhovnu, nacionalnu i kulturnu obnovu srpskog naroda. Razrada ovako uopšteno postavljenih ciljeva Udruženja izvršena je u programskim i drugim dokumentima ovog udruženja – “Osnovna načela”, “Osnovne smernice”, “Program nacionalnog vaspitanja”, “Ko smo mi”, “Proglaš prijateljima” i “Srbskim neprijateljima”, koji se nalaze na zvaničnoj internet prezentaciji ovog udruženja, pod nazivom “Načela” i “O nama”.

Ustavni sud konstatuje da Statutom opredeljeni opšti ciljevi Udruženja, posmatrani sami za sebe, ne daju povoda za zabranu rada ovog udruženja. Međutim, drugim navedenim dokumentima, po oceni Ustavnog suda, Udruženje ne vrši samo promociju i afirmisanje srpskih i pravoslavnih vrednosti, što jeste oblast delovanja ovog udruženja, već otvoreno iskazuje stav netolerancije i netrpeljivosti prema određenim delovima društvene zajednice sa kojima ne deli isto mišljenje, moralne stavove, pogled na svet, način življenja ili na koji drugi oblik ispoljavanja ljudske prirode, pri čemu se to posebno odnosi na ateiste, pripadnike LGBT populacije, ali i na određene narode u celini. U navedenim dokumentima je takođe izražena jasna namera preduzimanja svih radnji neophodnih radi ostvarivanja ciljeva proklamovanih osnovnim načelima i osnovnim smernicama Udruženja, što podrazumeva i primenu

nasilja. Posebno je karakterističan dokument pod nazivom “Srbskim neprijateljima”, kojim su stigmatizovane čitave grupe koje Udruženje smatra neprijateljima srpskog naroda i kojima se upućuju najteže uvrede i preteće poruke. Iz načina obraćanja pojedinim grupama tzv. neprijatelja srpskog naroda, koji su u ovom proglašenju označeni kao “zionisti, tj. antihrišćanski jevrejski rasisti”, “ustaše”, “muslimanski ekstremisti” i “šiptarski teroristi”, proizlazi da je uvredljivo obraćanje takvo da se ne odnosi samo na označene grupe, već na narode u celini, kojima te grupe pripadaju. Ponižavajuće postupanje, ali i izazivanje mržnje prema pojedinim grupama dodatno se pojačava rečima upućenim, primera radi, “ustašama” da “ste od nas Srba pokrali sve ono što nemate, počev od jezika i istorije”, ili “muslimanskim ekstremistima” da “očajnički tragajući za novim identitetom, čak (ste) i naziv novoproglašene ‘nacije’ (‘Bošnjaci’) i nepostojećeg ‘jezika’ (‘bosanski’) ukrali od onih od kojih potičete, pokušavajući neuspješno da prevaziđete janičarski kompleks koji će vas mučiti dokle god se ne vratite Srbstvu i Pravoslavlju”.

Iz teksta ovog proglašenja takođe proizlaze i pretnje određenim društvenim grupama, kao što su pripadnici LGBT populacije, koji su svrstani u “perverz-njake” i kojima je zaprećeno: “Za vašu izopačenost neće biti ni Božje ni ljudske milosti. Bićete najstrože kažnjeni i iskorenjeni!”, kao i opšta pretnja na kraju ovog teksta kojom se Proglas smatra “glasom upozorenja” i u kome se izražava spremnost na upotrebu svih sredstava, uključujući i ona nasilna, kada se u završnoj rečenici ovog proglašenja kaže: “Otačastveni pokret Obraz možda ne može fizički da uništi svo zlo koje kidiše na srbski narod, ali će dokle god postoji, neprestano i neucutno ne njega ukazivati i protiv njega se beskompromisno boriti. Još jednom upozoravamo sve srbske neprijatelje i pozivamo ih: pokajte se za svoja zlodela, inače za vas neće biti ni Božje ni ljudske milosti!”

Povodom govora mržnje u praksi Evropskog suda za ljudska prava u predmetu “Feret protiv Belgije” zauzet je stav da podsticanje na govor mržnje ne zahteva i poziv na određeni čin nasilja, tj. ne mora da se desi posledica koja se govorom mržnje očekuje, već se govorom mržnje smatra napad na određenu grupu lica iznošenjem uvreda, kleveta i podsmeha na njihov račun (presuda od 16. jula 2009. godine, § 73.). U drugom predmetu, “Vejdeland i ostali protiv Švedske”, Evropski sud za ljudska prava je zauzeo stav da leci u kojima su sadržane izjave da je homoseksualnost “devijantna seksualna sklonost” koja ima “moralno razarajuće posledice po suštinu društva”, da je jedan od osnovnih razloga za širenje HIV-a i side, i da “homoseksualni lobi”

omalovažava ozbiljnost pedofilije, predstavlja “ozbiljne tvrdnje koje sadrže predrasude, iako te izjave nisu neposredno preporučivale pojedincima da postupaju diskriminatorno”, i da je “diskriminacija zasnovana na seksualnoj orijentaciji isto toliko ozbiljna koliko i diskriminacija zasnovana na rasi, poreklu ili boji” (presuda od 9. februara 2012. godine, § 54 i 55).

Stavovima koji su izraženi u navedenim dokumentima Udruženja vrši se diskriminacija govorom mržnje, kako prema pripadnicima srpskog naroda koji ne poseduju karakteristike koje su neophodne da bi se neko, po mišljenju pripadnika ovog udruženja, smatrao “dobrim Srbinom”, tako i prema pripadnicima određenih društvenih grupa zbog svojstava koje su pripadnici Udruženja označili kao zlo protiv koga se treba boriti, izazivanjem osećanja straha i nesigurnosti za sve ove grupe. S obzirom na to da se demokratija hrani slobodom izražavanja (Evropski sud za ljudska prava u predmetu “Ujedinjena komunistička partija i drugi protiv Turske”, od 30. januara 1998. godine, § 57.), nije sporno da Udruženje može zastupati svoje stavove i zalagati se za svoje ciljeve koji su utvrđeni Statutom Udruženja, a odnose se na promovisanje i afirmisanje tradicionalnih srpskih i pravoslavnih vrednosti. To se, međutim, ne može činiti na štetu drugih, tj. na način da se iznose uvrede i pretnje na račun svih onih društvenih grupa koje nemaju iste poglede i ne dele ista uverenja za koje se Udruženje zalaže, jer se na taj način vrši zloupotreba prava na udruživanje i krše Ustavom zajemčena prava drugih lica i podstiče nacionalna i verska mržnja.

Radnje članova Udruženja, kojima se potvrđuje da su stavovi izneti u navedenim dokumentima Udruženja autentični i zvanični stavovi Udruženja i da predstavljaju ciljeve kojima Udruženje teži i kojima se izražava organizovana volja članova Udruženja, jesu: svi navedeni dokumenti se nalaze na zvaničnoj internet prezentaciji Udruženja kojom se Udruženje predstavlja javnosti; članovi Udruženja se nikada nisu ogradili ni od jednog stava koji je u tim dokumentima iznet i smatraju ih i danas svojim najvažnijim aktima na kojima je utemeljeno Udruženje, što je svojim rečima potvrdio i predstavnik ovog udruženja na javnoj raspravi održanoj pred Ustavniom sudom; dokumenti nisu sadržinski menjani od trenutka nastanka, osim Statuta koji je noveliran 2010. godine za potrebe usklađivanja registracije kod nadležnog organa. Pri tome, Ustavni sud smatra da nije od značaja izjava predstavnika Udruženja da je u sagledavanju sadržine ovih dokumenata potrebno imati u vidu činjenicu da su oni pisani 90-tih godina prošlog veka i završeni 1999.

godine u vreme NATO bombardovanja Srbije, kao i da su ovi dokumenti zadržani na veb-sajtu zbog pijeteta prema preminulom osnivaču Udruženja, koji je njihov autor. Naime, članovi Udruženja su imali više od deset godina na raspolaganju da se odrede prema pojedinim diskriminatornim stavovima koji su izneti u ovim dokumentima. Činjenica da to nisu učinili samo potvrđuje stav da članovi Udruženja svesno stoje iza svih stavova koji su u njima navedeni. Ustavni sud je posebno vodio računa o činjenici da se Proglas nalazi na zvaničnom sajtu Udruženja, da se Udruženje i dalje poziva na svoj Proglas i da iza njega stoji, kao i da se zastupnik Udruženja nijednog trenutka nije odrekao navedenog Proglasa, već je samo pokušao da svojim tumačenjem relativizuje iskaze sadržane u ovom proglasu.

Pored toga, brojne izjave i intervjui koje je predsednik Glavnog odbora Udruženja, kao lice ovlašćeno za zastupanje ovog udruženja, dao štampanim i elektronskim medijima, potvrđuju stavove iznete u ovim dokumentima Udruženja, a naročito one koje se odnose na netrpeljivost i netoleranciju prema LGBT populaciji, čime se vrši diskriminacija čitave ove grupe zbog njihove seksualne orijentacije. Zajedničko svim ovim izjavama je govor mržnje u kome se iznose brojne uvrede na račun navedene grupe, zalaže za sprečavanje ostvarivanja njihovog prava na okupljanje i izražavanje stavova za koje se zalažu i iznose direktne i indirektno pretnje, kojima se izaziva osećaj straha i stvara neprijateljsko okruženje za pripadnike ove grupe. Za Ustavni sud je od važnosti i činjenica da Udruženje, odnosno njegovo članstvo, nikada nije demantovalo istinitost navoda iznetih u medijima, čime je nedvosmisleno izražena organizovana volja članova Udruženja u zastupanju i sprovođenju stavova koje je zastupnik ovog udruženja iznosio u javnosti. Tako u izjavama i intervjuima zastupnik Udruženja, između ostalog, iznosi pretnju: “Ako homoseksualci nemaju srama, biće sprečeni kao 2001. godine” (dnevne novine “Press”, 1. septembar 2007. godine), što znači na isti način kako je sprečeno održavanje skupa LGBT populacije 2001. godine, kada je došlo do narušavanja javnog reda i mira u većem obimu, oštećenja objekata i službenog vozila MUP-a RS, kada je jedan policajac zadobio teške telesne povrede, a deset lica je zadobilo lake telesne povrede, te u istom intervjuu iznosi da je “po zakonopravilu Svetog Save za polne izopačenosti i homoseksualizam bila predviđena smrtna kazna, jer se tada vodilo računa o duhovnom zdravlju nacije”, čime se takođe želi izazvati osećanje straha i nesigurnosti kod ove populacije. Slične pretnje iznosi i kada, povodom održavanja “Evrosonga” u Beogradu

i najave dolaska velikog broja pripadnika LGBT populacije iz Evrope na ovo takmičenje, u izjavi kaže: “Kao ni 2001. godine nećemo dozvoliti promociju nakaznih i izopačenih vrednosti na ulicama Beograda” (dnevne novine “Alo”, 7. april 2008. godine), čime priznaje učešće pripadnika Udruženja na razbijanju skupa LGBT populacije 2001. godine. Ovo je potvrdio i u izjavi koju je dao dnevnom listu “Gazeta” 10. aprila 2008. godine, povodom istog događaja – održavanja “Evrosonga” u Beogradu, navodeći da će sprečiti defilovanje ljudi gej orijentacije sa napomenom: “Pitajte njihove organizacije, oni vrlo dobro znaju kako mi to radimo i kako možemo da ih sprečimo...”. Na opasku novinara da Obradović praktično priznaje da je “Obraz” učestvovao u organizaciji batinaša koji su tukli ljude na ulicama Beograda 2001. godine u okviru “Parade ponosa”, on je istakao da je na taj događaj ponosan. Slede izjave date medijima povodom najave održavanja “Parade ponosa” 2009. godine, poput onih da će “učiniti sve da spreče gej skup”, označavanje ovog skupa kao “zla koje se širi našom zemljom”, “nakaradnog” i “nakaznog” skupa, “paradom srama”, i sl. i iznošenje otvorenih i jasnih pretnji “naša poruka pederima je jasna: čekamo vas”, da “smo spremni na sve vidove delovanja u tom pravcu (sprečavanju održavanja navedenog skupa) i da je to samo početak najava onoga što dolazi”, “da se borba za odbranu srpskog imena i imanja vodi i rečima i delom, postom i molitvom, vodi se i krstom, vodi se i plugom i perom, ali onda – ako nema drugog izlaza – ona se vodi i mačem”, iz kojih očigledno proizlazi da je stav Udruženja da se za postizanje cilja dozvoljava i upotreba nasilja.

Delovanje Udruženja ne ogleda se samo kroz javno promovisanje nedozvoljenih ciljeva u programskim dokumentima i medijima, već i u konkretnim aktivnostima koje su članovi Udruženja preduzimali učešćem u brojnim događajima u kojima je došlo do narušavanja javnog reda i mira, o čemu su dokaze podneli nadležni organi Republike Srbije. Članovi Udruženja su: organizovali okupljanje svojih članova bez dozvole nadležnih organa, radi izražavanja protesta protiv održavanja pojedinih skupova; ometali i prekidali prijavljene skupove zbog neslaganja sa idejama koje su se na njima iznosile; uzvikivali parole uvredljive i preteće sadržine na ovakvim skupovima; ispisivali grafite uvredljive i preteće sadržine; izrađivali i distribuirali letke iste sadržine; učestvovali u akcijama u kojima je došlo do narušavanja javnog reda i mira u većem obimu. Tako je 10. decembra 2007. godine oko 30 aktivista Udruženja ometalo održavanje prijavljenog javnog skupa pod nazivom

“Stop klerikalizaciji”, koji su organizovale “Žene u crnom” i druge nevladine organizacije, povodom obeležavanja međunarodnog dana ljudskih prava, uzvikivanjem parola preteće sadržine “Nož, žica Srebrenica”, “Ubi, ubi Šip-tara”. Članovi Udruženja su 17. maja 2008. godine, sa istaknutim obeležjima Udruženja, patrolirali centrom Beograda povodom najave održavanja “ulične konferencije” LGBT grupe. Prema saopštenju samog Udruženja, koje se nalazi na zvaničnom veb-sajtu Udruženja, u delu “Aktivnosti-Obraz na delu”, pod nazivom “Čekamo ih”, navodi se da je više desetina članova ovog udruženja učestvovalo u tzv. “trojkama” koje su patrolirale centralnim gradskim ulicama, kako bi ovom akcijom nedvosmisleno pokazali svima koji maštaju o održavanju tzv. “gej-parade” da javno promovisanje i širenje zla neće tolerisati, već da će ga sprečiti “svim sredstvima”. Dalje, aktivisti Udruženja su 8. januara 2009. godine ometali podelu božićnih paketića koje su organizovali vernici Hristove pentokostne crkve Svete Trojice u Beogradu, organizovani u Udruženje “Hleb života”, na taj način što su zajedno sa navijačima fudbalskih klubova “Crvena zvezda”, “Partizan” i “Rad”, deci i roditeljima koji su doveli decu u navedenu crkvu, delili letke sa parolama “stop sektama” sa tekstom koji vređa religiozna osećanja i uverenja pripadnika ove crkve, tako što se u tekstu ova crkva naziva “sektom” koja je “uvezena iz Amerike”, a da je hram Svete Trojice uporište CIA. Članovi Udruženja “Obraz” uzvikivali su preteće parole “Srbija Srbima, napolje sa sektama”, “Napolje iz Srbije”, “Ubi, zakolji, da sekta ne postoji”, “Oj, sektaš neka neka, duboka vas jama čeka, široka jedan metar, a duboka kilometar”, “na kolena pred Srbe”, “marš iz Srbije, sektaške krvopije” i dr. U saopštenju na veb-sajtu Udruženja povodom ovog događaja istaknuto je da “pevanje nije prestajalo dokle god je trajala podela paketića, kao znak upozorenja sektašima da ne pokušavaju da više bilo kakvu versku propagandu među prisutnom decom”. Na Trgu Republike u Beogradu 11. jula 2009. godine okupilo se oko 30 pristalica Udruženja “Obraz” i “Pokret 1389”, koji su ometali održavanje prijavljenog javnog skupa u organizaciji NVO “Žene u crnom”, povodom obeležavanja 11. jula, dana stradanja lica muslimanske veroispovesti u Srebrenici, uzvikivanjem parola uvredljive i preteće sadržine, poput “idite u Kravice”, “bežite, bežite”, “ovo je Srbija”, “Srbija Srbima”, “napolje sa Turcima” i dr. Tokom kampanje za održavanje “Povorke ponosa 2009”, na fasadama zgrada i ostalim pogodnim mestima ispisivani su grafiti “smrt pederima”, “stop gej paradi” i “čekamo vas”, gde je u potpisu pisalo “Obraz”. Početkom oktobra 2010. godine trojica maloletnika su

iz prostorija Udruženja “Obraz” preuzela veću količinu propagandnog materijala sa sadržajem koji poziva “građane da se dana 10. oktobra 2010. godine odazovu u što većem broju i da spreče manifestaciju “Parada ponosa”.

Povodom svih navedenih aktivnosti Udruženja, Ustavni sud konstatuje da je bitno istaći da se članovi Udruženja nijednom svojom izjavom nisu ogradili od učešća svojih članova na navedenim skupovima, niti od sadržine parola koje su na njima bile prezentovane, kao ni od uvredljive i preteće sadržine grafita i letaka sa njihovim potpisom, čime su i svojim nečinjenjem potvrdili slaganje sa svim događanjima na ovim skupovima. Naime, prema oceni Ustavnog suda, nije od prevashodnog značaja da li su protesti predstavljali spontano okupljanje ili ne, i da li je bilo ko od članova Udruženja izadao nalog za uzvikivanje uvredljivih i pretećih parola ili ne, jer čak i tolerisanje radnji članova Udruženja koje čine neki od vidova zabranjenog ponašanja pojedinaца predstavljaju jedan od razloga koji se ceni prilikom donošenja odluke o zabrani rada udruženja. Stoga je bilo neophodno da se Udruženje ogradi od svih nedozvoljenih aktivnosti na koje nije moglo da utiče zbog eventualne masovnosti protesta i nemogućnosti kontrole svih učesnika. Međutim, suprotno od navedenog, članovi Udruženja ne samo da se nisu ogradili od spornih radnji i aktivnosti, već su na svojoj zvaničnoj internet prezentaciji, pod naslovom “Aktivnosti” – “Obraz na delu”, potvrdili učešće svojih članova na navedenim događajima i izdali saopštenja povodom istih, bez ikakvog negodovanja ili ograđivanja od postupaka učesnika na tim skupovima. Povodom izjave predstavnika Udruženja da članovi Udruženja imaju legitimno pravo da izraze svoje neslaganje, odnosno protest zbog održavanja određenih javnih skupova na kojima se iznose stavovi koji su suprotni stavovima za koje se oni zalažu u okviru Ustavom zajemčenog prava na okupljanje i slobode mišljenja i izražavanja, Ustavni sud je konstatovao da se u konkretnim situacijama članovi Udruženja ne mogu pozivati na povredu ovih prava, jer su oni ti koji su zloupotrebili navedena prava i slobode kako bi drugim licima, odnosno grupama ta ista prava i slobode uskratili.

Evropski sud za ljudska prava je u predmetu Refah Partisi (Stranka blagostanja) izneo stav da se politička stranka čiji lideri podstiču na nasilje ili se zalažu za politiku koja odbacuje demokratiju, ili je usmerena na njeno uništenje ili uništenje prava i sloboda priznatih u demokratskom društvu, ne može oslanjati na Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u nastojanju da se zaštiti od sankcija koje su joj zbog toga nametnute, kao i

shvatanje da odbijanje ove stranke da momentalno sankcioniše govor mržnje i pretnju upotrebom nasilja pojedinih svojih članova predstavlja indikator da se ta stranka nije odričala tih svojih članova (presuda u predmetu “Refah Partisi i ostali protiv Turske”, od 13. februara 2003. godine, § 115). Takođe, u predmetu Herri Batasuna Evropski sud za ljudska prava je istakao da se raspuštanje jedne organizacije može zasnovati i na odsustvu osude određenog čina, “budući da ponašanje političara uobičajeno obuhvata ne samo njihove radnje i govore, već i, u određenim okolnostima, njihove propuste ili ćutanja, koji mogu biti izjednačeni sa zauzimanjem stavova i biti isto toliko rečiti kao svaka radnja izričite podrške” (odluka u slučaju “Herri Batasuna and Batasuna protiv Španije”, od 30. juna 2009. godine, § 88).

Na osnovu navedenog, Ustavni sud konstatuje da postoji veza između radnji članova Udruženja i delovanja i ciljeva Udruženja, da su radnje članova Udruženja zasnovane na organizovanoj volji članova i da je Udruženje ne samo tolerisalo, već i podržalo sve radnje svojih članova u događajima u kojima je došlo do povrede Ustavom zajemčenih prava određenih društvenih grupa i u kojima je iskazan diskriminatorski odnos prema tim grupama zbog njihovog svojstva koje ih određuje.

Imajući u vidu ocenu programskih načela ovog udruženja u kojima je izvršena konkretizacija ciljeva Udruženja i delovanja Udruženja, manifestovanog preko izjava lidera ovog udruženja i učešća članova Udruženja u određenim događajima incidentnog karaktera, Ustavni sud je zaključio da iz akata i radnji ovog udruženja proističu stavovi kojima se suštinski vrši diskriminacija građana po ličnim svojstvima, koja se sprovodi govorom mržnje, uznemiravanjem i ponižavajućim postupanjem, a što je sve usmereno na kršenje Ustavom utvrđenih sloboda i prava građana, načela vladavine prava, načela građanske demokratije i pripadnosti evropskim principima i vrednostima, kao osnovnih načela na kojima počiva ustavni poredak Republike Srbije. Jednom reči, u pitanju je odbacivanje demokratskih principa (presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu “Özdep – Partija slobode i demokratije protiv Turske”, od 8. decembra 1999. godine, § 40).

Prilikom utvrđivanja neophodnosti izricanja mere zabrane rada Udruženja građana “Otačastveni pokret Obraz”, koja predstavlja svojevrsno ograničenje ljudskih prava u demokratskom društvu, Ustavni sud je imao u vidu utvrđivanje postojanja nužne društvene potrebe za datom ograničavajućom merom i proveru da li je ova mera srazmerna legitimnim ciljevima koji se

žele postići. Naime, prema stavu Ustavnog suda, pitanje neophodnosti ograničenja nekog prava, odnosno slobode u demokratskom društvu, svodi se na pitanje da li je to ograničenje u srazmeri sa potrebom zaštite legitimnog cilja. Pri tome, neosporno je da nadležni državni organi treba da teže metodama koje najmanje ograničavaju odgovarajuća ljudska prava, odnosno slobode, a da bi se utvrdilo da li su u tome uspeli, mora se ispitati da li je postignuta odgovarajuća ravnoteža između suprotstavljenih interesa strana u svakom konkretnom slučaju.

Postojanje nužne društvene potrebe za ograničenjem slobode udruživanja u konkretnom slučaju ogleda se u tome što se predmetno udruženje svojim proklamovanim načelima, delovanjem i podržavanjem nasilja zalaže za model društva koje je zasnovano na diskriminaciji odgovarajućih etničkih, verskih, seksualnih i drugih grupa, upotrebom govora mržnje, uznemiravanja i ponižavajućeg postupanja i što se saglašava sa nasiljem kao sredstvom za postizanje ciljeva.

Polazeći od ozbiljnosti povreda koje je svojim aktima i delovanjem Udruženje već nanelo demokratskom poretku Republike Srbije, Ustavni sud je prilikom utvrđivanja srazmernosti za izricanje mere zabrane rada Udruženja imao u vidu više različitih elemenata. Prvo, imajući u vidu da je Republika Srbija relativno nedavno prošla kroz veoma težak istorijski period opterećen ratovima podstaknutim nacionalnom i verskom suprotstavljenosti naroda u regionu i da je demokratsko pluralističko društvo koje se izgrađuje još uvek opterećeno brojnim predrasudama koje imaju svoje duboke korene u istoriji naroda na prostorima Balkana, od posebnog je značaja zaštititi najvažnije društvene vrednosti svim sredstvima i blagovremeno sprečiti sve one pojave koje mogu, naročito stvaranjem okruženja nesigurnosti i straha za pripadnike čitavih društvenih grupa, poništiti napore kojima se iskazuje demokratska tradicija srpskog naroda. Drugo, Ustavni sud je imao u vidu da su nadležni organi u Republici Srbiji – Ministarstvo unutrašnjih poslova, nadležna javna tužilaštva i sudovi već preduzeli niz mera i aktivnosti zbog nedozvoljenog ponašanja pripadnika ovog udruženja, koje su se ogledale u većem broju podnetih prekršajnih i krivičnih prijava, od kojih su neke procesuirane i rezultirale krivičnim i prekršajnim presudama, ali i pored preduzetih mera i aktivnosti nadležnih državnih organa Udruženje nastavlja sa preduzimanjem aktivnosti koje su usmerene na kršenje osnovnih ljudskih sloboda i prava i izazivanje nacionalne i verske mržnje, a samim tim suprotne Ustavu i zakonima ove

države. Navedeno ukazuje na činjenicu da, iako su nadležni organi preduzeli određene mere, prema oceni Ustavnog suda, one nisu bile dovoljne za zaštitu legitimnog cilja, tj. upravo zato što nadležni organi nisu uspjeli da suzbiju delovanje Udruženja, koje je usmereno na kršenje zajemčenih ljudskih prava i sloboda, postoji nužnost i neophodnost da Ustavni sud, posežući za svojom nadležnošću, izrekne meru koja je najrigoroznija u domenu ograničenja slobode udruživanja.

Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud smatra da su, na osnovu dokaza koji su predočeni u ovom slučaju, ispunjeni svi kriterijumi za zabranu rada Udruženja i da mera zabrane rada Udruženja predstavlja srazmeran odgovor društva radi ostvarivanja legitimnog cilja – zaštite osnovnih sloboda i prava građana usled zloupotrebe prava na udruživanje.

Kako Ustavni sud, saglasno članu 166. stav 1. Ustava, štiti ustavnost i zakonitost i ljudska i manjinska prava i slobode, to se njegovo postupanje u slučaju kršenja navedenih prava i sloboda, ogleda i u pravu da zabrani rad organizacije ili udruženja onda kada utvrdi da pojedinci ili grupe kao deo društva ugrožavaju slobode i prava drugih, što je u ovom predmetu slučaj. Naime, demokratija je osoben politički poredak, koji u sebi sadrži i određene protivurečnosti. Sama demokratija je satkana od konkretnih sloboda i prava, naročito političkih, kao što su sloboda govora, sloboda udruživanja i sloboda okupljanja, koja čine suštinu demokratije. Međutim, u nekim situacijama pojedina ljudska prava na kojima počiva demokratija mogu biti korišćena i za ukidanje demokratije. Stoga je zadatak Ustavnog suda da se stara i o tome da određenim proklamovanim ciljevima i javnim nastupanjem pojedine organizacije ne prekorače dozvoljene granice, koje bi mogle da dovedu do samog ukidanja demokratije, koja služi očuvanju ljudskog dostojanstva i ostvarenju pune slobode i jednakosti svakog pojedinca u pravednom i otvorenom društvu zasnovanom na načelu vladavine prava. Naime, zadatak organa države ne ogleda se samo u tome da zaštiti pojedinca u slučaju da njihovi organi, odnosno neki pripadnici njenih službi povrede prava pojedinaca, već i u slučaju kada postoji povreda ili opasnost od kršenja prava koje bi pojedinci ili grupe u društvu naneli jedni drugima. Reč je o pozitivnoj obavezi države da obezbedi delotvorno ostvarivanje garantovanih ljudskih prava i sloboda (odluke Evropskog suda za ljudska prava u predmetima “Marckx protiv Belgije”, od 13. juna 1979. godine, § 31. i “Airey protiv Irske”, od 9. oktobra 1979. godine, § 25.). Saglasno navedenom, Ustavni sud je nadležan da odlučuje da li je

neko udruženje svojim radnjama ili postupcima, odnosno svojim aktima prekoračilo dozvoljene granice postupanja i time povredilo nečija ustavna prava i slobode, zbog čega mora trpeti određenu sankciju, koja se, u konkretnom slučaju, ogleda u zabrani rada takvog udruženja.

Sledom iznetog, Ustavni sud je na osnovu predloga Republičkog javnog tužilaštva za zabranu rada Udruženja građana "Otačastveni pokret Obraz" i sprovedenog postupka, uzimajući u obzir sve dokaze podnete od strane nadležnih organa i izjave učesnika u postupku na javnoj raspravi održanoj pred Ustavnim sudom 14. decembra 2011. godine, utvrdio da je delovanje Udruženja građana "Otačastveni pokret Obraz" usmereno na kršenje zajemčenih ljudskih i manjinskih prava i na izazivanje nacionalne i verske mržnje, te je stoga zabranio rad ovog udruženja, kao što je odlučeno u tački 1. izreke.

Ustavni sud, takođe, ukazuje da predlog Republičkog javnog tužilaštva za zabranu rada Udruženja građana "Otačastveni pokret Obraz", sadrži i zahtev da se navedeno udruženje zabrani i po osnovu nasilnog rušenja ustavnog poretka i izazivanja rasne mržnje. Međutim, Ustavni sud, nakon sprovedenog postupka, nije našao da ima osnova za zabranu rada Udruženja po ovim osnovima, pa u tom delu predlog Republičkog javnog tužilaštva nije prihvaćen.

Odredbom člana 81. Zakona o Ustavnom sudu propisano je da se, kad Ustavni sud zabrani rad, između ostalog, udruženja građana, to udruženje građana briše se iz odgovarajućeg registra danom dostavljanja odluke Ustavnog suda nadležnom organu. Zato je Ustavni sud, kao pravnu posledicu donošenja odluke o zabrani rada odnosnog udruženja, naložio brisanje Udruženja građana "Otačastveni pokret Obraz" iz Registra udruženja koji vodi Agencija za privredne registre, danom dostavljanja ove odluke navedenoj Agenciji, kao što je odlučeno u tački 2. izreke.

Saglasno svemu navedenom, Ustavni sud je, na osnovu odredaba člana 42a i člana 45. tačka 8) Zakona o Ustavnom sudu, doneo Odluku kao u izreci.

PREDSEDNIK USTAVNOG SUDA
dr Dragiša B. Slijepčević

SLUČAJ OBRADOVIĆ PRED NAJAVLJEN PRAJD 2009.**Rešenje Apelacionog suda u Bgd kojim se ukida presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje**

26.10.2012.

Kž1 3359/12

Dana: 26.10.2012.godine

APELACIONI SUD U BEOGRADU, u veću sastavljenom od sudije Veroljuba Cvetkovića, predsednika veća i sudija Dragoljuba Đorđevića i Bojane Paunović, članova veća, uz učešće višeg sudijskog saradnika Jelene Kaličanin Vojnović, kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv OKRIVLJENOG AA, zbog krivičnog dela rasna i druga diskriminacija iz člana 387 stav 4 KZ-a, odlučujući o žalbama javnog tužioca Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu Kt.br.2260/09 od 24.05.2012.godine i žalbi branioca okrivljenog AA, advokata AB, izjavljenih protiv presude Prvog osnovnog suda u Beogradu K.br.23953/10 od 23.03.2012.godine, u sednici veća održanoj u prisustvu zamenika javnog tužioca Apelacionog javnog tužilaštva u Beogradu Gordane Stojanović-Milošević, te okrivljenog AA, kao i u odsustvu uredno obavestjenog branioca okrivljenog AA advokata AB, dana 26.10.2012.godine, doneo je sledeće

R E Š E N J E

UVAŽAVANJEM ŽALBE branioca okrivljenog AA advokata AB, UKIDA SE presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu K.br.23953/10 od 23.03.2012.godine i predmet SE VRAĆA prvostepenom sudu, na ponovno suđenje, ali pred potpuno izmenjenim većem.

Obrazloženje

Presudom Prvog osnovnog suda u Beogradu K.br.23953/10 od 23.03.2012.godine, okrivljeni AA je oglašen krivim zbog izvršenja jednog krivičnog dela rasna i druga diskriminacija iz člana 387 stav 4 KZ-a, te je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 10 (deset) meseci. Prema okrivljenom je izrečena i mera bezbednosti oduzimanja predmeta, a obavezan je na plaćanje troškova sudskog paušala.

Protiv navedene presude, blagovremene žalbe su izjavili:

- javni tužilac Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu Kt.br.2260/09 od 24.05.2012.godine, zbog odluke o krivičnoj sankciji, sa predlogom da Apelacioni sud u Beogradu, preinači pobijanu presudu, na taj način što će okrivljenog osuditi na kaznu zatvora u dužem trajanju;
- branilac okrivljenog AA advokat AB, iz svih zakonom propisanih razloga, sa predlogom da Apelacioni sud u Beogradu, preinači pobijanu presudu, na taj način što će okrivljenog osloboditi od optužbe ili da presudu ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Branilac okrivljenog AA advokat AB je sudu dostavio i odgovor na žalbu javnog tužioca Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu, u kome je osporio navode te žalbe i predložio Apelacionom sudu u Beogradu, da je odbije kao neosnovanu.

Javni tužilac Apelacionog javnog tužilaštva u Beogradu je u svom podnesku Ktž.br.3138/2012 od 25.06.2012.godine, izneo predlog da Apelacioni sud u Beogradu, uvaži žalbu javnog tužioca Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu, te pobijanu presudu preinači na u toj žalbi predložen način, a da žalbu branioca okrivljenog AA advokata AB, odbije kao neosnovanu.

Apelacioni sud u Beogradu, je održao sednicu veća, na kojoj je razmotrio spise predmeta zajedno sa pobijanom presudom i izjavljenim žalbama, pa je po oceni žalbenih navoda i predloga, navoda iz odgovora na žalbu, kao i predloga javnog tužioca Apelacionog javnog tužilaštva u Beogradu, iz citiranog podneska našao:

- žalba branioca okrivljenog AA advokata AB, je osnovana.

Pobijana presuda je doneta uz bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 368 stav 1 tačke 11 ZKP-a, jer je izreka ožalbene presude

nerazumljiva, dok su dati razlozi u obrazloženju iste o pojedinim odlučnim činjenicama nejasni i u znatnoj meri protivurečni, zbog čega se za sada ne može ispitati ni činjenični, ni pravni zaključak prvostepenog suda o tome da su se u radnjama okrivljenog AA, stekla sva zakonska obeležja krivičnog dela rasna i druga diskriminacija iz člana 387 stav 4 KZ-a, pa se ukidanje pobijane presude pokazuje nužnim.

Naime, prvostepeni sud je okrivljenog AA, oglasio krivim jer je u periodu od 13.09.2009.godine do 20.09.2009.godine, širio i predstavljao ideje koje zagovaraju diskriminaciju, zasnovanu na ličnom svojstvu-seksualnoj orijentaciji i nasilje protiv lica koja su pripadnici Organizacije za lezbejska prava "Labris", Udruženje "Gay Stajght Alijansa" odnosno pripadnika "LGBT populacije" i to tako što je organizovao pisanje grafita preteće i uvredljive sadržine "Smrt pederima", "Beogradom krv će liti, gej parade neće biti", "Pederi čekamo vas" i na svom računaru izrađivao propagandni materijal – oglase, plakate, flajere, nalepnice, javne pozive vezane za učesnike skupa "Povorka ponosa" i u svom kalendaru obeležio plan aktivnosti pod nazivom "Delovanje" koja se odnose na ispisivanje grafita, izrade nalepnica, prvi proglas, drugi proglas, zvanje novih ljudi, a zatim je u sredstvima javnog informisanja davao izjave preteće i uvredljive sadržine, pa se citira sadržina tih izjava.

Međutim, ovakvo zaključivanje prvostepenog suda se od strane Apelacionog suda u Beogradu za sada ne može prihvatiti a ovo iz sledećih razloga:

Okrivljeni AA je iznoseći svoju odbranu pred sudom objasnio da je on idejni tvorac parole "Čekamo vas", ali da on nije idejni tvorac niti organizator pisanje grafita preteće i uvredljive sadržine "Smrt pederima", "Beogradom krv će liti, gej parade neće biti", "Pederi čekamo vas", niti je na svom računaru izrađivao propagandni materijal-oglas, plakate, flajere, nalepnice i javne pozive, vezane za učesnike skupa "Parade ponosa".

Čitanjem izveštaja o pregledu UKP Služba za specijalne i istražne metode od 06.10.2009.godine, utvrđeno da je izvršen pregled računara, koji je privremeno oduzet od AA, a vlasništvo je AA, te da na računaru nisu pronađeni tragovi koji bi ukazivali na to da je sa predmetnog računara vršeno upućivanje pretnji i poziva na nasilno prekidanje i napad na učesnika skupa "Povorke ponosa" 2009.godine, niti da su na računaru pronađeni tragovi, koji ukazuju na to da je računar korišćen za izradu oglasa, nalepnica, plakata i javnih poziva i drugo, vezano za učesnike "Povorke ponosa" 2009.godine.

Sledom iznetog, a polazeći od načela individualne subjektivne odgovornosti, prvostepeni sud je pravilnom ocenom izvedenih dokaza bio u obavezi da na nesumnjiv način utvrdi za koje tačno radnje navedene u optužnom aktu javnog tužilaštva, ima dokaza da ih je okrivljeni izvršio, te da svoje zaključivanje o tome jasno i logično objasni dajući razloge o svim bitnim činjenicama. Međutim, suprotno iznetom, prvostepeni sud je, prema stavu ovog suda, polazeći od činjenice da je okrivljeni AA sekretar Udruženja građana “Otačestveni pokret Obraz”, istoga oglasio krivim i zbog eventualnih aktivnosti drugih članova tog udruženja, tj za organizovanje pisanja grafita koji su bili “potpisani” pečatom tog udruženja, čime je povredio jedno od osnovnih principa krivičnog prava – da svako može odgovarati samo za svoje postupke prema kojima ima određeni psihički odnos.

Dakle, prema stavu Apelacionog suda u Beogradu, osnovano se žalbom okrivljenog AA, advokata AB, ukazuje Apelacionom sudu u Beogradu, da pobijana presuda sadrži odsustvo razloga o odlučnim činjenicama, jer prvostepeni sud niti jednom rečju u obrazloženju prvostepene presude ne daje razloge o tome na osnovu čega je utvrdio da je upravo optuženi AA, a ne neko drugi, organizovao pisanje grafita preteće i uvredljive sadržine a kako je to utvrđeno izrekom presude, a na koji način je učinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 368 stav 1 tačka 11 ZKP, zbog čega je presuda morala biti ukinuta.

Osim toga, prema nalaženju Apelacionog suda u Beogradu, prvostepeni sud je morao precizirati sadržinu “ideja koje zagovaraju diskriminaciju zasnovanu na ličnom svojstvu – seksualnoj orijentaciji”, a za čije predstavljanje i širenje je okrivljeni AA oglasen krivim. Naime, sud je morao izrekom presude da precizira u čemu se sastoji diskriminacija prema grupi lica koja je zasnovana na njihovom ličnom svojstvu, a obzirom na to da je širenje i predstavljanje ideja koja zagovara diskriminaciju – radnja izvršenja krivičnog dela za koje se okrivljeni AA tereti, pa je reč o bitnom elementu krivičnog dela koji mora izrekom presude biti maksimalno moguće individualizovan a u obrazloženju jasno, logično i detaljno obrazložen. Ovakav propust prvostepenog suda, izreku presude, prema stavu ovog suda, čini nejasnom, konfuznom i protivurečnoj kako samoj sebi tako i datim razlozima.

Takođe, prema nalaženju Apelacionog suda u Beogradu, prvostepeni nije dao jasne razloge za zaključivanje o tome da je parola “Čekamo vas” poziv na nasilje, pa se i iz tog razloga za sada ne može prihvatiti zaključivanje

prvostepenog suda, da se u radnjama okrivljenog stiču elementi krivičnog dela, za koje je oglašen krivim.

Konačno, Apelacioni sud u Beogradu prvostepenom sudu ukazuje na sledeće:

Prvostepena presuda mora biti obrazložena u smislu člana 361 Zakonika o krivičnom postupku, a što u predmetnoj presudi nije učinjeno.

Prvostepeni sud u obrazloženju presude prepisuje odbranu okrivljenog u svim fazama predkrivičnog i krivičnog postupka, zatim kroz obrazloženje iznosi sadržinu svakog dokaznog sredstva, a tek nakon toga daje svoja činjenična i pravna zaključivanja, a što je po nalaženju Apelacionog suda u Beogradu pogrešno, jer se obrazloženje prvostepene presude piše na sledeći način:

Najpre se konstatuje optužni akt, eventualna njegova izmena i delo koje je optuženom stavljeno na teret, a potom u bitnom, a u odnosu na radnje izvršenja koje su stavljene optuženom na teret, odbrana optuženog koju je dao na glavnom pretresu, i to je njegova konačna odbrana, a potom prvostepeni sud na bazi dokaza, koje je izveo na glavnom pretresu, navodi koje činjenice i iz kojih dokaza utvrđuje, dakle činjenice koje se odnose na vreme, mesto, radnju izvršenja i sve druge okolnosti koje su od značaja za utvrđivanje činjeničnog stanja vezano za biće dela koje je okrivljenom stavljeno na teret optužnim aktom.

Pri tom sud, kod činjeničnog utvrđenja koje se tiče bića krivičnog dela, daje konačan zaključak – da li treba ili ne prihvatiti konačnu odbranu okrivljenog na glavnom pretresu u odnosu na odlučne činjenice koje se tiču bića krivičnog dela i svih drugih okolnosti koje su od značaja za presuđenje krivične stvari (u sklopu iznetog, kod ocene konačne odbrane sa glavnog pretresa, prvostepeni sud u obrazloženju može činiti i osvrt na odbrane koje je okrivljeni dao u predkrivičnom postupku u smislu člana 226 stav 9 ZKP-a, pred istražnim sudijom i eventualno na ranijim glavnim pretresima, ako se one razlikuju od konačne odbrane okrivljenog na poslednjem pretresu, i ukoliko se time činjenično zaključivanje prvostepenog suda, koje izvodi iz dokaza izvedenih na glavnom pretresu, a u odnosu na končanu odbranu okrivljenog, potvrđuje, drugim rečima ukoliko se tim odbranama činjenično zaključivanje prvostepenog suda opravdava).

Pored iznetog u prethodnom stavu, a takođe shodno članu 361 stav 7 ZKP-a, prvostepeni sud u obrazloženju presude daje razloge zbog kojih nije

uvažio predloge stranka u pogledu izvođenja dokaza i iz kojih razloga je odlučio da se ne ispita neposredno svedok ili veštak, kojim razlozima se rukovodio pri rešavanju pravnih pitanja, a naročito pri utvrđivanju da li postoji krivično delo za koje je okrivljeni optužen, drugim rečima sud obrazlaže pravnu kvalifikaciju dela i primenjivanje drugih odredaba zakona, a potom shodno članu 361 stav 8 ZKP, sud daje razloge o tome koje okolnosti je uzeo pri odmeravanju kazne i obrazlaže primenu ostalih instituta zakona koji se odnose na odluku o krivičnoj sankciji, oduzimanju imovinske koristi, meri bezbednosti i opozivanju uslovne osude, a sve ovo ukoliko se radi o osuđujućoj presudi, dok sud primenjuje član 361 stav 9 i 10 ZKP-a, ukoliko donosi oslobađajuću presudu ili presudu kojom se optužba odbije, odnosno odbacuje.

Izneto u prethodnim stavovima Apelacioni sud u Beogradu je iskazao iz razloga što je prvostepeni sud u obrazloženju presude prepisivao odbranu okrivljenog u svim fazama postupka, zatim prepisivao iskaze svih svedoka i iskazivao sadržinu svih pismena, a pored toga, prvostepeni sud je u bitnom iznosio završnu reč tužioca i branilaca, a što je nepotrebno, jer član 361 ZKP-a nigde ne određuje da se u obrazloženju mora iznositi završna reč tužioca, branioca i okrivljenog.

U ponovnom postupku prvostepeni sud će postupiti po primedbama na koje mu je ovim rešenjem ukazano, po potrebi će izvesti i druge dokaze radi potpunijeg utvrđenja činjeničnog stanja i iste će brižljivo oceniti, pa će imajući u vidu žalbene navode javnog tužioca Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu, o kojima ovde nije bilo reči, pošto je ta žalba izjavljena zbog odluke o krivičnoj sankciji koja je s tim u vezi za sada bespredmetna, pa pošto otkloni učinjene bitne povrede odredaba krivičnog postupka, prvostepeni sud će biti u mogućnosti da donese pravilnu i na zakonu zasnovanu odluku.

Na osnovu svega napred rečenog, Apelacioni sud u Beogradu je doneo odluku kao u dispozitivu rešenja, primenom odredbe člana 389 stav 1 i stav 2 Zakonika o krivičnom postupku.

PREDSEDNIK VEĆA-SUDIJA

Veroljub Cvetković

Staša Zajović

Napadi na Žene u crnom od marta do septembra 2014. godine – KRATAK PREGLED

Žene u crnom su aktivistička grupa i mreža feminističko-pacifističke orijentacije, koju čine žene različite generacijske i etničke pripadnosti, obrazovnog nivoa, socijalnog statusa, životnih stilova i seksualnih izbora. Žene u crnom su osnovane 9. oktobra 1991. u Beogradu.

Od početka delovanja (1991) suočavaju se sa raznim vidovima represije, kako na administrativno-državnom tako i na društveno-kulturnom planu. Veoma često su bile i sada su mete napada zbog svojih zalaganja za ljudska prava drugih i različitih (u etničkom, političkom, seksualnom pogledu).

Posebno intenzivna represija beleži se nakon akcije 26. marta 2014. “Pamtimo zločine na Kosovu”.

I Hronologija napada tokom 2014. godine:

26. mart – protest Žena u crnom – Pamtimo/Kujtojmë: povodom 15 godina od zločina nad albanskim civilima na Kosovu: Žene u crnom iz Beograda, uz podršku umetničkih kolektiva Art klinike iz Novog Sada i Dah teatra iz Beograda, obeležile su 26. marta, na Trgu Republike, 15-godišnjicu od zločina nad albanskim civilima mirovnom akcijom “Rekonstrukcija zločina”. Tim povodom je portparol protivterorističke jedinice MUP-a Radimir Počuča pozvao na svom fejsbuk (facebook) statusu huligane na linč Žena u crnom.

29. mart – novi poziv na linč Žena u crnom: na svom facebook statusu “Boris Knežević” napisao je: “Pozivam svu braću da gde god vide one kurve u crnom da ih odmah linčuju i spale!!! Pravda za Počuču”, itd. a pojavilo se

stotine pretnji i uvredljivih komentara, kao direktna posledica javnog linča na koji je pozvao R. Počuča.

1. april: *izmišljeni intervju protiv Žena u crnom*: na Facebook “Online Reporter”: u kojem se između ostalog kaže da se Radomir Počuča “našao na udaru pretnji ove zloglasne ženske NVO koja najavljuje da će ga javno silovati na Trgu Republike sve dok im Počuča javno ne uputi izvinjenje ili dok ne umre od iznemoglosti”. Istog dana usledili su na internetu brojni komentari protiv Žena u crnom, od kojih navodimo neke: “metak u čelo...”; “to su bezdušne smrdljive ženetine KURVE!”; “One su zlo, izmislile su takozvana silovanja po Bosni i Kosmetu, a one bi bile srećne kad bi ih neko silovao...”

4. april – *policija odobrila skup protiv Žena u crnom*: Odeljenja za javni red i mir Policijske uprave Beograda odobrile su ispred zgrade, u kojoj su prostorije organizacije (Jug Bogdanova 18, na najvećem gradskom autobuskom terminalu Zeleni venac), 5. aprila skup Srpskog sabora Zavetnici, u znak podrške portparolu Protivterorističke jedinice MUP Srbije Radovanu Počuči, koji je pozvao na linč.

5. april *protest ultradesničarskog pokreta “Srpski sabor Zavetnici”*: u znak podrške Radomiru Počuči, a protiv Žena u crnom, u blizini prostorija Žena u crnom. Celo područje je bilo blokirano. Demonstranti su zahtevali da se u Srbiji donese zakon kojim bi se nevladinim organizacijama, po ugledu na Rusku Federaciju, zabranilo delovanje. Na protestu je učestvovalo oko tridesetak osoba, a dvostruko više je bilo jako naoružanih policijaca. Policija je blokirala prilaze Zelenom vencu, legitimisala stanare i dodatno, a upravo zbog propuštanja da se zabrani takav skup Zavetnika, uznemirila javnost. Ukratko, stanare je uznemirilo ogromno prisustvo policije ispred i u zgradi tokom protesta.

Kampanja za iseljavanje Žena u crnom: Posledica nezabranjivanja skupa je informacija da stanari zgrade žele da peticijom isele Žene u crnom iz sedišta. Na sajtu “Srpski sabor zavetnici” pojavila se informacija, da će “Srpski sabor Zavetnici podržati borbu stanara u Jug Bogdanovoj 18 da se oslobode NVO “Žene u crnom” i pružićemo im pravnu i svaku drugu vrstu pomoći u toj borbi”. Ova kampanja se nastavila. Hajki protiv ŽuC-a svakodnevno se pridružuju i brojni štampani mediji – tabloidi nasovima kao “Žene u crnom niko ne voli, iselite iz odavde”, “Žene u crnom žale albanske žrtve, a srpske ih ne zanimaju”, “Učinićemo sve da Žene u crnom napuste zgradu”.

5. april – pozivi na ubistvo i likvidaciju aktivistkinja *Žena u crnom*: na Facebook stranici online časopisa “PressOnline” pojavio se sledeći poziv korisnika FB pod imenom Aleksandar Balaban: “Pod hitno ih likvidirati. Nudim 100 000 evra po glavi kurvi onome ko ih likvidira... jedini uslov je da ih se zakolje nazubljenim i tupim nožem... ponuda traje dok god su žive...” Usledili su brutalni, nasilni, mizogini komentari protiv *Žena u crnom* sa zahtevom da se “...zabrane *Žene u crnom* i sve NVO...”, itd.

8. jul – napad na napad na *Žene u crnom* u Valjevu: povodom 19-godišnjice genocida u Srebrenici, *Žene u crnom* i učesnici/e inicijative “Mirovni aktivizam – aktivistički biciklizam – Srebrenica 2014” organizovali su na glavnom gradskom trgu u Valjevu, u crnini i ćutanju, mirovnu akciju “*Nikada nećemo zaboraviti genocid u Srebrenici*”. Grupa muškaraca, koji su nosili majice sa natpisom “Četnici Valjeva”, kao i majice sa slikama Ratka Mladića (optuženog za genocid u Srebrenici, a protiv kojeg se trenutno vodi sudski postupak pred Haškim tribunalom), upućivali su uvrede i pretnje, bacajući predmete na aktivistkinje i aktiviste, dok na kraju nije stvorena nesumnjiva atmosfera linča. Policija nije uspela da spreči probijanje kordona od strane profašističke grupe i prilikom napada u atmosferi linča i poziva na uništenje, povređene/i su: Staša Zajović, Ljiljana Radovanović, Miloš Urošević i Dejan Gašić. Nakon ovog napada na društvenim mrežama nastavljena je hajka protiv *ŽuC-a*, sa dominantnim porukama: “*Žene u crnom su nacionalna sramota!*”, “*Zabranite više te spodobite!*”, “*Ženama u crnom nije mesto u Srbiji*”, itd.

22. jul, napad na Stašu Zajović, koordinatorku *Žena u crnom*: na autobuskoj stanici u Zemunu, nepoznati muškarac upućivao joj je kao pripadnici *Žena u crnom* najteže uvrede i pretnje, uz koje je dodao: “Mi smo nevidljivi, mi dolazimo iz mraka i radimo po mraku, nas ima svuda... Neće te spasiti američki komandosi...”.

II Pravne mere zaštite koje su preduzeli Komitet pravnik za ljudska prava/Jukom i *Žene u crnom*

31. mart: Komitet pravnik za ljudska prava/Yucom je, u ime *Žena u crnom*, pokrenuo krivičnu prijavu protiv portparola Protivterorističke jedinice MUP-a Radomira Počučić “zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio

krivično delo “Rasna i druga diskriminacija” iz člana 387. stavovi 2. i 4. Krivičnog zakonika Republike Srbije”.

21. jula, zahtev MUP-u: Žene u crnom su, na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama (član 15 stav 1), Ministarstvu unutrašnjih poslova/ MUP Republike Srbije, uputile zahtev za pružanjem informacija o svim relevantnim činjenicama/informacijama u vezi sa skupom od 5. aprila 2014., ultradesničarske organizacije “Srbski sabor Zavetnici” budući da je policija zloupotrebila slobodu okupljanja, dajući dozvolu za protest čiji je motiv nasilje.

21. jul, zahtev MUP-u: Žene u crnom su, na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama (član 15 stav 1), Ministarstvu unutrašnjih poslova/ MUP Republike Srbije uputile zahtev o relevantnim informacijama u vezi sa napadom na ŽuC u Valjevu, 8. jula 2014.

22. septembar, zahtev da se privede R. Počuča – Komitet pravnika za ljudska prava/ Yucom od nadležnih organa zahteva da provere navode da se Radomir Počuča nalazi u Ukrajini i da učine sve kako bi se obezbedilo njegovo prisustvo tokom postupka koji je, zbog navedenih dela protiv njega pokrenut na nadležnom sudu, jer je sada nesporno da on ima nameru da izbegava pojavljivanje na sudu. S tim u vezi, pred sudom se nalazi i mogućnost izricanja mere zabrane napuštanja boravišta, kao i oduzimanja putne isprave.

III Mere koje je preduzela država povodom napada, odgovor države na zahteve Žena u crnom i Komiteta pravnika za ljudska prava

28. mart: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije (MUP) najoštrije “osuđuje postupak portparola Protivterorističke jedinice MUP-a Radomira Počuče”, čiji je ugovor o delu sa MUP-om istekao u aprilu i nije produžen.

Zaštitnik građana *Saša Janković* je oštro osudio poziv na linč “Žena u crnom” i pozvao MUP da inicira krivični i disciplinski postupak protiv portparola R. Počuče.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti *Nevena Petrušić* najoštrije je osudila poziv na linč nevladine organizacije Žene u crnom.

7. april: uhapšen R. Počuča, bivši portparol protivterorističke jedinice MUP-a Srbije zbog svog poziva na linč Žena u crnom. Istog dana je Tužilaštvo

za visokotehnoški kriminal MUP-a Srbije pokrenulo predistražni postupak protiv R. Počuće.

7. i 8. april: saslušanje aktivistkinja Žena u crnom (Staše Zajović, Ljiljane Radovanović i Violete Đikanović) pred Odeljenjem za borbu protiv visokotehnoškog kriminala MUP-a Srbije a povodom krivične prijave podnete protiv R. Počuće; saslušanje je obavljeno u prisustvu advokatkinje Kristine Todorović (Komitet pravnika za ljudska prava).

Zbog stalnih pretnji ŽuC-u MUP je poslao 7. aprila u zgradu u kojoj se nalaze prostorije celodnevnu patrolu, koja se zadržala i 8. aprila.

11. i 14. april: Više javno tužilaštvo je pokrenulo predistražni postupak protiv osumnjičenog Radomira Počuće. Uzete su izjave od svedokinja – aktivistkinja ŽuC-a Ljiljane Radovanović, Violete Đikanović i Staše Zajović radi prikupljanja dokaza protiv R. Počuće zbog krivičnog dela ugrožavanja sigurnosti. Važno je napomenuti da je kvalifikacija krivičnog dela preinačena u krivično delo ugrožavanja sigurnosti, za koje je zaprećena niža kazna od krivičnog dela navedenog u prijavi koju je i u ime Žena u crnom pokrenuo Komitet pravnika za ljudska prava.

13. maj: MUP (Direkcija policije, Policijska uprava/PU za grad Beograd): uzete izjave od aktivistkinja ŽuC-a Ljiljane Radovanović, Staše Zajović i Violete Đikanović u vezi sa pretnjama od strane Borisa Kneževića.

20. jun: Suđenje zakazano pred Višim sudom povodom slučaja napada na ŽuC je otkazano zbog štrajka advokata.

8. i 9. jula: Policija u Valjevu uhapsila je 11 osoba zbog napada na aktiviste i aktivistkinje nevladine organizacije "Žene u crnom". Četvorici muškaraca osumnjičenih i za krivično delo napada na službeno lice u obavljanju službene dužnosti i za krivično delo nasilničko ponašanje, prvobitno je određen jednomesečni pritvor, ali su u pritvoru proveli samo jedan dan, a nakon toga su svi oslobođeni. Vanraspravno krivično veće Osnovnog suda u Valjevu donelo je odluku o ukidanju pritvora uz obrazloženje da je pri ocenjivanju težine dela za koja su osumnjičeni, povređen Zakon o krivičnom postupku.

8. jula: Osnovno javno tužilaštvo u Valjevu uzelo je izjave od povređenih aktivista/kinja: Dejana Gašića, Ljiljane Radovanović, Miloša Uroševića i Staše Zajović.

23. jul: suđenje Radomiru Počući za ugrožavanje bezbednosti Žena u crnom je odloženo zbog nedolaska branioca optuženog.

17. septembar: Suđenje zakazano pred Višim sudom povodom slučaja napada na ŽuC je otkazano zbog štrajka advokata.

A R. Počuča, bivši portparol protivterorističke jedinice MUP-a napisao je na svom facebook profilu da je otišao u Ukrajinu da se bori na strani pro-ruskih snaga.

IV Podrška i solidarnost – lokalnih, međunarodnih mreža i međunarodnih institucija

Civilno društvo Srbije i Zapadnog Balkana je odmah pokazalo jasnu podršku Ženama u crnom. Akcije solidarne podrške su brojne, što potvrđuje ugled koji Žene u crnom uživaju unutar zajednice organizacija civilnog društva/OCD, ali i radi odbrane vlastitog opstanka i dostojanstva.

Amnesti international/Amnesty International je osudio (28. marta) pozive na linč ŽuC-a i pozvao Aleksandra Vučića, prvog potpredsednika Vlade Srbije da "javno osudi poziv na linč Žena u crnom".

Povodom napada u Valjevu (8. jul), kao i pretnji Staši Zajović (22. jul) najvažnije međunarodne organizacije za ljudska prava, mir, ženska ljudska prava, kao i članice i članovi najuglednijih akademskih institucija iz celog sveta su reagovala, izražavajući solidarnost i podršku Ženama u crnom, uz zahteve nadležnim institucijama Srbije za kažnjavanjem počinitelaca nasilja nad Ženama u crnom.

Predstavnici/e međunarodnih institucija su se takođe oglasile izrazivši svoju ogorčenost napadima uz podršku ŽuC, a to su pre svega: Luca Bianconi, prvi sekretar i šef političkog odeljenja delegacije EU u Republici Srbiji i Marija Rauš, predstavnica UN za ljudska prava u Srbiji. U brojnim kontaktima sa predstavnicima/ama UN i EU održanih u ovom periodu aktivistkinje ŽuC-a su iznele činjenice o napadima, kao i svoje stavove o političkom kontekstu u kojem se odvija nasilje nad braniteljicama za mir i ljudska prava.

III

**DESNIČARSKE
ORGANIZACIJE I
NJIHOVI PROGRAMI**

Obraz

Osnovna načela¹⁹⁷

1. BOGOLJUBLJE I RODOLJUBLJE

Pravoslavno bogoljublje i srbsko rodoljublje jesu preduslovi postojanja srbskog naroda i njegove bogate i snažne Države Srbije. Bez zdrave hrišćanske duhovnosti nije moguće zdravo srbsko društvo.

Zašto je najslavniji period srbske istorije bio u vreme Svetih Nemanjića? Samo zato što su tada svi Srbi bili pravoslavno pobožni. Tada su svi Srbi bez izuzetka – od Vladara do ratara i od radnika do ratnika – verovali u Boga Živog i Istinitog i upravo zato su postali naši Sveti Preci. Srbija je tada bila bogata i snažna, berićetna i srećna zato što je nisu kvarili bezbožnici i sektaši.

Jedno je sasvim sigurno: nismo mi danas, na početku XXI veka, ni bolji ni pametniji od naših Svetih Predaka.

I zato, kao što reče bogoljubivi i rodoljubivi Dučić: Verujmo u Boga i verujmo u Srbstvo!

2. SRBSKA SRBIJA

Srbi su jedini istorijski državotvoran narod u Evropi koji je u XXI vek ušao bez rešenja svog nacionalnog pitanja. Srbski državotvorni prostor se neprekidno smanjuje i rasparčava, a duhovni i fizički opstanak naše nacije je ugrožen kao nikada do sada.

197 http://www.obraz.rs/?page_id=396#sthash.Jhxbw1w.dpuf

Srbsko nacionalno pitanje danas glasi: hoće li Srba uopšte biti – ili ćemo nestati mučki pobijeni od šiptarskih terorista, islamskih fundamentalista, ustaša i NATO-okupatora? Hoće li Srba uopšte biti – ili ćemo u ime demokratije i takozvanih ljudskih prava nestati utopljeni u melting pot-u Novog svetskog poretka? Hoće li Srba uopšte biti – ili će našu decu i nas potpuno uništiti abortusi, sekte, kriminal i narkomanija?

U veku najvećih iskušenja koja nam predstoje, Srbstvo može pobediti i opstati samo u svojoj slobodnoj i Bogom blagoslovenoj nacionalnoj državi – srbskoj Srbiji, koja će osloboditi i ujediniti sve Srbske Zavičaje.

3. DOMAĆINSKI POREDAK

Mi, Srbi, jesmo domaćinski narod. To znači da sve odnose u svetu shvatamo, doživljavamo i uređujemo po svetosavskom domaćinskom načelu koje glasi: Bog je Domaćin sveta, hristoljubivi Vladar je domaćin države, pobožni Srbin je domaćin porodice!

Srbija ne može da bude ni bogata ni snažna bez vaspostavljanja i očuvanja domaćinskog poretka u duhovnom, političkom, ekonomskom i porodičnom životu.

Nema bogate i snažne Srbije bez reda i rada.

Nema reda ni rada bez nemilosrdnog iskorenivanja svih oblika kriminala i bezakonja.

Mi hoćemo da poštenu rad bude nagrađivan bogatim zaradama, a širenje nereda suzbijano pravednim kaznama. Svi koji pokušavaju da se obogate i okoriste na štetu naroda i države moraju biti najoštrije kažnjeni.

Samo uz obnovu hrišćanskog morala i domaćinskog poretka ostvarićemo zdravo i bogato srbsko društvo.

4. VITEŠKE ORUŽANE SNAGE

Naš narod se nalazi na strateškoj i geopolitičkoj vetrometini Balkana, Evrope i sveta. U svojoj slavnoj krstonosnoj istoriji mi nikoga, nikada i nigde nismo ugnjetavali ni proganjali. Ali, oduvek smo bili, jesmo i bićemo na meti najgorih svetskih silnika kojima zakon leži u topuzu, jer ne priznaju ni Božije ni ljudske zakone.

I upravo zato, srbska nacionalna država mora da ima neustrašive oružane snage, prožete viteškim duhom čojstva i junaštva, kadre stići i uteći i na strašnom mestu postojati za Krst Časni i Slobodu Zlatnu. Srbska vojska i

policija moraju da budu izvanredno obučene, savršeno opremljene i naoružane, besprekorno motivisane. Industrija naoružanja i vojne opreme mora da bude strateški najvažnija i najznačajnija grana srbske privrede.

Srbija će, uz Božiju pomoć, biti snažna samo ako ima nepobedive i neustrašive oružane snage i visokorazvijenu vojnu industriju.

Osnovne smernice¹⁹⁸

Mi smo za Srbstvo sa Obrazom i zato smo:

- za pravoslavnu pobožnost umesto ateizma i sektaštva
- za svetosavski nacionalizam umesto bezbožnog mondijalizma
- za Krst Časni umesto demonske petokrake
- za Slobodu Zlatnu umesto Novog svetskog poretka
- za školu sa verom umesto ateističkih laži
- za vojsku sa rodoljubljem umesto NATO okupacije
- za politiku sa poštenjem umesto partijaškog licemerja
- za Državu sa Božijim blagoslovom umesto građanske republike
- za hristoljubivog Vladara umesto vlastoljubivih partijaša
- za srbsku sabornost umesto antisrbske demokratije
- za domaćinsku privredu umesto rasprodaje i pljačke
- za domaćinsku odgovornost umesto građanske sebičnosti
- za srbsku gospodstvenost umesto sveopšteg prostakluka
- za Pobedu umesto poraza
- za Obraz umesto bezobrazja!

Proglas prijateljima¹⁹⁹

SRBINE

Tvoja srbska vrlina mora da bude vernost. Budi u Crkvi Pravoslavnoj veran Bogu svojih Svetih Predaka. Budi u svetosavskom patriotizmu veran svom Otačastvu. Budi u domaćinskoj odgovornosti veran svojoj porodici.

Bez Boga, bez Otačastva i bez porodice Ti si niko i ništa.

I zato: čuvaj svoju veru pravoslavnu, brani svoje Srbsko Otačastvo, neguj domaćinski svoju porodicu!

SRBKINJO

Smernost i vernost Tvoji su ukrasi. Bez njih ne možeš da budeš ni devojka ni majka.

Bez čistote Tvoje ljubavi i odanosti Bogu i porodici nije moguć opstanak srbske nacije. Znaj da si potomak plemenitih i slavni Srbinja koje su ponos i ukras naše istorije.

Budi i Ti ponosna na svoje srbsko poreklo i ukrašena najlepšim vrlinama!

SVEŠTENIČE

Sluga si Boga Živog i Istinitog i čuvar nacionalnih Svetinja. Od Tvoje požrtvovanosti, čestitosti i bogobožnosti zavisi mnogo toga u životu Srbskog Otačastva.

Ti si duhovni svetionik svoje nacije. Bez plamtećeg žara Tvog blagoverja Tvoji bližnji zalutaće i potonuće u mračnim talasima sveopšteg bezverja i zloverja.

Budi svima i svagda nepokolebivi primer pravoslavnog bogoljublja i srbskog rodoljublja!

VOJNIČE

Okosnica si snažne srbske Države. Moraš da budeš ponos svojim savremenima i bezbednost potomcima. Tvoje ime je – neustrašivost, a prezime – viteštvo. U Tebe su uperene oči svih Svetih srbskih ratnika koji s verom u Boga braniše Krst Časni i Slobodu Zlatnu. To je i Tvoja najpreča dužnost.

Slava srbskog oružja ne sme da potamni u Tvojim rukama!

199 http://www.obraz.rs/?page_id=400#sthash.X43PEQh7.dpuf

POLICAJČE

Ti si oličenje nacionalne bezbednosti i srbskog reda i poretka. Ti si čuvar sigurnosti svojih bližnjih. Čestiti Te moraju poštovati, a nečasni se moraju bojati Tvoje pravedne sile.

Samo Tvoja iskrena vera u Boga Pravde može učiniti da budeš pravi i pravedni srbski policajac!

SELJAČE

Ti si blagosloveni temelj srbskog domaćinskog poretka. Bez Tebe i Tvojeg rada, Srbija je i jadna i gladna. Proklet je svako ko zloupotrebljava Tvoju muku i napor.

Tebi ne trebaju ni komunisti ni demokrate – treba Ti Pravda i Istina.

RADNIČE

Tvoj trud ima smisla samo ako izgrađuje Tvoju porodicu i jača Tvoju naciju. Srbstvu treba Tvoj blagosloveni rad, a ne svađe i lažljive priče jalovih partijaša.

Bez vere u Boga i snažne nacionalne svesti bićeš uvek pretvoren u slepo oruđe u antisrbskim rukama.

Nacionalno vaspitanje²⁰⁰

U ovom vremenu strahovitog političkog i moralnog posrnuća, svaki blagorazuman Srbin i Srbinja vapi za smislenom budućnošću u koju će nas uvesti naši potomci, naša srbska deca. To, međutim, neće biti moguće ukoliko nadolazeća pokolenja ne budemo vaspitavali u svetosavskom duhu pobožnosti, čestitosti i rodoljublja.

U borbi za pravo i zdravo vaspitanje dece treba raditi tako da svi lepi predmeti koji prvi bude dečiji duh, koji u njemu izazivaju ganuće, ushićenje, divljenje, osećanje lepote, osećanje časti, radoznalost, velikodušnost, žudnju za podvizima, volju za kvalitetom – budu nacionalni, odnosno, kod nas Srba

200 http://www.obraz.rs/?page_id=390#sthash.lKBJRwZ.dpufm

– nacionalno srbski. I dalje: da se deca mole i razmišljaju srbskim rečima kako bi osetila u sebi krv i duh svojih Srbskih Predaka i prihvatila ljubavlju i voljom celokupnu istoriju, sudbinu, put i misiju svoga naroda, da bi se njihova duša odazvala trepetom i ganućem na dela i reči srbskih svetitelja, junaka, genija i vođa. Dobivši u predškolskom uzrastu takav duhovni naboj, i imajući u svojoj porodici živo ognjište takvih raspoloženja, srbska će se deca – ma gde bila – razviti u prave i istinske Srbe i Srbkinje.

Našu decu treba posebno bogatiti sledećim bogatstvima:

1. **Jezik** – Jezik na tajanstven i koncentrisan način sadrži u sebi celokupnu dušu, celokupnu prošlost, celokupni duhovni sklop i celokupne stvaralačke zamisli naroda. Sve to dete bukvalno treba da dobije zajedno sa majčiniim mlekom. Posebno je važno da buđenje samosvesti i lične svesti deteta (obično u trećoj, četvrtoj godini života) bude na njegovom rodnom jeziku. Pri tom nije važan onaj jezik na kome pred njim govore drugi, već je važan onaj jezik na kome mu se obraćaju, primoravajući ga da njime izražava svoja sopstvena unutrašnja raspoloženja.

Otuda ga ne treba učiti tuđim jezicima sve dok logično i tečno ne progovori na svom nacionalnom jeziku. To isto važi i za čitanje: dok dete ne počne da čita tečno na maternjem jeziku, ne treba ga učiti nikakvom stranom čitanju. Kasnije u porodici treba da dominira kult maternjeg jezika: sva glavna porodična zbivanja, praznici, značajne razmene mišljenja, moraju da se odvijaju na srbskom jeziku. Sve jezičke vulgarnosti moraju se odstraniti. Veoma je važno često čitanje naglas Svetog Pisma i srbskih klasika, redom od strane svih članova porodice, makar pomalo. Takođe, veoma je važno i upoznavanje sa starosrbskim jezikom u kome i danas živi osveštana snaga drevnog i slavnog Srbstva. Od suštinske važnosti su porodični razgovori o preimućstvima i prednostima maternjeg jezika – o njegovom bogatstvu, milozvučnosti, izražajnosti, stvaralačkoj neiscrpnosti, preciznosti itd.

2. **Pesma** – Dete treba da sluša srbsku pesmu još u kolevci. Pevanje će mu doneti prvi duševni uzdah i prvi duhovni jecaj: oni moraju biti srbski. Pevanje pomaže rađanje i proživljavanje osećanja u duši; ono pretvara pasivni, bespomoćni i stoga obično mučan afekt – u aktivnu, tečnu, kreativnu emociju. Dete treba nesvesno da usvaja srbsko ustrojstvo osećanja, posebno onih duhovnih. Pevanje će ga naučiti prvom oduhovljenju duševne prirode – na srbskom; pevanje će mu doneti prvu čovečnu, neživotinjsku sreću – na srbskom. Srbska pesma je duboka kao ljudska patnja, iskrena kao molitva, ljupka kao ljubav

i uteha; u naše crne dane, kao i pod jarmom Turaka, ona će pružiti srbskoj duši izlaz iz preteće ogorčenosti i skamenjenosti. Treba uvesti srbsku pesmaricu i stalno obogaćivati detinju dušu srbskim melodijama – sviranjem, pevanjem, podstičući je da pevuši i peva u horu. Otuda u svim Srbskim zemljama i rasejanju treba stvarati srbske horove – crkvene i svetovne, organizovati ih, objedinjavati, organizovati sabore srbske nacionalne pesme. Horsko pevanje nacionalizuje i organizuje život – ono uči čoveka da slobodno i samostalno učestvuje u društvenoj zajednici.

3. Molitva – Molitva je usredsređena okrenutost duše Bogu. Svaki narod vrši to obraćanje na sebi svojstven način, čak i u okviru jedinstvene veroispovesti, i samo je za površan pogled Pravoslavlje Srba, Rusa, Grka, Rumuna i Amerikanaca – istovetno. Živo višeglasje i višehvalno obraćanje Gospodu, koje potiče od sveta, zahteva da se svaki narod moli samosvojno, i tu samosvojnu molitvu treba udahnuti detetu od prvih godina života. Molitva će mu doneti duhovnu harmoniju – neka je dete onda doživi na srbskom. Molitva će mu pružiti istočnik duhovne snage – srbske snage. Molitva će ga naučiti da na savršenstvo usredsređuje osećanje i volju – na srbskom. Molitva će mu pružiti duhovno iskustvo i dovesti do duhovne očiglednosti – na srbskom. Dete, naučivši da se moli, samo će otići u Crkvu i postati njen oslonac – srbski oslonac, Srbske Crkve.

On će pronaći put i u dubinu srbske istorije i na prostor srbskog prepoda. Nepravoslavni pojedinac još i može biti srbski patriota i plemeniti srbski građanin, ali čovek neprijateljski raspoložen prema Pravoslavlju – neće pronaći put ka svetim tajnama srbskog duha i srbskog shvatanja sveta, ostaće stranac u zemlji, svojevrсни unutrašnji “ne-prijatelj”.

4. Bajka – Bajka budi i pleni maštu. Ona pruža detetu prvo osećanje junačkog – osećanje iskušenja, opasnosti, pozvanja, napora i pobeđe, ona ga uči odvažnosti i odanosti, uči ga da bistro sagledava ljudsku sudbinu, složenost sveta, razliku između “pravde i krivde”. Ona ispunjava njegovu dušu nacionalnim ponosom, onim horom likova u kojima narod sagledava sebe i svoju sudbinu, istorijski zagledan u prošlost i proročki zagledan u budućnost. U bajci je narod sačuvao svoja priželjkivanja, svoje patnje, svoj humor i svoju mudrost. Nacionalno vaspitanje je nepotpuno bez nacionalne bajke. Dete koje nikada nije maštalo u bajkama svoga naroda lako se odvaja od njega i neosetno stupa na put internacionalizacije. Priklanjanje tuđim bajkama umesto svojim, domaćim, imaće istovetne posledice.

5. Žitija svetih i junaka – Što ranije i što dublje mašta deteta bude ispunjena živim likovima nacionalne svetosti i junaštva, tim bolje po njega. Likovi svetosti probudiće njegovu savest, a srbsko poreklo svetitelja – izazveće u njemu osećanje učestvovanja u svetim delima, osećanje pripadnosti, identifikacije; ona će njegovom srcu pružiti radosnu i ponosnu uverenost da se “naš narod opravdao pred licem Božijim”, da su njegovi oltari sveti i da on ima pravo na počasno mesto u svetskoj istoriji. Slike heroizma će u detetu probuditi volju za odvažnošću, velikodušnost, njegovu pravnu svest, žudnju za podvizima i služenjem, spremnost za trpenje i borbu, a privrženost Srbstvu će mu pružiti nepokolebivu veru u duhovne snage svoga naroda. Sve to, uzeto skupa, jeste prva škola srbskog nacionalnog karaktera.

Divljenje svecima i junacima uznosi dušu; u isti mah donosi i smirenje, i osećanje sopstvenog dostojanstva, i osećanje ranga; ukazuje joj i na zadatak i na istinski put. Tako narodni junak vodi svoj narod čak i posle smrti.

6. Poezija – Stihovi kriju u sebi blagodatnu moć: oni pokoravaju dušu, plene je harmonijom i ritmom, primoravaju je da osluškuje tajni život stvari i ljudi, podstiču je da traži zakone i oblike, uče je duhovnom oduševljenju. Čim dete počne da govori i čita, klasični nacionalni pesnici treba da mu donesu prvu radost stiha i da mu postepeno razotkrivaju sve svoje blago. Dete najpre treba da sluša, a zatim i samo da čita, da uči napamet pokušavajući da recituje – iskreno, proživljeno i sa razumevanjem. Srbski narod ima jedinstvenu poeziju u kojoj se mudrost zaodeva u prekrasne slike, a slike postaju zvonka muzika. Srbski pesnik je u u isti mah nacionalni prorok i nacionalni muzičar. I Srbin, koji se od početka zaljubio u srbski stih – nikada se neće denacionalizovati, nikada se neće razsrbiti. U skladu sa uzrastom i mogućnostima neophodno je detetu otkrivati pristup svim vrstama nacionalne umetnosti – od arhitekture do slikarstva i ornamenta, od igre do pozorišta, od muzike do skulpture.

Tada će njegova duša biti svestrano otvorena za doživljaj onog što su mu najpre dale pesma, bajka i poezija. Razume se da će mu biti najpristupačnija, najomiljenija i po svojoj neposrednosti najnacionalnija vrsta umetnosti – srbska igra, sa svom svojom slobodom i ritmičnošću, sa svim svojim lirizmom, dramatismom i umesnim humorom.

7. Istorija – Srbsko dete treba od samog početka da oseti i shvati da je, po rečima Svetog vladike Nikolaja Velimirovića, “po krvi Arijevac, po prezimenu

Sloven, po imenu Srbin, a po srcu i duhu hrišćanin”. Srbsko dete, dakle, treba da oseti i shvati da je sin ili kći slavnog i ponosnog srbskog naroda koji iza sebe ima veličanstvenu i tragičnu istoriju, koji je podneo velike patnje i lomove, i koji je, uprkos tome, ne jednom nalazio put ka usponu i procvatu. Potrebno je u detetu probuditi uverenje da je istorija srbskog naroda živa riznica, istočnik žive pouke mudrosti i snage. Duša srbskog čoveka treba u sebi da otkrije prostor u koji može da se smesti celokupna srbska istorija, tako da njegov instinkt primi u sebe svu prošlost svoga naroda, da bi njegova uobrazilja sagledala svu njenu vekovnu daljinu, da bi njegovo srce zavolelo sva zbivanja srbske istorije. Mi treba svojom voljom da shvatimo svoju prošlost i zamislimo svoju budućnost. U skladu sa rečima velikog slovenskog pesnika Puškina: “Dičiti se slavom svojih predaka ne samo da je moguće već je i potrebno; ne poštovati je predstavlja sramnu malodušnost”. Ili još: “Kunem vam se svojom čašću da nizašto na svetu ne bih pristao da promenim Otačastvo, niti da imam drugu istoriju osim istorije naših predaka kakvu nam je poslao Gospod”. Pritom nacionalno samoosećanje deteta treba da bude zaštićeno od dve opasnosti: od šovinističke umišljenosti i od sveizrugivačkog anacionalnog samopotcenjivanja.

Nastavnik istorije nipošto ne treba da krije od učenika slabe strane nacionalnog karaktera, ali je u isto vreme dužan da mu ukaže i na sve istočnike nacionalne snage i slave. Ton skrivenog sarkazma ili ironije u odnosu prema svom narodu i njegovoj istoriji mora biti isključen iz takve nastave. Istorija uči duhovnom kontinuitetu i sinovskoj odanosti, a istoričar, postavljajući se između prošlosti i budućnosti svoga naroda, mora sam da sagleda njegovu sudbinu, da razume njegov put, da ga zavoli i veruje u njegovo pozvanje. Tek tada on može biti istinski nacionalni vaspitač.

8. Vojska – Vojska je koncentrisana moć moje države, bedem mog Otačastva, ovaploćena hrabrost moga naroda, organizacija časti, samopregora i služenja – to je osećanje koje treba da bude preneseno detetu od strane njegovog nacionalnog vaspitača. Dete treba da se nauči da doživljava uspeh svoje nacionalne vojske kao svoj sopstveni uspeh, njegovo srce treba da se steže zbog njenog neuspeha, njene vojskovođe treba da budu njegovi heroji, a njene zastave – njegova svetinja. Uopšte, čovekovo srce pripada onoj zemlji i onoj naciji čiju vojsku on smatra svojom. Duh vojnika koji stoji na straži unutrašnjeg pravnog poretka zemlje i Otačastva, u pogledu njenih spoljašnjih odnosa nipošto nije duh “reakcije”, “nasilja” i “šovinizma”, kako neki misle čak i dan-danas. Bez vojske, koja duhovno i profesionalno stoji na potrebnoj

visini – Otačastvo ostaje bez odbrane, država se raspada i nacija isčezava sa lica zemlje. Prenositi detetu drugačije shvatanje, znači učestvovati u tom raspadu i isčezavanju.

9. Teritorija – Srbsko dete treba svojom uobraziljom da sagleda prostor svoje zemlje, nacionalno-državno nasleđe Srbije – srbsko Otačastvo. Dete mora da shvati da narod ne živi za zemlju i zemlje radi, već da on živi na zemlji i od zemlje, i da mu je teritorija neophodna kao vazduh i sunce. Ono mora da oseti da je srbska nacionalna teritorija stečena krvlju i naporom, voljom i duhom, da ona nije samo osvojena i naseljena. Nacionalna teritorija nije prazan prostor od granice do granice, već istorijski data i osvojena duhovna ispaša naroda, njegov stvaralački zadatak, njegovo živo obetovanje, obitavalište njegovih budućih pokolenja. Srbin i Srbkinja moraju da poznaju i da vole prostore svog Otačastva u osveštanom podvigu otačastvoljblja. Moraju da vole srbsku zemlju, njene žitelje, njena bogatstva, njenu klimu, njene mogućnosti – onako kako čovek poznaje svoje telo, kako muzičar voli svoj instrument, kako seljak

10. Privreda – Dete od ranog detinjstva treba da oseti stvaralačku radost i moć rada, njegovu neophodnost i časnost, njegov smisao. Dete iznutra treba da doživi da rad nije “bolest” niti “ropstvo”, već obrnuto, da je rad istočnik zdravlja i slobode. U srbskom detetu treba da bude probuđena sklonost ka dobrovoljnom, stvaralačkom radu i iz te sklonosti ono treba da doživi i pojmi Srbiju, kao beskonačno i tek započeto poprište rada. Tada će se u njemu probuditi živo interesovanje prema srbskoj nacionalnoj privredi, volja prema srbskom nacionalnom bogatstvu, kao istočniku duhovne nezavisnosti i duhovnog procvata srbskog naroda. Probuditi u detetu sve to, znači postaviti u njemu temelje duhovne ukorenjenosti i privrednog patriotizma.

* * *

Ovakav duh nacionalnog vaspitanja neophodan je srbskom i svakom zdravom narodu. Zadatak svakog srbskog pokolenja sastoji se u istinskom prenošenju tog duha i to u vidu narastajuće oduhovljenosti, nacionalne plemenitosti i međunarodne pravednosti. Samo na takvom putu Srbstvu će poći za rukom da očuva sveto načelo Otačastva i da u isto vreme odoli iskušenju kako bolesnog nesvetosavskog šovinizma, tako i sverazarajućeg globalizma.

Srpski narodni pokret Naši

Politički program

SNP NASI ima za cilj da Srbija bude društvo mogućnosti, koje je fer u odnosu na sve njene građane. Nameravamo da u potpunosti podržimo i ohrabrimo nezavisnost i inicijativu svakog građanina Srbije koja je u skladu sa Ustavom i zakonom.

Uspeh svakog građanina u životu treba da bude direktna posledica njegovog talenta, poštenog rada, građanskog aktivizma i pridržavanja zakona, nasuprot – nezakonitom bogaćenju na račun drugih, i na to treba gledati u društvu kao na smrtni greh, i ovakvi ljudi zaslužuju svaki vid društvenog prezira i adekvatnu kaznu.

Mi želimo slobodnu, nezavisnu i prosperitetnu državu, čiji nacionalni i državni interesi pružaju snažan društveno-ekonomski, resurs odbrane i intelektualni potencijal. Ovi nacionalni i državni interesi odražavaju težišne ciljeve naroda i ono što žele sadašnje i buduće generacije naših građana.

Mi želimo Srbiju koja je spremna na sve, pa i na najneočekivanije prelope istorijskog razvoja, koja je u stanju da pouzdano zaštiti svoje nacionalne interese.

Mi smo svesni da je obnova srpske države težak zadatak u kojem svaki građanin ima svoju ulogu i zato od svih tražimo fizičke i intelektualne napore i kreativni potencijal svakog čoveka.

Mi znamo kakvu državu želimo.

To je – jaka efikasna država, koja ima mobilne i borbena-spremljene oružane snage u stanju da brane svoj suverenitet i teritorijalni integritet protiv bilo kakvih povreda.

Srbiju – u kojoj deluju odgovorne političke stranke, nezavisni mediji, i uticajne institucije civilnog društva.

Državu blagostanja, koja i socijalno brine o svakom građaninu.

Onu u kojoj je vladavina zakona, koja ima nezavisno sudstvo i efikasno sprovođenje zakona i državu u kojoj zakon uvek prevladuje.

Onu gde je ekonomija zasnovana na praksi savremenog menadžmenta, investicione atraktivnosti, efikasno korišćenje resursa i tehnoloških mogućnosti, obezbeđujući visok životni standard za svakog građanina.

Srbiju – koja je postala zajednička domovina svih Srba.

Onu – u kojoj su na prvom mestu duhovne i moralne vrednosti, uzajamno poštovanje i razumevanje među ljudima, uzajamna podrška i uzajamna pomoć, saosećanja i simpatija za one kojima to treba, sve navedeno treba da čini duhovno jezgro društva, i njegov moralni osnov, što će odlikovati Srbiju u svakom trenutku.

Državu koja je postala duhovni centar za sve sunarodnike, bez obzira na to gde žive.

Osnova ovog sistema treba da se zasniva na apsolutnom prioritetu zakona i odbijanju dvostrukih standarda.

Naš cilj je da svakim novim danom učestvujemo u izgradnji i stvaranju jedne lepše Srbije, i svesni smo da sve to nije moguće učiniti odjednom. Nasuprot političkim strankama i njihovim dnevno političkim interesima, mi ćemo raditi zarad dobrobiti države i naroda, a ne stranke i pojedinaca, iz dana u dan graditi kamen po kamen Srbiju duhovnosti, umetnosti, nauke, obrazovanosti, vaspitanosti, tradicije, dostojanstva, materijalne sigurnosti, psihofizičkog zdravlja, radosti i sporta; radićemo na rešavanju najvećih društvenih problema kao što su: alkoholizam, iseljavanje mladih stručnjaka, bela kuga...

Naši politički neprijatelji ovu viziju nazivaju bajkom, ali stvarnost sutrašnju je proizvod vere i rada u sadašnjosti, Mi se ne zalažemo ni za kakve utopijske ideje, već za povratak onih vrednosti kada je Srbija doživljavala svoje najveće uspone – ekonomske, vojne, kulturne...

Politički program i osnovi strategije SNP NAŠI

Ideologija SNP NAŠI je – srpsko rodoljublje i domaćinski poredak.

To je ideologija stabilnosti i razvoja, konstantno kreativno obnavljanje društva bez stagnacije i revolucije. To je ideologija uspeha našeg naroda, očuvanje i modernizacija Srbije na osnovu njene istorije, kulture i duhovnosti.

Naša ideologija je osmišljena da oslobodi zemlju od dugotrajnih socijalnih problema, i da se uništi barijera za inovacije i nove rezultate.

Njen cilj je – izgradnja nove, slobodne, prosperitetne i snažne Srbije zasnovane na zajedničkim vrednostima i interesima.

Njene vrednosti su – ljubav prema zemlji, jaka porodica, zdrav način života, profesionalnost, gradjanske solidarnosti, snažan moral, intelekt i duhovnost.

1. Evroazijske integracije – Beograd četvrti glavni grad Evroazijske Unije

Jasan i jednostavan ekonomski i privredni model razvoja zasnovan na realnim potencijalima Srbije i omogućen kroz strateške specijalne ekonomske odnose i partnerstva sa najvećim svetskim silama, nova tržišta i prostori strateške saradnje, posebno u poljoprivredi, ali i energetici i drugim oblastima, vojna zaštita pod okriljem nuklearnog saveza i diplomatskog štita svetskih sila i pozicija globalnog geopolitičkog centra kroz ostvarenje modela Evroazijske Unije u kojem je Beograd četvrti centar i glavni grad Evroazijske Unije – to je naša politika i naš cilj.

2. Socijalna pravda, društvena odgovornost i narodna vlast

SNP NAŠI svoju borbu za demokratsku vlast realno usmerenu ka pravima i boljitku naroda i građana, ne vidi samo u borbi za njihova ekonomska prava i druga prava vezana za bolji materijalni položaj i situaciju građana, već i u borbi protiv svega onoga što narušava instituciju porodice i moralnog društva, a tu podrazumevamo narkomaniju, tzv. gej pokrete... itd.

Uspostavljanje snažnog nadzora i kontrole državnih funkcija i državnih sistema vidimo kao osnovni instrument u iskorenjivanju korupcije i pljačke koje su i glavni osnovni uzroci lošeg standarda življenja, opšte paralize društva i užasnog stanja u privredi.

3. Politička državotvorna platforma oslobođenja i ujedinjenja svih srpskih zemalja u jednu srpsku državu

SNP NAŠI Srbiju vidi kao teritorijalno Vaskršlu državu u čijem sklopu se nalaze sve srpske zemlje koje su okupirane u ratovima devedesetih.

Kao jedan od preduslova za njihov povratak je početak borbe na međunarodnom planu i briga za što skoriji povratak raseljenih lica na teritorije odakle su proterani.

1. Evroazijske integracije – Beograd četvrti glavni grad Evroazijske Unije

Nasuprot prozapadnim strankama u Srbiji, čije zalaganje za Evropsku Uniju i evroatlantske integracije dovode do aspolutnog gubitka državotvornosti, ekonomskog pustošenja, moralnog i duhovnog sunovrata, uništenja svake perspektive i svih vrednosti srpskog društva, mi se zalažemo za globalne integracije druge vrste, pre svega za saradnju sa Ruskom Federacijom i ostalim zemljama BRIK-a, a kao osnovnu platformu i jedan od prioriteta u spoljnoj politici vidimo pristupanje Srbije budućoj Evroazijskoj Uniji kroz usmeravanje snaga i kroz insistiranje na trenutno, među evroazijskom intelektualnom i političkom elitom, najzastupljenijem i opšteprihvaćenom konceptu Evroazijske Unije koji podrazumeva Beograd kao glavni četvrti grad i centar Evroazijske Unije.

Evroazijska Unija je trenutno u razvoju, zvanično krajem 2010. godine najavljena od strane Ruske Federacije, Belorusije i Kazahstana, a očekuje se da ovaj koncept bude i formalno ozvaničen 2012. godine, te smatramo da Srbija treba da zauzme mesto u ovom globalnom savezu kao osnivačka članica i na taj način u potpunosti iskoristi svoje potencijale i mogućnosti budućeg razvoja preuzimajući ulogu jednog od glavnih svetskih geopolitičkih i geoeкономskih centara.

Pozicioniranje Beograda kao modernog svetskog centra i Srbije kao snažne države jedino je moguće radikalnom promenom pogubne nacionalne politike evro-atlantskih integracija (EU-SAD), koje su i po javnom priznanju zvaničnika aktuelne srpske vlasti ništa drugo do put pod okrilje SAD-a i NATO-a, čime će se omogućiti izlazak iz ere zatupljivanja srpske nacije i građana Srbije, osiromašivanja i rasprodaje nacionalnih dobara Republike Srbije i guranja Srbije u službu zločinačkoj evroatlantističkoj NATO mašineriji.

Želimo Srbiju koja će se rukovoditi sopstvenim interesima i maksimalno iskorištavati potencijale strateških partnerstava sa Rusijom i Kinom na prvom mestu.

Srbija ispred sebe ima sasvim jasan i realan put snažnog privrednog razvoja, socijalnog mira i duhovnog uzdizanja – evroazijske integracije.

SNP NAŠI će se još snažnije zalagati za ukidanje Nacionalnog programa učlanjenja u Evropsku Uniju kao strateškog prioriteta države Srbije, kao i za zabranu delovanja ovoj međunarodnoj organizaciji na teritoriji Republike Srbije zbog njenog protivustavnog delovanja i podrivanja Ustavnog poretka Republike Srbije.

Sasvim jasno i nedvosmisleno se suprotstavljamo nazadnim vrednostima Novog Svetskog Poretka. (pod pojmom NSP-Novog svetskog poretka podrazumevamo: EU / Evropsku uniju, NATO i MMF / međunarodni monetarni fond).

Jedino posvećenost ka snažnim strateškim partnerstvima sa Rusijom i Kinom na prvom mestu, kao i buduće članstvo u Evroazijskoj Uniji, može od države Srbije stvoriti zemlju koja će se ravnopravno i realno boriti za svoje interese u međunarodnoj zajednici.

Jedino na takav način se postiže prekopotrebnii balans snaga koji će omogućiti Srbiji povratak na kolosek državotvorne politike i politike razvoja sa jasno definisanim ciljevima i realnom strategijom.

Evroazijske integracije predstavljaju oslobođenje Srbije od ucenjivačke i antičovečanske politike koja je zasnovana na hirovima podivljalih narkokratskih administratora prošiptarske, profašističke i proameričke orijentacije, a na čijim principima, svedoci smo, počiva Evropska Unija.

Jasan i jednostavan ekonomski i privredni model razvoja zasnovan na realnim potencijalima Srbije i omogućen kroz strateške specijalne ekonomske odnose i partnerstva sa najvećim svetskim silama, nova tržišta i prostori strateške saradnje, posebno u poljoprivredi, ali i energetici i drugim oblastima, vojna zaštita pod okriljem nuklearnog saveza i diplomatskog štita svetskih sila i pozicija globalnog geopolitičkog centra kroz ostvarenje modela Evroazijske Unije u kojem je Beograd četvrti centar i glavni grad Evroazijske Unije – to je naša politika i naš cilj.

2. Socijalna pravda, društvena odgovornost i narodna vlast

Jedan od osnova kako bi se povratilo dostojanstvo svih građana Srbije i omogućilo poštovanje društvenih prava građana, ali i kako bi se ekonomski pokrenula Srbija, jeste hapšenje i nacionalizacija imovine tajkuna i političara koji su se bogatili pljačkom naroda i koji su uništili srpsku privredu, a radnike ostavili na ulici da umiru od gladi.

Takođe, insistiramo na nacionalizaciji srpskih firmi koje su kupile strane kompanije, upropastile i dovele do stečaja i na zatvaranju stranih banaka koje pljačkaju narod i daju kredite pod najnepovoljnijim kamatama u Evropi.

SNP NAŠI svoju borbu za demokratsku vlast realno usmerenu ka pravima i boljitku naroda i građana, ne vidi samo u borbi za njihova ekonomska prava i druga prava vezana za bolji materijalni položaj i materijalnu situaciju građana, već i u borbi protiv svega onoga što narušava instituciju porodice i moralnog društva, a tu podrazumevamo narkomaniju, tzv. gej pokrete... itd.

Uspostavljanje snažnog nadzora i kontrole državnih funkcija i državnih, sistema vidimo kao osnovni instrument u iskorenjivanju korupcije i pljačke koje su i glavni osnovni uzroci lošeg standarda življenja, opšte paralize društva i užasnog stanja u privredi.

3. Politička državotvorna platforma oslobođenja i ujedinjenja svih srpskih zemalja u jednu srpsku državu

Pod pojmom “svih srpskih zemalja” podrazumevamo: celokupnu teritoriju današnje Republike Srbije sa njenim pokrajinama Kosovom i Metohijom, kao i

Vojvodinom, Republike Crne Gore, Republike Makedonije, Republike Srpske i Federacije BiH, kao i prostor okupirane RSK s teritorijalnim proširenjima i severni deo Republike Albanije.

SNP NAŠI Srbiju vidi kao teritorijalno Vaskršlu državu u čijem sklopu se nalaze sve srpske zemlje koje su okupirane u ratovima devedesetih.

Kao jedan od preduslova za njihov povratak je početak borbe na međunarodnom planu i briga za što skoriji povratak raseljenih lica na teritorije odakle su proterani.

Prvi korak u ovoj borbi će biti vraćanje borbe za Kosovo i Metohiju na pravni kolosek, a izvlačenje iz iluzije koju sprovodi aktuelni marionetski režim u Srbiji po diktatu i prema interesima SAD-a, odnosno, EU.

Takođe po hitnom postupku treba formirati javni sud koji će u potpunosti rasvetliti dešavanja devedesetih godina i umešanost evropskih političara i zemalja u ratove koji su se vodili. Isto važi posebno za NATO bombardovanje i otimanje Kosova i Metohije van okvira međunarodnog prava.

Glavni pravci državotvornosti:

1. ideološko-filosofski.
2. domaćinsko-ekonomski.
3. državničko-organizacioni.

5. privredno-finansijski

6. spoljnopolitički.

7. vojno-odbrambeni.

8. demografski.

9. informacioni.

U savremenom svetu, suverena vlast zemlje – pre svega u oblasti informacija i intelektualnih i duhovnih snaga, mora da bude lider u razvoju i primeni

naprednih tehnologija, obezbeđujući visok nivo zaštite ljudi, omogućavajući bezbednost i odbranu nacionalnih interesa na međunarodnoj sceni.

Ulaganja u sisteme odbrane od informaciono-duhovnog rata protiv srpskog naroda koji ne jenjava će biti jedna od prioriternih tačaka na kojima će aktivno raditi SNP NAŠI.

Srbija i srpski narod će neizbežno, kao i do sada, ponosno i hrabro, u radosti, mudrosti i sili, ostati ključna tačka univerzalne borbe između dobra i zla.

Političke elite i narod moraju da shvate da, ako žele da prežive – treba da se ponašaju zrelo u svetu punom zla, da nauče da zaštite sebe i svoje svetinje!

To je svačija odgovornost i dužnost, prema Bogu i prema svojim bližnjima, prema svojoj državi i svome narodu. To je život, to je pobeda, to je slava!

SNP NAŠI ima za cilj da Srbija bude društvo mogućnosti, koje je fer u odnosu na sve njene građane. Nameravamo da u potpunosti podržimo i ohrabrimo nezavisnost i inicijativu svakog građanina Srbije koja je u skladu sa Ustavom i zakonom. Uspeh svakog građanina u životu treba da bude direktna posledica njegovog talenta, poštenog rada, građanskog aktivizma i pridržavanja zakona, nasuprot – nezakonitom bogaćenju na račun drugih, i na to treba gledati u društvu kao na smrtni greh, i ovakvi ljudi zaslužuju svaki vid društvenog prezira i adekvatnu kaznu.

Mi želimo slobodnu, nezavisnu i prosperitetnu državu, čiji nacionalni i državni interesi pružaju snažan društveno-ekonomski, resurs odbrane i intelektualni potencijal. Ovi nacionalni i državni interesi odražavaju težnje čitavog naroda i ono što žele sadašnje i buduće generacije naših građana.

Mi želimo Srbiju koja je spremna na sve, pa i na najne očekivanije prelome istorijskog razvoja, koja je u stanju da pouzdano zaštititi svoje nacionalne interese.

Mi smo svesni da je obnova srpske države težak zadatak u kojem svaki građanin ima svoju ulogu i zato od svih tražimo fizičke i intelektualne napore i kreativni potencijal svakog čoveka.

– Rodoljublje

To je osećaj ponosa prema svojoj zemlji, slavnoj istoriji i dostignućima. To je sećanje na sve velike bitke, pobeđe i poraze, careve, kraljeve, vojnike i vojskovođe, radnike i naučnike i na sve one koji su uložili svoje živote u Srbiju.

To je težnja da naša zemlja bude lepša, bogatija, jača, srećnija. To je izvor hrabrosti, dostojanstva, postojanosti i snage naroda. Izgubivši svoj patriotizam i nacionalni ponos i dostojanstvo, mi ćemo izbrisati sebe kao narod koji je sposoban za velika duhovna dela i zadatke. Društvo očekuje uspostavljanje državnosti koje ishodi iz tradicije i savremenih društvenih tokova.

2 – Pravoslavna vera

U narednom istorijskom periodu vrednosti su znanje, informacije i komunikacije. To predočava veću ulogu kreativnosti i duhovnosti.

Srbija je dužna da u novoj istorijskoj eri bude jedna od vodećih svetskih duhovnih sila i duhovna država. Naše tradicionalne duhovne i kulturne vrednosti i naše konkurentske prednosti, u spoju sa ključnim faktorom savremenog ekonomskog rasta – naučnim i tehnološkim napretkom, mogu i treba da obezbede rešenje za istorijski zadatak državotvornog prosperiteta Srbije u trećem milenijumu.

3. – Kultura Srbije – dostojanstvo i nasleđe

Srbija poseduje jedinstveni kulturni i geopolitički prostor – koji čini osnovu vitalnosti srpskog društva i samo-razvoja. Puna podrška nacionalnoj tradiciji i kulturi jedan je od uslova za razvitak zdrave države i harmonije u društvu.

SNP NAŠI namerava da podrži razvoj mreže kulturnih institucija u Srbiji po regionima, naročito kod dece, adolescenata i mladih odraslih osoba. Jačanje uloge porodice i očuvanja i jačanja nacionalne tradicije, normi i praksi koje utiču na obrazovanje i razvoj mlađe generacije – su najvažniji prioriteti u oblasti kulture.

4. – Informaciono društvo – Mediji Sloboda i odgovornost

SNP NAŠI razmatra razvoj informacionih tehnologija kao važan zadatak, koji obezbeđuje društvo sa novim mogućnostima – uključujući ostvarivanje političkih sloboda i borbe protiv korupcije. Savremeni komunikacioni

sistemi i informacione tehnologije treba da budu dostupne svim ljudima i svim građanima Srbije.

Naš pokret se zalaže za slobodu medija, što se ne može postići bez njihove društvene odgovornosti prema građanima i društvu. Informacije i medijska politika moraju da budu u skladu sa opšteprihvaćenim standardima moralnosti. Cenzura je neprihvatljiva, ali u isto vreme i efikasan mehanizam da se zaštiti društvo od informacija koje su štetne za moralno i mentalno zdravlje građana.

5. – Zaštita kulture i duhovnosti

Blokiranje širenja u informacionom prostoru Srbije materijala koji promovišu materijalizam, sebičnost, nasilje, okrutnost, nedostatak duhovnosti. Kult nasilja i okrutnosti na televiziji Srbije trebalo bi da bude zamenjen kultom duhovnosti, znanja i kreativnosti.

Da bi se postigli ovi ciljevi treba da se uspostavi sistem posebnih struktura informacione ravnoteže i odbrane.

Ključne komponente sistema:

1. Državni Savet za duhovni i moralnu informacionu politiku.
2. Savetnik predsednika Srbije za duhovnu i moralnu informacionu politiku.
3. Spoljnopolitički državni (Video, audio, novinski i Internet) mediji.
4. Komitet informacione bezbednosti Srbije (informacione službe bezbednosti, obaveštajne informacione službe, Centar za analize i prognoze, Specijalni resor za informisanje).

SNP NAŠI zahtevaće hitno uspostavljanje efikasnog informacionog odbrambenog sistema Srbije, obzirom da informacioni rat protiv Srbije ne prestaje.

6. – Obrazovanje

Poseban akcenat stavljamo na razvijanje najboljih tradicija našeg obrazovnog sistema, i dovođenje Srbije na poziciju jednog od svetskih lidera po svom obrazovnom kvalitetu, dajući svetu konkurentnost srpskih specijalista sa stručnim obrazovanjem. U tom smislu veoma je bitna podrška obrazovnim ustanovama, gde neće biti obraćana pažnja samo na visok kvalitet nastave, već i na usađivanje visokih duhovnih i moralnih vrednosti u svakog pojedinca.

Mi ćemo podržati razvoj i usvajanje propisa i ciljanih programa da se obezbedi pristup kvalitetnom obrazovanju, stručno obrazovanje da ojača veze

sa tržištem rada, poboljšanje sistema javnog reda i cilja obuke, koje će da stimuliše razvoj dodatnog obrazovanja.

Mi se zalažemo za maksimalno približavanje kulture, obrazovanja i nauke, i za dalje povećanje efikasnosti sistema obrazovanja. SNP NAŠI se zalaže za očuvanje i razvoj najboljoj tradicija nacionalnog obrazovanja, zasnovanog na otkrivanju ličnih sposobnosti. Proces učenja ne treba da bude ograničen na automatsko memorisanje formula i pravila. Kao zadatak obrazovanja, mi vidimo da učenici nauče da misle i primene svoje znanje u praksi. To bi trebalo da donese nove standarde obrazovanja. Sa ove tačke gledišta treba posmatrati i jedinstvena državna ispitivanja, dizajnirana da postanu pravi i adekvatan procenilac znanja i sposobnosti svakog diplomca.

Konkurentnost obrazovnih programa, uključujući i one koji imaju za cilj povećanje finansijske i pravne pismenosti, uvođenje novih sistema za vrednovanje kvaliteta obrazovanja, razvoja kontinuiranog obrazovnog sistema, ciljanu podršku elemenata inovacije struktura na univerzitetima i stručnim školama opremljene savremenom opremom – su osnovni principi obrazovne politike našeg pokreta.

7. – Sloga

Istorijski je dokazano de je srpski narod najveće podvige i najuzvišenija dela dostizao ujedinjen. Razne političke stranke i pojedinci koje su instruisani od zapadnih zamalja kao svoj osnovni cilj delovanja vide u stvaranju što većih podela u srpskom društvu: socijalnih, kulturnih, ekonomskih, političkih, društvenih...

Kako bi se sprečilo ovakovo antidržavno i antiustavno delovanje SNP NAŠI inisistira na stvaranju jedinstvene društvene i političke platforme koja je zajednička svim Srbima kao i građanima lojalnim državi Srbiji, koja će biti unešena u Ustav Republike Srbije, i koja će uvek ostajati ista bez obzira na političku opciju koja je na vlasti.

8. – Očuvanje državnog suvereniteta i teritorijalne nedeljivosti Srbije

Proteklih decenija Srbija se kao i dan danas često nalazi na udaru raznih separatističkih grupa i pojedinaca koje žele da ugroze suverentitet Republike Srbije. SNP NAŠI jasno stavlja do znanja svima koji se usude da ugoržavaju državni suverenitet i teritoriju RS, da će biti najstrože sancionisani.

9. – Vojska – Jake oružane snage

Jake oružane snage su garant bezbednosti svake suverene zamlje. SNP NAŠI zalaže se za povratak služenja redovnog vojnog roka za sva punoletna

lica državljanke Republike Srbije, i strateška državna ulaganja u namensku vojnu industriju.

SNP NAŠI će doprineti na razvoju odbrane i bezbednosti, i jačanju naših oružanih snaga, opremajući ih sa modernom tehnologijom, radom na usponu morala i socijalnom sigurnošću vojnika.

Takođe, akcenat će biti stavljen na depolitizaciju vojske koja će biti isključivo u službi naroda, a ne režima i političkih stranaka. Načelnik generalštaba ne sme biti biran po političkim linijama već isključivo po stručnim.

10. – Policija

Narodna policija nasuprot političkoj. SNP NAŠI bezuslovno će raditi na depolitizaciji policije, i zalagaćemo se da ministar policije ne bude postavljan po političkoj liniji, po završetku izbora, već po stručnoj. Iskustvo je pokazalo da ministri koji su postavljeni po političkoj liniji ne rade na zaštiti naroda već na osiguravanju da njihova partija ostane na vlasti bez obzira koliko je njeno delovanje štetno po narod. Iz tih situacija najčešće su se rađale diktature koje su donosile nesagledivu štetu državi i njenim građanima.

Obaveza policije mora biti da zaštiti građane od opasnosti droge, terorizma, ekstremizma i organizovanog kriminala.

11. – Porodične vrednosti

Tradicionalne vrednosti i porodica su temelj za rast i vaspitanje svakog pojedinca. Porodica je utočište i prva ćelija društva u kojoj se formira svaki pojedinac, tako da naša pravoslavna tradicija odigrava veliku ulogu u formiranju ličnosti deteta, kako bi bilo zaštićeno od najezde antikulture koja dolazi iz pojedinih zapadnih zemalja, i koja se oličava u sektaštvu, narkomaniji, materijalizmu, individualizmu, ideologijama geje pokreta, i ostalih devijantnih grupa.

12. – Borba protiv Bele kuge

SNP NAŠI predložiće usvajanje Strategije za prevazilaženje demografske krize. Jer jedna od najvažnijih borbi koju vodi srpska država je borba protiv bele kuge.

Prvi zadatak Strategije za prevazilaženje demografske krize je

Očuvanje srpskog naroda..Dražava mora voditi više računa o svakom ljudskom životu, kao dragocenoj vrednosti. Danas od pojedinih ekonomskih grupa postoji tendencija da se smanji stanovništvo zemlje, i to predstavlja direktnu pretnju za naš suverenitet i državnost.

Drugi zadatak je sprovođenje programa za smanjenje smrtnosti i povećanje očekivanog trajanja života. Sprečavanje, otkrivanje bolesti u ranoj fazi, pružajući haj-tek medicinske negu koja će biti dostupna svim segmentima stanovništva, u narednim godinama može značajno da smanji smrtnost od bolesti, imaće ujedno i najznačajniji uticaj na životni vek.

Čitava ova strategija smanjenja smrtnosti biće rezultat kompleksnih administrativnih, zakonodavnih i preventivnih mera koje će predložiti SNP NAŠI, uključujući borbu protiv različitih vrsta nesreća, trovanja i povreda.

Ove mere, zajedno sa stvaranjem povoljnog okruženja za život, posebno jačanje kontrole kvaliteta i bezbednosti hrane, usvajanju i implementaciji državnih ciljnih programa razvoj masovne fizičke kulture i sporta, propagande zdravog načina života će pomoći u smirivanju demografske krize.

13. – Socijalna pravda

Činjenica je da su u dugoj srpskoj istoriji težnje ka sabornim oblicima življenja uvek dominirale nad individualizmom.. Poboljšanje sopstvene pozicije, većina Srba povezuje sa naporima svih nas i čitave države da svima bude bolje. Ovakvi stavovi preovlađuju i danas. Dobro pojedinca ne sme biti iznad dobra zajednice. Ovo treba da uzimaju u obzir najodgovorniji za socio-ekonomsku politiku države, koji će uvek gledati na interese svih građana, a ne pojedinaca!

Radikalno poboljšanje kvaliteta i standarda života građana Srbije i prevazilaženje siromaštva kao društvenog fenomena – Iskorenjivanje takve prakse kada se radi o ljudima koji žive od plate ispod egzistencijalnog nivoa, poboljšanje penzionog sistema i socijalne zaštite osoba sa invaliditetom.

1. Efikasna socijalna politika, koja podrazumeva pružanje znatno veće podrške onim društvenim grupama koje žive uglavnom od penzije i pomoći, i javno ohrabrenje za one građane koji su spremni da samostalno ostvare svoje ciljeve života. Pružanje jeftinih kredita, i olakšavanje pronalaženja sopstvenog biznisa, kao i dostupnost kupovine stanova.

2. Reforma zdravstvenog sistema, politika obaveznog zdravstvenog osiguranja, mislimo i na nezaposlene, zakonodavna garancija besplatne medicinske nege, Svrha i smisao reforme zdravstva – poboljšanje kvaliteta i dostupnosti medicinske nege.

3. Neophodnim zakonskim aktima mora se obezbediti podrška države za siročiće, decu u zaštiti, uključujući i njihovo zapošljavanje i rešavanje problema stanovanja.

Srednja klasa, socijalno partnerstvo, jedinstvo generacija

SNP NAŠI, se zalaže za formiranje jake srednje klase kao osnove socijalne stabilnosti, pokret će nastojati da smanji socijalne nejednakosti, i da smanji jaz prihoda između različitih grupa stanovništva. Do 2020, udeo srednje klase treba da bude najmanje 60% stanovništva. Ovo je ključni orijentir i cilj naše politike.

Istorijsko iskustvo je već pokazalo koliko je opasno nepoštovanje ideja socijalnog partnerstva, i briga o interesima miliona građana – onih koji čine temelj društva. Fondacija za realizaciju socijalnih garancija treba da bude razvoj tripartitnog dijaloga između vlade, sindikata i poslodavaca.

Briga za starije generacije – je pre svega stvaranje pristojnih uslova života. Ovaj – Najvažnija dužnost prema društvu je dužnost države.

Najvažniji pravac za dalji rad države mora biti poboljšanje efikasnosti i usmeravanje socijalne pomoći. Zaštita najugroženijim grupama – pre svega osobama sa invaliditetom, nezaposlenima i majkama

Namera nam je da stvorimo sve neophodne socijalne, finansijske, ekonomske i zakonodavne uslove za povećanje plodnosti, zaštite materinstva i detinjstva, porodičnih vrednosti vrednosti, i da se prevaziđu napuštanja i zanemarivanja.

Svaka majka do sedme godine života svog deteta dobijaće prosečnu platu na nivou Republike Srbije dok majke koje su rodile četvoro ili više dece dobijaće doživotnu platu, a po ispunjenju godina života i penziju.

Mi smo uvereni da će uspešno sprovođenje nacionalnih projekata, državne podrške porodicama sa decom, ubrzati rešenje demografskih problema.

14. – Ekonomija

Ekonomija zemlje nije dovoljno efikasna. Javne i tržišne institucije po mnogo čemu ne ispunjavaju savremene izazove modernizacije.. Nivo troškova proizvodnje je takav da je Srbija zemlja sa ogromnim privrednim resursima, ali se zbog niske produktivnosti stalno suočavamo sa nestašicama.

Takođe veliki problem je tehnološka zaostalost koja nas godinama odvaja od visoko tehnološki razvijenih zemalja.

Kao posledica toga, ostaju i rasadnici socijalnih nemira. Neprihvatljivo veliki prihodi pojedinaca stvaraju jaz između bogatih i siromašnih populacija.

Većina građana nije zadovoljna prihodima koje dobija. SNP NAŠI izlaz iz ekonomske situacije u kojoj se nalazimo vidi pre svega u razvijenoj industriji i poljoprivredi.

A – Industrija

SNP NAŠI zalaže se za razvijanje i implementiranje industrijske politike koja uključuje javne investicije u proizvodne infrastrukture, podsticanje razvoja građevinske industrije i podržavanje inovativne industrije.

Industrijska politika će biti implementirana u okviru države strateškog planiranja.

Mi predlažemo da se ograniči tarifa prirodnih monopola i energije u zemlji, da se uspostavi krivična odgovornost za svoje ilegalne preterivanje.

Neophodno je da se zaštite prava potrošača, da se razvije proizvodnja, a beskompromisna borba protiv inflacije. Takve stroge mere će dati pozitivan efekat za rad svih tržišnih mehanizama.

B . – Poljoprivreda

SNP NAŠI se zalaže za eliminisanje zaostataka stope razvoja poljoprivrede na ekonomski rast u celini. Mi ćemo ubrzati razvoj poljoprivrednog sektora i to je najvažniji zadatak Srbije u narednih deset godina, jer dobro znamo da se time u isto vreme rešava problem očuvanja nacije, ekonomski razvoj zemlje i osiguranje bezbednosti hrane.

Zakonski će biti zaštićen domaći proizvođač koji će moći da prodaje svoje proizvode na veliko i njemu će biti omogućeno da se ravnopravno nadmeće sa stranim konkurentima. .

U okviru nacionalnih projekata, mi ćemo razviti infrastrukturu sela, čije stanovništvo do sada nije osetilo stvarne koristi od izgradnje puteva, gasa, telefona, pristupa medicinskoj praksi pacijentima...

Agrarna Snaga: održivi ruralni razvoj

SNP NAŠI se zalaže za unapređenje tržišne infrastrukture, zaštitu domaćih proizvođača, obezbeđivanje nesmetanog pristupa srpskih proizvoda na domaćem i stranim tržištima. Od ključnog značaja je ulaganje u razvoj poljoprivrednih zadruga i u agro-biznis.

Rast u poljoprivredi mora da prati socijalni razvoj sela i rešavanje demografskih problema, stvaranjem normalnih uslova života u ruralnim oblastima, povećanje prihoda seoskih stanovnika. Od fundamentalnog značaja za konsolidaciju u selu mladih, je otvaranje novih radnih mesta, uključujući promovisanje farmi i malih preduzeća za preradu poljoprivrednih proizvoda.

Država je obavezna da obezbedii izgradnju puteva do svakog sela. Kao i da pomaže gradnju novih kulturnih centara, ambulanti, sportskih igrališta, i drugih društvenih objekata u svim malim mestima.

U budućnosti, svakoj porodici na selu bi trebao da bude dozvoljen pristup savremenih sredstava komunikacije, telefona, interneta, televizije..

Zemlja: glavno bogatstvo naroda Srbije

Stvaranje uslova za rast industrije pružajući održivi ruralni razvoj, izgradnje stanova, i što racionalnije korišćenje zemljišta.

Dodela zemljišta za stambeni i industrijski razvoj je prioritet. Zemljište u okviru pojedinačnih zgrada bi trebalo da bude dodeljeno građanima po povoljnim uslovima, a za neke kategorije (npr. velike porodice) – besplatno.

SNP NAŠI je uveren da: zemlja treba da pripada onima koji će je i upotrebiti. Treba uspostaviti mehanizme za podsticanje vlasnika zemljišta (uključujući poljoprivrednu) za što efikasniju upotrebu zemlje. Od suštinskog značaja je sprovođenje mehanizama državne kontrole i ekonomskih podsticaja da se vrate u promet napuštene obradive površine, koje se mogu videti po čitavoj Srbiji.

15. – Nezavisno Sudstvo i borba protiv korupcije

SNP NAŠI zalaže se za obnovu nezavisnog sudstva od strane političkih partija i njihovog uticaja, i za efektivno sprečavanje kriminala, rehabilitaciju i jačanje zakona. Zalažemo se za transparentnost sudstva i agencije za sprovođenje zakona, nezavisnost pravosuđa, i pristup kvalifikovane pravne pomoći za svakog građanina.

Svesni smo da je korupcija jedna od najvećih opasnosti po srpsku državu, investicione atraktivnosti zemlje, prava i slobode građana. Stvaranje pravnog i društveno-ekonomskih uslova za borbu protiv korupcije, i njenog svrgavanja iz života građana i društva – je pitanje časti za članove SNP NAŠI.

Naš pokret je razvio sveobuhvatan program koji se bavi rešavanjem problema korupcije. Ovaj program obuhvata sve sfere javnog života i društva. Konkretno, predlaže se:

* Vršenje javne borbe protiv korupcije preko ekspertiza nacrtu zakona i drugih državnih akata.

* Pooštrenje srpskih zakona , uključujući i Krivični zakonik, u kojem tražimo da se izmene odredbe Krivičnog zakonika o podmićivanju i da se znatno pooštre.

U zavisnosti koliko se optuženi primili novca i za šta, predlažemo i državnu zaplenu imovine.

* Ponuda ili obećanje za podmićivanje državnih službenika da bude zakonski okarakterisana kao krivično delo.

Glavna stvar za koju se zalažemo je uključenje civilnog društva i građana da učestvuju u borbi protiv korupcije kako bi se stvorila klima netolerancije u društvu u odnosu na podmićivanje. Pobeda nad korupcijom – je najvažniji uslov da se povrati poverenje građana u vlast.

Mi se borimo za to poverenje!

16. – Lokalna samouprava

SNP NAŠI vidi jačanje čitave države kroz implementaciju internih potencijala svakog regiona, približavanje nivoa socio-ekonomskog razvoja Srbije i opština da obezbede svoju ekonomsku samodovoljnost, i razvoj lokalne samouprave. Ovakav vid jačanja lokalnih samouprava doprineće da što veći broj prvenstveno mladih ljudi ostane u svom mestu, u kojem će moći da obezbedi egzistenciju sebi i svojoj porodici.

Ovo su 16 osnovnih tačaka na kojima se zasniva politički program SNP NAŠI!

Nacionalni stroj

Nacionalni stroj je bila tajna neonacistička organizacija u Srbiji osnovana 2004.godine. Sama organizacija je sebe definisala kao “političku organizaciju propagandno-edukativnog karaktera čiji se pogled na svet zasniva na ideji nacionalne slobode, socijalne pravde i rasnog identiteta”. Kao vođa organizacije u medijima se najčešće pominjao Goran Davidović, student istorije iz Novog Sada. Nacionalni stroj nikada nije upisan u registar udruženja ili političkih partija te je od osnivanja delovao kao neregistrovana organizacija. Republičko javno tužilaštvo je 14.oktobra 2008. podnelo Ustavnom sudu Srbije zahtev za zabranu Nacionalnog stroja i kao razlog navelo da se radi o “tajnoj političkoj stranci (organizaciji) čije je delovanje usmereno na izazivanje rasne i nacionalne mržnje”.] Ustavni sud je, postupajući po ovom zahtevu, na sednici održanoj 2. juna 2011. ustanovio da je Nacionalni stroj tajno udruženje čiji je oblik udruživanja zabranjen odredbama člana 55. Ustava Srbije, i shodno tome, zabranio je delovanje ove organizacije kao i širenje njenih programskih ciljeva. Takođe, ustavni sud je zabranio upis organizacija sa istim nazivom i/ili programskim ciljevima u odgovarajući registar i pozvao državne i druge organe da preduzmu mere za sprovođenje odluke suda.

Iako Nacionalni stroj nikada nije bio zvanično registrovan, Ustavni sud Republike Srbije je zabranio ovu organizaciju 2.juna 2011. godine. Nakon izricanja odluke, ubrzo je i ugašen njihov veb-sajt. Pretpostavlja se da je Nacionalni stroj, kao i ostale organizacije sličnog karaktera, nakon zabrane

PROGRAM I STATUT NACIONALNOG STROJA

Program:

1. Hoćemo da povratimo našu zemlju našem narodu i državu u kojoj će Srbi imati kontrolu nad sopstvenom sudbinom, gde će lične potrebe pojedinca služiti opštem dobru srpskog naroda. Slobodan narod u slobodnoj otadžbini rađa duh zajedništva i nacionalnog dostojanstva.

2. Zahtevamo ujedinjenje svih srpskih zemalja, u jedinstvenu srpsku nacionalnu državu, koja osigurava postojanje i preporod srpske nacije u veličini slovenskog arijevskeg nasleđa, pretežno dinarskog podrasnog tipa.

3. Zalagaćemo se za rešavanje pitanja zapadnih granica Srbije i povratak okupiranih teritorija koje pripadaju srpskom narodu. Tamo gde to trenutno nije moguće, predlažemo razmenu stanovništva.

4. Borićemo se beskompromisno da srpsko Kosovo i Metohija ostanu srpski po svaku cenu.

5. Zalagaćemo se za unitarnu srpsku nacionalnu državu u kojoj će osnovna načela biti nacionalna sloboda, socijalna pravda i rasno biološka zaštita naroda.

6. Zahtevamo uvođenje centralne vlasti kao nacionalne službe, time, što bi najčasniji i najsposobniji u narodu bili birani i vladali u korist narodne zajednice, po principu vođstva i odgovornosti. Trenutnu podelu i narodno samoubistvo parlamentarizma bismo zamenili vladavinom narodnog predstavnštva.

7. Puno građansko pravo, kao svest nacionalne odgovornosti, mogu imati samo lojalni državljani naše zemlje, koji su pripadnici bele arijevske rase, dok bi državljani ne bele rase i rasno mešani imali određeni status i ograničena prava, oslobođeni građanskih dužnosti. Visoki predstavnici naroda na odgovornim položajima od nacionalnog značaja, moraju biti srpskog porakla.

8. Inostrana politika srpske nacionalne države, služiće interesima naše zemlje i naroda, kao i zajedničkom interesu bele Evrope. Smatramo da je vrednost rase osnova za evropsko jedinstvo i unapređenje evropske civilizacije.

9. Verujemo u biološku nejednakost, kako među pojedincima, tako i među rasama. Fizičke, mentalne i moralne rasne karakteristike su nasledne i nepromenljivlje. Želimo da svako sačuva svoju posebnost i živi u harmoniji

sa ostalim rasama u interesu unapređenja čovečanstva. Verujemo u geografsku segregaciju.

10. Zalagaćemo se za sprovođenje eugenskog programa kao napretka ljudske vrste i zabraniti svaki oblik rasnog mešanja. Očuvanje sopstvene rase i nasleđa ne znači porobljavanje ili uništavanje drugih, već prirodno pravo na sopstveni rasni identitet.

11. Tražimo povratak vojničke časti i osnivanje srpske nacionalne vojske, koja će biti nacionalno i rasno svesna i odana svome narodu i državi. Naša vojska će biti garancija slobode i nezavisnosti našeg naroda.

12. Srpska nacionalna kultura je deo evropske kulture i njenim očuvanjem ćemo zaštititi naš istorijski i duhovni identitet, Religija je privatna stvar svakog pojedinca, ali naša crkva mora oplemenjivati duhovnost našeg naroda. Nacionalna država stoji uz nacionalnu crkvu. Štetni i strani religijski elementi oličeni u verskom otpadništvu od arijevskeg duhovnog korena, biće van zakona, u korist nacionalnog duhovnog zdravlja.

13. Svaki vid ljudske izopačenosti mora biti zabranjen u cilju mentalno fizičkog zdravlja nacije. Narkomanija, homoseksualizam, pedofilija, sektaštvo, pornografija itd... biće strogo kažnjivi.

14. Abortus je ubistvo i mora biti zabranjen, osim u slučajevima rasnog mešanja, silovanja, kada je žena u životnoj opasnosti, ili ako je dokazano da je plod mentalno retardiran ili fizički defektan.

15. Tražimo povratak reda i zakona koji služi nacionalnim interesima u skladu sa kodeksom časti. Hoćemo pravnu sigurnost za sve građane i odredbe koje su jasne i bez rupa u zakonu, sa istom primenom na sve, bez privilegija. Tražimo strožije kazne za oblike delovanja koji prete našem zdravom nacionalnom identitetu, u duhovnom, umnom i telesnom smislu. Naša policija i pravosuđe moraju raditi za srpske, a ne za tuđinske ili lične interese, kako bi im se povratio nacionalni ugled.

16. Štampani i elektronski mediji moraju da budu pod nacionalnom kontrolom države. Svi izdajnički ili strano plaćeni mediji koji rade protiv naših nacionalnih interesa će biti ukinuti. Mediji treba da informišu činjenicama i da kroz obrazovanje i zabavu ukazuju na ljudske vrline i unaprede narod, a ne da ga prljavštinama unazađuju i degenerišu.

17. Opšte dobro našeg naroda je ispred ličnog interesa pojedinca i to će nam biti vodeći princip u obračunu sa korupcijom i kriminalom. Princip opšteg dobra doneće socijalnu pravdu i sigurnost našem narodu.

18. Pročistićemo obrazovanje u školama i na fakultetima od bolesnih i lažnih vrednosti novog svetskog poretka, a materijalističko učenje zamenićemo idealizmom nacionalnih i rasnih vrednosti, uz temeljnu reviziju istorije. Umesto samoubilačkih pravila nametnutog lažnog humanizma, decu ćemo učiti, ne šta da misle, već kako da misle na osnovu zdravog razuma i logike. Svakoј životnoj odluci treba prethodno postaviti pitanje, da li je to dobro za naš narod.

19. Omogućićemo mladim generacijama sportske aktivnosti, takmičenja i društveno zabavne manifestacije u skladu sa srpskim i evropskim vrednostima, koje oplemenjuju razvijanje mladalačkog duha i bude nova interesovanja kroz druženje i upoznavanje. Omladina treba da ide u korak sa vremenom i mladima moramo obezbediti perspektivu i povratiti entuzijazam.

20. Obezbedićemo ženama mogućnost adekvatnog radnog mesta na osnovu obrazovanja, interesovanja i afiniteta u skladu sa njihovim potrebama, bez omalovažavanja njihovih sposobnosti. Ženama treba povratiti majčinsku čast kroz porodične vrednosti i omogućiti aktivnu ulogu u društvu. Budućnost novih generacija zavisi od naših žena, materinski instikt je prirodna vrlina, a ne zastareli nagon koji treba odbaciti zbog materijalne požude.

21. Omogućiti mladim parovima da imaju više dece i uvesti ohrabrujuće beneficije za sveko novorođeno dete u porodici, kao i uvođenje radnog staža za majke sa troje i više dece. Domaćinska porodica je osnova zdravog duha nacije.

22. Moramo obezbediti proizvodnju zdrave hrane, kvalitetnih sredstava za život i izgradnju što boljih stambenih jedinica. Zdraviji uslovi života svima moraju biti omogućeni, zarad normalnog razvitka u društvu.

23. Posebnu pažnju treba obratiti na obezbeđivanje zdravstvenih usluga, socijalnog osiguranja, penzije i zaštite radnika. Za slučajeve zloupotreba položaja poslodavca nad radnikom, osnovati posebne institucije za njihovo rešavanje.

24. Zaštita sela i seljaštva je osnova za razvijanje poljoprivrede. Treba omogućiti seljacima veće vlasništvo nad obradivom zemljom bez nepravednih taksi i veće poštovanje njihovog zdravog načina života i plemenitog rada.

25. Zastupamo stav da treba da postoji što više manjih privatnih preduzeća radi povećanja zaposlenosti, a preduzeća koja su u opšte nacionalnoj službi moraju biti državno vlasništvo. Domaćem preduzetništvu treba

omogućiti povoljne uslove ulaganja u sopstvenu zemlju, a strani investitori će biti pod kontrolom države. Krediti će se davati bez interesne kamate.

26. U korist jedinstvene funkcije srpskog nacionalnog tela, rasna i nacionalna svest mora ugasiti borbu među klasama i strukama u jedinstvu, od radnika i seljaka do intelektualaca, da svako vrši svoju funkciju u organskoj narodnoj zajednici. Porast zajedničke produktivnosti koristiće opštem poboljšanju životnog standarda nacije.

27. Moramo obezbediti potpunu zaštitu prirodne sredine u kojoj živimo, kao i zabraniti zlostavljanje životinja. Ljudska vrsta mora shvatiti da je deo prirodne celine i mora poštovati prirodni poredak, inače ćemo sami biti odgovorni za sopstveno uništenje. 28. Želimo saradnju sa svim rasno svesnim nacionalistima u Evropi i svetu koji žele revolucionarne promene zasnovane na ljubavi prema arijevim vrednostima i koji veruju u opšti zajednički cilj nacionalne slobode, socijalne pravde i rasnog identiteta.

Statut:

Član 1.

Nacionalni stroj je politička organizacija propagandno edukativnog karaktera, čiji se pogled na svet zasniva na ideji nacionalne slobode, socijalne pravde i rasnog identiteta.

Član 2.

Cilj Nacionalnog stroja je očuvanje i preporod zdravih vrednosti srpske nacije, kao sastavnog dela bele rase i duhovni, umni napredak svakog pojedinca unutar naše nacije.

Član 3.

Za ostvarivanje svojih ciljeva, Nacionalni stroj koristi isključivo sredstva političkog delovanja i ne poziva na izazivanje bilo kog oblika nasilja, rasne, verske i nacionalne mržnje, već na istinu i pravo na slobodu govora i mišljenja svih Srba u Srbiji. Aktivnost se vrši u zavisnosti od okolnosti u skladu sa zakonom i kodeksom časti.

Član 4

Nacionalni stroj zastupa svoje stavove putem pamfleta, brošura, knjiga, magazina, interneta, kao i održavanjem (ne)javnih manifestacija.

Član 5.

Nacionalni stroj je savez rasno svesnih nacionalista na jednom putu sa istim ciljem.

Član 6.

Nacionalni stroj nema vođu ni vođstvo i svaki vid aktivnosti se vrši putem sopstvene volje, na ličnu odgovornost, u skladu sa programom i statutom, kao i principima za koje se zalažemo.

Član 7.

Nacionalni stroj teži izgradnji ideološkog mentaliteta kroz lično usavršavanje svakog pojedinca, kako bi on sam sebi bio pokretač i vodič, svestan sopstvene odgovornosti.

Član 8.

Jedino obeležje Nacionalnog stroja je krst sa četiri ocila u okviru naziva Nacionalni stroj.

Član 9.

Održavanje sastanaka aktivista Nacionalnog stroja, lokalnih ili na nivou Srbije, se vrši po dogovoru, u zavisnosti od planiranja rada samih učesnika sastanka ili se samostalno organizuju.

Član 10.

Nacionalni stroj nema svoje zvanične prostorije ili poštansku adresu. Kontakti se uspostavljaju lično, po preporuci ili e-mail-om.

Član 11.

Svako objavljivanje uočljivih slika ili imena aktivista Nacionalnog stroja je strogo zabranjeno.

Član 12.

Nacionalni stroj nema zvanično članstvo, jer verujemo u soj, ne u broj, u aktiviste, ne u članove. Aktivista može biti onaj ko na bilo koji način doprinosi ostvarenju cilja našeg programa, poštuje statut i pridržava se postojećih principa Nacionalnog stroja.

Član 13.

Aktivista Nacionalnog stroja može biti isključivo pripadnik bele arijevske rase.

Član 14.

Aktivista Nacionalnog stroja mora biti punoletan.

Član 15.

Svako ko podržava cilj Nacionalnog stroja može nositi njegovo obeležje, ako nešteti ugledu same organizacije.

Član 16.

Aktivista Nacionalnog stroja mora biti svestan u svakom momentu da je predstavnik naše ideje, da u skladu sa njom živi i širi je na sve raspoložive načine.

Član 17.

Nacionalni stroj od svojih pripadnika očekuje doslednost u pogledu arijevskog načina života, a time ne toleriše dvoličnost, bilo koji vid narkomanije i delovanje koje doprinosi svemu onom protiv čega se borimo.

Član 18.

Svaki iskreni aktivista Nacionalnog stroja ne treba da čeka da se stvari već da svakodnevno radi na njihovom menjanju.

Srbija Srbima, Evropa Evropljanima!

Novi srpski program

Nakon što je zabranjen Nacionalni stroj, pristalice te neonacističke organizacije su se preregistrovali u udruženje građana pod nazivom “Novi srpski program”. Na sajtu “Novog srpskog programa” može se pronaći niz akcija koje sprovode i koje ima u planu ova organizacija. Kao ciljeve organizacije navode se dosta slične težnje kao i prethodne Davidovićeve skupine “Nacionalni stroj”. Sve se svodi na nacionalnu slobodu, jedinstvo srpskog naroda, jaku lokalnu samoupravu i stabilnu državu, protiv nametnute krivice našem narodu, socijalnu pravdu i još čitav niz profašističkih ciljeva. Novi srpski program se bori za nacionalnu slobodu i socijalnu pravdu, ZA SRBIJU KOJA ĆE PRIPADATI SRBIMA.

Srpski narodni pokret 1389

Srpski narodni pokret 1389 je nacionalističko udruženje koje djeluje na području cijele Srbije, ali i u drugim državama regiona, a naročito u Bosni i Hercegovini.

U SNP-u 1389 bilo je više raskola, zbog čega trenutno u Srbiji djeluju dva udruženja sličnog naziva – Pokret 1389 te Srpski narodni pokret 1389.

Pokret je u početku nosio naziv samo “1389”, a prvi predsjednik bio je Radojko Ljubičić. Kasnije je preimenovan u “Pokret 1389”. Pokret se predstavljao kao “Srpski narodni pokret ‘1389’”. Godine 2008, Miša Vacić i još nekoliko članova ga napustili, a 2010. su registrovali novi pokret “SNP 1389”. “SNP 1389” negira da je ikada došlo do rascjepa u pokretu, i tvrdi da je Ljubičić smijenjen u decembru 2008, i da je od tada zloupotrebjavao ime pokreta.

Misao vodilja aktivista SNP-a 1389 je ujedinjenje “srpskih zemalja”, tačnije Crne Gore, Makedonije, Bosna i Hercegovina te “Srpske Krajine” u Hrvatskoj. Također, u SNP-u 1389 vjeruju da Srbiji pripada i sjeverni dio Albanije. Nacionalisti okupljeni u SNP-u zalažu se za nacionalizaciju privrede i čvrstu suradnju s Rusijom. Kao svoja osnovna načela ističu rodoljublje, pravoslavlje, slogu. Bore se za očuvanje čistoće srpskog jezika, ćirilicnog pisma, porodičnih vrijednosti...

Jedan od slavjenih idola SNP-a 1389 jest i general optužen za ratne zločine Ratko Mladić. Jedna od njihovih zapaženijih akcija bila je oblepljivanje

Bulevara Zorana Đinđića nalepnicama na kojima je pisalo “Bulevar Ratka Mladića”. Na dan obeležavanja genocida u Srebrenici, SNP 1389 pokušao je organizirati skup u centru Beograda pod nazivom “Srećan 11. jul, dan oslobađanja Srebrenice”. Policija je ovaj skup zabranila. Aktivisti pokreta također djeluju na Kosovu, gdje sudjeluju u nemirima koji su se događali nekoliko proteklih mjeseci. I SNP-u 1389, kao i Obrazu, na temelju predloga Državnog tužiteljstva Srbije pretela je zabrana rada, ali Ustavni sud je obustavio pokrenuti postupak.

Osnovni ciljevi SNP 1389²⁰¹

CILJEVI

1. Oslobođenje i ujedinjenje svih srpskih zemalja u jednu srpsku državu. (pod pojmom svih srpskih zemalja podrazumevamo: celokupnu teritoriju današnje Republike Srbije sa njenim pokrajinama Kosovom i Metohijom, kao i Vojvodinom, Republike Crne Gore, Republike Makedonije, Republike Srpske i Federacije BiH, kao i prostor okupirane RSK s teritorijalnim proširenjima i severni deo Republike Albanije.)

2. Socijalna pravda – Jedan od osnova kako bi se ekonomski pokrenula Srbija je hapšenje i nacionalizacija imovine tajkuna i političara koji su se bogatili pljačkom naroda i koji su uništili srpsku privredu, a radnike ostavili na ulici da umiru od gladi. Takođe, insistiramo na nacionalizaciji srpskih firmi koje su kupile strane kompanije, upropastile i dovele do stečaja i na zatvaranju stranih banaka koje pljačkaju narod i daju kredite pod najnepovoljnijim kamatama u Evropi. U političkoj praktici zalažemo se za tzv.imperativni mandat,

3. Nasuprot prozapadnim strankama u Srbiji mi se zalažemo za globalne integracije druge vrste, pre svega za saradnju sa Ruskom Federacijom i ostalim zemljama BRIK-a, kao i sa svima koji se, poput nas, suprotstavljaju nazadnim vrednostima Novog Svetskog Poretka.

(pod pojmom NSP-Novog svetskog poretka podrazumevamo:EU/Evropsku uniju, NATO i MMF/međunarodni monetarni fond)

201 http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=264&Itemid=85

PROGRAMSKA NAČELA

- 1 – Rodoljublje
- 2 – Pravoslavna vera
- 3 – Sloga
- 4 – Očuvanje državnog suvereniteta i teritorijalne nedeljivosti Srbije.
- 5 – Porodične vrednosti
- 6 – Socijalna pravda
- 7 – Ćilirično pismo i čuvanje čistote i bogatstva srpskog jezika
- 8 – Srpska (evropska) tradicija naspram “europske modernizacije”
- 9 – borba protiv Sektaštva i unijaćenja
- 10 – borba protiv narkomanije, gej pokreta i ostalih devijantnih pokreta i vidova ponašanja

Naš cilj je da svakim novim danom učestvujemo u izgradnji i stvaranju jedne lepše Srbije, i svesni smo da sve to nije moguće učiniti odjednom. Nasuprot političkim strankama i njihovim dnevno političkim interesima, mi ćemo raditi zarad dobrobiti države i naroda, a ne stranke i pojedinaca, iz dana u dan graditi kamen po kamen Srbiju duhovnosti, umetnosti, nauke, obrazovanosti, vaspitanosti, tradicije, dostojanstva, materijalne sigurnosti, psihofizičkog zdravlja, radosti i sporta; radićemo na rešavanju najvećih društvenih problema kao što su: alkoholizam, iseljavanje mladih stručnjaka, bela kuga...

Naši politički neprijatelji ovu viziju nazivaju bajkom, ali stvarnost sutrašnjice je proizvod vere i rada u sadašnjosti, Mi se ne zalažemo ni za kakve utopijske ideje, već za povratak onih vrednosti kada je Srbija doživljavala svoje najveće uspone – ekonomske, vojne, kulturne.

SNP 1389 svestan je problema sa kojima se hvata u koštac. Stoga tražimo bratsku saradnju svih iskrenih patriota kako bi naše ideje i konkretni programi bili što bolje promišljeni i što kvalitetnije ostvareni. Samo ujedinjeni možemo se nadati spasu Srbije.

Srpski Sabor Zavetnici

Srpski sabor Zavetnici zvanično je formiran na Sretenje, 15. februara 2012. godine kao sabor neformalnih rodoljubivih udruženja i pojedinaca koji su se okupljali na barikadama na Kosovu i Metohiji i pružali podršku srpskom narodu da odbrani svoja ognjišta, Ustav naše države i ne dozvoli uspostavljanje granice između Srbije i njene južne pokrajine.

Upravo datum i godina u kojoj su Zavetnici osnovani simbolično su odredili naš put: Sretenje, kao dan podizanja Prvog srpskog ustanka za slobodu naroda i obnove državnosti i 2012. godina u kojoj smo obeležili vek od oslobođenja Stare Srbije i Kosova i Metohije.

Zbog okolnosti u kojima je pokret nastao odabrano je ime “Zavetnici” prema Kosovskom Zavetu, duhovnoj i istorijskoj vertikali srpskog naroda kroz vekove, koju su sledili naši najveći vladari i umovi.

Grb i obeležje Srpskog sabora Zavetnici označava jedinstvo duhovne i svetovne borbe za slobodu oličene u liku Belog Anđela i srednjovekovnog srpskog heroja i viteza Miloša Obilića. U središtu grba nalazi se štit iz perioda Nemanjićke Srbije, kao simbol jake, dostojanstvene i slobodarske države.

Tokom više od dve godine rada i zvaničnog postojanja Srpski sabor Zavetnici direktno je učestvovao u organizaciji više stotina različitih aktivnosti od važnog državnog i nacionalnog interesa.

Pokret broji više hiljada članova, a većina njih je aktivna u radu.

Odbori Srpskog sabora Zavetnici uspostavljeni su širom Srbije, a centrala pokreta se nalazi u Beogradu. Posebno smo ponosni na naše odbore južno od Ibra, koji učestvuju u radu pokreta, kao i na veliki broj zainteresovanih ljudi iz Crne Gore i Republike Srpske koji nam se svakodnevno javljaju sa željom da pristupe i pomognu u podizanju inicijativnih odbora.

Okosnicu Srpskog sabora Zavetnici čine pre svega odgovorni, obrazovani i mladi ljudi zabrinuti za sudbinu države i opstanak naroda. Pokret okuplja veliki broj studenata i ljudi sa završenim fakultetima (prava, političkih nauka, ekonomije, filozofskog, filološkog, građevinskog...).

Glavni odbor na čelu sa predsednikom pokreta rukovodi radom organizacije.

Pokret ima formirane pravne, ekonomske i političke savete, u kojima se nalaze ljudi sa dugogodišnjim profesionalnim iskustvom, ugledni advokati, novinari, pisci, istoričari, politikolozi.

Od svog osnivanja organizovali smo više desetina protesnih skupova i šetnji. Posebno izdvajamo niz protesta povodom potpisivanja Briselskog sporazuma, kao i skupove sećanja na stradanje i progon srpskog naroda sa Kosova i Metohije i drugih okupiranih srpskih teritorija, kao što je "Povorka sećanja na žrtve martovskog pogroma", u kojoj je učestvovalo više hiljada ljudi.

Organizovali smo proteste protiv odluke Haškog tribunala da oslobodi hrvatske generale Markača i Gotovinu, kao i nekoliko nedelja kasnije, kada je doneta presuda o oslobođanju Ramuša Haradinaja.

Otvoreno smo se protivili delovanju NVO u Srbiji koje se finansiraju iz inostranstva, a koje podrivaju ustavni poredak Srbije i vređaju osećanja svih njenih građana.

Priredili smo niz edukativnih tribina, svečanih akademija i promocija knjiga, a dve godine rada pokreta obeležili smo u velikoj sali "Ruskog doma" u Beogradu.

Obeležavali smo značajne datume iz srpske istorije i podsećali na slavne podvige iz naše prošlosti.

Srpski sabor Zavetnici posebnu pažnju poklanja humanitarnom radu i razvijanju međuljudske solidarnosti.

Organizovali smo velike akcije dobrovoljnog davanja krvi, koje je Zavod za transfuziju okarakterisao kao jedne od najuspešnijih u godini.

Redovno obilazimo i pomažemo srpske enklave na Kosovu i Metohiji.

Organizujemo humanitarne sportske turnire, predstave i druge kulturne manifestacije za one kojima je pomoć najpotrebnija.

U programskim načelima Srpskog sabora Zavetnici posebno se ističe iskrena saradnja sa svim zemljama koje poštuju suverenitet i teritorijalni integritet Republike Srbije. Posebnu saradnju negujemo sa predstavnicima Ruske Federacije u Srbiji. Sarađujemo sa političkim i humanitarnim udruženjima u Italiji i Francuskoj, koja su iskreni prijatelji srpskog naroda i koja uvažavaju srpske nacionalne interese.

Srpski sabor Zavetnici se finansira na osnovu članarine i skromnih dobrovoljnih priloga aktivista, simpatizera i prijatelja pokreta.

Mi nemamo ni dve države, ni dva naroda, ni po dva života, ni ponovljenu mogućnost da nastanemo posle nestanka. To saznanje je jedini razlog osnivanja Srpskog sabora Zavetnici i pozivanja svih srpskih rodoljuba na narodnu sabornost!

Kako mi radili – Tako nam Bog pomogao!

See more at: http://zavetnici.rs/?page_id=23#sthash

Treća Srbija

Treća Srbija je registrovanakao politička organizacija uSrbiji.Nastala je 2012. godine izdvajanjem iz *Pokreta za život – Dveri*, a osnivačka/izborna skupština održana je 13. oktobar 2013. UBeogradu.Za prvog predsednika stranke izabran je Aleksandar Protić, koji je bio član i producent muzičke grupe Beogradski sindikat, a za njegovog zamenika Miroslav Parović (bivši šef odborničke grupe Dveri u Novom Sadu), koji je 22.marta 2014. na Generalnoj skupštini ove organizacije izabran za drugog Predsednika Treće Srbije kao najmlađi lider (29 godina) jedne političke partije u Srbiji. Andrej Fajgelj, direktor novosadskog Kulturnog centra i u prvom mandatu jedan od potpredsednika, tada postaje Zamenik predsednika ove političke organizacije.

Treća Srbija samostalno je izašla na lokalne izbore u Zemunu 2. juna 2013. godine gde je na svom prvom odmeravanju političke snage osvojila oko 2% glasova. Izbori 2014.su prvi parlamentarni izbori na kojima je ova stranka učestvovala samostalno. Tom prilikom učestvovala je i na izborima za Grad Beograd. Naziv izborne liste bio je TREĆA SRBIJA — ZA SVE VREDNE LJUDE.²⁰²

Program – Politika je služenje

Politika je u Srbiji postala prljava i treba je očistiti.Političarima se ne veruje, a bavljenje politikom smatra se nečasnim poslom kojim se političari bave isključivo radi materijalne koristi. Političari koriste svoje veze za razvijanje privatnog biznisa, korupcije i zapošljavanje u javnim službama i preduzećima svojih rođaka ili partijskih aktivista. Niko se ne drži svog programa

²⁰² http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%B5%D1%9B%D0%B0_%D0%A1%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%98%D0%B0

iz kampanje, koalicije se prave isključivo na interesnoj bazi bez ideološke i vrednosne sklonosti. Izborni sistem u kome se glasa za liste, a nosilac mandata je pojedinac – nelogičan je i štetan. Kao što ekonomiji nedostaju dobri menadžeri, tako politici nedostaju školovani političari koji bi zaslužili naziv elite.

CILJ:

Očistiti politiku i učiniti je ponovo smislenom delatnošću kojom se bave pristojni ljudi. Vratiti poverenje građana u politiku, političare i institucije. Trošiti manje novca na politiku. Učiniti finansiranje političkih partija transparentnim. Sprečiti političke partije da zloupotrebljavaju upravljanje javnim preduzećima. Obezbediti građanima jasan uvid u to kako se troši budžetski novac. Uvođenje mehanizama i programa za školovanje kvalitetne nepartijske državne administracije.

MERE:

Izmena izbornog zakona u pravcu mešovitog sistema, tako da se deo poslanika bira proporcionalno, a deo na direktnim izborima. Građanima se mora obezbediti mogućnost da tačno znaju za koga glasaju i ko ih predstavlja kako bi mogli direktno prema njemu da deluju. Izmena zakona o finansiranju političkih partija i pooštavanje sistema kontrole tog finansiranja. Lakše ukidanje imuniteta za političare i poslanike u slučajevima teške korupcije i zloupotrebe, ali i jasniji i precizniji kriterijumi kako bi se sprečila zloupotreba i politizacija tog instituta. Uvođenje obaveze dostupnosti podataka o trošenju državnog novca u svakoj državnoj instituciji i javnom preduzeću. Ojačavanje institucije državnog revizora i uvođenje zakonskih kazni za ozbiljno preokračanje propisane budžetske potrošnje. Revizija sistema javnih nabavki i na državnom nivou i na lokalnu i sprečavanje pljačkanja koje se odvija preko fiktivnih tendera. Pomoć nevladinim organizacijama za razvoj programa koji se bave insistiranjem na transparentnosti, zaštitom uzbunjivača i insajdera i sličnim mehanizmima za kontrolu politike i političara.

Političari nigde nisu idealni i skloni su zloupotrebama položaja, a politika je svuda uvek na granici sive zone i korupcije. Zbog toga se u ozbiljnim državama prave jaki nezavisni mehanizmi nadzora, kontrole i kažnjavanja ozbiljnih zloupotreba. Za jasno uočene prekršaje mora da se odgovara ne samo politički već i krivično. Jedino neselektivnim kažnjavanjem po jasnim kriterijumima možemo da povratimo poverenje građana u politiku i da zainteresujemo i motivišemo najbolje među nama da se njome bave. Ako je politika

prljava delatnost sa kojom pristojni ljudi ne žele da se mešaju, ostaje nam da nad nama vladaju najgori. Očistimo politiku da bismo imali čistu i uređenu zemlju u kojoj vredi živeti.

Unutrašnja politika

PROBLEM:

Srbija nema ozbiljnu političku elitu koja bi bila sposobna da predviđa događaje i da stvori jasnu dugoročnu strategiju. Sistem regrutacije političke elite je neadekvatan. U politici nema kontinuiteta i nema strateškog planiranja koje unapred razrađuje moguće scenarije delanja. Ne postoji ni elementarna koordinacija rada ministarstava. Različiti nivoi državne uprave često su u sukobu zbog političke pozadine. Politika je odvojena od rada naučnih instituta koji se bave društvenim naukama, politikološkim istraživanjima i strateškim studijama. Bezbednosne službe se koriste za praćenje i ucenjivanje političkih konkurenata. Zakoni se donose iz pogrešnih razloga – ne da bi se rešio problem i uredio neki prostor, već da bi se zadovoljio tzv. strani faktor. Takvi zakoni se ne primenjuju. Ne postoji nadzor rezultata pri mene donetih zakona.

CILJ:

Stvoriti ozbiljnu političku elitu. Učiniti jasnim sisteme promocije političkih lidera. Kreirati sposobnu, profesionalizovanu javnu upravu čiji položaj neće zavisiti od promene vlasti. Prevažići feudalni sistem podele ministarstava i uvesti timski rad i punu koordinaciju unutar vlade. Donošenje odluka bazirati na naučnim osnovama, na analizama koje dolaze iz naučnih institucija i depolitizovanih obaveštajnih sistema. Zakonodavstvo učiniti transparentnijim i povezati ga sa stvarnim potrebama države i društva. Osnovni, sistemski zakoni ne mogu da se donose bez velike javne rasprave. Smanjiti broj “nezavisnih” državnih agencija.

MERE:

Izmeniti Ustav da bi se integrisale promene koje su neophodne i koje smo predložili. Stvoriti posebnu visoku školu za državnu i javnu upravu po ugledu na one iz Francuske, Mađarske i drugih zemalja. Podsticati neformalne mehanizme za integraciju i koordinaciju svih delova političke elite u pravcu izgradnje nacionalnog konsenzusa oko određenog broja strateških pitanja. Postepeno menjati izborni sistem u pravcu favorizovanja ukрупnjavanja

političkih stranaka. Preko interneta uvesti potpunu transparentnost rada Skupštine Srbije, kojoj treba vratiti dostojanstvo (npr. omogućiti stalno prenošenje rada plenuma i odbora preko njenog sajta). Strateški ojačati nekoliko instituta koji bi svoj rad usko prilagodili i koordinisali s potrebama državne uprave (spoljna politika, javna administracija, evropske integracije). Donositi zakone prema domaćim potrebama i uvesti obavezni nadzor rezultata primene makar za najvažnije sistemske zakone. Uvesti striktnu obavezu usklađivanja novih zakona sa postojećim kako bi se izbeglo postojanje protivrečnih normi. Značaj kvalitetne, moralne i obrazovane elite za svaku državu jeste od suštinske važnosti.

Treća Srbija traži da se posebno povede računa o kontinuiranom stvaranju i razvoju pripadnika domaće elite, jer samo to može garantovati i kontinuitet domaće politike. U vezi s tim je i obezbeđivanje profesionalne javne uprave i efikanosti i koordiniranosti svih segmenata zakonodavstva i političke vlasti. Sve to mora da bude u skladu s potrebama ove države i maksimalno transparentno. Ključ je u posvećenosti nacionalnom interesu, kontinuitetu, strateškom planiranju i predviđanju koje se zasniva na vrhunskom naučnom i obaveštajnom radu.

Spoljna politika i savezi

PROBLEM:

Spoljnopolitička i bezbednosna orijentacija stalni je predmet sporenja unutar srpskog društva i srpske političke elite. Ogromna društvena energija troši se na priču o savezima u koje država mora ili treba da stupi (NATO, EU, ODKB). Spoljna politika vodi se na osnovama voluntarizma, bez ozbiljnih strateških analiza i priprema, kao i bez razumevanja procesa prekomponovanja savremenog sveta. Na ključna mesta za oblikovanje i vođenje spoljne politike dovode se kadrovi bez adekvatnog znanja i iskustva. Diplomatska služba pretvorena je u partijske servise za zapošljavanje kadrova.

CILJ:

Aktivna, ali oprezna i uzdržana spoljna politika, ograničenog tipa, odgovarajuća snazi i resursima naše države. Zauzimanje pozicije neutralne zemlje, jednako otvorene za saradnju i sa istočnim i sa zapadnim zemljama. Borba protiv terorizma i narkokartela, i u punoj meri uključivanje u razmenu

informacija i saradnju sa svim onim zemljama koje su za ovu borbu zainteresovane. Prioritetno bavljenje regionom uz poboljšanje saradnje sa susedima, koliko god je to moguće. Korišćenje činjenice da je Srbija potpisnica i garant Dejtonskog sporazuma za ostvarivanje veće uloge u njegovom sprovođenju.

MERE:

Izbegavanje svrstavanja u saveze i razvoj praktične saradnje u svim oblastima sa svakom zainteresovanom stranom, savezom ili pojedinačnom državom. Afirmacija Povelje UN i dokumenata i institucija koje čine osnov međunarodnog prava. Prioritetno bavljenje zemljama Balkana i vođenje aktivne politike prema zemljama u okruženju, pre svega onima u kojima živi srpski narod. Profesionalizacija spoljne politike i diplomatske službe. Uvođenje strožih profesionalnih i starosnih kriterijuma za obavljanje delatnosti u ovim oblastima. Promena imena diplomatske akademije. Razvoj ekonomske, javne i kulturne diplomatije. Umesto da se naši mali i ograničeni resursi koriste za aktivnu, ali opreznu i neutralnu spoljnu politiku, danas se pitanje priključivanja savezima postavlja kao životno pitanje za Srbiju, što je pogrešno.

Treća Srbija se bori da se okrenemo izgradnji svoje zemlje bez očekivanja da nam neko drugi rešava probleme i za potpuni otklon od opasne ideje da će u Srbiju stići "čarobni štapić" iz Brisela, Moskve, Berlina ili bilo kojeg drugog centra. Problemi se neće rešiti prostim pristupanjem bilo kakvom savezu, već okretanjem sebi i radu. Resursi dopuštaju manje ambicioznu, štedljiviju, ali više fokusiranu i aktivnu spoljnu politiku, koja će biti usmerena na predviđanje i prevenciju problema.

Politika prema Srbima u regionu i dijaspori

PROBLEM:

Raspadom Jugoslavije skoro dva miliona Srba odvojeno je od Srbije. Oni danas žive u novim državama s velikim brojem problema, često s nizom mera i praksi koje ih diskriminišu. Prognanici, izbeglice i interno raseljena lica još uvek ne mogu u potpunosti da ostvare svoja imovinska prava. Ekonomska osnova opstanka Srba u tim državama jeste ugrožena. Republika Srpska izložena je stalnim pritiscima. Srpska dijaspora postoji na svim kontinentima, veoma je brojna i predstavlja veliki resurs za razvoj naše države. Međutim, ne zna se ni njen približan broj, ni njen stvarni ekonomski potencijal, ni

obrazovni profil. NJeno razočaranje i udaljavanje je zbog ukupnog stanja u državi sve veće, a osećaj pripadnosti matici i potreba da se doprinese njenom razvoju i modernizaciji sve manji.

CILJ:

Ubrzati proces izgradnje i zaokruženja politike prema Srbima u regionu. Jačati mogućnosti ekonomskog, kulturnog, prosvetnog, verskog i sportskog života Srba u krajevima gde sada žive. Obezbediti im mogućnost sekundarne zdravstvene zaštite u Srbiji, kao i školovanje pod istim uslovima kao i za građane Srbije. Ostvariti ciljeve zapisane u Zakonu o Srbima u regionu i dijaspori. Razviti i u potpunosti primeniti Sporazum o specijalnim vezama između Srbije i Republike Srpske. Stvoriti realan pregled stanja u dijaspori i aktivirati njene potencijale. Privući investicije ljudi iz dijaspore. U saradnji s velikim kompanijama kreirati posebne programe za privlačenje uspešnih povratnika iz inostranstva.

MERE:

Vratiti problematiku Srba iz regiona i dijaspore na rang ministarstva. U punoj meri razviti institut dvojnog državljanstva. Podsticati ulaganje domaćih preduzeća u gradove i sredine u regionu u kojima Srbi žive u znatnom broju. Razvijati sve oblike srpskih integracija na ovim prostorima. U punoj meri podržavati sve oblike ekonomskih, infrastrukturnih, energetskih i ostalih evropskih integracija koji doprinose umanjivanju značaja granica i obezbeđuju punu slobodu kretanja našem narodu. Završiti okvirni popis dijaspore. Napraviti realne popise akademske zajednice, umetnika i poslovnih ljudi u dijaspori i otvoriti im prostor za povezivanje s domaćim subjektima i za delovanje u domovini. Jasnije definisati i fokusirano pomagati prioritetne projekte koje Srbija podržava u regionu i dijaspori. Proširiti listu zajedničkih projekata s Republikom Srpskom i realizovati ih. Srbija polako stvara svoju novu politiku prema Srbima iz regiona, i s time treba nastaviti u skladu s važećim evropskim standardima, boreći se posebno protiv njihove diskriminacije i ugrožavanja u novim državama. To treba činiti i putem aktivnih pregovora s vlastima tih država, ali i direktnim pomaganjem srpskim zajednicama da ojačaju svoje kapacitete za opstanak. Politika prema dijaspori je uglavnom, nažalost, ostala na nivou spiska lepih želja i najčešće je bila u službi političke manipulacije.

Treća Srbija želi da se dijaspora sama, preko svojih najboljih ljudi – u punoj meri aktivno uključi u stvaranje, ali i sprovođenje takve politike. Dijaspore mora da postane jedan od aktera na sveukupnoj domaćoj sceni

(političkoj, kulturnoj, obrazovnoj) bez obzira na to što trenutno ne živi u Srbiji.

* * *

Treća Srbija smatra da je energetika jedan od velikih neiskorišćenih potencijala za razvoj Srbije, realno zapošljavanje i stvaranje profita. Danas je ona, nažalost, simbol za neracionalnost, mahinacije, pljačku i rasipništvo. I u postojećem sistemu moguće su brojne uštede, a uz izgradnju "Južnog toka" i još nekoliko kapitalnih investicija, uz adekvatnu promenu zakonskog okvira Srbija može vrlo brzo da od energetske slabe i zavisne zemlje postane regionalni lider u proizvodnji i trgovini energentima. Prioritet je, takođe, povećanje efikasnosti korišćenja energije i prestanak tretiranja cene električne energije kao socijalne kategorije.

* * *

Treća Srbija smatra da su bezbednost, efikasnost i puna zaštita života, imovine i poseda preduslovi za sve ostale aspekte ekonomskog i društvenog razvoja. Nivo zaštite u ovim sektorima nedopustivo je nizak. Iako u policiji, službama tajne bezbednosti i pravosuđu nesumnjivo postoje pošteni, hrabri i sposobni kadrovi, ukupni nivo i smer rada ovih sektora nedopustivo je loš. Tome je najviše doprinelo mešanje stranog faktora i zloupotrebe od strane političke elite. Treća Srbija će pomoći profesionalcima iz ovih sektora da spreče takvu politizaciju svojih profesija i da sami izgrade efikasne i neokorumpirane sisteme koji će raditi u nacionalnom interesu i u pravcu zaštite lične i kolektivne bezbednosti, kao i ostvarivanju pravde. Dugoročno gledano, zalagaćemo se za obnovu naoružanja vojske Srbije i za poboljšanje materijalnog položaja oficira i vojnika.

* * *

Treća Srbija smatra da povratak Karađorđevića na srpski presto može pomoći i obnovi samopouzdanja i osećaja prestiža kod građana. Mi smo jedini od balkanskih naroda stvorili svoju narodnu dinastiju, i stoga treba da na presto vratimo svog srpskog kralja, koji je u rodu s mnogim evropskim krunisanim glavama i evropskim plemstvom.

* * *

Bez zdrave, stabilne, solidarne i odgovorne porodice nema ni društva, ni države, ni privrede. Treća Srbija se zalaže za izučavanje i primenu modela iz država koje su prepoznale značaj porodičnog preduzetništva i uspešno ga primenile. Svesni smo da pitanje poverenja u porodicu i shvatanje njenog značaja nije nešto što može da se promeni preko noći, uz izmenu nekoliko zakona. Za to je potrebna promena ukupnog društvenog ambijenta i vrednosnog poretka, koji je postao neprijateljski raspoložen prema društvu u celini, a naročito prema tradicionalnom poimanju porodice.

Omladinski pokret “64 županije”

To je fašistička organizacija koja se zalaže za Mađarsku u granicama u okviru nekadašnje Austrougarske. Mađarska (Ugarska) tada je imala 64 županije. Pokret uglavnom deluje u Mađarskoj, ali je prisutan i u Srbiji, gde je registrovan kao politička stranka. “Pokret 64 županije” se nalazi na spisku fašističkih organizacija, koju je sačinio MUP Srbije.

Pokret na svojim manifestacijama nosi zastavu mađarske dinastije Arpad koju su u Drugom svetskom ratu svojatali Salašijevi “Njivaši”, a pripadnici pokreta su na manifestacijama ranije delili mapu velike Mađarske i mapu tzv. “Severne multietničke regije” na kojoj je Vojvodina podeljena na srpski i mađarski deo.

IV

**HELSINŠKI BILTENI NA
TEMU EKSTREMIZMA**

Manjine u Srbiji: pod stalnom tenzijom

Nakon oktobarskih promena 2000. godine donošenje Zakona o manjinama bio je glavni uslov za prijem SRJ (Srbije) u Savet Evrope. Od tada je položaj manjina u Srbiji pod stalnim nadzorom međunarodnih organizacija EU, OEBS, Saveta Evrope, stranih ambasada, ali i lokalnih nevladinih organizacija. Proteklih devet godina obeleženo je brojnim incidentima i u suštini neadekvatnom državnim politikom. S obzirom da je "nova" politička elita nastavila sa konstituisanjem etničke države, položaj nacionalnih manjina ostao je stalna tema posmatrača prilika u Srbiji.

Zbog nedostatka pravnog okvira, ali i volje da se menja društvena klima, manjine i dalje nisu zadovoljne tretmanom ni države, ni društva.

U svim postokomunističkim zemljama raspadom socijalističkog sistema vrednosti došlo je do etnifikacije nacija. Većinske nacije u tim zemljama sebe smatraju nosiocem suverenih prava na samoopredeljenje i državnost. To se reflektovalo i na njihove osnivačke akte u kojima dominira formulacija da su to države većinskog naroda i drugih građana. Otuda nepoverenje i tenzija između većinskih naroda i manjina. Manjinsko pitanje je jedan od najvažnijih indikatora etnonacionalizma i prateće etničke isključivosti. Dražava konstituisana na etnicitetu ne može rešiti pitanje manjina na demokratski način, jer ona po pravilu tretira manjine kao remetilački faktor.

U takvoj atmosferi manjine traže izlaz u raznim oblicima autonomije i posebnog statusa. U tom smislu rešavanje srpskog pitanja u susednim zemljama služi kao uzor, kao na primer, Dejtonski sporazum, Ahtisarijev plan ili Ohridski sporazum koji je primenjen na Albance u Makedoniji. Ovakvi zahtevi podstiču sumnju u lojalnost manjina i jačaju uverenje da je etnički pluralizam teret kojeg se treba osloboditi. Zato je proces uspostavljanja pravnog okvira za manjinska pitanja tako usporen i uvek opstruiran.

Politička elita i deo stručne javnosti u Srbiji prednost daje građanskim individualnim pravima nad kolektivnim. Međutim, Srbija je daleko od građanske države i nerealno je očekivati da se opravdani strah manjina zbog svega što se događalo u protekle dve decenije može rešavati samo preko sistema individualnih prava.

Tokom 2009. godine doneta su dva zakona od krucijalne važnosti za ostvarivanje prava manjina: o zabrani diskriminacije i o nacionalnim savetima. Prvi je važan kao garant jednakosti građana, drugim se stvaraju pretpostavke za otklanjanje vakuuma u kome su se našli nacionalni saveti manjina, nakon što su većini od njih istekli mandati. Prvi zakon je i jedan od uslova za dobijanje “belog Šengena”, a drugi je važan za manjinsku samoupravu.

Zakon o nacionalnim savetima usvojen je sedam godina nakon Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, kojim se nalaže da se izbor nacionalnih saveta reguliše posebnim zakonom. Sedmogodišnji vakuum usporio je proces uspostavljanja “manjinskog zakonodavstva”, jer u nekim oblastima još uvek nisu doneti matični zakoni, kako to nalaže ustav. Postojeći zakoni se ne primenjuju ili se to čini veoma selektivno. Po rečima pokrajinskog sekretara za opštu upravu, Tamaša Korheca, zakoni se primenju u slučajevima kada njihova primena služi ličnim, grupnim ili uskostranačkim interesima elite na vlasti.²⁰³ Osim toga, neki zakoni sadrže protivrečna rešenja, jer ono što se jednim zakonom omogućuje, drugim se uskraćuje. Tipičan primer je zakonsko uređivanje informativne sfere. Naime, zakoni o radiodifuziji (2004) i lokalnoj samoupravi (2007) sadrže protivrečne norme kada je reč o pravu lokalnih samouprava da osnivaju elektronske medije na jezicima manjina. Pri tome, Zakon o radiodifuziji nije, u trenutku kada je donošen, bio u skladu sa Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina (2002).²⁰⁴

Tenzije unutar bošnjačke zajednice

Nakon rata u Bosni tokom koga su Bošnjaci u Sandžaku bili na udaru državne represije (proterivanja, niz pojedinačnih i grupnih ubistava), aktuelne tenzije u Sandžaku su posledica politike Beograda. Ona se svodi na

203 Vladavina prava i proces evropskih integracija, Dnevnik, 17. jul 2009.

204 U članu 17. pomenutog zakona stoji da država može da osniva i posebne radio i televizijske stanice koje bi emitovale programe na jezicima nacionalnih manjina.

sprečavanje konstituisanja bošnjačke zajednice koja je ionako opterećena sopstvenim problemima, pre svega, malim ljudskim resursima. Osim rivalstva dve bošnjačke političke partije i konstantno prisustvo raznih službi samo pojačava tenzije i dovodi do nasilja unutar bošnjačke zajednice. U januaru 2009, u Novom Pazaru je došlo do incidenta u kome su povređene tri osobe kao posledica rivalstva dve partije i dve islamske zajednice. Na udaru je i Islamska zajednica zbog toga što je ona ključna u konstituisanju nacionalnog identiteta Bošnjaka. Islamska zajednica u Sandžaku, osim toga, priznaje Sarajevo kao centar islama na Balkanu. Upravo zbog toga su unutar nje izazvane podele, podstaknute iz Beograda.

Internacionalizacija sandžačkog pitanja počela je kada su tenzije dosegle nivo koji bi potencijalno mogao ugroziti stabilnost regiona. Poseta Ahmeta Davutoglua, šefa turske diplomatije, očigledno je bila i u funkciji smirivanja strasti između dve strane. Istovremeno je u Novom Pazaru boravio i Mehmed Gormez, zamenik turskog reisa, koji je takođe pokušao posredovati u pomicanju poglavara podeljene Islamske zajednice.

Posetu bosanskohercegovačkog reisa ul uleme, Mustafe Cerića Sandžaku Beograd je proglasio visoko rizičnom. Zbog toga je izostalo obraćanje verskog poglavara građanima Tutina na gradskom trgu, jer je taj skup policija zabranila. Upravo je ta odluka pokazala da je Beograd u svakom trenutku upravlja situacijom.

Tokom posete Cerić je, između ostalog, ukazao na kršenja ljudskih prava Bošnjaka. To je izazvalo oštru reakciju Ministarstva vera koje je Cerićevu izjavu okvalifikovalo kao "izmišljotinu" i optužilo ga da negira postojanje srpske nacije u Bosni i da stoga "ne zaslužuje da bude dobrodošao gost u našoj zemlji".²⁰⁵

Odnosi Beograda i Sandžaka se prelamaju i kroz tenzije između Ministarstva vera i Mešihata Islamske zajednice u Srbiji. Poseta Cerića je to kristalisala. U intervjuu "Sedmicu" Muamer Zukorlić je okvalifikovao te odnose kao "specijalni rat". Zukorlić takođe ukazuje na to da vlast preko jedne grupe imama, obaveštajnih službi, kriminalnih krugova, Ugljaninove politike i Ministarstva vera pokušava da razbije Islamsku zajednicu i dozvolila, mimo zakona, legalizaciju paralelne Islamske zajednice.²⁰⁶

205 www.mv.sr.gov.yu

206 Vidi: www.islamskazajednica.org

Jug Srbije

Vlasti su tokom 2009. godine nastavile sa praksom neuključivanja manjina u političku zajednicu Srbije, što izaziva duboko nezadovoljstvo i istovremeno, radikalizuje njihove zahteve za teritorijalnom autonomijom. To se posebno odnosi na teritorijalno kompaktne manjine, kao što su Albanci na Jugu Srbije ili Mađari na severu Vojvodine.

Prema rečima Ragmi Mustafe, predsednika opštine Preševo, posete državnih funkcionera jugu Srbije svode se na obilazak Žandarmerije. Kaže da “čelnici ove države nikada nisu kročili u zgrade opština na jugu, potpuno ignorišući lokalne samouprave, kao da smo teritorija pod okupacijom”. Isto tako ističe da se i ministar policije Ivica Dačić, koji je više puta bio na jugu “sastajao ovde sa službom BIA i policijskim snagama žandarmerije” i nijednom nije posetio legitimne predstavnike albanskog naroda.

Tretman albanske manjinske zajednice na jugu Srbije je u tesnoj vezi sa Kosovom i nastojanjima Beograda da iznudi njegovu podelu.²⁰⁷ Nakon pacifikacije Juga Srbije 2001. godine nije došlo do političke i ekonomske integracije Albanaca.

Status Mađara

Mađarska manjina, inače najorganizovanija u Srbiji, svoj status vezuje za status Vojvodine. Naime, postoje dve opcije koje razrađuje godinama: onu u okviru Vojvodine, ili kao teritorijalnu autonomiju. Njihov status će zavistiti od odnosa Beograda prema položaju Vojvodine u Srbiji.

U tom smislu ilustrativan je postupak Beograda povodom poziva mađarske zajednice u Vojvodini predsedniku Mađarske Laslu Šoljanu da prisustvuje obeležavanju godišnjice Mađarske revolucije (1848). Međutim, diplomatskim kanalima mađarskom predsedniku je upućena poruka da bi njegova poseta Vojvodini mogla negativan da utiče na rešavanje statusa Vojvodine, pre svega povodom usaglašavanju Statuta. Politički predstavnici Mađara u Vojvodini su ovaj gest Beograda shvatili kao test, koji pokazuje meru ignorisanja nacionalnih interesa Mađara u Srbiji.²⁰⁸

²⁰⁷ Videti Helsinški Bilten br. 36

²⁰⁸ “Tadićevo testiranje”, Dnevnik, 11. mart 2009.

Položaj Roma

Uprkos činjenici da je Srbija od jula 2008, do kraja juna 2009. godine predsedavala Dekadom Roma, učinak u poboljšanju položaja Roma bio je veoma skroman. U tom periodu Vlada je usvojila Strategiju za unapređenje položaja Roma. Osim toga, ekonomsku krizu, koja pogađa sve građane Srbije, najviše osećaju Romi i to oni koji se bave sekundarnim sirovinama, a takvih je i do 70 posto u ukupnoj populaciji Roma.

Učinci u poboljšanju položaja romske populacije su neujednačeni. Najvidljiviji su u oblasti obrazovanja,²⁰⁹ a najgori u oblasti stanovanja. U Srbiji ima oko 600 romskih naselja u kojima živi oko 160.000 Roma, od toga oko 40.000 u ekstremno lošim uslovima. Osman Balić, koordinator Lige za dekadu Roma, ističe da predhodno Ministarstvo za infrastrukturu, kao i sadašnje, za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje opstruiraju i druge instance koje žele da poprave stambeni položaj.²¹⁰

U Beogradu je došlo do više incidenata zbog rušenja romskih udžerica u divljim naseljima. Posebno dramatično je bilo njihovo šikaniranje povodom održavanja Univerzijade kada su njihova naselja na Novom Beograd bila ograđena žicom, a neka od njih su i srušena bez blagovremene najave. Revoltirani Romi su na razne načine pokušavali da to spreče, a kada u tome nisu uspeli blokirali su ulicu i protestovali ispred Skupštine grada. Blokadi su pribegli i meštani Boljevacu kako bi onemogućili postavljanje kontejnera za smeštaj romskih porodica. Oni su blokirali put koji vodi u njihovo naselje i "pretili da će zapaliti kontejnere, pa čak ljude, ako dođu". Marko Karadžić, državni sekretar u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, protest u Boljevcu okvalifikovao je rasističkim. On je izjavio da niko nije pružio pomoć Romima koji su noć proveli na otvorenom: "Otišli smo tamo, ali nismo videli nijednu crkvu, ni Crveni krst ili nekog pojedinca. Niko nije doneo ni sendvič za decu". Saša Janković, zaštitnik građana, smatra da je samo rušenje, uprkos postojanju formalnih uslova, neopravdano bez rešenog alternativnog smeštaja. On smatra

209 U sferi obrazovanja primenjuju se mere afirmativne akcije i romski učenici nakon osnovne škole dobijaju 30 stimulativnih bodova, dok se na fakultete svršeni romski srednjoškolci upisuju direktno.

210 Ima i pozitivnih primera. "Potpredsednik vlade Božidar Đelić, ministri Rasim Ljajić i Svetozar Čiplić, ponašaju se sasvim drugačije, ali im je, kaže Balić, potrebna podrška, koju za sada nemaju u dovoljnoj meri. "Smrznuti i gladni kucaće na vrata predsednika!", Danas, 8. april 2009.

da to pokazuje da nadležni organi nemaju osnovne sistemske odgovore na probleme najugroženijih građana. Bagerima se, po Jankovićevom mišljenju, ne rešava problem romskih naselja, niti se sprovode ciljevi mnogo propagirane Dekade Roma.²¹¹

Međutim, gradska vlada je ipak slučaj divljeg romskog naselja na Novom Beogradu rešila preseljenjem njegovih stanovnika u kontejnere na više lokacija na periferiji Beograda. Značajno je to što su ovom prilikom gradske vlasti romsku decu upisale u odgovarajuće u škole što je bitno za njihovu socijalizaciju.

Druge manjinske grupe

Rasprava o Zakonu o zabrani diskriminacije u parlamentu ogolila je autističnost i ksenofobičnost srpske elite, i pokazala da je homofobija duboko ukorenjena. Prema izveštaju Gej-strejt alijanse o stanju ljudskih prava LGBT osoba, 67 odsto ispitanika ima negativan stav prema LGBT populaciji, 22 odsto nema ili ima neutralan stav, a samo 11 odsto ima pozitivan. Više od polovine ispitanika nema ništa protiv da LGBT osobe žive u Srbiji, ali se postotak znatno smanjuje kada je reč o životu u istom gradu. Svaki drugi ispitanik smatra da je homoseksualnost opasna po društvo, i da država treba da radi na njenom suzbijanju. Sedam od deset građana smatra da je homoseksualnost bolest.²¹² Gej parade su nepoželjne za oko tri četvrtine ispitanika.²¹³ Duboko ukorenjenu homofobiju prati i govor mržnje prema svima koji su podržali pomenuti zakon i koji se zalažu za unapređenje ljudskih prava.

211 "Problem se ne rešava bagerima", Danas, 3. April 2009.

212 Srpsko lekarsko društvo je u maju 2008, nakon 18 godina, prihvatilo odluku Svet-ske zdravstvene organizacije da homoseksualizam nije bolest. Da homoseksualnost nije normalna misle i pripadnici političke elite. Tako, na primer, Tomislav Nikolić, šef poslaničke grupe Napred Srbijo, kaže: "Sve ono što nije po Bogu i prirodi to je nemoralno, na primer, odnos sa životinjama i osobama istog pola, ili, pak, sa stva-rima. Ništa od toga nije normalno". A, Dragan Marković, predsednik jedinstvene Srbije: "Ako homoseksualci treba da vode Srbiju u Evropu, onda je bolje da ostanemo i čuvamo ovce u Srbiji".

213 "Opasne predrasude, duboko ukorenjene", Danas, 10. mart 2009.

Uticaj krize na položaj manjina

Ekonomska kriza ima ozbiljne posledice i na položaj manjina. U Preševu, na primer, od 43.000 stanovnika, njih 17.000 radi u inostranstvu, a samo 3.000 je zaposleno na teritoriji opštine. Proglašenje nezavisnosti Kosova otežalo je privrednu saradnju sa Kosovskim pomoravljem i Prištinom. U Novom Pazaru 22.000 ljudi je bez posla, a privreda je u kolapsu.

Zbog krize i budžetskih restrikcija, nacionalnim savetima će biti smanjene dotacije, što će svakako otežati rad predstavničkih tela manjina i primenu zakona o manjinama u oblastima od vitalnog interesa, poput obrazovanja.

Predviđene mere racionalizacije obrazovnog sistema mogu pogoditi sistem manjinskog obrazovanja, na šta su već ukazali neki predstavnici manjina. Oni strahuju da bi ukidanjem ili spajanjem odeljenja bila smanjena njihova prava, a podstaknut proces asimilacije. U saopštenju Centra za razvoj civilnog društva istaknuto je da nadležni državni organi moraju voditi računa o tome da se teret ekonomske krize pravično raspodeli, kako manjine ne bi podnele veći teret od drugih.

ZAKLJUČAK

Homogenizacija Srbije je nastavljena i posle odlaska Miloševića. To je bila strategija vlade premijera Vojislava Koštunice, što se reflektovalo na položaj manjina. Osim toga V. Koštunica nije odustao od strateških ciljeva Slobodana Miloševića. Nezavisnošću Kosova i Crne Gore okončan je raspad Jugoslavije, ali srpska elita još nije prihvatila novu realnost u regionu. To se odražava i odnose sa susedima koji stalno osciliraju i daleko su ipsod objektivnih interesa kako Srbije, tako i ostalih zemalja u regionu.

Manjinsko pitanje ima uvek i spoljnopolitičku dimenziju i iziskuje senzibilnost državnih organa kada odlučuju o pojedinim postupcima. Većina manjina ima matične države kao susede Srbije. Međutim, brojne male manjine koje nemaju kapacitet da se konstituišu su konstantno na udaru asimilacije.

Ustav Srbije nastojao je da zaobiđe neke legitimne zahteve za regionalizacijom i decentralizacijom. Upravo će teritorijalno kompaktne manjine imati/ju zahteve u odnosu na nacionalno samoopredeljenja. To se ne može

izbeći vešto smišljenim ustavnim projektom ili inženjeringom. Potrebna je veća fleksibilnost u razmatranju mogućih rešenja, pri čemu srpska politička elita mora imati u vidu strahovanja manjina nakon dve decenije njihovog, u većoj ili manjoj meri, represivnog tretmana.

Sve ukazuje na potrebu dijaloga o ulozi nacija u sistemu modernih država, uzimajući, pri tome u obzir, tektonske promene do kojih je došlo u međunarodnim odnosima.

Radikalizacija: stalna pretnja demokratskim snagama

U drugoj polovini 2009. godine, nasilje u Srbiji postalo je jedna od ključnih tema u medijima i na političkoj sceni. Iako su neonacističke i patriotske organizacije, navijačke grupe, ali i njima ideološki srodni pokreti nosioci nasilja, neretko se u javnosti skreće pažnja sa glavnih aktera, pa se govori o “ekstremistima”, ili generalno o “nasilju” i “nasilnom karakteru srbijanskog društva”. Kako ne postoje relevantna istraživanja o delovanju navedenih organizacija u Srbiji, kao ni o uticaju njihove ideologije, do objektivnog uvida može se doći poređenjem sadržaja medija i delovanja državnih organa, s jedne, i izveštaja nevladinih i međunarodnih organizacija za ljudska prava, sa druge strane. Kada je reč o delovanju države, dominira relativizacija fašističkih pojava, nepostojanje jasnog kritičkog stava i neometano propagiranje ultradesničarske ideologije nekih intelektualnih krugova.

Takođe, brojni slučajevi nasilja nikada ne dopru do javnosti zbog odsustva senzibiliteta medija prema takvim pojavama. Na primer, represija nad Romima retko je medijska tema osim u situacijama kao, na primer, u vreme održavanja Univerzijade u Beogradu (juli 2009). To je posledica rasizma, o čemu ne postoji čak ni svest u društvu. To se može reći i za homofobiju. Osim verbalnog nasilja ova populacija je često brutalno prebijana i zlostavljana od strane neonacističkih grupa. Posebno zabrinjava i to da je u Srbiji svaka druga žena izložena nekom obliku psihičkog i/ili fizičkog nasilja a počinioci su u 90 odsto slučajeva su muškarci.²¹⁴

214 Prema podacima Zavoda za statistiku u 2008. godini je zabeležen porast broja slučajeva nasilja u porodici za tri puta u odnosu na 2004. godinu pri čemu nasilje najčešće trpe žene. Ministar rada i socijalne politike, Rasim Ljajić, izneo je zvanične podatke o nasilju u porodici i nasilju nad ženama (konferencija za štampu u Medija centru, 18. septembar 2009).

Javnost je sklona stereotipima, što je u skladu sa dominirajućim konceptom “nacionalnog jedinstva”, koji isključuje različitosti (seksualne, verske, nacionalne, uključujući i političke).

Koreni nasilja

Tokom devedesetih godina prošlog veka stasalo je više generacija mladih, obrazovanih na modelu nasilja koje nije bilo sankcionisano. Kada je reč o sociološkim faktorima nasilja koji su pratili tranziciju i ratove devedesetih, postoji nekoliko osnovnih činilaca koji su relevantni i za koje se može reći da su u Srbiji imali simultano i kontinuirano dejstvo. To su ekonomska depri-vacija velikog dela stanovništva, društvena dezorganizacija, izloženost nasilju, rasprostranjenost vatrenog oružja i pad efikasnosti kontrole kriminala.

Država Srbija snosi ogromnu odgovornost za ratove devedesetih, ali zbog negiranja učešća u njima, došlo je do etabliranja oportunističkog modela društvenog ponašanja u kome se izbegava svaka odgovornost. Kontinuirano nasilje ispoljeno u javnoj sferi, koje je vremenom poslalo “legitiman” i uobičajen način ponašanja, uz odsustvo svake kritičke reakcije i kazne, dovelo je do trajne desenzitizacije društva na nasilje.

Iza bujanja ekstremno nacionalistički grupa kao što su Obraz, Nacionalni stroj, Dveri srpske, Krv i čast, Narodni pokret 1389... stoje nacionalne institucije (Srpska pravoslavna crkva) i partije koje promovišu ultrakonzervativni koncept vrednosti.

Otačastveni pokret Obraz je ultradeničarska organizacija koja slično kao i Srpski narodni pokret 1389 organizuje akcije pretnji, poziva na masovni linč i prebijanje osoba koje su drugačije verske, nacionalne ili seksualne orijentacije. Deklarativno se zalaže za vrednosti srpstva, homogenost nacije i obnovu svih srpskih teritorija, “srpsku sabornost umesto antisrpske demokratije”, “pravoslavnu pobožnost umesto ateizma i sektaštva”. Organizacije Obraz i Pokret 1389 pokazuju fašistički karakter negujući vezu i saradnju sa ruskim Obrazom i Nacionalnim strojem²¹⁵. Na sajtu Pokreta 1389, u rubrici Prijatelji

215 Organizacije koje su 5. oktobra ispred ambasade Srbije u Moskvi, zajedno protestvovali tražeći slobodu za Mladena Obradovića i Mišu Vasića. Nosili su transparent na kome je pisalo “Srbija Srbima – Stop represiji” u akciji koja je, kako navode, podrška svim nacionalno i rasno svesnim aktivistima. <http://www.ns-russia.org/news/7>

Srpskog Narodnog Pokreta 1389, može se naći link za ruski Nacionalni stroj (politička organizacija političko-edukativnog karaktera čiji je statut neskriveno rasističkog sadržaja, posvećen očuvanju bele arijevske rase).²¹⁶

Delovanje ovih organizacija je došlo u fokus javnosti nakon što su one organizovale prebijanja, zajedno sa navijačima i tadašnjim predstavnicima SPC, učesnika prve gej parade u Beogradu 2001. Povodom najave organizacije Parade ponosa za septembar 2009. godine (zvanično Povorka ponosa), Obraz, 1389 i Pokret Naši su se odmah oglasili pretnjama protiv učesnika parade. Lider Obraza Mladen Obradović je upozoravao da je sam pokušaj organizovanja parade napad na najveće svetinje srpskog naroda veru, crkvu i porodicu: "Svima je dobro poznato šta će se dogoditi ukoliko se parada održi. Odgovornost za sve što se bude dogodilo snosiće organizatori, jer ne mogu oni da guraju "prst u oko" srpskom narodu. Obraz im poručuje: Čekamo vas!²¹⁷ Miša Vacić lider Pokreta 1389 je izjavio sledeće: "Ne pozivamo na nasilje, već upozoravamo da će srpski narod izaći i, po ugledu na braću iz Rusije, raste-rati taj satanistički skup".²¹⁸

Tekstovi Boška Obradovića (sekretar Upravnog odbora Srpskog sabora Dveri, nevadine organizacije koja aktivno promoviše homofobiju i samim svojim delovanjem daje podršku neonacističkim grupama) mogu se naći na sajtu Nove srpske političke misli, časopisa za političku teoriju i društvena istraživanja, čiji je urednik profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu. Promocija srpskog identiteta direktno je povezana sa uskraćivanjem ili eliminisanjem prava onih koji ga navodno ugrožavaju.²¹⁹

Poslanica Nove Srbije, Aleksandra Janković, poznata po homofobičnoj propagandi i plasiranju stereotipa o gej lobiju izjavila je da "paradu propagira

216 <http://www.ns-russia.org/statute>

217 Mladen Obradović, septembar 2009. <http://www.novinar.de/>

218 Kurir 15 juna 2009

219 "Prvi korak u dugoročnoj strategiji dekonstrukcije nacionalnog identiteta srpskog naroda trebalo je da bude tzv. zaštita od diskriminacije svakog manjinskog mišljenja i stila života u Srbiji, a drugi i suštinski korak donelo bi tek krivično gonjenje svakog suprotnog javnog načina mišljenja, izražavanja i života od ovog sada zakonski zaštićenog i privilegovanog. To u praksi znači da se promoterima ideologije homoseksualizma ne samo omogućava prodor u srpsko društvo, već im se pruža zakonska zaštita od drugačijeg mišljenja, koje će biti najstrože gonjeno kao govor mržnje i diskriminacije дугорочној стратегији деконструкције националног идентитета српског народа" Boško Obradović, www.nspot.org.rs

gej establišment, koji agresivno žrtvuje ostalu homoseksualnu populaciju radi sopstvenih potreba i finansijskih ciljeva, za koje postoje investitori iz raznih centara. Mnogi ljudi iz gej populacije se pitaju s kojim pravom njih predstavljaju neke organizacije koje nisu reprezentativne. Mnogi gej aktivisti zapravo nisu gej, već su shvatili da je to moderan, isplativ posao”.²²⁰

Parada ponosa kao izazov državi

U opštoj atmosferi straha pre održavanja parade, republički tužilac Slobodan Radovanović je izjavio da su pretnje fašista “polemički tonovi” i da ne vidi razlog za reakciju Tužilaštva: “Ne možemo mi da reagujemo na napise u medijima, mi možemo da reagujemo ako dođe do nekih posledica iz svega toga”.

Osim neodgovorne reakcije vrha vlasti, mnogi mediji, naročito tabloidni, su izveštavali o porukama koje su gej i lezbejskoj zajednici upućivale ove organizacije. To je bio deo kampanje onih koji su “radili” na otkazivanju skupa. U tome su ideo imali i delovi srpske bezbednosne službe. Naime, nedelju dana pre zakazane Povorke ponosa, najčitaniji dnevni listovi kao što su Politika i Večernje novosti, objavljivali su tekstove koji su bez ikakve ograde pozivali na linč gej populacije tog dana. Pisalo se o strategiji napada, porukama Obrazovaca i 1389, kao i preporukama iz neimenovanih izvora bezbednosnih službi.²²¹ Tako pripremljena atmosfera imala je za cilj mobilizaciju tih grupa za brutalno prekidanje najavljenog protesta. To je takođe, bio deo smišljene taktike sa ciljem da se država natera da Paradu i formalno zabrani. Sve zajedno je bilo u funkciji nastojanja da se aktuelna vlast pokaže slobom do te mere da ne kontroliše situaciju.

Nakon i uoči zabrane Povorke ponosa u Beogradu se dogodio se niz napada na strane drzavljanke, inspirisanih ideologijom ultradesnice. U najtragičnijem od napada, grupa mladića (njih dvadesetak) su 17. septembra

220 Kurir, 15. jun 2009.

221 “Procena je srpskih bezbednosnih službi da će 20. septembra ove godine desničarske organizacije, udruženja roditelja i navijača zajednički pokušati da nasilnim putem spreče održavanje “Parade ponosa”, ako u međuvremenu njeni organizatori sami ne odustanu od okupljanja”. (Politika, 15. septembar 2009).

u samom centru grada teško pretukli trojicu Francuza, a jedan od njih, Bris Taton (28), mučki prebijen metalnim šipkama, preminuo je usled povreda.

Nakon nasilja na ulicama Beograda, usledile su reakcije: “Nasilje navijača koristi se kao izgovor za nasilje nad patriotskim grupama, organizacijama, partijama i intelektualcima. Strance i evroatlantske političare u Srbiji zabrinjava potencijal saradnje navijača, nacionalističkih organizacija i patriotskih snaga sa naraslim protestom ogorčenih žrtava propale tranzicije i svetske ekonomske krize”.²²² Instrumentalizuje se socijalna beda i radništvo propaganda koja tom delu srbijanskog društva kao saveznike predstavlja navijačke rulje i njihov savez sa agresivno šovinističkim partijama opozicije.

Reakcija države

Ministarstvo pravde pokrenulo je postupak pred Ustavnim sudom za zabranu Obraza, 1389, a neće biti zaobiđene ni pojedine navijačke grupe.²²³ Deklarativno nacistička organizacija Nacionalni stoj još uvek nije zabranjen – postupak je toku. Ustavni sud na osnovu podataka koje dostavlja Državno tužilaštvo odlučuje o zabrani ovih organizacija. Profesor Pravnog fakulteta Oliver Antić smatra da u slučaju zabrane Obraza i 1389, postoji opasnost zloupotrebe prava od strane vlasti, a kada je reč o navijačkim grupama (pri čemu navodi primer ubistva francuskog državljanina Bris Tatona) kaže da je to “besmislica” “jer druga je stvar ako neka organizacija ima osnivački akt ili statut u kome se jasno kaže da su meta napada Cigani ili Jevreji”. O Pokretu 1389 navodi: “To su deca koja vole da imaju neku svoju političku ideju i svoj politički put ... oni su vidite išli peške do Gazimestana, oni su činili ono što kaže Ustav Srbije. Imate primer gej aktiviste koji je izjavio kako treba priznati nezavisno Kosovo ... to je izjava uperena protiv teritorijalnog inetegriteta,

²²² Pečat, Branko Radun, 9. oktobar 2009.

²²³ Treba podsetiti da se MUP Srbije kao i Državno tužilaštvo nisu dovoljno angažovali na suzbijanju nasilja i pretnji. Vođa Obraza Mladen Obradović nije uhapšen, iako je uz sve pozive na linč LGBT populacije morao po službenoj dužnosti biti gonjen po članu 10. Zakona o zabrani diskriminacije (odredba je vezana za udruživanje radi vršenja diskriminacije) i članu 387. Krivičnog zakona (prekršaj rasne i druge diskriminacije). A, kada je došlo do hapšenja lidera ovoh organizacija, jedan od njih (Miša Vacić) je zajedno sa još 34 osobe priveden u nedelju, posle otkazivanja “Povorke ponosa”, zbog narušavanja javnog reda i mira i okupljanja uprkos zabrani policije.

protiv Ustava, i tako dalje ...Ovi iz 1389 su se obrušili na njega, jer je to potpuno suprotno njihovoj politickoj logici i ustavnim propisima Srbije”.²²⁴

Kada je reč o pravosuđu u Srbiji, Venecijanska komisija je u svom izveštaju iz 2006. godine ukazala na činjenice kojima se mogu objasniti pojedine sudske odluke. Naime, u Srbiji ne postoji ustavna garancija za nezavisnost sudstva, jer sudije bira Visoki savet sudstva čije članove imenuju poslanici u skupštini.

Osim, ultradesničarskih organizacija, indikativan je i slučaj presude nevladinoj organizaciji YUCOM, po tužbi direktora RTS, Aleksandra Tijanića zbog povrede autorskih prava. Naime, izjave direktora RTS su se našle u publikaciji ove nevladine organizacije “Slučaj službenika Aleksandra Tijanića”, sa stavovima koje je on aktivno propagirao tokom svoje političke i novinarske karijere, “s posebnim naglaskom na neprikrivenoj mizoginiji, brutalnim diskvalifikacijama političkih neistomišljenika, predstavnika nevladinih organizacija i pojedinih liberalnih intelektualaca, što ga objektivno čini nepodobnim da bude direktor RTS, pozicije na koju je postavljen u vreme vlade Vojislava Koštunice i na kojoj je i danas”.²²⁵ Iako su citati nevedeni u skladu sa zakonom, iako je u prvostepenom postupku Okružni sud u Beogradu odbio tužbu Alekasandra Tijanića, u ponovnom postupku Vrhovni sud Srbije je presudio protiv YUCOM. Opravdano se da je reč o političkoj odluci, s obzirom se u obrazloženju Vrhovnog suda navodi: “Time što su navedeni citati autora (tužioca) izvučeni iz konteksta, smisao koji je autor želeo da izrazi u svojim autorskim delima izgubio je svoju osnovnu poruku i dobio drugu, sa drugačijim značajem, poentom, vrednošću.”

Organizacija za zaštitu ljudskih prava Amnesty International izveštaju o ljudskim pravima u svetu tokom 2008, u delu o Srbiji, koji je obuhvatio i Kosovo, navodi da je nastavljena diskriminacija manjinskih zajednica, kao i nekažnjavanje za etnički motivisano nasilje. U izveštaju se naglašava i da postoje podaci o zlostavljanju albanskih zatvorenika, kao i neprihvatljivom ponašanju policije prema novinarima i Romima.

224 Stanje nacije, B92, 23. septembar 2009.

225 www.yucom.org.rs

Nasilje prema verskim zajednicama

Državne vlasti takođe pokazuju neodgovoran odnosa kada je reč o onim verskim zajednicama koje su često na udaru ultradesničarskih grupa. To su najčešće sekte i netradicionalne verske zajednice na području Vojvodine, ali i u drugim delovima Srbije (Jehovini svedoci, protestanti, adventisti i dr.). Centar za razvoj civilnog društva navodi podatak da je oko 90 odsto verskih zajednica neregistrovano. Ova nevladina organizacije je objavila da je savetnik ministra vera mr Aleksandar Raković izneo neistine na skupu OEBS o ljudskim pravima u Varšavi, od 28. septembra do 9. oktobra 2009. Naime, Ranković je ponovio stav Ministarstva vera da gotovo svi vernici u Srbiji pripadaju tradicionalnim crkvama i verskim zajednicama: "Predstavnik Ministarstva vera tvrdi da vernici netradicionalnih protestantskih crkava čine samo pola procenta stanovništva Srbije. Ovo je netačno, s obzirom na neobavezni karakter postavljanja pitanja na popisu stanovništva, na to da respondenti nisu ispitivani da li su vernici, i pogotovo na to da se brojni protestanti zbog opravdane bojazni da će trpeti loše posledice ustežu da iskažu svoju konfesionalnu vezanost". Predstavnik ministarstva je i lažno predstavio status Rumunske pravoslavne crkve.²²⁶

Doprinos elite u rehabilitaciji fašističke ideologije

Intelektualci desničarske orijentacije relativizuju pojam fašizma i doprinose rehabilitaciji fašističke ideologije. Zabrinjavajuća društvena verifikacija usledila je i zvaničnom odlukom da se rehabilituje Dragiša Cvetkovića, premijer jugoslovenske vlade uoči Drugog svetskog rata. Princ Aleksandar Karađorđević ocenio je rehabilitaciju Cvetkovića kao korak "ka nacionalnom pomirenju za kojim srpski narod vapi čitav vek" i izrazio nadu da će srpska javnost u tom činu pravosuđa prepoznati pravdu.²²⁷ Ovo se nadovezuje na izjave istoričara koji ocenjuju odluku suda kao patriotski čin. Potencira se da Cvetković nije potpisao Trojni pakt, već samo Protokol o pristupanju Jugoslavije silama Osovine. Oni tvrde da postoje i dokumenti koji potvrđuju da je Cvetković delovao u ime interesa Jugoslavije jer se potpisivanjem pakta

²²⁶ http://cdcs.org.rs/index.php?option=com_front_page&Itemid=1

²²⁷ Tanjug, 30.septembar 2009.

“poštovao suverenitet i teritorijalni inetegritet Jugoslavije”, te da se Jugoslavija nije obavezala na vojnu pomoć silama osovine, kao ni na prolaz trupa i transport kroz njenu teritoriju.²²⁸ Tako u Institutu za savremenu istoriju tvrde da je Trojni pakt sa vladama sila Osovine sklopila vlada Cvetković-Maček, odnosno koaliciona hrvatsko-srpska vlada.

Niko od zvaničnika osim ministra unutrašnjih poslova Ivice Dačića nije osudio ovaj čin. U javnosti se nije raspravljalo ni o antisemitskom karakteru i odlukama koje je Cvetkovićeva vlada donela još mnogo pre potpisivanja Pakta sa fašističkim silama.

ZAKLJUČAK

Antikomunizam je smišljeno marginalizovao antifašizam i promovisao četnički pokret kao antifašistički sa desnim predznakom. Time je partizanski pokret i njegova uloga u otporu nacističkoj okupaciji gotovo sasvim potisnut u stranu. Istorijska revizija dovela je do izjednačavanja dželata i žrtava. Ista strategija relativizovanja odgovornosti i izjednačavanja žrtava i dželata primenjuje se i u interpretaciji ratova iz devedesetih godina prošlog veka.

Na pojave neonacizma i neofaizma u Srbiji još nije artikulisan odgovor. Zbog toga postoji opravdana bojazan da će napadi na rasnoj, verskoj, nacionalnoj i rodnoj osnovi biti intenzivni sve dok državni organi, kao i društvo u celini, ne pokažu spremnost za otklon prema tom fenomenu.

U takvoj atmosferi, šikaniranju i napadima posebno su izloženi pojedinci i organizacije koje se bore za zaštitu ranjivih i diskriminisanih grupacija. Branitelji ljudskih prava su najveći politički protivnici kada zastupaju interese najugroženijih – Roma, LGBT populacije, žena itd.

Proevropski orijentisani delovi vlasti ulažu napore da se nasilje suzbije, ali pitanje je da li će uspeti da se izbore sa preživelim strukturama iz Koštuničinog i Miloševićevog perioda.

²²⁸ Momčilo Pavlović, direktor Instituta za savremenu istoriju, Večernje Novosti, 29. septembar 2009. Iste stavove zastupa i časopis NSPM

Huliganstvo: sa političkog na sportski teren

Brutalan raspad Jugoslavije iznedrio je nasilje koje je postalo model življenja. Na zaokruživanju Srbije kao etničke države, strateški nakon 5. oktobra 2000. godine najviše su uradili Vojislav Koštunica, SPC i čitav blok raznih udruženja koji su srpskom nacionalizmu dali novu formu. Dva Koštuničina premijerska mandata obeležena su brojnim incidentima protiv svih manjina (najintenzivnije tokom 2004. i 2005. godine), posebno u Vojvodini, što je dovelo i do internacionalizacije vojvođanskog pitanja. Osim toga, politika nekažnjivosti je dodatno ustoličila nasilje na kome su odrasle brojne mlade generacije. To je dovelo do poremećaja vrednosnog sistema i stalnih tenzija u društvu. Aktuelna faza konstituisanja Srbije kao države i njeno profislisanje na težnji ka evropskoj budućnosti, praćeno je i dalje osporavanjem ili otporom prema toj orijentaciji. Upravo grupacije koje su posebno bile aktivne za vreme mandata Vojislava Koštunice sada deluju na toj liniji, odnosno na legitimizaciji nacionalističkih ciljeva.

Vojislav Koštunica je nedavno, povodom postojanja radikalnih desnih grupa u Srbiji, dao sledeće objašnjenje: "U Srbiji nije postojao fašizam ni pro-fašističko raspoloženje u narodu ni kada je fašizam vladao u velikom delu sveta i kada nam je zemlja bila pod fašističkom okupacijom. Reći da danas postoji fašizam u srpskom narodu i srpskom društvu je gnusna laž".²²⁹

Rehabilitacija četništva i pripadnika Ravnogorskog pokreta je takođe deo strategije negiranja postojanja fašizma u Srbiji, kako sada, tako i za vreme Drugog svetskog rata. Istovremeno, nikad se ne propušta prilika da se ukaže

²²⁹ Pečat, 2. oktobar 2009. Vojislav Koštunica je poznat i po tekstu koji je napisao za glasilo *Obraz* u kome piše: "Osnovna zamisao unutrašnjih granica druge Jugoslavije bila je da se Srbija učini manjom nego što jeste, a druge republike učine većim nego što one stvarno jesu". (Tamara Kaliterna, *Helsinška povelja*, br.127–128, januar-februar 2009).

na ustaštvo i stradanje Srba u Jasenovcu, što je pre svega u funkciji opravdanja onog što se desilo devedesetih. U tom smislu je formulisana i kontratužba protiv Hrvatske za genocid nad Srbima u periodu od 1991–1995.

Aboliranje kolaboracionista i četnika dodatno jača naslednike tih ideologija, jer u odnosu prema njima nije uspostavljena vrednosna distanca. Njihovi ideološki naslednici sada su glavni protivnici evropske Srbije. Preko njih deluje konzervativni politički blok, koji je u međuvremenu donekle umio svoju retoriku.

Vladajuća koalicija je tokom 2009. godine borbu protiv nasilja uvrstila u svoje prioritete, što je već dalo i neke rezultate. To je uostalom bio i jedan od uslova za uključivanje Srbije u šengenski vizni sistem. Ubistvo mladog Francuza Brisa Tatona bila je kulminacija nasilnog ponašanja i državni organi od tada nisu samo deklarativno protiv nasilja, već se preduzimaju i neke konkretne mere (hapšenja, optužnice i sl).

Promovisanje četništva kao antifašizma

Nakon 5. oktobra 2000. godine veoma vešto i sistematizovano je plasirana teza da je četništvo antifašistički pokret s desna, odnosno da je Srbija imala dva antifašistička pokreta s leva i s desna. Međutim, vremenom partizanski pokret je marginalizovan, a svi relevantni datumi vezani za njega su izbrisani iz kolektivne memorije, uključujući i 20. oktobar, dan oslobođenja Beograda. Time je antifašizam kao vrednost degradiran do mere da više nije deo “kolektivnog identiteta”.

Antifašizam je izjednačen sa komunizmom, ne samo u Srbiji već i skoro svim istočnoevropskim zemljama, koje su nakon Drugog svetskog rata bile pod sovjetskom dominacijom. Zato je antikomunizam poslužio da se antifašizam u ovim zemljama marginalizuje i obezvreduje. Nakon pada Berlinskog zida i njihovog priključenja Evropskoj uniji, na njihovu inicijativu (pre svega, baltičkih zemalja i Poljske) nametnuta je rasprava unutar EU i doneta je deklaracija koja izjednačuje komunizam i nacizam. U tom smislu ove zemlje osporavaju 9. maj kao Dan oslobođenja Evrope, odnosno one ga tretiraju kao dan njihove okupaciju od strane SSSR. To je isprovociralo reagovanje Rusije, koja optužuje postokunističke zemlje za revizionizam.

Na tom tragu ruski predsednik Dmitrij Medvedev je posetu Srbiji iskoristio da i iz Beograda pošalje poruku o istorijskom revizionizmu. Takođe, zbog njegove posete, 20. oktobar je u kolektivno sećanje vraćen kao dan kada je Beograd oslobođen, u čemu je osim partizana učestvovala i Crvena armija.

Međutim, to nije promenilo dominantni stav u odnosu na fenomen oživljavanja neonacizma i fašizma. Četništvo i njegova ideologija velikosrpstva, kao i ljotićevcu, nedićevcu i dalje ostaju aktuelno izvorište inspiracija svih desnih grupacija na društvenoj sceni.

Instrumentalizacija navijača

Ono što se često naziva huliganstvom, ekstremizmom (izrazi kojima se bitno prikriva realno stanje stvari), ustvari je nasilje koje je ideološki potkovano. To važi i onda kada su počinioci maloletni, jer njihovi lideri i neformalne vođe, plaćenici i nalogodavci iz delova određenih političkih krugova (kao i onih bliskih SPC), imaju vrlo jasan cilj i ideološki precizno usmeravaju to nasilje mladih. Ministarska za sport Snežana Marković Samardžić, ističe: “Uglavnom, pokazalo se da policija hapsi, a pravosuđe kaže sledeće – sudovi puštaju. Samo 2,4 odsto ljudi je osuđeno”. “Postoje ekstremističke podgrupe, koje jesu povezane sa navijačima, ali možda i nisu ... Negde tu možda, bar ja tako zamišljam, stoje ideolozi. Ideolozi nasilja. Oni mogu, naravno, biti i politički ideolozi u smislu protagonista neke baš političke ideologije, poput nacizma, na primer, šovinizma, a mogu biti prosto ideolozi neke teške konzervativne priče”.²³⁰

Novinarka TV B92, Brankica Stanković, je u svojoj emisiji Inasajder otvorila pitanje karaktera “huliganstva” u Srbiji. Iznela je niz informacija o sportskim klubovima, navijačkim grupama, njihovim organizatorima, napadima u kojima su učestvovala, kriminalnim dosijeima “vođa” navijača i pozadini tih incidenata. Nakon emitovanja, novinarki je upućeno više drastičnih pretnji, uključujući i pretnje smrću. Državni organi su se oglasili saopštenjima u kojima su osudili pretnje, uhapsili su više osoba identifikovanih u incidentima na stadionu, a pokrenut je i postupak za zabranu ekstremnih navijačkih grupa Partizana, Crvene zvezde i Rada.

230 Vreme, Snežana Marković-Samardžić, Lice i naličje huliganstva, 29.10.2009.

Porast nasilja na sportskim terenima može se pratiti od kraja osamdesetih kada je i došlo do provale nacionalizma u društvu (tokom osamdesetih nije bilo takvih incidenata na stadionima). Ali kada su navijačke grupe i sportski tereni postali uporišna tačka režima i paradržavnih segmeneta sistema, taj nasilnički model se reprodukovao i opstao do danas (uz sumnju da nije reč samo o modelu ponašanja koji se reprodukovao sam od sebe, već da je delo interesa političkih i tajkunskih klika). Devedesete su već imale ustoličene navijačke grupe – Grobare, navijače Partizana koji su se oslanjali na engleski model navijanja (klub Čelzi) i Delije, navijače Crvene zvezde inspirisane italijanskim načinom navijanja.

Ove navijačke grupe su ideološki po pravilu, agresivno nacionalističke – instrukcije dobijaju upravo od takvih režimskih i opozicionih aktera. Preko utakmica te grupe su se povezivale sa sličnima u inostranstvu (Delije sa navijačima Spartaka iz Rusije, i Olimpijakosa iz Grčke – spajalo ih je i pravoslavlje). Danas su nove generacije na stadionima mnogo nasilnije, što se najviše duguje navijačima United Force (povezani sa Krv i čast) za koje se vezuju najteži zločini na utakmicama, unošenje noževa i pištolja.

Sa druge strane, postoje grupe koje su samoorganizovane, za koje se ne može precizno utvrditi “kome bi išli na ruku”, osim sopstvenom pogledu na svet i rasističkim uverenjima. Međutim, opet postoji senka sumnje da i ove grupe uživaju podršku “iz senke”, jer do sada njihov rad nije sankcionisan. Organizacija Nacionalni stroj nije zabranjena (postupak je još uvek pred Ustavnim sudom). Lideru Nacionalnog stroja Goranu Davidoviću Fireru je ukinuta presuda zbog širenja rasne, verske i nacionalne mržnje i to na osnovu žalbe da su dokumenta tokom suđenja bila pisana latinicom.

Mladen Obradović i Miša Vacić lideri Obraza i 1389 nisu procesuirani zbog pretnji LGBT populaciji koje su nekoliko mesecu pred održavanje Parade ponosa prenosili svi mediji u Srbiji.

Profili radikalno-desničarskih grupa

Posmatrano sa stanovišta ideologije i prakse, ultradesničarske i neonacističke organizacija u Srbiji mogu se podeliti na dve struje. Jedna struja otvoreno propagira nacizam sa jasnim rasističkim programom, načelima i metodama borbe (kao što su Nacionalni stroj i Krv i čast). Druga struja veliča

pravoslavlje – ona je antikomunistička, jer svoj fašizam propagira kroz satanizaciju antifašističkog nasleđa zemlje, kao i njen multinacionalni i multikonfesionalni karakter.²³¹ U drugu struju se mogu svrstati Obraz, Srpski narodni pokret 1389, Udruženje Naši, ali i Dveri. Ova organizacija (Dveri) se predstavlja kao istinska patriotska organizacija, a njeni pripadnici se ograđuju od nacističkih sadržaja, ali im ne predstavlja problem da iste brane i da se oglašavaju u njihovu odbranu. Sabor srpski Dveri, saopštio je povodom smrti Brisa Tatona: “Ovaj tragičan događaj bacio je veliku senku na ugled našeg naroda iako smatramo da oni koji su ovaj zločin izvršili nemaju pravo da se predstavljaju kao Srbi ... Pozivamo i državne službenike i medije da ovu situaciju ne koriste za neosnovanu hajku na pripadnike nacionalnih i pravoslavnih udruženja, na hajku protiv navijača i izjednačavanje istih sa huliganima”.²³²

Zajedničko u ideologiji pomenutih organizacija jeste: antidemokratija, antiliberalizam, antikomunizam i autoritarni nacionalizam (uz rasističke sadržaje kod Nacionalnog stroja i Krvi i čast). Ako postoji sličnost u ideologiji, to znači da postoji sličnost i u metodama delovanja grupa koje je propagiraju.

Srpski sabor Dveri je ultradesničarska organizacija koja se najviše bavi propagandnom delatnošću (časopis Dveri srpske i projekat Pokret za život čiji su osnovni ciljevi homofobična i antiabortus kampanja). Dveri su i inicijator osnivanja Srpske mreže, Sabora srpske omladine i najavljivale razbijanje Parade ponosa u Beogradu. Udruženje Naši je direktno pretilo LGBT populaciji mesecima pre najavljene povorke. Naši su poznati i po incidentima u Aranđelovcu kada su njihovi aktivisti prekinuli tribinu Peščanika. U Pančevu je i u martu 2008. godine, desetak pripadnika Dveri prekinulo tribinu. Branimir Nešić, jedan od osnivača Dveri je operativni urednik glasila SPC Pravoslavlje (episkop bački Irinej je predsednik uređivačkog odbora), dok se članstvo Dveri (Boško Obradović, Lidija Glišić) poklapa sa redakcijom Pravoslavlja. Promoteri Dveri su i sajt Nove srpske političke misli koji prenose njihove tekstove.

U svojim proglasima Dveri ističu da je prošlo vreme “kafanskog patriotizma, rodoljublja bez sadržine i nacionalnog samozaborava”, te da dolazi

231 Antikomunizam je preklapajuća ideološka karakteristika ove dve struje kao i element klasičnog fašizma koji postoje kod Obraza i 1389.

232 Pečat, 2. oktobar 2009

“vreme hrišćanske renesanse, nacionalne discipline”, jer “stvari moramo uzeti u svoje ruke, istinu i laž, prijatelje i neprijatelje postaviti na pravo mesto!”²³³

Slični pozivi na nasilje nalaze se i u njihovim saopštenjima povodom statuta Vojvodine: “Srpska Vojvodina je nastala kao autonomija srpskog naroda u okviru Austrougarske sa jednim jedinim ciljem: opstanak srpskog naroda ... Aktuelni srpski režim, nastavljač je titoističke politike razbijanja srpske države ... Nova Matica Srpska, Ujedinjena omladina srpska, narodni tribuni i moderni načini delovanja protiv novog separatističkog režima u Novom Sadu jesu jedina ozbiljna politika u ovom času”.²³⁴

Nacionalni stroj u svom programu (knjiga “Slučaj Nacionalni stroj”, urednici poziva na očuvanje superiornosti arijevske rase: “Inostrana politika srpske nacionalne države, služice interesima naše zemlje i naroda, kao i zajedničkom interesu bele Evrope. Smatramo da je vrednost rase osnova za evropsko jedinstvo i unapređenje evropske civilizacije”, “Zalagaćemo se za uvođenje eugenskog programa kao napretka ljudske vrste i zabraniti svaki oblik Svetosavske škole. Srpska mreža okuplja veći broj pravoslavnih organizacija, ali i onih koje su srpskog identiteta, rasnog mešanja. Očuvanje sopstvene rase i nasleđa ne znači porobljavanje ili uništavanje drugih, već prirodno pravo na sopstveni rasni identitet”.²³⁵

Srpska divizija Krv i čast, srpski ogranak međunarodne nacističke organizacije Blood and Honour, postoji od 1995, mnoge njihove pristalice su bile u ratovima na Kosovu i u Bosni i njihova misija je, kako navode, da propagiraju “revolucionarnu ideju Nacional Socijalizma bez kompromisa”. Učestvovali su u Vidovdanskom maršu 2009, gde je, kako navode, bilo oko 50 pristalica Nacionalnog stroja koji su posetili Kosovsku Mitrovicu i Gazimestan 28. juna 2009. Na Vidovdanskom maršu su, prema zvaničnom saopštenju Dveri, mogli da učestvuju svi koji se prijave u kancelariji Srpskog narodnog pokreta 1389, a učešće su tada najavili, osim domaćih desničarskih, pravoslavnih i nacističkih organizacija i Ruski obraz, Mlada Rusija, kao i aktivisti iz Grčke i Poljske.

233 “Ненасилно према хомосексуалцима а ефикасно према промотерима хомосексуализма може да се супротстави само здраво друштво”, (<http://www.nspm.rs/kulturna-politika/elementiideologije-homoseksualizma.html> , Vladan Glišić iz Dveri na sajtu NSPM)

234 6 Pravoslavlje, Boško Obradović, Poslednja odbrana, www.pravoslavlje.org.yu

235 7 Dveri, saopštenje 1. decembar 2009.

²³⁶ Vođa ogranaka Krv i čast za Srbiju i BiH, Dragan Petrović Bajba, uhapšen je u Pragu u oktobra 2009.

Pripadnici klerofašističke organizacije *Obraz*, koja nesmetano deluje od 1992. godine, i Srpskog narodnog pokreta 1389, održavaju bliske kontakte sa ruskim fašističkim organizacijama kao što su Ruski obraz i ruski Nacionalni stroj. Obe organizacije se često kvalifikuju kao “patriotske”.

U osnovnim načelima Otačastvnog pokreta *Obraz* stoji da “Srpsko nacionalno pitanje danas glasi: hoće li Srba uopšte biti – ili ćemo nestati mučki pobijeni od šiptarskih terorista, islamskih fundamentalista, ustaša i NATO-okupatora? Hoće li Srba uopšte biti – ili ćemo u ime demokratije i takozvanih ljudskih prava nestati utopljeni u melting pot-u Novog svetskog poretkta? Hoće li Srba uopšte biti – ili će našu decu i nas potpuno uništiti abortusi, sekte, kriminal i narkomanija?”. Kao glavne neprijatelje srpstva ističu: “Cionisti (Antihrišćanski jevrejski rasisti), ustaše, muslimanski ekstremisti, šiptarski teroristi, lažni mirotvorci, partijaši, sektaši, perverzenjaci, narkomani i kriminalci”²³⁷. U svojim proglasima *Obraz* poziva ove grupe da se: “pokaju za svoja zlodela, inače za vas neće biti ni Božje ni ljudske milosti”.²³⁸ Ova organizacija je počela sa radom devedesetih, prvo sa fokusom na izdavačku delatnost i saradnju sa SPC. Osnivač i predsednika Otačastvenog pokreta *Obraz*, Nebojša Krstić (1964-2001), je bio član redakcija i saradnik brojnih crkvenih časopisa kao što su “Svetigora”, “Monarhija”, “Pravoslavlje”, “Vojska” i dr. Nagrađen je i Svetosavskom nagradom Patrijarha Pavla 1991 godine.

Časopisi desne provenijencije

Glavna karakteristika ovih organizacija i časopisa je antizapadnjaštvo, zatim interpretacija ratova devedestih krajem XX veka, koja bazira na teoriji

²³⁶ Davidović, Goran (2006), Slučaj nacionalni stroj, Art-Projekt, Zrenjanin. Urednik ove izdavačke kuće je Ivan Danikov, dok je osoba zadužena za marketing u ovoj izdavačkoj kući Dalibor Bubnjević. Bubnjević je i direktor i glavni i odgovorni urednik lista “Zrenjanin” i “Kikindske novine”, ako generalni sekretar Banatsko udruženje književnika, čiji je predsednik Ivan Danikov (e-novine, 15.februar 2009).

²³⁷ Vidovdanski marš je tradicionalna hodočasna i humanitarna akcija Srpskog narodnog pokreta 1389 koji se ove godine održava treći put za redom uz blagoslov Srpske pravoslavne crkve. (<http://www.dverisrpske.com/tekst/173985>).

²³⁸ <http://www.obraz.rs/index1.htm>

zavere Zapada protiv Jugoslavije i posebno Srba i Srbije (fokus je na ulozi stranog faktora u razbijanju države). Osim toga, posebnu opasnost za dalje “rastakanje Srbije i Srpstva” vide u postojanju sekta i LGBT pokreta. Iznose tvrdnje da su se sekte devedesetih povezivale sa “gej ljubijem” sa motivacijom da se razbije država.

Među časopisima, ideloški najbliži ovim organizacijama je nedeljnik Pečat. Slična retorika se može naći na sajtovima pomenutih organizacija i u ovom nedeljniku. Takođe, vrlo blisku kritiku Zapada propagira časopis i sajt Nove srpske političke misli. U osnovi tog agresivnog nacionalizma stoji antikomunizam čime se želi sprečiti bilo kakva diskusija ili dijalog na temu nedavne prošlosti, posebno raspada Jugoslavije. Anti-komunizam je samo novi vid nacionalizma, jer ne ulazi u analizu već samo etiketira. Druga karakteristika je anti-antifašizam koji pokazuje upadljiv strah od “urbanih progej aktivista”, antifašističkog pokreta ili od “komunističkih pacova” (isto se misli i o antifašistima). Svaki pokret stran nacionalizmu, proglašava se prozapadnim – “tuđinski instalirani i dolardirigovani drugosrbijanci” (Vučelić, Pečat). Kao argumenti koriste se teorije zavere i zato je upadljiv nedostatak konkretne kritike zapadnih sistema (na primer, na meti nisu kapitalistički ili neki militantni režimi koliko vrednosni sistem, moderni stilovi života i promocija pluralnosti društva). To govori o populizmu domaće desnice, ali i o opasnostima njenog širenja.

Osim Roma, homoseksualaca, NGO, na udaru su “standardni” etnički neprijatelji (Albanci, Muslimani i Hrvati). Dok je rasizam direktan u delovanju i proglasima Nacionalnog stroja i Krvi i časti, kod drugih je vešto prikriven – ne pominje se eugenika, već je u formi kulturrasizma koji funkcioniše po principu crno-belog prikazivanja vlastite nacije u odnosu na druge. Veličanje srpstva, poricanje ratnih zločina, i demonizacija Drugog i onih koji pokreću teme suočavanja sa prošlošću tih ratova, osnovna su obeležja. U listu Pečat, glavni urednik Milorad Vučelić piše: “Srpski mediji i političari i ove godine pokazali su visok stepen uvažavanja muslimanskih žrtava u Srebrenici, uz istovremeno potpuno zanemarivanje oko tri i po hiljade srpskih žrtava u Bratuncu i okolnim selima”.²³⁹ Prebrojavanje žrtava je jedini ugao iz koga se želi zatvoriti debata o ratovima iz devedesetih. Bez ulaženja u kontekst i hronologiju to je svojevrsni način relativizacije i predstavlja ozbiljnu prepreku istinskoj normalizaciji odnosa u regionu.

²³⁹ Ibid.

Ideolozi srpstva

Homogenizacija srpstva i mobilizacija onih koji su trebali braniti srpstvo počela je osamdesetih kroz organizovanu propagandu i sejanje mržnje prema različitostima, etnički, verski, seksualno drugačijima. Mentori te propagande bili su akademici, koji su stajali iza Memoranduma, ali i novinari koji su to sproveli. Tada su intervjui akademika bili plasirani na prvim stranicama Politike i imali su ogroman uticaj na oblikovanje javnog mnjenja. Podsećanja radi, nedavno je upravo Pečat objavio intervju sa Dobricom Ćosićem iz 1991, u kojem je ukazivao na ulogu drugih naroda Jugoslavije na integrisanje srpskog naroda početkom devedesetih godina: "... dolazak na vlast secesionističkih i šovinističkih režima u Sloveniji i Hrvatskoj, osobito albanska agresija na srpski živalj na Kosovu i Metohiji koja je trajala decenijama, dakle u toj opštoj ugroženosti sjedinjavao se srpski narod. Najava životne opasnosti od obnovljenog ustaštva u Hrvatskoj, državni teror i pravi rat protiv srpskog naroda u Hrvatskoj sa njegovim herojskim otporom danas, dovela je do prave renesanse nacionalne svesti srpskog naroda, do svesti o njegovom životnom sudbinskom jedinstvu, do uspostavljanja integralnog nacionalnog identiteta. Neprijatelji Srba su Srbe učinili Srbima. A sada Srbi ne treba da budu samo Srbi".²⁴⁰ Rat je dodatno normalizovao šovinizam kao dominantnu ideologiju koja je poslužila kao sredstvo za integraciju Srba širom Jugoslavije.

Isti ideolozi praktično i danas deluju na javnoj sceni, ne samo kroz svoje knjige i aktivnosti, već i neposrednim uticajem na rasnu ideologiju desničarskih grupa u Srbiji. O tome najbolje svedoči pasivna reakcija države na sve pojave nasilja i provokacija koje dolaze iz ovih grupacija. Za vreme Koštuničinog mandata ove grupacije su dobijale ogroman javni i medijski prostor i bile su pod direktnom zaštitom vlade, vojske i SPC.

240 Pečat, Sramno posrtanje, 17. jul 2009.

ZAKLJUČAK

Koalicija za Evropu, koja je pobedila na izborima 2008. godine, značajno je iskoračila u pravcu uvođenja reda u javnu sferu, naročito posle odluke da se Srbija profiliše kao zemlja čiji je prioritet članstvo u EU. Kulminacija nasilja na ulicima i svim javnim prostorima (od obdaništa, škole, do porodice), i posebno nasilno ponašanje prema strancima (ubistvo mladog Francuza Tatona) bili su okidač da se država ozbiljnije angažuje na sprečavanju nasilja i kažnjavanju nosilaca takvog ponašanja.

Državni organi su preduzeli mere za razotkrivanje ubistva mladog Francuza Tatona, ali i nosilaca kampanje protiv B92 i pretnji smrću novinarki ove medijske kuće, Brankici Stanković. Razotkrivena je čitava mreža koja je učestvovala u ubistvu Tatona, kao što je uhapšen i određen broj navijača koji su identifikovani kao kolovođe pretnji koje su sa sportskih tribina upućivane Brankici Stanković.

Međutim, pripadnici pomenutih ultradesničarskih i neonacističkih organizacija još uvek su aktivni i nesmetano deluju. Može se reći da država pre reaguje na posledice nasilja nego na uzorke, imajući u vidu da navijačko nasilje jeste produkt propagande i delovanja njihovih ideoloških istomišljenika.

Tužilaštvo je pokrenulo postupak za zabranu ovih organizacija, ali još nije jasno kakav će biti ishod.²⁴¹ Neophodno je da se vrši pritisak u zemlji, a i iz EU, kako bi se državni organi trajno angažovali u borbi protiv nasilja. Sudeći prema zaokretu koji je vlada napravila prema EU, može se očekivati takva orijentacija državnih organa.

Imajući u vidu da je odnos snaga u društvu još uvek neizvestan, neophodna je aktivna podrška civilnog sektora i stalno identifikovanje svih pojava iza kojih se kriju pripadnici ovih grupacija.

Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja je stupio na snagu 10 juna 2009. Shodno Zakonu sve navedene organizacije moraju biti zabranjene ili sankcionisane²⁴²

241 Pečat, Istorijska prekretnica za srpski narod, 17. jul 2009.

242 Liga socijaldemokrata Vojvodine je još 2005 tražila zabranu nekih od ovih organizacija ali nije bilo reakcije.

Izbori za nacionalni savet: test sa Vladu Srbije

Sandžak je već dve decenije krizna tačka koja može lako i brzo da se aktivira i pretvori u žarište. Politika Beograda bila je u funkciji radikalizacije muslimanskog stanovništva u Jugoslaviji uoči ratova desetih. Jedna od teza koja je poslužila za njihovo opravdavanje jeste i ona da je radikalni islam srušio Jugoslaviju.²⁴³ Ni nakon oktobra 2000, ta politika nije promenjena, bez obzira na činjenicu da su Bošnjaci Sandžaka doprineli svrgavanju Slobodana Miloševića (2000), i, kasnije uspostavljanju proevropske vlade (2008).

Demokratske vlade se nisu distancirale od strategije koja Bošnjake tretira kao remetilački faktor, niti su na bilo koji način ili bilo kojim gestom pokazali žaljenje zbog događaja iz devedesetih. Suđenja za zločine u Štrpcima i u Sjeverinu su bila polovična, bez ulaženja u odgovornost inspiratora tih zločina.

Svaki pokušaj Bošnjaka da se konstituišu kao manjina bio je suočen sa manjkom kapaciteta, ali i sa stalnim opstrukcijama iz Beograda. Neodgovornost lokalnih političara je takođe doprinela stvaranju političkog vakuuma, koga je vešto i uz podršku građana Sandžaka iskoristio muftija Moamer Zukorlić. On je svoj legitimitet gradio na opravdanom nezadovoljstvu građana, opstrukciji Beograda i neodgovornosti Rasima Ljajića i Sulejmana Ugljanina.

²⁴³ Imajući u vidu član 3. Zabranjuje se proizvodnja, umnožavanje, skladištenje, prezentacija, veličanje ili na bilo koji drugi način širenje propagandnog materijala, simbola ili obeležja kojima se izaziva, podstiče ili širi mržnja ili netrpeljivost prema slobodnim opredeljenjima građana, rasna, nacionalna, ili verska mržnja ili netrpeljivost, propagiraju ili opravdavaju neonacističke i fašističke ideje i organizacije ili se na drugi način ugrožava pravni poredak i 4. Zabranjuje se proizvodnja, umnožavanje, skladištenje, prezentacija, širenje ili na bilo koji drugi način upotreba simbola kojima se propagiraju ili opravdavaju ideje, radnje ili postupci lica za koje su ta lica osuđena za ratne zločine.

Zukorlić je postao legitimni politički akter u Sandžaku. U međuvremenu je uspeo da stvori infrastrukturu koja obuhvata razne segmente društva: od univerziteta, Bošnjačke kulturne zajednice, Nacionalnog saveta Bošnjaka, ali i Islamske zajednice koja ima podršku bošnjačke populacije. U toku je i osnivanje nove partije koja treba da zauzme prostor SDA i SDP.

Arogancija ministra za ljudska i manjinska prava Svetozara Čiplića uvođenjem novih proceduralnih pravila za formiranje nacionalnog saveta Bošnjaka nakon što su izbori završeni, dodatno je zaoštrila odnose u Sandžaku i pokazalo odnos vlasti prema bošnjačkoj manjini. Ovaj gest je delimično rukovođen i interesima ministara iz Sandžaka koji imaju ucenjivačku moć, s obzirom da vladajuća koalicija ima tanku većinu u parlamentu. Ovaj svojevrsni inženjering dodatno utiče na gubljenje legitimiteta oba ministra u Sandžaku.

Izbori za nacionalni savet

Izbori za nacionalne savete nacionalnih manjina pobudili su velika očekivanja pripadnika manjina, jer su neposredni izbori bili prilika da se na demokratski način reši problem legitimiteta saveta i doprinese boljoj integraciji manjina u političko društvo. Ocene izbora bile su oprečne. Predstavnici vlasti su isticali da je izborni proces tekao besprekorno, a predstavnici manjina su isticali da u njihovoj organizaciji nije bilo dovoljno ozbiljnosti, da je bilo “milion operativnih problema”, da su izbori ostavili gorak ukus u ustima, i da sve to nije dobro za državu, jer izbori nisu samo manjinsko pitanje.

Na izborima za nacionalni savet Bošnjaka učestvovala su tri izborne liste – Bošnjačka lista, Bošnjački preporod i lista Bošnjačke kulturne zajednice.²⁴⁴ Najveću medijsku pažnju privukla je lista Bošnjačke kulturne zajednice, koju je predvodio sandžački muftija Muamer Zukorlić. Zukorlićevu kandidaturu je podržao Sabor islamske zajednice u Srbiji.

Zukorlić je svoje učesće na izborima objasnio željom da pomogne u očuvanju bošnjačkog identiteta, zatim da je to njegov odgovor na “nepravdu koja se čini Bošnjacima”, i željom da se promeni odnos Beograda prema Bošnjacima. On je poručio da se od države očekuje da Bošnjake ne tretira kao opasnost za državu, nego da ih prihvati kao pozitivan resurs, kao segment

²⁴⁴ Ta teza, koju je zastupao i obrazlagao istoričar Milorad Ekmečić, bila je široko korišćena u svim medijima, i onda i sada.

bogatstva Srbije i faktor stabilnosti.²⁴⁵ Zukorlić je ukazivao u svojim izjavama da “režim u Beogradu vodi tihi rat protiv Bošnjaka” i da su ga osećaj nesigurnosti i nepoverenja naterali da zaoštri retoriku,²⁴⁶ dramatiše položaj Bošnjaka i izbore za nacionalni savet. On je kampanju predstavio kao svojevrsni referendum na kome Bošnjaci treba da se opredele između dva koncepta – autentično bošnjačkog i “probeogradskog”: prvi, po njegovim rečima, teži očuvanju bošnjačkog identiteta, drugi nudi asimilaciju.²⁴⁷

Njegov iskorak u političku arenu omogućili su lokalni lideri dve najjače bošnjačke partije – Sulejman Ugljanin i Rasimu Ljajić. Za njih je izjavio da su njihove ambicije da Islamsku zajednicu stavi pod svoju kontrolu i da je upotrebe za partijske interese.²⁴⁸ Takođe je ukazivao na njihovo gubljenje legitimnosti u Sandžaku, jer su, kako je izjavio, više predstavnici vlade u Sandžaku, nego što su predstavnici Bošnjaka u Beogradu.²⁴⁹ Osporio je i njihov doprinos poboljšanju položaja Bošnjaka²⁵⁰.

Zukorlićeva kandidaura naišla je na osudu kao nedopustivo mešanje Islamske zajednice u politiku i kao loš potez. Adem Zilkić, reis ul ulema Islamske zajednice Srbije (IZS) tvrdi da muftiju (Zukorlića) vera nikada nije interesovala.²⁵¹ Rešad Hodžić, predsednik Sandžačke demokratske partije (SDP), smatra da muftijina kandidatura znači da bi i SDP mogao osnovati svoju islamsku zajednicu.²⁵² Rasim Ljajić, lider SDPS, smatra da to ne predstavlja dobru poruku i doprinosi konfuziji, jer bi i nekom političaru moglo pasti na pamet da se kandiduje za najviše verske funkcije.²⁵³ Međutim, po oceni ministra Čiplića, kandidatura muftije Zukorlića je očekivana i dopuštena aktivnost.²⁵⁴

245 Najviše mandata osvojila je lista BKZ – 17, zatim Bošnjačka lista – 13, a lista Bošnjački preporod – 5.

246 “Režim u Beogradu vodi tihi rat protiv Bošnjaka”, www.danas.rs.

247 “Režim u Beogradu vodi tihi rat protiv Bošnjaka”, www.danas.rs.

248 “Bošnjački referendum u Srbiji”, www.glas-javnosti.rs.

249 “Režim u Beogradu vodi tihi rat protiv Bošnjaka”, www.danas.rs.

250 “Strpljenje ima granice”, Arena, 21. jun 2010.

251 “Sve to što su oni radili bilo je”, ocenio je Zukorlić, “bez efekta za ovaj narod”. “Režim u Beogradu vodi tihi rat protiv Bošnjaka”, www.danas.rs.

252 <http://www.vesti.rs/Vesti> .

253 “SDP(S) u panici”, <http://sandzakpress.net> .

254 “Politika postala pijaca”, www.novosti.rs.

Zukorlić je ocenio izbore kao “veliki iskorak za Bošnjake i državu Srbiju”, jer smo “u ovoj kampanji protiv nas imali mašineriju dvojice ministara, Sulejmana Ugljanina i Rasima Ljajića, kojima je zvanični Beograd učinio dostupnim sve resurse. U završnici kampanje protiv nas se lično uključio i predsednik Tadić, koji je u predizbornoj šutnji primio plaketu za navodni doprinos afirmaciji prava Bošnjaka od strane Bošnjačkog nacionalnog veća”.²⁵⁵

Konstituisanje Saveta

Na konstitutivnoj sednici (7. juli) pojavili su se samo predstavnici BKZ i dva predstavnika sa liste Bošnjački preporod. Za predsednika Nacionalnog saveta je izabran Mevludin Dudić, a za predsednika Izvršnog odbora Samir Tandir. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, međutim, nije priznalo ovako formiran nacionalni savet i najavilo održavanje nove konstitutivne sednice, odnosno novih izbora, ukoliko zakazivanje nove sednice ne uspe. Zukorlić je tim povodom izjavio da BKZ neće ići na nove izbore, jer Bošnjaci imaju predstavničko telo i da je za njih ova priča završena. Čiplića i Ljajića nazvao je organizovanom bandom i rekao da je Ljajić osmislio krađu i falsifikovanje, a Čiplić sve realizovao sa svojim ljudima.²⁵⁶

Osnovni problem sa konstituisanjem bošnjačkog Nacionalnog saveta bio je u tome što je Ministarstvo za ljudska prava bilo nezadovoljno činjenicom da je na tim izborima većinu dobila Zukorlićeva lista. Zbog toga je Ministarstvo dan uoči konstituisanja saveta promenilo neke odredbe Pravilnika. Pravilnik je promenjen u želji, kako navodi Ministarstvo, da se pojasne neke odredbe: zbog specifičnosti bošnjačke manjine dodata je odredba o kvalifikovanoj većini. Ministar Čiplić je kao razlog za promenu poslovnika naveo i “sumnju da će Ministarstvo podleći pritisku liste BKZ i primeniti natpolovičnu većinu kao dovoljnu za konstituisanje nacionalnog saveta. Ova bojazan temeljila se na činjenici da je izvršen svojevrsni pritisak na dva člana liste Bošnjački preporod da pređu na stranu ove prvopomenute liste. Zbog ove

255 “Čiplić: Muftija ima pravo na kandidaturu”, <http://sandžakpress.net> Na listi “Mađarska sloga” nalazila su se četiri ckrvena velikodostojnika – dva biskupa, jedan episkop i sveštenik.

256 Danas, 8. jun 2010.

sumnje članovi sa dve liste se nisu pojavili na konstitutivnoj sednici”.²⁵⁷ P. Antić, pomoćnik ministra za ljudska i manjinska prava, rekao je da odredba o dvotrećinskoj većini potrebnoj za konstituisanje predstavničkog tela direktno počiva na Ustavu Srbije”.²⁵⁸

Pošto se, prema njihovoj oceni, nisu stekli uslovi za formiranje nacionalnog saveta, predstavnici Ministarstva su napustili sednicu, ali su prisutni članovi izbornih lista nastavili sa radom i formirali novi nacionalni savet. Suočeni sa kršenjem dobre demokratske prakse, čelnici BKZ su takav potez ocenili kao još jednu podvalu Beograda²⁵⁹ i najavili krivične prijave protiv nadležnih u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava.²⁶⁰

Nevladine organizacije su takođe ukazale na to da je promena izbornih pravila stvorila probleme nakon izbora. Aleksandar Popov iz Centra za regionalizam je ocenio da su problemi veći nego što su bili pre izbora i da je dijalog jedina opcija kako bi se zajednički došlo do rešenja problema.²⁶¹ Centar za razvoj civilnog društva (CRCDD) je upozorio da se situacija “usijava” i da se problemi najvećim delom proizvode u Beogradu, a ne na terenu, te da odgovornost za to snosi onaj koji poseduje vlast, a to su Vlada Srbije i njena resorna ministarstva.²⁶²

Reakcije u Sandžaku

U Deklaraciji koja je usvojena na zasedanju Bošnjačkog nacionalnog sabora (BNS) – sabor je održan samo nekoliko dana nakon održavanja konstitutivne sednice Nacionalnog saveta – “najoštrije se osuđuje pravni i politički barbarizam Ministarstva za ljudska i manjinska prava”, i zahteva se hitna

257 “Zukorlić: brutalna uvreda za Bošnjake”, *Danas*, 11. jul 2010.

258 “Čiplić otvorio vrata zloupotrebama”, *Blic*, 30. jul 2010.

259 “Bosnjački savet ipak konstituisan”, *www.B92*.

260 Oštre kritike na račun Ministarstva za ljudska i manjinska prava izrekao je i Kenan Hajdarević, poslanik LDP. Po njegovim rečima, Ministarstvo je pokazalo želju da, menjajući poslovnik prekroji izbornu volju Bošnjaka i kreira bošnjački nacionalni savet shodno partijskoj i ličnoj volji dva ministra Bošnjaka u vladi Srbije. “BKZ konstituisala, Ministarstvo osporava”, *Danas*, 8. jul 2010.

261 “Vlast optužena da daje municiju ekstremistima”, *Dnevnik*, 28. august 2010.

262 Isto.

smena ministra Čiplića²⁶³ i utvrđivanje odgovornosti učesnika u falsifikovanju izborne volje Bošnjaka. Saborskom Deklaracijom se pozivaju kandidati sa preostale dve liste da se uključe u rad Bošnjačkog nacionalnog vijeća. U cilju afirmacije i rešavanja statusa Sandžaka, Sabor je formirao odbor za obnovu Narodnog vijeća Sandžaka, te poseban odbor za internacionalizaciju pitanja diskriminacije Bošnjaka. U Deklaraciji se Bošnjaci proglašavaju konstitutivnim narodom u Srbiji, zahtevaju se hitni razgovori sa predsednikom Republike i Vlade, kako bi se rešilo pitanje ustavnog statusa Bošnjaka.

Deklaracija je dodatno pokazala kako se problemi u vezi sa izborom bošnjačkog nacionalnog saveta komplikuju i zaoštavaju, ali i proširuju i na neka druga pitanja. Zaoštavanju je doprineo i sam Muamer Zukorlić koji je izjavio da “igranje sa Sandžakom znači poigravanje sa ovim delom Srbije. Država je kao zgrada u kojoj stanari mogu da se vole ili ne vole. Ukoliko većinski stanari odluče da zapale jedan stan, rizikuju da se upali cela zgrada. Zato nije se igrati sa vatrom. Ili će nam svima biti lepo, ili će biti vatre do vrha. Samo naša kuća goreti neće.”²⁶⁴

Zukorlićeve izjave nisu ostale bez reakcija. Ukazivano je na to da one neodoljivo podsećaju na retoriku koja se svojevremeno mogla čuti na mitinzima Srba sa Kosova,²⁶⁵ da se Zukorlić, kao čovek opasnih namera, bolesne sujete i zastrašujuće lične ambicije, poigrava su sudbinom svih nas, da, zloupotrebljavajući siromaštvo i besperspektivnost ljudi u Raškoj oblasti bukvalno poziva na džihad,²⁶⁶ da doprinosi zapaljivoj atmosferi i da njegove sračunate izjave mogu biti motiv teroristima i nasilju,²⁶⁷ da mu odgovara atmosfera haosa, incidenata i stvaranja paralelnih institucija,²⁶⁸ da nastoji da se nametne

263 Pravilo o dvotrećinskoj većini potrebnoj za konstituisanje nacionalnog saveta ministar Čiplić je objasnio potrebom da se zaštiti izborna volja Bošnjaka, jer je, po njegovim rečima, postojala pretnja da će ta volja biti izigrana od strane Bošnjačke kulturne zajednice. “Zukorlić prekraja izbornu volju Bošnjaka”, *Danas*, 23. august 2010.

264 “Zukorlić Tadiću pretil vatom”, <http://srb.time.mk>. Ako ništa drugo, Zukorlić je ostao dosledan sebi. U intervjuu novosadskoj Areni on je izjavio da će zaoštriti retoriku uvek kada bude suočen sa nepravdom.

265 “Povodom najnovijih dešavanja u Sandžaku”, Saopštenje Centra za razvoj civilnog društva (CRCDD). www.cdcs.org.rs.

266 Vidi “Opasni muftija i nejaka država”, www.pressonline.rs.

267 “Zukorlić podstiče radikalni islamizam”, www.vesti-online.com.

268 Esad Džudžević, nosilac izborne liste Bošnjačka lista, “Džudžević: Zukorliću odgovara atmosfera haosa u Sandžaku”, *Politika*, 5. septembar 2010.

kao neprikosnoveni lider, gospodar života i smrti od koga zavise posao, školovanje, bolnički tretman, mesto u vrtiću, jednom rečju, egzistencija.²⁶⁹ Osim toga, iznete su i optužbe da krši ustav Srbije, da pokušava da uzurpira ustavna prava Bošnjaka, a nacionalni savet iskoristi kao telo koje će tražiti federalizaciju Srbije i konstitutivnost Bošnjaka.²⁷⁰

Zaoštavanje odnosa sa Islamskom zajednicom u Srbiji

Krajem jula Vlada Srbije je donela odluku kojom su dodatno zaoštreni odnosi sa Islamskom zajednicom u Srbiji (IZuS), na čijem je čelu Muamer Zukorlić. Naime, odlukom Vlade izmenjen je sastav članova Komisije za veronauku – muslimane sada u komisiji predstavlja samo reis Zilkić. Pre ove odluke obe islamske zajednice su imale svoje predstavnike.

Mevludin Dudić²⁷¹ za svoju smenu navodi dve činjenice – prvo to što je 2007. godine odbio da pređe u “paraversku formaciju” Islamsku zajednicu Srbije (IZS, koju predstavlja reis Zilkić) i, drugo, činjenicu da je nedavno izabran za predsednika BNV. Mešihat IZuS je u pismu predsedniku Vlade Mirku Cvetkoviću naveo da je Dudić smenjen bez znanja i konsultacija sa IZuS. Pismo je upućeno i verskim zajednicama koje imaju članove u komisiji i u kome se ističe da od IZuS nije zatraženo da predloži svog člana, niti je obavestena o razrešenju i imenovanju novih članova, već je sve urađeno bez njenog znanja. Razrešenje Dudića bilo je povod da se oglasi i Udruženju nastavnika islamske veronauke i zatraži izmenu odluke, te prijem u Ministarstvu prosvete. Iz Udruženja je poručeno da će, ukoliko se ne udovolji ovim zahtevima, biti organizovani masovni protesti imama i veroučitelja,²⁷² da će

269 “Zukorlić huška Bošnjake na braću i komšije”, Blic, 5. septembar 2010.

270 Ministar Čiplić, “Zukorlić igra na podele”, Politika, 20. august 2010.

271 M. Dudić je bio član Komisije za veronauku od njenog osnivanja (2004).

272 Proteste su zakazali pripadnici obe islamske zajednice, ali oni nisu održani. Rešad Plojović, muftija beogradsko-novosadski, kaže da je protest ispred Vlade otkazan zato što Udruženje nastavnika veronauke IZuS, nije želelo da upadne u zamku da se problem nastao zbog smene člana IZuS u komisiji za veronauku prikaže kao sukob između muslimana. Mi imamo, izjavio je on, problem sa režimom u Beogradu, i ne radi se o sporu među muslimanima. “Odluka Vlade Srbije podelila muslimane”, *Danas*, 1. septembar 2010. Muftija Muhameda Jusufspahić kaže da protest veroučitelja IZuS nije održan iz sasvim suprotnih razloga – zato što se nisu okupili u dovoljnom

roditelji i učenici biti pozvani da bojkotuju nastavu,²⁷³ a pripadnici Islamske zajednice na građansku neposlušnost, kao i da će se organizovati i drugi oblici mirnih protestnih akcija.²⁷⁴

Muamer Zukorlić je Dudićevu smenu ocenio kao “udarac muslimanima zato što su se drznuli da traže svoja verska i nacionalna prava”.²⁷⁵ Zukorlić je kritike uputio i SPC jer nije odgovorila na pismo upućeno i ostalim verskim zajednicama, čime su, kako je rekao, “legalizovana naša saznanja da je SPC jako zainteresovana da se IZ oslabi, da joj se zaustavi razvoj i da su organi države poluga SPC u realizaciji njenih programa”.²⁷⁶ Vladika Irinej Bulović je njegove optužbe ocenio kao neistinite i zlonamerno smišljene laži i poručio da Zukorliću, “nije stalo ni do verske nastave, ni do prikazivanja verskog učenja u medijima, niti do bilo kakvih verskih prava srbijanskih muslimana.

.....
 broju. Pošto njihov skup nije održan, odložen je i kontraskup IZS. Jusufspahić je izrazio spremnost da se dve zajednice sastanu i pogledaju jedna drugoj u oči. On je izjavio i da se u 90 posto stvari slaže sa muftijom Zukorlićem, jer govori istinu. Međutim, tom istinom se, kako je naglasio, želi nešto neistinito. Pošto Zukorlić pokušava da da koš tamo gde ne treba, mi moramo da budemo tu, izjavio je slikovito Jusufspahić, da mu lupimo bananu. “Moramo Zukorliću da lupimo bananu”, *www.vesti-online.com*.

273 Sa Bajramske akademije u Prijepolju Zukorlić je pozvao roditelje i učenike da bojkotuju nastavu veronauke koju bi, po njegovim rečima, sprovodili nekvalifikovani veroučitelji. Direktori pojedinih škola u Novom Pazaru našli su se, prema pisanju medija, na muci kojeg veroučitelja da zaposle. Zakon ih obavezuje da zaposle one sa spiska koji im je prosledilo Ministarstvo prosvete, ali ih Islamska zajednica u Srbiji (IzuS) upozorava da će – ako ne angažuju veroučitelja sa njihovog spiska – to izazvati bojkot nastave. Ispred nekoliko škola su održani protesti. U OŠ “Selakovac” direktor je, prema pisanju Politike, doživeo neprijatnosti – njega je, prema pisanju medija – fizički napao jedan od telohranitelja M. Zukorlića – jer je angažovao “pogrešnog” veroučitelja. Na sajtu Isuz objavljena je, međutim, informacija da nikakvih incidenata na ovom skupu nije bilo.

274 “Traže promenu vladine odluke”, *Danas*, 23. august 2010. Iz Ministarstva vera je poručeno da je neprihvatljiva konstatacija da je odluka Vlade posledica bilo kakvog diskriminatornog odnosa prema nastavi veronauke, da personalnim izmenama veronauka ne može biti ugrožena, da Dudić nije smenjen iz članstva komisije, nego da je samoinicijativno napustio njen rad i da verska nastava ne sme biti poligon preko koga se prelamaju podele u islamskoj zajednici i mesto za politička razračunavanja bilo koje vrste. “Ministarstvo tvrdi da Zukorlić odbija saradnju”, *Danas*, 31. august 2010.

275 “Sve jasniji glasovi za autonomiju”, *Danas*, 20. avgust 2010.

276 “Crkva stoji iza sukoba u IZS”, *Danas*, 3. septembar 2010. Po Zukorlićevim rečima SPC se sveti IZ zato što se ova, prilikom donošenja Zakona o crkvama i verskim zajednicama, suprotstavila tome da SPC formalno i zakonski ima povlašćeni status.

Kamenovanje autobusa, paljenje srpske zastave, nasilje nad direktorom škole i mnogi drugi postupci ukazuju na to da su njegove namere sasvim drugačije”.²⁷⁷

Vlasništvo Islamske zajednice

Problem vlasništva Islamske zajednice je takođe izašao na površinu mada već duže vreme tinja. Povod je bila izgradnja dečijeg vrtića na parceli u Petoj mesnoj zajednici u Novom Pazaru, za koju IZuS tvrdi da je vakufska imovina. Sveopšti Sabor IZuS je to ocenio kao kulminaciju nasilja, diskriminacije i gaženja elementarnih prava muslimana, a Mešihat IZuS je izdao proglas kojim se vernici pozivaju na protestni skup koji je trebao da se održi na spornoj parceli. Protesni skup je sprečila policija na koju su bacane kamenice i crepovi i upućivane pogrde.²⁷⁸ Pošto zvaničnici IZuS nisu uspeli da od policije isposluju prolaz do sporne parcele, jedan broj učesnika protesta je blokirao prilaze gradu. Iste večeri Zukorlić je pozvao vlasti da započnu razgovore kako bi se očuvali mir i stabilnost u Sandžaku. Važnu ulogu u posredovanju za ove razgovore imao je Čedomir Jovanović, lider LDP.²⁷⁹

Ministar policije Dačić je izjavio da “ne žele sukobe”, ali da niko ne može da napada policiju i očekuje da ona na te napade ne reaguje.²⁸⁰ Tomo Zorić, portparol Republičkog tužilaštva, je izjavio da tužilaštvo prati situaciju i da će, ukoliko se ustanovi da ima elemenata krivične odgovornosti, biti pokrenuti

277 “Irinej odgovorio Zukorliću”, *www.pressonline.rs*.

278 U incidentu je povređeno šest policajaca. Učesnici protesta su skandirali “Rasime, lopove”, “Suljo, lopove”, “Rasime Srbije” i “Suljo Srbije”. Policajci su nazivani četnicima koji su klali na Kosovu. Sead Šaćirović, imam, svoje dobacivanje je objasnio rečima da mu je jedan policajac doviknuo da “nisam u Srebrenici i da će ubiti i nas, kao što je naše sunarodnike ubijao tamo”. “Neredima osvaja vlast”, *Pravda*, 6. septembar 2010.

279 “Jovanović se ponaša kao političko krilo Zukorlića, i smatram da on time hoće da dobije glasove u Sandžaku. Ne znam šta mu je”, izjavio je Meho Omerović, funkcioner SDPS. “Omerović: Čeda je Zukorlićev portparol”, *www.sandzaklive.rs*.

280 “Dačić: Policija ne može da rešava političke i verske probleme”, *Dnevnik*, 6. septembar 2010. Dopisnici Danasa iz Novog Pazara Slađani Novosel, nekoliko učesnika je uputilo pretnje. Udruženje novinara Srbije (UNS) najoštrije je osudilo ove pretnje.

krivični postupci.²⁸¹ Po mišljenju Vladana Batića, predsednika DHSS, u dosadašnjim radnjama Muamera Zukorlića već postoji više elemenata krivičnih dela raspirivanja nacionalne i verske mržnje i razdora, pa je vreme da pravna država reaguje, kako već sutra ne bi bilo kasno.²⁸² Ako Zukorlić pređe crtu i prekrši zakon, država treba da reaguje, poručio je i Darko Trifunović, ekspert za međunarodni terorizam: “On je sada na ivici i tu se kreće, dok napetosti u Sandžaku rastu. Njegovi govori ne predstavljaju krivično delo, ali njegov govor treba osuditi, jer se on zaklanja iza mantije i turbana”.²⁸³ Zukorlić svojim potezima diže tenzije, ocenio je Aleksandar Radić, vojni analitičar, fabrikuje se bezbednosna kriza, pa sledi pokušaj internacionalizacije problema.²⁸⁴ Radić smatra da vlast treba da demonstrira autoritet, ali da sa Zukorlićem treba razgovarati.

Dijalog ili internacionalizacija

Zukorlić je u više navrata tražio dijalog sa Beogradom, ali su ti zahtevi bili ignorisani. Beograd je to ocenio više kao želju da se i preko razgovora sa najvišim državnim funkcionerima, s jedne strane, oslabi autoritet dvojice bošnjačkih lidera i ministara u republičkoj vladi, a, s druge strane, Zukorlić etablira kao ključna adresa u rešavanju problema. Problemi u Sandžaku su se najčešće svodili na unutarbošnjačke razmirice i borbu bošnjačkih vođa za politički primat.²⁸⁵

Zukorlić je isticao da su spremni na dijalog na svim nivoima: “Hoćemo da razgovaramo. Hoćemo da rešavamo probleme dijalogom i razgovorom, ali nećemo sjediti skrštenih ruku... Mi i dalje insistiramo na internacionalizaciji. Predstaviti ćemo, ovu tiraniju svim međunarodnim institucijama i

281 Situaciju pomno pratimo i analiziramo. Pozivamo na toleranciju i upozoravamo, poručili su iz Tužilaštva, da je tanka linija između slobode govora i krivičnog dela izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti. “Tužilaštvo upozorava Zukorlića”, Blic, 8. septembar 2010.

282 “Uhapsite Zukorlića”, Pravda, 7. septembar 2010.

283 Isto.

284 “Neredima osvaja vlast”, Pravda, 6. septembar 2010.

285 Po oceni Dejana Vuk Stankovića reč je o borbi za politički primat među bošnjačkim strankama. Zukorlić bi želeo da bude neprikosnoveni lider Bošnjaka. “Neredima osvaja vlast”, Pravda, 6. septembar 2010.

organizacijama i na zapadu, i na istoku”.²⁸⁶ U tom smislu upućeno je i pismo Ketrin Ešton, komesaru za inostrane poslove i bezbednost Evropske unije, u kome se zahteva da se “na područje Sandžaka upute međunarodni posmatrači”.

O položaju Bošnjaka u Sandžaku govorilo se i na godišnjem skupu Svet-ske islamske lige (Rabite) u Meki, u Saudijskoj Arabiji. Reis Mustafa Cerić je na skupu tražio da se, zbog kršenja ljudskih i verskih prava, zaštite muslimani u Srbiji koji slede Zukorlića. O ugrožavanju verskih i nacionalnih prava muslimana na konferenciji je govorio i Zukorlić. Na konferenciji je pokrenuta i inicijativa da Islamska zajednica bude spona Sandžaka sa islamskim svetom, kada je reč o investicijama u taj kraj.

U Sarajevu je u septembru formiran Odbor za podršku Sandžaku sa ciljem davanja “pune i višeslojne podrške borbi Bošnjaka u Sandžaku na putu ostvarivanja pune slobode i svih individualnih i kolektivnih prava, a protiv sve učestalije diskriminacije nad Bošnjacima na vjerskoj i etničkoj osnovi”²⁸⁷. Za predsednika Odbora izabran je Avdo Hebib, borac za ljudska prava i prava Bošnjaka, bivši Ministar unutrašnjih poslova BiH i aktuelni predsednik Udruženja “Patriotska liga”.

Srpski zvaničnici osporavaju bilo kakvu potrebu za prisustvom stranih posmatrača,²⁸⁸ dok Zukorilićevi oponenti u Sandžaku smatraju da bi posmatrači trebalo “da vide da u Evropi postoji čovek koji je verski vođa, ima svoju televiziju, univerzitet, vozni park veći od skupštine opštine i najavljuje osnivanje političke partije”.²⁸⁹

286 “Glavni miftija ponovo pozvao vlasti u Beogradu na dijalog”, *www.islamskazajednica.org*.

287 http://www.islamskazajednica.org/index.php?option=com_ezine&task=read&page=2&category=13&article=4431.

288 “Ne postoji ni jedan objektivni razlog zbog koga bi evropski i drugi posmatrači u Srbiji bili potrebni”, ocenio je ministar Čiplić i dodao: “Ako neko misli da strani posmatrači treba da podrže nekoga ko se protivni izgradnji dečijeg vrtića, onda je on zalutao u politiku”. “Muftija džabe zove”, *www.novosti.rs*.

289 *Isto*.

Sandžak: novo krizno žarište

Zvanični i nezvanični Beograd ima drugačije objašnjenje za delovanje Muamera Zukorlića. Događaji oko formiranja nacionalnog saveta Bošnjaka podstakli su neke komentatore da o Sandžaku govore kao novom kriznom žarištu koje bi moglo da destabilizuje zemlju i region. Darko Tanasković, profesor na Fakultetu za bezbednost, tvrdi da “nismo daleko od toga da dobijemo teroriste samoubice, jer sve drugo već imamo: od vehabizma do glorifikacije Al Kaide i muhadžedina po raznim sajtovima”.²⁹⁰ Za Ninoslava Krstića ti su incidenti posledica zapaljivih izjava o stvaranju sandžačke autonomije, dok su za Zukorlića oni posledica beznađa i podizanja tenzija. Ti su incidenti, po njegovim rečima, za osudu, ali ne mogu biti važniji od kršenja Ustava i diskriminacije Bošnjaka i ugrožavanja Islamske zajednice.

Momir Stojanović, bivši direktor Vojnobebednosne agencije, dešavanja u Sandžaku tumači kao poruku Zapada: “Evo šta možemo da uradimo ako ne omekšate stav o Kosovu”. “Ovim je rečeno – ako ne uradite ono što se od vas traži zapal ćemo vam Sandžak”. On smatra da je Zukorlić u bliskim vezama sa poglavarima iz BiH i Kosova i da uživa jaku podršku radikalnih islamskih centara u Iranu i Saudijskoj Arabiji iz čijih fondova i dobija novac.²⁹¹ Portparol DSS, Petar Petković, je takođe izrazio sumnju da iza dešavanja u Sandžaku stoje neke strane zemlje. Pozvao je državne organe da ispitaju da li iza ponašanja Zukorlića stoji klub “Prijatelji Sandžaka” koji čine ambasadori nekih najuticajnijih zemalja u Beogradu.²⁹²

Dževad Galijašević, stručnjak za terorizam, ističe da je Zukorlić “klon reisa Cerića koji je sebi namenio ulogu balkanskog ajatolaha, a povezuju ih krupni arapski kapital, naklonost prema vehabijama i američko namigivanje na sve njihove poteze”.²⁹³ Ukazuje da upravo Mustfa Cerić zastupa tezu da se sva pitanja u Srbiji rešavaju dijalogom dva konstitutivna naroda, Srba i

290 www.vesti-online.com.

291 “Zapad pali Sandžak zbog Kosova”, *Alo*, 7. septembar 2010. Stojanović je konstatao da je vlast odgovorna za vrtoglavi, kako je rekao, uspon Zukorlića. Zbog glasova muslimana iz Sandžaka vlast je otvoreno koketirala sa Zukorlićem i pomogla mu da postane ono što je sada. I pokojni premijer Đinđić i predsednik Tadić su saradivali sa Zukorlićem i podržavali ga, izjavio je Stojanović.

292 Isto.

293 “Zukorlić je američki igrač”, *Alo*, 10. septembar 2010. Sredinom septembra u medijima se pojavila informacija da Zukorlić pokušava da otcepi Sandžak od Srbije uz

Bošnjaka i da konačni Zukorlićev cilj nije teritorijalna autonomija Sandžaka, nego podgrevanje nestabilnosti i uništavanje Srbije kao značajnog regionalnog faktora, pošto jačanje Srbije nije u interesu SAD u regionu.

Nestabilnost u Raškoj oblasti odvija se, smatra Ninoslav Krstić, po istom scenariju kao i na Kosovu. Krstić je izjavio da ima informacije od stranih obaveštajnih službi da se ta nestabilnost priprema već dve godine i da je Muamer Zukorlić izabran da to sprovodi: “Sada smo u fazi kada kreću napadi na policiju koji će biti sve učestaliji, a za sve će se kriviti srpska strana”. Krstić je situaciju u Sandžaku okarakterisao kao veoma opasnu i dodao da je “poziv na autonomiju poziv na stvaranje države, a poziv na stvaranje države je otcepljenje i pripajanje – zna se kome”.²⁹⁴

Darko Tanasković smatra da je delovanje muftije Zukorlića i reis ul uleme Cerića deo istog projekta: “Simptomatično je zaoštavanje njihovog optuživanja Beograda upravo u vreme isčekivanja mišljenja Međunarodnog suda pravde o samoproglašenoj nezavisnosti Kosova... Izgleda da je potrebno doprineti stvaranju utiska o tome da je Srbija i dalje problematična država koja ne poštuje prava svojih državljana muslimanske veroispovesti. Ako to rezultira s bar nekoliko priznanja nezavisnosti Kosova od strane muslimanskih zemalja, zadatak će biti izvršen”.²⁹⁵

Miša Đurković, Centar za konzervativne studije, smatra da je cilj balkanske trazicije svođenje Srbije na pretkumanovske granice i samo je bilo pitanje dana kada će se aktivirati pitanje Sandžaka. Odgovornost za uspon Zukorlića, po Đurkoviću, snosi veliki deo srpske političke elite. Kao duhovno čedo Mustafe Cerića, Zukorlić je oformio jak univerzitet koji je postao osnovni regrutni i obrazovni centar za njegove buduće sledbenike. Kontrolom nad univerzitetom Zukorlić je dobio ključnu polugu za oblikovanje i usmeravanje buduće sandžačke intelektualne elite, mladih i odlučnih ljudi. Time je dobio ključni mehanizam za dugoročno ovladavanje sektorima uprave, a time i stvarne vlasti na ovim prostorima. Đurković je ocenio i da su mere koje preduzima ministar Čiplić štetne po ovu državu, da se njima samo doliva ulje na vatru i doprinosi Zukorlićevoj popularnosti.

pomoć američkog Kongresa. “Kongresmen SAD lobira za otcepljenje Sandžaka”, *Pravda*, 15. septembar 2010.

294 “Zapad sprema otcepljenje Sandžaka”, *Politika*, 5. septembar 2010.

295 “Zukorlićeva galama ne sme zaglušiti glasove drugih Bošnjaka”, *Politika*, 25. jul 2010.

Dušan Janjić, direktor Foruma za etničke odnose, smatra da sa Zukorličem treba razgovarati. Po njegovom mišljenju, susret sandžačke delegacije sa američkim kongresmenom Keptom Elisonom je “još jedna opomena Borisu Tadiću da mora da sedne i razgovara sa Zukorličem”.²⁹⁶ Janjić je izrazio i sumnju da je Srbija u stanju da sama nađe uspešan model integracije manjina, te da će joj u tome biti potrebna pomoć sa strane. Po njegovom mišljenju situacija u Sandžaku svedoči o kolapsu vladine politike po pitanju manjina.²⁹⁷

Boris Tadić je izjavio da stabilno društvo u Srbiji zahteva veću posvećenost rešavanju pitanja statusa verskih zajednica i nacionalnih manjina. Međutim, istakao je da nije evropska praksa da političke razgovore vode predstavnici verskih zajednica. Treba razdvojiti nacionalno i versko pitanje i razgovarati sa svakim ko ima legitimitet u vlastitoj oblasti.²⁹⁸ Tadić je ovom izjavom podržao Ljajića i Ugljanina koje vidi kao političke predstavnike bošnjačke nacionalne zajednice.

Rasim Ljajić, međutim, tvrdi da Sandžak neće biti krizno žarište, jer za tako nešto nema potencijala.²⁹⁹ Sličnog je mišljenja i Meho Omerović, član Odbora za bezbednost Skupštine Srbije. On smatra da je teško ekonomsko stanje plodno tle za izazivanje incidenata, ali da Bošnjaci nisu bezbednosna pretnja po državu Srbiju, niti država Srbija tretira Bošnjake drugačije, osim kao ravnopravne građane. Omerović je ipak priznao da je u ponašanju Ministarstva za ljudska i manjinska prava bilo propusta, pre svega u vezi sa promenom “famoznog Poslovnika”.³⁰⁰

296 “Kongresmen SAD lobira za otepljenje Sandžaka”, *Pravda*, 15. septembar 2010.

297 “Kolaps državne politike prema Sandžaku”, *www.dw-world.de*.

298 “Tadić odbija dijalog sa Bošnjacima”, *www.sandzakpress.net*.

299 “Sandžak se neće zapaliti”, *www.novosti.rs*.

300 “Sandžak nije Kosovo”, 23. august 2010. Kada je o propustima reč, zaštitnik građana Saša Janković je izjavio da će pokrenuti postupak protiv Ministarstva za ljudska i manjinska prava kako bi se utvrdilo propusti u njegovom radu. Treba reći i da je poverenik za informacije od javnog značaja Rodoljub Šabić podneo 12 krivičnih prijava protiv NN lica zbog neovlašćenog prikupljanja, korišćenja i falsifikovanja podataka prilikom formiranja posebnih biračkih spiskova. Napokon, Nevena Petrušić poverenica za zaštitu ravnopravnosti je zatražila od Ministarstva da izmeni Poslovnik za konstituisanje nacionalnog saveta Bošnjaka, jer je predviđenom verifikacijom dve trećine mandata narušeno načelo ravnopravnosti. “Ministarstvo je, izjavila je Petrušićeva, postupilo po preporuci i otklanjanjem te diskriminišuće odredbe moj posao je završen. “Ombudsman najavio tužbu”, *www.e-novine.com*.

Međutim, Zukorlić smatra da ni Ljajić, ni Ugljanin nemaju legitimitet da istupaju kao predstavnici Bošnjaka, ali mogu, kaže Zukorlić, učestvovati u razgovorima kao predstavnici Vlade.³⁰¹ On osporava i legitimitet dve najveće stranke koje, po njegovom mišljenju, ne vode ni bošnjačku, ni sandžačku, nego probeogradsku politiku. I Stranka demokratske akcije Sandžaka i Sandžačka demokratska partija izgubile su, smatra Zukorlić, smisao svog postojanja, odvojile su se od naroda, udaljile od svojih programa i postale taoci svojih pozicija u Beogradu. One su godinama opstajale na međusobnom neprijateljstvu, a to je stvorilo prazan politički prostor za pojavu treće političke opcije.

Bošnjačka demokratska zajednica (BDZ) je nova partija u osnivanju, a predvodi je Emir Elfić. On je izjavio da će BDZ biti stranka demokratskog centra koja će se prvenstveno baviti interesima Bošnjaka i ekonomskim oporavkom Sandžaka. Mogla bi biti i važan faktor smirivanja situacije, ali i interesantan partner opozicionim partijama u Beogradu.³⁰² Teška ekonomska situacija u Sandžaku – Novi Pazar je jednom prilikom opisan kao privredno zgaristište – radi u korist nove partije.

Uvod u internacionalizaciju

Ponašanje ministra za ljudska i manjinska prava Svetozara Čiplića i ministra za verske zajednice Bogoljuba Šijakovića u vršenju svoje funkcije polaze od pozicije moći i diskriminacije, a ne dijaloga sa predstavnicima manjina. To ukazuje na nedostatak inkluzivne politike države, kao i političke volje za rešavanje manjinskog pitanja u Srbiji. Ostavka Marka Karadžića državnog sekretara u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava dodatno ukazuje na slabosti tog ministarstva. Državni sekretar Karadžić bio je jedan od retkih predstavnika vlasti koji je jasno i nedvosmisleno govorio o odgovornosti

301 Pošto su Ljajić i Ugljanin zastupnici Vlade u Sandžaku, nama apsolutno ne smeta da u razgovorima budu kao predstavnici Vlade s druge strane, izjavio je Zukorlić. "Muamer Zukorlić: Želimo pregovore sa Vladom Srbije", Danas, 7. septembar 2010.

302 Osnivanje stranke podržao je i Zukorlić i ona bi, između ostalog, mogla doprineti da se on rastereti pritiska kojem je već dugo izložen zbog toga što je ušao u politiku, a nije skinuo ahmediju.

države za poštovanje ljudskih prava, posebno u konkretnim slučajevima nasilja i diskriminacije.

Najavljeni razgovori za 1. oktobar predstavnika izbornih lista nisu održani, a na prethodnom sastanku u Beogradu je bilo očigledno da je postizanje dogovora praktično nemoguće. To je nagovestio i predstavnik Bošnjačke liste Esad Džudžević za koga je neprihvatljivo da se na čelnim funkcijama u nacionalnom savetu nalaze Zukorlićevi ljudi, “jer je on prešao crtu i izazvao nasilje”. Nepopustljiva je i lista Bošjački preporod koja traži da u veću participira sa 5 mandata, koliko je osvojila na izborima. Bošnjačka kulturna zajednica takodje ne odustaje od svojih zahteva, ali ne beži i od izbora, “pod uslovom da na svakom biračkom mestu budu predstavnici OEBS”. Mevludin Dudić je rekao da na izbore koje bi organizovalo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava nemaju nameru da izlaze.

Jelko Kacin, izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju, izjavio je da odgovornost za uspeh dijaloga oko formiranja Bošnjačkog nacionalnog saveta, koji je pokrenut pod okriljem OEBS, leži posebno na Vladi R. Srbije. On je ukazao da su razlozi ovog, kako je rekao, sukoba dublji i leže u lošoj ekonomskoj situaciji u Sandžaku, koji je jedan od najnerazvijenijih regiona u Srbiji, kao i u podeli u islamskoj zajednici, koja datira još od vremena Vlade Vojislava Koštunice. On je takođe ukazao da se ne može izbeći dijalog sa Zukorlićem, iako je on, ne samo građanin nego i muftija:”On ima svoja prava, a odnos prema njemu mnogi u regiji percipiraju i personificiraju kao odnos prema manjinskoj zajednici. Tako se stvara velika kolateralna šteta na štetu obe strane”.³⁰³

Zahtev izvršne vlasti za novim izborima dodatno će potkopati njen ionako nizak kredibilitet. O tome svedoče zahtevi za autonomijom i obnavljanjem Narodnog vijeća Sandžaka, u kojima jedan deo Bošnjaka vidi dodatne instrumente zaštite svog identiteta i manjinskih prava. Zukorlić je izjavio da je autonomija neminovnost, a da je najpoželjniji model autonomija Južnog Tirola, jer postoji prekogranična, odnosno dvojna autonomija, kojom se ne ugrožava identitet ni Italije, ni Austrije.³⁰⁴

303 *Tanjug*, 3. oktobar 2010.

304 Ideja o autonomiji nije naišla na povoljan odjek. Ocenjena je kao politički neozbiljna (Mirsad Jusufović, SDP), kao ideja osuđena propast (Branko Ružić, SPS). Branislav Pelević, poslanik SNS, je izjavio da ideja nije iznenađenje, da Zukorlićev cilj nije autonomija, nego ujedinjenje sa BiH, da zagovara rat i da bi državni organi morali da

Oslanjajući se na ministre iz redova bošnjačke zajednice (Ugljanina i Ljajića) i ignorišući Zukorlića, Vlada će se, kako vreme bude odmicalo, suočavati sa sve oštijim zahtevima, ali i sa sve užim prostorom za nalaženje kompromisnog rešenja. U želji da problem svede na volju za moć i ambicije jednog čoveka, Vlada propušta priliku da uoči da problemi u Sandžaku sve više prerastaju u problem bošnjačke manjine sa državom.³⁰⁵

ZAKLJUČAK

Situacija u Sandžaku svedoči o kolapsu vladine politike prema manjinama. Rešavanje manjinskog pitanja ne može se zasnivati samo na donošenju zakona, nego i na njihovoj doslednoj i odgovornoj primeni. Osim toga, potrebna je i promena društvene atmosfere za što su odgovorni i vlast i mediji.

Beograd snosi dodatnu odgovornost za izlazak iz sadašnje situacije, jer se ovom problemu do sada nije pristupilo odgovorno. Neke akcije nadležnog ministra bile su neadekvatne i pogrešne, što zahteva ozbiljan napor, kako bi uspeh i napredak mogli biti postignuti što pre.

Vlast u Srbiji svojim ponašanjem u slučaju Sandžaka pokazuje da nije u stanju da sama nađe uspešan model integracije manjina, te da će joj u tome biti potrebna pomoć sa strane.

Konstituisanje Bošnjačkog nacionalnog saveta bilo je okidač za aktiviranje i ostalih nerešenih problema Sandžaka. Problemi u Sandžaku, posebno ekonomski, lakše bi se i brže rešavali ukoliko bi se, bar neka od otvorenih pitanja uspešno zatvorila, pre svega, formiranje nacionalnog saveta.

.....
reaguju. Za Čedomira Antića zagovaranje autonomije je način da se oslabi Srbija i da muslimanski nacionalizam u oblasti Novog Pazara želi da stvori osnove za političku emancipaciju i otcepljenje od Republike Srbije. "Muftija obnavlja ideju partizanskog pokreta", *Politika*, 16. jul 2010. Rasim Ljajić, ministar u Vladi Srbije kaže, da je autonomija lansirana radi zadovoljenja strasti mladih ljudi koji tamo žive, a koji ne znaju šta to znači ("IZuS poziva na ubranu obnovu autonomije", *Blic*, 4. septembar 2010), odnosno šarena laža, plasirana iz markentiških i političkih razloga. *Dnevnik*, 30. august 2010.

305 "Naša poruka je jasna", poručio je Zukorlić: "Da bi smo prihvatili državu Srbiju i doživjeli je kao svoju, ona nas mora doživjeti kao svoje građane, a ne kao drugorazredna bića. Mi u tome ne popuštamo, ma koliko to njima paralo uši. Ako oni nas smatraju drugorazrednim građanima, mi nećemo državu Srbiju doživjeti kao svoju domovinu". "Bonjaci imaju frtalj države", www.islamskazajednica.org.

Političko uplitanje Beograda u odnose unutar Islamske zajednice i uzimanje strane jedne zajednice dovelo je do podele u Sandžaku i destabilizacije situacije. Vlast ne može izbeći dijalog sa muftijom Zukorlićem, jer bi to značilo da ne prihvata realnost.

Imajući u vidu nepomirljive stavove koje zauzimaju izborni akteri, za pripadnike bošnjačke manjine će se, po svemu sudeći, organizovati novi izbori za nacionalni savet. Ukoliko do toga dodje neophodno je da se ti izbori u

Temerin: deljenje pravde

Dvostruki aršini pravosudnih organa u Novom Sadu

Međunacionalni incidenti u Temerinu već nekoliko godina zaokupljaju pažnju ne samo domaće javnosti, već i međunarodne zajednice. Iako pojedini predstavnici lokalnih i centralnih vlasti oštro kritikuju međunacionalne incidente, pravosudni organi neretko podbaciju na testu pravičnog suđenja, kao i dosledne i jednake primene zakonskih odredbi na počiniocima krivičnih dela.

U nekim predmetima koji se vode pred Osnovnim i Višim sudom u Novom Sadu, u slučajevima gde su počinioci krivičnih dela pripadnici mađarske nacionalnosti, uočeno je da se protiv njih podnose krivične prijave i vode postupci za izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti iz čl. 317. KZ RS (za koje delo je zaprećena kazna od jedne do osam godina zatvora), a kad je reč o počiniocima krivičnih dela pripadnika srpske nacionalnosti, protiv učinilaca se vodi postupak za učestvovanje u tuči iz čl. 123. KZ RS, za koje krivično delo je zaprećena znatno blaža kazna (novčana kazna, ili zatvor do tri godine). Ima i primera da je protiv učinilaca srpske nacionalnosti – za slična dela – pokretnut samo prekršajni postupak za narušavanje javnog reda i mira, sa izricanjem neznatnih novčanih kazni.

Prvi primer: U noći 27. januara 2013. godine, dvojica Mađara su se vraćali kući sa zabave i razgovarali na mađarskom jeziku. Prema njihovoj izjavi, iznenada ih je napalo šestoro mladića. Jedan od njih udaren je flašom po glavi (kojom prilikom je pretrpeo *laesio traumatica capitis, superciliaris*), a drugog su štitirali na zemlji. Napadači su im, dok su ih tukli, psovali majku mađarsku na srpskom jeziku. Protiv svih učesnika u ovom događaju vodi se istražni postupak pred Osnovnim sudom u Novom Sadu. Karakteristično je da se i Mađari, koji ničim nisu izazvali napad, tretiraju kao osumnjičeni, a postupak se vodi zbog krivičnog dela iz člana 123. KZ RS (učestvovanje u

tući, za koje delo je predviđena novčana kazna ili zatvor do tri godine), a ne zbog krivičnog dela iz člana 317. KZ RS. Svi osumnjičeni su sutradan pušteni na slobodu.³⁰⁶

Drugi primer: U centru Bečeja je 3. februara 2013. godine, grupa mladića koji su govorili srpski, napala je i vređala na nacionalnoj osnovi mladiće i devojke mađarske nacionalnosti, od kojih su dvoje povređeni. Jedan je zadobio posekotine na glavi i potres mozga, a drugi povredu u predelu levog oka. Policija je brzo uhvatila napadače, ali je neshvatljivo da je protiv njih pokrenut samo prekršajni postupak.³⁰⁷

Treći primer: U Temerinu, u noći 9. februara 2013. godine, nakon verbalnog duela, "grupa srpskih mladića je gađala flašama trojicu maloletnih Mađara". Napadači su im psovali majku mađarsku, a zatim su ciglama i kamenom razbili roletne i prozore kuće u koju su se mladići sklonili. Učinioci se sumnjiče za "nasilničko ponašanje", iako je Bojan Pajtić, predsednik Vlade Vojvodine (inače doktor pravnih nauka) ocenio da je reč "o etnički motivisanom incidentu".³⁰⁸

Četvrti primer: Više javno tužilaštvo (VJT) u incidentu koji se dogodio 7. juna 2009. godine u Novom Sadu, kad su prebijeni Sabo Robert i Horvat Čaba zato što su u autobusu razgovarali na mađarskom. Sabou je razbijena glava i izbijeno više zuba, a oštećeno mu je i jedno oko. Ovo (tada okružno) tužilaštvo nije prihvatilo da se incident dogodio na nacionalnoj osnovi, već je postupak (i protiv oštećenih) pokrenuo zbog učestvovanja u tući, što takođe, dokazuje da VJT u Novom Sadu u svom radu primenjuje različite aršine.³⁰⁹

Poslednji procesuirani slučaj iz Temerina, koji je privukao pažnju šire javnosti i rezultirao potpisivanjem peticije i prikupljanjem do sada 1279 potpisa građana iz Vojvodine i iz inostranstva, pripadnika različite nacionalnosti, zavređuje ozbiljnu analizu rada pravosudnih organa u Novom Sadu. Potpisnici peticije izrazili su nezadovoljstvo radom organa gonjenja i pravosudnih organa, jer smatraju da državni organi ne postupaju i ne primenjuju propise jednako u svim slučajevima i bez obzira na nacionalnu pripadnost učinilaca,

306 Vest "Osumnjičeni za tuču pušteni iz pritvora", *Devnik*, 12. februar 2013.

307 Vesti na mađarskom jeziku, na internet portalu Vajdaság Ma (Vojvodina danas), 4. i 6. februar 2013. godine.

308 "Međunacionalni incidenti napad na Vojvodinu". *Dnevnik*, 12. februar 2013.

309 Dva plus dva jednako pet? (Kettő meg kettő az öt?). Članak objavljen u dnevnom listu *Magyar Szó*, 16. januar 2010.

kao i zbog evidentiranih primera primene dvostrukih, pa čak i trostrukih aršina, odnosno postupka, kada je reč o učiniocima istih ili sličnih krivičnih dela različite nacionalne pripadnosti.

Povodom slučaja koji se desio u Temerinu 21. oktobra 2012. godine, kad je u jednom lokalu došlo do sukoba između pripadnika srpske i mađarske nacionalnosti, Viši sud u Novom Sadu podigao je optužnicu protiv sedmorice Mađara iz Ade, Bečeja i Temerina, zbog krivičnog dela izazivanje verske, rasne i nacionalne mržnje, iz člana 317. st. 2, u vezi stava 1. Krivičnog zakonika Republike Srbije (KZ RS), a protiv jednog Srbina (iako je u istim događajima učestvovalo 10 do 15 Srba, koji su jurili i tukli uhapšene mladiće mađarske nacionalnosti, a nisu bili čak ni privedeni), podignuta je optužnica samo zbog krivičnog dela nasilničkog ponašanja iz člana 344. KZ RS, za koje je zaprećena kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Još u toku istražnog postupka povodom ovog slučaja, uočeno je niz propusta u radu organa gonjenja, istražnog sudije i Višeg javnog tužilaštava u Novom Sadu, što dovodi u sumnju njihovu nepristrasnost i ukazuje na diskriminatorski odnos prema okrivljenima, na osnovu nacionalne pripadnosti.

Tako, na primer, u Zapisniku o prepoznavanju lica, od 23. oktobra 2012. godine, stoji da je svedok Č.N. "sa sigurnošću od 100 odsto izjavio da prepoznaje lice", koje je "izvršilo krivično delo izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti iz čl. 317. KZ RS". Na ovom zapisniku postoji potpis svedoka, zamenika višeg javnog tužioca i ovlašćenog službenog lica, kao i pečat Policijske uprave u Novom Sadu, ali ne i potpis njegovog branioca. To se može protumačiti da je za – tada još – osumnjičenog od potpisnika utvrđeno da je "izvršio krivično delo", koje mu se stavlja na teret, iako sudski postupak još nije ni počeo.

Prema izjavi svedoka srpske nacionalnosti B. M. na saslušanju 4. decembra 2012. godine, pred istražnim sudijom, kad mu je istražni sudija ukazao da je "događaje drugačije opisao u zapisniku, koji je sačinjen u policiji", isti svedok je izjavio: "Mi, ono kada smo bili u policiji, nismo ni završili rečenicu, a oni su onda dovršavali rečenicu. Nisam ja hteo da prigovaram tom zapisniku, potpisao sam ga jer su me držali od dva sata noći do sedam ili pola osam ujutru". Svedok je tokom saslušanja naveo da su mu u policiji rekli da će biti podneta krivična prijava i protiv njega za učestvovanje u tuči.

Ova izjava svedoka, protiv koga, uzgred budi rečeno, nije pokrenut krivični postupak, iako je i sam učesnik u događajima, dovodi u sumnju

celokupan postupak policije i predstavlja osnovu za pokretanje postupka protiv lica koja su u tom postupku učestvovala, zbog zloupotrebe službenog položaja i diskriminacije na nacionalnoj osnovi.

Osim toga, ovaj svedok je prilikom prepoznavanja učesnika u predmetnim događajima, izjavio da su ga prilikom prepoznavanja u stanici policije, policajci pitali da li prepoznaje nekoga ko je u kritičnom događaju bio u dotičnom lokalnu, te je on osumnjičene prepoznao da su bili prisutni te noći, ali da mu niko nije rekao da on treba da prepozna lica koja su navodno učestvovala u tuči i izvršenju krivičnog dela. Nakon prepoznavanja, policija je u zapisnik unela da je svedok B.M. prepoznao izvršioce krivičnog dela izazivanja nacionalne, rasne i verske i mržnje i netrpeljivosti. To, takođe, dovodi u sumnju zakonitost rada policijskih organa i tužilaštva.

Tokom istražnog postupka uočene su i druge nepravilnosti u radu pravosudnih organa koje se ogledaju u samom vođenju postupka i saslušanja svedoka, načinu unošenja izjava svedoka u zapisnik, kao i izvođenju pojedinih dokaza koji su išli u prilog pribavljanju alibija za pojedine osumnjičene koji su tvrdili da nisu bili prisutni sporne večeri u lokalnu.

Svih sedam pripadnika mađarske nacionalnosti nalaze se u pritvoru od 26. oktobra 2012. godine, a da je jedini pripadnik srpske nacionalnosti, protiv koga je pokrenut postupak, pušten iz pritvora sredinom januara 2013. godine.

Posebno su prekršeni propisi o određivanju pritvora. Naime, prema čl. 141. ZKP, pritvor se može odrediti ako se "ista mera ne može ostvariti drugom merom", a trajanje pritvora se mora svesti na najkraće neophodno vreme i da svi organi postupaju "sa naročitom hitnošću, ako se okrivljeni nalaze u pritvoru". Osim toga, i mimo toga, pritvor je isključivo fakultativnog karaktera, što znači da više ne postoji, kao što je nekad bilo, obavezan pritvor, a postupajući organi se ponašaju kao da im to nije poznato. Zakon dalje nalaže: "u toku celog postupka pritvor će se ukinuti čim prestanu razlozi na osnovu kojih je bio određen" (čl. 14. stav 3), a što, u ovom slučaju, nije učinjeno.

U konkretnom slučaju ove odredbe ZKP su prekršene, jer je istraga završena još 21. decembra 2012. godine, a optužnica podneta 9. januara 2013. godine. Izvedeni su svi dokazi, koje je VTJ predložio, te ne postoji nikakva opasnost iz čl. 142 ZKP, niti razlog (čl. 14. stav 3. ZKP) za daljim produžavanjem pritvora za dvojicu okrivljenih Koperec Čongora i Šmit Tomasa. Dalje, ne postoji ni razlog iz čl. 142. st. 5, jer nije obrazloženo u čemu se ogledaju "posebno teške okolnosti krivičnog dela" (zbog čega okrivljenima preti

zatvorska kazna duža od pet godina), jer je u međuvremenu izvršeno više sličnih krivičnih dela u Temerinu i Bečeju, a nijedan od učesnika nije u pritvoru. Inače, u ovom slučaju, i dvojica postupajućih istražnih sudija je izrazilo svoje neslaganje sa VJT zbog primene tačke 5. stava 1. čl. 142. ZKP o produženju pritvora.

U slučaju Šmit Tomasa (otežavajuća) okolnost iz 5. stava 1. čl. 142. ZKP pogotovo ne postoji, jer imenovani uopšte nije iz Temerina, već iz Ade, što je organima koji su odlučivali o pritvoru, izgleda "promaklo". Šmit Tomas će, verovatno, zbog dugotrajnog izostanka sa nastave (zbog produžavanja pritvora) morati ponoviti celu školsku godinu.

Posebno je iritirajuće delovalo na mađarsku nacionalnu zajednicu određivanje sudije Zdenke Stakić u ovom krivičnom predmetu. To potvrđuje i veliki broj potpisnika peticije, koja je dostavljena Višem sudu u Novom Sadu, u kojem se traži njena zamena ili izuzeće.

Poznato je da presuda, koju je sudija Stakić donela 2005. godine, protiv petorice optuženih iz Temerina, koji su osuđeni na ukupno 61 godinu zatvora, izazvala veoma negativne reakcije, kako u Vojvodini, tako i u inostranstvu. Njeno određivanje da sudi u ovom predmetu ukazuje i na neosetljivost Višeg suda u Novom Sadu na reakcije društva, kad je reč o spornim odlukama suda.

Na osnovu ovih i drugih evidentiranih primera, rašireno je mišljenje u mađarskoj nacionalnoj zajednici da se prema pripadnicima mađarske nacionalne manjine vrši diskriminacija državnih organa na osnovu nacionalne pripadnosti, što je u suprotnosti sa odredbama Ustava RS o osnovnim ljudskim i manjinskim pravima i slobodama, zakonskim propisima i međunarodnim obavezama Republike Srbije. Takođe je uočeno da postupajući pravosudni organi nemaju ujednačenu praksu u rešavanju ovakvih i sličnih incidenata do kojih dolazi u Vojvodini, da tužilaštvo vrši kvalifikaciju dela različito u odnosu na pripadnike srpske i mađarske nacionalnosti, te da se za ista krivična dela izriču različite krivične sankcije. Posebno je loša praksa Višeg suda, koji umesto da kontroliše rad nižih sudova, često zauzima iste stavove kao i niži sudovi, te se time dovodi u pitanje postupanje i kontrola rada, kako nižih sudova tako i donošenja samih presuda.

ZAKLJUČCI

Radi smirivanja tenzija i početka vraćanja poverenja pripadnika mađarske nacionalne manjine u pravosudne organe Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji da je neophodno da se:

- sudija Zdenka Stakić kao postupajući sudija zameni, uz delegiranje sudije drugog suda, koji postupak može voditi na mađarskom jeziku;
- ubrza razmatranje i usvajanje molbe za ukidanje pritvora od 28. februara 2013. godine da se Koperec Čongor i Šmit Tomas odmah puste na slobodu, shodno članu 31. stav 3. Ustava RS (o ostalim pritvoreniciima treba odlučiti u skladu sa žalbama njihovih branilaca),
- u budućem radu svih organa gonjenja i pravosudnih organa spreče svi oblici zlopotrebe ovlašćenja i da se obezbedi ustavno načelo jednakosti građana pred državnim organima, bez obzira na njihovu nacionalnu, versku, rasnu i svaku drugu pripadnost (zabrana diskriminacije, čl. 21. Ustava RS), pravo na pravično suđenje (čl. 32. Ustava RS), kao i pravna sigurnost građana (čl. 34. Ustava RS);
- mađarska zajednica – na osnovu stečenih prava – očekuje da se vrate osnovni sudovi opštinama Ada, Bačka Topola, Bečej, Čoka, Kanjiža, Senta i Temerin, kao i da se objave podaci o nacionalnoj strukturi zaposlenih u sudovima i tužilaštvima, te da se obezbedi srazmerno zapošljavanje pripadnik nacionalnih manjina u ovim organima.

V

**IZ GODIŠNJIH
IZVEŠTAJA**

Parada ponosa : “kultura nasilja” i ofanziva desnice

Srbiju već duževremedestabilizujeorganizovanikriminal, ekstremnoveliko-srpstvoumilitarističkimorganizacijamairazjareninavijačikojidelujukaoudar-napesnicategrupacije. Održavanje Parade ponosa 10. oktobra 2010. godine u Beogradu bio je dugo je najvljivan događaj, praćen različitim komentarima i procenama. Pokušaj da se parada održi još pre godinu dana je propao zbog opstrukcije desničarskih grupa i nespremnosti ministra policije da garantuje sigurnost. Ovogodišnja Parada je takođe bila okarakterisana kao događaj visokog rizika, ali se policija ipak odvažila da prihvati odgovornost za bezbednost. Oko 5000 policijaca je obezbeđivalo sve važnije institucije u gradu, strane ambasade (posebno SAD) i deo grada gde su se skupili učesnici Parade.

Međutim, ovaj događaj je iskorišćen i za demonstracije protiv proevropske orijentacije Vlade, njenog spoljnopolitičkog zaokreta i protiv evropske perspektive. Nasilje na ulicama Beograda se širilo veoma organizovano i bilo je dobro pripremljeno. Činjenica da je među sto povređenih bilo 80 policajaca, kao i to da su devastirane prostorije Demokratske stranke i Socijalističke partije Srbije, svedoči da je to bio i napad na poredak i, pre svega, na evropsku orijentaciju Vlade.

Očigledno je da iza svega stoji ozbiljna organizacija. Policijski izveštaji ukazuju na to da je 60 odsto nasilnika došlo iz unutrašnjosti i da su delovali u veoma organizovanim timovima sa ciljem da napadnu specifične institucije i simbole. Kao I uvek instrumentalizovani su mladi ljudi, pre svega navijači, koji su nasilje iskoristili ne samo za destrukciju, već I za pljačku. Upozadininasiljakojeseizlilonabeogradskeulice 10. Oktobra nalaze se isti organizatori koji stoje I iza paljenja ambasada nakon proglašenja nezavisnosti Kosova. Osim dela Srpske pravoslavne crkve koji ozbiljno preti da podeli SPC, u pozadini se kriju mnogi drugi – razne desničarske grupe, politički I drugi akteri. Indikativan je iintervju Amfilohija Radovića, uoči Parade ponosa. Osim što homoseksualnos

kvalifikuje kao smrtni čovekov greh, on između ostalog navod I da “organizovanje tzv. Parade ponosa na prostorima nailazeće evro-američke civilizacije predstavlja I predznak njene propasti”.³¹⁰

Srbijansko društvo je homofobično, a drugačija seksualna orijentacija se tretira kao bolest i društveno neprihvatljiv oblik ponašanja. Promena takvog shvatanja je samo jedna od vrednosti koje Evropa očekuje od Srbije. Međutim, nasilje je pokazalo i mnogo dublji oblik netolerancije. Ono je pokazalo da srbijansko društvo još nije dotaklo temu ratova devedesetih, kao ni radikalni nacionalizam koji još uvek ozbiljno ugrožava normalizaciju Srbije. “Kultura nasilja” je društveni obrazac na kome se odrastale brojne generacije.

Stepen vandalizma, za koji se koristi svaki povod, u datom političkom kontekstu jeste stalni pokušaj destabilizacije i državnog vrha i zemlje. Stoji i činjenica da Vlada nije na vreme reagovala na pripremu nasilja, pogotovo što je veliki deo demonstranata bio doveden iz unutrašnjosti.

Odgovornost za neadekvatnu analizu leži, pre svega, na BIA što, istovremeno otvara i pitanje strukture BIA i odnosa snaga unutar te institucije.

Suštinsko pitanje je, zašto se “huligani” koji u ciklusima prave ovakve neredne, nisu hapsili kako bi se sprečilo nasilje na beogradskim ulicama. Tema nekažnjivosti “huligana” pokrenuta je u emisiji B92 *Insajder* koju uređuje i vodi Brankica Stanković još prošle godine. Umesto adekvatne reakcije sudstva, Brankica Stanković je dobila brojne pretnje zbog čega se nalazi pod stalnom policijskom zaštitom.³¹¹

310 Pečat, 7. oktobar 2010.

311 Suđenje ubicama Brisa Tatona je takođe jedan od pokazatelja atmosfere u kojoj se dešavala Prada ponosa. To suđenje se neopravdano odugovlači. Od aprila 2010. godine još uvek nisu saslušani svi svedoci tužilaštva, a ročišta se odlažu zbog nepojavlivanja svedoka (za nepojavlivanje svedoka su previđene novčane kazne do 100.000 dinara a moguće je i njihovo privođenje). Na ročištu zakazanom za 2. septembar 2010, nije se pojavilo šest od sedam svedoka. Pojavio se samo medicinski tehničar koji je bio na Obilićevom vencu. Predsednica Sudskog veća Mirjana Ilić je izjavila da bi pre njegovog saslušanja trebalo čuti doktoru Hitne pomoći Mirjanu Čubrić, ali ona se zbog godišnjeg odmora nije pojavila na pretresu. Nisu se pojavila ni trojica francuskih državljana, prijatelja Brisa Tatona, jer im nije uručen poziv, kao ni svedoku Žarku Milekiću, jer se nalazi na nepoznatoj adresi. Zaštićeni svedok A2 se takođe nije pojavio, a sudu je dostavljen izveštaj policije u kome se navodi da su stupili u kontakt sa svedokom, ali da je rekao da je na privremenom radu u Crnoj Gori i da se u Beograd vraća početkom novembra.

Nacionalistička opozicija na čelu sa bivšim premijerom Vojislavom Koštunicom mirno je posmatrala nasilje na ulicama i mogle su se čuti samo reči podrške nasilnicima. Ipak najviše zabrinjava činjenica što mladi stasali nakon smene režima 2000, nisu doprinele smirenju tenzija. Naprotiv, još jednom se potvrdila “teza druge generacije”, prema kojoj je, od samih učesnika ratnih zbivanja još radikalnija generacija koja dolazi iza njih. Mladen Obradović, predsednik Obraza, ističe da “državni organi mogu doneti odluke da nas izbrišu iz registra udruženja građana, ali time ne dobivaju ništa, iz prostog razloga što je djelovanje Obraza daleko složenije. *Obraz* nadilazi okvire bilo kog propisa kojim raspolaže ovdašnji režim. Samim brisanjem iz registra naša organizacija neće biti ugušena, ona će nastaviti postojati”.³¹²

Država u odbrani “Parade”

Parada ponosa, osim što je bila i prva uspešna parada u Srbiji, bila je i manifestacija homofobičnosti srbijanskog društva, a reakcije većine građana pokazale su i duboku patrijarhalnost i konzervativnost svojstvenu čitavom regionu. Država je jasno dala na znanje da će obezbediti ovogodišnji skup u čemu je i uspela, jer je skup obezbeđivalo 5600 policajaca. Izjave predstavnika vlasti bile su u skladu sa tom odlukom, jer su bili pod velikim pritiskom EU i SAD da se Parada održi.³¹³

Sama povorka 10. oktobra je protekla bez incidenata. Oko 800 učesnika prošetali su centralnim ulicama Beograda do Studenstskog kulturnog centra (SKC) gde se manifestacija završila.

Policija je satima pokušavala da kontroliše napade navijača i desničara. Procenjuje se da ih je bilo oko 6000. Osim policajaca, na udaru je bilo sedište Demokratske stranke koja je gorelo, demolirano je i sedište Socijalističke

³¹² *Pečat*, 17. septembar 2010.

³¹³ “Paradu ponosa” su prisustvovali u znak podrške: ministar Svetozar Čiplić, Čedomir Jovanović (LDP), šef delegacije EU u Srbiji Vensan Dežer, šef misije OEBS Dimitrios Kipreos, ambasador Saveta Evrope u Srbiji Konstantinos Jerokostopulos, članica Evropskog parlamenta Maraja Kornelise, predstavnici nekoliko političkih partija. Snažnu podršku skupu LGBT populacije dao je ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić koji je u julu izjavio: “Kao političar koji se zalaže za evropske vrednosti i demokratiju podržavam ‘Paradu ponosa’, a kao ministar unutrašnjih poslova dužan sam da obezbedim sigurnost njenih učesnika” (RTS, 10. jul 2010).

partije Srbije, kamenovana kancelarije Liberalno-demokratske partije, polupani prozori na zgradi RTS, a razbijani su i izlozi, autobusi i parkirana vozila. Tog dana, nakon divljanja po gradu desničari su zapalili baraku u romskom naselju kod Belvila na Novom Beogradu. Ukupna šteta se procenjuje na oko milion eura. Bilo je više od 120 povređenih, od čega 80 policajaca i dva učesnika same parade. Istog dana policija je privela 249 osobe, među kojima 54 maloletnih. Od privedenih punoletnih osoba, zadržana je 131 osoba. Ove slike su bacile u senku održavanje Parade.

Pre početka šetnje, ulazi tj. punktovi prilaza parku Manjež (centar Beograda) su bili strogo kontrolisani. Već na samom početku, oko 10 sati, bilo je jasno da policija nije kontrolisala sve centralne ulice (što je bilo i očekivano s obzirom da su se prve veće grupe navijača i fašista skupljale sa svih strana od Autokomande do Terazija). Zbog toga, mnogi nisu ni uspeli da stignu na vreme do parka Manjež koji se oko 11 sati, iz unapred predviđenih bezbednosnih razloga zatvarao. Zato su neki ostali na ulici, jer ih žandarmerija nije puštala na skup. Jedini identifikovan napad na učesnike same parade desio se nakon skupa. Povređen je jedan švajcarski državljanin koji je zadobio potres mozga i jedan lakše povređen učesnik. Mediji su javili da je švajcarski državljanin stradao, jer se “u restoranu javno deklarirao kao homoseksualac”³¹⁴. Naime, napad se desio u restoranu “Majdan” na Zvezdari kada su dvojica napadača ušla u restoran, napali grupu i pretukli dvojicu učesnika parade. Oni su se pojavili samo minut nakon što je grupa napustila policijsko vozilo koje je razvozilo učesnike sa skupa i kada su oni ušli u restoran da bi se sklonili sa ulice.³¹⁵

Država je pre održavanja Parade uhapsila lidere desničarskih grupa, kako bi sprečila njihovo delovanje. Mladen Obradović, lider klerofašističke organizacije “Obraz”, uhapšen je u nedelju, pre početka šetnje. Osim njega, osumnjičeni su još Miloš Popović (22), Marko Lazarević (27), Dušan Ilić (36)

³¹⁴ *Blic*, “Zasuli su nas kišom kamenica i cigli”, 13. oktobar 2010.

³¹⁵ Nakon završetka parade u SKC je bila najavljena žurka, ali zbog straha da će doći do sukoba došlo je do ubrzane evakuacije. Plan je bio da se učesnici skupa razvoze policijskim vozilima do bezbednih lokacija – rečeno je da će to radi bezbednosti biti stanice policije u raznim delovima grada. Međutim, većina učesnika nije odvezena do policijskih stanica već samo do pojedinih destinacija u gradu. Mediji su tu informaciju objavili na televiziji, jer se čitav događaj pratio. To je, naravno, povećalo rizik od napada s obzirom da je u tim trenucima policija i dalje pokušavala da zaustavi napade kontraskupa.

i Dobrica Radonjić (18). Vođe “Skinhedsa” koje su se našle na istom zahtevu za sprovođenje istrage su Igor Marinković (33), Nikola Vidović (32) i Srđan Savović (33). Svi sem Obradovića terete se da su bacali kamenice na pripadnike policije i njima pretili kazna do 12 godina zatvora. Mladen Obradović je, prema navodima tužilaštva, pozivima sa dva mobilna telefona i slanjem mobilnih poruka ostalim osumnjičenima zajedno sa njima organizovao napade. Kod njega je pronađen i spisak osoba koji su članovi Obraza i njihove vođe u gradovima po Srbiji (uglavnom iz Vojvodine), a koji su trebali predvoditi organizacijom napada u Beogradu.

Izvor iz MUP kaže da je: “Obradović bio glavni operativac na terenu, čiji je cilj bio da na ulice Beograda izvede što više svojih pristalica iz cele Srbije. Očigledno je, međutim, da on nije na vrhu piramide upravljanja ovom i ostalim desničarskim organizacijama, i da su one pod kontrolom nekih osoba, organizacija i institucija koje deluju iz senke”.³¹⁶

Postavlja se pitanje, zbog čega policija i bezbednosne službe nisu ranije reagovala na pripreme nasilja. Pogotovo što su upravo vođe “Obraza” i pokreta SNP “NAŠI 1389” izjavljivali da će doći do posledica koje niko ne bi mogao da kontroliše, ili zbog plakata “Čekamo vas” i “Beogradom krv će liti, gej parade neće biti” ?!

Država nije pozvala na odgovornost članove Srpskog pokreta 1389, Obraza, Naši i ostalih desničarskih organizacija za pozivanje na linč LGBT populacije tokom priprema za “prajd 2009. godine”. Isti ljudi koji su označeni kao “kolovođe nereda”, ni 2010. godine nisu pozvani na odgovornost zbog pretnji smrću. A Ustavni sud koji treba da raspravlja o zabrani ovih organizacija još uvek nije doneo odluku (od septembra 2009 kada je podnet zahtev za zabranu ovih organizacija).

316 Prema poslednjim informacijama, Viši sud u Beogradu je 10. novembra produžio pritvor Mladenu Obradoviću na još mesec dana. Njemu se na teret stavlja krivično delo nasilničkog ponašanja na javnom skupu. Višem sudu u Beogradu, zbog izazivanja nereda pre i u toku održavanja Parade ponosa privedene su 124 osobe. Pritvor od mesec dana određen je za 118 lica.

Organizacija nasilja

Na ulicama Beograda” huligani” su nastupali homogeno, kretali su se organizovano, išli u napad na policiju po preciznim komandama. Nošene su cigle, gas maske, “povređeni su odlazili u private ambulante kako ih ne bi prijavljivali policiji”,³¹⁷ u grupi se znalo ko su vođe, ako prima informacije i na vezi je sa “saradnicima” raspoređenim po celom gradu.

Odlična logistika i koordinacija navijača i desničara koji su 10. Oktobra izašli sa namerom da rasture gej paradu, svedoči u prilog političke pozadine skupa. Lider LDP, Čedomir Jovanović, otvoreno je optužio političke partije desnice (SNS i DSS) da stoje iza nereda: “Policija vrlo dobro zna koje organizovao događaju Beogradu ... iza pokreta “Naši”, “1389”, “Obraz” i sličnih stoje podivljali delovi struktura bezbednosti, antihaški lobii pojedine parlamentarne stranke”.³¹⁸ Zbog ove izjave Aleksandar Vučić je optužio Jovanovića da je portparol i sluga režima.³¹⁹

Ministarka pravde Snežana Malović, rekla je da je divljanje huligana na beogradskim ulicama bilo dobro organizovano i sinhronizovano: “Parole koje su uzvikivane i napadi na sedišta stranaka ukazuju na to da je nasilje bilo politički inspirisano. Nedopustive su izjave pojedinih predstavnika Pravoslavne crkve, nekih političara, ali i prilozi pojedinih medija kojima su povećavane tenzije uoči same manifestacije”.³²⁰

O samoj logistici napada svoja tumačenja ponudili su iz bezbednosnih službi i vlade. Iz Bezbednosno informativne agencije (BIA) rekli su da je agencija dva dana unapred, tj. 8. oktobra dostavila direktoru policije Miloradu Veljoviću njihova saznanja o punktovima koji će biti napadnuti u vreme Parade ponosa 10. oktobra i koliko će napadača biti. U toj proceni, prema tom

317 *Blic*, 11. oktobar 2010.

318 *Blic*, 12. oktobar 2010.

319 *Kurir*, 13. oktobar 2010.

320 *Blic*, 11. oktobar 2010. Jedna zabeležena scena: “Kako je javio TV Studio B, kordon policije propustio je iz Takovske grupe od pedesetak ‘protivnika Parade ponosa’, na čijem je čelu bio sveštenik i sproveo ih do raskrsnice Resavske i Bulevara kralja Aleksandra. Tu im se pridružila veća grupa momaka iz parka Tašmajdan od kojih su mnogi imali kapuljače i marame preko lica. Zatim su zasuli kamenicama pripadnike Žandarmerije koji su prolazili s druge strane. Žandarmerija u prvom trenutku nije reagovala, ali je kasnije postavila kordon ispred Ministarstva ekonomije u Bulevaru” (Vreme, 14. oktobar 2010).

izvoru, bilo je sve toliko precizno, kao da je napisana 11. oktobra: “Više od 90 odsto stvari koje su se desile su iznete u toj informaciji unapred”. Direktor policije je odgovorio da su sa tim informacijama bili upoznati i da su reagovali po njima postavljajući policiju na tim lokacija.³²¹ Međutim, ministar odbrane Dragan Šutanovac izjavio je nedelju dana kasnije da, “sumnja da je država znala da će 10. oktobra biti napadnuto sedište DS, kada su meta bili predsednik Srbije Boris Tadić, Vlada Srbije i evropski put države”. O samoj reakciji policije koja nije bila suviše oštra prema napadačima, Šutanovac je napomenuo: “Srbija ima dovoljno policije, ali nije imala određene ruke da reaguje represivno, nego isključivo ukoliko dođe do sukoba, zbog čega je bilo povređenih policajaca.”³²²

Zoran Dragičić, docentna Fakultet bezbednosti, ocenio je da je jasno da nema govora o spontanom izlivanju besa: “Napadnute su sve vrednosti na kojima društvo počiva i koje nam Ustav garantuje. Ko iza svega stoji i zašto se to događa, pitanje je pre svega za Bezbednosno-informativnu agenciju, a kako oni rade svoj posao, zaključite sami”.³²³

Prema rečima kriminologa Dobrivoje Radovanovića, lideri desničara su poznati i nema objašnjenja za ponašanje nadležnih: “Lideri su identifikovani, u pitanju su osobe s dosijeima, i taj problem treba rešavati. Stvari su vrlo jednostavne. To zna i država, a zašto ništa ne preduzima – ne znam. Možemo samo pretpostaviti da bi bili ispostavljeni mnogi račun”.³²³

Reakcije predstavnika vlasti i međunarodne zajednice na nasilje

Na samoj Paradi bili su prisutni i predstavnici vlasti i neki međunarodni predstavnici u Beogradu (EU, OEBS, Savet Evrope), kao i nevladinih organizacija, koji su se obratili prisutnima. Šef delegacije EU u Srbiji Vensan Dežer izjavio je da je reč o veoma važnoj manifestaciji i podsetio da Srbija ima dobro zakonodavstvo u pogledu zaštite ljudskih prava, i prava na versko i seksualno opredeljenje. Svetozar Čiplić, ministar za ljudska prava, je istako: “Ovde smo da bismo pokazali da ne postoji nijedan problem zbog kojeg bilo koji građanin Srbije ne može da bude slobodan i iskaže svoju slobodu”. Organizacije

321 Blic, 14. oktobar 2010.

322 B92, Tanjug, 21. oktobar 2010.

323 Blic, 17. oktobar 2010.

za borbu prava LGBT populacije zatražili su od Vlade izradu i implementaciju Nacionalne strategije za borbu protiv homofobije, nasilja i diskriminacije nad LGBT osobama.³²⁴ Majda Puača (Queer Beograd) je naglasila da su prvi "prajd" 2001. godine rastruli klerofašisti, predvođeni sveštenikom Srpske pravoslavne crkve, i da za to niko nije odgovarao. Marko Karadžić, bivši državni sekretar u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava istakao je, da je ovo ipak tužan dan koji pokazuje da građani drugačije seksualne orijentacije svoja ustavna prava mogu da uživaju samo ako 5000 policajaca brine o njima.³²⁵

Predsednik Srbije Boris Tadić je povodom nereda izjavio da je "država potpuno spremna da se obračuna sa vandalima i huliganima koji ugrožavaju bezbednost građana Srbije. Obezbedićemo ostvarivanje ljudskih prava za sve bez obzira na njihovu različitost i nikakvi pokušaji da im se sloboda uskrati nasiljem neće proći"³²⁶ Vlada Srbije poručila je da se u Srbiji brani pravo na slobodno izražavanje, i da nasilje ne može biti nekažnjeno.

Oglasili su se i državni sekretar u Ministarstvu pravde Slobodan Homen koji je podsetio da započinje nareda sledi kazna od osam godina zatvora: "Odgovor države zbog nereda i napada na policiju i imovinu biće žestok. Čitav grad je dobro pokriven kamerama. Neki od izgreznika su već privedeni, ali se nećemo zaustaviti dok svi ne budu izvedeni pred lice pravde. Prema nekim našim prvim saznanjima, na ljude koji su se zatekli u zgradi DS-a u Krunskoj pucano je iz vatrenog oružja".³²⁷ Iz Republičkog tužilaštva, poručeno je "da će pravni poredak, javni red i mir i sigurnost građana biti sačuvani" kao i da su svi ključni incidenti snimljeni, i da će video snimci nasilja služiti kao dokaz u krivičnim postupcima koji će uslediti.³²⁸

324 Grupa nevladinih organizacija za zaštitu ljudskih prava postavila je Vladi Srbije neka od tih pitanja. U njihovom saopštenju ona se navode: zašto branitelji ljudskih prava nisu bili zaštićeni pre održavanja Parade ponosa i kako je došlo do upada u prostorije Žena u crnom i napada na njihove aktivistkinje i aktiviste; zbog čega je Mladen Obradović iz Obraza uhapšen tek na dan održavanja Parade ponosa; zbog čega se policija u prvim satima Parade ponosa nije branila od napada huligana; da li Vlada odobrava izjave delova političke elite koji krivicu za veliki broj povređenih policajaca i ogromnu materijalnu štetu prebacuju na učesnike i organizatore parade".

325 *B92*, 10. oktobar 2010.

326 *Blic*, 11. oktobar 2010.

327 *Ibid.*

328 Tomo Zorić, portparol Republičkog tužilaštva (*B92*, 10. oktobar 2010).

Već istog dana čula su se različita tumačenja iz Vlade i opozicije o pozadini nereda. Generalni direktor RTS Aleksandar Tijanić je izjavio: “Plašim se samo da ovo nije generalna proba za nešto ozbiljnije”.³²⁹ Gradonačelnik Beograda, Dragan Đilas, povodom nereda je izjavio da je Beograd demoliran i uništen i da je policija reagovala u meri u kojoj je mogla zato što su grupe koje su razbijale grad bile veoma dobro organizovane. On je istovremeno ocenio da Parada ponosa neće doneti ništa dobro onima koji su je organizovali: “bez obzira kakva prava imaju, da ne organizuju manifestacije koje dovode do ovakvih stvari”.³³⁰

Svetski mediji (zapadni najviše) su Paradu ponosa u Beogradu najavljivali upravo kao test spremnosti Srbije da postane otvoreno i moderno društvo i kao spremnosti Vlade da odlučnije krene ka evropskim integracijama. Britanska TV mreža *BBC* je istakla da je: “homoseksualnost još tabu u Srbiji” I da današnja parade predstavlja test napretka zemlje “od netolerantnih i nasilnih 1990-ih godina”.³³¹

Portparolka visoke predstavnice Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost Ketrin Ešton izjavila je da su srpske vlasti podržale paradu ponosa u Beogradu i “preduzele mere da se osigura bezbednost”, što EU ocenjuje kao “potvrdu slobode izražavanja” i odbacivanje svake diskriminacije.³³²

Jelko Kacin, izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju, oštro je osudio nasilje tokom održavanja Parade ponosa, rekavši da je iz Beograda u svet poslata izrazito loša poruka, koja može negativno da utiče na odluku Holandije o daljem napretku Srbije na putu ka EU: “Poruka koja stiže iz Beograda

329 RTS, 11. oktobar 2010.

330 Blic, “Đilas: Parada neće doneti ništa dobro organizatorima” (elektronsko izdanje, 10. oktobar 2010).

331 Britanski Independent naglasio je da je Parada održana u Beogradu pokazala da zvanični stavovi počinju da se usmeravaju na ‘pravu stranu’, samo kada je Evropa budna” dok je dopisnik Fajnenšel tajmsa iz Beograda izvestio da je srpska prestonica bila poprište najvećeg nasilja od paljenja američke ambasade u februaru 2008. godine, kada je Kosovo jednostrano proglasilo nezavisnost.

332 *Beta*, 11. oktobar 2010. Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Beogradu pozdravila je profesionalizam i uzdržanost koju su MUP Srbije, policijske službe pokazale 10. oktobra: “Učesnici Parade ponosa uživaju ista prava izražavanja, okupljanja i slobode od bilo kakve diskriminacije, kao i svi drugi građani Srbije, i ohrabreni smo činjenicom da im je omogućeno da uživaju ta prava” (RTS, 11. oktobar 2010).

može samo negativno da utiče na odluku holandske vlade i parlamenta o daljim koracima Srbije u evropskim integracijama”.³³³

Nasilje na stadionu u Đenovi

Samo dva dana nakon održavanja Parade ponosa srpski navijači su 12. oktobra 2010. godine organizovali sličan scenario i u Đenovi, na fudbalskoj utakmici nacionalnih timova Srbije i Italije. To nasilje je, pre svega, odraz situacije unutar Fudbalskog saveza Srbije, ali je istovremeno bila i svojevrsna poruka Vladi i svetu. Srpskoj vladi je to bila poruka da ne kontroliše grupe koje su sposobne da “izvezu” vešto organizovano nasilja preko granica.

Fudbalska utakmica – kvalifikacija za Evropsko prvenstvo između Italije i Srbije je odmah bila prekinuta. Navijači iz Srbije su pre početka utakmice napali golmana reprezentacije Vladimira Stojkovića. Prema informacijama RTVB92, navijači su organizovano krenuli iz Beograda, a stigli su do autobusa s reprezentativcima neposredno pred polazak fudbalera na stadion. Njih 30 su došli do autobusa sa igračima, 5–6 ih je ušlo unutra i ubacilo baklju, napalo golmana. Ostali igrači su ih zaustavili. Posle sukoba sa italijanskom policijom na ulicama Đenove navijači su nastavili sa divljanjem na tribinama. U rukama su imali testere i šipke, a nosili su i transparent “Kosovo je Srbija”. Meč je najpre kasnio, a zatim je i prekinut nakon 7 minuta igre.

Incident je na stadionu u Đenovi izazvala grupa navijača na čelu sa Ivanom Bogdanovim za koga se pretpostvalja da je vođa nereda. Međutim, da li je Bogdanov sa upadljivo nacističkim nastupom (oznake na odeći, slika lobanje, tetovaža sa brojem 28 koja označava neonacističku grupu *Blood and Honour*, salutiranje) samo vođa ili i organizator nereda još uvek nije razjašnjeno.

Bogdanov je inače jedan od vođa navijača *Ultra boys*, ekstremne navijačke grupe FK “Crvena zvezda”. Republički javni tužilac Slobodan Radovanović još je u oktobru 2009, izdvojio podgrupe navijača Crvene zvezde, Partizana i Rada koje su registrovane u MUP i podneo Ustavnom sudu zahtev za njihovu zabranu. On je navijačkim podgrupama, koje su vršile krivična dela, označio *Ultra boys*, *Belgrejd boys*, *Alkatraz*, *Anti Romi*, *Ludaci Padinska Skela*, ocenivši da ih ima nekoliko desetina. Radovanović je tada istakao da postoji

³³³ RTS, 11. oktobar 2010.

visok stepen odlučnosti svih državnih organa da se nasilju u sportu suprotstave na najefikasniji način, a prvi korak je ukidanje podgrupa i zabrana najekstremnijim pripadnicima prisustva na utakmicama. Postupak je još pred Ustavnim sudom.

Iste večeri, nakon nereda, italijanska policija uhapsila je 19 ekstremnih navijača, među kojima i Ivana Bogdanova.³³⁴ Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije ponudilo je pomoć policiji Italije i iz Ministarstva je saopšteno da policija i dočekuje na granicama navijačke grupe i provereva da li među njima ima onih koji su učestvovali u neredima. Ministar Ivica Dačić izjavio je da policija sa nadležnim tužilaštvom ispituje sve u vezi sa pozadinom dešavanja u Đenovi kao i detalje o finansiranju grupa huligana.³³⁵

Prema pisanju lista *Politika*, većina navijača je “prema informacijama iz policije” na utakmicu u Đenovu otputovala individualno, osim nekih grupa koje su organizovano otišle iz Kragujevca, Valjeva i Niša. O njima su “uredno dostavljeni podaci italijanskoj policiji”, a iz MUP je saopšteno da ih italijanske kolege nisu kontaktirale u vezi sa organizovanim dolaskom navijača iako je to uobičajeno.³³⁶

Slične izjave o odgovornosti italijanske policije mogle su se čuti i od samog ministra: “Ministar unutrašnjih poslova Srbije Ivica Dačić potvrdio je da je italijanska policija napravila veliki propust jer nije sprečila napad na gostujuću reprezentaciju u Đenovi, niti nereda na utakmici”³³⁷

Politika tvrdi (iz izvora bliskih vlasti) da je organizacija nasilja u Đenovi plaćena novcem “osumnjičenog za šverc kokaina i pranje novca”, a istraga vodi ka vođi jednog “kriminalnog klana”. Prema toj verziji “više od 200.000 eura je bilo plaćeno za više od 60 huligana, za organizaciju, put, opremanje i

334 “Vođa ekstremnih navijača iz Srbije Ivan Bogdanov, saslušan je pred sudom u Đenovi, gde je reka odasuneredinastadionubiliusmereniprotivFudbalskogsavezaSrbije, koji, prema njegovim rečima, nedozvoljava igračima Crvene zvezde da igraju u reprezentaciji. On je još jednom ponovio izvinjenje Italiji zbog nereda, ispričavši da je u Đenovu došao dan pre utakmice i da je tokom sukoba iz gubi kontrolu nad situacijom (Tanjug).

335 Prema informacijama od 6. novembra, sud u Đenovi odbacio je zahtev za puštanje na slobodu četvorice od osam srpskih navijača koji su uhapšeni posle nereda na utakmici Srbija-Italija. Advokati su molbu za puštanje na slobodu podneli prošle nedelje, a četvorica pomenutih navijača su optužena za pružanje otpora službenom licu.

336 *Politika*, 14. oktobar 2010.

337 “Intervencija italijanske policije mogla je da bude mnogo bolja. Nije trebalo dozvoliti da se na stadion ulazi sa raznim priručnim sredstvima” (*Politika*, 14. oktobar 2010).

izazivanje nereda”. Druga verzija o kojoj takođe piše Politika, tumači neredu kao posledicu stanja u Fudbalskom savezu Srbije.³³⁸

Boris Tadić je kazao da “nijednog trenutka ne smemo zaboraviti da organizovani kriminal koristi ekstremne navijačke grupe za destabilizovanje države koja mafijaške šefove tera u zatvor. U toj borbi Srbija će bez sumnje pobediti.”³³⁹

Analitičar Zoran Dragišić ocenio je da postoji upravljanje tim ekstremnim grupama: “Veze službi zaduženih za bezbednost države i ekstremnih navijačkih grupa postoje još od sredine prošlog veka”.³⁴⁰ Navodi da se nasilje tokom Parade ponosa i nereda u Đenovi, desilo da bi “para političko podzemlje” poslalo poruku vlastima i da treba istražiti izvor finansiranja tih grupa. Ali ne misli da novac za njih potiče od jednog od vođa kriminalnog klana, Darka Šarića.

Sa druge strane, predsednica Saveta za borbu protiv korupcija, Verica Barać, smatra da je Homenova tvrdnja delimično tačna – reč je o sprezi tajkuna, političkih partija i kriminala koja ne dozvoljava da se formiraju državne institucije: “Ti neredi pokazuju da su domaće institucije problematične i da ne rade u skladu sa zakonom, već pod pritiskom, pa posle decenije od promena nema izvesnosti da se mogu stabilizovati i poštovati. Dokaz mojih tvrdnji je i gašenje antimonopolske komisije”.³⁴¹

Najžešću kritiku sprege politike i fudbala dao je Milan Krkobabić, zamenik gradonačelnika Beograda: “Političari, pre nego što zaustite da bilo šta kažete o nasilju i o huliganima, napustite uprave klubova! Lišite ih svoje zaštite! Da nije uvredljivo, bilo bi smešno, uporno licemerno lamentiranje političkih partija nad Beogradom i huliganima, i sve to dok čelni ljudi upravo tih istih partija sede u upravama klubova i direktno koče promenu zakona”.

338 *Politika*, 16. oktobar 2010.

339 *Press*, 17. oktobar 2010.

340 “Dragišić: Parapolitičkopodzemljeposlaloporukuvlastima”, 18. oktobar 2010 (<http://www.vesti-online.com>)

341 Barać smatra i da novi sastav antimonopolske komisije nije izabran u parlamentu, već pod pritiskom tajkuna: “U tu komisiju je sada ušla profesorka Pravnog fakulteta koja je u vreme kada je antimonopolska komisija ustanovila monopol ‘Delte’ po preuzimanju lanca ‘C market’ bila jedan od autora studije kojom se dokazuje da Miškovićeva kompanija nije monopolista” (“Tajkuni i kriminalci vladaju Srbijom”, 19. oktobar 2010, <http://www.vesti-online.com>).

Ministar unutrašnjih poslova Srbije Ivica Dačić izjavio je da će se srpska vlada obračunati sa ekstremno desničarskim grupama, koje pokušavaju da destabilizuju vlast u zemlji, i da njihova snaga nije dovoljno velika da ugrozi državni poredak. Dačić je u intervjuu američkoj agenciji Asošiejted pres rekao da oni koji su protestovali protiv gej parade u Beogradu i navijači koji su prekinuli fudbalsku utakmicu protiv Italije u Đenovi, pripadaju istim ekstremističkim grupama.

Politička pozadina

O političkoj pozadini priprema za razbijanje gej parade iznete su brojne tvrdnje. Nesumnjiva je ideološka podrška Srpske pravoslavne crkve, stranka DSS, SNS, SRS, NS, listova *Pečat*, elektonskog izdanja NSPM, pojedinih tabloida, analitičara bliskih opoziciji³⁴². Reč je o istom scenariju koji je 2008. godine doveo do paljenja američke ambasade, a 2009. do smrti Brisa Tatona. Odgovore na pitanja zašto nema napšenja Ratka Mladića i kome odgovara usporavanje evropskih integracija i urušavanje institucija, treba tražiti u pozadini ovih incidenata.³⁴³

342 *Nova srpska politička misao* i list *Pečat* vrlo često prenose iste tektove. Oni su uglavnom prepuni neistina, zastarelih teorija i poziva na nasilje. Prenosimo citat: “Sa stanovišta opstanka čoveka kao vrste, a time i ljudskog društva uopšte, ali i obaveza koje imamo kao moralna bića, neprihvatljiv je svet u kome bi svi ili većina bili homoseksualci, bez obzira na koji način se do takvog sveta došlo ... Prava drugih manjina nisu samo manjinska, već i ljudska, dok je pravo homoseksualaca na takvo seksualno opredeljenje samo manjinsko, a ne ljudsko, jer se sa stanovišta ljudskog roda ono ne može opravdati. Ono je opravdano i može se tolerisati samo dotle dok je opredeljenje manjine; onog trenutka kada gej-pokret počne da promovise homoseksualnost kao načelno neproblematičan stav, takva pretenzija mora biti osporena, a eventualno postajanje homoseksualnosti društveno preovlađujućom, suzbijeno” (NSPM, Homoseksualnost i “Parada ponosa” – pogled sleva (I)).

343 Indikativan je primer ubijenih vojnika u kasarni Topčider i kasarni Leskovac 2004 – 2005 : “U kasarnama u Leskovcu je u periodu 2004 – 2005, troje vojnika je navodno izvršilo samoubistvo. CEAS je o tim slučajevima naširoko pisao u izveštaju. Za sva tri predmeta u okviru slučaja Leskovac, jasno je da su tvrdnje da su se sami ubili više nego nategnute. Nikad nisu saslušani veštaci koji su radili obdukcije i ekshumacije. Vojnik Ivanović se za života hvalio da je vozio Mladića i sadašnjeg zamenika načelnika GŠ VS Mladena Čirovića. To niko nikad nije ni demantovao ni ispitao, niti saslušao oca pokojnog Srđana Ivanovića koji to uporno ponavlja i dokazuje. Niko nikad nije

Ideologija ultradesničarskih i fašističkih organizacija u Srbiji se svodi na elemente klasičnog fašizma (antijevrejstvo, antikomunizam, rasizam, mržnja prema Romima, drugim etničkim narodima), ali i u većini slučajeva obuhvata glorifikovanje ratnih zločinaca, promociju četništva, Dimitrija Ljotića i Srpske pravoslavne crkve. Njihova misija se onda vidi kao borba protiv “neprijatelja srpskog naroda”: manjina (“sekti”, tj. malih verskih zajednica – specifično kod Obraza; etničkih manjina i zagovornika kosmopolitizma – kod svih), borbu protiv “kulture smrti” (tj. LGBT prava – kod Dveri i svih ostalih), borbu protiv osoba koje su zagovornici univerzalnih ljudskih prava (viđenih u domaćim NVO i medijskoj kući B92 – kod svih) itd.

Ponašanje celokupne javnosti u vezi sa Paradom, kao i kulminacija stavova uoči i nakon održavanja povorke, ukazuju na zaključak koji je karakterističan za slične situacije širom sveta – da gej parade u svetu uvek služe ujedinjenu desničarskih snaga u zemlji. Njihove osnovnetezeouzrocimanasiljasu: odgovornostsepripisujeorganizatorimaparade; vlastjekrivazanasilje; reč je odecimladima, a ne o klerofašistima.

Najveće opozicione partije su odgovornost za nasilje prebacile na vlast već samim tim što su dozvolile organizovanje parade. Isticana je i teza o udvo-rištu Evropskoj uniji, zloupotrebi volje građana. Srpska napredna stranka (SNS) je osudila nasilje, ali ističe da odgovornost za incidente snosi i vlast koja je kriva što je proizvela ogroman broj nezadovoljnih ljudi u Srbiji. U NS se slažu da je vlast odgovorna i plaše se da ovi događaji mogu biti iskorišćeni kao alibi za obračun sa neistomišljenicima. Aleksandar Vučić je na konferenciji za novinare u Beogradu rekao da “ti mladi ljudi” žele promene “u ovoj zemlji”, jer nemaju nikakvu perspektivu.

Ističići u prvi plan nezadovoljstvo mladih ljudi, jer nemaju perspektivu je pokušaj skretanja pažnja sa suštine. Reč je o infantilizaciji ozbiljnih političkih sukoba i namera da se prebacivanjem isključive odgovornosti na same izvršioce nasilja koji jesu mahom maloletna lica, aboliraju planeri nasilja.

Članovi SNP Naši 1389 su u Šapcu, tokom noći 28. oktobra 2010, oskrnavili Šabačku sinagogu, u ulici Vlade Jovanovića. Sa zgrade su uklonjeni svi jevrejski simboli, kao i spomen ploča koja služi kao podsećanje na šabačku

.....
saslušao Srđanove drugove iz vojske i najgore – niko nije odgovarao ni za Topčider ni za ova ubistva. Makar za nesumnjive organizacione propuste. Država ni ne pokušava da se sa tim izbori, što nam govori da ima neki dil sa tim strukturama. To je poražavajuće (Jelena Milić, CEAS, *Monitor online* “Treniranje puča”, 22. oktobar 2010).

jevrejsku zajednicu. Zgrada je izgrafitirana natpisima “SNP1389” i “SRBIJA SRBIMA”.

Reakcije desnice

Nacionalistički blok je jasno stao u odbranu nasilnika i njihovog rušilačkog divljanja na ulicama Beograda. Njihovi mediji su redom komentarisali odgovornost vlade, za nasilje, opravdavajući nasilje kao izraz nezadovoljstva stanjem u zemlji i slično. Slobodan Antonić kao stalni komentator nedeljnika Pečat se obrusio na vladu i predsednika Republike Borisa Tadića i njegovu “kapitulaciju pred Eštonkom”. Tom kapitulacijom, kako ističe, Srbija je od države postala vazalna teritorija. Optužio je “Tadića i društvo da su postali nasilnici, koji nasuprot volji naroda upravljaju ovom zemljom. Oni su sasvim prestali da budu odgovorni nama i počeli sasvim da odgovaraju nekom drugom”.³⁴⁴

Uredništvo *Pečata* takođe ističe da je odgovornost za nemire u srpskom društvu na onima koji su želeli da na silu organizuju gej paradu, protiv volje većina naroda: “Ovo je bilo dalje ponižavanje i rastakanje države Srbije, i neko za to mora da odgovara. A to je nesumnjivo aktuelni režim!”³⁴⁵

Na socijalnoj mreži *Facebook* su se umnožile brojne hejt grupe koje pozivaju na linč učesnika Povorke (mnoge od njih broje i više od 10.000 članova). Branko Stamenković, rukovodilac Odeljenja za visokotehnoški kriminal Višeg javnog tužilaštva u Beogradu, kaže da MUP utvrđuje činjenično stanje na različitim internet prezentacijama. Objašnjava da su “do sada od policije dobili nekoliko izveštaja koji govore o kojim licima i krivičnim delima se radi. Poslednje što je ušlo u proceduru jeste identifikacija okrivljenog Andreja Hadži Milića. Pretio je da će 10. oktobra napasti policajce i državne institucije. Saslušan je i određen mu je pritvor”.

Registrovane klerofašističke organizacije, *Obraz*, *NAŠI* i *SNP 1389* (sada ujedinjeni u “*SNP NAŠI 1389*”), istrajno su pozivali na razbijanje gej parade. Od dana kada je najavljena, sve do dana održanja, objavljivane su pretnje – na sajtu ovog pokreta. Pokret *NAŠI – 1389* je isto tako bio aktivan i na ulicama Beograda i širom Srbije. MUP je najavio da će sve pretnje biti blagovremeno

³⁴⁴ Pečat, 13. oktobar 2010.

³⁴⁵ Isto.

sankcionisane. Lideri ovog pokreta, poznati javnosti, citirani u medijima i dostupni nadležnim organima uhapšeni su pre odražavanja same parade.

Podrška SPC desničarskim grupama

Uloga SPC nije bila samo ideološka. Sociolog religije Mirko Đorđević izjavio je da odgovornost SPC za nasilje na ulicama postoji, jer se crkva nikad nije jasno distancirala od ekstremističkih organizacija: "Među huliganima su se mogla videti i sveštena lica. Najupadljiviji je bio Dragan Davidović, bivši monah Antonije iz Crne Reke. Iako nije više monah, i dalje nosi mantiju, on je deo struje koja podržava sklonjenog vladiku Artemija. U crkvi ima nekoliko struja i puno je otpora patrijarhovim stavovima".³⁴⁶

Nesumnjivo je da je govor Amfilohija Radovića, pre održavanja skupa, bio puna podršku i podsticaj hrišćanskim vernicima koji su bili na ulicama dan uoči 10. oktobra. O direktnoj vezi SPC i klerofašističke organizacije Obraz, kao i njihovoj zajedničkoj umešanosti u neredu 10. oktobra, svedoči izjava lidera Obraza za emisiju Insajder TVB92, pod nazivom "Nasiljeuzblagoslov". On je izjavio da se delatnost ove organizacije ne dešava bez podrške SPC.³⁴⁷

Neki drugi izvori daju precizniju sliku o učešću sveštenih lica u neredima: "Crkva Svetog Marka je otvorila svoja vrata za batinaše koji bi bežali od žandarmerije i oni su u nju po potrebi ulazili. Moj lični utisak je da je crkva Svetog Marka juče služila kao neka vrsta štaba."³⁴⁸

Jovan Bajford, socijalni psiholog na engleskom Otvorenom univerzitetu, tvrdi da je "Obraz" "nastao u okviru pravoslavne misionarske škole tokom devedesetih godina, kao i da su sa članovima "Obraza" povremeno sarađivali predstavnici Demokratske stranke Srbije."³⁴⁹

346 B92, 13. oktobar 2010.

347 B92, *Insajder*, 15. novembar 2010.

348 *Radio Slobodna Evropa*, 11. oktobar 2010 (http://www.slobodnaevropa.org/content/Dan_posle_ulicnog_rata_Flert_sa_ekstremnom_desnicom_/2187475.html).

349 B92, *Insajder*, 15. novembar 2010.

U medijima se otvorila i polemika o finansiranju ovih organizacija. “Naši izvori ne isključuju mogućnost da ‘Obraz’ ima materijalnu podršku srodnih ekstremnih organizacija, i to iz Rusije”.³⁵⁰

Uloga ruskih desničarskih grupa

Povezanost ruske i srpske desnice je važna pozadina svake nasilne akcije u Srbiji. O saradnji profašističkih organizacija iz Srbije i Rusije postoje dokazi koji dolaze upravo iz tih organizacija. Helsinški odbor za ljudska prava objavio je krajem 2009, sledeće: “Pripadnici klerofašističke organizacije Obraz, koja nesmetano deluje od 1992. godine, i Srpskog narodnog pokreta 1389, održavaju bliske kontakte sa ruskim fašističkim organizacijama kao što su *ruski Obraz* i *ruski Nacionalni stroj*. Obe organizacije se često kvalifikuju kao “patriotske”.³⁵¹ Ne krije se i podrška i prisustvo ruskog ambasadora u Srbiji Aleksandra Konuzina na manifestacijama “Obraza”.

Rusija je do sada zabranila više od 160 različitih gej manifestacija, a protiv sličnih dešavanja bio je i gradonačelnik Moskve Jurij Luškov koji je sprečio održavanje parade u Moskvi. Imao je podršku ekstremnih nacionalističkih organizacija (neke od ruskih desničarskih organizacija: “Velika Rusija”, “Pokret protiv ilegalne imigracije”, “Severno bratstvo”, “Nacionalna boljševička partija”). Razbijanje ovogodišnjeg gej protesta od strane policije kao i hapšenje više od 20 aktivista svedoči o porastu nacionalizma, kao i o podudarnosi sa nekim retrogradnim stavovima ruske vlade.

Blic je objavio informaciju da će srpsko tužilaštvo uskoro pokrenuti istragu o tome ko finansira “Obraz” i slične organizacije: “Celu Srbiju su oblepili plakatima, a to dosta košta. U neredima u nedelju angažovali su motocikliste koji su snimali policiju, a koristili su i druge metode rada za koje je potreban novac, to jest materijalna podrška. Sve to dosta košta i biće ispitano

350 Tanjug, 13. oktobar 2010. Prema dosadašnjim saznanjima istražnih organa, “Obraz” i Obradović ranije nisu dobijali znatnije sume novca. Međutim, u poslednje vreme, uoči nereda, došlo je do značajnijeg priliva sredstava toj organizaciji, sumnjaju u tužilaštvu.

351 <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/HB-Br52.pdf>.

odakle novac jer su među uhapšenima maloletnici ili mlađe punoletne osobe bez stalnih primanja – kažu u tužilaštvu”.³⁵²

Istraživač neonacističkih pokreta i aktivnosti u zemljama Srednje i Jugoi- stočne Europe, između ostalog, i srpske scene, Gregor Mejer, ističe: “U mnogo slučajeva ekstremna je desnica uspešna, jer joj se nitko ne protivi. Jer, ako je većina društva apatična, onda će idioti sve nadglasati, pa će ‘normalni’ ljudi početi slijediti idiote. No treba imati na umu i to da ekstremna desnica ima najviše uspjeha kad vladajuća politička kasta izgubi kredibilitet, kad postane korumpirana i cinična. Tada je desnim ekstremistima vrlo lako uvjeriti dio ljudi da je njihova politika pravo ‘rješenje’”.³⁵³

Za socijalnibekraundu ovih pokreta može se reći da je posledica eko- nomske krize. Američka agencija za strateška istraživanja *Stratfor*, ocenjuje da postoji opasnost, da umesto jačanja institucija, političke snage pribegnu kompromisima: “Privreda je pred kolapsom. Prosečna plata je sada niža nego u susednoj Albaniji, koja je za Srbe sinonim za kolaps civilizacije. To je ono što je pogodno tlo za ekstremizam. Najveća opasnost za Srbiju nije urušavanje države, nego mogućnost da neke političke snage u zemlji čvrsto odluče da je jednostavnije napraviti kompromis sa ekstremistima nego nastaviti mukotr- pan put na jačanju države uprkos međunarodnim i domaćim preprekama”.³⁵⁴

Izmene Krivičnog zakonika

Jedan od prvih poteza Vlade bila je izmena zakona. Slobodan Homen je u decembru 2009. godine naveo da je borba protiv nasilja i huligana apsolutni prioritet Vlade Srbije i da su usvojeni predlozi izmena Zakona o sprečavanju nasilja na sportskim terenima, Zakona o prekršajima i Krivičnog zakonika, koji predviđaju pooštavanje kaznene politike i ubrzanje sudskih postupaka. Prema tim izmenama Krivičnog zakonika, za krivična dela počinjena u grupi predviđene su kazne od dve do osam, a za kolovođu od tri do 12 godina zatvora. Takođe, klubovi će morati da o svom trošku kupe opremu i omogućće

352 *Blic*, 14. oktobar 2010.

353 <http://globus.jutarnji.hr/hrvatska/hrvatski-neonacisti-su-tigrovi-od-papira?onepage=1>.

354 *Blic*, 17. oktobar 2010.

video-nadzor na stadionima koji će u svakom trenutku biti dostupan policiji i tužilaštvu.

Najnovije izmene Krivičnog zakonika sa amndamnimaLDP, usvojene su po hitnom postupku. Njima se predviđa da maksimalno trajanje pritvora u skraćenom postupku bude 30, umesto dosadašnjih osam dana. Za izmene je glasalo 130 poslanika.

Ministarka pravde Snežana Malović je naglasila da država neće tolerisati nikakav oblik nasilja i da će odlučno reagovati i nastaviti efikasnu borbu protiv nasilja na svim javnim skupovima i sportskim priredbama. Malovićeva je rekla da su izmene Zakona predložene po hitnom postupku kako bi se izbegle dalje štetne posledice po bezbednost zemlje, rad državnih organa i ostvarivanje prava građana.

U toku poslaničke rasprave o ovim izmenama, predsednik Lige socijaldemokrata Vojvodine, Nenad Čanak, izrazio je mišljenje da se ne treba baviti egzекutorima, odnosno huliganima, već se moraju otkriti nalogodavci, ideolozi i finansijeri.³⁵⁵ Portparolka Demokratske stranke Jelena Trivan rekla je da izmene Zakonika o krivičnom postupku mogu da doprinesu borbi protiv organizovanog kriminala, ali i borbi protiv nasilja na stadionima i na ulicama. Kako je Trivanova objasnila, bitno je da se tužilaštvu i policiji omogući duži vremenski rok za istragu, pogotovo što se tu ne radi o pojedincima već o organizovanoj grupi, koja tako mora biti tretirana, odnosno da bi se otkrilo ko su njihovi finansijeri i nalogodavci.³⁵⁶

Poslanik Srpske radikalne stranke Aleksandar Martinović smatra da su predložene izmene Zakonika rigorozne, jer se problem sa huliganima, ekstremnim grupama i pojedinim NVO ne može rešiti pojačavanjem državne represije: “U izveštaju Evropske komisije o stanju u Srbiji za 2010. god. nigde nećete naći da su suštinski problem države navijači i huligani već visok stepen korupcije, to što nije donet zakon o redstituciji imovine, a ni hvatanje dva preostala haška optuženika nisu glavni problem u evropskim integracijama Srbije”.³⁵⁷

Šef Poslaničke grupe Nove Srbije Velimir Ilić predložio je, tokom rasprave da predstavnici parlamentarnih stranaka posete osobe pritvorene u neredima 10. oktobra: “Ministarka pravde Snežana Malović prihvatila je naš predlog

355 “Skupština Srbije o izmenama Krivičnog zakonika”, 20. oktobar 2010, izvor http://glassrbije.org/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

356 Ibid.

357 Ibid.

da se poseti zatvor i omladina uhapšena 10. oktobra i da se vidi u kakvom su stanju i kakav je tretman prema njima”. Prema Iliću “roditelji brinu za decu, ne mogu da ih nađu, i da se informišu šta je sa njima”.³⁵⁸

Izmene i dopune zakona stupile su na snagu istog dana kada je održan fudbalski derbi između Crvene zvezde i Partizana. Derbi je bio ocenjen kao skup visokog rizika. Bezbednosne mere su bile na najvišem mogućem nivou, sa 5000 policajaca. Utakmica je protekla bez incidenata. Narušavanja javnog reda i mira nije bilo, jer je policija uoči početka utakmice pronašla više kontejnera punih kamenica i u Policijsku upravu Beograd dovela 34 osobe za koje utvrđuje eventualnu odgovornost. Ministar unutrašnjih poslova Iвица Dačić izrazio je zadovoljstvo što je derbi protekao bez incidenata i ocenio ispravnom odluku da utakmica ne bude odložena kako je prvobitno bilo najavljivano.³⁵⁹

Zaključci i preporuke

Kultura nasilja karakteriše javnu i društvenu scenu više decenija i posledica je ratne politike iz devedesetih godina prošlog veka, nekažnjivosti i nespremnosti za distanciranje od te politike.

Nasilje prema neistomišljenicima i reformskim snagama u društvu bilo je prevlađujuće sve dok je političkom scenom dominirala politička orijentacija koju simboliše Vojislav Koštunica lično, zatim partije desnog spektra i neformalne strukture i institucije koje imaju ključnu ulogu u formulisanju srpskog nacionalnog interesa.

Država, odnosno, aktuelna vlast došla je na udar ovih snaga kada je napravila zaokret u spoljnoj i unutrašnjoj politici. Taj zaokret ogleda se u podnošenju kandidature Srbije za članstvo u EU, kao i zajedničkoj rezoluciji o Kosovu EU i Srbije u Generalnoj skupštini UN. Mišljenje Međunarodnog suda pravde o nezavisnosti Kosova bio je ključni trenutak koji je Srbiju okrenuo ka EU.

Još uvek fragilni konsenzus o proevropskoj orijentaciji je na udaru srpske desnice uz veliku podršku ruske desnice. Zato je neophodna podrška vladinoj orijentaciji kako EU tako i ostalih međunarodnih organizacija.

358 *Blic*, 22. oktobar 2010 (elektronsko izdanje).

359 *Blic*, 24. oktobar 2010.

Međunarodna zajednica treba da podrži i autentičnu proevropsku orijentaciju unutar društva (civilni sektor), kako bi se ojačao njen uticaj i podrška proevropskoj orijentaciji.

Nasilje koje se učestalo manifestuje u Srbiji je ozbiljno upozorenje Vladi, društvu, ali i međunarodnoj zajednici da je frustracija društva ogromna i da su poruke koje se šalju sa takvih manifestacija radikalne i antievropske. To nalaže ozbiljno bavljenje vrednosnim sistemom društva, radikalnu reformu sistema obrazovanja i aktivno učešće medija u promovisanju novog sistema vrednosti.

Iz Godišnjeg izveštaja za 2011.

Desnica u Srbiji: ideologija etničke homogenizacije

Istorijski posmatrano današnja ekstremna desnica, kao i uopšte desničarska ideologija u Srbiji, rezultat je strukturalnih promena koje su zahvatile zemlju nakon razgradnje socijalističke države. Ratovi devedestih kao rezultat ideje o prekrajanju Balkana, odnosno ideje Velike Srbije koja je dokumentovana u Memorandumu Srpske akademije nauka i umetnosti (1986), samo su jedan od ideoloških osnova na kojima i danas opstaje desna misao. Njene osnovne karakteristike (uzimajući u obzir istorijski okvir postsocijalističkog perioda i antikomunizma koji je jačao u Evropi, kao i haotične promene kroz koje prolazi srpsko društvo u neuspeloj tranziciji) jesu: ideja etničke homogenizacije (Milosavljević: 2001), težnja za stapanjem državnih i etničkih granica (Gellner: 1987), antikomunizam i negiranje antifašizma, jačanje tradicionalizma i autoritarnosti, pravoslavlje viđeno kao nadreligija u odnosu na ostale etničke i religijske grupe (posebno Hrvate, Muslimane i Albance), otpor idejama multikulturalizma i kosmopolitizma viđene kao mešanje različitih religija i nacija i izražen šovinizam i netrpeljivost prema “novim” manjinama (LGBT populacija i Romi) .

U Srbiji ima više struja ultra desničarskih opcija i organizacija. Njihovo delovanje se često kvalifikuje kao “huliganstvo” ili ekstremizam” iako se tim izrazima bitno prikriva realno stanje stvari – nasilje koje je ideološki potkovano. Parada ponosa održana 2010 je prošla u znaku ovog diskursa. U Srbiji danas ne postoji jasna predstava o tome koje su to grupe pretile linčovanjem učesnika prajda. U pitanju su u prvom redu “Obraz”, “Srpski pokret 1389 i Naši” čije delovanje ni do danas nije zabranjeno. U međuvremenu neke od tih organizacija su se preregistrovale ili postale političke stranke, kao “Srpski sabor Dveri” i tako nesmetano dobijaju legitimitet za buduće delovanje.

Nereagovanje na ovakve pojave od strane institucija govori o slabosti države da se obračuna sa “desnicom” u zemlji (uključujući i one delove desnice koji deluju u njihovim redovima).

Veza između krajnje desno orijentisanih desničarskih stranaka sa ovim organizacijama jeste u podršci koju dobijau od njih i ideološkim sličnostima (okrenuta politici Kosova i podrške secesiji Republike Srpske, kao i bliskot sa SPC). Radi se o strankam kao što su Srpska radikalna stranka ili nekadašnji radikali – Srpska napredna stranka, Nova Srbija i Demokratska stranka Srbije. Ideološke sličnosti postoje zbog struktura koje su preostale iz devedesetih a koje su dio sistema ili deluju u opoziciji, kao i zbog pojave novih slojeva desnice među njima koja uspeva da spoji logiku tržišnog kapitala i nacionalističke interese (pod parolom “Za Evropu i Kosovo”).

Državna strategija – novi pokušaj

Srbija nije odustala od svoje uloge patrona nad svojim susedima. Za to im služi stalna instrumentalizacija Srba u susednim zemljama tako što se stalno plasiraju (memorandumske) teze o njihovoj navodnoj ugroženosti. Neposredni povod za oživljavanje matrice o “ugroženosti” je predstojeći popis stanovništva koji će se u svim zemljama regiona obaviti tokom 2011. godine.

Teza o ugroženosti je detaljno razradjena u Strategiji za očuvanje i jačanje odnosa matične države i Srba u regionu. Taj dokument, koga je Vlada Srbije usvojila u januaru 2011, pripreman je gotovo dve godine. Na tom poslu bili su okupljeni, brojni sturčnjaci, ali i tridesetak nevladinih organizacija. Osim Srba iz regiona, mišljenje su dala i sva ministarstva. Na osnovu prikupljenog materijala, završni tekst napisalo je nekoliko ljudi. Među njima je nekoliko mlađih istoričara poput Čedomira Antića i Predraga Markovića, kao i Živadin Jovanović, ministra inostranih poslova SRJ u vreme Slobodana Miloševića.

Čedomir Antić smatra da samo Srbi u Republici Srpskoj, u Bosni i Hercegovini imaju dobro rešeno statusno pitanje u odnosu na ostale zemlje u okruženju. Međutim, smatra da je to “jedini državni entitet u Evropi koji je pod stalnim pritiskom”, koga EU i SAD žele da ukinu. Srbi u Federaciji BiH, ističe, ne uživaju ni deo prava i uticaja koji Bošnjaci imaju u Srbiji. Takođe smatra da Srbi u Hrvatskoj ne uživaju puna prava koja im garantuje hrvatska

država. Ističe da se u Crnoj Gori vodi kampanja protiv Srpske pravoslavne crkve, a da crnogorska država želi da potisne srpski jezik. Po njemu, Srbi u Makedoniji nemaju pravo na slobodu veroispovesti, a u Sloveniji nemaju status nacionalne manjine...”

Povodom usvajanja Strategije ministar za dijasporu u Vladi Srbije Srđan Srećković izjavio je da je “otvorena nova era odnosa države Srbije i našeg rasejanja: “Vlada Srbije i državni vrh pokazali su da su spremni da stvore institucionalne mehanizme za izgradnju nove, odgovorne i dugoročne politike i zato je ovaj zakon temelj stvaranja partnerskih odnosa, koji će na ekonomskom, političkom i kulturnom planu doneti korist svima – i državi Srbiji i svakom čoveku ma gde živeo”. U Strategiji se navodi da u regionu ima 2,120.000 Srba, što je više od četvrtine stanovništva Srbije. Najviše ih je u Republici Srpskoj – oko 1,1 milion; U Hrvatskoj i Crnoj Gori živi oko 200.000 Srba, u svakoj od njih.

Reagovanje suseda

Strategija je u regionu primljena sa nepoverenjem, jer je pre svega fokusirana na konkretne oblike “brige” za srpski narod, što podseća na memorandumsku brigu o Srbima kojom je počeo rat u Hrvatskoj, a zatim i u BiH. Osim toga, Strategija se oslanja na politiku Srbije prema regionu koja ne prihvata novu realnost, ili je marginalizuje. To se vidi i po skromnom obimu međusobnih odnosa uprkos kontaktima na visokom političkom nivou.

Ovakav odnos Beograda prema Srbima u susedstvu šteti njihovom položaju u novonostalim državama, koji se inače dugo i strpljivo stvarao. Prvi su se distancirali od beogradske strategije politički predstavnici Srba u Hrvatskoj (potpredsednik hrvatske Vlade, Slobodan Uzelac), koji su, ne bez cinizma zamolili Srbiju da prestane da im “pomaže”.

Najoštrije reakcije stigle su iz Crne Gore. Draško Đuranović, glavni urednik portala “Analitika”, navodi da je zvanični Beograd, prvi put nakon smene Miloševića zašao u zonu uređivanja pravnog poretka susednih država: “Tako se nekadašnja Miloševićeva deviza ‘svi Srbi u jednoj državi’ volšebno pretvorila u nekakav Tadićev rimejk, nešto u stilu ‘više država a Srbi da upravljaju’”. Vlada Crne Gore je uputila i zvaničan demarš, ističući da Strategija predstavlja direktno mešanje u unutrašnje stvari Crne Gore i da je “u potpunoj suprotnosti sa temeljnim principima dobrosusedskih odnosa”.

Vlada Srbije je u međuvremenu, izbrisala iz Strategije zahtev o konstitutivnosti za srpsku zajednicu u Hrvatskoj i Crnoj Gori. Od Strategije se ogradio i Vuk Drašković, lider SPO, čiji je član i potpredsednik stranke, ministar za dijasporu Srđan Srećković. Drašković je izjavio da je taj dokument “na tragu miloševićevske politike”, a ministar Srećković “ovakav tekst nije ni smeo da predloži vladi”.

Šta je pozadina

“Srpsko pitanje” je stalno prisutno, a Beograd koristi svaku priliku da ga “ispostavi” u nekoj novoj formi. Međutim, zbog oštre reakcije regiona ovaj, najnoviji pokušaj nije uspeo. To ne znači da je konzervativno-nacionalistički blok od toga odustao. Autori Strategije su reagovali na vladino uzmicanje i na pravljenje “ustupka”, a Večernje novosti smatraju da je postupak Vlade izazvao “talas nezadovoljstva” među političkim predstavnicima Srba, ne samo u Crnoj Gori već i u “ostalim državama regiona”.

Predrag Marković, jedan od pisaca Strategije, kaže da je Srbija ovim dokumentom prvi put pokazala da ima konkretan plan za brigu o svom narodu izvan granica i “zato je ova odluka Vlade Srbije neobjašnjiva”. Istakao je da je apsurdno “da nas država koja je priznala nezavisno Kosovo optužuju da se mešamo u njen ustavni poredak”. Čedomir Antić pak smatra da je odustajanje od nekih zahteva u Strategiji “stvorilo (nepovoljnu) sliku o Republici Srbiji” i da je “čudno da neko u letu promeni dva puta mišljenje... Mi već imamo niz poniženja sa ‘žutom kućom’, sa Purdom, s Divjakom. I ovo je jedno od njih. Naša država se ponaša kao da je pala s Marsa na Balkan”.

Bez obzira na to što je najsporniji deo Strategije (o konstitutivnosti srpskog naroda u Hrvatskoj i Crnoj Gori) izbrisan, obnova pojačane brige za Srbe u regionu deo je smišljene taktike, proizašle iz nacionalnog projekta od koga se nije odustalo. Srbija je nakon zajedničke rezolucije sa EU o Kosovu u Generalnoj skupštini 2010. godine, odustala od odbrane nekadašnje južne pokrajine “svim sredstvima”. Otvaranje dijaloga Prištine i Beograda u martu 2011, praktično predstavlja početak postepenog privatanja realnosti kada je reč o Kosovu.

Međutim, kompenzacija se i dalje očekuje u BiH, koja je arhitektima nacionalnog projekta uvek i bila važnija od Kosova. Reč je o nastojanju da se

država proširi prema severozapadu Balkana, s time što bi se, kako se nadaju, sa Albancima napravio “istorijski dogovor”, koji bi podrazumevao srpsko odustajanje od Kosova, uz eventualnu korekciju granice na severu (pripajanje Srbiji područja severno od Ibra).

Druga okolnost sa kojom se računa je mišljenje Međunarodnog suda pravde o legalnosti nezavisnosti Kosovsa i “paralelizma” koji, po tumačenju srpske elite, sledi i za Republiku Srpsku u BiH. Činjenica, da mišljenje MSP izričito navodi da tog paralelizma nema namerno se prećutkuje, uz prevlađujuće mišljenje da se “još ne zna šta će biti sa celim regionom, jer granice jos nisu definitivne”.

Predsednik Republike Srpske Milorad Dodik najeksplicitnije formuliše pravac kojim bi, ako to okolnosti dozvole, krenula i zvanična politika Beograda. Dodik naime, u svakoj prilici osporava državnu budućnost Bosne i Hercegovine koja može da “klapa” dok se spolja u nju uliva infuzija i stvara privid demokratije. Ističe da je Bosna za Srbe moranje, nešto što se želi stresti sa leđa kao teret. Dodikovo tumačenje svodi se na to da “mi (Srbi) želimo da jasno etabliramo naša prava da se u nekoj budućoj situaciji možemo ponašati na isti način kao sada Albanci. Moramo da budemo strpljivi i da platimo cenu vremena u kome se nalazimo. U tom vremenu moramo da živimo za Srpsku i da je gradimo”.

Indikativno je, međutim, da ta izgradnja dobija i novi “temelj” koji počiva na tezi da Republika Srpska nije samo jedan od dva ravnopravna entiteta koji čine BiH, već da je ona svoju (ratom stečenu) državnost unela u Bosnu i Hercegovinu. Ta teza koju, između ostalih, lansira i Dodik, sve se preciznije uobličava i u Beogradu. Istoričar Čedomir Antić tvrdi da je u Republici Srpskoj početkom devedesetih godina prošlog veka “u potpunosti primenjen hrvatski model nacionalnog osamostaljivanja”.

Specijalne veze između Srbije i Republike Srpske sve su isprepletenije i sve čvršće. Osim što se preko njih zaokružuju ekonomski i kulturni odnosi, u poslednje vreme dobili su i specifičnu političku dimenziju. U Banjaluci je prvi put održana zajednička sednica Vlade Republike Srbije i Republike Srpske, što je i sa stanovišta međunarodnih odnosa i međunarodne prakse neprimereno ponašanje. Održavanje zajedničkih sednica najavljeno je i za ubuduće, na šta niko iz tzv. međunarodne zajednice nije reagovao.

Slučaj Ugričić

U situaciji kada se aktuelna vlada sprema za predizbornu kampanju u kojoj nema šta „mnogo toga da ponudi svojim biračima ona se očigledno priklonila priči o nacionalnoj ugroženosti, o međunarodnoj zaveri protiv Srbije do neprijateljstva najbližih suseda. Crna Gora je, kao što se pokazalo u svim prethodnim godinama počev od njene nezavisnosti, je rana s kojom se mnogi u Srbiji (a i u Crnoj Gori) nisu pomirili sa njenom nezavisnošću. Tekst Nikolaidisa je poslužio kao dokaz o zaveri protiv Srbije.

Upravnik Narodne biblioteke Srbije Sretena Ugričića smenjen je sa te funkcije nakon što je potpisao peticiju Foruma pisaca Srbije u kojoj se traži obustava medijske hajke na Nikolaidisa. Nakon toga usledila je burna reakcija zvaničnika Srbije, a ministar policije Ivica Dačić je tražio njegovu urgentnu smenu što je I usledilo nakon 24 stana na telefonskoj sednici vlade.

Autorski tekst književnika Andreja Nikolaidisa u kome je korišćena metafora koja se različito tumači, izazvao je, pored ostalog, veoma oštru reakciju zvanične Srbije koja je poslala demarš zvaničnoj Podgorici. Boško Jakšić, novinar Politike, smatra da iza tog demarša stoji visok emotivni naboj, pre svega Srbije u kojoj očito mnogi ljudi ne mogu da se pomire sa činjenicom da je Crna Gora od 2006. godine nezavisna država, a ne mlađi brat. Mislim da je to ono što komplikuje te odnose još od crnogorskog referenduma, od vremena napora srpskih akademika, od kojih su, da podsetim, mnogi crnogorskog porekla, da nezavisnost spreče, od nedopustivog uzdizanja crkvenog sukoba na nivo dnevne politike, a posebno posle odluke Podgorice da prizna vlasti u Prištini nakon čega je ambasadorica Crne Gore vaspitno-prkosno proterana iz Beograda. Takav odnos koji se na žalost manifestuje i prema Makedoniji pokazuje da se Srbija teško odriče neke vrste starateljstva nad tzv. malim državama nastalim raspadom bivše Jugoslavije”.

Žarko Korać, lider SDU, je povodom ovog slučaja izjavio da je Srbija na granici da ukine ono malo prava i sloboda koji postoje. On ističe da taj slučaj ne govori o odnosima sa Crnom Gorom, već se praktično optužuje jedan dio javnosti da priželjkuje ubistvo najviših verskih, državnih, političkih lidera Srbije. Čini mi se da se iza ove hajke krije nešto mnogo opasnije. Srbija u ovom trenutku klizi ka nekom stanju u kome se čini vrlo moguće da se naruše neke bazične građanske slobode.

Istoričarka Dubravka Stojanović primećuje da je zapravo Sreten Ugričić poslednji predstavnik vlade Zorana Đinđića i smenu upravnika doživljava kao nastavak obračuna sa tom Đinđićevom političkom linijom. Ističe da to “mora da se gleda u kontekstu cele prošle decenije i najave novih izbora u kojima očigledno takva istrčavanja i neverovatne slobode da imate pravo da mislite, nisu predviđeni. To je vrsta pripreme pre svega onih koji su na bilo kojim funkcijama, ali i svih drugih da se zna kako to izgleda. Ovo je valjda jedina hitna odluka vlade Srbije”.

LDP je takodje oštro reagovao ističući da je na delu “pretvaranje zemlje u ratnu zonu u kojoj se sve svodi na obračun sa piscima i političkim protivnicima, uz nepodnošljivu hajku protiv svakog ko se usudi da primeti koliko je takvo ponašanje opasno.

U suštini Sreten Ugričić je bio samo slučajna kolateralna žrtva jedne ishitrene hajke. On je godinama bio meta konzervativne Srbije a slučaj Nikolaidis je poslužio za njegovo likvidiranje. Pečat ističe da je Sreten Ugričić zapravo “stao, ne iza jednog pisca ili odbrane ljudskih prava, nego iza jedne ideje, jednog, bez dileme, nakaradnog sistema vrednosti.”U tom smislu, ističe se, Ugričićev najnoviji “antidržavni čin” I “podrška terorističkom aktu” samo je logična posledica njegovih ranijih stavova, razmišljanja, pisanja i aktivnosti, nadahnutih neprikrivenom averzijom prema svemu što ima srpski nacionalni predznak. Dalje se ističe da je Narodno biblioteka jkedinstvena u svetu po tome što se na njenom čelu čitavu deceniju nalazi čovek čiji su kriterijumi za ocenjivanje nacionalnih vrdenosti izrazito a(nti)nacionalni.

Instrumentalizacija Parade ponosa

Nakon što je 2010. godine održana prva Parada ponosa u Beogradu uz ogromno prisustvo policije, Parada koja je bila predviđena u 2011. godini je od momenta kada je počelo pominjanje njenog održavanja bila osudjena naneuspeh. Politička elita je od samog početka Paradu ponosa dovodila u pitanje. Vladajuća koalicija je izbegavala da izađe sa jasnim stavom. Jedino je Ivica Dačić, ministar policije, od početka insistirao da se cela vlada izjasni o tome, a sam je zagovarao zabranu iz bezbednosnih razloga.

U pripremi zabrane Parade ulogu je odigrao i policijski sindikat koji je zajedno sa Dverima (simbol neoljotićevske Srbije) pozvao LGBT organizacije

da pokažu “razumevanje za tradicionalne vrednosti većine građana Srbije, kao i svest o bezbednosnom riziku, i da odustanu od održavanja Parade ponosa”. Ministar Ivica Dačić je izjavio da su različite organizacije, protivnice Parade planirale ozbiljne incidente. Osim, kako je istakao, bejzbol palica, lanaca, petardi, kesa i kondoma sa farbom, eksploziva u plastičnim kutijama od vitamina, planirali su i otmicu autobusa Gradskog saobraćajnog preduzeća kojim bi, praktično došli do učesnika Parade ponosa. Dačić je posebno naglasio da su, “takođe, neke grupacije planirale i da skup dovede do ljudskih žrtava i da sve dobije političku konotaciju. Želeli su severnoafrički scenario u Srbiji, te incidente nisu planirali samo u Beogradu”.

Tabloid Alo je naknadno otkrio da bi ekstremne grupe napale sedišta nekih stranaka poput SPO, LDP i DS, kao i neke nevladine organizacije i pojedince poput Nataše Kandić, Sonje Biserko, Žena u crnom, i Inicijative mladih.

Dilema, da li održati Paradu ili ne bila je povod za brojne ksenofobične i antizapadne izjave. Tvrđilo se da se “Srbiji lomi kičma”, da je reč o “militantnom pokretu koji ima za cilj da menja svest građana, da razara tradicionalne vrednosti”, da je to “jedan od značajnih oblika specijalnog rata protiv Srbije i srpske države” i sl.

I patrijarh Irinej je pozvao “moralno zdravi deo naroda” da tog dana ostane u u svojim kućama i na taj način bojkotuje Paradu ponosa. “Sa puno opravdanja ovu pošast nazvao bih ne paradom ponosa, već paradom srama kojom se blati ljudsko dostojanstvo i gazi svetinja života i porodice”, navodi se u poruci patrijarha.

Jača mlada ekstremna i dobro organizovana desnica potpomognuta Srpskom pravoslavnom crkvom, desničarskim parlamentarnim partijama i delom intelektualnih elita. U istraživanju Helsinškog odbora 77 odsto anketiranih srednjoškolaca smatra da su “porodica i brak su svetinja”, a svaki deseti da ženu treba povremeno tući. Žena je podređena. Prema istraživanju američkog nedeljnika Njuzvik o položaju žena u oblasti politke, zdravstva, pravosuđa, ekonomije i obrazovanja, Srbija je na 145. mestu, među 165 anketiranih zemalja.

“...Ovde je reč o odsustvu kajanja. Kad kažem ovde, mislim na Srbiju... Umesto lustracije imamo na delu rehabilitaciju. Zato što je rehabilitacija, takva kakva se sad sprovodi, dodatno opravdanje nikad sprovedene lustracije. Upravo rehabilitacijom antikomunističkih i nacionalističkih imena i ideja iz ranijeg perioda traumatične istorije utemeljuje se antikomunizam

i nacionalizam vodećih imena i ideja traumatične današnjice. Zajednički imenitelj i pokretač svih aktualnih primera rehabilitacije jeste upravo anti-komunizam i nacionalizam. Jer to je ono vrednosno, ideološko i političko opredeljenje koje su svi širom političkog spektra prigrlili. Po cenu, žrtvovanja antifašizma. I to izgleda nikome ne smeta...”

Pogotovo kada jedan sistem ideologije savremena vlast

proglasi za autoritaran, nehuman i nasilnički. Volja naroda se ne uzima u obzir. Bitno je šta kažu mesije naciona, borci za ljudska prava, itd. Naravno i Savet Evrope i Vašington (rezolucija iz 1996. o izjednačavanju dva autoritarna sistema – fašizma i komunizma, i rezolucija iz 2004, gde se stavlja znak jednakosti između Hitlera i Staljina kao izazivača Drugog svetskog rata).

Koliko je nama poznato, u svim udžbenicima, negde više a negde manje, partizanski pokret je vrednovan isključivo kao antifašistički. Ponegde samo kao pokret otpora, da bi se mogao izjednačiti sa ravnogorskim pokretom. Nedoumicu čine samo oni autori koji su u svađi sa samim sobom, pa se igraju “prvačenja” – ko je prvi počeo, čiji je pokret autentično srpski, a čiji je uvezen, ko je bolji vođa – Tito ili Draža, ko je imao više boraca, izveo prvu akciju, itd. Sve bi tu bilo podnošljivo da tu nisu Nemci, kvisling general Milan Nedić, Dimitrije Ljotić, Kosta Pećanac itd. Partizanski i ravnogorski pokret u Srbiji 1941. godine dva su pokreta otpora, koji često izvode zajedničke vojne akcije i zajednički se raduju ulasku SSSR u rat – jedni po ideološkoj liniji, drugi po pravoslavnoj.

Treba imati u vidu da je u Srbiji posle aprilskog rata vladala nezamisliva anarhija, više u ruralnim oblastima nego po gradovima, da je vladao neopisivi haos, beznađe, strah od neizvesne sutrašnjice, šverc, pljačka i osvetnička ubistva. Ideološka i politička razdelnica između ova dva pokreta nastala je novembra 1941. godine, kada počinje beskompromisni građanski rat. Ali, to su u svojim dokumentovanim i obimnim knjigama naučno prikazali prof. dr Jovan Marjanović 1963. godine za Srbiju i dr Đuro Stanisavljević za Hrvatsku, godinu dana ranije. Vuk Drašković, pola veka kasnije, ponovo “otkriva Ameriku”. Za koga i čije interese? Poslednjih godina u fokusu interesovanja su komunistički zločini.

Termin “komunistički zločin” je krajnje pravno i politički neadekvatan. Zločin je pojam za ritual ubijanja. Ovde je uzet da bi komuniste izjednačili sa nekim drugim pokretima, koji u tom ritualu nisu izostavljali žene, decu i stare osobe, primenjujući krajnju brutalnost. Ne može se osporavati da je u

procesu konstituisanja nove i međunarodno priznate države ta ista država primenjivala “revolucionarni teror”...” Dok srpski dušebrižnici ističu savremene moralne i etičke dileme u vezi s “komunističkim zločinima” od pre 60 godina, NATO takvih dilema nema. Tvrdimo, sasvim odgovorno, da je među izvršiocima egzekucija u fazi revolucionarnog terora bilo najmanje članova KPJ. Zašto se ne piše o četničkim zločinima? To treba pitati odgovorne u istorijskim institutima, SANU, SPC itd. Onim centrima moći koji direktno utiču na istorijsku nauku...” Četničkih oružanih formacija nije bilo u Vojvodini, Hrvatskoj, osim Kninske krajine (zahvaljujući italijanskom okupatoru), u Makedoniji, na Kosovu i Metohiji, dok se jedna četa javila u Sloveniji tek krajem 1944. godine. Ideolozi ravnogorskog pokreta bili su za obnavljanje Jugoslavije, pod uslovom da se drastično kazne Hrvati i muslimani kao glavni krivci za poraz u aprilskom ratu. To je podrazumevalo i ogroman broj fizičkih egzekucija. ...

Nova inicijativa za utvrđivanje istine o žrtvama rata na tlu bivše SFRJ najavljena je udruživanjem regionalnih nevladinih organizacija (REKOM) koja za sada, okuplja više od 1500 organizacija civilnog društva, pojedinaca iz svih država nastalih raspadom bivše SFRJ, udruženja roditelja i porodica nestalih osoba, veterana, novinara, predstavnika manjinskih etničkih zajednica, organizacija za zaštitu ljudskih prava. REKOM bi u završnom izveštaju trebalo da iznese popis ubijenih i nestalih, masovnih grobnica, logora i drugih mesta na kojima su

ljudi zatvarani. Inicijativu za osnivanje REKOM-a do sada su podržali predsednici Hrvatske i Srbije, Ivo Josipović i Boris Tadić, Skupština Crne Gore, Evropska komisija i Evropski parlament, kao i mnoge javne ličnosti.

Iz Godišnjeg izveštaja za 2012.

Ekstremna desnica: nametanje vrednosnog koda

Dolaskom nove koalicije na vlast (maj 2012) intenzivirano je dejstvo ekstremističkih grupa, posebno u Vojvodini. Izbori su pokazali radikalne promene na srbijanskoj desnici. Tako je nevladina organizacija Dveri ostvarila relativan uspeh na izborima nakon što se registrovala kao udruženje građana. Dveri su osvojile 4,34 odsto glasova (malo ispod cenzusa) sa kampanjom protiv “tajkuna”, nefer privatizacije i samopredstavljanjem javnosti kao organizacije “čistih ruku” Dveri slove za klerikalno i prorusko udruženje³⁶⁰. Srpska radikalna stranka (srs), nakon što je podeljena nadve stranke (sns je na vlasti), ostala je i dalje najradikalnija stranka, ali nije

prešla cenzus na prošlim izborima. Najveći deo njenih pristalica prišao je naprednjacima. Najznačajnija i najorganizovanija organizacija je Srpski narodni pokret (snp) “Naši” koji je učestvovao na lokalnim izborima i bioprilično uspešan, uzimajući u obzir da je prvi put učestvovao u izbornojutakmici. Sad su deo vladajuće koalicije u opštini Aranđelovac. Osim Dveri, Srpskog narodnog pokreta 1389, važne su i Delije, organizacija navijačaCrvene zvezde. Oni su neformalna politička organizacija, a njihova ideologija je ekstremno desničarska. Osim što nastupaju kao navijači, najvećim

delom služe kao paravan za političku mobilizaciju mladih. Aktivirali su seoko Kosova sa parolama “Oj Kosovo, dušo srpska, tebe dobro pamti Turska. Pamtićete i ostali, koji budu na te stali”. Delije se predstavljaju kao “glasnarođa”, privrženi “srpstvu”, zalažu se za poštovanje pravoslavlja.

³⁶⁰ Dveri su veoma prisutne na Univerzitetu i okupljaju, kako kažu, intelektualce koji se nikada nisu prodali. Za sebe kažu da su porodični ljudi, rodoljubivi i koji nemaju rezervnu otadžbinu, osećaju odgovornost prema svima. Evropa je, kažu, za one koji samo otimaju, Neće pedofile jer rastakaju naše porodice. Prvi su, kako ističu, rekli istinu o režimu B.Tadića, ali i o opoziciji.

Srbija je druga po redu po broju žrtava ekstremizma u južnoj Evropi i šesta u celoj Evropi u periodu od 1999 do 2010.³⁶¹ Nakon 5. oktobra dolazi do naglog prisustva ekstremne desnice u javnosti uz punu podršku tadašnjeg predsednika srj Vojislava Koštunice i Srpske pravoslavne crkve. Ona dobija prostor u medijima i uopšte u javnoj sferi bez ikakve kritičke distance i vrednosnih ocena o ideologiji koju zastupaju. Vešto su javnosti predstavljani kao pravo na drugačije mišljenje i suprotstavljeni su, navodno, drugom “ekstremu” – civilnom sektoru koji se bavi ljudskim pravima. Onisu javnosti predstavljani kao ekstremna levica. Pri tome tzv. ekstremna levica je tako-reći stalno na udaru medijskih kampanja i desničarskih grupakaju su često i fizički napadali pojednice tih grupacija.

Desne ekstremističke organizacije opstaju pre svega na ksenofobiji i populizmu koji karakterišu društva kao što je srbijansko. Naprednjaci kao izrazito konzervativna i populistička partija su prirodno bliski sa takvim grupama i imaju dovoljno jak kredit kod njih zbog svog nacionalizma, populizma i radikalizma, doduše sada malo umivenog.³⁶²11 Njihov tradicionalizam, teorije zavera (inače tipčne za te partije), antimoderni i antizapadni stavovi postaju politički prihvatljivi.

Mediji u tome imaju posebnu ulogu, jer se uglavnom ne konfrontiraju sa takvim stavovima; naprotiv, naširoko ih promovišu i prenose bez vrednosnog stava. Tabloidizacija medija u Srbiji dodatno pogoduje takvoj atmosferi, jer mediji bez ograda prenose govor mržnje, antisemitizam, spinuju afere i skandale. Nema osude takvog diskursa niti oni snose odgovornost za širenje laži. Time mediji čine najjači i najmoćniji mehanizam u promovisanju desničarskih organizacija.

Desničarske organizacije su se u poslednje tri godine zaredom zajedno sa konzervativnim delom Srpske pravoslavne crkve (spc) i navijačima koristile pretnjama sa ciljem da se zabrani Parada ponosa u čemu su i uspeli 2009, 2011. i 2012. godine. Vlada je bila prinuđena da zabrani održavanje Parade. Parada je održana jedino 2010. godine kad je zbog toga bio demoliran centar

361 http://www.athenainstitute.eu/en/select_country_profiles

362 11 Populistička demokratija naprednjaka očituje se u plebiscitarnoj politici, personalizaciji moći (A. Vučić), primarosti političkog (legalizam i vladavina prava se realizuju kroz vladavinu naroda) što se pokazalo u slučaju borbe protiv korupcije (hapšenje Miroslava Miškovića bez pravih dokaza, drže ga u zatvoru, jer narod to odobrava).

Beograda. Tada su zabeleženi i napadi na lgtb, Rome i strance.³⁶³12 Najaktivnija organizacija je Srpski narodni pokret “Naši”, osnovana 15.

januar 2006. godine i registrovana na saveznom nivou tadašnje državne zajednice Srbija i Crna Gora. Ubrzo nakon registrovanja ova organizacija je dobila pristup medijima, a svojim aktivnostima izrazito se zalagala protiv učlanjenja Srbije u Evropsku uniju (eu) i nato, a za saradnju sa Ruskom Federacijom. U avgustu 2010. godine “Naši” su sklopili sporazum o saradnji sa snp 1389, ali nakon godinu dana saradnje ponovo postaju samostalni.

Cilj pokreta je učešće na izborima na svim nivoima kako bi kroz institucije program pokreta postao zvanična politika Srbije.³⁶⁴

Dolaskom naprednjaka na vlasti, “Naši” su se posebno orijentisali na akcije protiv autonomije Vojvodine – gotovo svakodnevno. Aktivisti SNP “Naši” zapalili su zastavu ap Vojvodine ispred prostorija Lige socijaldemokrata Vojvodine (lsv) u Novom Sadu i potom nagorele i pocepane ostatke okacili na ulazna vrata “kao novogodišnju čestitku” toj stranci.³⁶⁵14 Tom akcijom su, kako je navedeno u saopštenju, SNP “Naši” želeli da daju podršku svom aktivisti Stefanu Petroviću, koji je prošle godine “u političkom po stupku osuđen na 15 dana zatvora zbog paljenja takozvane zastave Vojvodine”. Aktivisti tog pokreta su tokom 2012. godine u nekoliko navrata palili zastavu pokrajine u Novom Sadu, Zrenjaninu i u Bačkoj Palanci. SNP “Naši” su najavili da će nastaviti kampanju protiv “autonomaša u severnoj Srbiji”, i obavestili da je “Ustavnom sudu predat predlog za pokretanje postupka za zbranu partije lsv zbog njenog protivustavnog delovanja”.³⁶⁶

Ova organizacija brojnim aktivnostima izražavaju ekstremne stavove bez reakcije države ili Tužilaštva. Posebno je aktivna u plediranju protiv nato članstva. Za to se koristi u svakoj prilici podsećanje na intervenciju nato 1999. godine. Povodom godišnjice upriličen je skup na Trgu Slobode u Novom Sadu 24. marta 2012. godine, gde su odali poštu “žrtvama agre sije”. Skup je pod nazivom “nato dahije marš iz Srbije”, počeo je sa zvučnim sirenama koje su

363 Vidi Helsinški bilten br.72, Parada ponosa: “Kultura nasilja” i ofanziva desnice.

364 <http://nasisrbija.org/index.php/o-nama/>.

365 Nepoznati počinioci su 12. januara, oko tri sata posle ponoći, ciglom razbili staklo na ulaznim vratima u prostorije LSV a ta stranka je ranije saopštila da su u prethodne tri godine zabeležena 23 napada na njene prostorije u Pančevu, Novom Sadu, Vršcu, Čoki i drugim mestima.

366 Ibid.

1999. godine najvjoljivale napade nato. Predsednik SNP “Naši” Ivan Ivanović je tom prilikom izjavio da “završetak bombardovanja nije označio kraj rata. Rat protiv srpskog naroda i države nastavljen je do današnjeg dana. nato okupatori nisu zadovoljni samo okupacijom Kosme ta već žele da okupiraju čitavu Srbiju, peko svojih poslušnika, koje finansi raju zapadne agenture, a Nenad Čanak je produžena ruka nato okupatora u Vojvodini”.³⁶⁷

Naši su takođe pokrenuli akcije protiv prikazivanja turskih serija koje su veoma gledane u Srbiji, ali i u čitavom regionu. Pokrenuli su kampa nju “Obilić je veličina, Sulejman je samo slina”, kao reakciju na prikaziva nje turske serije “Sulejman veličanstveni”. U okviru kampanje odštampali su i plakate i nalepnice sa porukom “Obilić je veličina, Sulejman je samo slina”.³⁶⁸

Podneta je i krivična prijava protiv exit festivala zbog “protivustavne i sramne promocije lažne države Kosovo”. Prijavom su želeli, kako su tvrdi li, “sprečiti promociju prošiptarskog projekta “Kosova 20”” na konferenciji šer (Share Conference) koju organizuje festival Exit, a koja je bila najavljena za 26. april 2012. godine. Po njima, taj projekat se bavi “promocijom narko-države Kosovo kao nezavisne države koja nije u sastavu Republike Srbije, što predstavlja direktno podrivanje ustavnog poretka Republike Srbije”.³⁶⁹

“Naši” su podneli i krivičnu prijavu protiv *e-novina* zbog širenja ver ske mržnje. Naime, Petar Luković i Branislav Jelić su 26. jula 2012. godine na portalu *e-novine* objavili tekst “Sisom na patrijarha” u kome su prika zali video snimak napada pripadnice femniniističke grupe Femen na pa trijarha Ruske pravoslavne crkve. G. Kirila završavajući tekst sa “Fuck you, Kiril”.³⁷⁰

U Aranđelovcu su aktivisti “Naši” više meseci vodili kampanju “Urba na gerila”, pre svega ispisivanjem grafita. Pokretu se pridružio veliki broj sred-njoškolaca koji su uzeli aktivno učešće u širenju njihove ideologije.

Aranđelovac je tako pokriven grafitima i rodoljubivim parolama, koje za cilj imaju podizanje nacionalne svesti, pre svega kod mladih.³⁷¹20 U okviru kampanje “Ne želimo nato ubice na srpskom nebu”, aktivi sti organizacioja SNP “Naši”, Kanon i Korak Srbije, kao i prisutni građani, izviždali su delegaciju sad i nato ispred izloženih aviona F16 u Batajnici.

367 <http://nasisrbija.org/?p=7631>.

368 <http://nasisrbija.org/?p=7631>.

369 <http://nasisrbija.org/?p=7901>.

370 <http://nasisrbija.org/?p=8723>

371 <http://nasisrbija.org/?p=8740>.

Okupljeni su uzvikivali parole, najčešće se čula fuck fuck nato pakt. Vojška je vojna obeležja sad i nato morala skloniti, jer su neki građani počeli da pljuju na njih. Ispred aviona sad stajao je transparent “nato fuck off!”. “Naši” su uputili pismo podrške Međunarodnom evroazijskom po kretu povodom velikog kongresa ove organizacije u kome se ističe da su “Naši” prva “organizacija koja je promovisala Prvi srpski politički program evroazijskih integracija Srbije i to pre nego što je Putin zvanično deklarirao evroazijsku strategiju Ruske Federacije”. U pismu se ističe da je Rusja za Srbiju važnija nego ikad, a ideja Evroazijskog saveza predstavlja svetlo u tuneli smrti. Za Srbe, kaže se, ideja i proces evroazijskog ujedinjenja pred stavljaju naš prirodni put da se, kao deo pravoslavnog i slovenskog orga nizma, vratimo svojim korenima, samima sebi i našoj budućnosti – to je jedini put koji možemo nazvati putem pobede”.³⁷² 21 Srpski narodni pokret “Naši” je u saradnji s grupom Ultra četnici, u više gradova u Srbiji, sprovodio akciju promocije lika Ratka Mladića pod nazivom “Đeneralizacija”. U Saopštenju se kaže da je akcija pokrenuta po vodom 12. marta i rođendana Ratka Mladića. Prvi grafiti sa likom Mladića i sloganom “Đeneralizacija” osvanuli su u Novom Sadu i Beogradu. Cilj akcije “Đeneralizacija” je “pokazati privrženost srpskog naroda heroju Ratku Mladiću i poručiti kvislinškom režimu Borisa Tadića da njegovim sramnim uhićenjem i izručenjem nije uspio ubiti nepokolebljivu volju srpskog na roda za slobodom”.³⁷³

Zbog početka primene integrisanog upravljanja prelazima na Kosovo u nekoliko desničarskih organizacija organizovalo je u Beogradu pro testnu šetnju “Nikad granica – Kosovo je Srbija”. Učesnici marša, koji je započeo ispred Saborne crkve, prošetali su pored zgrade Predsedništva, Vlade, Ustavnog suda, a šetnju su završili kod Hrama Svetog Save, gde su zapalili sveće za srpske žrtve na Kosovu. Marš su organizovali Pokret Dveri, Srbski obraz, Zavetnici, “Naši”, 1389, Savet sabora dijaspore, Pokret za Srbiju, Slobodna Srbija, Srpska narodna odbrana, Žekim, Vlada Srpske Krajine u progonstvu, Nacionalni pokret i Novi standard. Predsednik SNP “Naši”

Ivan Ivanović poručio je da “srpskoj omladini nema budućnosti bez Kosova i Metohije... Govore nam da na Kosovu nije postavljena granica! Da li

372 <http://nasisrbija.org/?p=8888>.

373 <http://dalje.com/hr-svijet/srpski-narodni-pokret-nasi-pokrenuo-akciju-promocije-lika-ratka-mladica/423480>, “Srpski narodni pokret “Naši” pokrenuo akciju promocije lika Ratka

čujete ovu sramotu kad nam politički šljam i bagra govore kako nam ne dele i ne cepaju zemlju?!”³⁷⁴ Ivanović je podsetio na zakletvu prote Atana sija ustanicima na Sretenje 1804. “Ko izdao, izdalo ga zdravlje” i poručio: “Mi današnji Srbi 2013, ispred spomenika Karađorđu govorimo da onaj ko kaže da su Kosovo i Metohija nezavisni, neće ostati samo bez jezika, već i bez glave”.³⁷⁵

SNP “Naši” objavio je spisak nevladinih organizacija koje godinama otvoreno krše Ustav Republike Srbije (rs) i krivične zakone rs i koje se fi nansiraju iz stranih fondova i ambasada. One, po njima, spadaju u orga nizacije koje treba, u skladu sa Ustavom i nizom zakona Republike Srbije, u najhitnijem roku zabraniti. Delovanje pomenutih organizacija je, kako ističu, u najgrubljem sukobu sa interesima građana Srbije i Republike Sr bije i njenim zakonima, a kao svoj osnovni cilj one imaju urušavanje dr žavnog poretka jedne suverene zemlje, uključujući i političke propagandne kampanje za teritorijalno rasparčavanje rs, poput zahteva da Srbija pri zna nezavisnost lažne države ‘Kosovo’, te najotvoreniji govor mržnje i dis kriminaciju prema Srbima u njihovoj matici državi Srbiji na najrazličitije načine”.³⁷⁶

Na spisku su B92, Blic, Peščanik, nuns, Danas, Vreme, Republika, Fond za humanitarno pravo, Žene u crnom, Centar za kulturnu dekontaminaci ju, jukom, Helsinški odbor za ljudska prava, Inicijativa mladih za ljudska prava, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava, Fondacija egzit, Autono mni ženski centar, Rekonstrukcija ženski fond, Beogradski centar za ljud ska prava, Amnesti internešnal, Građanska inicijativa, Kvirija Centar, Gej strejt Alijansa, Dokukino.

U saopštenju se navodi da je cilj kampanje podizanje svesti u javno sti o alarmantnoj potrebi “zabrane i hapšenja nvo faktora sa spiska, koji otvoreno i javno vrše krivična dela podriivanja Ustava kroz niz teških kri vičnih dela”.³⁷⁷

snp “Nasi” najvili su i izlazak “Bele knjige crnih organizacija” koju je spremio pravni tim SNP “Naši”. Bela knjiga, kako ističe Ivan Ivanović, biće srpski Wikiliks na koji niko neće ostati ravnodušan. Spisak medija i nevla dinih organizacija koje je objavio spn “Naši” je udarac, kako ističu, u sam

374 <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/276474/Nikad-granica--Kosovo-je-Srbija>

375 <http://www.smedia.rs/vesti/vest/107973/Kosovo-SNP-Nasi-Nezavisno-Kosovo-Miting-SNP-Nasi-Za-nezavisno-Kosovo-ode-glava-VIDEO.html>

376 DS trazi zabranu rada SNP Nasi, Novi Magazin, 10. Mart 2013.

377 http://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/snp-nasi-spalili-zastavu-vojudine-plakati-sa-spi-skom-neprijatelja_363902.html

centra projekta čija je pravljena u Srbiji duže od 20 godina i čiji je cilj da se kroz plaćeničke medije, organizacije i političke stranke neprekidno radi na destabilizaciji Srbije kao ključnog faktora na Balkanu. Objavljivanjem crnih spiskova, "Naši" smatraju da su skrenuli pažnju javnosti na one o kojima je reč, čime se bave i šta im je cilj.³⁷⁸ Povodom spiska koji su objavili "Naši", Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) je uputilo pismo predsedniku Srbije Tomislavu Nikoliću i premijeru Ivici Dačiću u kome je upozorilo na spiskove nepoželjnih organizacija i pojedinaca koje prave ultradesničarske organizacije, a da se u međuvremenu zabrinjavajući trend nastavlja. Međutim, na to pismo nisu dobili odgovor. U pismu se izražava "duboka zabrinutost zbog širenja atmosfere linča i netrpeljivosti prema neistomišljenicima" i pozva se da mokraska javnost da se energično suprostavi govoru mržnje i brutalnoj kampanji koja se vodi protiv pojedinaca i organizacija. NUNS u svom saopštenju tim povodom ističe da bi "javno određivanje parlamenta prema ovakvim pojavama i ukazivanje na njihovu štetnost bilo (bi) delotvorno je od zabrana organizacija i drugih administrativnih mera. U protivnom, srpsko društvo bi moglo da potone u atmosferu poput one koja je vladala devedesetih, kada su zbog drugačijeg mišljenja ljudi izlagani javnom linču, a novinari čak i ubijani".³⁷⁹ Liberalno demokratska partija (LDP) zatražila je da država hitno reaguje na pretnje koje je SNP "Naši" uputio medijima, civilnom sektoru i svima koji se bore protiv nasilja u društvu, objavljivanjem plakata sa spiskom "antisrpskih medija i nevladinih organizacija finansiranih od zapadnih obaveštajnih službi". Navodi da je "Srbija ponovo postala zemlja u kojoj se žigoše svako ko drugačije razmišlja, politički protivnici proglašavaju za izdajnike i kriminalce, poziva na obračun sa njima tako što se njihove slike lepe kao poternice na svakom ćošku naših gradova". LDP navodi da isključivu odgovornost za "atmosferu linča" snosi vlast, jer ćutanjem o ovim te mami sadašnja vladajuća koalicija prećutno podržava nasilje.³⁸⁰ Zaštitnik građana Saša Janković je takođe izrazio zabrinutost zbog plakata kojima organizacija "Naši" optužuje nevladine organizacije i Nezavisno udruženje novinara Srbije za saradnju sa stranim obaveštajnim službama, saopštila je kancelarija ombudsmana. On je objasnio da, "sa obzirom da su to tvrdnje o činjenju

378 <http://srbin.info/2012/12/snp-nasi-bela-knjiga-crnih-organiz/>.

379 <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/280023/NUNS-Zasto-se-ne-reaguje-na-spisak-desnicara>, "NUNS: Čekamo odgovor predsednika i premijera", 25. decembar 2012.

380 Ibid.

teških krivičnih dela, oni koji ih iznose trebalo bi da bude zvanično pozvani da ih pred nadležnim organima do kumentuju. Ili su srpski nevladini aktivisti i novinari zaista strani špijuni i treba im suditi ili neko grubim uvredama uznemirava javnost, za šta je takođe predviđena sankcija”.³⁸¹

Pokret SNP “Naši” predlaže da se usvoji zakon koji bi za nvo finansirane iz inostranstva uveo oznaku “strani agent”. Pokret, koji je svojim kontroverznim predlozima o spiskovima “antisrpskih” nvo i medija iza zvao široku polemiku u javnosti, zalaže se da se, kako tvrdi, po uzoru na zakonodavstvo sad i Rusije, usvoji zakon o stranim agentima koji će “u budućnosti omogućiti da sve organizacije koje se bave politikom, a finansirane su iz inostranstva budu označene oznakom ‘strani agent’”.³⁸²

SNP “Naši” će podnošenjem dokaza zahtevati da nevladine organizacije i mediji sa crnih spiskova zbog počinjenih krivičnih i protivustavnih dela budu zakonski procesuirani i zabranjeni.”Naši” iznose i tezu da organizacije i mediji sa crnih spiskova imaju jednog zajedničkog finansijera, a to je, kako tvrde, vlada sad i “zloglasna fondacija ned koja funkcioniše kao organizacija za sprovođenje specijalnih operacija i finansira se u sklopu budžeta za usaid koji se odobrava od strane Stejt departmenta”.³⁸³

Prema tvrdnjama tog pokreta, usaid i ned zabranjeni su u Latinskoj Americi “upravo zbog stvaranja struktura kojima je cilj mešanje u unutrašnju politiku i podrivanje ustavnog poretka”, a u Rusiji su ove fondacije i organizacije kao strani agenti tretirani Zakonom o stranim agentima. U saopštenju se takođe tvrdi da su “među najplaćenijima” na listi fondacije ned B92, Peščanik, anem, nuns, Udruženje nezavisnih novinara Vojvodine, birn (Balkan Investigative Reporting Network), Helsinški komitet za ljudska prava, Evropski pokret u Srbiji, Pravni komitet za ljudska prava (yu com), Inicijativa mladih za ljudska prava (yibr), *e-novine*. Prema navodima pokreta, radio stanice Slobodna Evropa i Glas Amerike su dugi niz godina, sve do 1999. godine, direktno i javno finansirani od strane cia.³⁸⁴

381 Ibid.

382 http://www.rtv.rs/sr_ci/drustvo/nasi:-za-nvo-finansirane-iz-inostranstva-oznaka-strani-agent-_357118.html, Naši: Za NVO finansirane iz inostranstva oznaka “strani agenti”, 7. decembar 2012.

383 Ibid.

384 Ibid.

Više nevladinih organizacija zatražilo je od nadležnih državnih institucija da se javno oglase povodom objavljivanja crne liste nvo i medija koji je objavio Pokret SNP “Naši” i da javno osude “taj čin javne stigmatizacije i linča organizacija za ljudska prava i medija”. U zajedničkoj deklaraciji uoči 10. decembra, Međunarodnog dana ljudskih prava, 15 nvo je pozvalo na sprečavanje “daljeg protivustavnog delovanja organizacija koje šire mržnju i netrpeljivost, bilo da je reč o registrovanim udruženjima građana ili ne formalnim grupama”³⁸⁵.

Nevladine organizacije su takođe pozvale državu da ispunjava svo je međunarodne obaveze koje se odnose na poštovanje ljudskih prava i punu primenu međunarodnih standarda ljudskih prava. Država se, tako će, poziva da braniteljima ljudskih prava pruži adekvatnu i delotvornu za štitu u slučajevima napada na njih zbog njihovog angažmana na odbrani i unapređenju ljudskih prava. U deklaraciji se tvrdi i da osim Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom nijedna državna institucija nije osudila objavljivanje spiska SNP “Naši” i da će se,“ ukoliko to ne učine, smatra ti saučesnicima u nasilju nad svima koji brane ljudska prava”. Deklaraciju su potpisale Žene u crnom, Regionalni centar za manjine, Rekonstrukcija ženski fond, Građanske inicijative, Inicijativa mladih za ljudska prava, Dokukino, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Komitet pravnika za ljudska prava, Autonomni ženski centar, Centar za unapređenje pravnih studija, Kuća ljudskih prava, Labris, Beogradski centar za ljudska prava, Gej strejt alijansa i Centar za kulturnu dekontaminaciju.³⁸⁶ “Naši” su u međuvremenu najavili da će tražiti od države da u skla du sa Ustavom Srbije svaki vid “gej prajd” propagande, kao i održavanje “gej parade”, budu najoštrije zabranjeni u narednih sto godina, uključuju ći i zabranu javnog isticanja zastava duginih boja, drugih gej prajd simbola i javnog korišćenja stranog izraza “gej”. SNP “Naši” smatra da su građani Srbije već više godina unazad jasno pokazali da ne žele državu u kojoj se “gej prajd” ideologija promovise kao pozitivna vrednost i da žele društve ni ambijent u kojem će srpska deca nesmetano biti vaspitavana u hrišćan skom duhu i moralnom okruženju.³⁸⁷

Srpski narodni pokret “Naši” je na svom zvaničnom sajtu objavio in formaciju da je Ivan Vejvoda najplaćeniji strani agent. “Naši” zahtevaju tim

385 Ibid.

386 Ibid

387 <http://www.novimagazin.rs/vesti/snp-nasi-trazi-zabranu-prajda-na-100-godina>.

povodom zatvaranje beogradske kancelarije Balkan Trust for Democracy (Balkanski fond za demokratiju) kao protivustavne i nezakonite organizacije koja javno radi na izgradnji nezavisnog Kosova i finansira rad šiptarskih organizacija direktno iz kancelarije u Beogradu, kao i hapšenje Ivana Vejvode i svih odgovornih za teška krivična dela višegodišnjeg po drivanja ustavnog poretka Republike Srbije.³⁸⁸

Ističu da je Kancelarija organizacije Balkan Trust for Democracy u Beogradu operativni centar kroz koji, budžetom od preko 50 miliona američkih dolara javno finansira celokupan šiptarski nvo sektor na okupiranoj srpskoj teritoriji Kosova i Metohije u svrhu jačanja kvazi-države Kosovo, a pod koordinacijom Ivana Vejvode.³⁸⁹

U saopštenju se navodi da su neki od projekata koje finansira Balkanski fond za demokratiju i “Podrška završetku procesa nadgledane nezavisnosti Kosova” koji sprovodi Kosovski institut za političko istraživanje i razvoj, kao i da su tu i Kosovski demokratski institut, Kosovska inicijativa za stabilnost, Internjuz Kosova, Omladinska inicijativa za ljudska prava Kosova, Kosovska fondacija za građansko društvo, Kosovski omladinski Savet, odnosno, ukupno u poslednje tri godine je finansirano više od 30 projekata i šiptarskih nevladinih organizacija, a reč je o budžetima vrednim više desetina miliona američkih dolara kojima šiptarske organizacije i projekte izgradnje nezavisnog Kosova, iz Beograda finansira i koordinira Ivan Vejvoda i Balkanski fond za demokratiju.³⁹⁰

Vladina Kancelarija za saradnju s civilnim društvom ocenila je da udruženje SNP “Naši” svojim “crnim spiskom nevladinih organizacija”

narušava ugled Srbije kao i civilnog društva u celini. Tu izjavu “Naši” su osudili i izjavili da su Ivana Ćirković i njeni saradnici u Kancelariji ovom ocenom pokazali “očiglednu nervozu zbog ukazivanja snp ‘Naši’ na leglo korupcije i kriminalnu spregu državnih struktura i nevladinog sektora”. SNP “Naši” zatražio je tim povodom od potpredsednika Vlade Srbije Aleksandra Vučića hitno smenjivanje direktorke Kancelarije Ivane Ćirković³⁹¹.

388 <http://ceas-serbia.org/root/index.php/sr/home-sr/93-preuzeto/642-snp-nasi-ivan-vejvoda-najplaceni-iz-strani-agent>, 17. decembar 2012.

389 Ibid.

390 Ibid

391 <http://www.pressonline.rs/info/politika/252030/pokret-nasi-trazi-smenu-ivane-cirkovic.html> 12. novembar 2012.

Jedna u nizu akcija koju su SNP “Naši” sprovedi je i akcija lepljenja plakata u Aranđelovcu, Mladenovcu i Novom Sadu pod nazivom “Strani agent, a ne državni heroj”. To je odgovor na skandaloznu kampanju, kako se ističe, koja se u Srbiji vodi sa ciljem da se pokojni premijer Zoran Đinđić u javnosti predstavi kao vizionar i političar koga generacije treba da slede.³⁹²

Demokratska stranka (ds) je od nadležnih državnih oragana zatraži la uklanjanje sramnih plakata i sankcionisanje učinilaca i ukazala da “sra mnogom kampanjom protiv ubijenog predsednika ds i Vlade Srbije, SNP “Naši”, pod tim ili nekim drugim imenom, nastavlja svoje aktivnosti pune mržnje, nasilja, poziva na linč i progon ljudi koji im, po bilo kom njihovo merilu ne odgovaraju”. Demokrate u saopštenju takođe podsećaju da je Đinđić dao život za izgradnju društva koje je u svemu suprotno ono me za šta se ta i njima slične “ekstremističke retrogradne organizacije”

zalažu.³⁹³

U saopštenju se navodi da je “Đinđić ubijen upravo u atmosferi mržnje kakvu danas pokušava da stvori ova organizacija, koja je u svojoj prošlosti već sastavljala spiskove nepodobnih medija i organizacija, prekidala tribine, izložbe, koncerte i skupove koji joj se nisu dopadali, pretila patro liranjem njihovih trojki ulicama da se ne bi održavali događaji koje su oni smatrali nepodobnima, pretila političkim protivnicima...”³⁹⁴.

Država i ekstremizam

Republički javni tužilac je pokrenuo postupak za zabranu udruženja SNP “Naši” i snp “1389”, međutim, Ustavni sud je na sednici (15. novem bra 2012) u većanju i glasanju, u predmetu VIIU-482/2011, doneo odluku kojom je odbio predlog Republičkog javnog tužioca, jer je utvrdio da ne postoje procesne pretpostavke za vođenje postupka utvrđene Ustavom i zakonom s obzirom na to da navedeno udruženje građana ne postoji, nije registrovano i ne deluje.

Sud je zaključio da u konkretnom slučaju nisu ispunjeni Ustavom propisani uslovi za zabranu rada udruženja, a ocenu temelji na stanovištu da zabrana rada udruženja mora predstavljati nužnu meru demokratskog

392 <http://www.novimagazin.rs/vesti/ds-trazi-zabranu-rada-snp-nasi>.

393 Ibid.

394 Ibid.

društva. U tom kontekstu Sud ukazuje da ova mera predstavlja poslednji odbrambeni akt demokratskog društva kad delovanje i aktivnosti udruže nja i njegovih članova krajnje ozbiljno i intenzivno krše Ustavom zajem čena prava i slobode tako da se njima na nesumljiv način želi ostvariti nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjin skih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske netrpeljivosti. Sud je našao da u sprovedenom postupku nije potvrđena osnovanost tvrdnje Re publikkog javnog tužioca o postojanju odredbom člana 55. stav 4. Ustava utvrđenih razloga zbog kojih bi se mogao zabraniti rad udruženja “snp 1389” i “snp naši”³⁹⁵.

Izostanak reakcija državnih institucija na ponašanje SNP “Naši” naišlo je na kritike u javnosti, pa je ministar pravde i funkcioner Srpske napred ne stranke Nikola Selaković negirao da Srpski narodni pokret “Naši” pred stavlja “udarnu pesnicu” sns i vladajuće koalicije u pokušaju da se ukine autonomija Vojvodine. On je na Televiziji B92 rekao da je autonomija Voj vodine ustavna kategorija, koju niko iz sns i vladajuće koalicije niti uki da, niti namerava da ukine. Govoreći o SNP “Naši”, Selaković je rekao da su nadležni državni organi formirali predmet i da je u toku istraga povodom sastavljanja spiskova medija i nevladinih organizacija za koje “Naši” veru ju da ih finansiraju strane obaveštajne službe da bi radili protiv interesa Srbije. Rekao je: “Nisam pristalica hajke, sa koje god strane dolazi, jer ne donosi nikome ništa dobro, rekao je Selaković.”³⁹⁶

Javnost u Srbiji je reagovala na ponašanje SNP “Naši” – pravljenje i le pljenje plakata s nepodobnim organizacijama i medijima, čime se stvara atmosfera linča u društvu, i paljenje zastave Vojvodine, što šteti interesima Srbije. Republičko tužilaštvo formiralo je predmet o pokretu SNP “Naši” i poduzete su provere, kad je reč o plakatima i paljenju zastava. Portparol Republičkog javnog tužilaštva Tomo Zorić kaže da je: “Predmet formiran, već neko vreme prati se rad ove organizacije. Provere su uveliko u toku, proverava se ceo slučaj. Tužilaštvo će, kao i do sada, postupiti u skladu sa Ustavom i zakonima i, ako se nakon provere ustanovi da je neko prekršio zakon, odgovaraće”.³⁹⁷

395 <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/88-101728/ustavni-sud-odbio-predlog-za-zabranu-rada-udruzenja-graana-srpski-narodni-pokret-1389-iz-beograda-i-udruzenja-graana-snp-nasi-iz-aranelovca>.

396 <http://www.nuns.rs/info/18461/selakovic-nasi-nisu-udarna-pesnica-sns.html>

397 <http://www.kurir-info.rs/tuzilastvo-zabranjuje-pokret-snp-nasi-clanak-604073>.

Zorić je rekao da ne isključuje mogućnost da zbog novih okolnosti Re publičko javno tužilaštvo podnese novu inicijativu za zabranu organizacije “Naši” zbog kršenja ljudskih prava koja su zajemčena Ustavom. Član Pred sedništva SNS Vladimir Cvijan izjavio je da postoje nove okolnosti zbog kojih je moguće da se ponovo pokrene inicijativa pred Ustavnim sudom Srbije za zabranu organizacije SNP “Naši”.³⁹⁸

Drugostepeno krivično veće Apelacionog suda ukinulo je Mladenu Obradoviću, vođi zabranjenog Obraza, presudu od 2 godine zatvora zbog nereda na Paradi ponosa 2010. godine i predmet vratilo na ponovno odlučivanje zbog, kako je istaklo, bitnih povreda krivičnog postupka. Apelacioni sud je sredinom novembra 2012. godine ukinuo još jednu prvostepenu presudu kojom je na 10 meseci zatvora vođa Obraza Mladen Obradović bio osuđen zbog rasne i druge diskriminacije.

Ustavni sud Srbije je u junu 2012. godine zabranio organizaciju “Obraz”. Apelacioni sud je ukinuo još nekoliko presuda i vratio ih na prvostepeno odlučivanje. Među njima je ukinuta i presuda od 8 meseci za tvora koja je bila izrečena vođi navijača Crvene zvezde Marku Vučkoviću zbog nanošenja teških telesnih povreda. Na ponovno suđenje je vraćen i predmet protiv Lazara Malovića, koji je bio osuđen na uslovnu kaznu za tvora u trajanju od jedne godine zbog prevare, pošto se lažno predstavljao kao rođak Snežane Malović, koja je u to vreme bila ministarka pravde.

Država nema jasne kriterijume o tome kakvu opasnost predstavljaju ekstremne desničarke grupe i veoma često je blagonaklona prema njima u delovanju i često ih brani sa argumentacijom da “svako ima pravo na svoje mišljenje”. U mnogim situacijama neke partije su u dosluhu sa ta kvim grupacijama, jer su ideološki bliske.

Neadekvatna reakcije države ukazuje da im takva situacija odgovora.

Međutim, raspored budžetskih sredstava namenjen civilnom sektoru još bolje pokazuje koliko je taj sektor marginalizovan.

Vladina kancelarija za saradnju sa civilnim sektorom sprovela je istraživanje o raspodeli budžeta ministarstava i vladinih institucija namenjenog tom sektoru. Utvrđeno je da su najveća izdvajanja (93,2 odsto) udruženja dobila preko budžetske linije namenjene nevladinim organizacijama, ne što više od 2,8 milijardi dinara. Oko 3,5 odsto dobili su preko naknade iz socijalne zaštite, oko 2,5 odsto iz subvencija javnim nefinansijskim preduzećima,

³⁹⁸ Ibid.

i nešto manje na osnovu specijalizovanih i usluga po ugovoru.³⁹⁹48 Izveštaj ukazuje da su nemali iznosi deljeni i mimo konkursa. Ministarstvo omladine i sporta je podelilo najviše sredstava mimo konkursa.

U izveštaju se navodi i da je finansijsku podršku prošle godine dobilo ukupno 1.428 projekata, koje je realizovalo 1.178 nvo. Oko 1.000 je dobio novac za jedan projekat, 114 za dva, 28 za tri, 12 za četiri, tri organizacije za šest, dok je po jedna dobila pare sedam, osam i devet puta. Više od po 10 miliona dinara dobilo je 56 organizacija, a najveće iznose dobile su sportske.

Ministarstvo omladine i sporta je podelilo 2,1 milijardu dinara, Ministarstvo rada i socijalne politike dalo je nešto više od pola milijarde, a Fond za zaštitu životne sredine je dodelio oko 130 miliona. Ostale institucije zajedno podelile su ukupno 276 miliona dinara.

Najviše sredstava dobio je Olimpijski komitet Srbije, 284 miliona za godišnji program, zatim Sportski savez Srbije, 117 miliona, pa Odbojkaški savez (88 miliona), Teniski savez 75 miliona... Veće iznose su dobili i Egziti (nešto više od 30 miliona), Udruženje Ozon za akciju "Očistimo Srbiju"

(17 miliona), Udruženje građana "Mlada Srbija" (12 miliona), Udruženje "Palacea Solution" (11 miliona), Bir fest (osam miliona), subnor (oko 10 miliona), Pokret gorana Vojvodine (13 miliona), Udruženje ratnih i mirnodopskih invalida (oko 10 miliona), Udruženje boraca rata od 1990. (oko devet miliona), Beogradska otvorena škola (10 miliona). Milionske iznose dobilo je i više udruženja za pomoć osobama sa različitim vrstama hendikepa ili invaliditeta.⁴⁰⁰49 Iz Godišnjeg izveštaja 2013 Trijumf desnice: logičan ishod Od promene režima u Srbiji (2000)⁴⁰¹ prošlo je već 13 godina, a ona je još uvek zaglavljena u tranziciji. Reforme su bile spore i polovične. Pokazalo se da one nisu moguće bez sinergije međunarodnih integracija, odgovornih političkih elita i širih društvenih pokreta. Ekonomska reforma u Srbiji je stagnirala i još uvek je daleko od dostizanja prihvatljivog nivoa. Napredak zavisi i od političkog sistema koji u Srbiji još nije promenjen. Međunarodna finansijska kriza, koja je uticala i na situaciju u Srbiji, je, međutim, okrenula javno mnjenje protiv reformi. Prema indikatorima EBRD reforme zavise od karaktera

399 <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/273692/NVO-od-Vlade-dobijaju-pare-na-rec>, 30.novembar 2012.

400 Ibid.

401 Promene su, ustvari, počele 1990, promenom ustava i uvođenjem višepartijskog sistema.

političkih i jačanja ekonomskih institucija unutar političkog sistema, odnosa između ljudskog kapitala i rasta, kao i inkluzivnosti institucija.

Srbija je tokom protekle decenije u procesu stalnog usklađivanja svojih zakona sa evropskim i u tom smislu njen normativni okvir korespondira sa evropskim kriterijumima i standardima kada je reč o vrednosnom sistemu. Međutim, u praksi još uvek dominira etnocentričnost. Nacionalizam sve više tone u tribalizam. Pluralnost, kao najveće dostignuće modernog liberalizma je konstantno na udaru. Politika homogenizacije ohrabruje monolitnu, insularnu i ekskluzivnu kulturu, što se odražava i na organizaciju države i društva. Zbog takve politike društvo je u stalnoj tenziji koja se očituje u netoleranciji i konfliktnosti u odnosu na druge. Učestali napadi na branitelje ljudskih prava kao nosioce tih vrednosti, u suštini kristališu taj odnos. Pri tome, ekonomska stagnacija je još jedan faktor koji hrani konzervativnu opciju i populizam koji se vraća u talasima tokom poslednjih gotovo četvrt veka.

Stanje ljudskih prava ni u 2013. godini nije zabeležio promene na bolje; naprotiv, ekonomska i socijalna situacija većine građana nameće utisak da su sve ugroženiji. Takođe, kada je reč o fundamentalnim ljudskim pravima stanje je i dalje zabrinjavajuće: reč je o odnosu prema manjinama, posebno Romima, LGTB populaciji i drugim osetljivim grupama (ženama, osobama sa mentalnim smetnjama, starim osobama, deci...) Deklarativna opredeljenost Vlade za poštovanje ljudskih prava nije dala konkretne rezultate. Institucije sistema su se u međuvremenu još više urušile. Nova kadrovska rešenja su promenila unutrašnju strukturu u svim institucijama na gore, jer je reč o nekompetentnim i neprofesionalnim kadrovima. Na delu je i dalje partijska kadrovska politika i, može se reći, da je još očiglednija nego u prethodnom periodu. Ombudsman Saša Janković u svom godišnjem izveštaju ističe da "premoć političke volje i populizma nad vladavinom prava, slabe institucije naspram snažnih političkih centara moći i ličnosti funkcionera, slabost i neefikasnost pravosuđa, manipulacije medijima, atrofirana ekonomija i nereformisana administracija najveće su prepreke i izazovi koji stoje na putu ostvarivanja ljudskih prava".⁴⁰²

Uočljivo je urušavanje i onih demokratskih iskoraka koji su napravljeni tokom proteklih 13 godina. U 2013. godini, kao i nakon vanrednih izbora 2014. sve je prisutnija tendencija arbitrarnog vladanja i jačanja liderske uloge premijera koji je uspeo za kratko vreme da monopoliše sve poluge vlasti.

402 "Vlast se samo deklarativno zalaže za ljudska prava", *Danas*, 25. mart 2014.

Koncentracija vlasti na jednom mestu dodatno će otežati proces demokratizacije i liberalizacije društva.

Politički, društveni i ekonomski kontekst Globalna finansijska kriza je intenzivirala kontradikcije nacionalnih interesa i u najinternacionalizovanijim delovima zapadnog sveta, pa i u Evropskoj uniji. To je dovelo do bujanja nacionalizma na Zapadu i do opadanja popularnosti kosmopolitskih ideja. Izveštaj Saveta Evrope o ljudskim pravima u Evropi, objavljen u aprilu 2014. godine upozorava da se u Evropi i dalje dešavaju kršenja ljudskih prava, uključujući korupciju, trgovinu ljudima, rasizam i diskriminaciju. Generalni sekretar Saveta Evrope zaključuje da je “Evropi potrebna nova panevropska bezbedna agenda koja mora uključivati zaštitu vladavine prava i demokratskih principa. Mi zajedno moramo vratiti Evropu na put jedinstva i saradnje zasnovane na zajedničkim vrednostima, standardima i zakonskim obavezama”.⁴⁰³ U zemlji kao što je Srbija, već devastiranoj virulentnim nacionalizmom, taj međunarodni trend ide na ruku političkim elitama koje se nikad iskreno nisu ni pomerile u odnosu na građanske vrednosti EU.

Sve vlade od 2000. godine su pod teretom ekonomskih i socijalnih problema bile prinuđene na okretanje evropskoj opciji. U procesu približavanja Evropskoj uniji (EU), Srbija je postepeno izvršavala postavljene zahteve, poput saradnje sa Haškim tribunalom, uspostavljanje dijaloga sa Kosovom koji je rezultirao Sporazumom između Beograda i Prištine (tzv. Briselski sporazum). To je u 2013. godini EU ocenila kao najveći iskorak i, zahvaljujući tome Srbija je počela pristupne pregovore sa EU. Izveštaj Komisije EU o napretku Srbije za 2013, bio je umereno pozitivan, upravo najviše zbog iskoraka koji je napravljen u pregovorima sa Kosovom, jer je normalizacija odnosa sa Kosovom ocenjena je kao najvažniji uspeh Srbije na putu ka EU.⁴⁰⁴

Ispunjenje političkih kriterijuma u oblasti vladavine prava, ljudskih i manjinskih prava, kao i regionalne saradnje i međunarodnih obaveza su, prema Izveštaju, takođe uznapredovale. Ocenjuje se pozitivno njeno ispunjavanje obaveza iz Sporazuma o stabilizaciju i pridruživanju. Napredak u privredi bio je mali, neujednačen i, generalno nezadovoljavajući. Veoma spor napredak u ekonomskim reformama pokazuje da Srbija nije ni blizu

403 <http://www.euractiv.rs/vesti/ljudska-prava/7167-savet-evrope-ozbiljna-kriza-ljudskih-prava-u-evropi->

404 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/sr_rapport_2013.pdf.

ispunjenju Kopenhaških kriterija (1993) u vezi sa funkcionisanjem tržišne privrede. U pogledu sposobnosti da pristupi u članstvo, Srbija je pokazala neujednačen progres u različitim oblastima (poglavljima).⁴⁰⁵

Ni nova/stara vlast nije odgovorila na neke suštinske probleme koji dominiraju još od devedestih, pre svega na razarajuće posledice ratne politike. To je, u suštini koren svih problema. Etnocentrična politika kako na unutrašnjem, tako i na spoljnom planu ugrožava unutrašnju stabilnost Srbije: neresen autonomni status Vojvodine, nestabilan Sandžak, marginalizovan položaj juga Srbije, kao i otvoreni problem sa Rumunijom i Bugarskom zbog položaja njihovih manjina u Srbiji. Položaj manjina u Srbiji je, generalno nestabilan uz brojne probleme. Naime, lokalne etničke zajednice projektuju strah od ugroženosti, hermetizuju se iznutra i često postaju nacionalno radikalizovane. Sporazum Beograd – Priština učvrstio je nezavisnost Kosova, međutim, mit o Kosovu i dalje se koristi za mobilizaciju javnosti.

Srbija se 2013. godine, prema analizi Fondacije Heritidž (Heritage), i dalje nalazi među “ekonomski uglavnom neslobodnim zemljama”. Srbija je pri samom dnu među evropskim zemljama i ispod svetskog proseka. Među najslabijim tačkama su državna potrošnja i monetarne slobode. Prema podacima Heritidža (www.heritage.org), Srbija je među 178 rangiranih država zauzela 95. mesto i nalazi se u istoj zoni sa 61 državom (od 91. do 151. mesta) u kojoj su ispred Srbije Namibija, Vanuatu, Gambija i Uganda. U komentaru za Srbiju, Fondacija navodi da je napredak zabeležen u oblastima investicionih sloboda, čak za 35 poena, dok je izvestan napredak zabeležen i u pogledu monetarnih sloboda i slobode od korupcije. Međutim, taj napredak je neutralisalo pogoršanje u kontroli javne potrošnje, fiskalne slobode, poslovne i trgovinske slobode. Srbija i dalje zaostaje u promociji i primeni vladavine prava. Dublje institucionalne reforme su i dalje od kritične važnosti”. Najlošiju poziciju Srbija je zauzela u pogledu monetarnih sloboda, što podrazumeva i stabilnost valute i borbu protiv inflacije – 158. od 178 zemalja, kao i prekomerne državne potrošnje, gde je na 154. mestu. “Javna potrošnja iznosi 45 odsto bruto domaćeg prihoda. Vladin dug je oko 64 odsto bruto domaćeg proizvoda”, navodi se u objašnjenju.⁴⁰⁶

405 Isto.

406 <http://www.euractiv.rs/vesti/102-srbija-i-eu/6735-ekonomske-slobode-u-srbiji-ispod-svetskog-proseka.html>.

Srbija se 2013. godine našla na 72. mestu po stepenu percepcije korupcije u javnom sektoru na listi organizacije Transparensi internešnal (Transparency International, TI), čime je popravila svoj položaj za osam mesta i tri poena u odnosu na prethodnu godinu. Bez obzira na taj pomak, Srbija se i dalje nalazi među zemljama sa veoma rasprostranjenom korupcijom. Prema ovogodišnjem indeksu korupcije TI, više od dve trećine zemalja na listi, ili 69 odsto ima manje od 50 poena, što ukazuje na ozbiljan problem korupcije u svetu.⁴⁰⁷ Predsednik nevladine organizacije Transparentnost Srbija Vladimir Goati ocenio je da je napredak Srbije rezultat “antikoruptivnih institucija stvaranih u proteklih pola decenije”.⁴⁰⁸

Neki od glavnih problema Srbije su kršenje antikorupcijskih zakona, nedovoljni kapaciteti organa koji vrše nadzor i kontrolu nad njihovom primenom i nedovoljno transparentan proces donošenja odluka. Programski direktor te organizacije Nemanja Nenadić naveo je da se svake godine u istraživanju korupcije uočavaju uglavnom iste štetne pojave, i da zato “nije naročiti optimista”, uprkos napretku Srbije. “Sama činjenica da se veliki deo problema i prioriteta ponavlja iz godine u godinu, rečito govori o tome da je potrebno uraditi jako mnogo da bismo napravili neki krupan pomak napred”.⁴⁰⁹ U poslednjih godinu dana vlast je demonstrirala “političku volju” da se reše pojedini slučajevi korupcije.

Međutim, najveći problem, u suštini je promena vrednosnog sistema. Neprikosnoveni tumač srpskih nacionalnih interesa Dobrica Ćosić ne vidi Srbiju u Evropskoj uniji i ne očekuje više razumevanja EU prema Srbiji, koja stalno šalje ultimatumе. Jer, kako ističe, to je balkansko pitanje, a Srbija je centralna sila Balkana.⁴¹⁰ Pod ogromnim pritiskom ekonomskih problema i pred kolapsom privrede, srpska nova/stara vlast bila je primorana da prihvati pomoć Evropske unije kao jedini izlaz. Međutim, to nije dovelo do promene “stanja duha” koga karakteriše ksenofobija, mitsko shvatanje istorije, verovanje u “teoriju zavere”, nesposobnost da se objektivno sagleda sopstvena uloga u neposrednoj istorijskoj prošlosti. Populizam dominira političkom scenom, samo je prilagođen aktuelnoj političkoj situaciji.

407 <http://www.euractiv.rs/vesti/197-vladavina-prava/6578-srbija-napredovala-na-listi-percepciji-korupcije-.html>.

408 Isto.

409 Isto.

410 Dobrica Ćosić, “Nacionalni testament”, Nedeljnik, 24. april – 1. maj 2014.

Promena kulturnog modela moguća je samo uz opštedruštveni konsenzus, od koga je Srbija još uvek veoma daleko. Za to nisu spremne ni politička ni intelektualna elita. To se pre svega odnosi i na imperijalnu svest elita koja je glavna opstrukcija građanstvu, koje se definiše kao svest građana koji aktivno učestvuju u rukovođenju državom i koji su svesni odgovornosti za to. Otvoreno nacionalno i državno pitanje zahteva jedinstvo i homogenost nacije, a time se sprečava promovisanje građanskih vrednosti. To se reflektuje i na položaj manjina, jer postojeći sistem multikulturalnosti ne korespondira sa opštim građanskim vrednostima. Odsustvo građanskih vrednosti gura manjinske zajednice u segregaciju. One projektuju strah od ugroženosti, hermetizuju se, a neke se i same radikalizuju. Integracija etničkih zajednica će stoga biti jedan od težih procesa sa kojim će se Srbija nositi na svom putu ka EU.

Promena kulturnog modela podrazumeva i suočavanje sa prošlošću. Odnos prema prošlosti u Srbiji i dalje karakteriše ćutanje, ili pak negranje bilo kakvog udela u zbivanjima devedesetih. “Kulturu ćutanja” karakteriše poricanje, manipulacija, politizacija i nepoverenje. To sprečave napore u cilju suočavanja sa prošlošću, a time i suštinsku normalizaciju odnosa u regionu. Teza da “Srbija nije bila u ratu” i da su Srbi u Bosni vodili “oslobodilački rat” ne doprinosi dijalogu u region. U samoj Srbiji se neguje status žrtve – Srbi kao žrtve svih ratova u XX veku. Bosna je i dalje otvoreno pitanje za srpsku elitu i čeka se promena okolnosti koja bi Bosnu dovela do kolapsa i dezintegracije. Dobrica Ćosić smatra da “nijedan istorijski čin nije konačan, jer oni se menjaju i u odnosu prema njima menjaju se politike”.⁴¹¹

Poimanje demokratije i koncepta ljudskih prava takođe dovodi u pitanje karakter zaokreta. Srpsko društvo počiva na tradiciji, a ne na pravu, na ritualu, a ne na ustavu. Izrazito antikapitalistička i antitržišna retorika u suprotnosti je sa realnošću kojom dominira tajkunska “burazerska privreda”. Srpska politička elita je antikomunistička, jer se iza toga se krije njen nacionalizam, a često i revanšizam. Univerzalistički vrednosni stavovi socijalizma, kada je reč o manjinama (verskim i etničkim), zamenjen je plemenskom netolerancijom i strahom od drugačijeg.

Vladimir Vuletić, sociolog smatra da je u Srbiji je stvoren model kapitalizma bez kapitalista. Političari koji su preuzeli kontrolu nad državom gradili su sistem u skladu sa svojim interesima. On ističe da se Srbija izdvaja i

411 Dobrica Ćosić “Nacionalni testament”. Nedeljnik, 24 april – 1. maj 2014.

po tome, što je osim isprepletanosti političke i ekonomske elite, većina privrednika u političkim partijama na visokim položajima u političkoj hijerarhiji. Podaci istraživanja pokazuju da je 2007. godine učešće privrednika u partijama na važnijim političkim funkcijama u Srbiji bilo višestruko veće nego u Poljskoj, Češkoj, Mađarskoj ili Bugarskoj. Vuletić ističe da “veza između ekonomske i političke elite kad pređe određenu granicu, podstiče korupciju, smanjuje interes za ulaganje u zemlju, otežava podsticanje preduzetništva i prvenstveno doprinosi koncentraciji bogatstva i moći u malom broju interesno povezanih privredno političkih klika”.⁴¹²

Stvaranje imidža Aleksandra Vučića kao jakog čoveka, otvorilo je pitanje društvenog poretka, generalno. Odnosno, da li je Srbija sklona autoritarizmu (vladavini jednog čoveka ili manje grupe ljudi), ili je demokratija najizvesniji društveni poredak. Prema rečima profesora na Filozofskom fakultetu Vladimira Vuletića ukoliko širi društveni sistem nastavi sa propadanjem, Srbija sasvim sigurno može da očekuje pojavu neke vrste autoritarnog režima. On ističe: “Veoma teško bih mogao da branim tezu da će Srbija biti slobodno i demokratsko društvo”. Trijumf desnice oličene u Srpskoj naprednoj stranci (SNS), na sličan način kao što se to dogodilo u Mađarskoj, ukazuje da bi Srbija mogla nastaviti da ide putem desnog populizma, ali bez konfrontacija sa Evropskom unijom. U suštini, od dolaska na vlast naprednjaka teku dva paralelna procesa, ističe Stefan Aleksić, antropolog. Na jednoj strani, medijsko spinovanje i jačanje Vučića, na šta se nadovezuje priča o tradicionalizmu i o potrebi velikog vođe. Aleksić smatra da će Aleksandar Vučić voditi desnu, populističku politiku i na unutrašnjem i na spoljašnjem planu.⁴¹³

Revizija prošlosti: podsticanje ekstremizma Suočavanje sa prošlošću je složen koncept koji zahteva ozbiljnu pažnju svake pojedinačne zemlje, ali i svih zemalja bivše Jugoslavije. Tokom poslednje dve decenije svaka zemlja od njih (isto važi i za region), je porolazila kroz razne faze kad je reč o suočavanju sa prošlošću. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ, 1994) bio je stalno prisutan i svesti regionalnih elita kao obaveza koja im je nametnuta. Taj sud je imao zadatak da utvrdi krivičnu odgovornost, dok je moralna, ostala nedirnuta. U atmosferi gde prevladava svest o neuporedivoj žrtvi vlastite nacije teško je očekivati ozbiljnu debate o nedavnoj prošlosti. Međutim, osnovni problem država naslednica Jugoslavije, posebno Srbije, jeste u

412 Vladimir Vuletić, “Dve elite”, *Politika*, 26. septembar 2013.

413 <http://www.autonomija.info/susa-i-aleksic-madarski-scenario-u-srbiji.html>.

razumevanju Jugoslavije, posebno druge. Zato je proces suočavanja, posebno na regionalnom nivou, tako složen. Sve dok se ne objektivizuje prošlost XX veka, regionalno suočavanje neće ni biti moguće. Srbija rat devedestih percipira kao nastavak Drugog svetskog rata koga smatra nedovršenim. U ratovim devedesetih godina, Srbija je pokušala ispraviti “nepravdu” koju joj je naneo komunizam Todor Kulić, sociolog, kaže da je “upotreba prošlosti u našem regionu dosta haotična. Međutim, u tom haosu, ipak, ima nekog sistema; nameću ga vladajuće grupe koje se sećaju u skladu sa imperativima svog položaja. Naime, ima različitih sećanja: postoji sećanje na antifašizam koje se u povodu službenih praznika evocira i koje ukazuje na to da se država seća svoje slavne prošlosti. Međutim, imate ona druga sećanja koja su daleko raširenija, a to su sećanja na nacionalne prošlosti”. On ističe da u Srbiji, s jedne strane, postoji podsećanje na antifašizam, čak na partizanski antifašizam, a s druge strane, postoji etnizirano sećanje gde se govori o žrtvama komunizma: “Dakle, prošlost se koristi u zavisnosti od potrebe. Ja tu ne vidim neke velike pomake, s tim što mi se čini da malo ti procesi ipak omekšavaju, ali, u suštini je to pragmatična i etnocentrična upotreba prošlosti”.⁴¹⁴

Koncept suočavanja sa prošlošću nije nov koncept samo je vremenom dobijao razne sadržaje. Sad je dobio i svoju pravnu dimenziju, uobličenu u pojmu “tranziciona pravda” i time se iz intelektualne sfere delomiučno preselio i na političku scenu i u sudnice. Međutim, pomirenje ostaje u nasleđe generacijama koje nisu bile u konfliktu. Naime, pomirenje je transgeneracijski problem. Todor Kulić ističe pak, da nas “ne mogu izmiriti elite, ne može nas izmiriti ni taj kapital koji ulazi. To može da učini samo drugačiji, samorefleksivni odnos prema prošlosti koji bi, po meni, ipak, trebalo da zagovara stvaralačka inteligencija”. Ističe da svako sećanje nije nekakva identitetska politika koja će jačati etnocentrizam i domaću slavnu istoriju, nego kritičko sećanje koje bi omogućilo dijalog i saradnju. U regionu mora biti daleko više samorefleksije. To znači da treba da se sećamo ne samo naših žrtava nego i dželata iz naših redova”.⁴¹⁵

Odnos prema prošlosti u Srbiji i dalje karakteriše ćutanje, ili pak negiranje bilo kakvog udela u zbivanjima devedesetih. “Kulturu ćutanja” karakteriše poricanje, manipulacija, politizacija i nepoverenje. To sprečave napore

414 <http://www.autonomija.info/todor-kuljic-pomirenje-u-regionu-neze-doci-iz-brisela.html>.

415 Isto.

u cilju suočavanja sa prošlošću, a time i suštinskiu normalizaciju odnosa u regionu. Antikomunizam je postao okvir novog poretka sećanja, što u velikoj meri objašnjava i proces revizije istorije, pogotovo Drugog svetskog rata. Erik Hobsbaum (Eric Hobsbawm) ističe da je nakon završetka hladnog rata “otvoren prostor za konstruisanje istorije, koja je u velikoj meri mitska, jer je ne pišu istoričari već vlade, pokreti, organizacije i grupe za pritisak”. S obzirom, kako ističe, da nacije postoje samo u odnosu na svoju prošlost, ne iznenađuje da “etničke grupe ili tzv. etničke grupe pokušavaju da ustanove svoj identitet kroz konstruisanje svoje istorije”.

Odnos prema počiniocima zločina je moralno neutralan, što dodatno onemogućava raspravu o ulozi Srbije u ratovima iz devedesetih. Neguje se mit o Srbima kao žrtvama. To se ugrađuje u stvaranje novog identiteta što samo udaljava jedne od drugih na etničkoj osnovi.

Suđenja pred nacionalnim sudom za ratne zločine kao i ona pred Međunarodnim krivičnim sudom nisu u funkciji širenja istine o ratnim dešavanjima, niti pokretanju dijaloga unutar društva.

Inicijative za sećanje, poput onih koje organizuju “Žene u crnom” ili druge grupacije, pre svega omladinske, često su na udaru desničarskih organizacija i služe za demonizaciju inicijatora. Zbog toga mogućnost kolektivnog sećanja na osnovu postojećih činjenica, tako reći, je nemoguća zbog različitih interpretacija i negiranja odgovornosti Srbije za počinjene zločine. Ipak postoje inicijative koje za cilj imaju otkrivanje istine ili činjenica o ratu, pre svega na nivou nevladinih organizacija ili pojedinaca (razna istraživanja).

Prvi svetski rat je ponovo dobio na značaju u raspravama o prošlosti, pre svega zbog brojnih priprema u Evropi povodom njegove 100-godišnjice. Glavne manifestacije će se odvijati u Sarajevu tokom celog juna, a centralni događaj tim povodom biće na sam datum ubistva princa Ferdinanda (28. jun).

Pažnja evropske javnosti je usmerena na nova izdanja koja se bave starim pitanjima poput ratnih uzroka ili ratne krivice. Između 1918. i 1991. godine napisano je čak 25.000 knjiga na temu ratnih uzroka. Tokom 2013. godine pojavilo se nekoliko knjiga koje su izazvale pažnju u svetu, ali i u Srbiji. Među brojnim knjigama koje su izašle pažnju srpske javnosti su privukli radovi Kristofera Klarka (Christopher Clark) i Margaret Mekmilan (Margaret McMillan) koji su se kritički osvrnuli na ulogu Kraljevine Srbije i carske Rusije. Srpski istoričari su to mahom protumačili kao reviziju istorije. Tim povodom u

srpskoj javnosti se stvara utisak da je reč o svojevrsnoj zaveri koja ima za cilj da se ratna krivica pripiše isključivo Srbiji. Teza o pomenutoj reviziji dovodi se u vezu sa planovima za predviđene komemoracije 2014. godine. Novih pomaka u historiografiji, vezanih za srpsko učešće u Velikom ratu nema. Najbitnija ustanova u kojoj se čuva arhivska građa srpskih jedinica iz Prvog svetskog rata, Vojni arhiv u Beogradu, ima manjak zaposlenih i još od vremena NATO bombardovanja nalazi se u privremenom objektu koji prokišnja. ⁴¹⁶

U raspravama koje se vode u domaćoj javnosti dominira stav da Evropa nastoji da obezličí pravednu ulogu malih naroda, posebno srpskog. Tako istoričar Miladin Subotić sugeríše da za te vatrene krstaše novonametnutih “istina”, značajna i najpozitivnije zabeležena uloga Srbije je nepoželjan elemenat. Pravi se lepljiva podloga za novo veliko nerazumevanje Srbije. Predviđaju nam nova teška vremena i život o koji se lome talasi nedaća. Nažalost, tumačenja događaja (istorije) prilagođavaju se odnosima moći, a ne snazi činjenica i materijalne istine. Subotić podvlači da je namera da se patriotski čin i slobodarski izraz Gavrila Principa prikaže svetu sa svim atributima terorističkog akta. Principov herojski akt se prikazuje kao “nerazumni autodestruktivni akt”. Mladobosancima je namenjena kategorija zalutalih nesrećnika i status grupe koja simbolizuje naplavinu necivilizovanosti na putu austro-ugarskog progressa. ⁴¹⁷

Subotić smatra da je ceo trud oko obeležavanja 100-godišnjice početka Prvog svetskog rata u funkciji da se “unize i uprljaju doprinosi Srbije i srpskog naroda u velikoj pobedi. To je pokušaj da se Srbija optuži za direktnu odgovornost za izbijanje Prvog svetskog rata. ⁴¹⁸

Revizija narativa Drugog svetskog rata Kada je reč o prošlosti najviše prostora je posvećeno Drugom svetskom ratu. Zagovornici teze o nužnosti preispitivanja “zločina oslobodilaca” u cilju konačnog “nacionalnog pomirenja”, “ispravljanja istorijskih nepravdi” i “rehabilitacije nevinih žrtava komunističkog terora” koje su nepravedno lišene života ili podvrgnute represiji “iz političkih i ideoloških razloga”, poslednjih godina vrlo su zastupljeni u medijima, što je kulminiralo u razdoblju od 2009, do 2012.

416 [http://pecanik.net/2014/01/prvi-svetski-rat-uzroci-posledice-secanje./](http://pecanik.net/2014/01/prvi-svetski-rat-uzroci-posledice-secanje/)

417 [http://www.slobodanjanovic.org/2014/03/12/miladin-subotic-negovanje-secanja-na-prvi-svetski-rat./](http://www.slobodanjanovic.org/2014/03/12/miladin-subotic-negovanje-secanja-na-prvi-svetski-rat/)

418 Isto.

Nova politika sećanja i izmišljanje “nove” istorije u Srbiji ima za cilj nacionalizaciju antifašizma i kompromitaciju oslobodilačke borbe partizana, pokušaj instaliranja anti-antifašizma kao temeljne vrednosti društva izgrađenog na antikomunizmu, kroz negaciju i demonizaciju čitavog istorijskog iskustva “druge Jugoslavije”. Zakon o rehabilitaciji i njegova primena u praksi, dovodi do nametanja neistinite slike o pojedinim istorijskim događajima, ličnostima i procesima, što je svojevrsni akt nasilja nad kritičkom historiografijom.

Osim problema sa četništvom koje se nastoji pokazati kao drugi anti-fašistički pokret, u Srbiji većina povjesničara, kako ističe hrvatski istpričar Trvtko Jakovina, “Drugi svjetski rat vidi na stanovito drugačiji način. Naime, rezultat Drugog svjetskog rata je Jugoslavija za koju, čak i u službenoj srpskoj historiografiji, važi da je ograničila pravo Srba na ono što bi oni možda inače imali. Tu se vjerojatno misli na činjenicu da je Srbija iz Prvog svjetskog rata u Jugoslaviju unijela puno veći prostor od onoga koji je imala na koncu druge Jugoslavije. Da biste događaje promatrali na taj način, morate ignorirati sve ono što se u međuvremenu dogodilo: i Makedonce i Vojvodinu i...”⁴¹⁹

Propagandni rat koji je Srbija počela osamdesetih godina prošlog veka, uglavnom je osporavao sve tekovine socijalističke Jugoslavije, pre svega, avnojevske granice, što se poklapa sa kasnijim negiranjem antifašizma na kome je Druga Jugoslavija i nastala. Teza o nelegitmnosti avnojevskih granica dominirala je u deceniji koja je prethodila ratu, u Haškoj sudnici sve do danas. To je teza na kojoj je počivala mobilizacija Srba za ratove devedesetih, odnosno to je teza koja je zagovarala projekat velike Srbije. Revizija prošlosti je stoga prevashodno usmerena na preuveličanje broja stradalih nakon oslobođenja. To je najvažnija karakteristika revizionističkog narativa. Licitiranje brojem “žrtava komunističkog terora” u Srbiji predmet je ideološki i politički motivisanih manipulacija duže od dve decenije. Broj stradalih protivnika nove vlasti nakon oslobođenja (naročito kada je reč o centralnoj Srbiji, Beogradu i Bačkoj) je višestruko uvećan. Već početkom devedesetih ova tema je stavljena u fokus desničarske i nacionalističke štampe (Pogledi, Duga, i dr.)⁴²⁰ Revizijom se nastoji uspostaviti legitimitet protivnika jugoslovenskih komunista, mahom kolaboracionističkih snaga. Pri tome se uopšte ne vodi računa da su mnogi od njih ratni zločinci, poput Milana Nedića, Dimitrija Ljotića,

419 “Zaostavštine zajedničke prošlosti”, *Vreme*, br. 1173 , 27. jun 2013.

420 Više u tekstu Milana Radanovića u “Kako s u dželat postal džrtve”, <http://www.e-novine.com/srbija/srbija-tema/102144-Kako-delati-postali-rtve.html>.

Dragoljuba Mihailovića, odnosno osoba komandno odgovorna za ratne zločine, osoba koje su bile pripadnici formacija koje su činile ratne zločine i vojno saradivala sa fašističkim okupatorom.

Vlada Republike Srbije je 9. jula 2009. donela odluku o formiranju Državne komisije za pronalaženje i obeležavanje svih tajnih grobnica u kojima se nalaze posmrtni ostaci streljanih posle oslobođenja 1944. (skraćeno: Državna komisija za tajne grobnice ubijenih posle 12. septembra 1944).⁴²¹ Na čelo komisije imenovana su trojica istoričara: predsednik Slobodan Marković, docent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, sekretar Srđan Cvetković, naučni saradnik u Institutu za savremenu istoriju, dok je za koordinatora Odbora za istraživanje Državne komisije imenovan Momčilo Pavlović, direktor Instituta za savremenu istoriju. Formiranje Državne komisije inicirao je istoričar Momčilo Pavlović. Međutim, Državna komisija ne bi bila formirana da nije postojala jasna politička volja (politički konsenzus unutar vladajuće koalicije na čelu sa Demokratskom strankom) koja je omogućila njeno osnivanje.

U Istorijском muzeju Srbije sredinom aprila 2014. godine otvorena je multimedijalna izložba “U ime naroda – represija u Srbiji 1944 – 1953”. To je prva muzejska postavka koja na jednom mestu, kako se ističe u tekstu, objavljenog u Nedeljniku, prezentuje sve ideološke zločine i žrtve koje su usledile u godinama posle Drugog svetskog rata i na jednom mestu daju pijetiti žrtvama o kojima se decenijama ćutalo.⁴²² Istoričar Srđan Cvetković, član Državne komisije za tajne grobnice, kaže: “Ovo jeste neki vid kolektivne rehabilitacije, ali ne možemo mi da kažemo da su svi bili nevini. Neki su već sudski rehabilitovani. Da li sa baš svi potpuno nevini, ili da li su zaslužili baš smrtnu kaznu, mi ne možemo da garantujemo. Ne možemo da garantujemo za svakoga, ali jeste potrebna javna rehabilitacija za sve koji su streljani bez suda i svih koji su streljani iz političkih razloga. Jer, ti isti komunisti su bili u internacijama pre Drugog svetskog rata, ali su bili tretirani kao ljudi”.⁴²³

421 Uoči formiranja Državne komisije, vođena je medijska kampanja koja je imala za cilj da podrži inicijativu za njeno osnivanje. Dnevni list Večernje novosti (provladin list) objavio je procenu broja stradalih u Srbiji koju je izneo Srđan Cvetković, koji je izjavio da je likvidirano najmanje 80.000 građana Srbije. Istoričar Čedomir Antić je čak izneo cifru od 100.000 ubijenih ljudi.

422 “U ime naroda”, Nedeljnik, 10. april 2014.

423 Isto.

Medijska kampanja uoči i nakon osnivanja Državne komisije za tajne grobnice imala je za cilj da aktuelizuje istorijski stereotip o visokim brojkama stradalih Srba, naročito na području Beograda i u pojedinim delovima centralne Srbije, nakon oslobođenja 1945.

Iznošenje pretpostavki, ali i rezultata istraživanja, o broju stradalih pripadnika i simpatizera poraženih vojnih i političkih snaga praćeno je prećutkivanjem činjenica o njihovom angažmanu tokom fašističke okupacije, a naročito se nerado govori o zločinima koje su počinili pripadnici poraženih snaga u razdoblju koje prethodi oslobođenju.

Todor Kuljić smatra da je ta "izložba takođe na koloseku onoga što Evropa traži, na koloseku antitotalitarne rezolucije Evropskog parlamenta prema kojoj su crvena zvezda i kukasti krst jedno te isto. Prema tome, ona tu ima globalno evropsku prohodnost. S druge strane, to je izložba koja takođe afirmiše nacionalne žrtve. Svakako da su oslobodioci činili i neke zločine, ali mislim da je na toj izložbi pre svega prisutan anti-antifašizam. Dakle, treba detronizovati pre svega antifašizam kao nekakvu racionalnu politiku i afirmisati ne samo nacionalne žrtve, nego i sve druge koje su komunisti navodno ubili. Moj je osnovni utisak da ta izložba želi da neutrališe antifašizam, koji je još uvek prisutan kod nas, i da vizualno pokušava da osnaži anti-antifašizam".⁴²⁴

Iskonski otpor demokratskim i liberalnim vrednostima Srbija je tokom protekle decenije u procesu stalnog usklađivanja svojih zakona sa evropskim i, u tom smislu njen normativni okvir korespondira sa evropskim kriterijumima i standardima kada je reč o vrednosnom sistemu. Međutim, u praksi još uvek dominira etnocentričnost. Nacionalizam sve više tone u tribalizam. Pluralnost kao najveće dostignuće modernog liberalizma je konstantno na udaru. Politika homogenizacije ohrabruje monolitnu, zatvorenu i ekskluzivnu kulturu, što se odražava i na organizaciju države i društva. Zbog takve politike društvo je u stalnoj tenziji koja se očituje u netoleranciji i konfliktnosti u odnosu da druge.

Na delu je sudar dva vrednosna koncepta: dominirajući konzervativni i patrijarhalni, na jednoj strani, i liberalni na drugoj. Srbija se opire liberalnim vrednostima i otud stalne kampanje protiv Zapada, tržišta, kapitalizma i posebno koncepta ljudskih prava koji se doživljava kao imperijalni implant

424 <http://www.autonomija.info/todor-kuljic-pomirenje-u-regionu-nece-doci-iz-brisela.html>.

Zapada. U tom smislu učestali napadi na branitelje ljudskih prava kao nosioce tih vrednosti u suštini kristališu taj odnos. Pri tome, ekonomska stagnacija još jedan je faktor koji hrani konzervativnu opciju i populizam koji se vraća u talasima poslednjih dvadeset godina. Otuda i razne forme neofašizma koje poprimaju zabrinjavajuću dimenziju.

Kamufliran parolama o zaštiti navodno ugroženih nacionalnih interesa novi fašizam je prepoznatljiv po svojim delima i izjavama usmerenih protiv drugih i drugačijih. Naročito zabrinjava činjenica da u regionu gotovo sve relevantne političke stranke javno ili prećutno daju podršku raznim fašističkim inicijativama, i da negiraju antifašističke tekovine kao temeljne vrednosti društvene zajednice. Prvo obeležje fašizma je kult tradicije što implicira odbacivanje moderne. Odbijanje modernog, kamuflira se kao odbijanje kapitalističkog načina života. Posebno je uočljivo nepoverenje prema svetu intelekta, što uglavnom izražavaju zvanični intelektualci koji defamiraju moderne kulture i liberalnu intelegenciju zbog izdaje tradicionalnih vrednosti.

Svaka kritika se doživljava kao izdaja.

Desničarske ekstremne grupe deluju u Srbiji od devedestih. Nakon promena 2000. godine dobile su javnu podršku tadašnjeg režima Vojislave Koštunice i Srpske pravoslavne crkve (SPC) i imali su važnu ulogu u promovisanju tradicionalnih vrednosti na kojima se gradi srpski identitet. Te vrednosti su antimoderne i negiraju svaki oblik modernosti i povezivanje sa zapadnim svetom. Na proces priključivanja Srbije evropskim integracijama gledaju negativno i kontinuirano vode kampanju protiv EU i NATO. S obzirom da su u prošlosti bili tesno povezani sa Srpskom narodnom strankom, oni su sada razočarani njenom proevropskom politikom. Međutim u službi su negiranja autonomije Vojvodine u čemu su u poslednje dve godine bili dosta uspešni.

U korenu fašizma leži opsesija zaverom, pri čemu je poželjna međunarodna zavera. Ta teza je prisutna ne samo kod desničarskih grupa, već i kod većine srpskih intelektualaca. Status žrtve služi da bi se sprečio dijalog o ratovima devedesetih. Na njih se isključivo gleda kao na zapadnu zaveru protiv srpskog naroda. Tako Slobodan Erić kaže da je “ta patološka opsednutost Srbima, ta teško pojmljiva mržnja, tako uporna i sistematična borba protiv Srba, ustvari borba koja se odvija na jednoj višoj dihovnoj ravni, kao borba protiv pravoslavlja – prave vere i borba protiv Istine i Boga, ali to najveći broj političara i Srba ne može da niti želi da shvati”... “Dok je ovako duhovno stanje sveta – Zapad nas nikada neće ostaviti na miru. Zapad i naši neprijatelji

će da nastave po starom a mi Srbi – ako imamo zrno mudrosti naših predaka – treba da živimo i sa Bogom i u Svetsavlju”.⁴²⁵

Intelektualci na desnici, poput sociologa Mirjane Vasović, inače profesora na Fakultetu političkih nauka, ističu da “odustajanje od nacionalnih i državnih interes nadalje pospešuje proces rastakanja ne samo nacionalnog identiteta, već i same državotvorne svesti. Ako nismo u stanju da ostvarimo suverenitet na celoj teritoriji, da odbranimo svoje legitimne nacionalne interese, ako sve što nam silom oduzmu proglašavamo “izgubljenim”, onda smo na unutrašnjem planu nužno osuđeni na anomiju, a u međudržavnim odnosima na nepoštovanje, anonimnost i marginalizaciju”.⁴²⁶

Srpska pravoslavna crkva takođe zastupa to mišljenje. Jedan od predstavnika SPC arhimandrit Danilo (Jokić) smatra da je Novo doba (New Age) mnogo razornije po Srbiju od komunizma. On smatra da je eventualni ulazak Srbije u EU samoubistvo, jer ćemo kao narod biti bukvalno progutani od preostalih šesto miliona stanovnika EU. Jer, smo poznati kao narod koji lako menja svoje stavove, koji je sklon asimilaciji, menjanju odela, jezika, pisma i na kraju će i vera doći na red. Zato je, kako ističe, od velikog značaja da se ispravno čuva vera, narodna tradicija, krsna slava, da se ne pomeraju osveštana vremena. Važno je očuvati identitet koji je usko povezan sa pravoslavljem.⁴²⁷

Na javnoj sceni se od nedavno pojavila nova grupacija **Treća Srbija** koja je učestvovala i na vanrednim izborima. Formirana od bivših članova desničarskog pokreta Dveri, aktivirala se politički nakon izbora 2012. godine, nakon pobeđe Srpske napredne stranke na republičkim predsedničkim i parlamentarnim izborima. Do tad je, kao nova grupacija sa proklamovanom misijom o “pomirenju prve i druge Srbije”, delovala sa margine, bez zapaženijeg prisustva u javnosti. Kad je, međutim, u Novom Sadu “prekomponovana” lokalna vlast tako što je, umesto Demokratske stranke vodi Srpska napredna stranka, Treća Srbija je dobila šansu da u nekim javnim institucijama postavi svoje predstavnike. U međuvremenu je u Skupštini grada formirala i odborničku grupu, a i u Skupštini pokrajine ima dva poslanika.⁴²⁸ U suštini ona je

425 Slobodan Erić, Geopolitika, broj 66, septembar 2013.

426 <http://www.pecat.co.rs/2013/01/mirjana-vasovic-socijalni-psihiolog-pitanje-drzavnog-i-nacionalnog-identiteta-vaznije-od-pitanja-nataliteta/>.

427 “Spasavati duše i sačuvati poravoslavlje”, Geopolitika broj 72, mart 2014.

428 Na vanrednim parlamentarnim izborima u proleće 2014, učestvovala je samostalno, ali nije prešla cenzus.

neformalni koalicioni partner aktuelne vrsti koji se koristi tamo gde vlast ne može ili neće otvoreno da se eksponira. Otuda i njihovo veliko javno i medijsko prisustvo.

Njihov osnovni cilj je, kako navode, je pomirenje prve (nacionalističke) i druge (građanske) Srbije. Član inicijativnog odbora Andrej Fajgelj je izjavio da su “srpska javnost i politika potpuno blokirani podelom na dve isključive i nepomirljive strane i zato nema odgovora na mnoga značajna pitanja, poput rata, jer su za prvu Srbiju Srbi samo žrtve, a za drugu samo zločinci”. Prvi prioritet Treće Srbije biće izgradnja nacionalnog identiteta i to “inkluzivno, jer nacionalna pripadnost nije bitna koliko vaspitanje, ponašanje i kultura življenja”. Manifest Treće Srbije usvojen je 6. oktobra 2012. u Novom Sadu, moto stranke je “Srbija ima budućnost. Vredi”. Aleksandar Protić (producent grupe Beogradski sindikat), Miroslav Parović i Aleksandar Đurđev, članovi Inicijalnog odbora, su istakli da je vreme za smenjivanje generacija na političkoj sceni kako bi mladi preuzeli odgovornost.⁴²⁹

U fokusu javnih istupa i delovanja njenih čelnika je navodni problem “srpskog samoporicanja”, s naglaskom na tome da je “Vojvodina paradigma srpskog samoporicanja”.⁴³⁰ Po Andreju Fajgelju, jednom od, u javnosti najprisutnijih čelnika Treće Srbije, “kultura samoporicanja se gradi već više od sto godina, a ovaj kulturni rat je buknuo kada je srpstvo počelo da brani nova generacija, koja zaista ima šansu da ga odbrani”.⁴³¹

Andrej Fajgelj, kako se čini, sebe smatra pripadnikom te generacije. On je, nakon što je “prekomponovana” lokalna vlast 2012, smenila dotadašnjeg direktora (Laslo Blašković) novosadskog Centra za kulturu, postavljen na njegovo mesto. Već njegov prvi potez – logo i naziv Centra su, umesto latinicom ispisani ćirilicom – bio je svojevrsna najava pravca kulturne politike kojim će se rukovoditi. Usledilo je skidanje slike pripremljene za izložbu jedne mlade umetnice (Danijela Tasić), zbog navodnog vređanja verskih osećanja građana (rad je, naime, predstavljao Isusa “pokrivenog” novčanicama). Taj postupak izazvao je negodovanje u javnosti, a Fajgelj je kritikovan zbog cenzure.

Svoje kritičare Fajgelj je, međutim, prozvao početkom maja 2014, zbog toga što se nisu pobunili zbog “cenzure” u slučaju otkazivanja promocije

429 Beta, 14. novembar 2012.

430 Autorski tekst Aleksandra Đurđeva, jednog od osnivača Treće Srbije; Danas, 16. maj 2014.

431 Politika, 4. maj 2014.

knjige koja relativizuje genocid u Srebrenici (“Srebrničke podvale”), u Domu Vojske Srbije. Promocija u toj državnoj instituciji otkazana je na inicijativu Fonda za humanitarno pravo.

Politički program Treće Srbije je u znaku “tradicionalnih srpskih vrednosti”, sa porodicom na prvom mestu. Glavno područje delovanja još uvek je Vojvodina, a ona joj je i glavna preokupacija. Iako je smatraju potencijalnom lokomotivom razvoja Srbije, stavovi koje zagovara Treća Srbija kad je reč o autonomiji Vojvodine bliski su onome što zagovaraju predstavnici najkonzervativnijeg dela srpske intelektualne elite. Iako ne predlažu ukidanje autonomije, smatraju da ne treba od nje praviti “državu u državi”. A, svakako treba otvoriti pitanje “kakva nam i da li nam uopšte treba autonomija”.⁴³² Odnosno, “možemo postaviti i pitanje podrazumeva li ona elemente kvazidržavnosti i da li građanima pokrajine zaista trebaju zastave, statuti, akademije nauka i policija, ili im, pak, trebaju odgovorni, fleksibilni i savremeni sistemi uprave koji će biti potpuno integrisani u jedinstveni i celoviti sistem Srbije”.⁴³³ Treća Srbija zagovara vanredne pokrajinske izbore kako bi se izvršilo upodobljavanje statuta AP Vojvodine Ustavu Republike Srbije. Ističe da je pokrajinska skupština izgubila i “poslednji delić legitimiteta”.⁴³⁴

Treća Srbija promovise ideje desnice koje se na primer u slučaju generalnog sekretara ove organizacije, Aleksandra Đurđeva, graniče sa nacionalso-cijalističkom propagandom. U autorskom tekstu za list Novi standard, 28. jul 2013, Đurđev svoju organizaciju opisuje kao skup ljudi koji treba da “vaspita naraštaje da rade vredno, proizvode kvalitetno, prodaju primereno, zarade realno i troše umereno”. Potpredsednica Nada Tabš na izbornoj skupštini je podvukla kako se “Treća Srbija zalaže za radnu etiku i poštovanje rada, jer će tako biti bolje u svim sferama društva, pa tako i po pitanju natalitetne politike”.⁴³⁵

Treća Srbija predlaže da sedište vlade Srbije bude u Beogradu, Predsedništva Srbije u Novom Sadu, Generalštab u Nišu, a rukovodstvo policije u Krajevcu. Ističu da bi se takvom preraspodelom sedišta pojedinih organa vlasti svakom region omogućilo da se razvija u skladu sa svojim osobenostima, a postigla bi se i istinska decentralizacija. Posebno naglašavaju da ukoliko bi

432 Aleksandar Đurđev u autorskom tekstu za Danas, 16. maj 2014.

433 Isto.

434 Tanjug, 9. decembar 2013.

435 Tijana Marojević, *e-novine*, 23. januar 2014.

Novi Sad bio glavni grad, time bi predupredili sve realniju mogućnost da krajevi severno od Save i Dunava postanu izvor novih političkih nestabilnosti. Predlog da u Nišu bude Generalštab, kako ističu, je logičan, jer najveći bezbednosni izazovi dolaze sa juga države”. Predsednik Naprednog kluba Čedomir Antić nedavno je takođe izašao sa idejom da je potrebno ukinuti autonomiju Vojvodine, a prestonicu Srbije preseliti iz Beograda u Novi Sad.⁴³⁶

U Novom Sadu sve je više članova u političkim partijama. Najveći rast beleže SNS i Treća Srbija, dok je negativan trend pogodio uglavnom one stranke koje nisu prešle cenzus u gradskom parlamentu. DS napuštaju oni koji su došli tokom prethodnog mandata, kad su demokrate bile u vlasti na svim nivoima. U Trećoj Srbiji kažu da broj članova raste geometrijskom progresijom. Treća Srbija je najmlađa politička organizacija u Novom Sadu i ima šest odbornika u Skupštini grada. Trećoj Srbiji su pristupili i poznati novosadski novinari Milorad Vukašinović i Bojan Panaotović. Panaotović kaže da “Treća Srbija predstavlja jednu od veoma retkih političkih organizacija u kojima ne vlada gvozdeni zakon oligarhije i princip negativne selekcije”, dok Vukašinović dodaje da “niko nije uputio iskren, nedvosmislen i nekalkulantski poziv kao Treća Srbija”.⁴³⁷

Treća Srbija je javno pozvala zamenicu pokrajinske ombudsmanke da da ostavku. Predstavnici stranke nisu imenovali osobu, ali su naveli da je reč o osobi koja se, prema njihovim rečima, ispred institucije pokrajinskog ombudsmana mešala u rad kulturnih ustanova u našem gradu. Kao primer mešanja pokrajinskog ombudsmana u rad gradskih kulturnih ustanova navode osudu postavljanja dr Andeja Fajgelja na mesto tada vd direktora Kulturnog centra Novog Sada. Ovim aktom su, ističu predstavnici Treće Srbije, prekršena ustavom predviđena ovlašćenja pokrajinskog ombudsmana.⁴³⁸

Treća Srbija je Skupštini Srbije podnela inicijativu za pokretanje fonda “Dostojanstvo”, preko koga bi se preduzele hitne mere za pomoć najsiromašnijim građanima. Ideja je da se republičkim poslanicima svih političkih organizacija, a pre donošenja Zakona o budžetu za 2014. godinu, predloži model koji bi bio adekvatan za sprovođenje pomoći najsiromašnijima u delo.⁴³⁹

436 Tanjug, Beta, 30. decembar 2013.

437 Kanal9tv, 30. decembar 2013.

438 Kanal9tv, 30. Decembar 2013.

439 Novine novosadske, 20. novembar 2014.

Povodom eskalacije nasilja u Novom Sadu Treća Srbija je uputila otvoreno pismo ministru Ivici Dačiću i šefu policije Miloradu Veljoviću: “Zahvaljujući vašim višegodišnjim igrama oko kandidata za načelnika Policijske uprave u Novom Sadu, naš grad je postao među najnebezbednijim u Srbiji. Broj krivičnih dela sa elementima nasilja raste, sve je više maloletnika i među žrtvama i među počiniocima tih dela, brojnije su kriminalne grupe koje radi pljačke dolaze u Novi Sad, pojedine takozvane navijačke grupe postaju glavni distributivni centri narkotika, a srednje i osnovne škole njihove regrutne baze. Više od 100 maloletnika godišnje su žrtve razbojnika. Obeshrabreni, roditelji više i ne prijavljuju ove napade.” U pismu se dalje navodi da je to najvećim delom posledica Dačićeve neodlučnosti da imenuje prvog čoveka novosadske policije. Posebno se podvlači da njegova neodlučnost daje prostor Nenadu Čanku da traži vojvođansku policiju i da time on i Bojan Pajtić nastave svoj ples ka nezavisnosti”.⁴⁴⁰

Vojvođanska partija zatražila je od Srpske napredne stranke da raspiše prevremene lokalne izbore u Novom Sadu i da tako zaustavi “pljačkanje” glavnog grada Vojvodine od strane “fantomske organizacije” Treća Srbija. U saoštenju ova stranka navodi da se Novi Sad nalazi u nikad težoj finansijskoj situaciji, dok aktuelna vladajuća većina nema izborni legitimitet, a sporan joj je i legalitet.

Vojvođanska partija je zatražila da se ispitaju medijski navodi, prema kojima organizacija Treća Srbija novcem poreskih obveznika Novog Sada finansira štampanje plakata i zakup bilborda za svoje kampanje. Dodaje se da se u JKP Lisje, koje takođe kontroliše Treća Srbija, zapošljavaju lojalni pripadnici desničarskih organizacija, bez potrebnih kvalifikacija i realnih potreba preduzeća za novozaposlenima.⁴⁴¹

Sukob vlasti i opozicije u Novom Sadu kulminirao je zbog optužbi da je novac namenjen za kulturu dodeljivan funkcionerima, članovima i rodbini Treće Srbije. Od kada su preuzeli vlast od Demokratske stranke i Lige socijaldemokrata Vojvodine, vladajuću većinu u Novom Sadu čini velika koalicija čiji je stožer Srpska napredna stranka, a u kojoj su još: SPS, PUPS, JS, SDPS, DSS, SPO, Treća Srbija, RDS, DDD. Oni zajedno imaju 44 od 78 odbornika u Skupštini grada Novog Sada.

440 Nova srpska politička misao, 22. avgust 2013.

441 Autonomija, info, 28. mart 2013.

Slučaj raspodele sredstava za kulturu otvorio je pitanje ucenjivačke moći malih stranka, među kojima prednjači organizacija Treća Srbija, a koje su bile jezičak na vagi za preuzimanje gradske vlasti od demokrata. Trećoj Srbiji osporavaju legitimitet jer nije izlazila na izbore, već je nastala od isključenih članova pokreta Dveri koji je osvojio pet odborničkih mandata. U međuvremenu im se pridružio odbornik sa liste “Nijedan od ponuđenih odgovora”, tako da sad u Skupštini grada imaju šest odbornika. Istovremeno, povereno im je rukovođenje resorom za kulturu u Gradskom veću, Kulturnim centrom grada, preduzećima “Informatika” i “Lisje”.⁴⁴²

Profašistička organizacija “Srpski sabor Zavetnici” pozvala je, posredstvom rusofilskog portala Srpski FBreporter, članstvo i istomišljenike na protestno okupljanje “povodom medijskog linča, progona i otpuštanja novinara i portparola PTJ, Radomira Počuće, kao i zbog sramnih aktivnosti NVO sektora, koje vređaju sve žrtve NATO bombardovanja, porodice poginulih, ali i osećanja većine građana Srbije”. Zavetnici dalje pišu: “Pozivamo vas da se... okupimo ispred sedišta Žene u crnom (sledi tačna adresa), i najavimo pokretanje inicijative za donošenje zakona po ugledu na Rusiju koji propisuje da se nevladine organizacije finansirane od strane spoljnih faktora i zapadnih ambasada, tretiraju kao strani agenti. Portparolka “Zavetnika” Milica Đurđević smatra da država ne bi trebala da štiti organizacije kao što su “Žene u crnom”, koje, “podrivaju Ustav, srpsko društvo, tradiciju i kulturu”.⁴⁴³ “Srpski sabor Zavetnici”⁴⁴⁴ je u Ruskom domu u prepunoj sali obeležio dve godine od nastanka.⁴⁴⁵

442 Politika, 8. jul 2013.

443 <http://www.021.rs/Info/Srbija/Zavetnici-podrzali-Pocucu-LSV-trazi-sankcionisanje-nadleznih-u-MUP-u.html>.

444 Na vanredne izbore su izašli u koaliciji sa “Strankom srpskog jedinstva” Borislava Pelevića.

445 Velika sala Ruskog doma sinoć je bila mala da primi sve goste svečane akademije “Sretenjski sabor” koju je organizivao Srpski sabor Zavetnici povodom dve godine od svog osnivanja. U znak zahvalnosti domaćinu skup je otvoren ruskom himnom i molitvom za spas Srbije i Rusije. Nakon izvođenja “Bože pravde”, koju je otpevala Mija Smiljanić, voditeljski par Jelena Nedeljković i Lazar Mijić, najavili su i prvog govornika, potpredsednika pokreta, Damnjana Kneževića, koji je podsetio na prve dane nastanka Zavetnika, koji su se okupljali na barikadama na Kosovu i Metohiji i završio rečima: “Ako Bog da, mi ćemo biti ta generacija koja će osloboditi i obnoviti Srbiju”. Pismo podrške uputio je i član nacionalno-političkog saveta Srpskog sabora Zavetnici, pisac Antonije Đurić: “ I ko nas sve nije prognio i ko nas sve nije klao, i opet bi, nikad

Andrej Fagelj, docent Univerziteta u Kragujevcu, izjavio je da su: “u XXI veku Srbi jedini Evropljani koji žive pod realnom pretnjom etnički mortivisanih ubistava i čija kultura i identitet su predmet stalne defamacije. Pošto nije suđen ni kažnjen, već uspešan u ostvarivanju svojih ciljeva, antisrpski fašizam je postao prihvatljiv. I to ne samo među potomcima zločinaca, već u svetskoj javnosti i, što je najstrašnije, među potomcima žrtava. Druga Srbija je iznedrila čudovišni spoj antisrpskog fašizma i srpskog antifašizma.”⁴⁴⁶

Na sajtu ove organizacije, između ostalog, piše da je jedna od najmonstruoznijih zamisli nemačkih antisrpskih stratega svakako zahtev da “Beograd utiče na *promenu svesti* Srba na severu Kosmeta” kako bi ovi prihvatili “da su im KFOR i EULEX prijatelji”. Upravo smo svedoci ispunjavanja takvog nemačkog ultimativnog zahteva, ali “Beograd” (državni vrh) ne samo da pokušava da menja svest Srbima na Kosmetu, već neskriveno pokušava da ispere mozak čitavoj Srbiji i svim Srbima na svetu. Laže da će srpski građani skapati od gladi ukoliko ne nastave da idu putem “evroatlantskih integracija”; narod se plaši

im dosta srpske krvi, ali ne može više, ne daju Zavetnici, oni su sada na braniku otadžstva. Mi služimo rodu srpskom i Gospodu Bogu, mi nismo samo deca naših očeva i majki, mi smo sinovi i kćeri naše otadžbine”. Katarina Komazec, član Glavnog odbora u svom obraćanju pozvala je sve Srbe u rasejanju da se vrate u svoju otadžbinu, da nam pomognu na ovom teškom, ali ispravnom putu. “Vreme je da ponovo izgradimo domaćinski lik srpskog intelektualca, onog koga su prognali i čiju sposobnost, rad i znanje nisu cenili”, istakla je ona.

Portparol pokreta, Milica Đurđević podsetila je na junake Prvog srpskog ustanka, koji su se u Marićevića jaruzi sabrali 1804. godine na Sretenje: “Besmrtni ustanici slobode, došli smo da vam kažemo da je u Srbiji opet zulum i da su ponovo na delu nove dahije.”

Predsednik Srpskog nacionalnog veća Kosovske Mitrovice, Nebojša Jović pozdravio je skup u ime čuvara mostova iz Kosovke Mitrovice i preneo reči njihove podrške. “Ostanite na istom putu! Sada vam cela Srbija gleda u leđa. Vaše vreme ne dolazi, vaše vreme je stiglo!”, poručio je Jović. U ime Srba iz rasejanja koji su se vratili u svoju otadžbinu, obratio se potpredsednik Saveta dijaspore, Stanislav Gašparovski: “Sada je svima jasno da Zavetnici okupljaju ljude snažne volje i odlučnosti, najenergичnije i najorganizovanije. Za samo dve godine postali su jedan od najzreljih patriotskih pokreta.”.Predsednik pokreta, Stefan Stamenkovski je završio rečima: “Prva naša pobeda je bila što smo se uprkos svemu sabrali! Druga pobeda je ova mladost podržana ljudima koji su svoj život podredili borbi za istinu, borbi za Srbiju. A treća pobeda se već nazire kao svetlo na kraju tunela, treća pobeda će biti i konačna. Pobeda za otadžbinu, za slobodu! Pobeda za Srbiju!”

446 <http://www.srbel.net/2013/04/12/andrej-fajgelj-zasto-u-evropi-postoji-antisrpski-fasizam/>.

novim sankcijama, vraćanjem u devedesete, šiptarskom “olujom” i novim proterivanjem Srba; s druge strane dele se infantilna obećanja da će Srbi da žive kao sav “pristojan svet” samo ukoliko uđu u Evropsku uniju ili, barem, dobiju datum za otpočinjanje pregovora o članstvu u EU.⁴⁴⁷

Posebno su se okomili na Nikolićevo izvinjenje za zločine u Srebrenici. Pitaju se, “otkud ovom čoveku momentalnom predsedniku Srbije, da se izvinjava u ime Srbije? Jer, kako ističu, koliko se zna, Srbija ni u kom smislu nije bila upletena u događaje u Srebrenici. Čak i Srbima nenaklonjen Međunarodni sud pravde nije uspeo da na bilo kakv način dovede u vezu Srbiju i “genocid” u Srebrenici, pa se na kraju morao zadovoljiti apsurdnom konstatacijom da Srbija nije učinila dovoljno (koliko je navoidno mogla) da takav zločin spreči.⁴⁴⁸

Grupa desničarskih organizacija pokrenula je kampanju za zabranu propagiranja homoseksualizma među maloletnicima po uzoru na rusko zakonodavstvo. Predstavnik srpskog “Obraza” Milan Obradović rekao je da je cilj kampanje “Narod protiv LGBT propaganda” da se u Srbiji usvoji zakon koji bi bio identičan ruskom, po kome je zabranjeno propagiranje homoseksualizma među maloletnicima.⁴⁴⁹ Kampanju su podržali i SNP “Naši” i Srpski sabor “Zavetnici” koji su ponovili da se protive najavi organizacionog odbora “Beograd prajda”.

Pažnju janosti na ove organizacije privukao je slučaj portparola Posebnih jedinica policije Radomir Počuče i pripadnika organizacije „Naši” Ivana Ivanovića, koji su uhapšeni zbog sumnje da su izvršili krivična dela ugrožavanje sigurnosti i rasne i druge diskriminacije putem interneta. Nakon što su saslušani u policiji oni su privedeni u Tužilaštvo za visokotehnoški kriminal, koje je protiv njih pokrenulo istragu i predložilo sudu da im se odredi pritvor. U saopštenju Tužilaštva se precizira da je Počuča priveden zbog sumnje da je izvršio krivično delo ugrožavanje sigurnosti objavljivanjem izjave na svom Fejsbuk profilu “Radomir Bata Pocuca” u vezi sa skupom Udruženja građana “Žene u crnom”. Ivanović je priveden zbog sumnje da je izvršio krivično delo rasne i druge diskriminacije, jer je na sajtu „SNP Naši” objavio spisak “30

447 <http://www.srbel.net/2013/04/30/izvinjenje-za-tu%C4%91e-zlo%C4%8Dine-i-vilibrantizacija-srbije/>.

448 Isto.

449 http://www.slobodna-bosna.ba/vijest/10775/srbija_desnichari_pokrenuli_zabranu_za_zakonsku_zabranu_propagiranja_homoseksualizma.html.

najvećih srbomrzaca izdajnika među javnim ličnostima”. Tužilaštvo za visokotehnoški kriminal u Beogradu pokrenulo je istragu protiv navedenih lica i sudiji za prethodni postupak Višeg suda u Beogradu predložilo određivanje pritvora okrivljenima. Tužilaštvo u saopštenju ističe da nastavlja postupanje u pravcu utvrđivanja činjeničnog stanja u vezi sa tim kao i sa drugim srodnim krivičnim delima za koje postoji osnovana sumnja da su izvršena tokom proteklih dana, o čemu će blagovremeno obavestiti javnost.

Portparol PTJ je preko svog Fejsbuk profila 25. marta pozvao navijače Crvene zvezde, Partizana, Rada i Vojvodine da „ne troše pesnice između sebe”, već da se udruže i da pretuku “Žene u crnom”, koje su na Trgu republike u Beogradu obeležile 15-godišnjicu zločina nad albanskim civilima na Kosovu. Pokret “Naši” je putem društvenih mreža objavio spisak nepodobnih “srbomrzaca”, na kojem su se našle mnoge poznate javne ličnosti.⁴⁵⁰

Organizacija “Dveri”, koja je inače veoma prisutna u akademskim krugovima mladih, smatra da se mala pažnja poklanja srpskom jeziku, matematici i istoriji. Ističu da kod većine prosvetnih radnika dominira duhovnost u odnosu na materijalno i održi visok nivo predavanja. To je još jedan dokaz da se ne uklapamo u evroatlantske tokove, gde je duhovnost skoro nepoznata.⁴⁵¹

Mediji: šampioni antizapdnjaštva

Dok su tokom proevropske pobune na Majdanu dosta objektivno pratili razvoj događaja u Ukrajini, mediji u Srbiji su, prateći rusku intervenciju i aneksiju Krima, promenili dotadašnji pristup. To gotovo u podjednako meri važi i za tabloide i tzv. ozbiljne medije. Izjava američkog predsednika Baraka Obame, da je “referendum o nezavisnosti Kosova bio u skladu sa

450 Na listi su Mirjana Karanović, Goran Marković, Svetislav Basara, Veran Matić, Nataša Kandić, Biljana Srbljanović, Gorčin Stojanović, Latinka Perović, Borka Pavićević, Branko Radun, Vladimir Arsenijević, Ivan Vejvoda, Srđa Popović, Sonja Biserko, Teofil Pančić, Miljenko Dereta, Jelena Milić, Mirko Đorđević, Srbijanka Turajlić, Milovan Drecun, Nenad Lj. Stefanović, Svetlana Lukić, Nebojša Krstić, Miša Brkić, Jelena Karleuša, Jovan Bajford, Žarko Korać, Dragomir Andjelković, Petar Luković, Nikola Đuričko

451 Večernje novosti, 12. mart 2014.

međunarodnim pravom, a referendum na Krimu nije”,⁴⁵² poslužila je tek kao povod za raspirivanje antiameričkog raspoloženja. Događaji na Majdanu su reinterpetirani na način da se za njihovu organizaciju optuže Amerika (njene obaveštajne službe) i ukrajinske desničarske, profašističke partije i organizacije. Na meti kritike su i sankcije koje je Zapad uveo Rusiji, uz tvrdnju da namera Zapada nije da pomogne rešavanju krize u Ukrajini već kažnjavanje Rusije.⁴⁵³

Na tragu diskreditacije branitelja ljudskih prava raznih desničarskih grupa i organizacija našli su se i pojedini mediji. Najdrastičniji slučaj, u tom kontekstu bio je tekst direktora i glavnog urednika Večernih novosti Ratka Dmitrovića. U komentaru “Kristijan i još neki”,⁴⁵⁴ Dmitrović predlaže zabranu javnih nastupa Jelene Milić (direktorke Centra za evroatlanske studije) i Sonje Biserko (predsednice Helsinškog odbora za ljudska prava) kao poznatih “antisrpkinja” i “izdajnika”. Komentar je pisan povodom negodovanja u javnosti zbog gostovanja na nizu televizijskih kanala osuđivanog kriminalca, dilera droge Kristijana Golubovića. Reagujući na te proteste, Dmitrović se u komentaru pita zbog čega se i spomentutim aktivistkinjama civilnog sektora ne bi zabranili javni nastupi, jer one, po njemu, sa svojim “antisrpskim stavovima” često gostuju na brojim ovdašnjim televizijama.

Taj komentar naveo je šefa delegacije Evropske unije u Srbiji Majkla Devenporta na javnu reakciju.⁴⁵⁵ Po njegovim rečima, opšta situacija u medijima je nezadovoljavajuća, a neki su fenomeni “veoma neprijatni i nepihvatljivi”.⁴⁵⁶ Među neprijatne fenomene Devenport je svrstao primere poređenja predstavnika civilnog društva sa kriminalcima, što predstavlja

452 Kao što je poznato nezavisnost Kosova proklamovala je Skupština Kosova bez prethodnog referenduma.

453 “...problem Zapada uopšte nije Ukrajina nego Rusija, I ako za obračun sa Rusijom treba žrtvovati Ukrajinu – njeni zapadni prijatelji će to rado učini. Makar branili Ukrajinu do poslednjeg Ukrajinca”, piše u uvodniku “Bauk Rusije nad Evropom”, Politika, 6. maj 2014.

454 Večernje novosti, 26. april 2014.

455 Zvaničnici Evropske unije su zbog kooperativnosti Srbije u vezi sa Kosovom, do sada bili blagonakloni i tolerantni kad je reč u unutrašnjoj situaciji u zemlji, uključujući urušavanje elementarnih etičkih i profesionalnih standarda u medijima.

456 Politika 12. maj 2014.

“jasno kršenje standarda ponašanja u medijima, kao i prava tih pojedinaca i organizacija”.⁴⁵⁷

Međutim, u ime slobode govora i izražavanja oglasila se Politika, koja je izjavu Majkla Devenporta uporedila sa saopštenjima koja su u vreme socijalizma povremeno stizala iz Centralnog komiteta, pa, “odjednom su svi počeli da ga ponavljaju i citiraju”.⁴⁵⁸

Za medijsko ignorisanje istaknutih branitelja ljudskih prava zbog njihove navodne antidržavne delatnosti, poimence kad je reč o Sonji Biserko, prvi se založio direktor i glavni urednik *Pečata* Milorad Vučelić. Njegov nedeljnik koji je otvoreno protiv članstva Srbije u Evropskoj uniji, jer smatra da je njeno mesto “na Istoku”, u odnosu na druge nedeljnike ima zavidan tiraž i uticaj u javnosti.

Neskrivene simpatije za Rusiju i njene spoljnopolitičke poteze i posebno, za Vladimira Putina, razlog su za špekulacije da Pečat, kao i neke desničarske organizacije dobijaju od nje i neposrednu finansijsku podršku. Ako u tome ima istine, reč je o netransparentnim izvorima finansiranja (za razliku od nevladinih organizacija koje primaju donacije od zapadnih donatora koji i sami insistiraju na transparentnosti davanja i trošenja). Milorad Vučelić, u svakom slučaju, to negira, tvrdeći da Pečat ne dobija “nikakvu posebnu rusku podršku”, uz prilično maglovit detalj, kako “veruje da u poslovnoj Moskvi i njenim firmama u Srbiji ne pokazuju da znaju za njega”.⁴⁵⁹

Poznato je, međutim, da Rusija logistički podržava i finansira niz desničarskih, uključujući i profašističke partije i organizacije u zemljama Zapadne Evrope, iako zvanično, pogotovo od ukrajinske krize tvrdi da je zabrinuta zbog porasta fašizma u Evropi (“Nećemo dozvoliti obnavljanje fašizma u Evropi”, kaže Sergej Lavrov, uz podsećanje da se “u Evropi dugo zatvaraju oči pred ponovnim buđenjem ideologije fašizma”). Kako piše *Politika*, Moskva nastoji da “nacionalističkim impulsima” koji su nailazili na odjek u krajnje desno orijentisanim krugovima podstakne formiranje političke internacionale koja bi vodila stvaranju “evroazijske konfederacije slobodnih naroda”.⁴⁶⁰

457 Isto.

458 Uvodnik “Cenzura iz CK”, *Politika*, 14. maj 2014.

459 Intervju Milorada Vučelića za *Pravo Danas*, 12. maj 2014.

460 *Politika*, 9. maj 2014.

U istom tekstu navodi se da su “desni favoriti Rusije” francuski Nacionalni front, belgijski Flamanski interes, italijanska Liga za sever, austrijski slobodari, mađarski Jobik i bugarska Ataka.⁴⁶¹

Demokratski orijentirani civilni sektor

Civilni sektor koji zastupa demokratske i liberalne vrednosti, pre svih ljudskopravaške organizacije, ali i mnoge druge, najčešća su meta i vlasti, ali i desničarskih i patriotskih oprganizacija. Prevashodno, jer zastupaju liberalne vrednosti koje smatraju zapadnim imperijalizmom. Kampanje su stalne sa većim ili manjim intenzitetom i svode se na kvalifikacije kao što su “izdajnici”, “strani plaćenici”, “mrzitelji Srba” i sl. U tome prednjače tablodni dnevni listovi, ali i Večernje novosti i Pečat. Na forumima i društvenim mrežama mogu se pročitati iste kvalifikacije. Ipak defamacija je najefikasnija preko denunciranja njihovih donatora koji su uglavnom zapadne vlade ili fondacije. Istovremeno, Rusija finansira mnoge desničarske organizacije ali o tome se ne piše, niti su njihove finansije transparentne za razliku od onih organizacija koje podržavaju zapadni donatori.

Aleksandar Popov, director Centra za regionalizam ističe da “nevladine organizacije nisu nikada bile miljenici režima, posebno u vrijeme Slobodana Miloševića, ali ni u vrijeme DOS i njegovih nasljednika, iako smo pomogli da se dogodi Peti oktobar”, jer su svi, kako ističe “civilno društvo doživljavali kao nepoželjnog svjedoka koji ih podsjeća na obećanja, kao kamenčić u cipeli koji ih žulja”. Za razliku od raznih crkvenih i “patriotskih” organizacija, demokratski orijentiran nevladin sektor transparentno navodi svoje izvore financiranja.⁴⁶²

Pet organizacija tog dela civilnog sektora dobilo je u Beogradu prostor za Kuću ljudskih prava što sada pokušavaju da ospore upravo neki mediji (Pečat

461 Ilustracije radi, u ovom tekstu navodi se da su u aktuelnoj ukrajinskoj krizi švedski neonacisti podržali ukrajinske “kamarade”, šaljući u pomoć dobrovoljačku grupu na Majdan; veza između švedskih i ukrajinskih desničara uspostavljena je u maju 2013, na kongresu Nacionaldemokratske partije Nemačke, a pozivnice iz Nemačke upućene su švedskim i ukrajinskim kamaradima na predlog moskvinog “čoveka za desnicu”, Aleksandra Dugina; Politika, 9. maj 2014.

462 <http://www.dw.de/nevlatinim-organizacijama-u-srbiji-danas-jelak%C5%A1e/a-17205293>.

i Večernje novosti). Iza toga stoje i delovi vlasti i sve patriotske organizacije. U Pečatu se postavlja pitanje da li je "Kuća ljudskih prava i demokratije" i sve što ona simbolizuje, i predstavlja spomenik demokratizaciji ili pak neproglašenoj okupaciji Srbije.⁴⁶³

Civilni sektor koji se zalaže za integraciju Srbije u EU, pre svega, odigrao je važnu ulogu u poslednjih 15 godina tako što je ukazivao na probleme i bio jedina kritika vlasti. Njihovo kontinuirano praćenje državnih institucija pomoglo je u detektovanju brojnih problema u društvu. Zbog toga su i bile stalna meta kampanja i raznih pritisaka.

Uprkos pokušaju da se pred javnošću diskredituju i ospore, ipak postoji svest da je civilni sektor odigrao važnu ulogu. O tome se izjašnjavaju i pojedinci iz raznih partija jer su svesni da im to daje savremeniji imidž, pogotovo pred strancima.

Ministar bez portfelja zadužen za evropske integracije u prethodnoj vladi Branko Ružić, je na Kongresu evropskih pokreta i civilnog društva Jugoistočne Evrope, istakao je da je "civilni sektor jedan od nosećih stubova integracija, iako postoje različiti modeli učešća tog sektora u procesu evropskih integracija". Prema njegovim rečima, najvažnije je da postoji mehanizam koji omogućava da se glas civilnog sektora čuje na pravom mestu u procesu evropskih integracija. Ružić je dodao da civilni sektor treba da pomaže vladama da na putu ka EU ne naprave neku grešku. U Srbiji je uloga civilnog sektora visoko kotirana i njihovo učesće će biti prisutno u procesu evropskih integracija. Civilni sektor je značajan kao korektivni faktor na putu Srbije ka EU.⁴⁶⁴

Direktorka kancelarije za saradnju sa civilnim društvom Ivana Ćirković podsetila je da je potpisivanjem sporazuma Srbije i Evropske komisije omogućeno da srpske organizacije civilnog društva učestvuju u EU programu, kontribucijom iz budžeta Kancelarije u iznosu od 55.000 eura na godišnjem nivou. "Vlada je u obavezi da sufinansira projekte koje finansira EU, a ta sredstva su u budžetu za ovu godinu obezbeđena rebalansom."⁴⁶⁵

463 Pečat,

464 <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/421899/Ruzic-Civilni-sektor-kao-korektivni-faktor-na-putu-ka-EU>.

465 <http://glassrbije.org/%C4%8Dlanak/zakonska-ograni%C4%8Denja-i-manjak-sredstava-sputavaju-civilni-sektor>.

Memorandum o ekstremizmu

Sve dublja politička i ekonomska kriza stvara vakuum koga nijedna stranka do sada nije popunila novom ponudom. Naprotiv, u tom vakuumu nastao je prostor otvoren za bujanje radikalizma i ekstremizma. Delovanje ekstremnih desničarskih grupa sve je intenzivnije i osvaja javni i medijski prostor.

S obzirom da je aktuelna vlast deklarativno proevropska, pitanja koja su i dalje politika države Srbije prepuštena su desničarskim ekstremnim grupama. U prvom redu reč je o zaokruživanju koncepta etničke države što se odražava na položaj etničkih i verskih zajednica. Osim toga, te grupe promovišu tradicionalni, antimoderni vrednosni sistem za šta imaju punu podršku većine partija, kao i Srpske pravoslavne crkve, dela Srpske akademije nauka i umetnosti i drugih nacionalnih institucija.

Na taj način dovodi se u pitanje sekularna država, a građanska opcija koja brani tekovine sekularne države, stalno je na meti tih grupacija. Građanska opcija se napada kao komunistička ili levičarska i time se diskvalifikuju njene aktivnosti i javno delovanje.

Organizacije koje se bave ljudskim pravima su takođe na udaru, jer zagovaraju koncept ljudskih prava koga srpska elita nije prihvatila i percipira ga kao ugrožavanje identiteta srpskog naroda.

Retradicionalizacija i repatrijahalizacija društva u suprotnosti je sa procesom emancipacije žena i direktno ugrožava njihov položaj u društvu i ravnopravnost.

Posebno zabrinjava zagovaranje revizije istorije koja se zasniva na falsifikatima i promociji istorijskih ličnosti fašističke orijentacije. I u tome imaju podršku države, jer su u toku brojni projekti koji negiraju tekovine i prve i druge Jugoslavije.

Antizapadnjaštvo ovih organizacija direktno je u suprotnosti sa proklamovanom politikom aktuelne vlasti. Kampanja koja se vodi protiv EU je protiv interesa građana da Srbija postane članica EU i time sebi obezbedi ravnopravno mesto u zajednici evropskih naroda.

Delovanje ekstremnih desničarskih organizacija produbljuje podeljenost društva posebno po etničkim linijama. Umesto izgradnje poverenja između

manjina i većine, narastaju tenzije i izolacija svih manjina, posebno onih manjih kojima pretila asimilacija.

Imajući u vidu negativne efekte delovanja desnice na društvo i budućnost zemlje, Koalicija nevladinih organizacija izražava zabrinutost zbog tolerisanja njihovog delovanja.

Koalicija je posebno zabrinuta zato što organizacije koje zastupaju građansku opciju nemaju odgovarajući pristup medijima i što se permanentno diskvalifikuju kao izdajničke.

Koalicija insistira na otvaranju medijskog prostora svim akterima koji zastupaju građansku i evropsku opciju, kako bi se ona što adekvatnije promovisala. To je važno i zbog pregovora sa EU koji treba da počnu do kraja godine. Neopohodno je da građani imaju pun uvid u pregovarački process, kao i da razumeju značaj evropskih integracija.

Koalicija će formirati mrežu za redovno praćenje svih pojava ekstremizma sa ciljem alarmiranja institucija i sprečavanja širenja njihovog uticaja u javnosti.

Koalicija poziva državne organe da sistemski pristupe rešavanju uzroka i posledica ekstremističkog delovanja.

UMBERTO EKO

Fašizam – zlo u 10 tačaka

U fašizmu ne postoji borba za život, naprotiv, život se živi samo zbog borbe. Zbog toga, pacifizam je kolaboracija sa neprijateljem. Građani se pozivaju samo kada treba odigrati ulogu naroda.

1. Prvo obilježje fašizma je kult tradicije, a tradicionalizam implicira odbacivanje moderne. Poštovaoci tehnologije su kako fašisti tako i nacisti, dok je tradicionalistički mislioci obično odbacuju kao negaciju tradicionalnih duhovnih vrijednosti. Međutim, iako je nacizam bio ponosan na svoja industrijska dostignuća, njegov modernizam je ležao tek na površini jedne ideologije koja se temeljila na krvi i tlu. Odbijanje modernog svijeta kamufliralo se kao odbijanje kapitalističkog načina života, ali u prvom redu radilo se o odbijanju duha iz 1789. g. (1776. g. naravno). Prosvijećenost, vijek uma, važi kao početak modernog izopačenja. U tom smislu, fašizam se može definisati kao iracionalizam.

2. Iracionalizam je, takođe, ovisan o kultu akcije zbog akcije. Akcija mora uspjeti prije mišljenja ili u potpunosti bez mišljenja. Otud kultura postaje sumnjiva čim se identifikuje sa kritičkim stavovima. Nepoverenje prema svetu intelekta uvek je bio simptom fašizma, od Geringovog otvorenog stava: “Kada čujem reč kultura mašim se za pištolj”, do česte upotrebe izraza kao što su “degenerisani intelektualci”, “jajoglavci”, “jalovi snobovi”, “univerziteti su gnijezda crvenih”. Službeni fašistički intelektualci uglavnom su bili angažovani u napadanju moderne kulture i liberalne inteligencije zbog izdaje tradicionalnih vrijednosti.

Nikakva se sinkretistička vjera ne može oduprijeti analitičkoj kritici. Kritički duh provodi razlikovanja. U modernoj kulturi naučna zajednica hvali neslaganje kao nešto korisno za obogaćivanje znanja. Za fašizam neslaganje je izdaja.

3. Uostalom, razlike u mišljenju znak su raznolikosti. Fašizam raste i traži podršku tako što izrabljuje i naoštava prirodni strah od različitog. Prvi

apel jednog fašističkog ili predfašističkog pokreta usmjeren je protiv došljaka. Tako je fašizam po definiciji rasistički.

4. Fašizam je nastao iz individualne ili socijalne frustracije. Stoga je tipičnim obeležjima historijskog fašizma pripadao apel frustriranoj srednjoj klasi, klasi koja je trpjela ekonomsku krizu ili osjećaj političkog poniženja. U naše vrijeme, kada su stari "proleter" postali malograđani fašizam sutrašnjice naći će svoju publiku u toj novoj većini.

5. Ljudima koji osjećaju da im je otet njihov vlastiti socijalni identitet fašizam dodjeljuje kao jedinu privilegiju da su rođeni u istoj zemlji. To je izvor nacionalizma. Osim toga, jedna nacija dolazi do svog identiteta samo preko svojih neprijatelja. Stoga, u korjenima fašističke psihologije, leži opsesija zavjerom, najbolje je, međunarodnom zavjerom. Sljedbenici se moraju osjećati opkoljenima. Toj zavjeri najlakše je doskočiti pozivom na mržnju prema strancima. Ali zavjera mora također doći iznutra: Jevreji su obično najbolji cilj jer imaju tu prednost da su istovremeno i unutra i spolja. U SAD prominentna instanca opsesije zaverom može se naći u "The New world Order", Peta Robertsona, ali ima i mnogo drugih.

6. Sljedbenici se moraju osjećati poniženima očiglednim bogatstvom i moći svojih neprijatelja. Kad sam bio mladić naučili su me da mislim o Englezima kao narodu sa pet obroka. Oni su jeli češće od siromašnih, a i umjerenih Italijana. Jevreji su bogati i pomažu jedni drugima putem tajnih mreža uzajamne podrške. Sljedbenici moraju, međutim, također biti uvjereni da mogu pobijediti svoje neprijatelje. Tako, neprestanim pomijeranjem retoričkog žarišta neprijatelji su istovremeno prejaki i preslabi. Fašističke vlade osuđene su na to da gube ratove jer su nesposobne da ispravno procene neprijatelja.

7. U Fašizmu ne postoji borba za život, naprotiv, život se živi samo zbog borbe. Zbog toga, pacifizam je kolaboracija sa neprijateljem. On je loš, jer život je stalna borba. To vodi Armagedonovom kompleksu. Kako neprijatelji moraju da budu pobijedjeni, nužna je jedna odlučujuća bitka nakon koje će pokret zavladati svijetom. Takvo "konačno rješenje" implicira iznova jedno razdoblje mira, novo zlatno doba, što protivrječi načelu neprestanog rata. Nijednom fašističkom vođi nikada nije pošlo za rukom da riješi taj problem.

8. Elitizam je tipični aspekt svake reakcionarne ideologije, ukoliko je on u osnovi aristokratski, a aristokratski i militaristički elitizam imaju osobinu – preziranje slabijih. Fašizam može da zastupa samo jedan popularni elitizam. Svaki građanin pripada najboljem narodu na svetu, najbolji građani su članovi

stranke, svaki Građanin može (ili bi trebalo) da pristupi stranci. Međutim, bez plebejaca nema patrijaca. Vođa zna da njegova moć nije demokratski preneti na njega nego nasilno osvojena i njemu je potpuno jasno da njegova snaga proizilazi iz slabosti masa, koju su tako slabe da trebaju i zaslužuju vođu. Kako je grupa hijerarhijski organizovana (po vojničkom modelu) svaki od nižih vođa prezire svoje potčinjene, kao što opet svaki od ovih potčinjenih prezire one njemu potčinjene. To pojačava svijest o masovnom elitizmu.

9. Fašizam se temelji na selektivnom populizmu, na jednom takoreći kvalitativnom populizmu. U demokratiji građani imaju individualna prava, ali u svojoj cjelini poseduju politički uticaj samo na osnovu jednog kvalitativnog gledišta – poštuju se odluke većine. Za fašizam individue kao individue nema nikakva prava, dok je narod, naprotiv, shvaćen kao kvalitet, kao monolitni entitet koji izražava zajedničku volju. Kako veliki kvantitet ljudi ne može imati nikakvu zajedničku volju, vođa se predstavlja kao njen tumač. Izgubivši svoju delegiranu moć, građani više ne deluju; oni se pozivaju samo onda kada treba odigrati ulogu naroda. Zbog toga, narod nije ništa drugo do jedna teatralna fikcija. Kao dobar primer kvalitativnog populizma nije nam više potrebna. Piazza Venezia u Rimu ili Nirberški stadion. U budućnosti nas čeka jedan televizijski ili internet-populizam u kojem će emocionalna reakcija neke odabrane grupe građana biti prihvaćena kao glas naroda. Na temelju svakog kvalitativnog populizma fašizam mora biti protiv “trule” parlamentarne vlasti. Jedna od prvih rečenica koju je Musolini izrekao u italijanskom Parlamentu bila je: “Mogao sam pretvoriti ovo gluvo i sumorno mjesto u logor za moje manipule” – “manipule” su jedinice od kojih se sastojala tradicionalna rimska legija. Ustvari, on je smesta pronašao bolji smeštaj za svoje manipule, ali je nešto kasnije likvidirao i Parlament. Gdje god neki političar dovodi u pitanje legitimnost parlamenta zato što on ne izražava više volju naroda, tu smrdi na fašizam.

10. **Fašizam govori novogovorom.** Orvel je u “1984” izmislio novogovor kao službeni jezik Anglosoca, engleskog socijalizma, ali elementi fašizma zajednički su različitim oblicima diktature. Svi nacistički li fašistički školski udžbenici poslužili su se osiromašenim vokabularom i elementarnom sintaksom kako bi u klici zatrli instrumente kompleksnog i kritičkog mišljenja. Ali moramo se pripremiti i na druge oblike novogovora, čak i kada se pojavljuju u naizgled nevinom obliku popularnih tok-šoua. Ujutro, 27. jula 1943. saznao sam sa radija da je fašizam propao i da je Musolini uhapšen. Kada me je majka

poslala po novine otkrio sam da novine na najbližem kiosku imaju različite naslove. Štaviše, nakon što sam pročitao te naslove postalo mi je jasno da u svakim novinama stoji nešto drugo. Naslijepo sam se odlučio za jedne i na prvoj stranici pročitao proglas koji je potpisalo pet ili šest političkih stranaka, među njima i Komunistička partija, Socijalistička partija i Liberalna partija. Sve do tog trenutka vjerovao sam da u svakoj zemlji postoji samo jedna jedina stranka i da je u Italiji to Partito Nazionale Fasciste. Sada sam otkrivao da je u mojoj zemlji moglo postojati više stranaka u isto vrijeme. Kako sam bio pametan dečko, smjesta sam shvatio da tako mnogo stranaka nije moglo preko noći da iznikne iz zemlje, da su one, dakle, neko vrijeme morale postojati u ilegali. Proglas na naslovnoj strani slavio je kraj diktature i povratak slobode: sloboda govora, štampe, političkog organizovanja. Te riječi “sloboda”, “diktatura”, “prava” – tada sam ih čitao po prvi put u svom životu. Uz pomoć tih novih riječi ponovo sam bio rođen kao slobodan čovjek Zapada. Moramo ostati budni kako smisao tih riječi ponovo ne bi dospao u zaborav. Fašizam je još uvijek oko nas, ponekad neugledno obučen. Bilo bi mnogo lakše za nas kada bi se na svjetskoj sceni pojavio neko i rekao: “Želim drugi Aušvic, želim da crne košulje ponovo pradiraju italijanskim trgovima”. Život nije tako jednostavan. Fašizam se može vratiti i pod najnevinijom maskom. Naša je dužnost da ga razotkrijemo i da upremo prstom na svaki od njegovih primjera svakog dana, na svakom mjestu na svijetu. Sloboda i oslobođenje zadaci su kojima nikada nema kraja.

Blic, 9. septembar 2013.